Regeringens proposition

1981/82: 150

med förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1982/83, m. m. (kompletteringsproposition);

beslutad den 22 april 1982.

Regeringen förelägger riksdagen vad som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll för de åtgärder eller de ändamål som framgår av föredragandenas hemställan.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

ROLF WIRTÉN

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen behandlas den ekonomiska politiken mot bakgrund av den samhällsekonomiska utvecklingen.

Det förslag till statsbudget för budgetåret 1982/83 som lades fram i årets budgetproposition kompletteras med hänsyn till senare inträffade förändringar rörande såväl inkomst- som utgiftssidan av budgeten. I samband därmed redovisas en förnyad beräkning av budgetutfallet för innevarande budgetår. Denna ger vid handen att budgetunderskottet för *budgetåret 1981/82* skulle minska med ca 2 miljarder kr. i förhållande till beräkningarna i årets budgetproposition. Sålunda förutses nu ett underskott om ca 76,2 miljarder kr.

För *budgetåret 1982/83* beräknades i budgetpropositionen ett underskott om ca 82,6 miljarder kr. De nya beräkningarna visar ett underskott om ca 75,7 miljarder kr.

I särskilda bilagor redovisas den reviderade finansplanen 1982, det reviderade budgetförslaget 1982/83, vissa kommittéfrågor och åtgärder för sysselsättningen inom arbetsmarknads- och bostadsdepartementens verksamhetsområden.

Vidare redovisas bl. a. en reviderad nationalbudget för år 1982 samt en långtidsbudget för budgetåren 1982/83–1986/87.

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1982-04-22

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Ullsten, Wikström, Friggebo, Dahlgren, Åsling, Söder, Johansson, Wirtén, Andersson, Boo, Eliasson, Gustafsson, Elmstedt, Tillander, Ahrland, Molin

Föredragande: statsråden Friggebo, Johansson, Wirtén och Eliasson

Proposition med förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1982/83, m. m. (kompletteringsproposition)

Statsrådet Wirtén anför: Regeringen har i årets budgetproposition (prop. 1981/82: 100) förelagt riksdagen ett förslag till statsbudget för budgetåret 1982/83. På de punkter där förslaget upptog endast beräknade belopp har regeringens förslag sedermera redovisats i särskilda propositioner.

Enligt bestämmelserna i 3 kap. 2 § riksdagsordningen skall regeringen – förutom förslaget till statsbudget i budgetpropositionen – avge ett särskilt förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för det kommande budgetåret i den s.k. kompletteringspropositionen. Detta förslag bör nu lämnas till riksdagen. I samband därmed bör regeringen redovisa sin bedömning av den ekonomiska politiken i en reviderad finansplan. Likaså bör en reviderad nationalbudget tillställas riksdagen.

Statsrådet Wirtén föredrager de delar av förslaget till kompletteringsproposition som faller inom vederbörandes ansvarsområde. Statsråden Friggebo och Eliasson föredrager vissa sysselsättningsskapande åtgärder inom bostads- resp. arbetsmarknadsdepartementens verksamhetsområden. Vidare redovisar statsrådet Johansson vissa kommittéfrågor. Anförandena redovisas i underprotokollen för resp. departement.

Statsrådet Wirtén hemställer att regeringen i en gemensam proposition förelägger riksdagen vad föredragandena har anfört för de åtgärder som de har hemställt om.

Regeringen ansluter sig till föredragandenas överväganden och beslutar att genom proposition förelägga riksdagen vad föredragandena har anfört för de åtgärder eller de ändamål som föredragandena har hemställt om.

Regeringen förordnar att de anföranden och förslag som har upptagits i underprotokollen skall bifogas propositionen som *bilagorna 1–5*.

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1982

Reviderad finansplan

Regeringens prop. 1981/82: 150 **Bilaga 1**

EKONOMIDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1982-04-22

Föredragande: statsrådet Wirtén

Anmälan till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1982/83 såvitt avser reviderad finansplan

---

1 Den ekonomiska politiken

Den ekonomiska politiken syftar till att uppnå full sysselsättning, låg inflationstakt, god tillväxt, rättvis inkomstfördelning och regional balans. Dessa mål har ett inbördes samband. Full sysselsättning kan t. ex. långsiktigt endast upprätthållas vid en låg inflationstakt. På motsvarande sätt utgör stabila priser, full sysselsättning och god tillväxt den viktigaste förutsättningen när det gäller att åstadkomma en rättvis inkomstfördelning och att förbättra villkoren för de sämst ställda i samhället. Det förtjänar också att understrykas att i en öppen ekonomi utgör balans i de utrikes betalningarna på sikt en förutsättning för att nå målen för den ekonomiska politiken.

Varje diskussion om den ekonomiska politikens inriktning och vilka medel som behövs för att nå målen måste utgå från dels vårt nuvarande ekonomiska läge och de lärdomar vi kan dra av utvecklingen under den gångna tiden, dels prognoser om de framtida internationella betingelserna för den svenska ekonomin.

1.1 Utvecklingen före och efter oljechockerna

Den svenska välfärden bygger i avgörande grad på att vi deltar i ett fritt utbyte av varor och tjänster över gränserna. Den inhemska marknaden är begränsad och det är endast genom internationell handel som vi i tillräcklig utsträckning kan tillgodogöra oss stordrifts- och specialiseringsfördelar. Handelsutbytet ger oss också tekniska och andra impulser som ökar produktiviteten och produktionsförmågan i den svenska ekonomin. Samtidigt som detta är till stor fördel för oss är det uppenbart att det inte är fråga om

någon smärtfri eller problemlös process. Ett land där exporten svarar för 1/3 av bruttonationalprodukten (BNP) och för närmare hälften av industriproduktionen blir med nödvändighet också starkt beroende av utvecklingen i omvärlden.

Under tiden från det andra världskrigets slut fram till i början av 1970-talet utvecklades världsekonomin på ett för oss mycket gynnsamt sätt. Vi drog nytta av den fortgående liberaliseringen och den snabba tillväxten av världshandeln – under perioden 1950–1973 växte handeln med industrivaror med ca 9% per år – av att den internationella inflationen inte uppgick till mer än ca 3% per år, av stabila växelkurser och av stabila och låga energipriser.

Dessa gynnsamma betingelser upphörde i början av 1970-talet. Sedan 1973 kännetecknas den internationella utvecklingen av inflation av storleksordningen 10% eller mer per år, och av hög arbetslöshet. Tillväxten i industriländerna har också varit svag. Som ett resultat härav har världshandeln utvecklats långsammare, handeln med industrivaror växte med ca 5% under perioden 1973–1981. Oljepriset som 1973 uppgick till 2,46 dollar per fat låg 1981 på ca 34 dollar.

Ungefär samtidigt med den första oljechocken inträffade också andra förändringar i världsekonomin bl. a. i form av en i vissa branscher starkt ökad konkurrens från de nyligen industrialiserade länderna i sydostasien. De förändrade pris- och konkurrensförhållandena på världsmarknaden medförde att en stor del av den svenska industrins kapitalstock blev föråldrad.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att de internationella betingelserna för den svenska ekonomin på ett dramatiskt sätt förändrats sedan början av 1970-talet. Oljenotan har ökat från drygt 3 miljarder, motsvarande 9% av exporten, 1972 till 34 miljarder, motsvarande nära 24% av exporten 1981.

Dessa ändrade förhållanden har drabbat alla länder i västvärlden. Vid en internationell jämförelse finner man att Sverige kunnat hålla uppe sysselsättningen väsentligt bättre än nästan alla andra länder. 1973 var arbetslösheten i Sverige 2,5% och inom OECD-området totalt 3,3%. 1981 var siffran åter för svensk del 2,5% medan arbetslösheten i OECD-området totalt uppgick till 7,2%.

I andra avseenden har emellertid den svenska utvecklingen varit sämre än det internationella genomsnittet. Mest slående är att industriproduktionen utvecklats svagt och att vårt bytesbalansunderskott, mätt såsom andel av BNP, ligger avsevärt över genomsnittet för OECD-länderna.

I den nyligen publicerade avstämningen av 1980 års långtidsutredning ("Tillväxt eller stagnation?" SOU 1982: 14) analyseras vilka krav förändringarna i världsekonomin ställer på den svenska ekonomiska utvecklingen. Därvid framhålls särskilt följande:

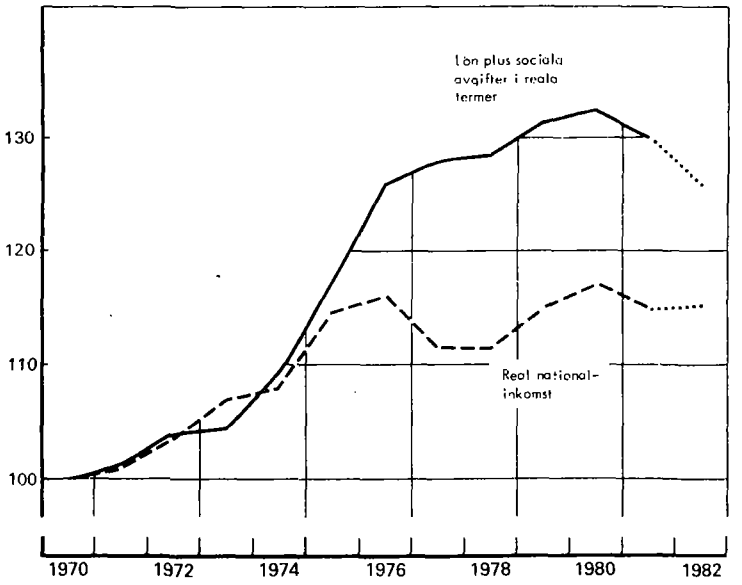
– När bytesförhållandet försämras måste reallöner och total inhemsk konsumtion anpassas nedåt

- För att nå balans i utrikesbetalningarna krävs en förskjutning av produktionen från skyddad till konkurrensutsatt sektor
- För att denna förändring skall kunna ske inom ramen för en marknadsekonomi är det nödvändigt att relativa löner och relativ lönsamhet förskjuts till förmån för den konkurrensutsatta sektorn. Vinster och anställningsvillkor i industrin måste förbättras i förhållande till andra sektorer
- Relativprisförändringarna nödvändiggör också en omstrukturering inom industrin. Det gäller särskilt varvs-, järn- och stålindustrin, men kraven på omstrukturering är inte begränsade till dessa branscher
- De kraftigt förändrade relativpriserna innebär att en betydande del av den existerande kapitalstocken blivit ekonomiskt föråldrad. För att bibehålla tillväxtkapaciteten i ekonomin krävs omfattande nyinvesteringar
- De höjda priserna på olja och energi innebär att energi- och oljeanvändningen måste nedbringas.

Införande av ny teknik, strukturell omvandling och anpassning är naturliga delar av den ekonomiska utvecklingsprocessen. De angivna kraven innebär emellertid att behovet av omvandling, rörlighet och flexibilitet har ökat under 1970-talet.

Utredningen visar också att utvecklingen i viktiga avseenden avvikit från den önskvärda. Således ökade företagens kostnader för arbetskraften

Diagram 1 Reallönegapet för Sverige 1970–1982
Index 1970 = 100

Källa: OECD och ekonomidepartementet.

(lön plus sociala avgifter) kraftigt i reala termer efter den första oljekrisen, i stället för att minska, och låg därefter kvar på en i förhållande till produktionsutvecklingen alltför hög nivå under 1975–1980. Under 1981 och 1982 har en viss anpassning skett (diagram 1).

Som en följd av reallöneutvecklingen och en snabb offentlig utgiftsökning har också den totala konsumtionen legat på en alltför hög nivå efter den första oljechocken.

Lönsamhetsutvecklingen har inte heller svarat mot de ställda kraven. Den har totalt sett legat på en för låg nivå och den relativa lönsamheten har dessutom varit högst i den från utländsk konkurrens skyddade sektorn. Det är dessutom främst denna sektor samt de delar av industrin som långsiktigt måste minska sin kapacitet (varv, järn och stål), som fått ta emot de under 1970-talet snabbt ökade subventionerna från den offentliga sektorn. Eftersom det ofta är de nybildade företagen som expanderar sysselsättningsmässigt innebar 1960-talets låga nybildningstakt av företag och allmänt dåliga företagarklimat, att det i den svenska ekonomin fanns få expansiva företag under 1970-talets krisår, som kunde avbalansera sysselsättningsminskningen i de stagnerande industribranscherna. De totala subventionerna ökade från knappt 4% av BNP 1970 till närmare 10% av BNP 1980.

I finansplanen anförde jag att vi varaktigt kan klara den fulla sysselsättningen endast genom att den utlandskonkurrerande sektorn, i första hand industrin, expanderar. Utredningen ansluter sig till detta synsätt.

Jag anser att utredningens beskrivning av problembilden i stora drag är riktig. Den hittillsvarande debatten har också bekräftat att de flesta anser detta vara fallet även om naturligtvis meningarna skiljer sig när det gäller att ange vilka åtgärder som behövs för att åstadkomma nödvändiga trendbrott och återställa balansen i den svenska ekonomin.

Innan jag redovisar min syn på vilken ekonomisk politik som bör föras vill jag något diskutera hur den internationella ekonomin kan tänkas utvecklas under den närmaste framtiden.

1.2 Den internationella miljön under den närmaste framtiden

Den prognos för den internationella konjunkturutvecklingen som presenterades i finansplanen, och som anslöt till OECD:s bedömning, utgick från att en konjunkturuppgång skulle komma att inledas under första halvåret 1982. Uppgången förutsågs komma först i Västeuropa och Japan medan Förenta staterna skulle ligga ca ett halvt år senare i konjunkturförloppet. Sammantaget innebar detta att BNP i OECD-länderna väntades öka med 1 1/4%. Tyngdpunkten låg på andra halvåret och i slutet av 1982 väntades tillväxten i industriländerna vara uppe i en årstakt av närmare 4%.

Den information som tillkommit under de senaste månaderna tyder på att utvecklingen under 1982 blir sämre än väntat, i första hand till följd av en svagare utveckling i Japan och Förenta staterna.

Den internationella ekonomiska utvecklingen under den närmaste tiden kommer i huvudsak att bero av följande faktorer: oljepriserna utveckling, den ekonomiska politikens inriktning, ränte- och valutakursutvecklingen.

Vad först beträffar oljemarknaden räknade man vid årsskiftet allmänt med att oljepriserna skulle ligga kvar på ungefär oförändrad nivå i dollar under resten av 1982. Detta antagande, som även låg till grund för finansplanens beräkningar, grundade sig bl. a. på beslut av OPEC under hösten. Under vintern och våren har det emellertid visat sig att efterfråge- och utbudsförhållandena inte varit förenliga med ett råoljepris på den angivna nivån, ca 34 dollar per fat för typråoljan Arabian Light.

Den totala världsproduktionen låg på ca 57,5 milj. fat per dag (mbd) medan efterfrågan kan uppskattas till ca 54 mbd. Bedömningarna av gapet mellan produktion och efterfrågan varierar mellan 3 och 5 mbd. Vid ett så kraftigt överutbud kunde prisnivån inte upprätthållas.

På spotmarknaden föll priserna på råolja från knappt 33 dollar per fat till ca 28 dollar per fat på några veckor. Även priserna för långsiktiga kontraktsleveranser har sänkts. Det gäller i första hand det brittiska oljebolaget BNOC som sänkte sitt pris från 35 till 31 dollar per fat i början av mars. Även Norge, Nigeria och Iran har sänkt sina priser. Härtill kommer att det finns tecken på att även länder som inte sänkt de officiella priserna erbjuder rabatter i olika former.

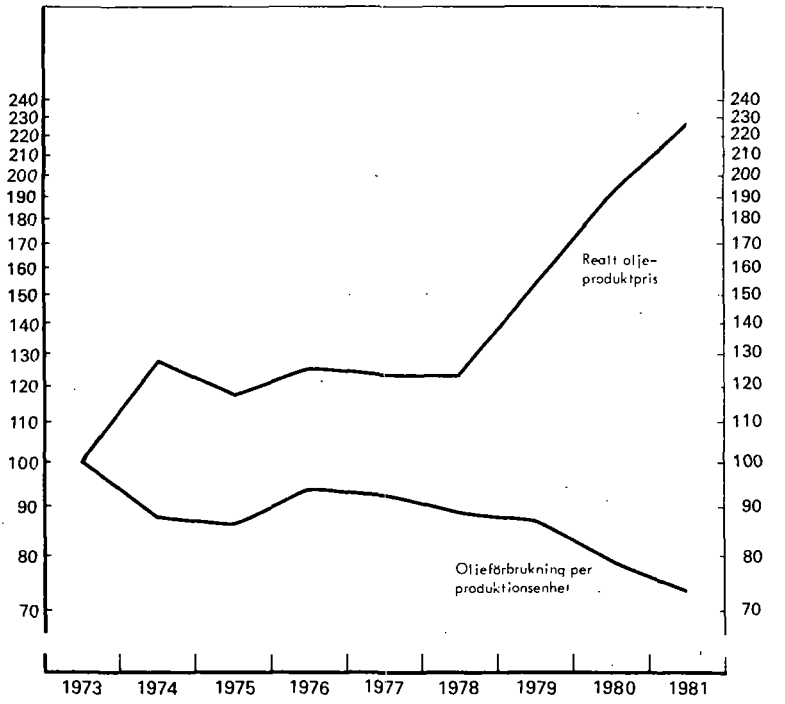
Även framdeles kommer oljepriserna att styras av utbud och efterfrågan. Efterfrågan kommer i sin tur att bero av hur omfattande besparingsansträngningarna är, av hur oljelagren utvecklas och av styrkan i den internationella konjunkturuppgången.

De två oljechockerna 1973 och 1979 utlöste omfattande besparingsansträngningar i västvärlden. Dessa har lett till att oljekonsumtionen per producerad enhet har sjunkit kraftigt (diagram 2). Vid oljepriser på eller i närheten av nuvarande nivåer är incitamenten att spara olja mycket starka och det finns anledning utgå från att ansträngningarna att på olika sätt minska behovet av olja kommer att fortsätta, såframt inte prisbilden undergår en dramatisk förändring. Detta är en positiv faktor vid bedömningen av hur den framtida oljeefterfrågan utvecklas ehuru det ligger i sakens natur att den är svår att kvantifiera.

I fråga om oljelagren har en viss neddragning skett under fjärde kvartalet 1981 och första kvartalet 1982. Då emellertid förbrukningen också minskat är lagren i relation till förbrukningen ungefär oförändrade. Enligt IEA:s beräkningar skulle lagren andra kvartalet 1982 motsvara 103 dagars förbrukning. Motsvarande period under 1981 var siffran 105 dagar. Om hänsyn tas även till de oljemängder som befinner sig under transport till sjöss synes dock lagren ha minskat mer.

Diagram 2 Reala oljeproduktpriset och specifika oljeförbrukningen i Sverige 1973–1981

Log skala
Index 1973 = 100

Källa: SIND.

Det höga ränteläget verkar dämpande på benägenheten hos förbrukarna och oljeföretagen att hålla stora lager. Något omslag i lagerutvecklingen torde inte vara att emotse så länge förväntningarna inte är inställda på fortsatta prisfall snarare än motsatsen. Sammantaget synes det troligt att lagren dras ner ytterligare under den närmaste tiden.

Slutligen förväntas den internationella konjunkturuppgången bli relativt måttlig under innevarande år varför efterfrågan på olja inte torde öka nämnvärt av detta skäl.

På utbudssidan är det påtagligt att OPEC-länderna kraftigt minskat sin produktion under senare år. Efter de senast fattade besluten under OPEC-mötet i Wien i mars i år uppgår produktionen enligt officiella källor till 17,5 mbd att jämföra med en produktion av över 31 mbd före revolutionen i Iran. Möjligheterna till ytterligare utbudsbegränsningar synes, åtminstone för en del av de mest betydande producenterna, tämligen begränsade i beaktande av de redan gjorda nedskärningarna och med hänsyn till att flera av dessa oljeexportörer har stort behov av utländsk valuta.

En utomordentligt viktig faktor när det gäller att bedöma det framtida utbudet utgörs av de labila politiska förhållandena i Mellersta Östern. Skulle kriget mellan Iran och Irak upphöra torde emellertid dessa länder successivt komma att öka sin oljeexport.

Det är självfallet vanskligt att väga ihop dessa och andra relevanta faktorer till en prisprognos. Erfarenheterna har också lärt oss att förhållandena på oljemarknaden kan förändras snabbt och dramatiskt.

Konjunkturinstitutet har antagit att de genomsnittliga importpriserna (inkl. frakt m. m.) på råolja för Sveriges del kommer att ligga strax under 33 dollar per fat under det andra kvartalet i år. Som jämförelse kan nämnas att det genomsnittliga importpriset för 1981 låg på drygt 35 dollar och att priset under första kvartalet 1982 inte nämnvärt skiljde sig från genomsnittspriset för hela 1981. De redan genomförda prissänkningarna medför att de svenska importpriserna i genomsnitt minskar till inte fullt 34 dollar per fat. Effekterna av prissänkningarna på den svenska oljenotan motverkas dock av kursuppgången för dollarn.

Det angivna priset avser ett sammanvägt genomsnitt av priserna på import från spotmarknaden och import enligt kontrakt. Prisprognosen förutsätter ett ytterligare fall från den nivå som rådde vid månadsskiftet mars/april genom en viss omfördelning till billigare inköpsställen.

Vidare har antagits att lagerefterfrågan, i samband med den säsongmässiga uppbyggnaden, kommer att leda till en viss internationell prisuppgång på petroleumprodukter under det tredje kvartalet i år följd av en uppgång under fjärde kvartalet för råoljan. Jag finner konjunkturinstitutets prognos rimlig på basis av tillgänglig information. Självfallet måste den vida osäkerhetsmarginalen betonas. För 1983 torde efterfrågan ge underlag för en viss fortsatt prisuppgång motsvarande ett oförändrat realpris för oljan under loppet av året.

Oljeprisutveckling av det slag som här antagits skulle utgöra en positiv faktor i den internationella konjunkturbilden. Lägre oljepriser innebär höjda realinkomster och medför därför en ökning av efterfrågan i industrivärlden samtidigt som inflationstrycket från kostnadssidan minskar och bytesbalansen förbättras. Detta leder också till att utrymmet för ekonomisk-politiska stimulansåtgärder ökar.

Arbetslösheten omfattar f. n. närmare 30 milj. människor i västvärlden, motsvarande drygt 8 % av arbetskraften. Trots dessa höga tal – och trots att arbetslösheten alltjämt visar tendenser att växa – har den ekonomiska politiken en påtagligt restriktiv inriktning i så gott som alla länder. Framför allt gäller detta penningpolitiken.

Avsikten härmed är att dämpa inflationstakten. Härvidlag har också vissa framsteg gjorts icke minst i Förenta staterna. Ansträngningarna att minska inflationstakten har också positivt påverkats av de låga råvarupriserna.

Inflationstakten i OECD totalt sett hade i mars gått ner till ca 8% (12 månaderstal) att jämföra med över 10% för ett år sedan. I Förenta staterna var motsvarande siffror ca 7% resp. drygt 11%. Den sjunkande inflationstakten leder till högre realinkomster och ökad investeringsbenägenhet.

Det är dock osäkert i vad mån den uppkomna lägre inflationstakten kommer att kunna bevaras vid en kommande konjunkturuppgång. Det finns anledning förmoda att flera länders regeringar kommer att ånyo skärpa den ekonomiska politiken för den händelse inflationen på nytt visar tendenser att skjuta fart.

Ett annat osäkerhetsmoment vid en bedömning av den internationella konjunkturutvecklingen under den närmaste tiden utgörs av ränteutvecklingen. De höga reala räntor som f. n. allmänt råder i västvärlden – och som snarast tenderat att öka ytterligare i takt med att inflationen bromsats upp – verkar dämpande på viktiga efterfrågefaktorer, bl. a. på företagens investeringsbenägenhet, på bostadsbyggandet och på inköpen av varaktiga kapitalvaror bl. a. bilar.

Härtill kommer att ränteutvecklingen påverkar valutakurserna. De höga amerikanska räntorna har bidragit till att den amerikanska dollarn kraftigt stärkts gentemot den tyska marken och den japanska yenen. Detta har skett trots att grundläggande faktorer såsom bytesbalansutveckling och konkurrenskraft inte talar till dollarns förmån. De höga amerikanska räntorna har också dragit med sig höga räntor i Västeuropa eftersom myndigheterna i bl. a. Förbundsrepubliken Tyskland velat motverka en ytterligare depreciering av den egna valutan som skulle försvåra ansträngningarna att bekämpa inflationen. På senare tid har dock en viss nedgång skett i de västeuropeiska räntorna.

Valutakursutvecklingen har således inneburit att i första hand den tyska och den japanska konkurrenskraften förstärkts. OPEC-ländernas överskott beräknas 1982 minska kraftigt och ev. nära nog försvinna. OECD-länderna kommer också totalt sett att vara ungefär i balans. Förbättringen inom industriländerna kommer dock att vara ojämnt fördelad. Förbundsrepubliken Tyskland och Japan kommer att visa stora överskott under det att de flesta små länder kommer att uppvisa stora underskott.

Det finns anledning att understryka de risker som finns att valutakursutvecklingen ytterligare ökar tendenserna att tillgripa protektionistiska åt-

Tabell 1. OPEC-ländernas bytesbalans 1973–1982
Miljarder dollar, löpande priser

1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981[1]	1982[2]
6,6	67,8	35	40	31,7	5	68,4	115	70,8	0–15

[1] Preliminärt utfall.
[2] Ekonomidepartementets bedömning.

Källa: För 1973–1981: Internationella valutafonden.

gärder. För att illustrera hur starka dessa tendenser redan är kan nämnas att såväl Förenta staterna som samtliga EG-länder med egen bilproduktion nu har s. k. "orderly marketing arrangements" med Japan som syftar till att begränsa den japanska bilexporten; ett förhållande som i stor utsträckning måste ses i samband med valutakursutvecklingen.

Det finns all anledning för Sverige att i olika internationella sammanhang verka för att frihandeln inte ytterligare beskärs. Samtidigt är det av yttersta vikt att vi inte själva vidtar åtgärder av protektionistisk karaktär. Sådana skulle undergräva vår trovärdighet och indirekt försvåra våra egna möjligheter att öka exporten och upprätthålla full sysselsättning.

Utvecklingen på de internationella valutamarknaderna är av central betydelse för svensk del både på kort och lång sikt. I likhet med vad som gäller för oljepriserna är det samtidigt fråga om variabler som är mycket svåra att prognosera. Konjunkturinstitutet har utgått från det sedvanliga tekniska antagandet att växelkurserna under det kommande året kommer att ligga kvar på ett genomsnitt av kursen för december–februari. För den amerikanska dollarn innebär detta 5,65 kr. Detta skulle innebära att dollarkursen skulle falla från nuvarande nivå på ca 5,90 kr. Jag vill understryka att dollarn mycket väl kan tänkas bli starkare än vad som ligger i konjunkturinstitutets antagande. Skulle så bli fallet kommer detta att verka återhållande på möjligheterna att sänka räntorna i Västeuropa. De balansbrister som sammanhänger med skillnaderna i konkurrenskraft skulle ytterligare accentueras.

Den här gjorda bedömningen innebär att tillväxten i Västeuropa kan uppskattas till knappt 1 1/2 % 1982. De faktorer som väntas bära upp en uppgång är främst exporten men även den inhemska efterfrågan kan utvecklas gynnsamt som en följd av lägre inflation och därmed högre realinkomster och bättre investeringsklimat. En successivt gynnsammare utveckling av bytesbalanserna kan också öppna vägen för ytterligare räntesänkningar.

Frankrike utgör i någon mån ett särfall bland industriländerna i så måtto att man där sökt föra en intern stimulanspolitik i avvaktan på att den internationella konjunkturuppgången blir mer markerad. Arbetslösheten har likväl fortsatt att öka samtidigt som inflation, konkurrenskraft och bytesbalans utvecklats ogynnsamt. Francen devalverades i höstas och har under den senaste tiden varit utsatt för betydande tryck på valutamarknaden.

Den amerikanska ekonomin befinner sig f. n. i en svag utvecklingsfas. Under första kvartalet 1982 sjönk produktionen i en årstakt av 4,7 %. Den kraftiga apprecieringen av dollarn har också inneburit att konkurrenskraften försvagats markant. Sedan augusti 1980 har dollarn stigit med 20 % gentemot ett vägt genomsnitt av Förenta staternas handelspartners. Dessutom har det höga ränteläget dämpat den inhemska aktiviteten. Det är sannolikt att konjunkturen vänder uppåt under andra halvåret 1982 till följd

av skattesänkningar och ökade militärutgifter. Obalansen mellan finans- och penningpolitiken kan dock innebära att uppgången inte blir särskilt stabil. Det stora budgetunderskottet och därmed sammanhängande inflationsförväntningar samt ökad kreditefterfrågan i den privata sektorn kan komma att ånyo pressa upp räntenivån.

Till bilden hör också att det ingalunda är säkert att den amerikanska administrationen får igenom sina utgifts- och skatteförslag i kongressen. Skulle försvarsutgifterna öka långsammare och skattesänkningarna delvis utebli eller uppskjutas blir den stimulans som utgår från den federala budgeten lägre och budgetunderskottet mindre. Därmed ökar å andra sidan förutsättningarna att räntorna sjunker och att penningpolitiken blir mindre restriktiv.

Sammanfattningsvis innebär prognoserna att tillväxttakten i OECD – med de angivna förutsättningarna – kan uppskattas till drygt 1/2% 1982. OECD-området beräknas totalt sett uppnå balans i utrikeshandeln men med stora variationer mellan olika länder. Förbundsrepubliken Tyskland och Japan väntas visa betydande överskott medan de flesta andra länderna redovisar fortsatta underskott. Världshandeln beräknas växa med 3 à 4%.

1.3 Huvudinslagen i den ekonomiska politiken

Under det senaste året har framsteg gjorts när det gäller att återställa balansen i den svenska ekonomin. Devalveringen och olika åtgärder för att förbättra ekonomins funktionsförmåga har skapat förutsättningar för en ökad tillväxt i den utlandskonkurrerande sektorn. Samtidigt har de offentliga utgifternas tillväxt kraftigt dämpats genom vidtagna besparingsåtgärder.

Positiva resultat av den förda politiken, i förening med lägre oljepriser och långsammare internationell inflationstakt, kan avläsas i att inflationstakten sjunker och f.n. ligger på 9% (12-månaderstal), underskottet i bytesbalansen minskar till 2,3% av BNP enligt prognoserna för 1982 och i att diskontot har kunnat sänkas i två omgångar den 15 oktober 1981 och den 10 mars 1982. Underskotten i statsbudgeten – mätta som andel av BNP – är också på nedåtgående.

Å andra sidan har arbetslösheten ökat och det är också uppenbart att underskotten i bytesbalans och statsbudget alltjämt är mycket stora. Dessa underskott försvårar för oss att nå målen i den ekonomiska politiken.

Underskottet i statsbudgeten verkar likvidiserande på ekonomin och tenderar att driva upp ränteläget och underblåsa inflationsförväntningarna. Underskotten gör det också svårare att successivt appreciera den svenska kronan för att få ner inflationstakten.

Mot den redovisade bakgrunden finns det vid uppläggningen av den ekonomiska politiken särskild anledning att stryka under följande:

– Eftersom låg inflation är en förutsättning för att trygga den fulla

sysselsättningen och för en rättvis inkomstfördelning måste kampen mot inflationen ges högsta prioritet

– Vi måste få återhållsamma och ansvarsfulla uppgörelser på arbetsmarknaden. Utvecklingen under 1983 blir av avgörande betydelse när det gäller att varaktigt förbättra konkurrenskraften och få ner inflationstakten

– Konjunkturpolitiken måste avpassas så att den ligger i linje med de krav som strukturomvandlingen ställer. Det innebär bl. a. att det relativa efterfrågetrycket inte kan tillåtas stiga till en nivå där vi riskerar att vinsterna av förra årets devalvering spolieras.

Arbetsmarknadspolitiska insatser måste utformas så att de underlättar en nödvändig långsiktig anpassning. Industri- och näringspolitiken måste fortsatt utformas så att den skapar gynnsamma förutsättningar för industriell förnyelse och för ny- och småföretagsamheten.

Konkreta uttryck för ansträngningarna att få ner inflationen är bl. a. skatteuppgörelsen, som bygger på att de medverkande partierna enats om att söka nedbringa inflationen till 5,5 % under de kommande åren, och de olika åtgärderna för att förbättra kapital, arbets- och råvarumarknadernas funktionsförmåga. Åtgärderna bidrar till att eliminera eller mildra inflationsdrivande flaskhalsar och dämpa kostnadsutvecklingen. Insatserna för att spara i de offentliga utgifterna och därmed minska budgetunderskottet är också av stor betydelse när det gäller att dämpa prisstegringarna.

I syfte att återställa den samhällsekonomiska balansen måste resurser omfördelas från den skyddade sektorn till den konkurrensutsatta sektorn, i första hand industrin. Därtill kommer krav på en betydande strukturomvandling inom den konkurrensutsatta sektorn. Vi måste öka exporten och investeringarna vilket innebär att det utrymme som står till förfogande för ökad inhemsk konsumtion, privat såväl som offentlig, blir ytterst begränsat.

Kvantitativt kan situationen illustreras med de beräkningar som gjorts i avstämningen av 1980 års långtidsutredning. Utredarna pekar på att vid en möjlig tillväxt på 2,4 % per år kommer BNP att växa med 31 miljarder kr (räknat i fasta priser) under perioden 1981–1985. Även om ambitionsnivån för bytesbalansen inte satts högre än att vi ännu 1985 kommer att ha ett underskott motsvarande 2 % av BNP innebär detta att ca 25 miljarder kr. eller ca 4/5 av den totala tillväxten i ekonomin måste avsättas för ökad export och ökande investeringar. Utrymmet för ökad konsumtion inskränker sig till 6 á 7 miljarder kr. Det följer att såväl reallöner som offentliga utgifter måste hållas tillbaka.

Jag vill i detta sammanhang understryka det nära samband som finns mellan ansträngningarna att spara i de offentliga utgifterna och reallöneutvecklingen. Ett omfattande sparprogram är nödvändigt för att skydda reallönerna. Under hela 1970-talet växte de offentliga utgifterna med ca 6 % per år i reala termer. Därmed intecknades hela BNP-tillväxten och mer därtill. Reallönerna kunde upprätthållas endast genom en omfattande utlandsupplåning. Självfallet måste denna utveckling brytas.

Underlåtenhet att vidta nödvändiga sparåtgärder skulle lägga en orimligt stor del av anpassningsbördan på löntagarna och leda till kraftiga standardsänkningar. Som jag senare kommer att redovisa har vidtagna besparingsåtgärder medfört att de offentliga utgifterna 1982/83 är ca 18 miljarder kr. lägre än de skulle varit utan besparingarna. Det nämnda beloppet motsvarar 10 % av lönesumman efter skatt.

Reallöneutvecklingen är inte endast beroende av *fördelningen* av det tillgängliga konsumtionsutrymmet. Det är också angeläget att *tillväxten* blir hög så att det finns något att fördela.

Jag har tidigare pekat på att en låg inflationstakt är en förutsättning för god tillväxt. Samtidigt finns det ett nära samband mellan kostnadsutveckling och inflation. En inflationstakt på 5,5 % per år förutsätter i princip, och under förutsättning att man har balans i utgångsläget, att kostnaden per producerad enhet i ekonomin som helhet inte heller ökar mer än så.

Det kostnadsmässiga utrymmet för löneökningar kommer under de kommande åren att vara ytterst begränsat. Vid ett givet inflationsmål beror utrymmet av ett flertal faktorer såsom produktivitetsutvecklingen, behovet att sänka våra relativa exportpriser i syfte att återta marknadsandelar och av att vinstläget i den konkurrensutsatta sektorn behöver förbättras. Vidare måste en avräkning ske för den höjning av arbetsgivaravgifterna med 2 procentenheter, motsvarande ungefär 1,5 % av de totala lönekostnaderna som ingår som ett led i skattereformen.

Om den internationella inflationen är större än 5,5 % per år måste den svenska kronan långsiktigt apprecieras om vår interna inflationstakt skall hållas på den målsatta nivån. Hur stort apprecieringskravet är beror givetvis på den internationella inflationstakten.

Inom ramen för den begränsade totalnivån måste industrins relativa löneläge förbättras om vi skall uppnå den erforderliga förskjutningen av produktionens inriktning från den skyddade till den konkurrensutsatta sektorn.

Jag vill också erinra om det uttalande som centerpartiet, folkpartiet och socialdemokraterna gjort i anslutning till skatteuppgörelsen. I detta har understrukits att tillgängligt utrymme för löneförbättringar i huvudsak bör tillfalla de inkomsttagare som i begränsad utsträckning får direkta fördelar av de sänkta marginalskatterna.

De åtgärder som konstituerar regeringens ekonomiska politik syftar i första hand till att komma tillrätta med ett antal strukturella problem. Det är viktigt att även konjunkturpolitiken utformas på ett sätt som ligger i linje med den långsiktigt nödvändiga anpassningen av den svenska ekonomin.

Det innebär att efterfrågetrycket i den svenska ekonomin inte får bli så högt i relation till omvärlden att den nödvändiga förbättringen av vårt kostnadsläge uteblir. Jag framhöll i finansplanen att våra erfarenheter under senare år i detta avseende är entydiga. Under perioder när vi hållit tillbaka efterfrågan i den svenska ekonomin i relation till omvärlden har

vår konkurrenskraft ökat och sysselsättningen förbättrats i industrin samtidigt som grunden lagts för att få ner inflationen och förbättra bytesbalansen. Under perioder när vi bedrivit en relativt expansiv politik har däremot konkurrenskraften snabbt försämrats. Detta förhållande begränsar tillsammans med nuvarande underskotten i statsbudget och bytesbalans våra möjligheter att i kortsiktigt sysselsättningsfrämjande syfte stimulera den inhemska efterfrågan.

De nämnda reaktionsmekanismerna är ett uttryck för att den svenska ekonomin haft alltför många flaskhalsar och inte fungerat tillräckligt smidigt för att tåla ett relativt högt efterfrågetryck utan att den samhällsekonomiska balansen gått förlorad. De olika åtgärder som på senare tid vidtagits för att öka flexibiliteten, rörligheten och effektiviteten i den svenska ekonomin skall ses mot denna bakgrund. Det gäller bl. a. skattereformen och de olika insatserna för att förbättra kapital-, arbetsmarknads- och råvarumarknadernas funktionssätt. De har alltså som sitt syfte att möjliggöra en högre efterfrågan och därmed en högre sysselsättningsnivå.

Jag har tidigare framhållit att vi måste spara av en rad strukturella skäl – bl. a. för att minska den andel av de totala resurserna som fördelas via de offentliga budgetarna. Samtidigt är det självklart att besparingsåtgärderna kortsiktigt medför att efterfrågetrycket i ekonomin dämpas. I den mån den totala efterfrågenivån därmed skulle riskera hamna på en lägre nivå än vad som är lämpligt kan detta motverkas av sänkta skatter. Regeringens förslag att sänka mervärdeskatten i höstas motiverades bl. a. av att sparåtgärderna i de offentliga budgetarna annars i rådande relativt svaga internationella konjunktur hade kunnat leda till en alltför låg samlad efterfrågenivå i ekonomin.

På längre sikt kan den fulla sysselsättningen endast tryggas genom att tillväxten i den konkurrensutsatta sektorn ökar. På kortare sikt och i avvaktan på att devalveringen och andra åtgärder som vidtagits får full effekt är det emellertid nödvändigt att statsmakterna går in med olika former av arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Dessa måste givetvis utformas så att de inte motverkar strukturomvandlingen. Jag återkommer härtill i det följande.

Åtgärder för att förbättra ekonomins produktionsförmåga

Skattereformen

Denna fråga har behandlats i den proposition (prop. 1981/82: 197) som för endast någon vecka sedan förelagts riksdagen. Jag skall därför här inskränka mig till att konstatera att det sedan lång tid tillbaka har varit ett önskemål att få ner de internationellt sett unikt höga svenska marginalskatterna och dämpa den starka progressionen i inkomstskattesystemet. Den uppgörelse som träffats mellan centerpartiet, folkpartiet och socialdemokraterna beräknas medföra att marginalskatten blir högst 50 % för omkring 90 % av inkomsttagarna. Endast 5 % av dessa beräknas få marginalskatter

på 55 % eller mer. Reformen innebär också att hushållens räntekänslighet ökar.

Skattereformen innebär att incitamentstrukturen förändras över hela det ekonomiska fältet. Det kommer att löna sig bättre för den enskilde att arbeta och spara samtidigt som det blir dyrare att basera sin ekonomi på olika former av upplåning.

En viktig positiv effekt ligger i att hushållens benägenhet att betala även mycket höga räntor kommer att minska. Därmed ökar möjligheten att hålla ett lägre ränteläge vilket är positivt för den ekonomiska utvecklingen, inte minst i den konkurrensutsatta sektorn.

Företagens kapitalförsörjning

En förbättrad lönsamhet är ett villkor för att industriinvesteringarna skall öka och för en varaktigt hög industriproduktion. Sedan 20 år tillbaka har vinstnivån i den svenska industrin trendmässigt fallit som framgår av diagram 3.[1]

Den låga vinstnivån håller tillbaka investeringarna och har även gröpt ur industriföretagens soliditet som från 1970 gått ner med ca 7 procentenheter till 26 % 1981. Utvecklingen är så mycket mer oroande som företagens risker i flera avseenden ökat under senare år vilket innebär att behovet av högre soliditet accentueras. Samtidigt som industrin utvecklats svagt har vinstutvecklingen varit mer positiv inom för utländsk konkurrens skyddade branscher.

Det är nödvändigt att företagens soliditet förbättras. Finansiellt svaga företag har låg motståndskraft vid konjunkturnedgångar och har heller inte möjlighet att göra de framtidssatsningar som behövs.

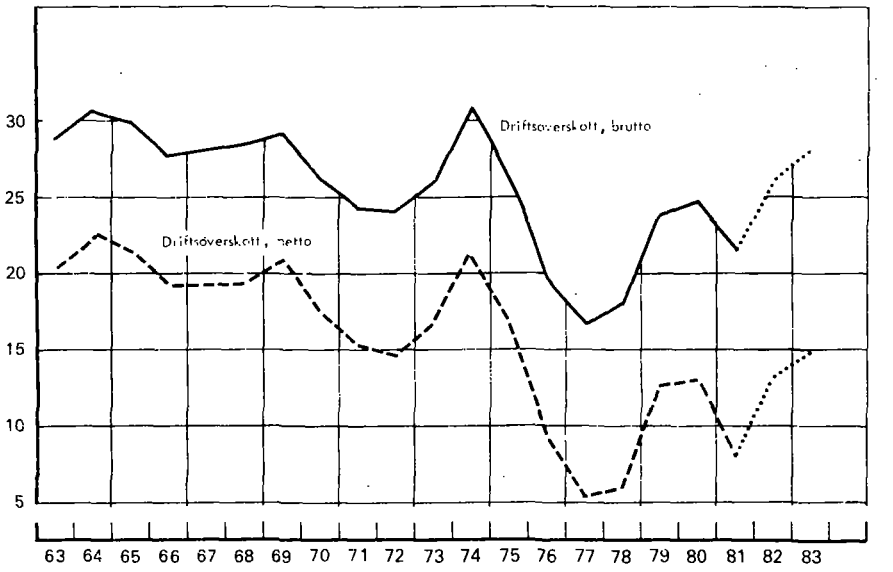
Mot denna bakgrund finns det anledning att hälsa med tillfredsställelse att industrins lönsamhet, efter en förnyad nedgång 1981, nu ser ut att vara på väg att förbättras. Det är särskilt positivt att lönsamhetsutvecklingen i verkstadsindustrin, som i viktiga avseenden måste utgöra motorn i en process som syftar till att varaktigt öka antalet industrianställda, förbättras.

En betydande del av förbättringen i driftsöverskotten kommer dock att gå åt för att täcka industriföretagens ökade negativa finansnetto. Enligt SCB:s statistik försämrades de större industriföretagens negativa finansiella netto från drygt 1 miljard kr. 1980 till 4 1/2 miljarder kr. 1981, motsvarande nästan 2 % av omsättningen 1981. Det är också ett allvarligt memento att avkastningen på arbetande kapital i industriföretagen inte heller under 1982 beräknas motsvara mer än ungefär inflationen. Avkastningen ligger också avsevärt under den förräntning som man kan uppnå genom att låna ut medel på kreditmarknaden.

[1] Diagrammet exkluderar varvsindustrin men vissa andra krisbranscher (järn- och stålverken) ingår. Dessa svarar dock för en så begränsad andel att de endast marginellt påverkar totalbilden.

Diagram 3 Driftsöverskottets andel av förädlingsvärdet i tillverkningsindustrin exkl. varv 1963–1983

Procent

Anm. Vinstnivån 1963–1971 är inte fullt jämförbar med motsvarande mått för perioden 1972–1983 på grund av skillnader i behandlingen av lagerprisvinster.
Källor: Konjunkturinstitutet, statistiska centralbyrån och ekonomidepartementet.

Även om en vinstuppgång är nödvändig är det inte realistiskt att räkna med att företagens behov av riskkapital skall kunna tillgodoses enbart genom internt genererade vinstmedel. Den industriella expansion som är nödvändig förutsätter också en omfattande nyemissionsverksamhet.

Mot bakgrund härav har en rad åtgärder vidtagits för att mildra den ur samhällsekonomisk synpunkt olämpliga diskriminering av sparande i näringslivet som skattereglerna inneburit. Förändringarna har givits en inriktning som i första hand kommer småsparare tillgodo. De viktigaste av dessa åtgärder är

- det allmänna skattefondsparandet som ger vissa skatteförmåner för den som i regelbundna former spar upp till 600 kr. per månad,
- det företagsanknutna skattefondsparandet, som öppnat möjlighet för de anställda att spara i det egna företagets aktier,
- reduktion av dubbelbeskattningen av utdelningsinkomster från börsnoterade företag på upp till 7 500/15 000 kr. för ensamstående resp. makar.

Förslag har även lagts fram för att förbättra de icke börsnoterade företagens möjligheter att dra till sig externt riskkapital. I propositioner framlagda tidigare i vår har således föreslagits att möjligheter öppnas för dessa företag att ansluta sig till skattefondsparandet; att skattebelastningen på

utdelad vinst i stort sett halveras och att vissa lättnader genomförs i förmögenhetsbeskattningen av i företagen investerat kapital.

Genom skattefondsparandet tillförs aktiemarknaden f. n. 2 miljarder kr. per år av närmare en halv miljon sparare, vilket väsentligt förbättrar företagens tillgång på riskvilligt kapital. Detta motsvarar mer än väl vad som enligt i samband med långtidsutredningarna gjorda beräkningar krävs av hushållen för att näringslivet skall kunna finansiera en tillräcklig expansion under 1980-talet. Det är värt att lägga märke till att eftersom ökningen av hushållens finansiella tillgångar per år kan beräknas uppgå till ca 20 miljarder kr. är det tillräckligt om endast en liten del härav – mindre än 1/10 – kanaliseras till näringslivet. Några tvångsvisa arrangemang för att lösa näringslivets riskkapitalfråga behövs inte.

Skattefondsparandet har också lett till en önskvärd ökad spridning av aktieägandet. Den andel av aktiestocken som ägs av de rikaste hushållen – 1975 beräknas av 1 % av hushållen ägt knappt 30 % av de börsnoterade aktierna – har av detta och andra skäl fortsatt att minska.

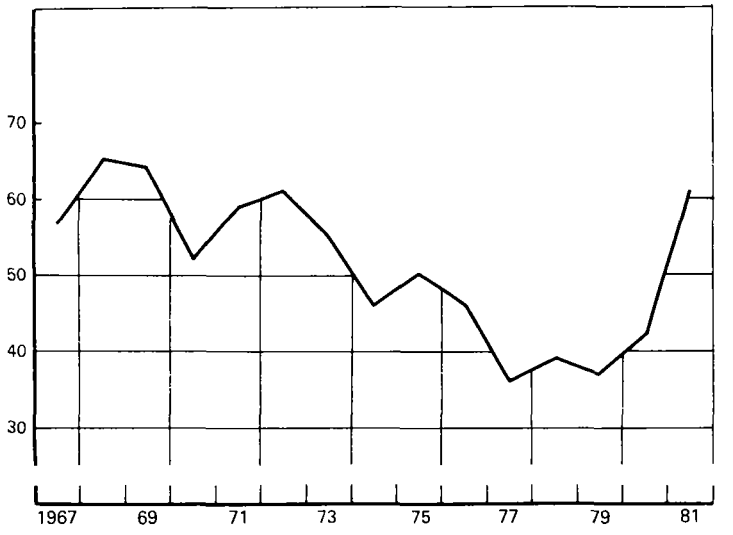
Den uppgång i aktiekurserna som skett de senaste två åren har medfört att företagens kostnader för att anskaffa riskkapital påtagligt sjunkit. Nyemissionsaktiviteten har följdriktigt ökat starkt och uppgick 1981 till över 1,5 miljarder kr. jämfört med endast 100 resp. 600 milj. kr. under de föregående två åren. För 1982 har hittills tillkännagivits emissioner på ca 1 300 milj. kr.

Det senaste årets kursuppgång har medfört att industriföretagen nu värderas närmare sitt substansvärde än tidigare (diagram 4). Det är positivt eftersom en nödvändig förutsättning för ökade industriinvesteringar är att kursvärdet på företagen står i rimlig relation till substansvärdet. I annat fall kan realtillgångar förvärvas mycket billigare genom köp av andra företag än genom egna investeringar. Företagsköp och ökad koncentration inom näringslivet blir dominerande i stället för ökade reala investeringar.

Som jag framhöll i finansplanen måste den kursuppgång som inträffat under senare år ses som en normalisering och inte som en artificiellt uppdriven kursnivå. De förhållanden som rådde under 1970-talets senare hälft, där de stora industriföretagen på börsen värderades till långt mindre än halva substansvärdet, kan inte sägas vara normala. Det bör påpekas att även inkl. den senaste kursuppgången har aktieägarnas avkastning sett över en längre period varit måttlig. Den reala avkastningen efter skatt har under de senaste 5, 10 resp. 25 åren uppgått till resp. 1,5, 0,7 och 1 % per året. För aktieägare som betalar förmögenhetsskatt har avkastningen i genomsnitt varit negativ.

De samhällsekonomiskt centrala samband som finns mellan en fungerande aktiemarknad och företagens soliditet och expansionsförmåga är bakgrunden till att man i så gott som samtliga industriländer under senare år kraftigt mildrat eller helt eliminerat dubbelbeskattningen av företagens vinster och/eller vidtagit andra lättnader i beskattningen av aktier. Sådana

Diagram 4 Börsbolagens börsvärde i procent av substansvärdet 1967–1981
(Justerat eget kapital)
Industri-, handels-, rederi- och fastighetsbolag på Stockholmsbörsen
Procent

Källa: Aktiv placering AB.

lättnader har införts, resp. behållits, även i länder med socialdemokratiska regeringar såsom t. ex. Förbundsrepubliken Tyskland, Frankrike och Danmark.

De steg som hittills tagits i Sverige har inneburit att dubbelbeskattningen mildrats. Enligt min mening talar starka skäl för att de vidtagna åtgärderna avlöses av ett system där dubbelbeskattningen i princip avskaffas. Dessa frågor utreds f. n. av kapitalvinstkommittén.

Skattefondsparandet innebär att riskvilligt kapital ställs till näringslivets förfogande. Det är önskvärt att stimulera även andra former av långsiktigt bundet sparande. Även skattesparandet i banker har blivit en betydande framgång. Totalt deltar närmare 700 000 personer i denna sparform. Vid utgången av 1981 uppgick den samlade kontobehållningen till 6,6 miljarder kr. I dessa konton har därmed långsiktigt bundits ett belopp motsvarande ca 2 % av den utestående penningmängden.

Genom skattefond och skattesparandet har möjligheter öppnats för den enskilde spararen att få en avkastning efter skatt som är positiv även efter det att man tagit hänsyn till inflationen. De skattelättnader som de två sparformerna erbjuder har givits formen av ett avdrag från skatten och har således samma värde oavsett inkomstnivå.

Finanspolitiken

Förändringar i den offentliga sektorns inkomster och utgifter har sedan länge utgjort ett viktigt stabiliseringspolitiskt instrument. I takt med att den offentliga sektorn vuxit och den svenska ekonomin kommit i obalans har emellertid de offentliga inkomsternas och utgifternas betydelse för den långsiktiga ekonomiska utvecklingen kommit alltmer i förgrunden.

En alltför snabb offentlig utgiftsexpansion kan hämma tillväxten genom att den minskar näringslivets möjligheter att dra till sig nödvändiga reala resurser i form av arbetskraft och kapital. Negativa effekter på pris- och lönebildningen och därmed på näringslivets konkurrenskraft kan också uppkomma. Vid en snabb utgiftsexpansion försämras budgetsaldot, vilket leder till en likviditetspåspädning som ökar inflationsrisken och/eller ställer krav på en stram kreditpolitik med höga räntor.

Det är inte heller en framkomlig väg att genom en höjning av skattetrycket försöka begränsa de negativa effekterna av en alltför snabb offentlig utgiftsexpansion. En sådan politik skulle tvärtom riskera att driva upp inflationen, minska näringslivets konkurrenskraft och förvärra balansbristerna i den svenska ekonomin. Det privata konsumtionsutrymmet skulle också bli alltför begränsat.

De totala offentliga utgifterna i Sverige är högre än i något annat land i västvärlden. De har också ökat mycket snabbt. Utgifternas andel av BNP steg från 45% 1970 till 66% 1981. I Norge och Danmark, som hade en utgiftsandel 1970 på drygt 40%, ligger utgiftsandelen på ca 55%. I många västeuropeiska länder är utgiftsandelen väsentligt lägre. Exempelvis ökade utgiftsandelen i Frankrike och Förbundsrepubliken Tyskland från knappt 40% 1970 till ca 45% 1980.

Mot denna bakgrund står det enligt min mening klart att det centrala målet för finanspolitiken under en lång följd av år kommer att vara att hålla tillbaka den offentliga utgiftsexpansionen. Denna bedömning delas av de internationella organisationerna som granskat den svenska ekonomin. I exempelvis OECD:s senaste Sverigerapport ifrågasätts t.o.m. huruvida det räcker att dämpa utgiftsexpansionen och om vi inte nu i själva verket nått en punkt där den absoluta utgiftsnivån måste skäras ned.

Genom variationer i skatteuttaget är det möjligt att avväga finanspolitiken också med hänsyn till konjunkturläget. Jag vill emellertid erinra om att de stora balansbristerna i den svenska ekonomin i viss utsträckning beskurit den stabiliseringspolitiska handlingsfriheten. Exempelvis skulle det inte vid en otillräcklig konkurrenskraft i den svenska industrin vara möjligt att permanent hålla uppe efterfrågan genom en expansiv finanspolitik.

Under 1980 och 1981 dämpades den offentliga utgiftsexpansionen till ca 4% per år jämfört med 6% per år under 1970-talet. Den dämpning av utgiftsexpansionen som skedde under 1980 och 1981 är emellertid inte tillräcklig. Som jag angav i finansplanen bör politiken på längre sikt inriktas på att begränsa de offentliga utgifternas ökning till ca 1% per år.

De beräkningar som gjorts över de offentliga utgifternas reala utveckling under 1982 och 1983 visar att utgiftsexpansionen kommer att dämpas kraftigt. Ökningstakten uppgår i genomsnitt under de två åren till drygt 1 % per år (tabell 2). Räknat exkl. räntor är utgifterna i stort sett realt oförändrade. Såväl konsumtion och investeringar som transfereringar utvecklas väsentligt långsammare än tidigare.

Tabell 2. Den konsoliderade offentliga sektorns utgifter i reala termer 1970–1983

	Milj. kr., löpande priser 1980	Årlig procentuell förändring				
		1970–1979	1980	1981	1982 prognos	1983 prognos
Transfereringar	154	8,9	3,8	8,9	2,5	3,9
Transfereringar exkl. räntor	137	9,1	−0,2	4,1	0,9	0,4
Konsumtion och investeringar	176	3,9	3,0	0,6	−0,5	0,5
Totalt	330	5,9	3,4	4,4	1,0	2,1
Totalt exkl. räntor	313	5,9	1,6	2,1	0,1	0,5
BNP	523	2,0	1,9	−0,9	1,4	2,4

Medan det således står klart att utgiftsökningen kraftigt bromsats upp finns det anledning att tolka de beräknade utgiftstakterna under enstaka år med försiktighet. Utgiftsutvecklingen kan i betydande utsträckning påverkas av tillfälliga variationer. Även förskjutningar mellan prisutvecklingen för offentlig konsumtion och investeringar resp. för bruttonationalprodukten kan påverka den registerade utgiftsexpansionen under olika år. Den mycket låga utgiftsexpansionen under 1982 förklaras bl. a. att priserna på export och privat konsumtion och därmed på BNP till följd av devalveringen beräknas öka snabbare än priset på offentlig konsumtion och investeringar.[1]

Den offentliga sektorns direkta anspråk på reala produktionsresurser för konsumtion och investeringar avspeglas bäst vid en fastprisberäkning med hjälp av prisindex för resp. användningsområde. Utvecklingen för offentlig konsumtion och investeringar beräknad på detta sätt redovisas i tabell 3.

[1] En närmare redogörelse för de reala offentliga utgiftstakterna redovisas i den preliminära nationalbudgeten, kapitel 9.

Tabell 3. Offentlig konsumtion och investeringar 1980–1983
Årlig procentuell förändring

	1980	1981	1982	1983
Statens[1] konsumtion och investeringar	0,4	– 2,0	–2,3	–2,6
därav: konsumtion	1,4	– 0,5	–2,4	–2,5
investeringar	–7,8	–16,1	–1,4	–3,8
Kommunernas konsumtion och investeringar	3,4	2,6	1,4	0,3
därav: konsumtion	2,8	3,0	2,7	1,0
investeringar	6,2	0,2	–6,3	–4,4
Totala offentliga sektorns konsumtion och investeringar	2,5	1,2	0,3	–0,6

[1] Myndigheter inkl. socialförsäkring.

Som framgår av tabellen sker en kontinuerlig minskning av tillväxten i den offentliga sektorns direkta resursanspråk. Enligt kalkylen skulle under 1983 t. o. m. en viss minskning av resursanspråken ske.

Statens konsumtion och investeringar beräknas minska såväl under 1982 som 1983. Den kommunala konsumtionens underliggande ökningstakt bedöms under 1982 sjunka till ca 1,5 %. I kalkylen förutsätts också att denna ökning i den kommunala konsumtionen under 1983 skall begränsas till 1 %.

När det gäller den mer långsiktiga utgiftsutvecklingen har den nyligen presenterade långtidsutredningen i en s. k. referenskalkyl beräknat att de offentliga utgifterna mellan 1981 och 1985 i genomsnitt kommer att öka med drygt 2 % per år om inga nya statliga utgiftsbeslut fattas och om kommunernas konsumtionsökning begränsas till 1 % per år fr. o. m. 1983. Räknat exkl. statsskuldsräntor motsvarar det en utgiftsökning på drygt 1 % per år. För att hålla den totala utgiftsexpansionen vid 1 % per år skulle enligt utredningen nya besparingar på ca 25 miljarder kr. vara nödvändiga under perioden fram till 1985. Till detta kommer de besparingar som krävs för att uppväga de nya utgiftsbehov som erfarenhetsmässigt uppkommer. Även om kalkyler av denna typ är förknippade med viss osäkerhet visar de ändå klart att besparingar i de offentliga utgifterna blir nödvändiga under en följd av år. Det är emellertid inte meningsfullt att nu precisera något nytt besparingsmål. Det får mot bakgrund av det allmänna ekonomiska läget fastställas under hösten. Allmänt kan emellertid sägas att ju snabbare konjunkturuppsvinget kommer och ju starkare det blir desto stramare kan finanspolitiken vara utan att negativa kortsiktiga effekter på sysselsättningen behöver uppkomma.

Medan det är uppenbart att utgiftsexpansionen även i fortsättningen måste hållas på en låg nivå är det enligt min mening ett svårare avvägningsproblem i vilken takt en framtida nedgång i de offentliga utgifternas andel av BNP bör utnyttjas för en sänkning av det totala skattetrycket i ekonomin. För en relativt snabb sänkning talar de positiva effekter som skulle uppkomma på viljan till arbete och sparande. Även lönekostnader, priser och konkurrenskraft skulle kunna påverkas positivt. Mot detta står emel-

lertid de negativa konsekvenserna av alltför stora budgetunderskott. Vid en kraftig likviditetspåspädning ökar risken för inflation samtidigt som räntorna drivs upp och näringslivets investeringar hämmas.

Avvägningen av skattetrycket måste sålunda även ske mot bakgrund av de stabiliseringspolitiska krav som det allmänna ekonomiska läget ställer. I nuvarande statsfinansiella läge vore det enligt min mening inte förenligt med en ansvarsfull finanspolitik att inför det väntade konjunkturuppsvinget 1983 avstå från att totalfinansiera den föreslagna skatteomläggningen.

Kommunerna

Kommunerna svarar för 2/3 av den totala offentliga efterfrågan i form av offentlig konsumtion och investering och närmare hälften av de totala offentliga utgifterna. Den återhållsamhet som måste prägla den offentliga hushållningen kan därför inte undanta kommunerna. Kraven på återhållsamhet har dock satts lägre än de krav som staten tagit på sig. Jag vill erinra om att under 1981 sjönk statens konsumtion och investeringar med 2% medan kommunerna i stället redovisade en ökning på 2 1/4%. Vidare har för den statliga utgiftsutvecklingen för de närmaste åren satts som mål en årlig volymminskning på 3% (exkl. vissa arbetsmarknadspolitiska och industripolitiska insatser samt exkl. statsskuldsräntor). För kommunernas del har statsmakterna accepterat en *ökning* på högst 1% per år.

Det stod under hösten klart att kommunerna inte skulle komma att hålla en ökningstakt på 1% under 1982. I finansplanen i januari gjordes bedömningen att ökningen skulle bli 1,7%. De uppgifter från kommunerna som nu föreligger tyder i och för sig på en snabbare ökning. Det beror dock bl. a. på att ett ökat antal beredskapsarbeten i kommunal regi tillkommer under 1982. Om man korrigerar för effekter av beredskapsarbeten samt överföring av huvudmannaskapet för två statliga sjukhus till landstingen, skulle den underliggande tillväxten uppgå till 1,4%.[1] För 1981 var motsvarande tal 3%. En dämpning tycks sålunda vara på väg även om volymökningen 1982 ligger över vad som vore önskvärt. Det bör dock vara möjligt för kommunsektorn att nästa år hålla sig inom den angivna ökningstakten på högst 1% särskilt med hänsyn tagen till att beredskapsarbetena bör kunna avvecklas under 1983.

[1] I nationalräkenskapsstatistiken påverkas den kommunala konsumtionen av beredskapsarbeten och överföring av huvudmannaskap för Karolinska sjukhuset till Stockholms läns landsting (1982) och Akademiska sjukhuset till Uppsala läns landsting (1983). Effekterna av dessa förändringar samt den underliggande expansionstakten framgår av följande tablå:

	1982	1983
Total kommunal volymökning, %	2,7	1,0
därav: överföring av sjukhus	0,8	0,5
beredskapsarbeten	0,5	−0,5
underliggande kommunal expansion	1,4	1,0

I syfte att dämpa konsumtionsexpansionen har statsmakterna beslutat att begränsa kommunernas finansiella utrymme och ange riktlinjer för den kommunala verksamhetens reala utveckling. Statsmakterna ser också systematiskt över de krav staten ställer på kommunerna i syfte att underlätta anpassningen till en lägre volymökning.

Begränsningen av det finansiella utrymmet kommer i första hand att verka under 1983. Trots de åtgärder som vidtagits kommer kommunsektorn som helhet under nästa år få ett finansiellt överskott på ca 5 miljarder kr. I ett läge där löne- och prisstegeringstakten avtar gynnas kommunerna av systemet för utbetalning av kommunalskattemedel eftersom kommunernas skatteinkomster ett visst år är beroende av löneökningstakten två år tidigare. Erfarenheten talar för att så betydande finansiella överskott kan riskera att utnyttjas för nyta åtaganden från kommunernas sida, om kommunernas budgetarbete inte präglas av stor återhållsamhet.

Kommunerna har nu haft en rimlig tid att anpassa sig till kravet på begränsning av konsumtionsvolymen till 1%. Arbetsmarknadsläget 1983 medger också en avtrappning av de kommunala sysselsättningsinsatserna.

Kreditpolitiken

Utvecklingen under 1981 och början av 1982

Den internationella ränteutvecklingen kännetecknas av en påfallande instabilitet och oförutsebarhet. Orsaken till detta är främst den utformning som den ekonomiska politiken givits i Förenta staterna. Den expansiva finanspolitiken tenderar att i kombination med den strama penningpolitiken driva upp ränteläget. Någon styrning av ränteläget förekommer inte, utan penningpolitiken inriktas ensidigt på att kontrollera penningmängden även på mycket kort sikt. När utvecklingen tenderar att avvika från det uppställda penningmängdsmålet vidtas korrigerande åtgärder. I kombination med marknadens förväntningar kan detta ge upphov till snabba och kraftiga utslag på ränteläget.

Det svenska ränteläget, som höjts relativt kraftigt i samband med valutaoron i början av 1981, sänktes successivt under loppet av 1981 och början av 1982. Genom gradvisa nedjusteringar av bankernas upplåningskostnad i riksbanken sänktes penningmarknadsräntorna från drygt 16% i början till 12 à 13% i slutet av 1981. Efter devalveringen av den svenska kronan ökade den räntepolitiska handlingsfriheten något. Det blev möjligt att anpassa även det allmänna ränteläget till den sjunkande inflationstakten och det svaga konjunkturläget. Diskontot sänktes i två steg från 12 till 10% och den långa statsobligationsräntan från 13,5 till 12,75%. Vid den senaste diskontosänkningen i mars bibehölls dock bankernas upplåningskostnad i riksbanken på oförändrad nivå, 14%. Därigenom hölls penningmarknadsräntorna kvar på en internationellt sett konkurrenskraftig nivå, vilket är nödvändigt om inte negativa valutaeffekter skall uppkomma. Om banker-

nas upplåningskostnad skall verka styrande för penningmarknadsräntorna måste dock kassakvoterna anpassas så att bankerna befinner sig i straffräntezonen vid upplåning i riskbanken. I detta syfte höjdes kassakvoterna i mitten av april 1982 från 2 till 4%.

På grund av det relativt höga allmänna ränteläget i Sverige skedde under 1981 en kraftig omsvängning i den privata sektorns kapitaltransaktioner med utlandet från ett utflöde 1980 på ca 3 miljarder kr. till ett inflöde 1981 på ca 10 miljarder kr. Därigenom kunde statens utlandsupplåning minskas kraftigt, vilket var nödvändigt efter den mycket omfattande upplåningen under 1980 (tabell 4).

Under första kvartalet 1982 skedde ett valutaflöde i den privata sektorn på ca 5 miljarder kr., vilket enligt de bedömningar som nu kan göras ungefär svarar mot bytesbalansunderskottet.

Tabell 4. Betalningsbalansens utveckling 1979–1981 samt vissa uppskattningar för första kvartalet 1982

Nettobelopp i miljarder kr.

	1979	1980	1981	Första kvartalet 1982
Valutareservens förändring	− 3	0	1	0
Statens och riksbankens nettoupplåning utomlands	9	22	7	5
Valutaflöde i privata sektorn	−12	−22	−6	−5
därav: bytesbalans	(−10)	(−19)	(−16)	(−4)
övrigt	(− 2)	(− 3)	(10)	(−1)

Utsikterna för 1982 och 1983

Det centrala problemet vid utformningen av kreditpolitiken kommer även under 1982 att vara hur det svenska ränteläget bör avvägas i förhållande till det internationella. Vid en svag inhemsk konjunkturutveckling och en fallande prisstegringstakt är ett relativt lågt ränteläge motiverat av stabiliseringspolitiska skäl. Handlingsfriheten är emellertid begränsad på grund av de stora balansbristerna i den svenska ekonomin. På kort sikt kan ett för lågt ränteläge driva fram ett kapitalutflöde i den privata sektorn. På längre sikt minskar möjligheterna att hålla tillbaka likviditetstillväxten i ekonomin och bekämpa inflationen. Effektiviteten i ekonomin försämras också om realräntan hålls på en så låg nivå att hushållningen med knappa kapitalresurser eftersätts.

En lämplig avvägning är enligt min mening att långsiktigt utforma ränte- och kreditpolitiken så att den privata sektorns kapitaltransaktioner med utlandet är i balans och helst ger upphov till ett visst kapitalinflöde. Statens utlandsupplåning kan då hållas på en nivå som ungefär motsvarar eller något understiger bytesbalansunderskottet.

På grund av det svaga konjunkturläget innebär en relativt snabb likviditetsökning knappast något problem för inflationsbekämpningen under 1982. Vid en kraftig konjunkturförbättring kommer däremot det centrala kreditpolitiska problemet under 1983 sannolikt att vara hur likviditetstillväxten i den svenska ekonomin skall kunna begränsas till vad som är långsiktigt förenligt med en fortsatt dämpning av inflationstakten. Kreditpolitiken behöver då sannolikt också stödjas av finanspolitisk åtstramning.

Budgetunderskottet leder till en stark ökning av inlåningen i bankerna. Därmed skapas förutsättningar för en snabb kreditexpansion. Riksbanken kan förhindra detta genom att anpassa likviditetskvoterna så att bankerna tvingas placera en stor del av inlåningen i statspapper. Dessa likviditetskvoter närmar sig nu den legala gränsen, 50 %. Det är inte önskvärt att höja denna gräns eftersom det skulle leda till att bankerna i allt högre grad blev kapitalmarknadsinstitut som till övervägande del placerar sina tillgångar i statspapper medan den ordinarie bankutlåningens relativa betydelse minskar. Bankernas vinster kommer också att fluktuera mycket kraftigt allt eftersom de rörliga inlåningsräntorna är låga eller höga i förhållande till de fast förräntade obligationsportföljernas avkastning. Ju större obligationsinnehavets andel av balansomslutningen blir, desto starkare blir denna utväxling. Detta kommer också att pressa fram allt starkare variationer i ut- och inlåningsräntorna i bankerna.

Med tanke på de svårigheter som kan föreligga att snabbt dämpa likviditetsutvecklingen är det av vikt att pröva nya vägar att öka statens upplåning främst från företag och hushåll. Jag har därför tillkallat en utredningsman som skyndsamt prövar förutsättningarna för att obligationsfonder i bankernas regi skall kunna inrättas (E 1982: 5). Avsikten med obligationsfonderna är att förbättra möjligheterna att öka statsupplåningen från allmänheten. Därigenom begränsas likviditetstillväxten i ekonomin samtidigt som bankernas balansräkningar inte tyngs av oproportionerligt snabbt växande statspappersportföljer.

En framgångsrik upplåning via obligationsfonder förutsätter konkurrenskraftiga upplåningsvillkor. Räntan måste överstiga avkastningen på alternativa riskfria placeringar. I första hand torde upplåningen från företagssektorn kunna ökas. En kraftig upplåningsökning från hushållen är f. n. mindre sannolik. Realinkomstutvecklingen är svag och en stor del av sparandet binds redan långfristigt inom ramen för skattesparandet. En viss överföring av långfristigt banksparande bör dock kunna ske.

På sikt kan införandet av obligationsfonder komma att innebära en aktivering av den svenska andrahandsmarknaden för obligationer liknande den som skett för bankcertifikaten. En sådan utveckling skulle ha positiva effekter på kapitalmarknadens funktionssätt.

Det är inte möjligt att nu exakt ange hur budgetunderskottet kommer att finansieras under 1982. Det är bl. a. svårt att uppskatta vilken omfattning som statsupplåningen via obligationsfonderna kan få. En grov bild över budgetunderskottets finansiering under 1982 kan ändå ges (tabell 5).

Tabell 5. Finansiering av budgetunderskottet 1980–1982
Nettobelopp, miljarder kr.

	1980	1981	1982
Banksektorn[1]	17	38	32–38
Kapitalmarknadsinstituten	10	12	14
Obligationsfonder			5–7
Allmänheten exkl. obligationsfonder	5	7	8–10
Summa Sverige	32	57	63–65
Utlandet	22	9[2]	12–14
Totalt (statens utgiftsöverskott)	54	66	77

[1] Någon fördelning på riksbanken och banksystemet i övrigt görs inte i denna uppställning. Hur en sådan fördelning utfaller beror på hur kassakraven används.
[2] Utlandsupplåningen redovisas här i enlighet med riksgäldskontorets bokföringsprinciper. Upplåningen skiljer sig därför något från vad som redovisa i tabell 4, där upplåningen beräknats till transaktionsvärde.

Avsikten är att under 1982 via obligationsfonderna låna upp 5–7 miljarder kr. Den traditionella upplåningen från allmänheten torde kunna ökas från 7 miljarder kr. under 1981 till 8–10 miljarder kr. under 1982. Möjligheterna att öka statens upplåning i kapitalmarknadsinstituten är begränsade, om inte näringslivets möjligheter till långfristig finansiering allvarligt skall försvåras. Om upplåningen ökas i takt med ökningen i institutens placeringskapacitet är det rimligt att räkna med en ökning till 14 miljarder kr. 1982. Vid en statlig utlandsupplåning som är ungefär lika med eller något mindre än det beräknade bytesbalansunderskottet på ca 14 miljarder kr. skulle det vid ett budgetunderskott på 77 miljarder kr. återstå ca 35 miljarder kr. att finansiera i banksektorn.

Kreditefterfrågan från andra än staten kan under 1982 väntas bli relativt svag. Hushållens efterfrågan begränsas av den svaga realinkomstutvecklingen och den ökade räntekänslighet som följer av den föreslagna skattereformen. Företagens efterfrågan är svag p. g. a. den låga investerings- och aktivitetsnivån. En viss ökning av kreditbehovet främst när det gäller rörelsekrediter kan dock väntas under loppet av året. Bostadssektorns upplåningsanspråk kommer att minska genom det minskade bostadsbyggandet. Inte heller kommunernas kreditefterfrågan kan väntas öka i nämnvärd omfattning.

Totalt räknar jag med att bankernas s. k. övrigutlåning i svenska kronor skall komma att öka med ca 7%. En viss anpassning får ske med hänsyn till hur stor företagens utlandsupplåning blir. Likviditetstillväxten i ekonomin skulle därmed stanna vid 11 à 13% jämfört med 14% under 1981. Vid en framgångsrik statsupplåning via obligationsfonder torde det således vara möjligt att hålla likviditetstillväxten på en rimlig nivå.

Finansbolagens kreditgivning kan under 1982 väntas öka relativt svagt. Den förordning om utlåningsreglering som regeringen meddelat har inte behövt utnyttjas för annat än kontokortskreditgivningen. För denna råder ett utlåningstak som begränsar den möjliga kreditökningen till 14% mellan september 1981 och december 1982.

Kreditmarknaden kommer enligt min mening att under 1982 präglas av relativt god balans. Någon risk för en allmän ränteglidning föreligger inte. Under det kommande konjunkturuppsvinget måste emellertid statens upplåning från allmänheten ökas kraftigt för att hålla tillbaka likviditetstillväxten i ekonomin. Samtidigt kommer företagens kreditefterfrågan att öka. Vid en fullständigt fri räntesättning skulle då sådana räntestegringstendenser kunna uppkomma att företagens investeringsaktivitet allvarligt hämmades. Jag kommer därför senare i dag att på framställning av riksbanksfullmäktige föreslå regeringen att förordna om fortsatt räntereglering för bankerna t. o. m. 30 april 1983.

Som fullmäktige framhållit i sin skrivelse är det viktigt att bankerna i större utsträckning än vad som hittills varit fallet ger företagen mer riskbetonade krediter. Bankerna är genom sin organisation och kompetens väl lämpade för denna uppgift. Ränteregleringen har emellertid i viss mån begränsat bankernas intresse för sådan kreditgivning. Räntesättningen för enskilda krediter har visserligen varit fri. Regleringen av den genomsnittliga utlåningsräntan har emellertid medfört att en ökad kreditgivning till hög ränta tvingat fram räntesänkningar i den befintliga kreditportföljen. Bankernas möjligheter att i praktiken kompensera sig för ökad risk i kreditgivningen har därigenom varit beskuren. Detta problem kommer att reduceras genom att bankernas blancokreditgivning till företagen i tillämpningen undantas från ränteregleringen.

Sysselsättningspolitiken

Den fulla sysselsättningen är ett av den ekonomiska politikens viktigaste mål. Detta förhållande har fått styra inriktningen av politiken i stort. Arbetslösheten i Sverige har också efter oljechockerna legat på en avsevärt lägre nivå än i praktiskt taget alla andra länder. Arbetslösheten har dock stigit under hösten och vintern och nått en nivå jämförbar med den som redovisades i början av 1970-talet.

En del av svårigheterna att upprätthålla full sysselsättning kan givetvis återföras på den relativt svaga utvecklingen i de industrialiserade länderna – totalt beräknas antalet arbetslösa inom OECD-området uppgå till närmare 30 milj. människor i år – och därmed även i fråga om marknadstillväxten av vår export.

Till de svårigheter som skapas av den internationella utvecklingen kommer att arbetsmarknaden i Sverige under senare år i viktiga avseenden inte fungerat tillfredsställande. Medan antalet lediga platser har fluktuerat inom ganska snäva marginaler sedan början av 1960-talet har antalet personer som är arbetslösa eller föremål för olika former av arbetsmarknadspolitiska insatser blivit allt fler. Marknaden fungerar således sämre när det gäller att passa ihop utbud och efterfrågan och den tid som går åt innan en ledig plats besätts har successivt vuxit. Vakanstiderna har ökat mest för indu-

strin. Förklaringen återfinns såväl i skatteregler och lagstiftning som i ändrade attityder, ökad frekvens dubbelarbetande hushåll m. m.

I syfte att åstadkomma en bättre fungerande arbetsmarknad har en rad åtgärder vidtagits under senare år. Således har de s. k. Åmanlagarna modifierats i syfte att möjliggöra provanställning och tillfälliga anställningar vid arbetstoppar. Jag vill också understryka den betydelse som skattereformen får även i detta sammanhang genom att lönen effektivare kan stimulera den enskilde att åta sig nya arbetsuppgifter. Industrins möjligheter att rekrytera personal har förbättrats genom att den offentliga efterfrågan på arbetsmarknaden hålls tillbaka.

När det gäller industrins möjligheter att dra till sig erforderlig arbetskraft spelar utgången av kommande avtalsuppgörelser en central roll. Det är nödvändigt att den konkurrensutsatta sektorn får bli löneledande inom den, totalt sett mycket begränsade, ram som finns. Lönesättningen utgör en betydelsefull faktor också när det gäller att bekämpa ungdomsarbetslösheten. Löneläget måste anpassas så att efterfrågan på nytillträdande arbetskraft ökar om vi varaktigt skall kunna förbättra ungdomarnas arbetsmarknadssituation.

Riksdagen antog under 1981 riktlinjer för arbetsmarknadspolitikens framtida inriktning som syftade till att förbättra arbetsmarknadens funktionssätt och underlätta den ömsesidiga anpassningen mellan utbud och efterfrågan på arbetskraft. Därvid framhölls betydelsen av att såväl arbetsgivare och arbetssökande som staten tar ansvar för att underlätta denna anpassning. Arbetsmarknadspolitikens viktigaste del är den egentliga platsförmedlingen, som syftar till att de arbetssökande skall kunna ta de arbeten som finns på den öppna marknaden. Viktiga organisatoriska förändringar har genomförts inom arbetsförmedlingen och ansträngningarna att effektivisera dess arbetsformer fortsätter.

I den mån som det inte är möjligt att placera de arbetslösa i arbete på den öppna marknaden måste andra åtgärder vidtagas. I första hand prövas därvid möjligheten att med hjälp av arbetsmarknadsutbildning underlätta en framtida arbetsplacering. F. n. deltar drygt 40 000 personer i sådan utbildning.

Antalet beredskapsarbeten har under budgetåret stegvis ökats. I mars 1982 sysselsattes drygt 53 000 personer i sådana, vilket var mer än 20 000 fler än samma månad förra året. Utöver beredskapsarbetena har hittills ca 4 000 särskilda ungdomsplatser, för vilka statliga bidrag utgår med nästan hela lönebeloppet, inrättats för arbetslösa 16- och 17-åringar.

Regeringen har under innevarande budgetår också vidtagit omfattande åtgärder för att främja sysselsättningen i byggsektorn. Offentliga investeringar för ca 800 milj. kr. har tidigarelagts, och flera större sjukhusinvesteringar har meddelats byggnadstillstånd. Särskilda bidrag och lån har lämnats till ombyggnader och reparationer inom bostadssektorn.

Devalveringen och andra vidtagna åtgärder har i förening med avtalet för 1981 och 1982 lagt en grund för en positiv produktionsutveckling även om den internationella konjunkturuppgången kommer något senare än som tidigare antagits. Den svenska industriproduktionen vände uppåt under sista kvartalet 1981 efter ett ganska kraftigt fall under året. Den genomsnittliga produktionsnivån väntas 1982 ligga ca 3 % högre än föregående år. Under loppet av 1982 beräknas dock ökningstalet bli väsentligt större eller ca 8 %. Detta kommer att medföra en uppgång i industrisysselssättningen med början under andra halvåret i år.

Likväl får man räkna med att arbetsmarknadssituationen i år och under kommande vinter riskerar att bli alltför svag om särskilda insatser inte görs. Det är utomordentligt angeläget att dessa inriktas på kortvariga arbeten och på åtgärder som är ägnade att underlätta en framtida stadigvarande anställning i någon av näringslivets expansiva delar.

Mot denna bakgrund kommer senare i dag att föreslås åtgärder för sammanlagt 2,2 miljarder kr. för arbetsmarknadspolitiskt motiverade insatser. Åtgärderna avser i första hand arbetsmarknadsutbildning, beredskapsarbeten, förlängning av de särskilda ungdomsplatserna och tidigareläggning av statliga byggnads- och anläggningsarbeten samt lån och bidrag till ombyggnader och reparationer inom bostadssektorn.

2 Utvecklingen 1982 och 1983

Regeringens inriktning av politiken syftar till att få till stånd en exportledd uppgång. Den internationella utveckling som jag tidigare skisserat ger förutsättningar för en marknadstillväxt om närmare 4 % i år och något mera nästa år. En exportökning enbart i takt med marknadstillväxten räcker dock inte för att långsiktigt förbättra bytesbalansen. Vi måste därutöver återta marknadsandelar.

Den faktiska exportutvecklingen sedan devalveringen i september 1981 tyder på att vi nu håller på att återta förlorad terräng. Konjunkturinstitutet räknar med att vi under 1982 kommer att vinna marknadsandelar ungefär i den takt som antogs i finansplanen i januari. Ökningen av exportvolymen för varor med närmare 6 % är det mest expansiva inslaget i ekonomin i år.

Våra marknader för bearbetade industriprodukter väntas växa med ca 3,5 % inom industriländerna. Devalveringen skapade ett utrymme för företagen att låta de svenska produkternas pris öka långsammare än konkurrenternas, dvs. våra relativa priser skulle sjunka. Efter devalveringen har relativpriserna sjunkit med 5,5 % och konjunkturinstitutet räknar med en fortsatt sänkning så att våra exportpriser vid utgången av 1982 skulle ha sänkts ca 9 % i förhållande till konkurrenterna. Härvid har hänsyn också tagits till företagens behov att öka vinstmarginalerna till en långsiktigt mer normal nivå samt till förbättringar av vårt relativa kostnadsläge.

Detta skulle göra det möjligt att öka våra marknadsandelar med 4,5 % så att exporten av bearbetade varor till OECD-länderna kunde öka med 8 % i volym i år.

OECD-länderna mottar över 80 % av vår export. När det gäller exporten till övriga länder är bilden mera splittrad. Devalveringen gör oss självfallet mera konkurrenskraftiga också på dessa marknader men å andra sidan blir marknadstillväxten där relativt svag. Försämrade oljeinkomster medför att marknadstillväxten inom OPEC-länderna begränsas till 8 % mot 22 % i fjol. Även för övriga u-länder och statshandelsländer är expansionen svagare.

Dessutom får vi räkna med att exporten av vissa råvaror, bl. a. järnmalm, i nuvarande konjunkturläge utvecklas långsamt så att den totala exportvolymökningen stannar vid drygt 5,5 %.[1]

För 1983 leder konjunkturuppgången till att världshandeln för industrivaror totalt torde öka med ca 5 %. Under förutsättning att våra produktionskostnader inte ökar snabbare än i år kommer vi även då att kunna dra nytta av ett gynnsamt relativt prisläge så att vi vinner marknadsandelar i viss utsträckning. Då bör även råvaruexporten ha kommit igång varför den totala exporttillväxten skulle kunna bli ca 7,5 %.

En förutsättning för att exportökningen skall ske är att företagen använder en väsentlig del av det utrymme som devalveringen skapade för att hålla lägre prisökningar än konkurrenterna. I annat fall kan inte industrisektorn växa tillräckligt för att långsiktigt förbättra bytesbalansen. Så vitt man kan se av statistiken över exportutfallet under senare delen av fjolåret tycks företagen ha sänkt sina relativpriser i större utsträckning än jag räknade med i finansplanen.

Siffrorna över månatliga export- och importpriser i början av 1982 skulle dock kunna tolkas så att benägenheten hos de svenska företagen att hålla lägre prisökningar än konkurrenterna skulle ha upphört. De höjda exportpriserna kan emellertid också bero på att av devalveringen föranledda kostnadshöjningar först nu slår igenom på priserna.

Den bedömning av de svenska exportföretagens priser jämfört med konkurrenternas som konjunkturinstitutet gjort för 1982 får därför anses realistisk.

Samtidigt finns det anledning räkna med att priserna internationellt kommer att öka mycket svagt nästa år. Orsaken är lägre oljepriser och låga löneavtal. Det innebär att konkurrensläget skärps. Vi kommer att möta konkurrens baserad på en ökning av arbetskraftskostnaden per producerad enhet på kanske under 5 %. Priserna på industrivaror väntas i genomsnitt öka 5–6 %.

För att vi långsiktigt skall kunna öka exporten krävs därför en god produktivitetsutveckling och en utomordentligt återhållsam lönekostnads-

[1] Exportprognosen i finansplanen i januari redovisade av indextekniska skäl en högre volymsiffra, se närmare kapitel 3 i den reviderade nationalbudgeten.

ökning i den svenska ekonomin samt en prispolitik från de svenska företagens sida som utnyttjar dessa konkurrensfördelar. Jag har tidigare berört frågan om löneutrymmet för 1983.

Vad gäller prisutvecklingen under 1982 bör beaktas att den avsaktning i konsumentpriserna som de sänkta oljepriserna för med sig inte direkt påverkar avtalsindex. Där är det direkta genomslaget av energiprisökningar bortrensat. Avtalsindex kommer därför att ge en överdriven uppfattning om de prisökningar som konsumenterna möter i år. Realinkomsterna kommer därmed att utvecklas bättre än avtalsindex visar. Av vikt i sammanhanget är också att 1981 års indexklausul underskreds med nästan 1 procentenhet.

Konjunkturinstitutet räknar med att hushållens realinkomster sjunker med ca 2,5 % i år. Det är dock inte troligt att hushållen fullt ut anpassar sin konsumtion till denna inkomstförändring. Istället kommer de sannolikt att minska sparandets andel av inkomsten så att konsumtionsminskningen begränsas till 1 %. Därmed har under 1981 och 1982 en betydande anpassning uppnåtts av den privata konsumtionen i riktning mot vad våra produktionsresurser medger.

För den händelse kombinationen av internationella priser, lönekostnader och produktivitet blir gynnsam skulle en real köpkraftsökning om högst 1 % vara möjlig under 1983 utan att målet att förbättra den externa balansen uppges. Standardökningen faller i allt väsentligt på pensionärerna. För löntagarna blir köpkraften ungefär oförändrad. Transfereringarna ökar obetydligt i år och minskar realt sett nästa år bl. a. som en följd av besparingsarbetet.

Den offentliga sektorns konsumtion och investeringar beräknas som nämnts bli ungefär oförändrade 1982 och minska något 1983.

Sammantaget räknar jag med att de totala offentliga utgifterna ökar med ungefär 1 % i år och 2 % nästa år. Volymberäkningarna kommenteras närmare i den reviderade nationalbudgeten. För 1982 och 1983 är innebörden att utgiftstakten bringats ned under BNP-tillväxten.

Det låga kapacitetsutnyttjandet medför att en produktionsökning kan ske under året utan större ökningar av produktionskapaciteten. Detta framgår också av att industrins investeringar i år sjunker med drygt 10 % enligt konjunkturinstitutets tolkning av företagens planer. Under loppet av året stiger dock investeringsnivån och under 1983 kan en fortsatt uppgång påräknas. Ökningen under 1983 kan mot bagrund av vad vi idag vet om kapacitetsutnyttjandet och vinstutvecklingen samt erfarenheterna från uppgången 1979–1980 bedömas bli ca 10 %.

Det finns anledning att räkna med att relativpriserna på boende kommer att stiga under kommande år vilket kommer att påverka nybyggandet av bostäder. Antalet påbörjade lägenheter kommer dock att minska relativt långsamt eftersom det kommer att byggas fler mindre lägenheter.

För 1982 kan påbörjandet beräknas till ca 40 000 lägenheter. Jag har då

tagit hänsyn till den positiva inverkan som det tidigare i vår framlagda förslaget om produktionskostnadsbelåning för småhus har.

Ökningar i reparations-, ombyggnads- och energisparverksamheten bidrar till att hålla uppe aktiviteten inom byggsektorn. Chefen för bostadsdepartementet kommer senare denna dag att framlägga förslag om vissa stimulansåtgärder för ombyggnads- och reparationsverksamheten med huvudsaklig effekt vintern 1982/1983.

Kommunernas investeringar påverkas dels av anpassningen ned mot en enprocentig volymtillväxt, dels av det lägre bostadsbyggandet. Det innebär investeringsminskningar om ca 5 % per år.

De statliga investeringarna ökar 1982 med 14 %. Nästa år karakteriseras investeringsutvecklingen av att det sker en förskjutning från offentliga investeringar mot ett större inslag av näringslivsinvesteringar.

Produktionen stiger under de två åren också som en följd av ett ökat lagerbehov. När efterfrågan ökar erfordras en viss uppbyggnad av råvaru- och insatsvarulager samtidigt som volymen varor i arbete ökar. En del av denna lageruppbyggnad tillgodoses genom import. Även för oljelagren är en viss återuppbyggnad under perioden trolig.

I finansplanen räknade jag med en BNP-tillväxt i år på 1 %. Konjunkturinstitutets prognos innebär en något snabbare ökning, 1,2 %. Med hänsyn till de föreslagna stimulansåtgärderna kan tillväxten beräknas till 1,4 %. Under förutsättning att den internationella utvecklingen blir som här skisserats samt att kostnadsutvecklingen här hemma håller sig inom de angivna ramarna skulle tillväxten nästa år kunna bli knappt 2 1/2 %, dvs. vi skulle närma oss den långsiktiga kapacitetstillväxten.

Under loppet av 1982 torde industriproduktionen öka med ca 8 %. Räknat som skillnaden mellan årsgenomsnitt blir dock uppgången mera begränsad eller 3 % i år och 4,5 % nästa år.

Konjunkturuppgången medför att efterfrågan på arbetskraft från industrin börjar öka under loppet av 1982. Erfarenheterna från tidigare år tyder på att det tar drygt ett halvår från det industriproduktionen börjat stiga påtagligt till dess sysselsättningen påverkas. Industrikonjunkturen nådde sin botten under hösten 1981. Där är därför rimligt att vänta en sysselsättningsförbättring mot slutet av 1982 och under 1983. Denna ökade arbetskraftsefterfrågan har ännu inte registrerats i konjunkturinstitutets industribarometer för nästa kvartal och i allmänhet inte heller i länsarbetsnämndernas rapporter.

Arbetslösheten uppgår f. n. till ca 130 000 personer (säsongrensat). Under loppet av andra halvåret i år bör en viss sysselsättningsförbättring kunna märkas. Denna förstärks av de föreslagna åtgärderna.

För 1983 förutses en relativt kraftig ökning av produktionen. Även om produktionsökningen till en del kan tillgodose en befintlig arbetsstyrka finns det anledning att räkna med att den också drar med sig en ökad arbetskraftsefterfrågan. Det finns således anledning att räkna med att arbetslösheten fortsätter att minska under 1983.

Det blir således möjligt att under 1982 och 1983 bättre uppfylla målen när det gäller sysselsättning och inflation genom att arbetslösheten sjunker och inflationen dämpas. Det är dock viktigt att notera att detta kräver att de här tidigare angivna förutsättningarna uppfylls.

Tabell 6. Försörjningsbalans 1980–1983
Procentuell volymförändring

	Miljarder kr., löpande priser 1980	Volymutveckling		
		1981 prel.	1982 progn.	1983 progn.
BNP	569,6	−0,9	1,4	2,4
Import, varor och tjänster	176,6	−4,2	1,4	4,7
Tillgång	746,2	−1,6	1,4	2,9
Bruttoinvesteringar	109,3	−5,6	− 3,0	2,4
Näringslivet	48,7	−7,5	− 3,8	6,7
därav: industri	18,1	−8,4	−11,3	10,0
Statliga mynd. och affärsverk	12,2	−7,7	14,0	4,4
Kommuner	21,8	−0,7	− 5,3	−4,8
Bostäder	26,6	−4,2	− 9,2	−2,6
Lagerinvestering[1]	−4,2	−1,8	0,7	0,3
Privat konsumtion	296,6	−0,6	− 1,0	1,0
Offentlig konsumtion	169,6	1,9	1,1	−0,1
Statlig	51,3	−0,5	− 2,4[2]	−2,5[2]
Kommunal	118,3	3,0	2,7[2]	1,0[2]
Inhemsk efterfrågan	571,3	−2,7	− 0,0	1,2
Export, varor och tjänster	174,9	1,6	5,7	7,5
Användning	746,2	−1,6	1,4	2,9

[1] Lagerförändring i procent av föregående års BNP.

[2]

	1982	*1983*
Kommunal konsumtion	*2,7*	*1,0*
därav: överföring av sjukhus	0,8	0,5
Beredskapsarbeten	0,5	−0,5
Underliggande volymökning	1,4	1,0
Statlig konsumtion	*2,4*	*−2,5*
därav: överföring av sjukhus	−1,6	−1,1
Åtgärdspaket	0,2	0,1
Underliggande volymökning	−1,0	−1,5

Vad gäller den externa balansen så sker en viss förbättring av bytesbalansen mellan 1981 och 1982. Underskottet sjunker från 15,7 till 14,4 miljarder kr. Det senare motsvarar 2,3 % av BNP.

Under 1982 uppnås enligt konjunkturinstitutets bedömning ett överskott i handeln med varor på 2,8 miljarder kr., dvs. något mera än vad jag räknade med i finansplanen. Sedan beräkningen i januari har oljenotan blivit ca 4 miljarder kr. billigare. Detta motverkas dock kortsiktigt av att exportpriserna nu synes bli lägre än vad som då antogs. På längre sikt är detta positivt eftersom lägre exportpriser ger utslag i marknadsandelsvinster och ökad exportvolym.

Tjänstebalansen visar nu dessutom ett större underskott för 1982 än det fanns anledning räkna med i finansplanen.

Med den gynnsamma utveckling av det svenska konkurrensläget som här förutsatts för 1983 skulle det vara möjligt att då förbättra handelsbalansen med ytterligare ca 4 miljarder kr. Även förbättringen av bytesbalansen skulle kunna bli ca 4 miljarder kr. Detta ger ett bytesbalansunderskott på 1,5% av BNP. Delvis beror detta av de lägre oljepriserna. Skulle dessa på nytt börja stiga som en följd av att oljeefterfrågan närmar sig den befintliga produktionskapaciteten fördyras oljenotan samtidigt som den internationella konjunkturen och exporttillväxten börjar mattas av.

Det förhållandet att vi redan 1983 skulle kunna nå ett bytesbalansunderskott på mindre än 2% av BNP innebär inte att vi långsiktigt säkrat en sådan förbättring. Till bilden hör också att med de gjorda oljeprisantagandena kan OECD-ländernas bytesbalansunderskott i genomsnitt beräknas bli lägre.

Tabell 7. Bytesbalansen 1981–1983
Milj. kr., löpande priser

	1981 prel.	1982 progn.	1983 progn.
Export, varor, fob	144 064	167 400	188 600
Import, varor, cif	146 071	164 600	181 900
Handelsbalans	– 2 007	2 800	6 700
Export av tjänster exkl. restpost inkl. korr. av handelsstat.	20 538	22 100	24 900
Import av tjänster inkl. korr. av handelsstat.	30 532	33 700	35 900
Tjänstebalans	– 9 994	–11 600	–11 000
Räntenetto	–11 503	–14 600	–16 400
U-landsbistånd	– 3 835	– 4 300	– 4 700
Övriga transfereringar	– 2 405	– 2 800	– 3 200
Transfereringsbalans	–17 743	–21 700	–24 300
Restpost	14 000	16 000	18 000
Bytesbalans	–15 744	–14 400	–10 500
Andel av BNP, %	–2,8	–2,3	–1,6

Skulle timlöneökningen bli större än 5,5% blir det inte möjligt att hålla inflationen på den nivå om 5,5% som regeringspartierna och socialdemokraterna satt upp som mål i samband med skatteuppgörelsen. Vid en lönekostnadsökning på exempelvis 12–13% per timme kommer inflationen sannolikt att uppgå till 8 à 9% nästa år. Under följande år ökar inflationen ytterligare. Detta sker även om den internationella inflationen blir så låg som här förutsatts.

I ett sådant läge blir det inte möjligt att hålla nere inflationen genom en appreciering. En sådan kan inte vinna trovärdighet när vår konkurrenskraft försämras kraftigt. Man får också räkna med att produktiviteten blir sämre vid en högre kostnadsutveckling. Den svenska ekonomin skulle få stora svårigheter att klara ökningar av arbetskraftskostnaden per producerad enhet på 10% när motsvarande ökningstakt för våra konkurrenter ligger på kanske 5%.

Problemen kommer att visa sig redan under 1983 men med än större kraft åren därefter.

Hushållens reala disponibla inkomster skulle i detta högkostnadsalternativ komma att öka svagt 1983 men därefter blir det på nytt minskningar. Det är inte minst skatteuppgörelsens konstruktioner med en indexreglering baserad på en förutsatt inflation om 5,5 % som innebär att en högre inflation på viss sikt får en kraftigt åtstramande verkan.

Den försämrade konkurrenskraften leder till att investeringsbenägenheten blir mindre. Industrins och det övriga näringslivets investeringsverksamhet blir återhållsam.

En ogynnsam kostnadsutveckling ger inte omedelbart utslag i en sämre bytesbalans. De höjda relativpriser som följer av kostnadsökningarna ger till en början ökade exportintäkter, som skedde 1975 och 1976, så att den underliggande försämringen av bytesbalansen inte omedelbart kan avläsas. Den åtstramning som sker i fråga om privat konsumtion, främst för pensionärerna, håller också nere importefterfrågan. Bytesbalansunderskottet stiger därför inte på kort sikt.

Däremot blir effekterna betydande på något års sikt. Höga relativpriser kommer att slå ut vår exportindustri från viktiga marknader. På sikt försämras bytesbalansen allvarligt.

Aktiviteten i ekonomin blir betydligt lägre än vid den lägre kostnadsutvecklingen. Nedan jämförs hur de olika delarna av ekonomin kommer att utvecklas vid en låg resp. hög kostnadsökning (procentuell volymförändring 1983).

	Låg kostnadsökning	Hög kostnadsökning
BNP	2,4	1,5
Import	4,7	4,1
Investeringar	2,4	2,2
Lager	0,3	0,4
Offentlig konsumtion	−0,1	0,7
Privat konsumtion	1,0	0,5
Export	7,5	4,1

Vid en ogynnsam kostnadsutveckling torde en viss del av den lägre inhemska privata efterfrågan i form av konsumtion och investeringar fyllas på med offentlig efterfrågan, bl. a. kommunal konsumtion. En sådan mera expansiv kommunal utveckling torde leda till kommunalskattehöjningar, i varje fall efter 1983, vilka ytterligare pressar ner den privata efterfrågan.

Det största efterfrågebortfallet kommer på exportsidan. Möjligheterna till en expansion med exporten som drivande inslag reduceras ordentligt, krav på kostnadsanpassning efter 1983 kommer att ställas.

Detta innebär också att arbetslösheten kommer att börja öka på nytt. Både ifråga om inflation, bytesbalans och sysselsättning försämras således läget.

3 Avslutning

Den ekonomiska kris som följt efter de två oljechockerna har medfört att utvecklingen i västvärlden sedan början av 1970-talet karakteriserats av hög inflation, hög arbetslöshet och låg tillväxt. Världshandeln har ökat betydligt långsammare än tidigare.

Dessa förhållanden har i hög grad påverkat förutsättningarna för den svenska ekonomin. Vår välfärd bygger i avgörande grad på att vi kan dra nytta av den specialisering som den internationella handeln möjliggör. Samtidigt medför vårt starka internationella beroende att vi i hög grad påverkas av utvecklingen i omvärlden.

Den ekonomiska politiken i Sverige har anpassats till den efter den andra oljekrisen på nytt försämrade situationen. Devalveringen och olika åtgärder för att förbättra ekonomins funktionsförmåga har, i förening med avtalsuppgörelsen, skapat förutsättningar för ökad tillväxt i den utlandskonkurrerande sektorn. Vi håller på att återta förlorade marknadsandelar och exporten beräknas under 1982 öka med närmare 6%.

De offentliga utgifternas tillväxt har dämpats genom vidtagna besparingsåtgärder. Besparingarna har inget egenvärde. De genomförs för att bereda utrymme för expansion i näringslivet, för att dämpa budgetunderskotten, minska inflationstakten och skydda reallönerna.

Vi kan inte lösa de problem som budgetunderskotten ger upphov till genom kraftigt höjda skatter. Sådana skulle driva på inflationen och försämra vår internationella konkurrenskraft. Därmed skulle sysselsättning, reallöner och välfärd komma i farozonen.

Regeringens besparingsförslag har utformats så att svaga grupper i vårt samhälle skyddas, samtidigt som de nödvändiga kostnadsbegränsningarna kommer till stånd.

Trots den svaga internationella utvecklingen har det varit möjligt att begränsa arbetslösheten till ungefär den – i sig olyckligt höga – nivå som registrerades i början av 1970-talet. Även om detta i ett internationellt perspektiv är en betydande framgång är det uppenbart att i längden kan den fulla sysselsättningen endast försvaras genom att vi uppnår en god tillväxt i den utlandskonkurrerande sektorn, i första hand industrin.

Skattereformen är av avgörande betydelse när det gäller att öka den svenska ekonomins produktionsförmåga. Det kommer att löna sig bättre att arbeta och spara. De positiva verkningarna beror såväl på de betydande minskningarna av marginaleffekterna som på den breda uppslutningen bakom reformen och dess förutsättningar inom det politiska livet och på arbetsmarknaden.

Det råder ingen tvekan om att en ekonomisk återhämtning med återställd balans ligger inom det möjligas gränser. Export, marknadsandelar och industriproduktion är på väg uppåt. Inflation, oljeberoende, bytesbalansunderskott och ökningstakt i de offentliga utgifterna är på väg nedåt.

För att återställa balansen i den svenska ekonomin krävs inte enbart att den ekonomiska politiken fullföljs utan även att partier och intresseorganisationer över hela fältet medverkar till ett samhällsklimat där sänkt inflationstakt och framgångar på exportmarknaden varaktigt kan uppnås. Endast därmed kan sysselsättning och välfärd tryggas.

Det finns i Sverige en betydande värdegemenskap och en lång tradition av samförstånd och samverkan. Tar vi vara på dessa tillgångar kommer Sverige att reda upp sina ekonomiska problem.

Till regeringsprotokollet i detta ärende bör fogas såsom bilaga: Reviderad nationalbudget 1982 (bilaga 1.1).

4 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

godkänna de allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken som jag har förordat i det föregående.

Innehållsförteckning

1 Den ekonomiska politiken ... 1
1.1 Utvecklingen före och efter oljechockerna ... 1
1.2 Den internationella miljön under den närmaste framtiden ... 4
1.3 Huvudinslagen i den ekonomiska politiken ... 10
Åtgärder för att förbättra ekonomins produktionsförmåga ... 13
– Skattereformen ... 13
– Företagens kapitalförsörjning ... 14
– Finanspolitiken ... 18
– Kommunerna ... 21
– Kreditpolitiken ... 22
– Sysselsättningspolitiken ... 26
2 Utvecklingen 1982 och 1983 ... 28
3 Avslutning ... 35
4 Hemställan ... 36

Tabellförteckning

Tabell 1. OPEC:s bytesbalans 1973–1982 ... 8
Tabell 2. Den konsoliderade offentliga sektorns utgifter i reala termer 1970–1983 ... 19
Tabell 3. Offentlig konsumtion och investeringar 1980–1983 ... 20
Tabell 4. Betalningsbalansens utveckling 1979–1981 samt vissa uppskattningar för första kvartalet 1982 ... 23
Tabell 5. Finansiering av budgetunderskottet 1980–1982 ... 25
Tabell 6. Försörjningsbalans 1980–1983 ... 32
Tabell 7. Bytesbalansen 1981–1983 ... 33

Diagramförteckning

Diagram 1. Reallönegapet för Sverige 1970–1982 ... 3
Diagram 2. Reala oljeproduktpriset och specifika oljeförbrukningen i Sverige 1973–1981 ... 6
Diagram 3. Driftsöverskottets andel av förädlingsvärdet i tillverkningsindustrin exkl. varv 1963–1983 ... 15
Diagram 4. Börsbolagens börsvärde i procent av substansvärdet 1967–1981 ... 17

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1982

Reviderat budgetförslag

BUDGETDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1982-04-22

Föredragande: statsrådet Wirtén

Anmälan till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1982/83 såvitt avser utgifter och beräkning av statens inkomster, m. m.

REVIDERAT BUDGETFÖRSLAG

1 Det reviderade budgetförslaget

1.1 Inledning

Underskottet i statsbudgeten har ökat snabbt under senare år. Budgetpolitiken måste inriktas på att bryta denna utveckling. Riksdagen har (prop. 1979/80: 150, FiU 1979/80: 40, rskr 1979/80: 421) som långsiktigt mål för budgetutvecklingen angett att budgetunderskottet som andel av bruttonationalprodukten (BNP) borde minska med en procentenhet per år. I 1981 års kompletteringsproposition (prop. 1980/81: 150) uttalades att det med hänsyn till budgetsaldots starka beroende av konjunkturutvecklingen vore lämpligt att också ange ett mål för utvecklingen av de icke konjunkturberoende statsutgifterna. Utgiftsutvecklingen uppvisar nämligen betydligt större stabilitet över konjunkturcyklerna än budgetsaldots utveckling och ett utgiftsmål borde därför vara värdefullt i det kontinuerliga budgetarbetet. Sålunda slogs fast att statsutgifterna exkl. statsskuldräntor och vissa konjunkturberoende anslag borde minska med 3 % per år i fasta priser. Riksdagen (FiU 1980/81: 40, rskr 1980/81: 420) har ställt sig bakom även detta centrala budgetpolitiska mål.

Utöver de kvantifierade mål för budgetpolitiken som har fastställts har även olika riktlinjer för budgetprövningen på längre sikt lagts fram. Jag vill särskilt peka på de riktlinjer som togs upp i 1981 års kompletteringsproposition (prop. 1980/81: 150). De omfattade bl. a. begränsning av automatiken i statsbudgeten, begränsning av generella subventionssystem och ytterligare effektivisering och begränsning av statsförvaltningen. Riksdagen (FiU 1980/81: 40, rskr 1980/81: 420) har ställt sig bakom dessa riktlinjer, som också tillämpades i besparingsarbetet till årets budgetproposition.

Under innevarande år har ytterligare underlag för den ekonomiska budgetpolitiken tillkommit. I betänkandet (SOU 1982: 14) "Tillväxt eller stagnation, avstämning av 1980 års långtidsutredning" har utsikterna för den

svenska ekonomin under första hälften av 1980-talet behandlats. Jag har nyss, vid min presentation av den reviderade finansplanen (bilaga 1), kommenterat detta. Det kan dock finnas anledning att i detta sammanhang påminna om att vissa av de slutsatser jag då drog har betydelse för uppläggningen av budgetpolitiken framöver.

Arbetet med 1982 års långtidsbudget har nu avslutats och bör redovisas som bilaga (bilaga 2.1) till denna proposition. I långtidsbudgeten kartläggs de statsfinansiella konsekvenserna på fem års sikt av redan fattade beslut och gjorda åtaganden. Vidare ingår bl.a. analyser av automatiken på statsbudgetens utgiftssida samt en diskussion av de statliga åtaganden som inte återfinns i statsbudgeten, s.k. utombudgetära kostnader. I årets budgetproposition aviserade jag min avsikt att i kompletteringspropositionen redovisa effekterna i ett längre perspektiv av vidtagna besparingar. En sådan analys återfinns i långtidsbudgeten. Jag kommer i det följande att återkomma till denna fråga. En god grund föreligger sålunda för att ange olika utgångspunkter för budgetpolitiken på såväl kort som lång sikt.

1.2 Bakgrunden till den budgetpolitiska utvecklingen under 1970-talet

Ett gemensamt drag för utvecklingen i Sverige och i flertalet av de industrialiserade länderna är att de statliga budgetunderskotten vuxit under 1970-talet. I löpande priser ökade svenska statens budgetunderskott från ca 3 miljarder kr. budgetåret 1970/71 till ca 60 miljarder kr. budgetåret 1980/81. Mätt som andel av BNP ökade underskottet från 1,5 till 10,9%. Då budgetunderskottet är intimt förknippat med övriga ekonomiska balansbrister är det av intresse vid överväganden om den framtida budgetpolitiken att närmare analysera budgetunderskottets utveckling under 1970-talet.

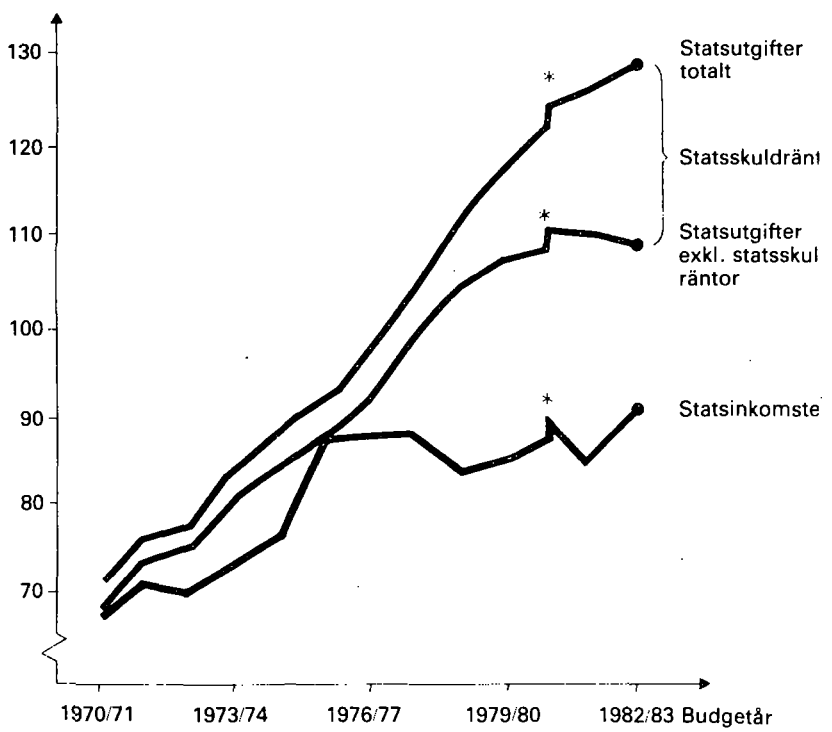
Statsinkomsterna i reala termer[1] ökade under 1970-talet med ca 2,8% per år. Inkomstutvecklingen skiljde sig emellertid åt mellan 1970-talets första och andra hälft. Under budgetåren 1970/71–1974/75 ökade statsinkomsterna med ca 4% per år för att under 1975/76 öka med hela 14,6%. Under resten av decenniet stagnerade inkomstutvecklingen. Samtidigt förändrades statsinkomsternas sammansättning. De direkta skatternas andel av statsinkomsterna sjönk. Denna utveckling var speciellt påtaglig under 1970-talets senare hälft. De direkta statsskatternas andel av statsinkomsterna sjönk således från ca 36% 1975/76 till ca 23% 1980/81.

Statsutgifternas utveckling under 1970-talet var tämligen stabil och oberoende av förändringar i den ekonomiska tillväxten. I genomsnitt ökade statsutgifterna med drygt 5,5% per år i fasta priser under decenniet. Det var betydligt snabbare än tillväxten av BNP, som under 1970-talet i genomsnitt uppgick till 2,0% per år. Det ledde i sin tur till att statsutgifternas andel av BNP ökade från ca 27% 1970/71 till ca 39% 1980/81.

[1] Vid justering från löpande till fasta priser har implicitprisindex för BNP använts. Basåret vid deflatering är 1975.

I diagram 1 illustreras budgetens utveckling under 1970-talet. Som framgår förblev statsinkomsterna på en konstant nivå i reala termer under 1970-talets senare hälft samtidigt som utgifterna fortsatte att öka. Då olika faktorer påverkar inkomsternas och utgifternas tillväxt kan utvecklingen under decenniet med avseende på dessa faktorer grovt sett indelas i fyra faser. Den första omfattar perioden 1970/71–1974/75, då budgetunderskottet ökar men från en låg nivå. Den andra fasen utgörs av budgetåret 1975/76, då budgetgapet sluts genom en extremt kraftig inkomstökning. Denna fas följs av en period då utgifterna ökar snabbt samtidigt som inkomsterna stagnerar. Den fjärde fasen, perioden 1979/80–1982/83, karakteriseras av en klar uppbromsning av utgifterna för statlig verksamhet samt transfereringar samtidigt som statsskuldräntorna ökar dramatiskt. Jag övergår nu till att närmare belysa utvecklingen under dessa faser.

Diagram 1. Budgetsaldots utveckling under 1970-talet i 1975 års priser, miljarder kr.
Miljarder kr.

* "Hoppet" i kurvorna beror på ändrade redovisningsregler

Ett underskott i bytesbalansen föranledde en stram budgetpolitik under de två första åren på 1970-talet. Till följd av konjunkturavmattningen budgetåret 1972/73 minskade statsinkomsterna i reala termer samtidigt som utgifternas ökningstakt förblev i stort sett oförändrad. Effekten av den

förda politiken blev ett överskott i bytesbalansen med ett försämrat budgetsaldo.

Under slutet av år 1973 kom den första oljeprischocken. De kraftiga prishöjningarna på insatsvaror inom produktionen medförde en snabb internationell konjunkturavmattning. I syfte att motverka den internationella konjunkturen inleddes i Sverige den s.k. överbryggningspolitiken. Under budgetåret 1973/74 var statsutgifternas ökningstakt dubbelt så snabb som tillväxten i BNP. Då inkomstutvecklingen var relativt svagare medförde detta att budgetunderskottet under perioden 1970/71–1974/75 ökade från 1,5% av BNP till 3,9%.

Överbryggningspolitiken förde med sig en kraftig ökning av lönerna och en kraftig stimulans av den inhemska efterfrågan. Lönesummans tillväxt, de höjda arbetsgivaravgifterna, ökningen av den privata konsumtionen och den höga sysselsättningen medförde en real ökning av statsinkomsterna 1975/76 på ca 14,6%. Effekten på budgetens inkomstsida var dessutom betingad av systemet för uppbörd och utbetalning av kommunalskattemedel. Staten svarar för uppbörden av kommunalskatterna och på statsbudgetens inkomstsida redovisas nettot av influtna och utbetalade medel. Då uppbörd sker på grundval av innevarande års löneutveckling och utbetalning av kommunalskattemedel till kommunerna sker med två års eftersläpning, förstärkte detta system effekten på statsbudgeten av löneutvecklingen 1975/76. Samtidigt som statsinkomsterna ökade kraftigt låg utgifternas ökningstakt i nivå med tidigare budgetår. Den sammanlagda effekten av denna utveckling blev att budgetunderskottets andel av BNP kunde reduceras. Exkl. statsskuldräntor visade budgetsaldot ett överskott motsvarande 0,3% av BNP.

Den snabba lönekostnadsutvecklingen ledde till att prishöjningarna på svenska exportprodukter översteg prisstegringstakten för importen. Kopplingen av den svenska kronan till den tyska marken medförde samtidigt att kronan apprecierades mot övriga valutor. Effekten av denna utveckling blev en försämring av den svenska industrins konkurrenskraft och ett ökat bytesbalansunderskott. Det kan alltså konstateras att det samhällsekonomiskt sett var ett mycket högt pris som fick betalas för den skenbara budgetförstärkningen 1975/76. Kostnaderna härför kom att till stor del belasta de följande budgetåren.

Under budgetåren 1976/77 och 1977/78 minskade BNP i fasta priser för första gången under efterkrigstiden. Då BNP-utvecklingen är av avgörande betydelse för statsinkomsternas utveckling, minskade statsinkomsterna i fasta priser under dessa budgetår. Till denna utveckling bidrog även det tidigare nämnda systemet för uppbörd och utbetalning av kommunalskattemedel. Budgetåret 1977/78 minskade inkomsterna realt sett med 2,7%. Utbetalningarna av kommunalskattemedel detta år baserades på lönesummans snabba ökning budgetåret 1975/76 samtidigt som tillväxten av den totala inkomstskatten var låg på grund av den svaga ekonomiska tillväxten.

Effekten av de höga löncökningarna åren 1975–1976 slog med viss eftersläpning igenom i form av prisökningar. Detta medförde att utgifterna på de pris- och lönekänsliga anslagen ökade snabbt budgetåren 1976/77 och 1977/78. De strukturella obalanserna inom den svenska ekonomin som blottlades i samband med oljeprishöjningarna och lönekostnadsexplosionen 1975–1976 medförde ökade industri- och arbetsmarknadspolitiska insatser. Utgifterna för dessa ändamål fördubblades realt sett från budgetåret 1975/76 till budgetåret 1978/79. Utöver dessa utgiftsökningar tillkom utgifter för flera nya reformer. Huvuddelen av dessa hade beslutats före budgetåret 1976/77, men slog till stor del igenom på utgiftssidan först under perioden 1976/77–1978/79. Till denna kategori hör bl. a. förändringar inom sjukförsäkringssystemet, utbyggnaden av pensionstillskotten, ökade kostnadssubventioner och statsbidrag till barnomsorg. Dessutom tillkom ökade utgifter till följd av ytterligare reformer som beslutades under de aktuella åren, t. ex. utbyggnaden av föräldraförsäkringen och energipolitiska åtgärder.

Under dessa budgetår, 1976/77–1978/79, ökade budgetunderskottet kraftigt. Underskottets andel av BNP ökade från 3,0% budgetåret 1976/77 till 8,9% budgetåret 1978/79, dvs. en tredubbling på två budgetår. Av budgetunderskottet svarade statsskuldräntorna 1978/79 alltjämt för en mindre del, eller ca två procentenheter. Budgetunderskottet exkl. statsskuldräntor uppgick således till 21,1 miljarder kr. i 1975 års prisnivå eller 6,9% av BNP. Vidare uppvisade den konsoliderade offentliga sektorn år 1978 för första gången under 1970-talet ett negativt finansiellt sparande.

Genom att finansiera en del av budgetunderskottet genom upplåning i utlandet kunde staten även finansiera bytesbalansunderskottet. Det uppkomna budgetunderskottets likvidiserande effekt medförde en ökad risk för ett valutautflöde om inte den svenska räntenivån förblev konkurrenskraftig. I takt med att den internationella räntenivån steg tvingades även den svenska räntan upp. Kostnaderna för detta kunde avläsas på statsbudgeten i form av en kraftigt växande räntebörda. De kraftigt ökade budgetunderskotten ledde till en motsvarande ökning av statsskulden. Tillsammans med den höjda räntenivån medförde detta att statsskuldräntorna ökade med 15 miljarder kr. mellan budgetåren 1978/79 och 1980/81.

Budgetåren 1979/80 och 1980/81 skedde en klar uppbromsning i tillväxten av utgifterna exkl. statsskuldräntor. Under år 1980 inledde regeringen ett omfattande besparingsarbete. På grundval av förslag från regeringen fattade riksdagen under hösten 1980 beslut om besparingar på 6,4 miljarder kr. huvudsakligen avseende budgetåret 1981/82. Till följd av detta minskade statsutgifterna exkl. statsskuldräntor något 1981/82. Denna politik har inför nästa budgetår fullföljts med än större kraft. Genom den stramare utgiftspolitiken under senare år har budgetunderskottet exkl. statsskuldräntor i reala termer legat kvar kring ca 26 miljarder kr. Som andel av BNP sjunker underskottet 1982/83 och uppgår till 5,7%.

Att budgetunderskottet totalt sett ändå fortsatt att öka beror på statsskuldräntornas tillväxt. Dessa hänger samman dels med att statsskulden ökar för varje år budgeten uppvisar underskott, dels med den allmänna uppgången i räntenivån.

I en analys av budgetunderskottets samhällsekonomiska effekter blir därmed frågan om räntebetalningarnas karaktär av betydelse. Jag har i 1981 års finansplan utförligt behandlat denna fråga. Jag konstaterade då att det finns anledning att särskilt beakta ränteposten i en ekonomisk analys av budgetunderskottet. Vilken vikt ränteposterna bör tillmätas beror på vilka ekonomisk-politiska effekter som studeras. Från kreditpolitisk synpunkt är det inte motiverat att betrakta räntebetalningarna på annat sätt än övriga utgifter. De skärper de kreditpolitiska och penningpolitiska problemen på samma sätt som övriga utgiftsökningar som inte finansieras med skattehöjningar. Eftersom likviditetsökningen i ekonomin måste begränsas tvingar de växande underskotten fram en kreditpolitisk åtstramning. Å andra sidan är den finanspolitiska effekten av ökade statsskuldräntor relativt begränsad jämfört med flertalet andra utgifter. Denna fråga behandlas närmare i den reviderade nationalbudgeten. Sammantaget kan ökade ränteutgifter leda till en situation med både kreditpolitisk och finanspolitisk åtstramning samtidigt som budgetunderskotten växer. Jag vill därför understryka den slutsats jag drog i den senaste finansplanen, nämligen att budgetsituationen är destabiliserande och utgör en riskfaktor när det gäller våra möjligheter att nå balans genom god tillväxt vid låg inflation.

1.3 Det aktuella budgetläget

Statsinkomsterna

Statsinkomsternas utveckling är beroende av inkomstutvecklingen i samhället. Min kalkyl utgår från samma förutsättningar som jag redovisade i den reviderade finansplanen. Lönesummans tillväxt översteg för år 1981 den ökning som låg till grund för min beräkning i budgetpropositionen med drygt en procentenhet. För år 1982 har viss justering av lönesummans ökning skett jämfört med tidigare förutsättningar. Härutöver har revidering skett av den allmänna ekonomiska utvecklingsbilden med konsekvenser för bl. a. den beräknade utvecklingen av privat konsumtion. Av nu tillgängligt underlag att döma kan statsinkomsterna för budgetåret 1982/83 uppskattas till 180,7 miljarder kr., vilket innebär en uppräkning på ca 11,8 miljarder kr. jämfört med vad som beräknades i budgetpropositionen.

Regeringen har i prop. 1981/82: 197 lagt fram förslag om en inkomstskattereform. I propositionen föreslås i första hand en betydande marginalskattesänkning och för höga inkomster en begränsning av underskottsavdragens skattemässiga värde som går utöver den som följer av marginalskattesänkningen. För huvuddelen av inkomsttagarna blir marginalskatten högst 50 % fr. o. m. år 1985.

Omläggningen föreslås bli genomförd under perioden 1983–1985. För budgetåret 1982/83 har inkomstskatten till följd av reformen kassamässigt beräknats minska med ca 0,8 miljard kr.

Skattereformen föreslås för år 1983 bli finansierad genom en allmän löneavgift på två procentenheter. Avgiften föreslås helt följa de regler som gäller för socialavgifter.

Inkomsterna från lagstadgade socialavgifter beräknas öka med 5,2 miljarder kr. jämfört med beräkningarna i budgetpropositionen. De föreslagna besparingarna inom sjukförsäkringssystemet (prop. 1981/82:144) ger för budgetåret 1982/83 ca 1 miljard kr. i inkomstförstärkning, vilket ingår i dessa 5,2 miljarder kr. Därutöver har nivån på utgifterna för sjukpenningersättningar sänkts på grund av att utfallet för år 1981 blivit lägre än vad som tidigare beräknats. Vidare innebär den föreslagna allmänna löneavgiften att inkomsterna budgetåret 1982/83 stiger med 2,6 miljarder kr. Resterande del av ökningen förklaras av högre lönesummeutveckling i denna beräkning jämfört med kalkylerna i budgetpropositionen.

För att alkoholdryckernas prisutveckling skall följa den allmänna prisutvecklingen föreslås i prop. 1981/82: 202 att skatten på spritdrycker höjs den 1 maj 1982. Vidare föreslås att en generell skattehöjning på alkoholdrycker genomförs den 1 januari 1983. Slutligen föreslås att skatten på kolsyrade läskedrycker och lättöl sänks den 1 maj 1982.

Erfarenheterna från senare år indikerar en minskad konsumtion i samband med skattehöjningar på alkoholhaltiga drycker. Det är dock svårt att bedöma hur kombinationen av skattehöjning och volymnedgång påverkar skatteintäkterna. Några inkomstförstärkningar under budgetåret 1982/83 till följd av ökade skattesatser har av denna anledning inte lagts in i beräkningarna.

I budgetpropositionen aviserades vissa förslag för att förstärka budgetens inkomstsida nämligen en ändrad finansiering av det statliga oljelagringsprogrammet, en skatt på oinspelade ljud- och videokassettband, förkortade kredittider när det gäller skatter på olja och bensin m. m. samt en översyn av olika frågor som har samband med uppbörden av mervärdeskatt vid import. Förslag i dessa frågor har nu lagts fram för riksdagen. Jag vill i detta sammanhang kortfattat redogöra för de finansiella effekterna av förslagen.

Det ändrade finansieringssättet och utsträckningen i tiden av det statliga oljelagringsprogrammet ger en engångsförstärkning av statsbudgeten under budgetåret 1982/83 med ca 1 140 milj. kr. Denna består av att behållningen på oljelagringsfonden, ca 815 milj. kr., tillförs budgetens inkomstsida och av inkomster från försäljning av varor, ca 325 milj. kr., som tidigare köpts genom utnyttjande av en rörlig kredit. Dessutom tillkommer effekten av att beredskapslagringsavgiften omformas till en skatt. Denna förändring innebär att inkomsterna ökar med 1 435 milj. kr. budgetåret 1982/83. Som jag senare kommer att redovisa innebär dock omläggningen

samtidigt att anslagen på statsbudgeten för oljelagringsprogrammet ökar i det närmaste lika mycket.

Inkomsterna till följd av den föreslagna skatten på oinspelade ljud- och videokassettband kan beräknas till ca 115 milj. kr. för budgetåret 1982/83.

Översynen av reglerna för uppbörd av mervärdeskatt vid import samt förslagen om ändrad uppbörd av bensinskatt m. m. ger, utöver en positiv ränteeffekt på drygt 400 milj. kr. per år, en engångsförstärkning av budgeten för budgetåret 1982/83 om ca 4,2 miljarder kr.

Regeringen har föreslagit att 15 olika statliga fonder skall upplösas och att de medel som frigörs överförs till statsbudgeten. Den sammanlagda budgetförstärkningen av detta förslag beräknas till ca 955 milj. kr.

Budgetförstärkningarna under budgetåret 1982/83 till följd av de nu nämnda förslagen kan sålunda anges till i storleksordningen 5,2 miljarder kr.

Statsutgifterna

I budgetförslaget beräknades de totala statsutgifterna för budgetåret 1982/83 till inemot 251,6 miljarder kr. Nu föreliggande beräkningar slutar på ca 256,5 miljarder kr. Ökningen förklaras av flera faktorer. Som senare denna dag kommer att redovisas av chefen för arbetsmarknadsdepartementet ökar statsutgifterna för arbetsmarknadspolitiska åtgärder av sysselsättningsskäl med ca 1,4 miljard kr. under budgetåret 1982/83 jämfört med budgetpropositionen. Från den 1 juli 1982 tillförs beredskapslagringsavgiften statsbudgeten. Därmed ökar även belastningen på statsbudgeten eftersom utgifterna för oljelagringsprogrammet i samband med detta finansieras över anslag. Ny information vad beträffar utbetalningstakten och periodiceringen av utgifter för framför allt räntesubventioner har inneburit att utgifterna för räntebidrag justerats upp med ca 1,1 miljard kr. jämfört med beräkningarna i budgetpropositionen. Uppjusteringen beror främst på ändrade regler för utbetalning av räntebidrag till flerbostadshusprojekt för tiden mellan färdigställande och utbetalning av lån. Sådana bidrag utgår för projekt med preliminärt beslut om bostadslån efter den 18 september 1978. Fr. o. m. år 1981 får även gruppbyggda småhus vissa räntebidrag för tiden mellan färdigställande och lånets utbetalning. I samband med aviseringarna i december 1981 framkom att tiden mellan färdigställande och utbetalning har blivit längre än vad som tidigare förutsågs. Därigenom ökar utgifterna för räntebidrag. Reglerna beräknas få full anslagseffekt under budgetåret 1982/83. Enligt vad jag har erfarit kommer bostadsstyrelsen att se över tillämpade beräknings- och prognosrutiner i syfte att fortsättningsvis redan i budgetpropositionen kunna göra en säkrare bedömning av utfallet.

Statsskuldräntorna beräknas vidare bli ca 0,6 miljard kr. mindre än i budgetpropositionen. Denna effekt uppkommer framför allt genom att en ny kalkyl gjorts vad beträffar den långsiktiga placeringen av statsskulden,

men även som effekt av den tidigare omnämnda översynen av reglerna för uppbörd av mervärdeskatt vid import samt förslagen om ändrad uppbörd av bensinskatt m. m. Dessutom har jag reellt sett räknat upp utgifterna på posten för tillkommande utgiftsbehov, netto på grund av ökade arbetsmarknads- och industripolitiska insatser. Jag avser att i det följande, vid min anmälan av avsnittet Särskilda frågor, återkomma med en mer detaljerad redogörelse av de allmänna faktorer som ligger bakom den uppräkning av statsutgifterna för budgetåret 1982/83 som har skett jämfört med budgetförslaget.

Jag övergår nu till att följa upp det besparingsprogram som redovisades i årets bugetproposition. Helårseffekten av besparingsprogrammet angavs till 13,4 miljarder kr., inberäknat de besparingsåtgärder som riksdagen beslutade om under hösten 1981. Besparingseffekten för budgetåret 1982/83 beräknades till 9,7 miljarder kr. Genom omprioriteringar och besparingar utöver sparmålet skapades ett begränsat utrymme för ökade insatser inom ett fåtal särskilt angelägna områden. Kostnaderna för de nämnda insatserna angavs i budgetpropositionen understiga 900 milj. kr. Räknat som helårseffekt översteg sålunda de i budgetpropositionen redovisade nettobesparingarna 12 miljarder kr.

En betydande del av besparingsprogrammet – ca 4,1 miljarder kr. räknat som helårseffekt och ca 2,2 miljarder kr. räknat som budgeteffekt för budgetåret 1982/83 – bestod av förslag som regeringen avsåg att lägga fram för riksdagen senare under riksmötet. Förslagen har nu lagts fram. Vid den slutliga beredningen av förslagen har vissa avvikelser uppkommit jämfört med vad som aviserades i budgetpropositionen. Vidare har inriktningen och omfattningen av de förslag som regeringen redovisade i budgetpropositionen för att begränsa kommunernas finansiella utrymme förändrats under den fortsatta beredningen inom riksdagen. Jag kommer i den fortsatta redovisningen att begränsa mig till de större besparingarna och de mer betydande avvikelserna.

I budgetpropositionen föreslogs beträffande *den kommunala ekonomin* vissa generellt verkande åtgärder för att begränsa kommunernas finansiella utrymme. Förstärkningen av statsbudgeten till följd av åtgärderna beräknades uppgå till ca 3 000 milj. kr. i helårseffekt och till ca 1,5 miljarder kr. för budgetåret 1982/83. Efter ytterligare beredning av förslagen sedan propositionen lagts fram kan förstärkningen av statsbudgeten nu beräknas till ca 3,5 miljarder kr. räknat på helår och till ca 1,7 miljarder kr. för budgetåret 1982/83, dvs. en ökning med 500 milj. kr. resp. 250 milj. kr.

Inom *totalförsvarsområdet* angavs den ekonomiska inriktning som gällde för arbetet med totalförsvarspropositionen. Denna inriktning innebar besparingar om ca 150 milj. kr. i helårseffekt och ca 300 milj. kr. för budgetåret 1982/83. De förslag som slutligt lagts fram i totalförsvarspropositionen (prop. 1981/82: 102) uppfyller väl denna inriktning. De förstärkningar som föreslås för de civila totalförsvarsgrenarna möjliggörs genom

omprioriteringar inom totalförsvaret. Besparingarna skall uppnås inom det militära försvaret genom rationaliseringar och minskning av fredsorganisationen. En i huvudsak oförändrad nivå upprätthålls för krigsorganisationen.

Inom *socialdepartementets område* aviserades inom sjukförsäkringen nettobesparingar uppgående till inemot 1 800 milj. kr. räknat som helårseffekt och till ca 950 milj. kr. i effekt för budgetåret 1982/83. Besparingarna omfattade områdena sjukpenningförsäkring, tandvårdsförsäkring, sjukpenningavdrag vid sjukhusvård, bidrag till företags hälsovård samt höjda patientavgifter hos privatpraktiker. För sjukpenningförsäkringen beräknades nettobesparingen uppgå till ca 1,4 miljarder kr. per helår och till 650 milj. kr. för budgetåret 1982/83. Denna besparing beräknas nu för helår och för budgetåret 1982/83 bli ca 100 milj. kr. resp. 50 milj. kr. mindre än vad som angavs i budgetpropositionen. Besparingen avseende företagshälsovården angavs i budgetpropositionen till 150 milj. kr. räknat på helår och till 75 milj. kr. för budgetåret 1982/83. Möjligheterna att minska bidragen till företagshälsovården kommer att undersökas ytterligare. De i budgetpropositionen redovisade besparingsbeloppen bör därför räknas ned med 250 milj. kr. räknat på helår och med 125 milj. kr. räknat för budgetåret 1982/83.

Inom *handelsdepartementets område* aviserades i budgetpropositionen förslag om ändrad finansiering och utsträckning i tiden av det statliga oljelagringsprogrammet. Besparingseffekten för budgetåret 1982/83 liksom helårseffekten uppskattades i budgetpropositionen vara i storleksordningen 400 milj. kr. I 1982 års totalförsvarsproposition har föreslagits att oljelagringsprogrammet sträcks ut i tiden och att oljelagringsfonden upphör fr. o. m. den 1 juli 1982. Beredskapsavgiften ersätts då med en energiskatt medan kostnaderna för lagringsprogrammet belastar statsbudgeten. Beräkningen i samband med framläggandet av propositionen visar nu en minskad budgetbelastning under budgetåret 1982/83 och per helår av storleksordningen 700 milj. kr., dvs. 300 milj. kr. mer än vad som aviserades i budgetpropositionen. Avskaffandet av oljelagringsfonden ger, som tidigare har nämnts, därutöver engångsvis vissa inkomstförstärkningar på budgetens inkomstsida.

Inom *arbetsbetsmarknadsdepartementets område* aviserades besparingar inom arbetslöshetsförsäkringens område. Besparingen angavs till ca 520 milj. kr., varav knappt 290 milj. kr. var hänförliga till socialförsäkringssektorn. Besparingen kan nu beräknas till samma belopp som aviserades i budgetpropositionen.

Inom *bostadsdepartementets område* föreslogs i budgetpropositionen åtgärder för att begränsa storleken på nybyggda småhus med statliga lån. Besparingseffekten av detta förslag beräknades till ca 70 milj. kr. räknat på helår. Vidare aviserades förslag om ändrad inriktning av bostadssubventionerna. Besparingseffekterna räknat på helår angavs till 1,2 miljarder kr.

inkl. den nyssnämnda besparingen på 70 milj. kr. Det angavs att besparingen kunde komma att beröra såväl budgetens utgiftssida som dess inkomstsida. Nettoeffekten av de nu framlagda förslagen angående förändrad inriktning av bostadssubventionerna blir en förstärkning av statsbudgeten med 1,2 miljarder kr. för budgetåret 1983/84 och med ytterligare 655 milj. kr. budgetåret 1984/85 samt 570 milj. kr. budgetåret 1985/86. Jämfört med vad som tidigare har aviserats ökar budgeteffekten för det första helåret med 80 milj. kr. Av hela budgetförstärkningen faller knappt 500 milj. kr. på budgetens inkomstsida budgetåret 1982/83, medan för de två följande budgetåren tillkommer ytterligare ca 250 milj. kr. per år.

Den ändrade inriktningen av besparingsförslagen rörande den *kommunala ekonomin* ger, som jag tidigare har nämnt, en budgetförstärkning utöver de som föreslogs i budgetpropositionen på 500 milj. kr. som helårseffekt och med 250 milj. kr. räknat för budgetåret 1982/83. De övriga redovisade besparingsåtgärderna ger en samlad besparing på knappt 4,3 miljarder kr. räknat på helår. För budgetåret 1982/83 uppgår besparingen till drygt 2,4 miljarder kr. Besparingarna överstiger sålunda med i storleksordningen 200 milj. kr. de belopp som aviserats i budgetpropositionen såväl räknat på helår som för budgetåret 1982/83. I detta sammanhang bör också uppmärksammas den positiva ränteeffekt för statsverket på drygt 400 milj. kr. räknat i helårseffekt som följer av förslaget om ändrad uppbörd av bensinskatt m. m.

De samlade besparingarna uppskattades i budgetpropositionen till ca 13,4 miljarder kr. för helår och till ca 9,7 miljarder kr. för budgetåret 1982/83. Dessa belopp bör nu räknas upp med ca 1,1 miljard kr. resp. 0,5 miljard kr. Av min redovisning framgår sålunda att det uppsatta sparmålet har uppfyllts.

Som jag inledningsvis omnämnt angavs i årets budgetproposition att ett begränsat utrymme skapats för ökade insatser inom ett fåtal särskilt angelägna områden. Kostnaderna för de nämnda insatserna inkl. kommande särpropositioner angavs komma att understiga 900 milj. kr. Denna bedömning äger alltfort giltighet. De kostnader som inte fanns redovisade under anslag i budgetpropositionen hade beaktats vid beräkningen av posten tillkommande utgiftsbehov, netto.

Saldoutvecklingen

De förändringar av statsbudgeten för vilka jag nyss har redogjort sammanfattas i tabell 1. Budgetunderskottet beräknas för innevarande budgetår till ca 76,2 miljarder kr.

I budgetpropositionen beräknades budgetunderskottet för budgetåret 1982/83 till ca 82,6 miljarder kr. Jämfört med denna beräkning har underskottet i statsbudgeten enligt de reviderade beräkningarna nu minskat och beräknas uppgå till ca 75,7 miljarder kr. Av förbättringen på drygt 6,9 miljarder kr. svarar vissa engångsförstärkningar i denna beräkning för 5,2

miljarder kr. Det bör dock påpekas att även åtgärder av engångskaraktär reducerar framtida utgifter i form av minskade statsskuldräntor. Även om engångsförstärkningarna exkluderas visar budgetunderskottet mellan budgetpropositionen och nuvarande beräkning en minskning med drygt 1,5 miljard kr. För att utvecklingen mot en förbättring av budgetsaldot skall kunna vidmakthållas måste även fortsättningsvis den strama budgetpolitiken fullföljas.

Tabell 1. Statsbudgeten budgetåren 1981/82–1982/83
(Miljarder kr.)

	1981/82		1982/83	
	Budgetprop. 1981	Ny beräkning	Budgetprop. 1982	Ny beräkning
Inkomster	158,1	161,5	169,0	180,7
Utgifter	225,7	237,7	251,6	256,4
Saldo	−67,6	−76,2	−82,6	−75,7

1.4 1982 års långtidsbudget

Jag övergår nu till att redogöra för resultaten i 1982 års långtidsbudget (bil. 2.1).

Långtidsbudgetens syfte är att kartlägga konsekvenserna för budgetutvecklingen på längre sikt av redan fattade beslut och gjorda åtaganden. I långtidsbudgeten görs alltså inte några försök att förutse vilka beslut som statsmakterna kommer att fatta under perioden. En sådan kartläggning kan sedan utgöra underlag för en analys av de statsfinansiella förutsättningarna under de närmaste åren. Långtidsbudgeten omfattar, förutom beräkningar av statsbudgetens inkomster och utgifter, beräkningar rörande socialförsäkringssektorn samt en redovisning av vissa andra verksamheter som direkt eller indirekt styrs av statliga beslut. Härutöver behandlas i årets långtidsbudget resultaten av vissa ytterligare analyser, vilka jag strax avser att återkomma till.

Vad gäller statsinkomsterna grundas beräkningarna på oförändrade skatteregler och avgiftssatser i den mån inte förändringar beslutats eller förutskickats. Bl. a. har hänsyn tagits till den av regeringen föreslagna skatteomläggningen fr. o. m. den 1 januari 1983. Beräkningarna utgår beträffande åren 1982 och 1983 från samma antaganden rörande priser, löner och tillväxt i samhället som presenteras i den reviderade finansplanen. För perioden därefter ansluter sig förutsättningarna för beräkningarna till de antaganden som ligger till grund för alternativet I i avstämningen av 1980 års långtidsutredning. Långtidsbudgetens kalkyler är mycket känsliga för förändringar i gjorda antaganden. Jag kommer i det följande att kommentera de resultat som uppkommer vid skilda antaganden i centrala variabler.

Statsinkomsternas årliga procentuella tillväxt under den framförliggande perioden skulle enligt långtidsbudgetkalkylen komma att uppgå till 6,6% i löpande priser. Denna ökningstakt beror på bl. a. lönesummans och den privata konsumtionens utveckling. Vidare har vissa avgifter och skatter införts fr. o. m. budgetåret 1982/83.

I löpande priser beräknas den årliga genomsnittliga ökningen av statsutgifterna, exkl. statsskuldräntorna, under långtidsbudgetperioden att uppgå till 4,4%. Denna relativt låga utvecklingstakt får ses mot bakgrund av långtidsbudgetmetodiken, för vilken jag nyss redogjorde. Som jag senare återkommer till kommer vidare effekterna av vidtagna besparingar också att slå igenom under perioden.

Statsskuldräntorna växer mycket snabbt under perioden och uppgår för slutåret till ett belopp som motsvarar drygt två tredjedelar av budgetunderskottet. Sammantaget beräknas de totala statsutgifterna i löpande priser komma att öka med 6,4% under långtidsbudgetperioden. Statsutgifterna, exkl. statsskuldräntorna, ökade i fasta priser med inemot 4% per år under perioden 1976/77–1980/81. Långtidsbudgetkalkylen resulterar i en minskning med 0,4% årligen.

För att belysa hur de statliga utgifterna direkt och indirekt ställer anspråk på reala resurser är det av intresse att analysera utgifterna i realekonomiska termer, dvs. fördelade på konsumtion, investeringar, transfereringar och finansiella transaktioner. I tabell 2 redovisas statsutgifternas utveckling i fasta och löpande priser fördelade på realekonomiska kategorier.

Tabell 2. *Statsutgifternas utveckling fördelade på realekonomiska kategorier*
(Milj. kr.)

	1982/83		Genomsnittlig procentuell förändring 1982/83–1986/87	
	Avrundat nominellt belopp	Andel av totala statsutgifterna	Fasta priser	Löpande priser
Statliga konsumtionsutgifter	51 500	20,0	− 0,1	+ 6,3
Statliga investeringsutgifter	11 400	4,5	− 1,4	+ 4,5
Summa statliga konsumtions- och investeringsutgifter	**62 900**	**24,5**	**− 0,3**	**+ 5,6**
Summa transfereringar	**178 500**	**69,7**	**+ 1,8**	**+ 6,5**
varav				
till hushåll	68 500	26,7	− 0,5	+ 2,9
till kommunsektorn	47 300	18,5	− 0,7	+ 5,6
Statsskuldräntor	38 800	15,1	+10,1	+16,2
Summa finansiella transaktioner	**15 000**	**5,8**	**+ 2,9**	**+ 6,9**
Summa statsutgifter	**256 400**	**100,0**	**+ 1,4**	**+ 6,4**

Statens utgifter för konsumtion och investeringar, dvs. statens direkta efterfrågan på varor och tjänster, uppgår för budgetåret 1982/83 till 62,9 miljarder kr. och utgör därmed ca 25 % av statsbudgetens utgifter. Enligt långtidsbudgeten skulle dessa utgifter i fasta priser minska med 0,3 % per år. I löpande priser ökar utgifterna för statlig konsumtion och statliga investeringar med 5,6 % per år. Den låga ökningstakten i långtidsbudgetberäkningen jämfört med det historiska utfallet är i stor utsträckning en följd av långtidsbudgetens beräkningsteknik. Tillämpningen av denna beräkningsteknik, som innebär att hänsyn endast tas till fattade beslut och gjorda åtaganden, innebär bl. a. att investeringsutgifterna i långtidsbudgeten minskar allteftersom beslutade investeringar upparbetas. När det gäller den statliga konsumtionen utgår beräkningen i princip från förutsättningen om oförändrad ambitionsnivå. För myndighetsanslag och liknande anslag har i samband med den löpande prisberäkningen tillämpats det s. k. huvudalternativet, vilket innebär att anslagen efter pris- och löneomräkning normalt minskas med 2 % per år med hänsyn till förväntad produktivitetsökning.

Transfereringar och finansiella transaktioner, dvs. överföringar till andra sektorer av ekonomin, innebär inte ett omedelbart ianspråktagande av resurser. Indirekt ger de dock upphov till en efterfrågan av reala resurser genom effekterna på bl. a. mottagarnas disponibla inkomster. Transfereringar och finansiella transaktioner beräknas för budgetåret 1982/83 uppgå till 193,5 miljarder kr. och utgör därmed ca 75 % av budgetens utgifter. Liksom i tidigare långtidsbudgetkalkyler uppvisar transfereringarna en betydligt snabbare ökningstakt än konsumtions- och investeringsutgifterna. Transfereringarna beräknas således att öka med 1,8 % i fasta priser och med 6,5 % i löpande priser.

Även beträffande transfereringarna har långtidsbudgettekniken hittills inneburit en undervärdering av den sedermera faktiskt realiserade utvecklingstakten. Pris- och löneomräkningar görs således endast på de anslag som genom indexbindningar eller regelsystem blir föremål för automatiska justeringar, exempelvis folkpensionerna och räntebidragen på bostadsområdet. Beträffande t. ex. barnbidragen finns inga sådana kopplingar och någon uppräkning härav med hänsyn till prisutvecklingen har därför inte skett. Trots att beräkningarna också för transfereringarna är snävt gjorda, framstår det klart att det är transfereringarna som svarar för merparten av utgiftstillväxten i långtidsbudgeten. Transfereringsutgifternas utveckling under långtidsbudgetperioden påverkas i hög grad av de antaganden som görs, främst vad avser pris- och löneutvecklingen.

Den snabbast växande utgiftsposten under långtidsbudgetperioden är statsskuldräntorna. Enligt beräkningarna i årets långtidsbudget skulle den genomsnittliga årliga ökningen i löpande priser uppgå till 16,2 %. För budgetåret 1982/83 beräknas kostnaden för statsskulden komma att uppgå till 38,8 miljarder kr. Med givna antaganden förutses motsvarande belopp

för budgetåret 1986/87 komma att uppgå till ca 70,7 miljarder kr., vilket motsvarar 74,1 % av budgetunderskottet detta år.

En del av de statliga utgifterna – 15 miljarder kr. – utgörs av finansiella transaktioner, dvs. lån till företag eller enskilda personer. Som exempel kan nämnas lån till bostadsbyggande, studielån och regionalpolitiska lån. Sammantaget beräknas de finansiella transaktionerna under långtidsbudgetperioden öka med 2,9 % per år i fasta priser och med 6,9 % i löpande priser. Denna del av statsbudgeten kan ses som en del av kreditmarknaden, eftersom staten i denna verksamhet närmast svarar för en kreditförmedlande funktion. Med detta betraktelsesätt kan de finansiella transaktionerna, vad avser återbetalningspliktig del av lånen, avräknas vid beräkningen av budgetsaldot, dvs. underskottet reduceras med beloppet för finansiella transaktioner netto. Det sålunda framräknade beloppet definieras som statens finansiella sparande. Vid en ananlys av sparandeutvecklingen i samhället är det, som jag tidigare nämnt, ofta detta begrepp som används för redovisning av statens del. Det bör dock påpekas att en stor del av denna kreditgivning sker på särskilt gynnsamma villkor och att krediterna i vissa fall kan omvandlas till bidrag.

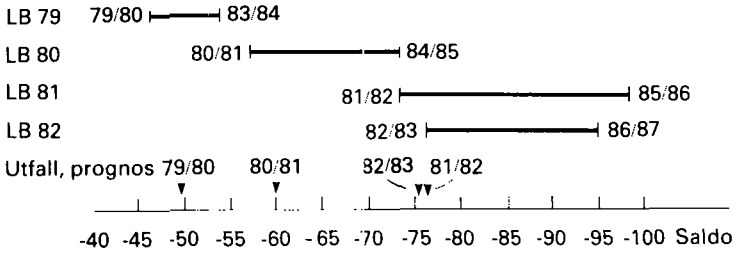
Underskottet i statsbudgeten beräknas uppgå till 76,2 miljarder kr. budgetåret 1981/82. För budgetåret 1982/83 beräknas underskottet komma att uppgå till 75,7 miljarder kr. Före statsskuldräntor beräknas motsvarande underskott till 36,9 miljarder kr.

Under långtidsbudgetperioden ökar budgetunderskottet med ca 19,7 miljarder kr. Jämfört med fjolårets långtidsbudget är detta en betydligt lägre ökningstakt. Med givna antaganden förutses en lägre tillväxttakt av statens utgifter och en inkomstutveckling som innebär att inkomsterna som andel av BNP är stabil under perioden. Det kan observeras att denna utveckling skulle innebära att underskottet som andel av BNP sjunker från 12,8 % då engångseffekterna på statsbudgeten budgetåret 1982/83 frånräknats till ca 10,8 % budgetåret 1986/87.

Jämfört med långtidsutredningens prognos enligt alternativ I ligger långtidsbudgetens saldo för år 1985 ca 18 miljarder kr. högre. Skillnaden hänför sig huvudsakligen till de höjda punktskatter som lagts in i långtidsutredningens kalkyl, vilket med hänsyn till beräkningsmetodiken inte sker i långtidsbudgeten.

Jag vill dock ånyo understryka att beräkningarna av de framtida budgetunderskottens storlek är förknippade med osäkerhet och grundade på vissa antaganden om den samhällsekonomiska utvecklingen. Detta förhållande illustreras i följande diagram över de fyra senaste långtidsbudgetarnas kalkylmässiga utfall. Som framgår av diagrammet har budgetsaldot de närmast föregående långtidsbudgetarnas slutår legat på samma nivå som startåret i nästkommande års långtidsbudget. Vidare har avståndet mellan startår och slutår successivt vidgats. Bägge dessa tendenser har nu brutits.

Diagram 2
Saldoförändringar i långtidsbudgeten år 1979 till nuvarande beräkning för långtidsbudgeten år 1982

Anm. För budgetåren 1981/82 och 1982/83 avses beräknat utfall.

En förändring av de grundläggande antagandena på vilka långtidsbudgetkalkylerna vilar får följder, som kraftigt påverkar budgetsaldot vid långtidsbudgetperiodens slut. Flertalet av de antaganden som rör centrala volymfaktorer bakom utgiftstillväxten, som exempelvis befolkningsutvecklingen, kan sägas vara relativt säkra. Antagandena om den ekonomiska utvecklingen är däremot förenade med en betydande osäkerhet.

För att belysa känsligheten i beräkningarna kan det vara av intresse att något närmare belysa och redovisa effekter av ändrade antanganden inom vissa betydelsefulla verksamhetsområden. En sådan redovisning lämnas i långtidsbudgeten. Ett antagande som är av central betydelse är utvecklingen av *räntenivån*. Om räntenivån under långtidsbudgetperioden skulle antas vara en procentenhet högre än tidigare beräknat, skulle utgifterna för statsskuldräntan bli ca 4 miljarder kr. högre budgetåret 1986/87.

Omfattningen av insatserna på de arbetsmarknads-, industri- och bostadspolitiska områdena är av central betydelse för beräkningsresultaten. Olika krav kan t.ex. komma att ställas på ökade utgifter för sysselsättningsskapande åtgärder och arbetsmarknadsutbildning m. m. Av stor betydelse för förändringen av statsutgifterna för *arbetsmarknadspolitik* blir inte bara antalet personer som blir föremål för åtgärder utan också fördelningen mellan utgifter för ovan nämnda åtgärder. Om man antar att 40000 personer, motsvarande ca en procentenhets högra arbetslöshet, skulle sysselsättas med sedvanliga arbetsmarknadspolitiska åtgärder skulle statsbudgetens utgifter öka med ca 2 miljarder kr. 1982/83.

De tidigare presenterade beräkningarna har endast tagit hänsyn till beslutade *industripolitiska* satsningar. Om man i stället antar att utgifterna ligger kvar i nivå med de närmast föregående åren blir utgifterna i löpande priser inemot 10 miljarder kr. större vid långtidsbudgetperiodens slutår.

Beräkningen av utvecklingen inom det *bostadspolitiska* området påverkas av antaganden kring bostadsbyggandets volym. Effekten på statsbudgeten av en ökning av bostadsproduktionen av 10000 fler lägenheter per år

i flerbostadshus kan i löpande priser beräknas till drygt 3 miljarder kr. budgetåret 1986/87.

Långtidsbudgetmetodiken innebär att endast beslutade förändringar av skattesatser läggs in i beräkningarna. Många av de *indirekta skatterna* som är utformade som styckskatter har emellertid genom särskilda beslut höjts så att de huvudsakligen följt prisutvecklingen. Det gäller t. ex. skatten på vin, sprit och tobak liksom på olja. Om de indirekta skatterna höjs i takt med den allmänna prisutvecklingen skulle inkomsterna bli ca 8 miljarder kr. högre 1986/87 än vad som tidigare har beskrivits.

Det kan således konstateras att beräkningarna i hög grad påverkas av förändringar i olika centrala variabler. Dessa är av olika karaktär och påverkar statsinkomster och statsutgifter på olika sätt. Statens inkomster är starkt beroende av den reala tillväxten i ekonomin. Budgetens utgifter däremot styrs i hög grad av faktorer av annan art såsom befolkningsförändringar och olika former av automatik. Långtidsbudgeten är som nämnts varken en prognos eller en plan för den framtida utvecklingen. Däremot visar den på vissa grundläggande tendenser i budgetutvecklingen. Alltför stor uppmärksamhet bör därför inte fästas vid budgetsaldots absoluta nivå för olika år under långtidsbudgetperioden.

De resultat som 1982 års långtidsbudget visar befäster dock enligt min mening att den strukturella obalans som finns i statsbudgeten består. Dock vill jag framhålla att de målmedvetna insatser som har vidtagits för att bromsa upp den statliga utgiftsutvecklingen har inneburit att det statliga budgetunderskottets ökningstakt i långtidsbudgetkalkylen minskar. Exkluderas statsskuldräntorna blir denna tendens än mer påtaglig.

Även om tendenser kan skönjas till en utveckling mot sundare statliga finanser, så kvarstår enligt min mening behovet av fortsatta målmedvetna besparingsansträngningar som bl. a. måste syfta till att bryta upp de starka automatiska bindningar som finns på utgiftssidan.

1.5 Erfarenheter av de senaste årens besparingsarbete, m. m.

Jag har tidigare vid flera tillfällen behandlat de starka automatikbindningar som finns i statsutgifternas utveckling. Automatikbindningar finns såväl avseende faktorer som mera direkt påverkar vissa verksamhetsområden, t. ex. befolkningens ålderssammansättning, som i fråga om mera allmänekonomiska variabler, t. ex. löne- och prisutvecklingen. Om inte regelsystemen på olika utgiftsområden löpande omprövas blir det i hög grad faktorer utanför statsmakternas direkta kontroll som styr utgifternas utveckling. I fjolårets långtidsbudget konstaterades att inemot 85 % av statsbudgetens utgifter ökar mer eller mindre automatiskt vid oförändrade regelsystem och principer. Motsvarande undersökning har upprepats i årets långtidsbudget. I fråga om den totala omfattningen av existerande

automatikbindningar ger årets undersökning ett likartat resultat. Vissa nya tendenser framträder dock och jag skall strax återkomma till dessa. Dessförinnan vill jag dock, som aviserades i årets budgetproposition, uppehålla mig något vid en redovisning av effekterna av vidtagna besparingar i ett längre perspektiv. För en utförligare beskrivning av bl. a. antaganden och beräkningar som legat till grund för kalkylerna hänvisar jag till årets långtidsbudget.

1.5.1 Statsfinansiella effekter av vidtagna besparingar

Beräkningarna i långtidsbudgeten av de mer långsiktiga besparingseffekterna utgår från ett rent kassamässigt statsfinansiellt perspektiv. Endast de direkta effekterna kvantifieras. Detta innebär en väsentlig begränsning i beräkningarna eftersom de statsfinansiella besparingarna kan återverka på olika sätt på samhällsekonomin, vilket i sin tur kan ge indirekta effekter på statsfinanserna. Kalkylerna har gjorts utifrån samma förutsättningar som gäller i övrigt i beräkningarna i långtidsbudgeten. Det bör nämnas att detta i sig är något oegentligt eftersom den samhällsekonomiska bilden skulle tett sig annorlunda om inte besparingsåtgärderna genomförts. Syftet är således inte att ge någon fullständig bild av budgetunderskottets storlek om inga besparingsåtgärder vidtas. Storleken av de direkta statsfinansiella besparingseffekterna är dock enligt min mening viktiga som ett mått på de insatser som gjorts för att komma åt de strukturella obalanserna i statsfinanserna.

Kalkylerna i långtidsbudgeten utgår från de samlade sparpaket som regeringen lagt fram från hösten 1980 till dagsläget (prop. 1980/81: 20, 1980/81: 116, 1980/81: 118, 1981/82: 30 och prop. 1981/82: 100 inkl. åtföljande särpropositionsfrågor). Redovisningen omfattar de besparingar inom socialförsäkringssektorn och på statsbudgeten som redovisats i nämnda propositioner. Däremot exkluderas vissa förändringar i skattesatser, t. ex. för punktskatter och mervärdeskatt, som föreslagits i nämnda propositioner. Besparingseffekterna har beräknats i enlighet med de principer som jag redogjorde för i årets budgetproposition. Som jag framhöll i samband med min redovisning av den saldoutveckling som beräknats i långtidsbudgeten är kalkylerna därmed beroende av de underliggande antagandena.

Antalet besparingsåtgärder som ingår i de propositioner som undersökningen omfattar uppgår till drygt 200. Ett begränsat antal besparingsåtgärder svarar för huvudparten av besparingsbeloppet. De tjugo beloppsmässigt största besparingarna svarar sålunda för 80 % av det sammanlagda värdet av besparingarna. Detta är delvis ett resultat av en medveten prioritering, delvis en avspegling av statsbudgetens struktur i vilken ett fåtal anslag svarar för den övervägande delen av statsutgifterna. Exempelvis svarar de trettio största anslagen på statsbudgeten (drygt 3,5 % av totala antalet anslag) för inemot 70 % av omslutningen exkl. statsskuldräntor.

Tabell 3. Statsfinansiella besparingar under budgetåren 1980/81–1986/87
(Miljarder kr.)

	1980/81	1981/82	1982/83	1983/84	1984/85	1985/86	1986/87
Löpande priser	0,9	7,4	18,5	22,8	27,5	30,8	33,4
Fasta priser (1982/83 års nivå)	1,0	7,8	18,5	21,6	24,7	26,3	27,0

Anm. De i tabellen redovisade beloppen inkluderar besparingar såväl på statsbudgeten som inom socialförsäkringssektorn. Fastprisberäkningen är baserad på en deflatering av beräkningen i löpande priser.

De direkta effekterna av besparingsåtgärderna beräknas i *löpande priser* öka från inemot 19 miljarder kr. budgetåret 1982/83 till drygt 33 miljarder kr. budgetåret 1986/87. Av bl. a. tekniska skäl redovisas vissa besparingar som ökade inkomster. Begränsningarna i det kommunala skatteunderlaget och begränsningarna i avdraget för arbetsresor svarar för merparten av detta belopp. Viss del av besparingarna faller inte på statsbudgeten. Detta gäller de besparingar som berör ATP, delpension och delar av arbetslöshetsförsäkringen. Sammantaget svarar dessa för drygt 3 miljarder kr. av besparingarna. I *fasta priser* ökar besparingarna under långtidsbudgetperioden från inemot 19 till 27 miljarder kr.

Beräkningarna av besparingarnas tillväxt är, som jag redan framhållit, beroende av vissa i långtidsbudgeten givna antaganden. Främst gäller detta räntenivån och basbeloppets utveckling i förhållande till konsumentprisindex (KPI). Basbeloppsindex har i kalkylerna förutsatts öka i genomsnitt knappt en procentenhet långsammare än KPI per år. Vidare har vissa besparingsåtgärder inte tagits med i redovisningen, bl. a. utsträckning i tiden av oljelagringsprogrammet. Sammantaget torde beräkningen i långtidsbudgeten, enligt min mening, snarare under- än överskatta storleken på besparingarna.

De senaste årens besparingsarbete medför, som framgår av tabell 3, nivåmässigt mer betydande besparingseffekter först fr. o. m. budgetåret 1982/83. Den nivåmässiga besparing som uppnås budgetåret 1982/83 ökar även i fasta priser under långtidsbudgetperioden. Bidragande till denna ökning i fasta priser är främst övergången till ett nytt basbeloppsindex samt besparingarna inom det bostadspolitiska området. Det faktum att besparingspolitiken nu börjar ge avsedd effekt vad gäller ansträngningarna att begränsa statsutgifternas tillväxttakt är ett glädjande inslag i den budgetpolitiska bilden. Likväl är de redan föreslagna och beslutade besparingarna inte tillräckliga för att de av statsmakterna uppsatta riktlinjerna för budgetpolitiken skall kunna uppnås.

Det kan i detta sammanhang finnas skäl att påminna om den saldoutveckling som enligt långtidsbudgeten följer av redan fattade beslut och gjorda åtaganden. Mellan budgetåren 1981/82 och 1986/87 förutses budgetunderskottet i löpande priser öka med 20 miljarder kr. trots att besparing-

arna för motsvarande period ökar med drygt 25 miljarder kr. Tillväxten av besparingarna kan därför på intet sätt ses som att utrymme skulle finnas för nya utgiftsåtaganden. Tvärtom måste ytterligare besparingar genomföras för att de av statsmakterna uppsatta målen för budgetpolitiken och samhällsekonomin skall kunna uppfyllas.

I långtidsbudgeten har även studerats besparingarnas inriktning med avseende på realekonomiska kategorier. Därvid har de besparingar som uppkommer på budgetens inkomstsida hänförts till realekonomiska grupper på motsvarande sätt som normalt görs för statsutgifter.

Tabell 4. Direkta statsfinansiella effekter av vidtagna besparingsåtgärder fördelat på realkategorier budgetåret 1986/87 i fasta priser (i 1982/83 års prisläge)

	Miljarder kr.
Statlig konsumtion	0.7
Statliga investeringar	0.1
Transfereringar till hushåll	14.4
" kommuner	10.9
" företag	0.9
Summa besparingar	**27.0**

Tonvikten på besparingarna ligger på transfereringarna. Begränsningar av *statlig konsumtion* och *investering* svarar sammanlagt för knappt 1 miljard kr. av de totala besparingarna. Det bör dock observeras att redovisningen i långtidsbudgeten inte innefattar de begränsningar av den statliga konsumtionen som uppstår till följd av den under senare år tillämpade metoden att efter pris- och löneomräkning reducera myndighetsanslagen med 2%, vilket kan anses motsvara en rimlig produktivitetsökning hos myndigheterna.

Transfereringar till hushåll svarar, i fasta priser, för drygt 14 miljarder kr. av de totala besparingarna. Av beloppet beror ca 4,5 miljarder kr. på förändrade principer för beräkning av basbeloppet. Drygt 3 miljarder kr. avser besparingar på bostadspolitikens område. Begränsningarna av reseavdragen, livsmedelssubventionerna samt förändringarna inom sjukförsäkringssystemet är andra åtgärder som ger betydande beloppsmässiga besparingar. Det bör observeras att redovisningen av transfereringarna är helt inriktad på de kassamässiga effekterna för staten.

Överföringarna till kommunerna har beräknats under förutsättning att det regelsystem som föreslagits för år 1983 ligger fast även för resterande delen av långtidsbudgetperioden. Med denna förutsättning kommer transfereringarna till kommunsektorn att begränsas i fasta priser med inemot 11 miljarder kr. De största effekterna erhålls genom begränsningar i det kommunala skatteunderlaget. Därutöver har stödet till kommunerna inom utbildningsområdet begränsats i fasta priser med ca 1,1 miljard kr.

Begränsningarna av *transfereringarna till företagssektorn* uppgår till ca 1 miljard kr. i fasta priser.

Som jag tidigare nämnt visar den analys som gjorts i långtidsbudgeten att omfattningen av automatiken är ungefär av samma omfattning som vid motsvarande tidpunkt för ett år sedan. Detta förhållande kan synas förvånande med tanke på dels omfattningen av de besparingar som vidtagits, dels att merparten av besparingarna gjorts inom den grupp av inkomster/utgifter som vid ett oförändrat regelsystem förändras automatiskt. Huvudförklaringen är att regeringens sparförslag snarare syftat till att mildra effekterna av automatiken än att helt bryta eller upphäva den. För att åstadkomma detta har tillämpats i princip två olika metoder. Den ena har varit att göra förändringar i basen för det automatikstyrda området. Den andra metoden har varit att modifiera indexkonstruktioner och indexbindningar. Den första metoden kännetecknas av att det redan på kort sikt uppstår en full helårseffekt av besparingen. Även om automatiken i sig består kommer den att verka från en lägre nivå varigenom en bättre anpassning kan ske till resursutrymmet i ekonomin. Den andra metoden syftar till att mera långsiktigt anpassa utvecklingen till skiftande samhällsekonomiska förutsättningar. Detta innebär att värdet av de besparingar som kan uppkomma jämfört med oförändrade indexkonstruktioner delvis blir en funktion av den allmänna ekonomiska utvecklingen.

De besparingar som åstadkommits genom förändring i baserna för det automatikstyrda området svarar för de värdemässigt största besparingarna. Förändringar i indexkonstruktioner har dock varit ett väsentligt inslag i den förda politiken. Sålunda har modifieringar gjorts av principerna för det index som styr basbeloppet, biståndsramens och försvarsramens omräkning samt upptrappningsreglerna för den statligt garanterade räntan för bostadslån. Syftet med modifieringarna har i vissa fall inte betingats av besparingssträvanden. Detta gäller det nya försvarsprisindexet. Om ATP-systemet inkluderas innebär åtgärderna att drygt 100 miljarder kr. av statsutgifterna omfattats av förändrade indexkonstruktioner.

Sammanfattningsvis pekar enligt min mening den redovisning jag givit av besparingsansträngningarna under de senaste åren mot att arbetet varit framgångsrikt och att vidtagna åtgärder nu börjar bära frukt. Samtidigt krävs fortsatta åtgärder med denna inriktning om inte gjorda insatser helt eller delvis skall omintetgöras.

1.5.2 Utombudgetära utgifter

Långtidsbudgeten har under senare år successivt vidgats till att omfatta inte bara beskrivningar över statsbudgetens utveckling, utan också över andra verksamheter som mer eller mindre styrs av statliga beslut. I årets långtidsbudget görs en ytterligare ansats att beskriva sådana kostnader som uppkommer i samhället till följd av statliga beslut, men som inte kommer till uttryck på statsbudgetens utgiftssida. Med hänsyn härtill benämns dessa utgifter *utombudgetära* (eng. off-budget expenditure). Jag finner denna genomgång värdefull som underlag för fortsatta överväganden om budgetpolitiken.

Enligt min mening finns skäl att ägna ökad uppmärksamhet åt utombudgetära utgifter. Även om det många gånger är svårt att mäta omfattningen av dessa, så visar redovisningen i långtidsbudgeten att de representerar betydande belopp. Budgetpolitiken måste, som jag tidigare nämnt, inriktas på åtgärder som bidrar till att anpassa den offentliga sektorns omfattning till det samhällsekonomiska utrymmet.

Om detta mål skall kunna uppnås är det angeläget att budgetpolitiken inte enbart inriktas på statsbudgetens utgifter, utan även på andra statliga beslut som påverkar den samhällsekonomiska utvecklingen. Jag tänker då t. ex. på effekterna av statlig reglering och utgifter över statligt reglerade offentliga fondsystem.

Av nämnda skäl anser jag att det finns anledning att inom ramen för budgetpolitiken också beakta de utombudgetära utgifterna. Det förutsätter bl. a. att statsmakterna får en bättre bild över omfattningen av dessa utgifter än vad som nu är fallet. Instrument för prövningen av dessa utgifter bör också utvecklas.

I vissa fall utgör skattereduktioner av olika slag ett alternativ till direkta bidrag över budgetens utgiftssida. Som exempel kan nämnas extra avdrag för pensionärer och investeringsavdrag. Från statsfinansiell synpunkt har dessa i princip samma effekt som direkta utgifter. De kan därför kallas *skatteutgifter* (eng. tax expenditure). Det är viktigt att förekomsten och omfattningen av sådana skatteutgifter kartläggs och i ökad utsträckning prövas inom ramen för budgetpolitiken.

Beträffande *statliga lån och kreditgarantier* har åtgärder redan vidtagits för att beskriva de samhällsekonomiska och statsfinansiella konsekvenserna av denna verksamhet. Jag anser att det finns skäl att gå vidare i detta syfte. En strävan bör därvid vara att så långt möjligt göra realistiska bedömningar av de statsfinansiella effekterna av den statliga kreditgarantigivningen. Ansvariga myndigheter bör enligt min mening ägna ökad uppmärksamhet åt dessa och särskilt analysera kostnadskonsekvenserna i sina anslagsframställningar. Vidare bör bl. a. uppmärksammas nettoeffekten av den statliga långivningen, dvs. att kostnaderna för lån som ges över statsbudgeten inte till fullo motsvaras av framtida intäkter av amorteringar och räntor.

Jag anser även att det finns anledning att ägna ökad uppmärksamhet åt effekterna av *statlig reglering och normgivning*. Särskilt i ett pressat statsfinansiellt läge kan det finnas en tendens att, i syfte att undvika utgifter över statsbudgeten, föreskriva att diverse åtgärder skall vidtas, t. ex. av den privata sektorn. Detta riskerar att leda till ökade kostnader för näringslivet, vilket kan inverka på t. ex. industrisektorns möjligheter att expandera. Att göra en fullständig kartläggning av de totala ekonomiska effekterna av gällande regelsystem och normer torde vara en närmast omöjlig uppgift. Det har dock under senare år gjorts särskilda översyner på vissa områden, framför allt sådana som berör kommunsektorn. Vidare kan

nämnas den översyn som gjorts av prisregleringen under 1970-talet och den pågående översynen av regleringen på kapitalmarknaden. Jag anser att det finns anledning att ytterligare analysera de ekonomiska konsekvenserna av den statliga regleringen. Den reglering som riktar sig mot näringslivet bör därvid särskilt uppmärksammas.

Offentliga fonder utanför statsbudgeten representerar ett betydande kapital och de inkomster och utgifter som har samband med fonderna är mycket omfattande. Enligt min mening bör beslut som leder till ökade utgifter i dessa system föregås av en noggrann prövning. Beslutsunderlaget vid ställningstagande till förändringar i berörda system bör i ökad utsträckning innehålla analyser av de totala ekonomiska konsekvenserna, t. ex. vad avser fondernas ställning, behov av avgiftshöjningar, effekter på skatte- och avgiftsunderlagen etc. Flera fonder har kopplingar till statsbudgeten. Vid analyser av ovan nämnt slag bör därför även de direkta statsfinansiella effekterna studeras. Det är vidare angeläget att ändamålen med fonderna fortlöpande granskas. I den mån fonderingen av medel inte har någon uppenbar funktion bör fondernas fortbestånd tas under omprövning.

Sammanfattningsvis kan sägas att en förbättrad överblick och analys av utombudgetära utgifter är angelägen. Detta gäller speciellt när en utombudgetär finansieringsform är ett alternativ till utgifter över statsbudgeten.

1.6 Budgetpolitiska riktlinjer

1.6.1 Riktlinjer på längre sikt

I förra årets kompletteringsproposition angavs vissa riktlinjer för budgetpolitiken på längre sikt. Den tidigare presenterade långtidsbudgeten och de slutsatser som jag har dragit härav ger anledning att återkomma till denna fråga. Låt mig inledningsvis framhålla vissa allmänna utgångspunkter för mina överväganden.

- Det sparmål som uppställts i fjolårets kompletteringsproposition för budgetåret 1982/83 om 12 miljarder kr. har uppfyllts, förutsatt att väsentliga förändringar inte sker av de propositioner som ännu inte har behandlats av riksdagen. Därmed har ett väsentligt steg tagits mot en successiv sanering av statsfinanserna.
- Fortsatta uthålliga sparinsatser krävs under de närmaste åren. Behovet av detta framstår tydligt mot bakgrund av resultaten på årets långtidsbudget. Kraven i dessa avseenden stiger om den ekonomiska utvecklingen inte länkas in i de banor som avstämningen av långtidsutredningen anger.
- Statsbudgetens utgifter kännetecknas alltfort av en långtgående automatik. Vidtagna åtgärder har dock i vissa hänseenden ändrat automatikens innebörd.
- En hög inflation leder till en försvagning av statsfinanserna. I huvudsak sammanhänger det med statsskuldräntornas stora andel av budgetutgif-

terna, men även bortsett härifrån torde denna utgångspunkt gälla. Härtill kommer självfallet att ett alltför stort budgetunderskott i sig verkar inflationsdrivande.

– En ökning av statsinkomsterna måste framför allt ske genom att tillväxten i ekonomin främjas. Det är inte en framkomlig väg att öka inkomsterna genom ytterligare höjningar av skattetrycket.

Av det anförda följer att besparingsansträngningarna måste drivas vidare på ett planmässigt sätt och i ett långsiktigt perspektiv. Det av riksdagen angivna långsiktiga målet att minska budgetunderskottet som andel av BNP med i genomsnitt en procentenhet per år bör ligga fast liksom målet att minska statsutgifternas reala tillväxt, exkl. statsskuldräntor och vissa konjunkturberoende anslag, med ca 3 % per år. Enligt min mening har det varit av stort värde att ha kvantifierade mål för det praktiska besparingsarbetet även på längre sikt.

De mål för budgetutvecklingen som här har redovisats är till sin karaktär av relativt allmän art. De måste kompletteras med mer preciserade riktlinjer för utgiftsprövningen och besparingsarbetet. I förra årets kompletteringsproposition redovisade jag sådana riktlinjer.

Erfarenheterna från den praktiska tillämpningen av dessa riktlinjer i det besparingsarbete som har bedrivits sedan fjolårets kompletteringsproposition bygger på de sparförslag som där lades fram eller aviserades i mångt och mycket på det synsätt som låg bakom riktlinjerna. Enligt min mening bör dessa ligga fast.

I fråga om statliga investeringar bör framhållas att de i vissa fall avser uppbyggnad av en samhällelig infrastruktur som långsiktigt kan ge mycket god avkastning. I dessa fall finns starka skäl att upprätthålla en hög investeringsnivå. Det har också skett under senare år.

Med tanke på den stora betydelse som kommunsektorn representerar i budgeten finns det enligt min mening anledning att något kommentera de förutsättningar som bör gälla för besparingar på detta område.

För de närmaste åren har statsmakterna lagt fast riktlinjer för kommunsektorn som innebär att den kommunala konsumtionstillväxten måste begränsas till högst 1 % per år. Detta förutsätter att omfattande omprövningsåtgärder sätts in. Något utrymme för nya statligt beslutade reformer som ökar den kommunala konsumtionsvolymen finns inte. Transfereringarna till kommunsektorn svarar för 21,7 % av de totala statsutgifterna exkl. statsskuldräntor. Statsmakternas fortsatta besparingsansträngningar måste därför med nödvändighet beröra också kommunerna. Samtidigt bör enligt min mening åtgärder som inskränker kommunernas finansiella utrymme motsvaras av en minskning i statliga krav på kommunal verksamhet.

Jag har i tidigare sammanhang anfört att besparingsbehoven är av sådan omfattning att inget område ensamt kan svara för den nödvändiga anpassningen. Besparingsåtgärderna måste med nödvändighet påverka levnads-

villkoren för alla i samhället. Samtidigt får besparingarna inte drabba de grupper som har det sämst. Dessa bedömningar har präglat arbetet med de besparingar som framlagts eller aviserats i 1982 års budgetproposition. Kunskaperna kring hur olika individers och hushålls levnadsförhållanden påverkas av förändringar i statliga skatte-, avgifts- och förmånssystem är emellertid ofullständiga. Det är därför angeläget med ett fortsatt arbete i syfte att kartlägga dessa effekter. Ett sådant arbete pågår bl. a. inom riksrevisionsverket. Jag vill understryka vikten av att man vid studier av t. ex. besparingsinsatser väljer relevanta jämförelsealternativ. Alternativet till besparingar är ofta skattehöjningar med starkt negativa effekter på den samhällsekonomiska utvecklingen.

Jag övergår nu till att redovisa vissa områden som enligt min mening tidigare inte har uppmärksammats tillräckligt, men som nu bör integreras i besparingsarbetet framöver.

Det första området rör statens in- och utbetalningar. De bör fördelas på ett sådant sätt att räntekostnaderna minimeras. I takt med den starkt växande omslutningen på statens budget och genom det höga ränteläget ökar betydelsen av att noga bevaka gällande kredittider och utbetalningsrutiner m. m.

Vad gäller inbetalningar av bl. a. skatter till staten förekommer varierande kredittider. Dessa är ofta betingade av bl. a. historiska skäl. Även på detta område finns skäl till en förnyad översyn. Mot bakgrund av det statsfinansiella läget är det enligt min mening viktigt att staten i ökad utsträckning kontinuerligt ser över de betalningsströmmar statliga regelsystem ger upphov till. De nyligen framlagda förslagen angående förkortade kredittider för inbetalningar av mervärdeskatt och bensinskatt skall bl. a. ses i detta perspektiv. Jag avser att senare i vår återkomma till regeringen med förslag om att dessa förhållanden ses över allsidigt.

Utöver löpande in- och utbetalningar har staten fordringar och skulder gentemot privatpersoner, organisationer och företag. Även här är det angeläget att se över gällande regelsystem i syfte att förbättra statens kassahållning och uppnå besparingar. Från statsfinansiell synpunkt finns det ett starkt behov av att t. ex. påskynda återbetalningarna av de lån som utestår inom bostadsdepartementets område. Antalet utestående lån är i dag drygt 900 000. Lånefordringarna uppgår till sammanlagt över 50 miljarder kr. De nyligen föreslagna regeländringarna för återbetalning av lån vid överlåtelse av småhus har just detta syfte. Det gäller också den nyligen beslutade höjningen av garantitalet inom studiemedelssystemet. Detta tal reglerar den återbetalningsskyldiges skuld och årliga återbetalning. Vissa åtgärder har sålunda vidtagits och syftet är att inom olika områden gå vidare och undersöka möjligheterna till ytterligare åtgärder för att uppnå motsvarande effekter.

Liknande bedömningar kan behöva göras vad gäller vissa låneformer där valmöjlighet föreligger i fråga om utlåning över den statliga budgeten eller

upplåning direkt på kreditmarknaden. Som exempel kan nämnas att inom bostadsdepartementets område har en utredare sett över möjligheterna till rationaliseringar i administrationen av bostadsfinansieringssystemet. Huvuduppgiften har varit att undersöka förutsättningarna att föra över de statliga bostadslånen till bostadslåneinstituten. Utredningsförslaget har remissbehandlats och bereds nu vidare i regeringskansliet.

Vid sidan av budgeten förekommer olika former av statliga fonder. Vissa av dessa torde numera ha förlorat sin ursprungliga betydelse. Vidare är förvaltningen många gånger spridd på flera olika myndigheter. I syfte att effektivisera och förenkla fondförvaltningen anser jag att fondernas administration i så stor utsträckning som möjligt bör sammanföras till effektiva enheter. Dessutom bör de fonder som spelat ut sin roll upplösas. Som exempel på åtgärder med denna inriktning kan nämnas förslagen i propositionen om avveckling av vissa statliga fonder (prop. 1981/82: 213). Det finns enligt min mening anledning att undersöka möjligheterna att gå vidare på denna väg.

Avslutningsvis bör också framhållas vikten av att i ökad utsträckning ägna uppmärksamhet åt sådana finansiella konsekvenser av statliga beslut som inte kommer till uttryck på statsbudgeten. Jag har tidigare redovisat min syn på dessa s. k. utombudgetära utgifter.

Vad jag nu har anfört bör inte bara ligga till grund för omprioriterings- och besparingsarbetet på längre sikt utan också för budgetarbetet inför budgetåret 1983/84. Jag vill dock något utveckla min syn på uppläggningen av höstens budgetarbete.

1.6.2 Riktlinjer för budgetåret 1983/84

För att på ett medvetet sätt kunna genomföra olika besparingar krävs en god framförhållning. Tiden från det en besparing först initieras till dess den beslutas är ofta ganska lång. Från beslutstidpunkten till fullt genomslag i lägre statsutgifter går det ytterligare tid. En orsak till denna tidsåtgång är att mer genomgripande besparingsförslag måste föregås av ett omsorgsfullt utredningsarbete. Detta förhållande kommer att förstärkas allteftersom besparingsarbetet fortskrider. Med hänsyn härtill är det inte möjligt att bedriva besparingsarbetet med utgångspunkt i den konjunkturpolitiska utvecklingen. I stället måste de mer stabila målen för budgetpolitiken vara styrande för besparingsansträngningarna.

De nu föreliggande bedömningarna i avstämningen av 1980 års långtidsutredning, beräkningarna i den reviderade nationalbudgeten samt långtidsbudgeten inger viss optimism i så måtto att effekterna av besparingspolitiken börjar ge resultat. En målmedveten fortsättning av besparingsarbetet är dock nödvändig.

Som jag anförde i 1982 års budgetproposition bör ett sparmål uppställas även för budgetåret 1983/84. Långtidsbudgetkalkylerna utgör ett viktigt underlag för att bedöma den rimliga nivån. Budgetunderskottet beräknas i dessa till ca 86,6 miljarder kr. budgetåret 1983/84. Erfarenhetsmässigt

innebär det en kraftig underskattning av det underskott som uppkommer vid oförändrad politik och utan särskilda budgetförstärkande åtgärder. Det sammanhänger med den metodik som används i långtidsbudgetkalkylerna och som jag tidigare utförligt redovisat. Mot bakgrund av de synpunkter jag tidigare framhållit beträffande svårigheterna att ytterligare höja skattetrycket, måste slutsatsen bli att besparingarna för budgetåret 1983/84 bör vara av ungefär samma omfattning som de i årets budgetproposition redovisade besparingarna för budgetåret 1982/83.

Jag vill i detta sammanhang framhålla den förstärkning av förberedelserna för besparingsåtgärderna i nästa budgetarbete som har genomförts genom utformningen av de årliga anvisningarna för myndigheternas budgetarbete. Som jag strax återkommer till har regeringen i dessa lagt fast skärpta krav vad gäller redovisningen av tekniskt underlag för olika besparingar.

Vid min presentation av budgetpolitiken i förra årets kompletteringsproposition anförde jag att besparingsansträngningarna borde vara ett viktigt inslag i den *reguljära budgetprocessen*. Erfarenheterna av denna hanteringsordning från sistlidna budgetarbete är positiva. Även fortsättningsvis bör därför utgångspunkten vara att besparingarna i sin helhet behandlas i budgetprocessen och sedan samlat presenteras i budgetpropositionen. På detta sätt får såväl riksdag som regering de bästa förutsättningarna att pröva besparingsförslagen i ett sammanhang och mot bakgrund av en beskrivning av den totala samhällsekonomiska bilden.

Det är inte möjligt att redan nu precisera vilka områden som framdeles kan komma att beröras av olika sparåtgärder. Bl. a. bör myndigheternas anslagsframställningar avvaktas innan ställning tas härtill. Jag vill likväl något kommentera vissa frågor som blir aktuella. Allmänt bör självfallet gälla de *riktlinjer för budgetpolitiken* på längre sikt som jag nyss har angivit. Inom ramen för dessa principer räknar jag med att besparingsarbetet kommer att beröra ett flertal anslag inom varje departements verksamhetsområde. Neddragningar av utgifter och i vissa fall personal blir med andra ord aktuella över ett mycket brett fält. Eftersom budgetarbetet inriktas på besparingar kan nya eller utökade utgiftsåtaganden bli aktuella endast i undantagsfall och då enbart om de finansieras genom omprioriteringar eller besparingar utöver de besparingskrav som den allmänna budgetpolitiken kommer att ställa. Med detta sätt att hantera budgetutvecklingen faller det sig också naturligt att liksom hittills begränsa antalet särpropositioner som medför ökade kostnader. Detta bör innefatta även sådana förslag som finansieras med avgifter.

Den framförhållning som ett målmedvetet och rationellt inriktat besparingsarbete kräver har, som jag nyss antydde, kommit till uttryck bl. a. i de *årliga anvisningar* till myndigheterna som regeringen har beslutat om. I anvisningarna får myndigheterna i uppdrag att för sakanslag (dvs. främst *transfereringsanslag*) som omsluter minst 100 milj. kr. redovisa ett tekniskt

underlag som visar hur en neddragning om minst 10 % kan genomföras. I anslagsframställningen skall sålunda bl. a. följande uppgifter redovisas: besparingens beloppsmässiga storlek, förutsättningarna för besparingen, personalpolitiska konsekvenser samt effekter i fördelningspolitiskt hänseende. Att på detta sätt engagera myndigheterna på ett tidigare stadium i besparingsarbetet bör enligt min mening skapa bättre förutsättningar för att planera för och även på sikt kunna genomföra de förändringar som blir nödvändiga för att effektivt begränsa de offentliga utgifterna.

I de årliga anvisningarna slås fast att myndigheterna skall beräkna sitt medelsbehov med utgångspunkt i det s. k. *huvudförslaget*. Detta gäller såväl för budgetåret 1983/84 som för de påföljande fyra budgetår som omfattas av långtidsbedömningsperioden. Enligt min bedömning bör myndigheterna räkna med att huvudförslaget i allt väsentligt kommer att tillämpas inom överskådlig framtid. Samtidigt anvisas i de årliga anvisningarna en ny tillämpningsmöjlighet. Av störst allmän betydelse är att myndigheterna ges möjlighet att lämna förslag till tidsmässig omfördelning av den rationalisering om 10 % som huvudförslaget innebär för den kommande femårsperioden. Sålunda kan myndigheterna bättre anpassa genomförandet till de specifika förutsättningar som gäller i det enskilda fallet. Dock gäller två centrala förutsättningar, nämligen dels att minst 6 % uppnås under de första tre åren, dels att underlagsmaterialet i anslagsframställningen är så genomarbetat att det kan tjäna som underlag för ett beslut som sträcker sig längre än det närmaste budgetåret. Av särskilt värde för vissa myndigheter bör de möjligheter vara som nu öppnas i de årliga anvisningarna att minska anslagsbelastningen genom neddragning av lokalkostnaderna.

Ett genomarbetat underlag för det fortsatta besparingsarbetet bör även komma fram genom de *översynsprojekt* som regeringen har initierat och som jag har redovisat i tidigare propositioner. Ett ökat utnyttjande av de kvalificerade utredningsresurserna vid riksrevisionsverket och statskontoret bör också kunna avsätta värdefulla resultat. Denna möjlighet att få fram besparingsunderlag bör framgent kunna få en större betydelse.

Riksdagen (KU 1981/82: 10, rskr 1981/82: 25) har beslutat att ändra riksdagsordningen (RO) så att de krav som nu finns i RO, 3 kap. 2 §, att propositioner med förslag om nytt eller väsentligt höjt anslag också skall innehålla en uppskattning om framtida kostnader för det ändamål som förslaget avser, utvidgas till att gälla även sådana *propositioner som innehåller riktlinjer* för viss statsverksamhet (RF, 9 kap. 7 §). Den beslutade ändringen träder i kraft den 1 juli 1982 (SFS 1981: 1097). Mot bakgrund av riksdagens beslut har regeringen i februari 1982 utfärdat riktlinjer för arbetets bedrivande inom regeringskansliet så att även förslag om ändrad eller ny lagstiftning av riktlinjekaraktär så långt som möjligt redovisar tillförlitliga kostnadsbedömningar. Redovisningen bör, bl. a. mot bakgrund av riksdagens uttalande, framdeles göras mer utförlig och i möjligaste mån

ange de beräknade statsfinansiella effekterna i form av belopp eller beloppsintervall.

Mot bakgrund av det ansträngda budgetläget tillämpades i årets budgetproposition striktare principer för *omräkning av bidragsanslag* samt för *statlig garantigivning*. Även om denna uppstramning bara har begränsad betydelse för saldoutvecklingen är den väl motiverad av det övergripande kravet att uppnå balans i prövningen av olika typer av statliga aktiviteter liksom mellan stora och små verksamhetsområden. Även nästkommande budgetarbete bör därför de principer som hösten 1981 tillämpades för statlig garantigivning och för beräkning av bidragsanslag äga giltighet. Samma sak bör gälla i fråga om den utomordentligt hårda prövningen av *överskridanden*. Som jag tidigare har framhållit bör också arbetet med att se över de *statliga utbetalningsreglerna* för olika anslag drivas vidare.

Fortsatt uppmärksamhet kommer att ägnas åt kostnadsutvecklingen för det *statliga utredningsväsendet*. Jag vill bl. a. erinra om att regeringen nyligen genom en ändring i 5 § kommittéförordningen (1982: 37) ålagt alla kommittéer att snarast göra upp en plan för utredningsarbetet och ange den beräknade kostnaden för fullgörandet av uppdraget. Vidare har jag erfarit att statsrådet Johansson kommer senare denna dag att ta upp bl. a. frågan om kommittéernas konsultkostnader (bil. 3).

Jag vill även ta upp ett annat område av viss betydelse. De *taxor för statliga tjänster* som tillämpas utanför direkt uppdragsverksamhet har traditionellt höjts med tämligen långa mellanrum. Fortsättningsvis bör enligt min mening i normalfallet en justering med hänsyn till kostnadsutvecklingen ske varje år. Självfallet innebär inte detta på något sätt att kravet på fortsatta rationaliseringar i kostnadsbesparande syfte får eftersättas. Det förhållandet att en verksamhet är eller kan bli avgiftsfinansierad innebär således inte att kraven på effektivitet blir mindre än vid anslagsfinansiering. I många fall, där inte konkurrens eller andra förhållanden framtvingat en sådan effektivitet, måste det även fortsättningsvis bevakas i den vanliga budgetprocessen.

Som framgår av den redogörelse jag just givit kommer det fortsatta arbetet med att dra ned de statliga utgifternas tillväxttakt att fordra en ökad medverkan från de statliga myndigheterna. Förutsättningarna för en rationell budgetering förbättras avsevärt om den kan baseras på underlag från de organ som besitter sakkunskapen på olika områden. Detta konstaterande är särskilt relevant då budgetarbetet inriktas på omprioriteringar och besparingar.

2 Särskilda frågor

2.1 Utnyttjande av finansfullmakten, m. m.

Som jag redovisade i förra årets kompletteringsproposition gäller numera nya former för redovisning av utnyttjandet av finansfullmakten (jfr prop. 1979/80: 150 bil. 2). Avsikten är att riksdagen genom en samlad redovisning av utnyttjandet av finansfullmakten och övriga konjunktur- och arbetsmarknadspolitiska bemyndiganden skall kunna få en bättre överblick över hur olika bemyndiganden har utnyttjats. En sådan redovisning bör vara så fullständig som möjligt och lämnas först i kompletteringspropositionen. Hemställan om en ny finansfullmakt för det nästföljande budgetåret görs vid samma tillfälle. Om arbetsmarknadsläget skulle kräva insatser, utöver vad som kan tillgodoses genom ianspråktagande av den givna finansfullmakten, ankommer det på regeringen att på tilläggsbudget begära en utvidgad finansfullmakt.

Jag skall i det följande redovisa hur regeringen har utnyttjat finansfullmakten från föregående redovisningstillfälle t. o. m. den 21 april 1982. Denna redogörelse, som alltså avser de sista månaderna av budgetåret 1980/81 och större delen av budgetåret 1981/82, bör bringas till riksdagens kännedom.

Regeringen har av riksdagen bemyndigats att, om arbetsmarknadsläget kräver det, för budgetåret 1980/81 besluta om utgifter intill ett sammanlagt belopp av 2500 milj. kr. (prop. 1979/80: 150 bil. 2, FiU 1979/80: 40, rskr 1979/80: 421). I prop. 1980/81: 150 (bil. 2) redovisades de åtgärder som under budgetåret 1980/81 t. o. m. den 22 april 1981 hade beslutats med stöd av finansfullmakten. Härutöver aviserade jag att jag avsåg återkomma med en närmare redovisning av de åtgärder i sysselsättningsbefrämjande syfte som regeringen beslutade om den 23 april 1981. Genom beslut sagda dag utnyttjades finansfullmakten för sysselsättningsskapande åtgärder inom byggarbetsmarknaden. Beslutet avsåg tidigareläggning av bl. a. byggnadsarbeten för polisväsendet (39,4 milj. kr.), domstolsväsendet (22,1 milj. kr.) och statens vattenfallsverk (50 milj. kr.) samt byggande av statliga vägar (113,3 milj. kr.). Sammantaget uppgick tidigareläggningarna till 389 850 000 kr. Under återstoden av det gångna budgetåret utnyttjade regeringen inte finansfullmakten. Totalt disponerades under budgetåret 835 750 000 kr.

När det gäller utnyttjandet av finansfullmakten för innevarande budgetår vill jag erinra om att riksdagen har bemyndigat regeringen att, om arbetsmarknadsläget kräver det, för detta budgetår besluta om utgifter intill ett sammanlagt belopp av 2500 milj. kr. (prop. 1980/81: 150 bil. 2, FiU 1980/81: 40, rskr 1980/81: 421). Fullmakten får, liksom föregående budgetår, användas för finansiering av tidigareläggning, utvidgning eller påskyndande av statliga investeringar som normalt finansieras med anslag på

statsbudgeten samt för beredskapsarbeten och för bidrag till kommunala projekt för investering och sysselsättning. Bidragsprocenten för kommunala projekt får fastställas av regeringen med hänsyn till ändamålet, dock högst till 75 %. Vidare får finansfullmakten användas för bidrag till näringslivet och bostadssektorn. Härvid får gällande bidragssatser tillfälligt höjas till högst 75 %.

Regeringen har t.o.m. den 21 april 1982 disponerat finansfullmakten genom beslut den 17 september, den 26 november och den 22 december 1981 samt den 24 februari och den 15 april 1982. Genom beslut den 17 september 1981 utnyttjades fullmakten med 600 milj. kr. Beslutet avsåg dels 200 milj. kr. för tidigareläggning av bl.a. byggande av statliga vägar och byggprojekt för statens vattenfallsverk samt en ökad medelsram för byggnadsstyrelsen för fastighetsunderhåll, dels 400 milj. kr. för nya beredskapsarbeten. Den 26 november 1981 beslöt regeringen om ytterligare 460 milj. kr. för beredskapsarbeten samt 50,6 milj. kr. till anskaffande av ett tjänstefartyg som ersättning för två äldre lotsdistriktsfartyg. Genom beslutet den 22 december 1981 disponerades 39 960 000 kr. för bl.a. tidigareläggning av statliga byggprojekt och ökat stöd till byggande av skogsvägar. Beslutet den 24 februari 1982 innebar att 160 milj. kr. disponerades för nya beredskapsarbeten. Den 15 april 1982 beslöt regeringen att anvisa 33 milj. kr. för finansiering av två tidigare beställda miljöskyddsfartyg. Genom dessa fem beslut har sammanlagt 1 343 560 000 kr. av finansfullmakten disponerats.

Jag vill vidare, för fullständighetens skull, omnämna att jag senare denna dag avser föreslå regeringen att medge att finansfullmakten tas i anspråk för vissa sysselsättningsfrämjande åtgärder. Vederbörande statsråd kommer senare denna dag att ge en närmare redovisning av syftet härmed. Redovisningen för riksdagen av detaljerna i detta ärende torde få anstå till nästa års kompletteringsproposition.

Vid sidan av finansfullmakten har riksdagen lämnat regeringen ett antal konjunktur- eller arbetsmarknadspolitiskt motiverade bemyndiganden. De olika bemyndigandena som har lämnats för budgetåret 1981/82 är följande.

Inom försvarsdepartementets verksamhetsområde: Regeringen har bemyndigats att medge överskridande av utgiftsramarna för det militära försvaret och civilförsvaret om det behövs av konjunktur- eller beredskapsskäl.

Inom bostadepartementets verksamhetsområde: Under förslagsanslaget Viss bostadsförbättringsverksamhet m.m. har regeringen bemyndigats att ändra ramen för räntefria förbättringslån om det behövs av sysselsättningsskäl. Under reservationsanslagen Anordningsbidrag m.m. till allmänna samlingslokaler, Upprustningsbidrag m.m. till allmänna samlingslokaler samt Lån för allmänna samlingslokaler får ramarna för bidrag resp. lån överskridas om det behövs av sysselsättningsskäl. Även under anslaget Tilläggslån till kulturhistoriskt värdefull bebyggelse kan beslutsramen vidgas om det behövs av sysselsättningsskäl.

De bemyndiganden jag nu har redovisat har t. o. m. den 21 april 1982 inte utnyttjats under budgetåret 1981/82. Regeringen kommer av sysselsättningsskäl senare att besluta om att höja ramarna för lån och bidrag till anordning och upprustning av allmänna samlingslokaler. Redovisning av detaljerna i detta ärende torde få anstå till nästa kompletteringsproposition. Vidare kommer regeringen av sysselsättningsskäl att föreslå riksdagen att höja tillstyrkanderamen förhöjt låneunderlag och för tilläggslån till kulturhistoriskt värdefull bostadsbebyggelse. Jag har erfarit att chefen för bostadsdepartementet senare denna dag kommer att redovisa detta förslag.

Regeringen disponerar för innevarande budgetår, som jag tidigare nämnt, en finansfullmakt om 2 500 milj. kr. Jag förordar att fullmakten för budgetåret 1982/83 tas upp med samma belopp. Denna bör få disponeras på samma villkor som gäller för innevarande budgetår.

Jag vill i detta sammanhang ta upp frågan om inredning och utrustning till lokaler som iordningställs genom beslut om ny-, till- eller ombyggnader med anlitande av finansfullmakten. En del av den nyanskaffning som kan erfordras vid ny-, till- eller ombyggnader har långa leveranstider och nära samband med de byggnadsåtgärder som vidtas. Riksdagen har bemyndigat regeringen att – i avvaktan på att slutliga kostnadsramar för anskaffning av inredning och utrustning kan redovisas för riksdagen – besluta om beställning av sådan s. k. *byggnadspåverkande inredning och utrustning* till byggnadsprojekt som har godkänts av riksdagen (prop. 1976/77: 100 bil. 11 s. 75–76, FiU 1976/77: 13, rskr 1976/77: 169). Byggnadsprojekt som regeringen beslutar om med stöd av finansfullmakten redovisas i efterhand för riksdagen. Även för sådana byggnadsprojekt behöver vissa beställningar av inredning och utrustning göras innan denna redovisning kan ske. Jag förordar därför att riksdagens bemyndigande får gälla för byggnadspåverkande inredning och utrustning – samt i undantagsfall för övrig inredning och utrustning – även i anslutning till de byggnadsarbeten som regeringen beslutar om med stöd av finansfullmakten.

2.2 Statliga kreditgarantier

Staten ger i olika sammanhang garantier för lån som tas upp av privata och statliga företag samt av organisationer och enskilda personer. Vid utgången av budgetåret 1980/81 uppgick de utomstående statliga kreditgarantierna till sammanlagt ca 63 300 milj. kr. I årets budgetproposition (prop. 1981/82: 100 bil. 2) lämnade jag en utförlig redovisning av denna verksamhet och av de förändringar som då föreslogs för budgetåret 1982/83. Jag vill nu komplettera denna redovisning med de förslag till förändringar avseende statliga kreditgarantier som förelagts riksdagen efter budgetpropositionen.

Inom *kommunikationsdepartementets* verksamhetsområde föreslås i prop. 1981/82: 98 om vissa luftfartspolitiska åtgärder att luftfartsverket

medges rätt att teckna borgen för Linjeflyg AB intill ett belopp av högst 200 milj. kr. I prop. 1981/82: 137 och 1981/82: 185 om exportverksamhet inom väghållningsområdet resp. om exportverksamhet m. m. inom luftfartsområdet föreslås inrättandet av statliga bolag för export inom väghållningsområdet samt luftfartsområdet. Resp. myndighet föreslås få rätt att teckna borgen inom en ram av 3 milj. kr. resp. 2,5 milj. kr.

Inom *ekonomidepartementets* verksamhetsområde föreslås i prop. 1981/82: 176 om garantier för nordiska projektinvesteringslån att en nordisk överenskommelse om garantier till nordiska projektinvesteringslån skall godkännas. För Sveriges vidkommande innebär detta ett samlat garantiåtagande av ca 850 milj. kr. i det penningvärde som gäller i mars 1982.

Inom *handelsdepartementets* verksamhetsområde föreslås (prop. 1981/82: 102 och 1981/82: 148) ett slopande av garantiramarna för kreditgarantier för lån till teko-, sko- och garveriindustrier resp. kreditgarantier för säsongkrediter till läderskoföretag. Dessa ramar, som uppgår till sammanlagt 122 milj. kr., föreslås ersättas av en samlad ram för beredskapsgaranti till ett belopp av 125 milj. kr.

Inom *industridepartementets* verksamhetsområde föreslås i prop. 1981/82: 99 om vissa åtgärder inom mineralområdet att ett nybildat helstatligt bolag för uppdragsverksamhet inom mineralområdet ges rätt att ta upp lån med statlig garanti inom en ram av 40 milj. kr. I prop. 1981/82: 118 om åtgärder för de små och medelstora företagen samt om innovationspolitikens inriktning föreslås att statliga garantier intill ett belopp av totalt 25 milj. kr. skall kunna lämnas för lån till vissa småföretagsinriktade utvecklings- och investmentbolag, s. k. tillväxtinvestbolag. I prop. 1981/82: 113 om program för regional utveckling och resurshushållning föreslås en årlig kreditgarantiram om 50 milj. kr. för lån till företag i glesbygder och för lån till anskaffning av varulager. För innevarande budgetår uppgår denna årliga garantiram till 48 milj. kr.

De förslag till förändringar i statens garantiåtaganden som jag här redovisat sammanfattas i följande tabell. I tabellen redovisas också de förändringar av garantiramar för budgetåret 1982/83 som föreslogs i budgetpropositionen. Därigenom erhålls en samlad bild av de föreslagna förändringarna mellan budgetåren 1981/82 och 1982/83.

Tabell 5. Föreslagna förändringar av ramar för statligt garantiåtagande m. m.
(Milj. kr.)

	Garantiram		Förändring mellan budgetåren
	1981/82	1982/83	
Ramar för samlat statligt garantiåtagande			
I budgetpropositionen redovisade förändringar			+6925
Rätt att teckna borgen för vissa bolag	–	205,5	+ 205,5
Garantier till nordiska projekt	–	850	+ 850
Garantier för lån inom beredskapsförsörjningsområdet	122	125	+ 3
Garantier för lån till uppdragsbolag inom mineralområdet samt tillväxtinvestbolag	–	65	+ 65
Ramar för årligt statligt engagemang			
I budgetpropositionen redovisade förändringar	1097,9	889,5	– 208,4
Garantier för lån till företag i glesbygder m. m.	48	50	+ 2
Summa förändringar av ramar för statligt garantiåtagande			**+7842,1**

Om riksdagen bifaller regeringens förslag blir således den sammanlagda ökningen av statens garantiramar budgetåret 1982/83 närmare 8 miljarder kr., som framgår av den redovisade tabellen.

De statliga kreditgarantierna påverkar inte direkt de statliga utgifterna. Så länge en låntagare på egen hand klarar av ett låneengagemang behöver en statlig kreditgaranti inte infrias. Under senare år har dock lämnade garantier måst infrias i ökande utsträckning. Under budgetåret 1980/81 infriades sålunda statliga kreditgarantier till ett sammanlagt belopp av 539 milj. kr. De största enskilda posterna utgjordes av utgifter för täckande av förluster för industrigarantilån (172 milj. kr.), täckande av förluster vid lånegarantier till skogsindustrin (125 milj. kr.), täckande av förluster i exportkreditnämndens garantigivning (105 milj. kr.) samt täckande av förluster för garantier till varvsföretag (102 milj. kr.). För innevarande budgetår beräknas garantier till ett belopp av ca 370 milj. kr. komma att infrias. Merparten härav, ca 275 milj. kr., avser garantier för rederistöd och stöd till beställare av fartyg.

Jag förordar att riksdagen får möjlighet att ta del av vad jag nu har anfört.

2.3 Statsbudgeten budgetåren 1981/82 och 1982/83

Riksrevisionsverket har med skrivelser den 2 april 1982 lämnat sina beräkningar av dels statsbudgetens inkomster under budgetåren 1981/82 och 1982/83, dels budgetutfallet för budgetåret 1981/82. För en närmare redogörelse hänvisar jag till verkets skrivelser (bil. 2.2 och 2.3). Med detta

och övriga av mig kända förhållanden som underlag kommer jag nu att redovisa mina kalkyler avseende budgetutvecklingen för budgetåren 1981/82 och 1982/83.

Min avsikt är att först kort redovisa mina beräkningar för innevarande budgetår för att därefter mer utförligt redogöra för min kalkyl avseende nästkommande budgetår. Liksom i budgetpropositionen kommer jag, med beaktande av gängse avrundningsregler, att avrunda förekommande belopp till hela miljoner kronor.

2.3.1 Statsbudgetens inkomster och utgifter budgetåret 1981/82

Riksrevisionsverket beräknar i båda skrivelserna statsinkomsterna för innevarande budgetår till totalt 161 499 milj. kr. Av den skrivelse, som innehåller en beräkning av budgetutfallet för budgetåret 1981/82, framgår även att verket beräknar utgifterna till 237 673 milj. kr. och budgetunderskottet till 76 174 milj. kr.

Riksrevisionsverket har dock inte kunnat beakta tidigare omnämnda utgifter för två miljöskyddsfartyg.

Jag finner med anledning härav anledning att justera upp utgifterna för 1981/82 med 33 milj. kr. jämfört med verkets beräkningar. Jag beräknar således utgifterna för budgetåret 1981/82 till 237 706 milj. kr. och budgetunderskottet till 76 207 milj. kr.

Vid min redogörelse för beräkningen av inkomster och utgifter för budgetåret 1982/83 ämnar jag att återkomma med en fylligare beskrivning av de skilda förutsättningarna i budgetpropositionen och nuvarande beräkning.

2.3.2 Statsbudgetens inkomster och utgifter budgetåret 1982/83

Inkomsterna

I riksrevisionsverkets beräkning av statsbudgetens inkomster för budgetåret 1982/83 har verket tagit hänsyn till beslut eller förslag om förändringar som har lagts fram av regeringen i propositioner m. m. offentliggjorda före den 15 mars 1982. Efter detta datum har vissa förutsättningar förändrats. Jag avser därför i det följande att redogöra för de förändringar av verkets beräkningar som jag har funnit vara ofrånkomliga. I den mån det inte närmare anges vilket budgetår som förändringen avser, gäller denna för nästkommande budgetår.

Vid en beräkning av statsinkomsternas utveckling är de antaganden som görs om inkomstutvecklingen i samhället av stor betydelse. Riksrevisionsverkets beräkningar grundas på antagandet att lönesumman mellan åren 1980 och 1981 ökar med 8,2 % samt med 5,7 % mellan åren 1981 och 1982. Mellan år 1982 och år 1983 har verket antagit en lönesummetillväxt på

5,7 %. Jämfört med de antaganden som låg till grund för beräkningarna i budgetpropositionen har lönesummans tillväxt mellan åren 1980 och 1981 höjts med drygt en procentenhet. För utvecklingen mellan åren 1981–1982 och 1982–1983 har lönesummans ökningstakt justerats ned med ca 0,5 procentenheter resp. knappt två procentenheter. Riksrevisionsverkets antaganden om lönesummans utveckling ligger väl i linjer med de bedömningar som jag tidigare har redovisat i den reviderade finansplanen. Med hänsyn härtill och med beaktande av den allmänna osäkerhet som föreligger vid kalkyler av detta slag förordar jag inga justeringar av riksrevisionsverkets inkomstberäkningar som grundar sig på lönesummans utveckling.

Enligt 12 § lagen (1947: 576) om statlig inkomstskatt skall varje år bestämmas med vilka procenttal av grundbeloppen den statliga inkomstskatten skall ingå i preliminärskatten för kommande budgetår. I prop. 1981/82: 197 om reformerad inkomstbeskattning föreslås att detta system skall upphöra och att fastställandet skall ske sista gången i fråga om första hälften av budgetåret 1982/83. Jag föreslår att uttagsprocenten för första hälften av budgetåret 1982/83, dvs. andra kalenderhalvåret 1982, fastställs till 100. Förslag till lag härom har utarbetats inom budgetdepartementet (bil. 2.7). Förslaget är av sådan beskaffenhet att lagrådets hörande skulle sakna betydelse.

Jag övergår nu till att redogöra för de avvikelser gentemot riksrevisionsverkets beräkningar över inkomsterna budgetåret 1982/83 som blir följden av ändrade förutsättningar.

Som jag tidigare har anfört har regeringen föreslagit vissa ändringar i den statliga uppbörden av bensinskatt m. m. (prop. 1981/82: 201). Den sammanlagda effekten av de föreslagna åtgärderna innebär en engångsförstärkning av budgeten för budgetåret 1982/83 med 4 200 milj. kr. Vidare innebär åtgärderna en positiv ränteeffekt som beräknas till drygt 400 milj. kr. i helårseffekt och till knappt 300 milj. kr. för budgetåret 1982/83. Räntevinsterna uppkommer som minskade statsskuldräntor.

Engångsförstärkningen på sammanlagt 4 200 milj. kr. berör ett flertal inkomsttitlar. För inkomsttitlarna *bensinskatt* och *energiskatt* innebär förslagen att inkomsterna ökar med 520 milj. kr. resp. 480 milj. kr. Inkomsterna under inkomsttiteln *mervärdeskatt* ökar med 3 200 milj. kr.

I prop. 1981/82: 202 föreslås höjningar av skatten på alkoholdrycker m. m. För spritdrycker föreslås höjning i två steg. Den 1 maj 1982 höjs skatten med 9 öre/liter för varje hel volymprocent alkohol. En ytterligare höjning om 7 öre/liter för varje volymprocent alkohol föreslås ske den 1 januari 1983. Sistnämnda datum höjs även skatten på starkvin, starköl och öl. Från den 1 maj 1982 sänks däremot skatten på lättöl och läskedrycker.

Erfarenheterna från senare år indikerar en minskad konsumtion i samband med skattehöjningar på detta område. Det är dock svårt att bedöma i vilken utsträckning kombinationen av skattehöjning och volymnedgång

påverkar skatteintäkterna. Några inkomstförstärkningar under budgetåret 1982/83 till följd av ökade skattesatser har av denna anledning inte kalkylmässigt lagts in i beräkningarna. Med hänsyn till svårigheterna att bedöma den samlade effekten av dessa skattehöjningar har jag därför nu valt att inte justera riksrevisionsverkets beräkningar på inkomsttitlarna *skatt på spritdrycker, skatt på vin* och *skatt på malt- och läskedrycker.*

Ett flertal statliga myndigheter förvaltar olika fonder. I syfte att förenkla och effektivisera fondförvaltningen pågår en utredning för att se över den statliga fondförvaltningen. Utredningsmannen avlämnade i början av år 1982 delbetänkandet om Avveckling av vissa statliga fonder (SOU 1982: 12).

Regeringen har i prop. 1981/82: 213 föreslagit, mot bakgrund av nyss nämnda delbetänkande, att 15 olika fonder upplöses och att de medel som frigörs överförs till statsbudgeten. Det bokförda värdet av fondernas tillgångar uppgick den 30 juni 1981 till ca 1 700 milj. kr. Den budgetförstärkande effekten vid en avveckling av fonderna har för budgetåret 1982/83 uppskattats till ca 1 100 milj. kr. Dessa medel bör tas upp för redovisning på inkomsttiteln *övriga inkomster av statens verksamhet.* I samband med en sådan avveckling av fonderna bortfaller dock de ränteinkomster som eljest skulle ha tillförts statsbudgeten från dessa fonder. Jag föreslår därför, efter samråd med vederbörande departementschefer, att följande inkomsttitlar från budgetåret 1982/83 kan utgå ur statsbudgeten: *ränteinkomster på medel avsatta till folkpensionering, ränteinkomster på medel avsatta till civila tjänstepensioner, ränteinkomster på medel avsatta till militära pensioner, ränteinkomster på medel avsatta till allmänna familjepensioner* och *ränteinkomster på medel avsatta vid statens pensionsanstalt.* Den sammanlagda budgetförstärkningen, när nyss nämnda förslag har beaktats, uppskattar jag till ca 955 milj. kr. för budgetåret 1982/83.

Riksrevisionsverket har vidare för nästkommande budgetår beräknat inkomsterna under inkomsttiteln *statliga pensionsavgifter, netto* efter ett oförändrat lönekostnadspålägg om 39 %. Den allmänna löneavgiften som i prop. 1981/82: 197 föreslås införas från den 1 januari 1983 kommer att belasta denna inkomsttitel med drygt 200 milj. kr. Mot bakgrund av de stora överskotten under budgetåren 1981/82 och 1982/83 finner jag emellertid ingen anledning att förorda att lönekostnadspålägget för budgetåret 1982/83 höjs. Jag vill i detta sammanhang erinra om att riksrevisionsverket på regeringens uppdrag utreder vissa frågeställningar om det statliga lönekostnadspålägget m. m.

Riksrevisionsverkets beräkningar i övrigt föranleder inte någon erinran från min sida. Totalt innebär de förordade justeringarna av verkets beräkningar att inkomsterna för budgetåret 1982/83 ökar med 5 155 milj. kr. Jag beräknar således statsbudgetens inkomster för budgetåret 1982/83 till ca 180 692 milj. kr. Jag har låtit upprätta en tabellarisk uppställning som sammanfattar mina avvikelser från verkets beräkningar (tabell 6). I sagda

uppställning har jag för fullständighetens skull även återgivit statsinkomsterna för budgetåret 1981/82 även om jag som tidigare omnämt inte förordar några avvikelser från verkets beräkningar av inkomsterna för detta budgetår.

I budgetpropositionen beskrev jag problemen med förseningen av det deklarationsmaterial som ingår i de taxeringsstatistiska undersökningar som riksrevisionsverket har som underlag främst för att prognostisera fysiska personers inkomstskatt. Enligt vad jag har erfarit fortsätter verket att studera olika metoder för att vid de skilda beräkningstillfällena kunna utnyttja deklarationsmaterialet så effektivt som möjligt. Min förhoppning är att verket i samråd med andra berörda organ skall ha funnit lämpliga metoder för detta arbete inför höstens beräkningar till 1983 års budgetproposition.

Tabell 6. Justering av riksrevisionsverkets beräkningar av statsbudgetens inkomster (1 000-tal kr.)

	1981/82		1982/83		
	Riksrevisionsverkets beräkning (rev. beräkning)	Förändring enligt föredraganden	Riksrevisionsverkets beräkning (rev. beräkning)		Förändring enligt föredraganden
Föredragandens justeringar:					
1411 Mervärdeskatt			40 300 000	+	3 200 000
1421 Bensinskatt			6 070 000	+	520 000
1428 Energiskatt			8 230 000	+	480 000
2811 Övriga inkomster av statens verksamhet			350 000	+	1 100 000
2361 Ränteinkomster på medel avsatta till folkpensionering			108 000	–	108 000
2362 Ränteinkomster på medel avsatta till civila tjänstepensioner			3 319	–	3 319
2363 Ränteinkomster på medel avsatta till militära pensioner			409	–	409
2364 Ränteinkomster på medel avsatta till allmänna familjepensioner			10 466	–	10 466
2365 Ränteinkomster på medel avsatta vid statens pensionsanstalt			22 660	–	22 660
Summa förändringar enligt föredraganden					
Summa inkomster	**161 498 903**	**161 498 903**	**175 537 294**		**180 692 440**

Riksrevisionsverket har föreslagit vissa förändringar i uppställningen av statsbudgetens inkomster. Jag finner verkets förslag väl avvägda. Avslutningsvis vill jag redovisa såväl verkets som mina tidigare omnämnda förslag till förändringar i uppställningen av budgetens inkomster fr. o. m. budgetåret 1982/83 (tabell 7).

Tabell 7. Förslag till förändringar i uppställningen av statsbudgetens inkomster budgetåret 1982/83.

Inkomsttitel	Anm.
1281 Allmän löneavgift	Ny inkomsttitel
1312 Hyrehusavgift	Ny inkomsttitel
1431 Särskild beredskapsavgift för oljeprodukter	Ny benämning: Särskild avgift för oljeprodukter
1432 Kassettskatt	Ny inkomsttitel
2213 Överskott av akademiska sjukhusets fastighetsförförvaltning	Utgår
2534 Vissa avgifter för registrering av körkort och motorfordon	Ny inkomsttitel
2361 Ränteinkomster på medel avsatta till folkpensionering	Utgår
2362 Ränteinkomster på medel avsatta till civila tjänstepensioner	Utgår
2363 Ränteinkomster på medel avsatta till militära pensioner	Utgår
2364 Ränteinkomster på medel avsatta till allmänna familjepensioner	Utgår
2365 Ränteinkomster på medel avsatta vid statens pensionsanstalt	Utgår

Utgifterna

I budgetpropositionen upptogs de totala statsutgifterna för budgetåret 1982/83, exkl. förändringar av anslagsbehållningar och i disposition av rörliga krediter samt beräknat tillkommande utgiftsbehov, netto till 242 367 milj. kr.

I olika propositioner, som har förelagts riksdagen före den 1 april 1982 och genom beslut som riksdagen har fattat fram till nämnda dag, har anslag som innebär en ökning i förhållande till budgetpropositionen med 4 100 milj. kr. föreslagits. Jag återkommer strax med en hänvisning till den bilaga där nu nämnda propositioner m. m. redovisas. I min beräkning vill jag även beakta vissa propositioner som är hänförliga till tiden efter utgången av mars månad. Sålunda har jag erfarit att chefen för arbetsmarknadsdepartementet senare denna dag föreslår ytterligare anslag om tillsammans 1 370 milj. kr. Även chefen för bostadsdepartementet kommer senare denna dag att föreslå sysselsättningsskapande åtgärder inom bostadsbeståndet. Förslagen, som på sikt leder till ökade statsutgifter om sammanlagt 285 milj. kr., beräknas inte leda till ökad budgetbelastning budgetåret 1982/83.

Anslaget till *räntor på statsskulden, m. m.* upptogs i budgetpropositionen för budgetåret 1982/83 till 39 400 milj. kr. Belastningen på detta

anslag är förutom av räntenivån i huvudsak beroende av det ackumulerade budgetsaldot från tidigare budgetår, men naturligtvis även i någon mån beroende av budgetsaldot under det budgetår för vilket anslaget anvisas. Jag har under hand inhämtat att riksgäldskontoret numera beräknar att statsskuldräntorna kommer att uppgå till 38800 milj. kr. för budgetåret 1982/83. Anslaget till räntor på statsskulden, m. m. bör följaktligen tas upp med detta belopp. De ändringar i staten för riksgäldsfonden som föranleds härav torde få företas genom finansutskottets försorg.

Jag har låtit upprätta en specifikation över föreslagna och beslutade anslagsförändringar på statsbudgeten i förhållande till budgetpropositionen. Specifikationen (bil. 2.5) täcker perioden t. o. m. mars månad samt den justering av anslaget till räntor på statsskulden, m. m. som jag nyss nämnde. I en huvudtitelsvis sammanställning av förändringar i förslaget till statsbudget för budgetåret 1982/83 sedan budgetpropositionen, som jag har låtit upprätta och som jag ämnar föreslå skall fogas till protokollet (bil. 2.6), har jag beaktat dels den nyss nämnda specifikationen avseende perioden t. o. m. mars månad (bil. 2.5), dels de ytterligare förslag som jag har behandlat. Sammantaget innebär detta att jag beräknar utgiftsanslagen för budgetåret 1982/83 till 247238 milj. kr. Eventuella förslag och beslut i övrigt efter utgången av mars 1982 som inte särskilt redovisats torde få beaktas av riksdagens vederbörande utskott.

Beräkning av anslagsbehållningarnas utveckling

Innan jag går in på mina överväganden rörande hur behållningarna på utgiftsanslagen kommer att utvecklas budgetåret 1982/83 vill jag tabellariskt redovisa utvecklingen av anslagsbehållningarna fr. o. m. budgetåret 1975/76 t. o. m. innevarande budgetår.

Tabell 8. Anslagsbehållningarna vid utgången av budgetåren 1975/76–1981/82
(Miljarder kr., ökning +, minskning –)

Huvudtitel	1975/76 Utfall	1976/77 Utfall	1977/78 Utfall	1978/79 Utfall	1979/80 Utfall	1980/81 Utfall	1981/82 Ber. utfall
Arbetsmarknadsdepartementet[1]	1,08	1,44	1,49	3,10	1,86	1,60	2,56
(förändring under budgetåret)	(+0,62)	(+0,36)	(+0,05)	(+1,61)	(–1,24)	(–0,26)	(+0,96)
Industridepartementet[1]	0,70	2,11	7,31	8,21	7,01	7,36	5,48
(förändring under budgetåret)	(+0,17)	(+1,41)	(+5,20)	(+0,90)	(–1,20)	(+0,35)	(–1,89)
Övriga huvudtitlar	6,78	6,43	7,76	10,23	11,48	11,03	9,36
(förändring under budgetåret)	(+0,74)	(–0,35)	(+1,33)	(+2,47)	(+1,25)	(–0,45)	(–1,67)
Summa	**8,56**	**9,98**	**16,56**	**21,54**	**20,35**	**19,99**	**17,40**
(förändring under budgetåret)	(+1,52)	(+1,42)	(+6,58)	(+4,98)	(–1,19)	(+0,36)	(–2,59)

[1] Anslagen till lokaliseringslån och statens hantverks- och industrilånefond har samtliga år hänförts till industridepartementet.

De reviderade beräkningarna av anslagsbehållningarnas storlek vid utgången av innevarande budgetår som gjorts sedan budgetpropositionen uppgår till 564 milj. kr. Denna revidering får beaktas som fullt rimlig med tanke på den stora volym som anslagsbehållningarna nu uppgår till.

För en närmare redovisning av de beräknade anslagsbehållningarna vid utgången av innevarande budgetår hänvisar jag till riksrevisionsverkets beräkningar (bil. 2.2). Jag har inget att erinra mot verkets prognos.

Tabell 9. Beräknad förändring i anslagsbehållningarna under budgetåret 1981/82
(Milj. kr., ökning +, minskning −)

	Anslags-behållning 1981-07-01	Beräknad förändring 1981-07-01 – 1982-06-30			
		Riksrevi-sionsverket (dec. 1981)	Budget-prop. 1982	Riksrevi-sionsverket (ny beräk-ning)	Föredra-ganden
Anslagsbehåll-ningar	19 989	−2 906	−3 156	−2 592	−2 592

I budgetpropositionen underströk jag den osäkerhet som vidlåder beräkningar av anslagsbehållningarnas utveckling. Detta gäller självfallet i än högre grad bedömningarna för nästkommande budgetår. Dessa bedömningar beaktar det förhållandet att de medel som kommer att krävas för tillkommande utgiftsbehov avser kassamässig belastning. När anslagsbelopp föreligger kan dessa mycket väl avvika från tidigare kassamässigt beräknade belopp. Om inte förutsättningarna i övrigt har förändrats innebär detta att en justering bör göras i anslagsbehållningarnas utveckling.

Inledningsvis vill jag förutskicka att de under våren framlagda propositionerna inte innebär någon ändrad bedömning av den totala förbrukningen av anslagsbehållningar under budgetåret 1982/83.

Efter samråd med chefen för bostadsdepartementet räknar jag med att anslagsbehållningarna avseende anslagen till energibesparande åtgärder kommer att minska under budgetåret 1982/83. Jag uppskattar minskningen av anslagsbehållningarna inom bostadsdepartementets verksamhetsområde till ca 500 milj. kr. Inom industridepartementets verksamhetsområde beräknar jag, efter samråd med chefen för industridepartementet och statsrådet Eliasson, att anslagsbehållningarna kommer att minska med ca 1 500 milj. kr.

För övriga huvudtitlar har jag, efter samråd med berörda departementschefer och övriga statsråd, inte funnit anledning att nu räkna med annat än att anslagsbehållningarna sammantaget blir oförändrade under nästa budgetår.

Tabell 10. Beräknad förändring i anslagsbehållningarna under budgetåret 1982/83 (Miljarder kr.)

Huvudtitel	Beräknad anslags-behållning 1982-07-01	Beräknad förändring 1982-07-01 – 1983-06-30
Bostadsdepartementet	1,11	−0,5
Industridepartementet	5,48	−1,5
Övriga huvudtitlar	10,81	–
Summa	**17,40**	**−2**

Sammanlagt räknar jag med att 2 miljarder kr. av anslagsbehållningarna kommer att förbrukas under budgetåret 1982/83 (tabell 10). Dessa beräkningar beaktar det nyss nämnda förhållandet att bedömningarna av de medel som kommer att krävas för tillkommande utgiftsbehov, netto såväl under innevarande som nästkommande budgetår avser kassamässig belastning.

Disposition av rörliga krediter

Budgetutfallet, och därmed statens upplåningsbehov, påverkas även av förändringar i dispositionen av rörliga krediter hos riksgäldskontoret. Sådana krediter har enligt riksdagens beslut ställts till förfogande för vissa myndigheter och bolag. Under budgetåret 1981/82 beräknar riksrevisionsverket att dispositionen av rörliga krediter skall minska med 580 milj. kr. Jag ansluter mig till verkets beräkningar.

För nästkommande budgetår brukar en schablonmässigt beräknad ökning av den rörliga krediten om 500 milj. kr. tas upp i förslaget till statsbudget. Som jag redan redovisade i budgetpropositionen torde dock exportkreditnämnden komma att påtagligt behöva öka sitt utnyttjande av beviljade rörliga krediter. Mot denna bakgrund bör, i likhet med vad jag beräknade i budgetpropositionen, enligt min mening för budgetåret 1982/83 ökningen av den samlade rörliga krediten beräknas till 1 200 milj. kr.

Beräknat tillkommande utgiftsbehov, netto

Redan statsbudgeten bör så långt möjligt visa den totala budgetbelastning som kan väntas under budgetåret. Jag har tidigare redogjort för den budgetbelastning som kan beräknas uppkomma för budgetåret 1982/83 till följd av föreslagna utgiftsanslag, förändringar i anslagsbehållningar och ändrad disposition av rörliga krediter. Jag avser nu att behandla de ytterligare utgiftsbehov som nu kan beräknas tillkomma under nästa budgetår.

I budgetpropositionen upptogs under posten för beräknat tillkommande utgiftsbehov, netto ett belopp av 6 miljarder kr. för tilläggsbudgetar och för ett antal andra propositioner avseende bl. a. totalförsvarets fortsatta utveckling samt vissa statliga företag. Vidare beaktades då kommande förslag om besparingar samt vissa inkomstförstärkningar som t. ex. ändrade uppbördsrutiner.

Jag räknar med att arbetsmarknads- och industripolitiken under budgetåret 1982/83 kommer att förorsaka kostnader utöver de medelsberäkningar som har föreslagits i de hittills under våren framlagda propositionerna. Jag vill här särskilt påpeka behovet av en finansiell rekonstruktion av Statsföretag AB. Härtill kommer i sedvanlig ordning vissa andra utgifter på tilläggsbudget som inte har kunnat beaktas i statsbudgeten. Jag vill i detta sammanhang förutskicka att jag senare denna dag kommer att föreslå regeringen att med utnyttjande av finansfullmakten tidigarelägga vissa statliga byggprojekt. Chefen för arbetsmarknadsdepartementet återkommer senare till denna fråga.

Med hänsyn till vad jag har anfört föreslår jag att posten för beräknat tillkommande utgiftsbehov, netto förs upp med ett belopp om 6000 milj. kr. för budgetåret 1982/83. Jag vill emellertid nämna att riksdagen har beslutat om att värdegarantier till den statliga varvskoncernen skall kunna infrias redan innan slutlig förlust på fartygsproduktion och kundfordringar har konstaterats (prop. 1981/82: 56. NU 1981/82: 13, rskr 1981/82: 82). Under innevarande budgetår har samtliga återstående värdegarantier infriats, vilket har beaktats i beräkningen av budgetutfallet för budgetåret 1981/82. Detta får till följd att något anslag för infriande av nyss nämnda värdegarantier under budgetåret 1982/83 inte erfordras. Av budgettekniska skäl har ett belopp motsvarande det i budgetpropositionen anslagna dragits ifrån posten tillkommande utgiftsbehov, netto. Detta torde få beaktas i riksdagsbehandlingen.

Summering av statsbudgetens utgifter

I det föregående har jag redogjort för mina överväganden kring statsutgifterna för budgetåret 1982/83. Sammantaget innebär mina beräkningar att statsutgifterna kommer att uppgå till 256438 milj. kr., vilket är 4870 milj. kr. mer än vad jag beräknade i budgetpropositionen 1982.

Tabell 11. Statsutgifterna budgetåret 1982/83
(Milj. kr.)

	1982/83	
	Budgetprop.	Ny beräkning
Utgiftsanslag	242367	247238
Förändringar i anslagsbehållningar	2000	2000
Ändrad disposition av rörliga krediter	1200	1200
Beräknat tillkommande utgiftsbehov, netto	6000	6000
Summa statsutgifter	**251567**	**256438**

2.3.3 Statsbudgetens saldo budgetåren 1981/82 och 1982/83

Med hänvisning till min redovisning i det föregående beräknar jag utfallet av statsbudgetens inkomster och utgifter för innevarande budgetår och förslaget till statsbudget 1982/83 på sätt som framgår av tabell 12.

Tabell 12. Utvecklingen av statsbudgetens saldo budgetåren 1980/81–1982/83
(Miljarder kr.)

	1980/81 Utfall	1981/82		1982/83		Procentuell förändring	
		Budget-prop.	Ny beräk-ning	Budget-prop.	Ny beräk-ning	Från utfall 1980/81 till ny beräkning 1981/82	Från ny beräkning 1981/82 till ny beräkning 1982/83
Inkomster	155,3	159,4	161,5	169,0	180,7	+ 3,4	+11,9
Utgifter	215,3	237,6	237,7	251,6	256,4	+10,4	+ 7,9
Saldo	**−60,0**	**−78,2**	**−76,2**	**−82,6**	**−75,7**		

I årets budgetproposition beräknades statsinkomsterna för *budgetåret 1981/82* till 159,4 miljarder kr. Den nu aktuella beräkningen ger vid handen att inkomsterna blir ca 2,1 miljarder kr. högre samtidigt som utgifterna endast marginellt ökar jämfört med vad som beräknades i budgetpropositionen. Detta leder till att budgetunderskottet för budgetåret 1981/82 sjunker från 78,2 miljarder kr. som beräknades i budgetpropositionen till 76,2 miljarder kr.

Utgifterna för *budgetåret 1982/83* beräknades i budgetpropositionen till 251,6 miljarder kr. Nu prognostiserar jag utgifterna till 256,4 miljarder kr. Ökningen förklaras bl. a. av ökade arbetsmarknadspolitiska insatser samt ökade kostnader för ränte- och bostadssubventioner. Statsinkomsterna nästa budgetår uppskattas nu till 180,7 miljarder kr. Detta innebär en icke obetydlig uppräkning av inkomsterna jämfört med budgetpropositionen. Till en del förklaras ökningen av en högre lönesumma år 1981 än vad som tidigare har beräknats. Vidare innebär den föreslagna allmänna löneavgift, som föreslagits komma att införas från den 1 januari 1983, att inkomsterna ökar. Dessutom tillkommer i denna beräkning vissa inkomstförstärkningar som i budgetpropositionen hade beaktats inom ramen för posten för tillkommande utgiftsbehov, netto. Som exempel på detta kan nämnas besparingarna inom sjukförsäkringssystemet. Regeringen har till riksdagen lämnat förslag dels om att oljelagringsfonden skall upphöra den 1 juli 1982, dels att den särskilda beredskapslagringsavgiften för oljeprodukter – som f. n. redovisas utanför statsbudgeten – omformas till en skatt som tas upp bland statsbudgetens inkomster. De ovan nämnda förändringarna påverkar budgetsaldot budgetåret 1982/83.

Sammanfattningsvis innebär beräkningarna att budgetunderskottet i den nu föreslagna statsbudgeten för budgetåret 1982/83 minskar med 6,9 miljarder kr. jämfört med det förslag som lades fram i budgetpropositionen.

I samband med budgetpropositionen aviserades eller föreslogs vissa åtgärder som engångsvis fick budgetförstärkande effekter budgetåret 1982/83 om knappt 2,1 miljarder kr. I min nya beräkning tillkommer vissa förslag som innebär engångsförstärkningar av budgeten på ca 5,2 miljarder kr. De förslag som avses är dels förslaget till ändrad uppbörd av bensin-

skatt m. m. (prop. 1981/82: 201), dels den föreslagna avvecklingen av vissa statliga fonder (prop. 1981/82: 213).

Till regeringsprotokollet i detta ärende bör fogas som bilagor:

Långtidsbudget för perioden 1982/83–1986/87 (*Bilaga 2.1*)

Riksrevisionsverkets beräkning av budgetutfallet för budgetåret 1981/82 (*Bilaga 2.2*)

Riksrevisionsverkets reviderade inkomstberäkning för budgetåret 1982/83 (*Bilaga 2.3*)

Specifikation av statsbudgetens inkomster under budgetåret 1982/83 (*Bilaga 2.4*)

Specifikation av anslagsförändringar i förhållande till budgetpropositionen för budgetåret 1982/83 (*Bilaga 2.5*)

Förändringar i förslaget till statsbudget för budgetåret 1982/83 sedan budgetpropositionen (*Bilaga 2.6*)

Lagförslag (*Bilaga 2.7*)

3 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen *dels* föreslår riksdagen att

1. godkänna de allmänna riktlinjer för budgetregleringen som jag har förordat,
2. anta inom budgetdepartementet upprättat förslag till lag om storleken av statlig inkomstskatt som ingår i preliminär skatt för förra hälften av budgetåret 1982/83,
3. godkänna min beräkning av statsbudgetens inkomster för budgetåret 1982/83 enligt den vid detta protokoll fogade specifikationen,
4. godkänna min beräkning av förändringarna i anslagsbehållningarna för budgetåret 1982/83,
5. godkänna min beräkning av förändringarna i dispositionen av rörliga krediter för budgetåret 1982/83,
6. godkänna min beräkning av beräknat tillkommande utgiftsbehov, netto för budgetåret 1982/83,
7. med ändring av förslag i prop. 1981/82: 100 bil. 20 till *Räntor på statsskulden, m. m.* för budgetåret 1982/83, anvisa ett förslagsanslag av 38 800 000 000 kr.,
8. bemyndiga regeringen att under budgetåret 1982/83, om arbetsmarknadsläget kräver det, besluta om utgifter i enlighet med vad jag har förordat intill ett sammanlagt belopp av 2 500 000 000 kr.,

9. bemyndiga regeringen att besluta om beställning av inredning och utrustning för byggnadsprojekt som beslutas med stöd av finansfullmakten i enlighet med vad jag har förordat i det föregående,

dels bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag har anfört om

10. utnyttjande av finansfullmakten
11. statliga kreditgarantier.

Innehållsförteckning sid.

1 Det reviderade budgetförslaget ... 1
1.1 Inledning ... 1
1.2 Bakgrunden till den budgetpolitiska utvecklingen under 1970-talet ... 2
1.3 Det aktuella budgetläget ... 6
1.4 1982 års långtidsbudget ... 12
1.5 Erfarenheter av de senaste årens besparingsarbete, m. m. ... 17
1.5.1 Statsfinansiella effekter av vidtagna besparingar ... 18
1.5.2 Utombudgetära utgifter ... 21
1.6 Budgetpolitiska riktlinjer ... 23
1.6.1 Riktlinjer på längre sikt ... 23
1.6.2 Riktlinjer för budgetåret 1983/84 ... 26
2 Särskilda frågor ... 31
2.1 Utnyttjande av finansfullmakten, m. m. ... 31
2.2 Statliga kreditgarantier ... 33
2.3 Statsbudgeten budgetåren 1981/82 och 1982/83 ... 35
2.3.1 Statsbudgetens inkomster och utgifter budgetåret 1981/82 36
2.3.2 Statsbudgetens inkomster och utgifter budgetåret 1982/83 36
2.3.3 Statsbudgetens saldo budgetåren 1981/82 och 1982/83 .. 44
3 Hemställan ... 46

Tabellförteckning sid.

Tabell 1. Statsbudgeten budgetåren 1981/82–1982/83 ... 12
Tabell 2. Statsutgifternas utveckling fördelade på realekonomiska kategorier ... 13
Tabell 3. Statsfinansiella besparingar under budgetåren 1980/81–1986/87 ... 19
Tabell 4. Direkta statsfinansiella effekter av vidtagna besparingsåtgärder fördelat på realkategorier budgetåret 1986/87 i fasta priser ... 20
Tabell 5. Föreslagna förändringar av ramar för statligt garantiåtagande m. m. ... 35
Tabell 6. Justering av riksrevisionsverkets beräkningar av statsbudgetens inkomster ... 39
Tabell 7. Förslag till förändringar i uppställningen av statsbudgetens inkomster budgetåret 1982/83 ... 40
Tabell 8. Anslagsbehållningarna vid utgången av budgetåren 1975/76–1981/82 ... 41
Tabell 9. Beräknad förändring i anslagsbehållningarna under budgetåret 1981/82 ... 42
Tabell 10. Beräknad förändring i anslagsbehållningarna under budgetåret 1982/83 ... 43
Tabell 11. Statsutgifterna budgetåret 1982/83 ... 44
Tabell 12. Utvecklingen av statsbudgetens saldo budgetåren 1980/81–1982/83 ... 45

Diagramförteckning

Diagram 1. Budgetsaldots utveckling under 1970-talet i 1975 års priser ... 3
Diagram 2. Saldoförändringar i långtidsbudgeten år 1979 till nuvarande beräkning för långtidsbudgeten år 1982 ... 16

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1982

Vissa kommittéfrågor

BUDGETDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1982-04-22

Föredragande: statsrådet Johansson

Anmälan till proposition med förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1982/83 såvitt avser vissa kommittéfrågor

---

Vissa kommittéfrågor

Riksdagen har gett regeringen till känna att en fullständig genomlysning av frågan om ett slopande av nuvarande system med dagarvoden för kommittéuppdrag till förmån för andra former av ersättning bör ske i det arbete med en allmän översyn av utformningen och storleken av ersättningen för olika statliga bisysslor – bl. a. kommittéuppdragen – som pågår inom regeringskansliet (skr 1980/81: 144, FiU 30, rskr 284). I det sammanhanget bör enligt riksdagen också en närmare analys ske av orsakerna till den kraftiga förskjutning mot en ökad andel av konsultationer som skett inom ramen för departementens kostnader för kommittéväsendet under budgetåret 1979/80 samtidigt som den andel av kommittékostnaderna som dagarvodena svarar för har minskat.

Den allmänna översyn av utformningen och storleken av ersättningarna för olika statliga bisysslor – t. ex. uppdrag som ledamot i verksstyrelse – som anmäldes i regeringens anförda skrivelse 1980/81: 144 har nu avslutats. Den har bl. a. resulterat i en större enhetlighet i arvoderingen av uppdrag som ledamot i statliga styrelser och nämnder samt en viss uppräkning av utgående arvoden. Arbetet med att på motsvarande sätt åstadkomma en större likformighet vid arvoderingen av uppdrag som ordförande i sådana styrelser och nämnder fortsätter.

Översynsarbetet har omfattat också ersättningen för kommittéuppdrag. En viss uppräkning har gjorts av denna ersättning.

I skrivelsen 144 framhöll jag att det i samband med den enkät som gjorts med anledning av promemorian (Ds B 1981: 2) Kommittéarvodena kommit fram förslag och synpunkter värda att närmare överväga.

Konsekvenserna av att slopa dagarvodena och byta ut dem mot andra former av ersättning för kommittéuppdrag har nu ytterligare övervägts och analyserats inom budgetdepartementets personalenheter. De uppslag som förts fram i enkätsvaren redovisas i det följande.

I promemorian och i enkätsvaren har ett förslag bl. a. förts fram om att

Kartong: S. 1, sista raden Tillkommer: I promemorian – – – om att

göra det till ett tjänsteåliggande för innehavare av statliga tjänster att åta sig uppdrag i kommitté.

Men en sådan skyldighet skulle förmodligen, som bl. a. statens arbetsgivarverk påpekat, framkalla krav på bättre förmåner i själva anställningen. För egen del tror jag dessutom att det skulle stöta på mycket stora problem att göra klart vilka tjänster som skulle förenas med ett sådant åliggande; det är ju främst individens kvalifikationer och kunskaper som gör honom eller henne lämplig att anförtros ett kommittéuppdrag och inte den omständigheten att han eller hon innehar en viss tjänst. Man skulle därför med stor sannolikhet kunna hamna i en situation där avsevärda kostnader måste läggas ned på att förbättra anställningsvillkoren för ett stort antal tjänster utan att man för den skull kunde vara säker på att det någonsin blev aktuellt att anlita innehavarna för kommittéuppdrag. Därtill kommer att övertidstjänstgöring skulle kunna förutses öka för dessa tjänstemän med stegrade lönekostnader som följd för den myndighet där de är anställda. Härvid bör observeras, vilket också framhölls i promemorian, att övertidsersättningen redan per timme i de flesta fall överstiger dagarvodet. Därutöver skulle man behöva ha ett kompletterande ersättningssystem för de uppdragstagare som inte har statstjänst, bl. a. anställda hos kommuner och i enskild tjänst samt fria yrkesutövare.

Ett annat förslag har också förts fram, nämligen att man i stället för ersättning i form av dagarvode skulle söka komma överens med olika medverkanden i kommittér om ersättning från fall till fall.

Ett sådant system skulle emellertid som jag ser det med stor säkerhet bli betydligt dyrare än systemet med dagarvoden, eftersom dessa är schablonisерade. I ett system där ersättning fastställdes från fall till fall skulle nämligen uppdragstagaren som villkor för sin medverkan kunna ställa helt andra anspråk i fråga om arvodets storlek. Eftersom ett sådant system vidare skulle komma att tillämpas inom utredningar av olika tyngd, sammansättning och karaktär, skulle det kunna leda till komplikationer vid bedömningen av skälig ersättning.

Samma förhållande gäller ett tredje förslag. Enligt detta skulle ersättningen i större utsträckning relateras till den arbetsinsats som behöver göras, dvs. en form av betingsersättning. Ersättningen skulle därvid i det enskilda fallet få bestämmas av ordföranden i kommittén inom vissa av regeringen angivna kostnadsramar.

Ett fjärde förslag som väckts i sammanhanget innebär att sammanträdesarvoden utgår bara till ledamöter och experter. Härutöver skulle enligt förslaget ett fast månadsarvode utgå till ordföranden i kommittéer, eventuellt även till sekreterare.

Ett sådant arvode skulle enligt min mening behöva differentieras för att någorlunda återspegla den arbetsbörda som kan råda i olika kommittéer. Inte heller detta förslag torde leda till någon minskning av kostnaderna för arvoden.

Kostnaderna för dagarvoden har f. ö. hållit sig i det närmaste oförändrade de senaste åren. Det framgår av följande sammanställning (jfr skr 1980/81: 144 s. 131).

	Dagarvode i milj. kr. 1978/79	1979/80	1980/81
S, U, Jo, Bo	7,3	6,1	6,3
I	2,2	2,7	2,6
Övriga departement	11,1	10,0	11,0
Summa	**20,6**	**18,8**	**19,9**

Den nu redovisade analysen av de olika förslag till alternativa ersättningsformer som förts fram har enligt min mening belyst att dessa skulle ställa sig dyrare för staten. Förslagen bör därför inte genomföras.

Jag går därmed över till frågan om den av riksdagen begärda närmare analysen av orsakerna till förskjutningen mot en ökad andel konsultinsatser i kommittéarbetet.

En arbetsgrupp inom regeringskansliet har med anledning av riksdagens beslut gjort en genomgång av kommittékostnaderna under budgetåren 1978/79–1980/81. Man har därvid inriktat sig på kostnaderna för konsultinsatser, inräknat kostnaderna för bidrag till myndigheter, institutioner m. m., enligt redovisningen i kommittéberättelserna.

Jag anser mig i allt väsentligt kunna ansluta mig till vad arbetsgruppen har kommit fram till.

Genomgången inom arbetsgruppen har koncentrerats till kommittéer under fem departement, nämligen social-, utbildnings-, jordbruks-, bostads- och industridepartementet. Det sistnämnda departementets område har ägnats särskild uppmärksamhet.

Antalet verksamma kommittéer m. m. under dessa fem departement och fördelningen av departementens kostnader för kommittéarbetet nämnda tre budgetår framgår av följande sammanställningar.

	Antalet verksamma kommittéer m. m. 1978/79	1979/80	1980/81
S, U, Jo, Bo	139	149	139
I	55	64	60
Summa för dessa fem departement	**194**	**213**	**199**

Uppgifterna har tagits fram av de fem departementen och avser kommittéer som har varit verksamma resp. budgetår.

Som framgår har antalet kommittéer i de fem departementen hållit sig tämligen oförändrat de tre budgetåren:

	Kommittékostnaderna 1978/79 milj. kr.	%	1979/80 milj. kr.	%	1980/81 milj. kr.	%
Totalkostnader för kommittéarbetet						
S, U, Jo, Bo	75,4	38	81,3	36	93,5	40
I	48,5	24	68,9	31	53,4	23
Övriga nio departement	76,4	38	74,1	33	85,0	37
Summa för samtliga departement	**200,3**	**100**	**224,3**	**100**	**231,9**	**100**
Kostnader för konsultinsatser i kommittéarbetet						
S, U, Jo, Bo	18,9	40	25,2	32	28,0	44
I	15,6	32	43,6	56	28,0	44
Övriga nio departement	13,7	28	9,1	12	6,9	12
Summa för samtliga departement	**48,2**	**100**	**77,9**	**100**	**62,9**	**100**

Av tabellerna framgår att totalkostnaden per kommitté i genomsnitt har stigit ganska väsentligt. Det beror dels på prisutvecklingen, dels på sambandet mellan kostnadernas storlek och omfattningen av det utredningsarbete som utförs. Arbetets omfattning är i sin tur beroende av de frågor som skall utredas. Departement som har att handlägga de för dagen politiskt prioriterade frågorna får därför räkna med att bära de tyngsta kostnaderna för det statliga utredningsväsendet. Under de departement som undersökts har inom kommittéväsendet de senare åren också behandlats sådana frågor som exempelvis efterfrågeundersökningar för barnomsorgen (S), orsakerna till minskningen av barnantalet (S), tandvårdens organisation (S), sjukvårdsplanering (S), förenklingen av den statliga skoladministrationen och en reformerad gymnasieskola (U), forskning rörande radon och bilavgaser (Jo), övergång från hyresrätt till bostadsrätt (Bo) och stora delar av energiområdet (I). Behandlingen av dessa frågor har varit kostnadskrävande både totalt och vad gäller konsultationer.

Av sammanställningen framgår att de fem departementen svarade för ca två tredjedelar (62–67 %) av kommittéväsendets totala kostnader ifrågavarande år. Industridepartementets andel av totalkostnaderna höll sig ungefär mellan en fjärdedel och en tredjedel (23–31 %). Detta departements höga kostnad budgetåret 1979/80 inverkar självfallet starkt på totalkostnaden för de fem departementen och alltså på totalkostnaden för samtliga departement.

Genomgången av det undersökta materialet visar att konsulter har anlitats, 1978/79 av 96 kommittéer, 1979/80 av 106 kommittéer och 1980/81 av 131 kommittéer. Kostnaderna för konsulter har trots detta minskat från budgetåret 1979/80 till 1980/81.

Av sammanställningen framgår också att de fem departementen svarade för den helt dominerande delen (72–88 %) av konsultkostnaderna i kommittéarbetet. Industridepartementets andel var här så mycket som mellan en tredjedel och drygt hälften (32–56 %) av de totala kostnaderna för konsulter.

Ett skäl till att konsulter används inom kommittéväsendet torde vara att de behandlade frågorna blivit alltmer invecklade och omfattande.

Industridepartementets höga kostnader för konsultinsatser – speciellt budgetåret 1979/80 – har alltså starkt påverkat totalkostnaderna för hela kommittéväsendet. En analys av orsakerna till industridepartementets stora konsultationsuttag är därför på sin plats.

Den främsta orsaken till industridepartementets höga siffror är sålunda den expansiva utvecklingen inom det energipolitiska området sedan mitten på 1970-talet. Kommittéer som exempelvis reaktorsäkerhetsutredningen (I 1979:07) och konsekvensutredningen (I 1979:08) har haft komplicerade och känsliga utredningsuppgifter. De har samtidigt haft krav på sig att arbeta snabbt. Vidare har i stor utsträckning den kompetens som de har efterfrågat inte funnits tillgänglig inom statsförvaltningen.

Samtidigt har den statliga verksamheten inom energiområdet byggts ut under 1970-talet. Detta har till stor del skett i organ som har kommittéstatus. Här avses energisparkommittén (I 1974:05), delegationen (I 1975:02) för energiforskning, oljeersättningsdelegationen (I 1979:01) och delegationen (I 1980:08) för uppbyggnaden av en oljeersättningsfond. Budgetåret 1980/81 belastar de kommittéanslaget med ca 23 milj. kr., dvs. med nära hälften av industridepartementets totalkostnader för dess kommittéer. Det är här frågan om områden som har krävt omfattande konsultinsatser. Industridepartementet hämtar i betydligt större utsträckning än andra departement sin sakkunskap utanför det statliga området. Detta har varit särskilt påtagligt när det gäller behandlingen av energifrågorna. Särskilt energisparkommittén har haft mycket stora konsultationskostnader, t. ex. budgetåret 1979/80 inte mindre än 19,8 milj. kr. Dessa kostnader hänför sig dock till största delen till inköp av informationstjänster i samband med de sparkampanjer som kommittén på regeringens uppdrag genomför och inte till egentlig utredningsverksamhet. I och med att dessa kommittéers verksamhet kommer att föras över till den nya statliga myndighetsorganisation inom energiområdet som inrättas den 1 juli 1982 kommer verksamheten att betalas från de nya myndigheternas anslag i statsbudgeten. Därmed kan en markant sänkning av industridepartementets kostnader för kommittéer förväntas ske.

Ett liknande förhållande föreligger inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde, där överföringen av miljödatanämndens (Jo 1974:A) verksamhet till en toxikologisk informationsservice har medfört en halvering av kommittéanslaget för budgetåret 1982/83.

Ett annat skäl till användningen av konsulter är att det många gånger kan ställa sig ekonomiskt mer fördelaktigt för staten att tillfälligt förstärka sin kompetens med konsultinsatser än att bygga upp en egen kompetens som det i längden kan vara svårt att nyttja fullt ut.

Jag vill dock peka på att en viss andel av konsultationskostnaderna utgör ersättning till statliga myndigheter för t. ex. personalkostnader, databearbetningar eller annat biträde.

En faktor av vikt för kostnadsutvecklingen som den interdepartementala arbetsgruppen också har belyst är prisutvecklingen för konsulttjänster under de tre åren. Trots att det är svårt att göra mera exakta jämförelser mellan priserna på konsulttjänsterna – eftersom det ofta rör sig om helt olika tjänster med mycket olika omfattning och inom vitt skilda ämnesområden – visar genomgången på en kraftig höjning av timersättningen. En inte ovanlig prisintervall budgetåret 1980/81 inom industridepartementets område synes vara 200–500 kr. per timme, men både lägre och högre ersättningar förekommer.

Som ett led i regeringens verksamhet med att effektivera kommittéarbetet är det emellertid av yttersta vikt att konsulter i fortsättningen engageras först när statsmyndigheternas egna resurser visar sig otillräckliga. Jag vill i sammanhanget erinra om att regeringen tidigare uttalat att i första hand statskontoret och riksrevisionsverket bör komma i fråga då behov av utredningsuppdrag inom deras kompetensområde uppkommer.

Regeringen har vidare genom en ändring i 5 § kommittéförordningen (1976: 119, senaste lydelse 1982: 37) ålagt alla kommittéer att snarast göra upp en plan för utredningsarbetet och ange den beräknade kostnaden för fullgörandet av uppdraget. Det departement till vilket kommittén hör skall hållas underrättat om planeringen. På det sättet får departementen en avsevärt bättre möjlighet än tidigare att övervaka kommittéernas kostnader. Som ytterligare ett led i effektiveringen av kommittéarbetet har departementen i årets budgetarbete uppmanats att vidta en rad åtgärder för att begränsa kostnaderna för kommittéväsendet.

För att de statliga myndigheternas upphandling i princip skall bedrivas affärsmässigt skall de vid köp av varor och tjänster m. m. följa bestämmelserna i upphandlingsförordningen (1973: 600, ändrad senast 1980: 850). Att tillämpa affärsmässiga principer vid upphandling av konsulttjänster torde bidra till att hålla kostnadsutvecklingen för denna typ av tjänster under kontroll på samma sätt som sker vid annan upphandling.

Trots att upphandlingsförordningen gäller även för kommittéernas verksamhet har något upphandlingsförfarande i dess mening inte alltid ägt rum inom de kommittéer som arbetsgruppen har granskat.

För att öka kostnadsmedvetandet i både nuvarande och blivande kommittéer avser jag att återkomma till regeringen med förslag till hur man på lämpligt sätt bör styra kommittéernas upphandling av konsulter.

Jag vill vidare hänvisa till vad chefen för budgetdepartementet anför i årets budgetförslag (prop. 1981/82: 100 bil. 2 s. 90) om den utbildning av anställda i kommittéväsendet som pågår. Syftet med utbildningen är att effektivera kommittéarbetet.

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle
att ta del av vad jag nu har anfört.

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1982

Sysselsättningsskapande åtgärder inom arbetsmarknadsdepartementets verksamhetsområde

ARBETSMARKNADSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1982-04-22

Föredragande: statsrådet Eliasson

Anmälan till' slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1982/83 såvitt avser arbetsmarknadsdepartementets verksamhetsområde

---

Inledning

Arbetslösheten är betydligt lägre i Sverige än i de flesta andra länder. Genom en aktiv arbetsmarknadspolitik har den bristande tillgången på lediga platser i stor utsträckning kunnat kompenseras av tillfälliga insatser för arbetslösa, främst i form av beredskapsarbeten och arbetsmarknadsutbildning.

Under innevarande budgetår har arbetsmarknadsläget varit sämre än under de närmast föregående. Antalet arbetslösa uppgick i mars i år till 124000 (2,9 % av arbetskraften) vilket är 34000 fler än i mars månad föregående år. Vidare har antalet lediga platser sjunkit avsevärt.

Antalet sysselsatta i beredskapsarbeten har under budgetåret stegvis ökats. I mars månad 1982 sysselsattes drygt 53000 personer i sådana arbeten, vilket var 20000 fler än samma månad förra året. Enskilda beredskapsarbeten har anordnats under innevarande budgetår enligt ett särskilt bemyndigande av regeringen. Utöver beredskapsarbeten har hittills anordnats ca 4000 s. k. ungdomsplatser för arbetslösa 16–17-åringar för vilka statsbidrag utgår. Vidare var antalet personer i arbetsmarknadsutbildning i mars månad 1982 drygt 40000 vilket är 2000 fler än under samma tid år 1981.

Regeringen har också under innevarande budgetår vidtagit omfattande åtgärder för att främja sysselsättningen i byggsektorn. Offentliga investeringar för ca 800 milj. kr. har tidigarelagts och byggnadstillstånd har meddelats för flera större sjukhusbyggen.

Under budgetåret 1982/83 väntas arbetsmarknadsutvecklingen så småningom vändas till det bättre. Den i höstas genomförda devalveringen och en internationell efterfrågeökning kan förutses medföra en fortsatt ökning av varuefterfrågan på industrins exportmarknader, vilket så småningom också kommer att öka behovet av arbetskraft. En ökning av industrins sysselsättning kan bli märkbar före årsskiftet 1982–83.

Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) har i skrivelse den 16 april 1982 – med hänvisning till länsarbetsnämndernas aktuella redogörelser – framhållit att

samtliga länsarbetsnämnder räknar med en kraftigt ökad arbetslöshet efter en viss säsongmässig förbättring under sommaren 1982. AMS räknar med att efterfrågan på arbetskraft kommer att bli fortsatt mycket låg under hela år 1982 och att sysselsättningen totalt sett väntas fortsätta att minska. Mot bakgrund härav har AMS föreslagit vissa anslagsförstärkningar utöver vad som upptagits i årets budgetproposition. Jag återkommer strax till detta.

Arbetsmarknadsutsikterna inger oro. Både kortsiktiga, konjunkturella faktorer och mer långsiktiga tendenser innebär risk för ökande obalans mellan utbud och efterfrågan på arbetskraft. Det är en väsentlig arbetsmarknadspolitisk uppgift att underlätta för dem som drabbas av omställningar att ta varaktiga arbeten i företag som har goda framtidsutsikter liksom att förhindra att den industriella expansionen hämmas av brist på arbetskraft.

Ett centralt mål för regeringens politik är full sysselsättning. Kraftfulla insatser bör därför vidtas för att motverka arbetslöshet. Samtidigt måste emellertid hänsyn tas till de rådande balansproblemen i ekonomin. Offentliga sektorn måste under nästa budgetår liksom f. n. växa långsammare än under 1970-talet, och de arbetsmarknadspolitiska insatserna skall utformas så att de inte motverkar den angelägna strukturomvandlingen i näringslivet. För att sysselsättningsmålet skall kunna upprätthållas varaktigt är det nödvändigt att företagen förmår ta vara på de utvecklingsmöjligheter som finns.

Arbetsmarknadspolitikens centrala uppgift kommer liksom under innevarande budgetår att bli att lösa arbetslöshetsproblemen inom ramen för de lediga platser som finns på arbetsmarknaden. Detta innebär att platsförmedlingen måste sättas i centrum för det arbetsmarknadspolitiska arbetet. Såväl arbetsgivarna som de arbetssökande bör vara beredda att ge avkall på orealistiska önskemål så att de lediga platser som finns kan passas ihop med de arbetssökande.

För att motverka arbetslöshet under vinterhalvåret 1982–83 kommer jag nu att föreslå regeringen att ytterligare medel om 1 370 milj. kr. anvisas för sysselsättningsskapande åtgärder. Av beloppet avser 1 100 milj. kr. beredskapsarbeten, 150 milj. kr. särskilda insatser för Norrbottens län, 60 milj. kr. s. k. ungdomsplatser, 50 milj. kr. för rådrumsbeställningar och 10 milj. kr. för särskilda åtgärder i Uppsala län.

Utsikterna inför nästa vinterhalvår pekar på en fortsatt försämring inom byggsektorn. Även om den negativa utvecklingen av bygginvesteringarna i viss utsträckning kan vägas upp av ökad reparations- och underhållsverksamhet står det klart att det också i år är angeläget att tidigarelägga statliga investeringar för att skapa ytterligare sysselsättning främst i skogslänen. Regeringen kommer därför att föreslå att 600 milj. kr. avsätts för tidigareläggningar av statliga investeringar. Vidare höjs den särskilda ramen för allmänna samlingslokaler med 30 milj. kr.

Dessutom avser chefen för bostadsdepartementet, med vilken jag har samrått, att föreslå åtgärder inom bostadssektorn som kan beräknas med-

föra att byggnadsarbeten för ytterligare drygt en miljard kronor kommer till stånd under det närmaste året. Det gäller främst möjligheter till statliga lån för vissa slags reparationer i bostadssektorn samt ett bidrag till ombyggnad på 10000 kr. per lägenhet. Dessa olika åtgärder inom bostadssektorn beräknas medföra utgifter på sammanlagt ca 200 milj. kr. för staten. Därutöver har regeringen nyligen föreslagit förbättringar av lånemöjligheterna vid nybyggnad av statsbelånade småhus, vilka beräknas medföra en ökning av investeringsvolymen med 2000 småhus eller ca en miljard kr. Dessutom vidgas det statliga stödet till kulturhistorisk bebyggelse. Jag övergår nu till att behandla de olika anslagen.

B 2. Arbetsmarknadsutbildning

I årets budgetproposition har medelsbehovet under ifrågavarande anslag beräknats till 1680500000 kr. Därvid antogs att 110000 personer skulle komma att deltaga i arbetsmarknadsutbildning varav 79000 i SÖ-kurser.

Jag vill innan jag går in på anslagsfrågorna redovisa en rapport den 29 mars 1982 som AMS gjort på uppdrag av regeringen och som redovisar förutsättningarna för ett utökat resursnyttjande inom arbetsmarknadsutbildningen.

I rapporten redogör AMS bl. a. för de viktigaste orsakerna till nedgången i antalet deltagare i arbetsmarknadsutbildningen under budgetåret 1980/81. En viktig orsak till detta menar AMS var den medvetna strävan från styrelsens sida att inrikta arbetsmarknadsutbildningen mot yrkesutbildning anpassad efter arbetsmarknadens behov dvs. mot de särskilt anordnade AMU-kurserna vilket medförde att utbildningen inom det reguljära skolväsendet minskade. Erfarenheterna visar också att verksamheten inte med omedelbar verkan kan minskas eller utökas via förändringar i medelstilldelningen under pågående budgetår då AMU-kurserna till stora delar är uppbyggda med relativt fasta resurser. En rad åtgärder har emellertid vidtagits under det senaste året i syfte att bättre kunna utnyttja AMU:s resurser. AMS framhåller därvid att planeringstekniken enligt det nya systemet med bas- och komplementbehov successivt har utvecklats. Sannolikt kommer detta att förbättra träffsäkerheten i planeringen och därmed öka möjligheten till ett bättre resursutnyttjande.

Rapporten visar att AMS ambition när det gäller att utnyttja AMU:s resurser är mycket hög. Erfarenheterna från de senaste åren visar dock att förändringar av kursutbudet kräver noggrann planering både på längre och kortare sikt. Jag räknar med att de vidtagna åtgärderna skall öka resursutnyttjandet så att arbetsmarknadsutbildningen kan få den planerade omfattningen.

I skrivelse den 16 april 1982 har AMS med hänsyn till den väntade arbetsmarknadssituationen bedömt att arbetsmarknadsutbildningen behöver planeras för totalt 120000 deltagare under budgetåret 1982/83 eller

10000 fler än vad som beräknades i årets budgetproposition. Antalet deltagare per månad skulle då enligt AMS genomsnittligt kunna uppgå till 43000 dvs. ca 5000 fler än under innevarande budgetår.

AMS begär vidare bemyndigande att med parternas medverkan göra en särskild satsning i form av bristyrkesutbildning inom det verkstadstekniska området. Syftet är att förebygga sådana flaskhalsproblem som kan uppkomma vid en konjunkturuppgång. För att detta skall komma igång på kort tid begär AMS bemyndigande att få anställa högst 15 personer under i första hand tre månader. För denna satsning hemställer AMS vidare att få tillämpa ett utbildningsbidrag om 280 kr./dag (motsvarande 35 kr./tim.) och bekosta detta samt utökade kurskostnader med förväntade reservationer på berörda anslag. AMS beräknar att utgifterna för utbildningsbidrag för ytterligare 10000 deltagare uppgår till 190 milj. kr.

För egen del anser jag att AMS förslag att utöka bristyrkesutbildningen bör genomföras i syfte att lösa flaskhalsproblem inom verkstadsindustrin i samband med en konjunkturförbättring. Tillgången på yrkesutbildad arbetskraft i en konjunkturuppgång är av stor betydelse för den fortsatta utvecklingen av arbetskraftsefterfrågan. På detta sätt skapas utrymme också för dem som har en svag ställning på arbetsmarknaden. Inte minst för kvinnor torde en sådan utbildning få betydelse då efterfrågan på arbetskraft åter ökar. Jag förordar därför att AMS för hösten 1982 får planera för i genomsnitt 3000 platser mer än vad jag beräknat i årets budgetproposition. Genom den förväntade förbättringen av sysselsättningen under våren 1983 får AMS emellertid inrikta sina planer på en lägre volym under den andra delen av budgetåret så att den totala omfattningen under budgetåret kan ske inom ramen för anslagna medel. Skulle det visa sig att AMS även för våren 1983 behöver planera för en högre volym har jag för avsikt att återkomma i denna fråga tidigt under hösten 1982.

Jag kan däremot inte biträda AMS förslag om ett högre utbildningsbidrag för den som genomgår bristyrkesutbildning. Enligt min uppfattning måste en vidareutbildning av anställd personal redan med nuvarande bidrag framstå som fördelaktig också för företagen. AMS begäran av ytterligare personalresurser kan jag inte tillstyrka.

AMS har också begärt en höjning av bidraget för utbildning vid permitterings- och uppsägningshot från 20 till 35 kr. per timme under 960 timmar. Enligt AMS bör stödet avgränsas till företag inom tillverkningsindustrin.

Vidare har riksdagen genom beslut (AU 1981/82:21, rskr 1981/82:216) givit regeringen möjlighet att höja ifrågavarande bidrag t. o. m. utgången av år 1982.

Jag anser dock att denna fråga bör anstå till efter sommaren då utvecklingen av industrikonjunkturen bättre kan bedömas. Jag kan därför behöva återkomma till regeringen härom.

AMS har i en särskild skrivelse den 16 april 1982 om åtgärder för ungdomar bl. a. framhållit betydelsen av att kunna utnyttja både arbetsmarknadsutbildning och beredskapsarbete effektivt. AMS framhåller att

en allt större del av de arbetslösa ungdomarna redan har gymnasieutbildning. De som har genomgått icke yrkesinriktad utbildning eller helt saknar gymnasial utbildning har dock behov av att få genomgå arbetsmarknadsutbildning. Erfarenheterna av de nuvarande tillträdesreglerna har dock visat att de särskilda villkoren som gäller för 18–19-åringar har försvårat användningen av arbetsmarknadsutbildningen för denna grupp. AMS framhåller vidare att det utbildningsbidrag om 75 kr./dag som idag utgår till ungdomar under 20 år inte i tillräcklig grad kan stimulera utbildningströtta ungdomar till utbildning.

AMS föreslår därför att arbetsmarknadsutbildningen öppnas för ungdomar i åldern 18–19 år på samma villkor som för vuxna, dvs. utan begränsade tillträdesvillkor och med samma utbildningsbidrag som för vuxna.

F. n. gäller att arbetsmarknadsutbildning kan beviljas ungdomar i åldern 18–19 år som antingen uppfyller villkoren för kontant arbetsmarknadsstöd eller har varit arbetssökande genom arbetsförmedlingen i minst tre månader. Vidare skall möjligheten till utbildning i gymnasieskolan först ha prövats. Jag vidhåller min uppfattning att en gymnasial utbildning ofta är den lämpligaste lösningen även för arbetslösa ungdomar som fyllt 18 år. Däremot finner jag det angeläget att begränsa den nuvarande "kvalifikationstiden" om tre månader för de ungdomar som inte uppfyller villkoren för kontant arbetsmarknadsstöd. Jag avser därför att senare föreslå regeringen en regeländring härvidlag.

Ungdomar under 20 år som genomgår arbetsmarknadsutbildning får i allmänhet en dagpenning om 75 kr. vilket är samma belopp som det kontanta arbetsmarknadsstödet. För dem som har försörjningsplikt mot barn är dagpenningen 155 kr. Med hänsyn till det åtgärdsprogram för ungdomar upp till 21 års ålder som riksdagen nyligen fattade beslut om (AU 1981/82: 21, rskr 1981/82: 216) och som f. n. bereds inom regeringskansliet kan jag inte biträda AMS förslag om en höjning av utbildningsbidraget till samma nivå som för vuxna dvs. 155 kr. Däremot finner jag det rimligt att dagpenningen vid arbetsmarknadsutbildning för ungdomar i åldern 18–19 år likställs med den ersättning som lämnas till 16–17-åringar som har ungdomsplats. Jag förordar därför att dagpenningen för ungdomar i åldern 18–19 år får höjas till 85 kr. Jag räknar med att utgifterna härför kan täckas av den under innevarande budgetår beräknade reservationen under anslaget B 3. Bidrag till arbetslöshetsersättning och utbildningsbidrag.

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att godkänna den av mig förordade höjningen av dagpenningen i utbildningsbidraget för ungdomar under 20 år.

B 4. Sysselsättningsskapande åtgärder

I årets budgetproposition beräknades för sysselsättningsskapande åtgärder ett medelsbehov av 2 229 150 000 kr., varav bl. a. 1 899 500 000 kr. för delprogrammet Beredskapsarbeten och 10 000 000 kr. för delprogrammet Industribeställningar. Av medlen för delprogrammet Beredskapsarbeten beräknades 200 milj. kr. behöva utnyttjas för omställningsbidrag enligt särskild förordning (1981: 549) i samband med större driftinskränkningar i företag. Med hänsyn till bl. a. de olika besparingsåtgärder som samtidigt föreslogs beräknade jag att medlen skulle räcka till 4,5 milj. dagsverken i beredskapsarbeten.

AMS har i skrivelse den 16 april 1982 hemställt att ytterligare medel anvisas för sysselsättningsskapande åtgärder under budgetåret 1982/83 utöver vad som beräknades i budgetpropositionen. Beträffande beredskapsarbetena har AMS redovisat två alternativa kalkyler för medelsförbrukningen. Enligt det första alternativet skulle sammanlagt åtta miljoner dagsverken à 510 kr. under budgetåret kosta sammanlagt 4 080 milj. kr., vilket innebär att 2 391 milj. kr. skulle behöva anvisas utöver vad som beräknas i budgetpropositionen. AMS har som grund för denna kalkyl förutsatt att arbetenas fördelning på skilda ändamål och huvudmän förblir ungefär densamma som under innevarande budgetår. Som ett andra alternativ har AMS beräknat kostnadseffekterna av en angelägen ökning av andelen investeringsarbeten, vilken enligt AMS kan uppnås genom bl. a. en höjning av tilläggsbidraget för sådana arbeten från 15 % till 30 % av underlaget. Om investeringsarbetenas andel av 8 milj. dagsverken höjs till en fjärdedel beräknas den genomsnittliga dagsverkskostnaden för alla beredskapsarbeten bli 585 milj. kr., varigenom medelsbehovet för beredskapsarbeten totalt sett ökar till 4 680 milj. kr., eller 2 991 milj. kr. utöver vad som beräknades i budgetpropositionen.

Med hänsyn till det ytterst ansträngda budgetläget är jag inte beredd att föreslå att AMS yrkande om medel för beredskapsarbeten tillmötesgås fullt ut. Jag förordar för min del ytterligare 1 100 milj. kr. avsätts för beredskapsarbeten. En fortsatt hög arbetsmarknadspolitisk beredskap är dock nödvändig och den finansfullmakt som står till regeringens förfogande gör det möjligt att med kort varsel anvisa medel som behövs för extra arbetsmarknadspolitiska insatser.

Jag har vidare erfarit att under perioden 1982–1985 kommer 1 450 byggnadsarbetare från kraftverksbyggena i Forsmark att lämna verksamheten där. Under år 1982 med början under maj månad beräknas 700 personer att friställas. Jag kommer därför att föreslå regeringen att Uppsala län prioriteras vid tidigareläggningar av statliga byggen. Jag kommer vidare att föreslå regeringen att 10 milj. kr. under anslaget Sysselsättningsskapande åtgärder avsätts för att i Uppsala län kunna utföra kommunala och enskilda byggprojekt som beredskapsarbeten. De projekt som avses kommer de tre norduppländskommunerna Östhammar, Tierp och Älvkarleby till del.

Jag har i årets budgetproposition anmält för riksdagen att jag senare kommer att föreslå regeringen att en högsta gräns för bidragsunderlaget för dagsverkskostnaden vid beredskapsarbete sätts till 3000 kr. Förslaget ingår i regeringens besparingsprogram för budgetåret 1982/83.

Investeringsarbetena spelar i Norrbottens län en mycket väsentlig roll i arbetslöshetsbekämpande syfte. De har bidragit till att förbättra förutsättningarna för näringslivets expansion genom den inriktning som varit att förstärka infrastrukturen och bygga ut samhällsservicen. En begränsning av den totala dagsverkskostnaden skulle för Norrbottens del medföra svårigheter att starta nödvändiga projekt. Med tanke på de särskilda insatser som nu är nödvändiga, i första hand i malmfälten, kommer jag därför att senare föreslå regeringen vissa justeringar vad gäller den högsta gränsen för bidragsunderlaget för dagsverkskostnaden vid beredskapsarbete vad gäller i Norrbottens län och övriga landet. Justeringen kommer att göras så att den i budgetpropositionen angivna besparingen kommer att bestå.

AMS har föreslagit en generell höjning av tilläggsbidraget för kommunala beredskapsarbeten under budgetåret 1982/83. Jag är inte beredd att tillstyrka detta. Möjligheten att, i vissa regioner, höja tilläggsbidraget för investeringsarbeten finns redan idag och den möjligheten kvarstår även under nästa budgetår.

AMS har vidare pekat på att behovet av rådrumsbeställningar kommer att bli förhållandevis stort även under det kommande budgetåret och beräknar därför, utöver i budgetpropositionen angivna 10 milj. kr., ett ytterligare medelsbehov om 50 milj. kr. för industribeställningar. Jag förordar i likhet med AMS att anslagsposten för industribeställningar tas upp med sammanlagt 60 milj. kr.

Behovet av särskilda åtgärder för att främja ungdomars sysselsättning

Den allmänna försvagningen av arbetsmarknadsläget under den gångna hösten och vintern har i hög grad drabbat ungdomarna. Ungdomsarbetslösheten nådde under hösten den högsta nivå som någonsin registrerats i arbetskraftsundersökningarna. Arbetslösheten bland ungdomarna har därefter minskat till följd av en stark prioritering av de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna för ungdomar.

Under loppet av första kvartalet i år har således ungdomsarbetslösheten minskat från 9,4 % i januari till 6,4 % i mars samtidigt som antalet ungdomar i beredskapsarbete har ökat.

För åldersgruppen upp till 20 år uppgick den relativa arbetslösheten i mars månad till 9 % vilket motsvarar 18200 personer. Samtidigt var 20000 ungdomar i denna åldersgrupp sysselsatta i beredskapsarbete och 3300 ungdomar i åldern 18–19 år deltog i arbetsmarknadsutbildning.

Enligt arbetskraftsundersökningar uppgick antalet arbetslösa 20–24-åringar i mars till 23100 eller 5,3 %. Motsvarande siffra för ett år sedan var

3,8 %. I beredskapsarbete och arbetsmarknadsutbildning deltog 27 600 personer i denna åldersgrupp.

Som jag tidigare har anfört väntas dock inte efterfrågan på arbetskraft stiga nämnvärt förrän tidigast under våren 1983. Betydande insatser kommer därför även fortsättningsvis att krävas och då särskilt för ungdomarna.

AMS har i skrivelse den 16 april 1982 särskilt framhållit svårigheterna för ungdomar över 18 år att få arbete. AMS understryker vikten av att både arbetsmarknadsutbildning och beredskapsarbete kan användas för denna grupp.

Beträffande beredskapsarbete framhåller AMS att de enskilda beredskapsarbetena för ungdomar under 25 år bör bibehållas. Med den omfattning av beredskapsarbete, som jag har beräknat för budgetåret 1982/83, utgår jag från att antalet sysselsatta ungdomar skall kunna bibehållas på nuvarande nivå. Jag avser vidare att föreslå regeringen att enskilda beredskapsarbeten för ungdomar får fortsätta enligt de föreskrifter som f. n. gäller även under hösten och vintern 1982–83.

Jag förutsätter vidare att AMS vid fördelning av medel för beredskapsarbeten prioriterar orter med särskilt besvärande arbetsmarknadssituation för ungdomar och i synnerhet för unga kvinnor.

Efter det att överenskommelse träffats mellan regeringen och arbetsmarknadens parter infördes i januari i år bidrag till ungdomsarbetsplatser för 16–17-åringar. Verksamheten skulle ses som ett komplement till skolans insatser för att dämpa den under hösten stigande arbetslösheten för främst 17-åringar.

Riksdagen har genom godkännande av arbetsmarknadsutskottets betänkande (AU 1981/82: 21, rskr 1981/82: 216) redan givit sitt medgivande till en förlängning av denna verksamhet vid sidan av skolans yrkesintroduktion.

Även AMS anser att verksamheten med ungdomsplatserna bör få fortsätta. AMS menar dock att införandet av ungdomsarbetsplatserna har gjort yrkesintroduktionens ställning oklar och att det uppstått svårigheter för skolan att utöva sitt uppföljningsansvar. För både ungdomarnas och arbetsgivarnas del kräver ungdomsarbetsplatserna kontakt med två myndigheter vilket framstår som byråkratiskt och skapar en rad onödiga problem. AMS anser därför att ansvaret för ungdomsarbetsplatserna i fortsättningen bör handhas av skolan.

Mot bakgrund av de erfarenheter som hittills vunnits i samband med utnyttjandet av ungdomsplatserna föreslår jag efter samråd med statsrådet Tillander att ansvaret för ungdomsplatserna flyttas över till skolan. Jag förutsätter därvid att de lokala planeringsråden kommer att följa verksamheten. Med beaktande av de bedömningar som f. n. kan göras har jag preliminärt beräknat 60 milj. kr. för ungdomsplatser. Jag förutsätter att kommunernas behov av medel för denna uppföljande verksamhet därvid också blir tillgodosedda. Det bör ankomma på regeringen att utforma de närmare föreskrifterna härom.

Vidare avser jag att inom kort föreslå regeringen att de medel för ungdomsplatser som kommer att kvarstå vid slutet av budgetåret, skall få användas för förlängning av de nu pågående ungdomsplatserna på så sätt att de ungdomar som senast den 15 maj 1982 tillträtt en ungdomsplats får fortsätta densamma upp till högst 6 månader.

Denna nya uppgift för skolan att anvisa ungdomsplatser bör ses som ett led i skolans uppföljningsansvar att stegvis förbereda och underlätta ungdomars inträde på arbetsmarknaden. Samtidigt kan anknytningen till skolan underlätta inslag av utbildning eller övergång till utbildning inom gymnasieskolans ram. Det är enligt min mening viktigt att utbildning sätts i första rummet för ungdomar under 18 år. Det normala bör vara att en ungdom som anvisas ungdomsplats skall ha genomgått yrkesintroduktion eller någon utbildning i gymnasieskolan.

Överföringen av systemet med ungdomsplatser för 16–17-åringar till skolans uppföljningsansvar bör också ses som ett led i det åtgärdsprogram, innebärande att alla ungdomar upp till 21 års ålder kan erbjudas utbildning eller arbete, som riksdagen genom godkännande av arbetsmarknadsutskottets betänkande (AU 1981/82: 21, rskr 1981/82: 216) har beslutat om. Detta kräver en översyn av de medel som står till förfogande inom både arbetsmarknadspolitikens och utbildningspolitikens område. Jag har i denna fråga haft samråd med statsrådet Tillander och en helhetslösning kommer att presenteras för regeringen så snart som möjligt.

Den nya uppgiften för kommunerna kräver särskilda lagbestämmelser. Ett förslag till lag om ändring i skollagen (1962: 319) har upprättats inom arbetsmarknadsdepartementet. Jag har i denna fråga samrått med statsrådet Tillander. Lagförslaget bör fogas till protokollet i detta ärende som *underbilaga 4: 1*.

Med hänvisning till vad jag nu anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

dels att antaga inom arbetsmarknadsdepartementet upprättat förslag till

1. lag om ändring i skollagen (1962: 319),

dels att

2. till Sysselsättningsskapande åtgärder för budgetåret 1982/83 utöver vad som föreslagits i prop. 1981/82: 100, bil. 15, under tolfte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag om 1 220 000 000 kr.

B 11. Särskilda sysselsättningsskapande åtgärder i Norrbottens län

Inget annat län har en så ogynnsam sysselsättningssituation som Norrbotten. Antalet arbetslösa och sysselsatta i beredskapsarbeten ligger långt över riksgenomsnittet. Den industri som finns har delvis drabbats av strukturproblem.

Ca 70 % av länets industrisysselsättning finns inom gruv-, järn- och skogsindustrin, dvs. inom branscher med stora problem. Sysselsättningen

inom byggnads- och anläggningssektorn minskar och den tidigare kraftiga sysselsättningsökningen inom den offentliga sektorn har i det närmaste upphört.

Anställningsstopp har under de senaste åren rått vid länets basindustrier. LKAB och SSAB har underrättat länsarbetsnämnden om att de tillsammans har en övertalighet om ca 1 700 personer. LKAB förhandlar med de fackliga organisationerna om varsel om uppsägning av ytterligare 900 arbetstagare.

I mars 1982 fanns det 9 740 kvarstående arbetslösa i länet, 4 780 i beredskapsarbete och drygt 3 400 i arbetsmarknadsutbildning. Totalt var det 17 950 personer som saknade fotfäste på arbetsmarknaden. Detta är ca 2 100 fler än vid motsvarande tidpunkt år 1981.

Trots de betydande insatser som gjorts för att främja sysselsättningen i Norrbotten anser jag det motiverat att särskilda medel anvisas för ytterligare sysselsättningsskapande åtgärder i länet. För att mildra sysselsättningsproblemen föreslår jag därför att en särskild medelsram inrättas för Norrbottens län. 150 milj. kr. bör därför ställas till regeringens förfogande för statliga bidrag till särskilda insatser i länet. Malmfältskommunerna Gällivare och Kiruna samt Pajala kommun bör prioriteras vid medelstilldelningen.

Dessa medel bör vidare anvisas utöver de särskilda regionalpolitiska medel som föreslås i den regionalpolitiska propositionen (prop. 1981/82: 113) som nyligen överlämnats till riksdagen.

Medlen skall disponeras av regeringen och ansökan om medel skall ställas till länsarbetsnämnden i länet, som tillsammans med länsstyrelsen skall göra en bedömning av projektets livskraft och sedan med eget yttrande överlämna ansökningen till regeringen. Regeringen bör också ha möjligheten att själv initiera användningen av medlen för visst ändamål. Det är viktigt att de bedömningar som görs av de regionala myndigheterna tar hänsyn till objektets lämplighet och sysselsättningsskapande åtgärder såväl på kort som på lång sikt. Projekt som stimulerar sysselsättningen på lång sikt bör prioriteras.

Efter samråd med chefen för industridepartementet anser jag vidare att dessa medel i första hand bör användas för investeringar inom industri-, mineral- och energisektorerna, men även insatser för turistnäringen bör kunna göras. Bidrag bör även kunna ges till projektering av kommunala objekt, vilka beräknas kunna tidigareläggas av sysselsättningsskäl.

Inom ramen för regeringens prövning bör det också vara möjligt att exempelvis kunna pröva framställningar om ytterligare medel för projekt i glesbygd och projekt för nyföretagande och företagsutveckling.

För att säkerställa lönsam verksamhet i de med statliga stöd uppförda kommunägda verksamheterna är det viktigt att kommunerna gör en noggrann ekonomisk analys av de föreslagna projekten. Länsstyrelsen eller den regionala utvecklingsfonden bör kunna medverka i detta arbete.

Bidraget bör kunna kombineras med annat statligt stöd såsom t.ex. statsbidrag till beredskapsarbete och regionalpolitiskt stöd. Som huvudregel bör gälla att det sammanlagda statliga stödet utgår med högst 75 % av kostnaderna.

Medlen bör kunna disponeras för investeringar som påbörjas före utgången av budgetåret 1983/84.

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till Särskilda sysselsättningsskapande åtgärder i Norrbottens län för budgetåret 1982/83 under tolfte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag om 150 000 000 kr.

C 3 Särskilda åtgärder för arbetsanpassning och sysselsättning

Som jag har redovisat i prop. 1981/82: 125, bil. 7, med anmälan om tilläggsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1981/82 har utgifterna för programmet Särskilda åtgärder för arbetsanpassning och sysselsättning, delprogrammet Anställning med lönebidrag, överstigit för ändamålet anvisade medel. Därför föreslogs ytterligare 355 milj. kr. till lönebidrag för innevarande budgetår.

Vad gäller frågan om en anslagshöjning för budgetåret 1982/83 avser jag att föreslå regeringen att återkomma längre fram när de faktiska utgifterna bättre kan bedömas. Därvid kan också beaktas det medelsbehov som kan uppstå till följd av insatser för arbetshandikappade som friställs från Öresundsvarvet AB i Landskrona.

Förslag till

Lag om ändring i skollagen (1962: 319)

Härigenom föreskrivs i fråga om skollagen (1962: 319)[1]
dels att 2 § skall ha nedan angivna lydelse,
dels att i lagen skall införas en ny paragraf, 9 a §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	2 §[2]
Varje kommun skall	
a) sörja för undervisningen av barn i grundskola,	
	b) bedriva uppföljande studie- och yrkesorientering och vidta andra åtgärder till stöd för ungdomar som inte har fyllt arton år och som efter avslutad grundskola inte genomgår utbildning eller har fast anställning,
b) främja åtgärder i syfte att bereda ungdom undervisning i gymnasieskola ävensom	*c)* främja åtgärder i syfte att bereda ungdom undervisning i gymnasieskola ävensom
c) i övrigt vårda skolväsendet i kommunen, såvitt ej handhavandet därav ankommer på annan.	*d)* i övrigt vårda skolväsendet i kommunen, såvitt ej handhavandet därav ankommer på annan.
	9 a §
	Skolstyrelsen skall ha hand om förvaltning och verkställighet inom det område som avses i 2 § b), i den mån dessa uppgifter inte tillkommer någon annan enligt bestämmelser som regeringen meddelar eller enligt beslut som avses i 3 kap. 14 § kommunallagen (1977: 179).
	Skolstyrelsen skall fullgöra de uppgifter som följer av särskilda föreskrifter om statligt bidrag till åtgärder för utbildning och arbete åt ungdomar under arton år.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1982.

[1] Lagen omtryckt 1970: 1026.
[2] Senaste lydelse 1975: 159.

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1982

Sysselsättningsskapande åtgärder inom bostadsdepartementets verksamhetsområde

BOSTADSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1982-04-22

Föredragande: statsrådet Friggebo

Anmälan till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1982/83 såvitt avser bostadsdepartementets verksamhetsområde

---

Bostadsförsörjning m. m.

1 Sysselsättningsskapande åtgärder inom bostadsbeståndet m. m.

Inledning

Som jag framhöll i årets budgetproposition (prop. 1981/82: 100 bil. 16) har bostadspolitiken tidigare i hög grad varit inriktad på nyproduktion av bostäder. De bostäder som vi kommer att bruka om tio eller tjugo år är till allra största delen redan byggda. Ett grundläggande drag i 1980-talets bostadspolitik blir därför enligt min mening att bygga om, underhålla och bättre förvalta de bostäder som redan finns samtidigt som man vidtar olika åtgärder för att spara energi. Självklart behövs också en nyproduktion av bostäder.

En betydande ökning av byggnadsverksamheten i form av ombyggnader och underhåll har skett under 1970-talet. Framför allt beroende på energisparverksamheten ökade ombyggnadsinvesteringarna kraftigt de sista åren på 1970-talet. Bostadsbeståndets ålderssammansättning har vidare medfört att omfattningen av underhållet stadigt har ökat. Detta har gjort att den totala byggproduktionen i bostadssektorn mätt i fasta priser trots nedgången av nybyggandet var av samma omfattning år 1980 som i början på 1970-talet. Ombyggnader och reparationer av bostäder har härigenom fått en sådan omfattning att de är av största vikt för sysselsättningen och produktionen i byggbranschen.

Vi måste i framtiden sträva efter att utnyttja bostadsbeståndet och andra samhällsresurser mer effektivt. Det finns i dag ett omfattande behov av ombyggnad och upprustning av omoderna och halvmoderna lägenheter. Det stora behovet av förnyelse dokumenteras bl. a. av stadsförnyelsekommittén i betänkandet (SOU 1981: 99) Stadsförnyelse och bostadsförbättring. Enligt kommittén är det bestånd som behöver förnyas så stort att, trots ökade insatser, endast en mindre del kommer att beröras under en tioårsperiod. Kommittén understryker vidare att även behovet av under-

håll och mindre förbättringar ökar starkt trots att ombyggnaderna förutsätts öka.

Behovet av insatser i bostadsbeståndet i framtiden är motiv för att noggrant följa utvecklingen av den svenska byggnadsindustrins produktionskapacitet. Det finns även skäl att påpeka att vid en given ekonomisk volym ombyggnads- och förbättringsverksamheten ger fler arbetstillfällen än nybyggnad.

Tillgängliga uppgifter tyder på att den totala byggproduktionen kommer att minska under år 1982. Bostadssektorn utgör en viktig del av det totala byggandet och har de senaste åren svarat för ca 40% av byggproduktionen. Det finns emellertid f. n. skäl att befara att denna verksamhet nu stagnerar och minskar särskilt under den senare delen av år 1982 om inga åtgärder vidtas. En sådan utveckling skulle leda till en ytterligare nedgång av den totala produktionen och sysselsättningen i byggandet.

Mot bakgrund härav och med hänsyn till den stora enighet som råder om behovet av ökade insatser i bostadsbeståndet kommer jag i det följande att föreslå åtgärder för att stimulera ombyggnader och underhåll i bostäder. Förslagen skall ses som tillfälliga åtgärder med syfte att främst motverka den hotande nedgången i byggandet vintern 1982/83. Först vill jag emellertid för riksdagens kännedom redovisa min syn på hur den fortsatta beredningen av vissa stadsförnyelsefrågor bör bedrivas.

Den fortsatta beredningen av frågor om stadsförnyelse

När jag efter regeringens bemyndigande tillkallade stadsförnyelsekommittén (Bo 1979: 04) angav jag som en huvuduppgift för kommittén att behandla frågor om stadsförnyelsens lämpliga inriktning och omfattning på kort och lång sikt. I direktiven sägs bl. a. att förnyelsen bör öka i omfattning men att den bör ske i varsammare former än tidigare. Man bör också visa större respekt för den befintliga miljöns kvaliteter och för de boendes önskemål. Betydelsen av att få bo kvar i sitt hus eller bostadsområde betonas särskilt. Kommittén skulle också komma med förslag som underlättade genomförandet av stadsförnyelsen.

Kommittén har nyligen lämnat ett första betänkande (SOU 1981: 99) Stadsförnyelse och bostadsförbättring. I betänkandet redovisas vissa överväganden om bostadsbeståndets förnyelse under 1980-talet. Förslag lämnas till ändringar av bl. a. byggnadsstadgan (1959: 612, omtryckt 1981: 873) och bostadsfinansieringsförordningen (1974: 946, omtryckt 1980: 329, ändrad senast 1982: 30) som syftar till att underlätta en varsam ombyggnad av bostadshus. Betänkandet remissbehandlas f. n. Jag har för avsikt att så fort som remissbehandlingen är avslutad överväga kommitténs förslag, inte minst med hänsyn till den stimulanseffekt som de kan få för ombyggnadsverksamheten. Ett annat viktigt skäl härför är att man måste ta tillvara alla möjligheter att förenkla och underlätta verksamheten. Beredningen inom departementet kommer därför att ske med den inriktningen att en proposition skall läggas fram för riksdagen för behandling under nästa riksmöte.

Standardkraven vid ombyggnad

Stadsförnyelsekommittén anser att det bör ställas krav på en ökad varsamhet vid ombyggnad. I begreppet varsamhet ligger enligt kommittén bl. a ett krav på att man skall ta till vara befintliga resurser. Kommittén anför att det är viktigt att ombyggnadsverksamheten präglas av ett medvetande om den äldre bebyggelsens rent tekniska kvaliteter och en respekt för det byggnadskunnande som ofta kommer till uttryck i äldre hus.

Jag delar helt kommitténs uppfattning att de värden och kvaliteter som finns i bebyggelsen måste tas till vara vid ombyggnader. Såväl ekonomiska som miljömässiga skäl talar för detta, liksom hänsynen till dem som använder byggnaden. En grundläggande utgångspunkt vid all ombyggnad bör vara att utnyttja den befintliga resursen effektivt. Man bör inte vidta mer omfattande åtgärder än som behövs med hänsyn till de funktionella och tekniska krav som enligt byggnadsstadgan måste ställas på en byggnad. Ett effektivt utnyttjande av befintliga resurser innebär bl. a. att man så långt möjligt skall bevara eller återanvända befintliga inredningar, ytskikt, planlösningar m. m. Ett sådant krav bör dock inte uppfattas som absolut. Självfallet måste det vara möjligt att göra en avvägning mellan den befintliga byggnadens kvaliteter i fråga om material och utförande, å ena sidan, och, å den andra, den mer praktiska utformning som kan följa med att moderna material och inredningar används. Även fastighetsekonomiska hänsyn måste kunna tas, särskilt till behovet av framtida underhåll. Samtidigt är det dock viktigt att inte enbart de båda sistnämnda faktorerna, som ofta sker i dag, i stor utsträckning får styra innehållet i ombyggnadsverksamheten. En ökad medvetenhet hos fastighetsägarna om bebyggelsens kvaliteter måste eftersträvas.

Kommittén har föreslagit att vissa generella åtgärder vidtas i detta syfte inom ramen för byggnadslagstiftningen. Vissa åtgärder är dock möjliga att vidta även inom det statliga bostadsfinansieringssystemet. En åtgärd är att begränsa möjligheterna att få statligt finansieringsstöd för ombyggnad av bostadshus så att bostadslån inte kan erhållas för sådana ombyggnader som leder till en standard som är högre än normal standard vid nybyggnad. Den nuvarande möjligheten att få statligt stöd även till ombyggnader som leder till en högre standard än vid nybyggnad bör således upphöra. En annan åtgärd som kan vidtas är att komplettera nuvarande förutsättningar för statliga ombyggnadslån med ett krav på att befintliga kvaliteter hos huset tas till vara vid ombyggnad.

Enligt min mening bör åtgärder redan nu vidtas inom bostadsfinansieringssystemet i syfte att uppnå en ökad varsamhet vid ombyggnader, särskilt vid ombyggnader av bostadshus. Jag förordar därför att den nuvarande möjligheten att få bostadslån för sådana ombyggnader som leder till högre standard än vid nybyggnad upphävs. I fortsättningen bör gälla som en låneförutsättning att lägenhetens standard efter ombyggnaden inte får

överstiga normal standard i nybyggda lägenheter. Vidare förordar jag att det som en ny låneförutsättning uppställs krav på hänsynstagande till befintliga kvaliteter hos huset.

Huruvida tillräcklig hänsyn i det särskilda fallet tas till befintliga kvaliteter är en fråga som i första hand måste bedömas av kommunen med beaktande av bl. a. de krav som ställs i byggnadsstadgan. Förmedlingsorganet bör i sitt yttrande över ansökan om bostadslån för ombyggnad särskilt ange om befintliga kvaliteter enligt dess bedömning tas till vara på ett tillfredsställande sätt.

De ändringar i förutsättningarna för statliga ombyggnadslån som jag nu har föreslagit bör träda i kraft den 1 juli 1982. De nya reglerna bör dock inte tillämpas i sådana ärenden i vilka bostadslån eller, i fall byggnadslov krävs, byggnadslov för ombyggnaden har sökts före ikraftträdandet.

I detta sammanhang vill jag ta upp frågan om lån för underhållsåtgärder som utförs i samband med ombyggnader. Från några håll har nämligen uppgetts att ombyggnader i vissa fall görs onödigt ingripande för att den byggande skall kunna få bostadslån även för eftersatt underhåll. Bostadslån kan beviljas för sådana löpande underhållsarbeten som är direkt föranledda av andra arbeten för vilka lån kan beviljas. Enligt bostadsstyrelsens föreskrifter får vid en mera fullständig ombyggnad eftersatt underhåll räknas in i låneunderlaget om underhållet måste utföras i samband med ombyggnad för att ge helheten ett gott och varaktigt resultat. Vid mindre omfattande ombyggnader eller ombyggnader i etapper är endast sådant underhåll som är betingat av åtgärderna i övrigt låneberättigande. Om gränsen mellan underhåll och ombyggnad är svår att fastställa anger slutligen styrelsens föreskrifter att bedömningen inte skall vara restriktiv.

Enligt min mening är gällande föreskrifter väl avvägda. Det av mig nyss förordade kravet på varsam ombyggnad som förutsättning för bostadslån är inte avsett att inskränka möjligheten att bevilja bostadslån för underhåll i samband med ombyggnad.

Avslutningsvis vill jag redovisa min syn på hur förslaget om krav på varsam ombyggnad som låneförutsättning påverkar bestämmandet av pantvärdet. Enligt gällande regler bestäms pantvärdet med utgångspunkt i pantvärdet för en motsvarande nybyggnad, dock lägst till det belopp som motsvarar låneunderlaget. Enligt bostadsstyrelsens föreskrifter skall avvikelser från resultatet för en motsvarande nybyggnad som har väsentlig betydelse för byggnadens funktion föranleda reduktion av nybyggnadspantvärdet. Vid begränsade ombyggnader gäller särskilda föreskrifter för bestämmande av pantvärdet. Mitt förslag om krav på varsam ombyggnad som en förutsättning för bostadslån torde inte leda till lägre pantvärden vid ombyggnad än f. n., eftersom det inte tar sikte på sådana funktioner som är av väsentlig betydelse för byggnaden.

Ändrade regler för finansiering av till- och påbyggnader

Enligt gällande regler får bostadslån lämnas för ny- eller ombyggnad av hus till den del det i färdigt skick innehåller utrymmen för bostadsändamål eller sådana utrymmen för annat ändamål (lokaler) till vilka hänsyn tas vid beräkning av låneunderlaget. För nybyggnad och ombyggnad gäller skilda finansieringsvillkor i vissa avseenden. De väsentligaste skillnaderna är att s. k. produktionskostnadsanpassad belåning kan medges vid nybyggnad men inte vid ombyggnad och att s. k. uppskjuten amortering tillämpas för lån för nybyggnad.

Enligt bostadsstyrelsens föreskrifter skall tillbyggnad anses som ombyggnad. Stadsförnyelsekommittén har föreslagit att såväl tillbyggnader som påbyggnader som har samband med andra förnyelseåtgärder i ett hus eller ett bostadsområde skall ges samma finansieringsvillkor som gäller för nybyggnad.

För sammanhangets skull vill jag redovisa att jag delar stadsförnyelsekommitténs uppfattning att till- och påbyggnader av hus i ett bostadsområde kan utgöra ett angeläget inslag i förnyelsen och att jag anser att starka skäl talar för att kommitténs förslag realiseras. Enligt vad jag har erfarit har bostadsstyrelsen, mot bakgrund av sin bedömning att detta ligger inom styrelsens kompetensområde, beslutat att ändra finansieringsreglerna på ett sätt som står i huvudsaklig överensstämmelse med vad stadsförnyelsekommittén har föreslagit.

Stöd till kulturhistoriskt värdefull bostadsbebyggelse

Riksdagen fastställer årligen en ram för de antikvariska myndigheternas tillstyrkan av ombyggnader som bör komma i fråga för förhöjt låneunderlag och/eller tilläggslån för kulturhistoriskt värdefull bostadsbebyggelse. För år 1982 har riksdagen medgett (prop. 1981/82:100 bil. 16, CU 1981/82:24, rskr 1981/82:238) att ramen för tillstyrkande av förhöjt låneunderlag och tilläggslån bestäms till 30 milj. kr. Bostadsstyrelsen har i skrivelse den 25 mars 1982 hemställt att ramen för år 1982 vidgas med 20 milj. kr. till 50 milj. kr.

Under januari och februari 1982 har de antikvariska myndigheterna tillstyrkt sådana ombyggnader till ett belopp av drygt 24 milj. kr. Av detta belopp avser 20 milj. kr. företag i Stockholms län. För år 1982 anger AB Familjebostäder och AB Stadsholmen behov av ytterligare sammanlagt 16 milj. kr. När det gäller Göteborgs och Bohus län har hittills belopp på 3,5 milj. kr. tillstyrkts, och ytterligare 5 milj. kr. kan komma att behövas.

Enligt bostadsstyrelsen är läget på vissa håll allvarligt. AB Stadsholmen och AB Familjebostäder har rullande produktionsplaner för att genomföra nödvändiga ombyggnader av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Med hänsyn till att Stockholms kommun inte lämnar beslut om kommunala

bidrag förrän de antikvariska myndigheterna har tillstyrkt förhöjt låneunderlag och tilläggslån för projektet innebär den nuvarande begränsade ramen att arbetena stoppas. Även för Hagaprojektet i Göteborg kan den begränsade ramen hindra en angelägen förnyelse.

Mot bakgrund av de dokumenterade behoven förordar jag att de antikvariska myndigheternas tillstyrkanderam för år 1982 vidgas med 20 milj. kr. och fastställs till 50 milj. kr. Ombyggnader av kulturhistoriskt värdefull bostadsbebyggelse är arbetskraftsintensiva och ger därför högre direkt sysselsättningseffekt än andra ombyggnader. Jag räknar inte med att förslaget får effekt på statsbudgeten förrän budgetåret 1983/84.

Bidrag till ombyggnad

Riksdagen beslöt förra våren på grundval av regeringens förslag i prop. 1980/81: 202 om stimulansåtgärder inom ombyggnads- och underhållssektorn inför vintern 1981/82 (CU 1980/81: 41, rskr 1980/81: 401). Åtgärderna var tidsbegränsade. Efter förslag i prop. 1981/82: 17 beslöt riksdagen om en viss förlängning av giltighetstiden (CU 1981/82: 2, rskr 1981/82: 18).

Ett särskilt bidrag kunde lämnas med högst 15000 kr. till sådana ombyggnader av flerbostadshus som skedde med stöd av statliga bostadslån. Som förutsättning för bidrag gällde bl. a. att arbetena påbörjades under tiden den 1 augusti 1981–den 31 januari 1982. Arbetena skulle vara i huvudsak avslutade senast den 30 juni 1982. Vidare krävdes att arbetskraften hade anvisats eller godkänts av den offentliga arbetsförmedlingen. Ombyggnader av hus i Stockholms län var undantagna från bidrag.

Möjligheten att få ett särskilt bidrag för ombyggnad av flerbostadshus har lett till en ökad ombyggnadsverksamhet och har haft goda effekter på vintersysselsättningen. Jag förordar därför att denna stödform återinförs. *Det maximala bidragsbeloppet bör emellertid kunna sänkas något. Bidrag* bör därför lämnas med 15% av den godkända ombyggnadskostnaden, dock högst med 10000 kr. per lägenhet efter ombyggnaden.

Bidrag bör liksom tidigare kunna lämnas enbart för sådana ombyggnadsprojekt som genomförs med stöd av bostadslån. Som en förutsättning för bidrag bör vidare gälla att arbetena påbörjas tidigast den 1 augusti 1982 och är i huvudsak avslutade senast den 31 mars 1983. Härigenom åstadkommer man en styrning mot arbeten under vinterhalvåret. Regeringen bör utverka riksdagens bemyndigande att förlänga giltighetstiden.

Bidragsgivningen bör omfatta samtliga län. Det bör ankomma på regeringen att meddela de ytterligare bestämmelser som kan behövas med hänsyn till syftet med bidragen.

Anslagsbehovet för de av mig föreslagna bidragen beräknar jag till 110 milj. kr. Eftersom bidragen är tillfälliga bör något särskilt anslag för detta ändamål inte inrättas. Bidragen torde lämpligen kunna betalas ut från anslaget Viss bostadsförbättringsverksamhet m. m. Jag räknar med att mitt

förslag i det föregående endast kommer att föranleda begränsade utbetalningar under budgetåret 1982/83 med hänsyn till den tid som förflyter mellan preliminärt beslut och utbetalning.

Lån till byggnadstekniska åtgärder

Som en stimulansåtgärd inför vintern 1981/82 kunde statliga lån temporärt lämnas för reparationer av vissa byggnadstekniska brister (reparationslån). Som en förutsättning för lånen gällde att reparationsarbetena påbörjades under tiden den 1 september 1981–den 28 februari 1982. Arbetena skulle vara i huvudsak avslutade senast den 30 juni 1982.

Enligt bostadsstyrelsens redovisning har den tillfälliga långivningen haft goda effekter på reparationsverksamheten. Totalt har ca 80 milj. kr. beviljats i lån, varav 75 milj. kr. till flerbostadshus och 5 milj. kr. till småhus. Drygt 40 % av medlen har använts för att åtgärda fönsterskador och ungefär en tredjedel för att reparera balkonger.

Erfarenheterna av långivningen visar dock att tiden har varit för kort för att nödvändig planering och projektering skulle kunna hinnas med. I många län har därför endast en begränsad verksamhet kommit igång. Med hänsyn till det klart dokumenterade behovet av reparationer av byggnadstekniska brister i bostadsbeståndet anser jag att det från såväl sysselsättningssynpunkt som bostadspolitisk synpunkt är angeläget att sådana reparationer ges stöd också inför kommande vinter. Jag förordar därför att lån för vissa byggnadstekniska åtgärder (reparationslån) återinförs temporärt.

Som förutsättning för de temporära lånen bör tills vidare gälla att arbetena påbörjas tidigast den 1 augusti 1982 och är i huvudsak avslutade senast den 31 mars 1983. Regeringen bör dock liksom beträffande ombyggnadsbidragen utverka riksdagens bemyndigande att förlänga giltighetstiden.

Med begreppet byggnadstekniska brister bör avses brister både i byggnadens konstruktion och i byggmaterialet. Reparationslånen kunde tidigare lämnas för i första hand åtgärder som behövdes för att undanröja mögel-, röt- och korrosionsskador. Enligt min mening bör som ändamål för vilka lån kan medges nu anges även fuktskador. Lån bör liksom tidigare kunna utgå också för att avhjälpa andra byggnadstekniska brister.

Möjligheten att få lån bör gälla hela landet. Liksom under hösten och vintern 1981–1982 bör lånemöjligheten stå till förfogande för både flerbostadshus och småhus oavsett upplåtelseformen. Samma regler som tillämpades tidigare bör även fortsättningsvis gälla för långivningen.

Jag föreslår att beslut om lån för åtgärder som undanröjer byggnadstekniska brister får medges inom en angiven ram. Denna ram bör bestämmas till 125 milj. kr. Det bör ankomma på bostadsstyrelsen att i samråd med arbetsmarknadsstyrelsen meddela beslut om den regionala fördelningen av medlen.

Lånen bör betalas ut från anslaget Lån till bostadsbyggande. Jag räknar endast med en mindre effekt på statsbudgeten för budgetåret 1982/83 vilken bör rymmas inom anslaget.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna de ändringar av grunderna för lån för ombyggnad som jag har förordat,
2. medge att ramen för de antikvariska myndigheternas tillstyrkanden av sådana ombyggnader som bör komma i fråga för förhöjt låneunderlag och tilläggslån vidgas med 20000000 kr. för år 1982,
3. godkänna vad jag har förordat i fråga om bidrag för vissa ombyggnader av flerbostadshus,
4. godkänna vad jag har förordat i fråga om lån för åtgärder som syftar till att eliminera byggnadstekniska brister.

2 Försöksverksamhet med decentralisering till kommunerna av beslut om energilån

Enligt bestämmelserna i bostadsfinansieringsförordningen beviljas inte bostadslån till energibesparande åtgärder (energilån) om arbetena har påbörjats innan låneansökningen har prövats. Bostadsstyrelsen beslöt emellertid att tillfälligt under hösten 1981 lämna en generell dispens från kravet att arbetena inte får ha påbörjats innan beslut har meddelats av länsbostadsnämnd. Dispensen omfattade ansökningar som enbart avsåg energibesparande åtgärder och som hade tillstyrkts av förmedlingsorganet senast den 31 december 1981.

Jag uttalade i årets budgetproposition (prop. 1981/82: 100 bil. 16 s. 101) att om erfarenheterna av den tillfälliga dispensordningen inte är negativa bör det vara möjligt att försöksvis flytta över beslutanderätten i dessa ärenden till ett antal kommuner som kan bedömas ha goda förutsättningar att själva fatta sådana beslut. Jag uppgav samtidigt att överväganden i dessa frågor pågick inom bostadsdepartementet.

Någon samlad utvärdering av erfarenheterna av den tillfälliga dispensordningen har ännu inte vidtagits. Vad som har kommit fram under hand tyder emellertid inte på att erfarenheterna skulle vara negativa. Jag vill i sammanhanget nämna att enligt lagen (1974: 523) om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande m. m. är en kommun skyldig att förmedla bl. a. statliga lån till bostäder.

Jag förordar nu att beslutanderätten i frågor om bostadslån till energibesparande åtgärder skall kunna överlämnas till kommunerna inom ramen

för en försöksverksamhet samt att regeringen bemyndigas att besluta om bestämmelserna för denna försöksverksamhet. Försöksverksamheten bör pågå tills vidare fram till den dag som regeringen senare bestämmer mot bakgrund av de samlade erfarenheterna av verksamheten.

Vid bifall till vad jag nu har förordat avser jag att återkomma till regeringen i frågan, sedan närmare synpunkter har inhämtats från bl.a. bostadsstyrelsen och Svenska kommunförbundet. Redan nu vill jag emellertid, som en information till riksdagen, redovisa huvuddragen i den tillämnade försöksverksamheten.

Kommunerna bör beredas tillfälle att anmäla till regeringen om de vill delta i en försöksverksamhet där rätten att besluta om energilån överlämnas till kommunen. En förutsättning bör vara att de kommuner som vill delta i försöksverksamheten bedömer att de redan har resurser för detta. Regeringen bör successivt kunna ta ställning till anmälningarna. Av praktiska skäl bör dock kommunerna inträda i försöksverksamheten vid bestämda tidpunkter. En första sådan tidpunkt bör vara den 1 januari 1983.

De kommuner som deltar i försöksverksamheten bör besluta i alla ärenden där ansökan endast avser energilån. Ansökningar som avser byggnader som ägs eller förvaltas av kommunen själv bör dock som hittills lämnas till länsbostadsnämnden för beslut. Länsbostadsnämnderna bör vidare även i fortsättningen besluta i ärenden där bostadslån till energibesparande åtgärder söks i kombination med bostadslån för andra ändamål.

Försökskommunerna förutsätts besluta om den totala godkända kostnaden och lånets storlek.

Det är enligt min uppfattning väsentligt att den försöksvis inrättade beslutsordningen leder till en förenklad hantering, både för myndigheterna och för de sökande. De nya administrativa rutiner som krävs får inte medföra att utökade kontroll- och arkivfunktioner måste byggas upp hos kommunerna. Kommunernas prövning bör bygga på de uppgifter som de sökande redovisar. De sökande bör inte i detta skede behöva styrka sina uppgifter med gravationsbevis eller andra utdrag ur myndighetsregister. Den kontroll som behöver utföras i dessa avseenden bör göras då länsbostadsnämnden prövar ansökan om utbetalning, sedan arbetena väl har slutförts.

Länsbostadsnämndernas befattning med sådana energilåneärenden som omfattas av försöksverksamheten kommer således att begränsas till att kontrollera att de förutsättningar är uppfyllda som kommunen har ställt upp som villkor för lån, att besluta om utbetalning av lånen samt att därefter svara för den fortsatta låneförvaltningen.

Vad gäller besvärsordningen för sådana beslut om energilån som fattas av kommuner som ingår i försöksverksamheten bör bostadsstyrelsen även i fortsättningen vara sista besvärsinstans. Besvär över beslut om energilån kommer således i dessa fall att kunna föras i två instanser, nämligen länsbostadsnämnden och bostadsstyrelsen.

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att bemyndiga regeringen att besluta om en försöksverksamhet med decentralisering till vissa kommuner av beslutanderätten i frågor om bostadslån till energibesparande åtgärder.

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1982

Reviderad nationalbudget 1982

REVIDERAD NATIONALBUDGET 1982[1]

Inledning

Den reviderade nationalbudgeten för 1982 som härmed läggs fram är utarbetad inom ekonomidepartementet och konjunkturinstitutet. Nationalbudgeten bygger på material som erhållits från fackdepartement och olika verk och institutioner. Vidare har utredningsrådet hörts. Dess ledamöter bär ej något ansvar för nationalbudgetens utformning och bedömningar.

Nationalbudgeten består av två delar. I den första delen, kapitel 1, sammanfattar ekonomidepartementet det ekonomiska läget och konjunkturutsikterna. Den andra delen, kapitel 2–10, behandlar utvecklingen t.o.m. 1982 inom olika områden mera i detalj. I den sammanfattande bedömningen och i de kapitel som ekonomidepartementet svarar för har perspektivet utsträckts till att omfatta 1983.

Kapitlen 3 Utrikeshandel, 6 De enskilda konsumenternas ekonomi, 7 Investeringarna, 8 Lönsamhet, kostnader och priser och 10 Kreditmarknaden har sammanställts inom konjunkturinstitutet. Institutet har även sammanställt avsnitten om gruvor, mineralbrott och tillverkningsindustri samt skogsbruk i kapitel 4.

I ett särskilt appendix redovisas en inom konjunkturinstitutet utförd studie rörande statsskulden och de realekonomiska effekterna av statens ränteutgifter.

Av ett bihang som följer därefter framgår i tablåform vilka kapitel och avsnitt som sammanställts inom ekonomidepartementet resp. konjunkturinstitutet. Vidare redovisas prognostal för olika delsektorer enligt ekonomidepartementets och konjunkturinstitutets bedömingar.

Ansvaret för bedömningen av Sveriges ekonomi 1982 och 1983 vilar på ekonomidepartementet, där arbetet med nationalbudgeten letts av statssekreteraren Sten Westerberg och departementsrådet Sune Davidsson.

[1] Kalkylerna avslutades för ekonomidepartementets del den 22 april 1982.

1 Sammanfattande översikt[1]

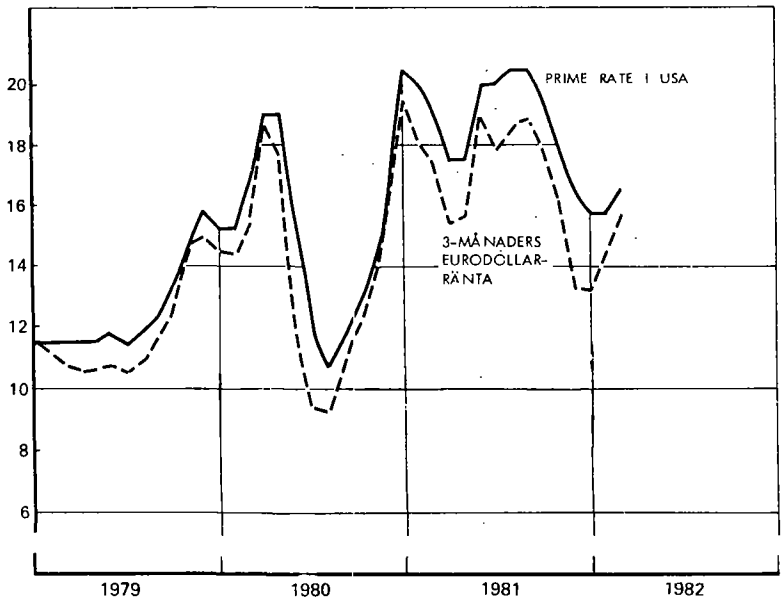
1.1 Den internationella utvecklingen

Under de tre månader som gått sedan den preliminära nationalbudgeten presenterades i januari har de internationella förutsättningarna ändrats på ett par väsentliga områden. Det gäller dels växelkurser och räntor, dels oljepriser.

Omkring årsskiftet väntade man att räntorna skulle dras ned något, främst i Förenta staterna, i samband med en fortsatt lågkonjunktur under första halvåret 1982. Samtidigt fanns det faktorer som talade för att dollarn skulle försvagas i relation till de västeuropeiska valutorna och yenen. En sådan faktor var försämringen av den amerikanska konkurrenskraften under 1981. Denna försämring borde få effekter på Förenta staternas bytesbalans och därigenom försvaga dollarn. Stigande budgetunderskott innebar också en risk för ökande inflation och därmed ett försämrat förtroende för dollarn.

Trots att de underliggande faktorerna har utvecklats i den förutsedda riktningen har dollarn stärkts ytterligare och räntorna snarast visat tendens att öka sedan årsskiftet. (Se diagram 1:1). Denna utveckling har inte kunnat undgå att få vissa återverkningar på världsekonomin i övrigt.

Diagram 1: 1 Räntor utomlands 1979–1982
Procent

Källa: Riksbanken.

[1] I detta kapitel presenteras ekonomidepartementets bedömning av det ekonomiska läget och av konjunkturutsikterna. I de följande kapitlen 2–10 redovisas mera ingående utvecklingen inom olika områden.

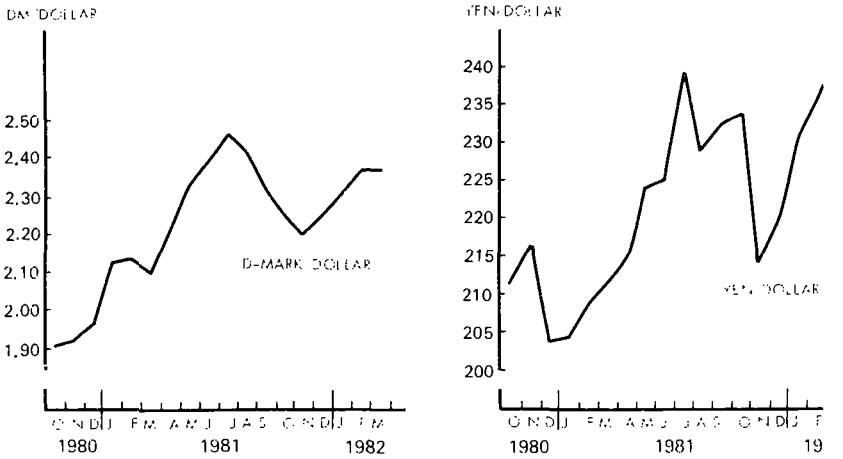
Det grundläggande draget i den amerikanska ekonomiska politiken sedan Reaganadministrationens tillträde i januari 1981 har varit en stram monetaristisk penningpolitik och inriktning mot att begränsa statsutgifterna (exkl. försvaret) kombinerat med ett kraftigt avståndstagande från skattehöjningar. I praktiken har detta lett till en i övervägande grad expansiv finanspolitik.

Inriktningen på att endast tillåta en begränsad monetär expansion medförde under 1981 kraftiga variationer i räntenivån. Vissa tider låg bankernas utlåningsränta till de bästa kunderna (prime rate) över 20 %. Variationerna i räntenivån hör ihop med den kortsiktiga utvecklingen av penningmängden. Den har ökat betydligt mera än vad som ligger inom de ramar som Federal Reserve dragit upp. Det har lett till förväntningar om en ytterligare skärpt penningpolitik, vilket har drivit upp räntorna.

Under tiden har man i Västeuropa i någon mån försökt lösgöra sig från den amerikanska räntenivån genom att inte följa med i ränteuppgången utan i stället stegvis dra ned räntorna. Detta har främst gjorts av inhemska investerings- och sysselsättningsskäl. Det vidgade räntegapet har bidragit till att driva upp dollarkursen till tidigare inte uppnådda nivåer (se diagram 1:2). Prisutvecklingen på olja och andra råvaror har emellertid i viss utsträckning motverkat höjningen av dollarkursen.

Skattesänkningen i Förenta staterna den 1 juli i år och uppgången i försvarsutgifterna torde bidra till att budgetunderskottet kan bli ca 100 miljarder dollar både innevarande och nästa budgetår. Det motsvarar ungefär 3 % av BNP vilket inte är uppseendeväckande mycket sett i ett internationellt perspektiv men innebär att anspråk ställs på en betydande

Diagram 1:2 Dollarns utveckling gentemot D-marken och yenen okt. 1980–mars 1982

Källa: OECD.

del av utrymmet på kapitalmarknaden. Här har tidigare antytts att ett stigande budgetunderskott skulle kunna försvaga dollarkursen. Å andra sidan är risken för att finansieringen av budgetunderskottet driver upp räntorna stor. En sådan uppgång skulle kunna dämpa produktionen kraftigt men samtidigt hålla uppe valutakursen.

En förnyad ränteuppgång skulle också riskera att dra upp räntorna i Västeuropa och därmed få en ytterligare depressiv effekt. Skulle de västeuropeiska räntorna av olika anledningar inte fullt ut följa med en sådan amerikansk utveckling skulle räntegapet vidgas, vilket knappast kunde undgå att få konsekvenser för valutakurserna. Även om inte dollarn skulle stiga ytterligare skulle i varje fall en annars möjlig utjämning utebli eller fördröjas. Slutresultatet av en sådan utveckling skulle kunna bli en fortsatt restriktiv penningpolitik med negativa konsekvenser på produktion, investeringar och sysselsättning.

De valutakursförändringar som skett sedan andra hälften av 1980 har lett till kraftiga förskjutningar av konkurrensförhållandena. För Västeuropa och Japan har konkurrenskraften förbättrats ordentligt gentemot Förenta staterna. Utvecklingen riskerar att driva på de protektionistiska tendenser som finns i länder som drabbas av en försämrad konkurrenskraft.

Skulle å andra sidan dollarn försvagas bör ränteskillnaderna kunna minska och handlingsfriheten för de västeuropeiska penningpolitiska myndigheterna öka. Den inflationsrisk som en lättare penningpolitik kan innebära skulle kunna balanseras av apprecieringen av de västeuropeiska valutorna. Därmed skulle de vinster som under det senaste halvåret uppnåtts på inflationsbekämpningens område inte behöva äventyras.

Valutakursutvecklingen tenderade under 1981 att i många länder fördröja den dämpning av inflationen som är ett huvudmål för den ekonomiska politiken. Trögheten i priserna nedåt fördröjde prisavmattningen i apprecierande länder som Förenta staterna medan priserna hölls uppe i deprecierande länder i Västeuropa. Under de senaste månaderna har man dock kunnat se påtagliga resultat vad gäller priserna. Den genomsnittliga inflationen i OECD-området dämpades från ca 10,5 % för 1981 till 9 % i februari i år, räknat på 12-månaderstal. De senaste månadernas inflation, omräknad i årstakt, är ännu lägre.

Eftersom inflationsdämpningen varit det kanske viktigaste målet för den ekonomiska politiken i de ekonomiskt tongivande länderna, kan det finnas anledning fråga huruvida detta uppnåtts huvudsakligen via den ekonomiska politiken eller av andra skäl.

Det främsta vapnet har varit en stram penningpolitik, med mer eller mindre fast fixerade målsättningar för penningmängdens tillväxt. Filosofin bakom detta har varierat något men i huvudsak gått ut på att en fast ram för denna tillväxt efter hand skulle dra ner inflationsförväntningarna i linje med vad som vore förenligt med den penningpolitiska normen. På sina håll har måluppfyllelsen ifråga om penningmängdstillväxt varit låg. Vidare

synes resultatet i första hand ha varit en dämpad real tillväxt. Huruvida inflationsförväntningarna varaktigt påverkats på detta sätt är oklart. I varje fall har den strama penningpolitiken som ett inslag haft höga, och varierande, räntor vilket påverkat prisindexarna och därmed fördröjt en avläsbar effekt av inflationsbekämpningen. Räntorna har också utgjort ett hinder för investeringar som skulle ha kunnat lägga grunden till en stabil tillväxt med på sikt bättre möjligheter till låg inflation.

Inte heller ifråga om finanspolitiken är resultaten entydiga. Skärpningen av finanspolitiken har verkat aktivitetsdämpande även om s.k. automatiska stabilisatorer, bl.a. i form av ökade utbetalningar av arbetslöshetsunderstöd, verkat i motsatt riktning. Den låga aktivitetsnivån har bidragit till att skatteintäkterna ökat långsamt och varit en faktor bakom de ökande underskotten i de offentliga budgetarna i många länder. Underskotten har ökat likviditeten i ekonomierna och därmed också inflationsrisken.

Åtstramningen har obestridligen lett till en låg eller i vissa fall t.o.m. negativ tillväxt och den lägre efterfrågan på arbetskraft som följt härav torde ha verkat avkylande på lönerna. En klar nedgång i löneökningstakten inom OECD-området har kunnat registreras och det har naturligtvis återverkat på inflationen. Både det låga avtalet för västtysk stålindustri med en löneökning på 4,2 % och omförhandlingen av de amerikanska bilarbetarnas avtal kan tjäna som exempel.

Överhuvudtaget har löneökningstakten efter den andra oljekrisen 1979 legat på en betydligt lägre nivå än efter den första krisen 1973–1974. Det förhållandet att man inte på samma sätt försökt kompensera sig för oljepriserna har underlättat anpassningen. Konjunkturavmattningen skulle av denna anledning kunna bli mindre djup än som var fallet efter den första oljekrisen.

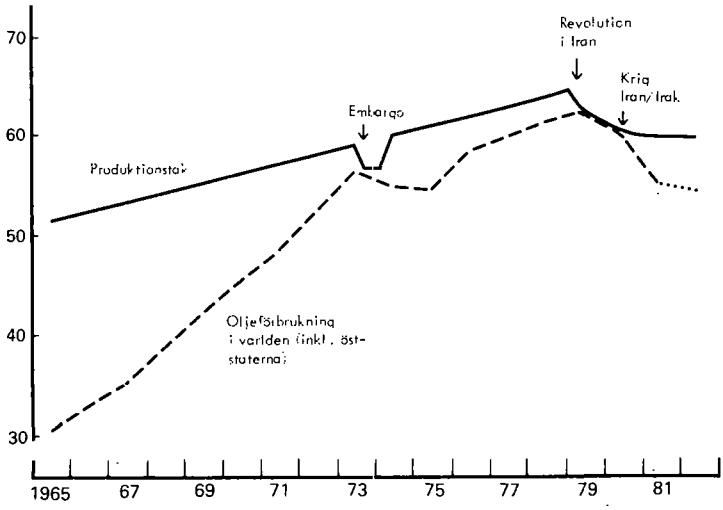
Det är troligt att olje- och övriga råvarupriser spelat en viktig roll för dämpningen av konsumentpriserna. Som exempel kan nämnas att andra råvaror än olja under 1981 sjunkit i pris. Råvarupriserna utveckling kan åtminstone delvis ses som ett utslag av den internationella åtstramningspolitiken.

Vid årsskiftet utgick prognoserna från att råoljepriset under 1982 skulle ligga stilla på 34 dollar per fat för typråoljan Arabian Light. Ett sådant antagande baserade sig också på det prisbeslut som fattades vid höstens OPEC-möte.

Efterfrågan blev dock så svag att den prisnivån inte kunde upprätthållas. Den löpande oljeproduktionen är större än den slutliga efterfrågan. Hur stort detta överskott är, är svårt att bedöma, uppskattningarna ligger omkring 3–5 miljoner fat per dag motsvarande 5 à 10 % av produktionen. På spot-marknaden föll priserna från knappt 33 dollar per fat till 27–28 dollar per fat på kort tid.

Även priserna på olja levererad enligt långsiktiga kontrakt har till viss del fallit. Det brittiska oljebolaget BNOC sänkte sitt pris med 4 dollar i

Diagram 1:3 Oljemarknaden 1965–1982

Anm: Produktionstaket har erhållits genom s. k. peak-to-peak anpassning med korrigering för effekterna av embargot 1974, revolutionen i Iran 1979 och krigsutbrottet mellan Iran och Irak 1980. Siffran för oljeförbrukningen 1981 är en uppskattning.

Källa: OPEC Bulletin, augusti 1981. Petroleum Intelligence Weekly, 11 januari 1982. Beräkningar inom ekonomidepartementet.

början av mars. Priserna för övrig Nordsjöolja följde efter. Med vissa undantag har dock den officiella kontraktsprisnivån på olja producerad inom OPEC inte sänkts. I syfte att försvara kontraktspriserna beslutade OPEC vid sitt möte i Wien den 19–20 mars 1982 att begränsa utbudet. Begränsningen uppgår till 1,5 miljoner fat per dag enligt officiella uppgifter.

Diagram 1:3 anger överslagsmässigt hur efterfrågan och produktionskapacitet utvecklats under 1970-talet. Den viktiga frågan är om den beslutade produktionsbegränsningen får den åsyftade inverkan på priserna. Prisutvecklingen beror på styrkan och snabbheten i den internationella konjunkturen och den oljeefterfrågan som denna ger upphov till samt på besparingsansträngningarna och behovet av lageruppbyggnad.

Oljeförbrukningen har sjunkit kraftigt i relation till BNP i industriländerna, särskilt efter den andra oljekrisen. Av intresse är om de besparingsåtgärder som resulterat i denna minskning av oljeförbrukningen per producerad enhet är bestående och om besparingarna kommer att fortsätta. Skulle de låga oljepriserna leda till en lägre ambitionsnivå i fråga om besparingar skulle detta kunna innebära att oljeefterfrågan i konjunkturuppgången skulle stiga i stort sett i takt med BNP-tillväxten inom OECD-området.

Härtill kommer behovet av normal lageruppbyggnad. Trots den neddragning av lagren som skett under 1980 och 1981 är dessa fortfarande

sannolikt höga i relation till förbrukningen. Det höga ränteläget har lett till att förbrukarna är försiktiga med någon mera omfattande lageruppbyggnad. Någon sådan kommer knappast heller att börja förrän förväntningarna är inställda på att bottennivån för oljepriserna uppnåtts. Även om efterfrågan både för slutlig förbrukning och lager ökar under 1983 kommer sannolikt fortfarande ett utbudsöverskott att råda.

Som följd av den utveckling som kunnat iakttas hittills har konjunkturinstitutet antagit att det genomsnittliga importpriset (inkl. frakt m. m.) på råolja för Sveriges del skulle komma att under 1982 ligga strax under 33 dollar per fat. Som jämförelse kan nämnas att det genomsnittliga importpriset 1981 låg på 35,33 dollar.

Det angivna priset avser ett sammanvägt genomsnitt av priserna på import från spotmarknaden och import enligt kontrakt. Prisprognosen förutsätter bl. a. en ökad andel olja från spotmarknaden i vår import.

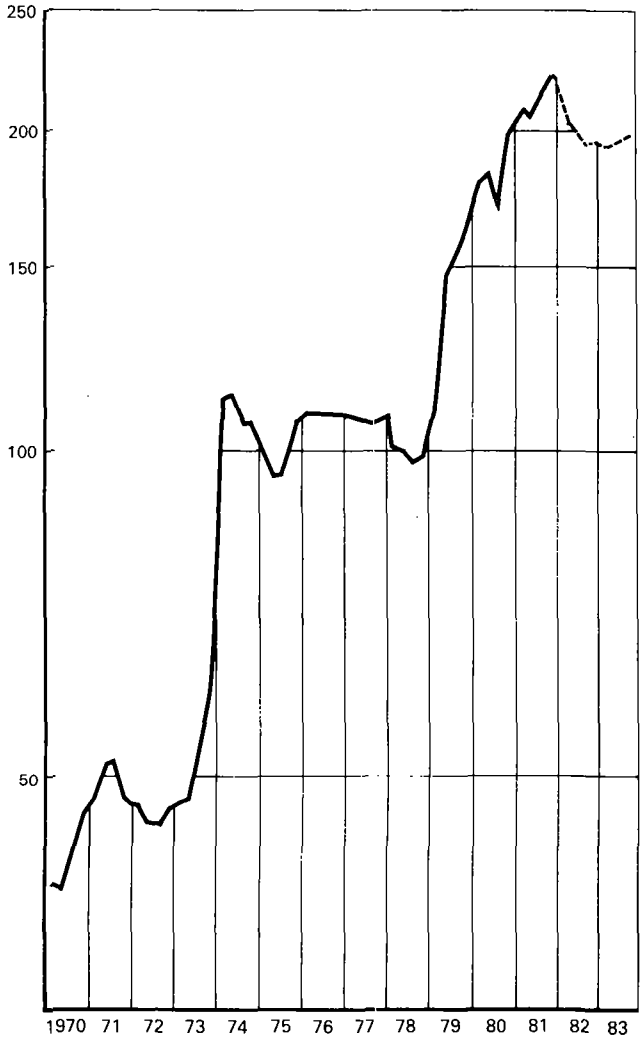
Vidare har institutet antagit att efterfrågan, i samband med den säsongmässiga lageruppbyggnaden, kommer att leda till en viss prisuppgång på petroleumprodukter under det tredje kvartalet i år följt av en uppgång under fjärde kvartalet för råoljan. Efterfrågan under 1983 ger sannolikt underlag för en viss fortsatt prisuppgång motsvarande ett oförändrat realpris för oljan. Efter hand kan det finnas underlag även för en real oljeprisstegring. Det reala importpriset på olja framgår av diagram 1:4.

Inte minst mot bakgrund av de senaste 10 årens erfarenheter finns det anledning fråga sig hur stor risken kan vara för en mera turbulent utveckling. Det är i och för sig sant att båda oljekriserna inträffat i samband med högkonjunkturer då efterfrågan på olja både för slutlig användning och för lageruppbyggnad stigit kraftigt och i skeden då det inte heller är ovanligt att råvarupriser varierar kraftigt. Men när det gäller oljan kan man inte bortse från den roll som politiska kriser spelat. Vid den första oljekrisen var det oktoberkriget och hotet om en successiv neddragning av tillförseln som skapade underlag för den kraftiga prisstegringen. Vid den andra oljekrisen var det revolutionen i Iran 1979 samt kriget mellan Iran och Irak som påverkade oljeproduktionen och skapade farhågor inom industrivärlden för ytterligare störningar av oljetillförseln. Detta ledde till betydande lagerköp vilket drev upp priserna.

Det bör således observeras att de båda oljekriserna varit förbundna med politiska kriser i det största producentområdet. Detta har självfallet betydelse när det gäller att förutse oljeprisutvecklingen framöver. Den prognos som här gjorts innebär ett i flera avseenden försiktigt antagande. Någon snabb prisökning antas inte. Däremot kan det reala oljepriset på sikt tänkas öka.

Oljepriset kan inte ses frikopplat från vad som händer med valutakurserna. Skulle dollarn falla minskar detta värdet av OPEC-ländernas oljeintäkter och det skulle då kunna finnas en strävan att hålla oljepriserna högre än i en situation där dollarn ligger kvar på nuvarande nivå. Med hänsyn till

Diagram 1: 4 Realpriset på svensk oljeimport 1970–1983
Halvlogaritmisk skala. Index 1975 = 100

Anm: Realpriset mäts som svenskt importpris för råolja och petroleumprodukter i relation till svenskt importpris för bearbetade varor.

marknadsläget och till OPEC:s sjunkande marknadsandel torde dock ett sådant relativt prisläge vara svårt att upprätthålla, särskilt i den mån det kräver prishöjningar. Det torde vara realistiskt att räkna med att vid en lägre dollarkurs en viss kompenserande rörelse uppåt av oljepriserna kommer att finnas men att denna sannolikt inte kommer att kunna kompensera dollarfallet fullt ut och att prisanpassningen kommer att släpa efter.

För amerikansk del skulle en nedgång i dollarns värde medföra tendenser till stigande priser genom att oljepriserna skulle stiga räknat i dollar. (Härtill kommer självfallet den importprisökande effekt som själva deprecieringen ger på varor som noteras i andra valutor.) För de apprecierande valutorna skulle dollarfallet och oljeprisstegringarna motverka varandra.

Vilka konsekvenser ett sjunkande oljepris skulle ha på västvärldens ekonomier är delvis beroende av hur dessa länders ekonomiska politik utformas. Skulle man trots realt sjunkande oljepriser i den internationella handeln ändå vilja hålla uppe realpriset för de inhemska konsumenterna skulle detta kunna ske genom höjda skatter. Skulle man ändå vilja uppnå den realinkomstpåverkan som de sjunkande oljepriserna möjliggör kan detta uppnås genom att kombinera höjda energiskatter med motsvarande sänkning av andra skatter. Eftersom det i de tongivande länderna idag finns ett starkt behov av att redovisa resultat på inflationsbekämpningens område och eftersom en sådan omläggning av skattepolitiken kräver parlamentens medverkan är det dock mest sannolikt att flertalet länder istället väljer att låta oljeprissänkningarna slå igenom i konsumentledet.

Effekterna på världsekonomin av sänkta oljepriser är beroende av industriländernas reaktion i finans- och penningpolitiskt avseende. De blir också beroende av hur snabbt lägre oljeintäkter påverkar OPEC-ländernas import. En mycket överslagsmässig kalkyl skulle kunna ange att en prissänkning på ca 10% skulle öka tillväxten i OECD-länderna med ca 1/4 procentenhet i år och 1/2 procentenhet nästa år. Inflationen skulle kunna dämpas med knappt 1/2 resp. 1 procentenhet.

Totalt har tillväxten i OECD-området beräknats bli 1/2% i år och 3% nästa år. Profilen ser ut på följande sätt:

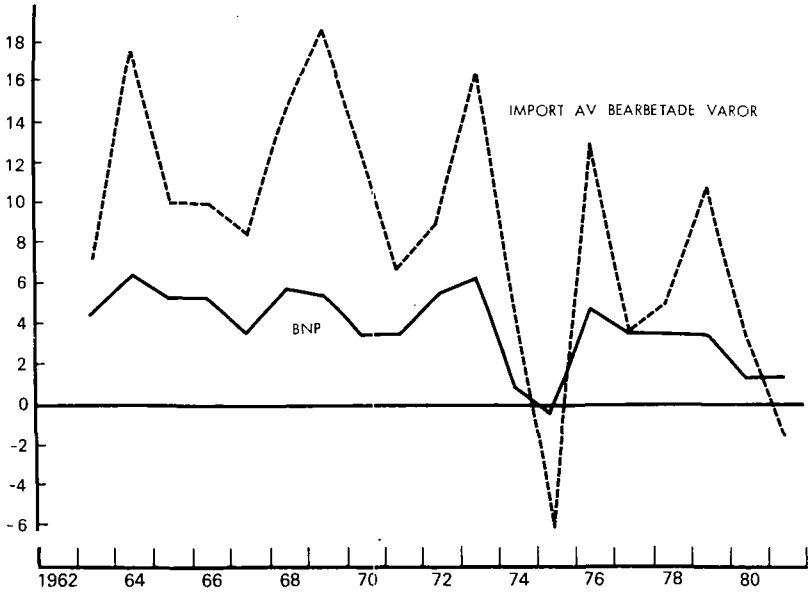
BNP-förändring sedan föregående halvår, årstakt %

1981		1982		1983	
I	II	I	II	I	II
2,4	0	−1/2	2	2 1/2	3 1/2

Detta innebär en något svagare internationell konjunkturuppgång i år än vad som beräknades i den preliminära nationalbudgeten i januari. Skillnaden ligger främst i en svagare utveckling i Förenta Staterna. Det är som tidigare nämnts främst i Förenta staterna som de ändrade förutsättningarna i fråga om ränte- och växelkursutveckling verkat tillväxthämmande.

Det är vidare av intresse, särskilt för små utrikeshandelsberoende ekonomier som den svenska, hur en internationell konjunkturförbättring av antytt slag påverkar världshandeln. Samvariationen mellan BNP-tillväxt och import av bearbetade industrivaror inom OECD-området framgår av diagram 1:5.

Diagram 1: 5 BNP och import av bearbetade varor i OECD-området 1963–1981

Importelasticitet

1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972
1,6	2,8	1,9	1,9	2,2	2,5	3,5	3,4	1,5	1,7

1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981
2,7	5,3	15,0	2,6	0,9	1,3	3,1	3,1	−1,2

Det är vanligt att importtillväxten är större än BNP-tillväxten, dvs. att den s.k. importelasticiteten ökar i konjunkturuppgångar. För 1982 och 1983 har antagits en importelasticitet om i genomsnitt 2,5 vilket inte är någon särskilt hög siffra om man jämför bakåt i tiden. Det leder till en ökning av handeln inom OECD-området på 3,5 % resp. 5 %.

Länderna utanför OECD-området påverkas på olika sätt av en lägre oljenota. Utvecklingsländer utan olja får en lättnad när det gäller bytesbalansen samtidigt som deras möjligheter att exportera till industriländerna ökar. För OPEC-länderna försämras deras importkapacitet. Sammantaget väntas OECD-ländernas marknader utanför det egna området öka med närmare 4 % i år vilket ger en total världshandelstillväxt på knappt 4 %.

För nästa år har en något lägre importbenägenhet antagits, varför världshandeln trots den högre BNP-tillväxten endast skulle öka obetydligt snabbare, eller med ca 5 %. Med utgångspunkt från tidigare års erfarenheter skulle en högre prognos för världshandeln i och för sig kunna försvaras.

De sjunkande oljepriserna sänker produktionskostnaderna i industriländerna. Avmattningen i löneökningarna verkar åt samma håll. Arbetskraftskostnaden per producerad enhet i genomsnittlig nationell valuta kan beräk-

nas öka med drygt 6% i år och sannolikt mindre nästa år. För 1982 har konjunkturinstitutet därför antagit att priset på industrivaror i internationell handel skall öka med ca 6%. För 1983 har en ökning på 5–6% här ansetts trolig. 1978, ett år som i flera hänseenden är jämförbart med 1982, steg dessa priser mindre än 4%. För svensk del har avtagande prisstegringar konsekvensen att det från utlandet kommande inflationstrycket blir lägre men samtidigt krävs en större återhållsamhet med den inhemska kostnadsutvecklingen.

Det finns anledning understryka att fortsatt höga och t.o.m. stigande räntor leder till en svagare produktion än vad som här förutsatts. Vid en snabb konjunkturförbättring kan också olika trögheter i ekonomierna komma att visa sig igen och inflationen ta fart utan att oljepriserna behöver vara primärt pådrivande. Under 1978 började konsumentpriserna stiga redan innan den andra oljeprisvågen hade satt in. Det finns ett tydligt samband mellan lättnaderna i den ekonomiska politiken och prisstegringarna. Skulle inflationstakten ta fart på nytt är det sannolikt att flera viktiga länder åter stramar åt den ekonomiska politiken. Därmed skulle uppgången hållas nere på en låg nivå. Vid ett sådant händelseförlopp skulle inte nödvändigtvis oljeefterfrågan bli den avgörande tillväxtrestriktionen.

Sannolikt skulle världshandelns ökning då begränsas, kanske inte så mycket i år som nästa år. Fortfarande torde man dock få räkna med att prisstegringarna i internationell handel blir förhållandevis låga. Svensk industri skulle då stå inför en svårbemästrad situation karaktäriserad av låg världshandels-, och därmed marknadstillväxt, samtidigt som konkurrenternas priser fortfarande hålls på en relativt låg nivå.

Den andra oljekrisen medförde kraftiga försämringar av industriländernas bytesbalanser.

Efter den första oljekrisen lyckades OECD-länderna genom en drastisk åtstramningspolitik vända det underskott som den fördyrade oljenotan medfört till ett överskott redan 1975.

Vid den andra oljekrisen var anpassningsprocessen smidigare men det innebar också att OECD:s underskott blev bestående över en längre period. Spegelbilden av detta är att OPEC-ländernas överskott också hållits uppe under längre tid.

I januari förutsågs OECD-underskottet för 1982 dras ner till 25 à 30 miljarder dollar medan OPEC:s överskott väntades gå ner till ca 35 miljarder dollar att jämföra med över 100 miljarder dollar två år tidigare.

Den nya oljebilden har förändrat förutsättningarna. Den här upplinjerade utvecklingen kan innebära en ytterligare sänkning av OECD-underskottet till en obetydlig nivå i år. Förbättringen av områdets bytesbalanssituation koncentreras dock huvudsakligen i uppbyggnad av stora överskott i Japan och Förbundsrepubliken Tyskland. För OPEC-staternas del skulle överskottet praktiskt taget raderas ut.

1.2 Utvecklingen i Sverige 1981–1983

Bakgrund

Sedan några månader tillbaka finns tydliga tecken på att konjunkturnedgången har brutits. Industriproduktionen har ökat varje månad sedan september 1981 och även den senaste konjunkturbarometern visar att företagen är inställda på ökad orderingång och produktion under det första halvåret i år.

Läget idag uppvisar vissa likheter med situationen våren 1978. En avgörande fråga var då som nu huruvida den export- och industritillväxt som devalveringen på hösten innan syftade till skulle komma till stånd. I det följande kommer vissa jämförelser med läget 1978–1979 att göras i samband med diskussionen om utvecklingen i år och nästa år.

Utvecklingen under första delen av 1980 riskerade att leda in den svenska ekonomin på en kurs som på ett alltför påtagligt sätt avvek från omvärldens. Skärpningen av finanspolitiken under hösten medförde främst att den inhemska efterfrågan dämpades i takt med omvärldens. En kombination av stram ekonomisk politik och andra faktorer såsom stigande oljepriser höll ner efterfrågan under hela 1981.

Industrin kunde inte kompensera försvagningen av hemmamarknaden genom en expansion på exportmarknaderna. Det berodde till en del på att även dessa marknader dämpades av lågkonjunkturen. Men lika viktig var försämringen av den svenska konkurrenskraften.

Visserligen innebar tvåårsavtalet för 1981 och 1982 en kostnadsökning för det första året som ungefär motsvarade utlandets men utvecklingen på de internationella valutamarknaderna försämrade vårt konkurrensläge särskilt mot de västeuropeiska länderna. Från augusti 1980 till augusti 1981 apprecierades kronan mot de länder som är anslutna till EMS med drygt 10%.

Försämrad konkurrenskraft och sjunkande marknadsandelar motiverade devalveringen med 10% i september 1981.

Det förefaller som om devalveringen snabbt givit resultat redan under hösten. De svenska exportpriserna tycks ha ökat ca 5 1/2 procentenheter långsammare än konkurrenternas under andra halvåret 1981 räknat i jämförbar valuta. Det gav också till resultat att marknadsandelar började återvinnas så att exporten av bearbetade varor kunde öka med drygt 6%. Den totala exporten ökade om än något långsammare.

Nedgången av efterfrågan på hemmamarknaden gällde både konsumtion och investering. Det fick också konsekvenser för importefterfrågan som minskade med närmare 6%. Kraftigt bidragande härtill var lagerminskningen. Nationalräkenskaperna tyder på att den minskade lagerhållningen motsvarar en efterfrågeförändring på 1,8% räknat som andel av BNP. Det var särskilt lagren av petroleumprodukter som minskade. Uppskattningsvis reducerades dessa lager med 2 milj. ton. Det motsvarar ungefär 10% av den totala årsförbrukningen.

Tabell 1:1 Förändring i BNP-komponenterna i procent av BNP föregående år 1978–1983

	1978	1979	1980	1981	1982	1983
Privat konsumtion	−0,4	1,4	0,1	−0,3	−0,5	0,5
Statlig konsumtion	0,1	0,3	0,1	0,0	−0,2	−0,2
Kommunal konsumtion	0,6	0,9	0,5	0,5	0,5	0,2
Bruttoinvestering	−1,7	1,1	0,6	−1,1	−0,6	0,4
Lagerinvestering	−1,4	1,9	1,4	−1,8	0,7	0,3
Summa inhemsk efterfrågan	**−2,8**	**5,7**	**2,7**	**−2,7**	**0,0**	**1,1**
Nettoefterfrågan från utlandet	4,1	−1,4	−0,8	1,8	1,4	1,3
Export, varor och tjänster	2,5	2,3	−0,5	0,5	1,9	2,6
./. Import, varor och tjänster	−1,6	3,7	0,3	−1,3	0,5	1,3
BNP-förändring	**1,3**	**4,3**	**1,9**	**−0,9**	**1,4**	**2,4**

Källor: Konjunkturinstitutet, statistiska centralbyrån och beräkningar utförda inom ekonomidepartementet.

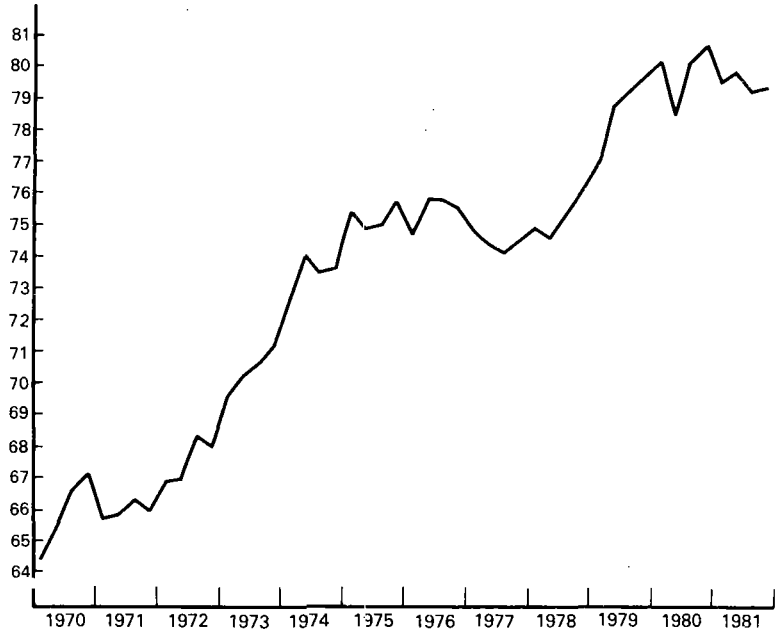
Förbrukningen av petroleumprodukter torde ha minskat med 10%, delvis beroende på den lägre aktiviteten i ekonomin och delvis beroende på energibesparingar.

Kombinationen av låg inhemsk aktivitet och förbättrad konkurrenskraft efter devalveringen ledde till en förbättring av bytesbalansen för varor och tjänster på ca 9,5 miljarder kr. realt sett. Detta motverkades i viss mån av försämringen av terms-of-trade och av transfereringarna på 1,8 resp. 4,7 miljarder kr. men resultatet blev en viss förbättring av bytesbalansen så att underskottet stannade vid 15,8 miljarder kr. eller 2,8% av BNP. För OECD-länderna i genomsnitt motsvarade deras underskott mindre än 1% av områdets BNP.

Som framgår av tabell 1:1 gav utrikeshandeln netto ett bidrag till produktionsutvecklingen på 1,8 procentenheter medan den inhemska efterfrågan motsvarade 2,7 procentenheter. Därav svarade lagerminskningen för 1,8 procentenheter. Av övrig inhemsk efterfrågan svarade investeringarna för huvuddelen av minskningen. På den privata sidan var det de försämrade konjunkturutsikterna som motiverade en större försiktighet. På den offentliga sidan började inriktningen mot större återhållsamhet i första hand ta sig uttryck i lägre investeringar. Första steget i en process som syftar till försiktighet med utgiftsökningar är naturligen att se över investeringsplanerna.

För staten minskade även konsumtion medan den kommunala konsumtionen ökade med ca 3%. Detta är en något långsammare volymökning än som tidigare beräknats. Räknat i värde är dock ökningen densamma som beräknades i den preliminära nationalbudgeten i januari, det är istället priset per konsumtionsenhet som visat sig stiga snabbare. Totalt sett skulle BNP ha minskat med 0,9% under 1981. Tas hänsyn till den alltmer negativa faktorinkomsten från utlandet, dvs. ränteutbetalningarna m. m., och försämringen i bytesförhållandet har den för inhemsk förbrukning tillgängliga inkomsten, bruttonationalinkomsten BNI, minskat väsentligt mer eller med 1,9%.

Diagram 1:6 BNP kvartalsvis 1970–1981
Milj. kr. 1975 års priser. Säsongrensade värden

Den angivna produktionsminskningen på 0,9 % utgörs av bruttonationalprodukten mätt från användningssidan. Mätt från produktionssidan, dvs. produktionen summerad över olika sektorer i ekonomin, anger statistiken en minskning på 0,3 %.

Det torde under alla förhållanden vara klart att en produktionsminskning ägt rum. Även i de europeiska industriländerna i övrigt har det varit en produktionsminskning under året.

En produktionsminskning leder till konsekvenser för sysselsättningen. Den totala sysselsättningen minskade under loppet av året. Arbetslösheten steg därmed under året från ca 2 % vid årets början till ca 3 % vid dess slut om hänsyn tas till de säsongmässiga förändringarna. Den jämförbara arbetslöshetsnivån som genomsnitt för samtliga OECD-länder var närmare 8 %.

Priser, löner, kostnader

Två frågor är speciellt viktiga för den ekonomiska utvecklingen i Sverige under den närmaste tiden. Det är dels följden för svensk del av de internationella problem som tidigare diskuterats, dels av den inhemska pris- och kostnadsutvecklingen. Vad gäller den senare är möjligheterna att undvika en utlösning av avtalsklausulen i 1982 års avtal och att för 1983 hålla inflationen på de i skatteöverenskommelsen angivna 5,5 procenten av särskilt intresse.

Inflationstakten fortsätter att dämpas i år. När det gäller utvecklingen mätt mellan årsgenomsnitten blir dock trycket från de internationella priserna obetydligt svagare än under 1981 som framgår av följande tablå som anger bidrag till konsumentprisökningen i procentenheter enligt konjunkturinstitutets beräkningar.

	1981	1982
Bidrag från		
Internationella priser	3,8	3,7
Indirekta skatter och livsmedelssubventioner	2,1	−0,3
Övriga kostnadsfaktorer	6,2	4,6
Totalt	**12,1**	**8,0**

Inflationsimpulserna från utlandet dämpas således inte nämnvärt vilket beror på eftersläpande genomslag från devalveringen. Räknat under loppet av resp. år blir dock avsaktningen tydligare, bidraget blir närmare 2 procentenheter lägre 1982.

De indirekta skatterna bidrar till att sänka inflationstakten i år. Det beror i första hand på effekten av mervärdeskattesänkningen. Det lägre kostnadstrycket från inhemska kostnadsfaktorer 1982 jämfört med 1981 förklaras dels av att lönekostnadsökningen är lägre under det andra avtalsåret, dvs. 1982, dels av att produktivitetsökningen antagits bli något högre. Arbetskostnaden per producerad enhet skulle därför öka med bara 2–3 % i år mot över 10 % i fjol.

Enligt konjunkturinstitutets beräkningar i kapitel 6 skulle inflationen i genomsnitt gå ned från 12,1 % 1981 till 8 % 1982. Räknat från årets början till dess slut skulle ökningen bli ännu något lägre. Det innebär att inflationen i stort sett halverats från hösten 1980 till hösten 1982. Enligt institutets kalkyler skulle detta innebära att den s. k. avtalsindex, dvs. konsumentpriserna rensade för energipriser, i början av hösten skulle bryta igenom den gräns på 6,9 % som enligt avtalen utlöser kompensation.

Eftersom konjunkturinstitutets kalkyler bygger på en förutsättning om oförändrad politik har t. ex. någon förändring i diskontot inte antagits. Skulle den internationella och inhemska utvecklingen medge en förändring i detta avseende blir möjligheterna att förhindra utlösning av avtalsklausulen större.

Det är av intresse att notera att avtalet slöts i ett läge där man förutsåg realt stigande energipriser och att parterna utgick från att löntagarna inte skulle ha kompensation för detta. Under 1981 steg också energipriserna realt men så tycks inte bli fallet i år. I den preliminära nationalbudgeten räknades med en svag uppgång av det reala oljepriset under årets lopp men med de nya prognoser för oljepriserna som gjorts blir det istället en drygt 2-procentig realprissänkning på energi trots skattehöjningarna under våren. Det framgår av att avtalsindex, som är rensat från energipriser, väntas

stiga snabbare än konsumentprisindex. Avtalsindex överskattar därmed den prisutveckling som den totala konsumtionen drabbas av genom att de ur köpkraftsynpunkt positiva energipriserna inte är medräknade. Det kan vidare noteras att prisutvecklingen enligt avtalsindex 1981 blev 0,9 procentenheter jämfört med den gräns där avtalsklausulen skulle ha utlösts.

Utvecklingen under 1983 blir viktig dels för att kostnadsökningarnas storlek då påverkar möjligheterna att tillvarata de konkurrensfördelar devalveringen givit, dels för att de också bestämmer möjligheterna att uppfylla de förutsättningar som skatteuppgörelsen är byggd på.

Den låga internationella inflationen förbättrar möjligheterna att nå den målsatta prisstegringstakten men den skärper samtidigt kraven på en låg kostnadsökning här hemma för att kunna behålla de andelsvinster devalveringen givit.

För att belysa dessa frågor har för 1983 räknats med två kostnadsalternativ. Det ena, alternativ I, förutsätter en låg timkostnadsökning så att konsumentprisökningarna kan hållas på 5,5%. I detta alternativ skulle arbetskraftskostnaden per timme öka med ca 7% varav 1,5 procentenheter förutsätts avräknas för finansiering av marginalskattesänkningen. Därmed kvarstår ett utrymme på 5,5% för avtalsmässig löneökning och löneglidning tillsammans.

I det andra alternativet, alt II, har antagits en hög lönekostnadsökning, närmare 13%. Vid en sådan kostnadsutveckling blir den reala produktionstillväxten också lägre varför man också måste utgå ifrån att produktiviteten mätt som produktionsökning per timme blir långsammare. Förutsättningar och resultat framgår av tabell 1:2.

Det krävs en kombination av gynnsamma faktorer för att det ska vara möjligt att få ned inflationen till den målsatta nivån: hög produktivitetsökning, låg lönekostnadsökning och en försiktig prispolitik från företagens sida. Sammanfaller dessa faktorer, vilket det finns förutsättningar för att de skall kunna göra 1983, kan inflationen bringas ned till den angivna takten. Våren 1979 nådde prisstegringarna ned till denna nivå innan effekterna av den andra oljekrisen ännu börjat märkas i de inhemska prisnivåerna.

Tabell 1:2 Kostnadsutveckling och inflation 1983
Proc. förändring

	Alt. I	Alt. II
Internationella priser i nat. valutor	5,5	5,5
Svensk lönekostnadsökning per timme	7,2	12,8
Produktivitet i prod. av bearb. varor	4	3
Produktivitet i tjänstesektorn	2	1
Vinstandelsförändring		
bearb. varor	+1	+1
tjänstesektorn	oför.	oför.
Konsumentpriser	5,5	8,5

Produktivitetsökningen i alternativ I ligger ungefär i linje med vad som uppnåddes vid konjunkturuppgången 1978–1979. När det gäller löneökningen är det dock ett brott mot tidigare trender. Lönekostnadsökningen är i och för sig större än 1982 men å andra sidan förutsätts 1,5 procentenheter därav avräknas för finansieringen av första etappen av marginalskattesänkningen varför det bara blir kvar 5,5 % för direktlöneökning. Detta är en procentenhet mindre än 1982. Om man för den konkurrensutsatta sektorn avsätter 3 procentenheter för löneglidning skulle det bara återstå 2,5 procentenheter för avtalsmässig löneökning. Detta är en procentenhet mindre än 1982. En så låg avtalsmässig löneökning har, som framgår av kapitel 6, inte förekommit under 1970-talet.

Med dessa förutsättningar skulle det bli omöjligt för företagen att både fortsätta att sänka sina relativa priser något i förhållande till konkurrenterna och förbättra vinstmarginalerna ett par procent. Vinstmarginalförbättringen ligger dock främst inom råvaruindustrierna och är mera begränsad inom produktionen av bearbetade varor.

I alternativet med snabbare kostnadsökning finns det ingen möjlighet att begränsa prisstegringarna till 5,5 %. Kostnadsökningen i sig gör det omöjligt, därtill kommer att produktiviteten torde utvecklas svagare så att arbetskostnaden per producerad enhet bara av denna anledning blir högre. Det finns ingen anledning tro att företagen skulle absorbera en vinstförsämring av den storlek det skulle bli fråga om ifall företagen skulle bära kostnadsökningen genom sänkta vinstnivåer i syfte att behålla konkurrenskraftiga priser. Det är istället troligt att de höjer sina priser mer än konkurrenterna för att kortsiktigt försvara vinsterna.

Det kan bli fråga om kraftiga relativprishöjningar, ca 3,5 %, om man förutsätter att strävandena går ut på att i stort sett hålla vinstmarginalerna på 1982 års nivå. Relativprishöjningen påverkar naturligtvis vår konkurrenskraft på ett mycket negativt sätt. Detta kommer dock att till fullo märkas på exportvolymerna först på ett par års sikt.

Beräkningarna tyder på en inflationstakt i närheten av 9 % för 1983. Uppgiften avser dock årsgenomsnittet, tendensen under året är klart stigande. Fortsätter denna utveckling under 1984 stiger inflationen snabbt upp över 10-procentsnivån. En så kraftig kostnadsökning kan dock inte fortgå länge innan motåtgärder måste tillgripas.

Utrikeshandel

Oljekrisen 1979–1980 fördyrade oljenotan för Sveriges del så som framgår av följande tablå (förändring i miljarder kr., föregående års prisnivå, minustecken anger försämring av bytesbalansen)[1].

[1] I tablån anges nettoeffekten av prisförändringen på handelsbalansen. Eftersom exporten av petroleumprodukter uppgår till 5 1/2 miljarder kr. har priseffekterna på exporten också beaktats.

	1979	1980	1981
Priseffekt	− 8	−8 1/2	−6 1/2
Volymeffekt	− 2	3 1/2	5
Summa	**−10**	**−5**	**−1 1/2**

Energibesparingar och låg aktivitet dämpade den negativa bytesbalanseffekten. Det är svårt att skilja ut hur mycket härav som är konjunkturberoende och hur mycket som är en långsiktig besparing.

Under perioden var det naturligtvis svårt att kompensera de stigande oljekostnaderna med exportökning inom andra områden i ett läge där flertalet länder förde åtstramningspolitik.

Under 1980 och 1981 förlorade vi ånyo marknadsandelar. En kraftigt bidragande orsak härtill var att konkurrenskraften försämrades fram till devalveringen. Sammanställningen i tabell 1:3 visar att den underliggande försämringen av exportvolymerna för bearbetade varor och råvaror inte syntes i handelsbalansen i löpande priser utan doldes bakom terms-of-trade-förbättringar. Det var dock inte terms-of-trade-förbättringar som kunde förbli bestående utan innebar att priset på svenska varor steg mer än för konkurrenterna vilket hade negativa konsekvenser för marknadsandelarna både på export- och hemmamarknaden.

Under 1980 och 1981 tillsammantagna växte marknaden för bearbetade varor knappast alls inom OECD-området. Däremot ökade marknaderna utanför OECD-området med inemot 20%. Det lyckades något bättre för svensk export på dessa marknader. För den totala exporten av bearbetade

Tabell 1:3 Förändring av handelsbalansen 1979–1983
Miljarder kr., föregående års priser

	1979–1980			1980–1981		
	Pris-effekt	Volym-effekt	Summa	Pris-effekt	Volym-effekt	Summa
Råolja, petr.prod.	−8 1/2	3 1/2	−5	−6 1/2	5	−1 1/2
Bearbetade varor	2 1/2	−3 1/2	−1	3 1/2	4 1/2	8
Övriga varor	2 1/2	−2 1/2	0	1 1/2	1	2 1/2
Summa	**−3 1/2**	**−2 1/2**	**−6**	**−1 1/2**	**10 1/2**	**9**
	1981–1982			1982–1983		
	Pris-effekt	Volym-effekt	Summa	Pris-effekt	Volym-effekt	Summa
Råolja, petr.prod.	−1	−2	−3	−1	−2 1/2	−3 1/2
Bearbetade varor	−1	7	6	1/2	5	5 1/2
Övriga varor	1 1/2	0	1 1/2	1	1/2	1 1/2
Summa	**− 1/2**	**5**	**4 1/2**	**1/2**	**3**	**3 1/2**

industrivaror blev utvecklingen följande över åren 1980 och 1981, uttryckt i miljarder kr. i 1979 års priser.

Marknadstillväxt	4 1/2
Andelsförlust	−4
Exportförändring	1/2

Som tidigare nämnts började återhämtningen av förlorade andelar förhållandevis snabbt efter devalveringen. Konjukturinstitutet räknar med att det från halvårsskiftet 1981 till utgången av 1982 ska vara möjligt att vinna tillbaka marknadsandelar motsvarande 7% av exporten av bearbetade varor. I ekonomidepartementets kalkyler har perspektivet utsträckts till att omfatta 1983 och det förutsätts att det även då ska vara kostnadsmässigt möjligt att hålla något lägre exportprisutveckling än omvärlden. Över hela perioden räknat från devalveringen skulle sålunda de svenska exportpriserna hållas så mycket lägre än konkurrenternas att relativpriserna skulle sjunka med ungefär 10%.

En jämförelse kan här göras med utvecklingen efter devalveringarna 1977. Relativprissänkningen under ettårsperioden från halvårsskiftet 1977 var också ungefär 10%. Då upphörde emellertid relativprissänkningarna och övergick förhållandevis snabbt i ökningar. Vid en bedömning av huruvida prissättningsbeteendet nu kommer att vara annorlunda finns det anledning att särskilt beakta följande faktorer. För det första är vinstläget bättre än 1977–1978. Då låg nettodriftsöverskottet enligt nationalräkenskaperna räknat som andel av industrins förädlingsvärde på 5% medan det 1981 beräknas ha varit 8 à 9%. De omedelbara behoven att höja intäkterna är därför idag inte lika stora. Företagen bör kunna anlägga ett något längre perspektiv på sin prispolitik och lägga större vikt vid de intäkter som konkurrenskraftiga priser på sikt erbjuder genom volymökningen.

För det andra var konkurrensen om tillgängliga arbetskraftsresurser då betydligt hårdare, den offentliga sektorn rekryterade ca 50000 personer per år. De närmaste åren blir motsvarande ökningar ungefär hälften så stora. Andelen företag som uppgav brist på kvalificerad arbetskraft steg snabbt under 1979 fram till hösten 1980.

De oroande tecken som finns är att priserna enligt den månatliga exportprisindex som ingår i producentprisindex stigit sedan december. I och för sig är det vanligt att priserna stiger omkring årsskiften. Om man ser till relationen mellan export- och importpriser på verkstadsvaror, den största enskilda gruppen bearbetade varor, tycks exportpriserna ha stigit mer än importpriserna under månaderna december–februari. Detta skulle vid första påseende kunna tolkas som ett utslag av en mer aggressiv prispolitik från företagens sida. En rimligare förklaring är dock att prisjusteringar som föranleddes av devalveringen i syfte att kompensera för höjda importkostnader och ge utrymme för en viss förbättring av vinstmarginalerna inte

genomfördes omedelbart utan till avsevärd del togs ut med verkan omkring årsskiftet. Exportvolymen under det första kvartalet i år har, jämfört med motsvarande period 1981, ökat ungefär med de 5–6% som prognosen förutsätter. Man kan därför inte ta de senaste månadernas exportprisstatistik som ett tecken på att den beräknade relativprissänkningen skulle utebli. Det finns sålunda ingen anledning frångå den grundläggande kalkylen.

Resultatet för exportvolymtillväxten framgår av följande tablå (proc. volymförändring).

	1981	*1982*	*1983*
Bearbetade varor			
Marknadstillväxt	1	3,5	5
Andelsförändring	0	4	2,5
Exportökning	1	7,5	7,5
Råvaror	−2,9	2,3	6
Total varuexport (enl. nationalräkenskapernas beräkningsmetoder)	0,6	5,8	7,5

Det förefaller finnas möjlighet att i år återvinna en del av den mark som råvaruexporten förlorade under 1981. Det gäller främst för tvävaror medan massaexporten ungefär följer marknadstillväxten. För malmexporten kan en fortsatt svag utveckling väntas.

Exportökningen är enligt denna prognos långsammare än vad som var fallet efter devalveringen 1977. Det borde inte möta några kapacitetsmässiga hinder att öka exporten i den angivna takten. Därtill kommer att den inhemska efterfrågan nu hålls tillbaka i högre grad.

Ovan redovisade kalkyler avser exporten av varor. Enligt de undersökningar som gjorts på uppdrag av betalningsbalansdelegationen har exporten av tjänster kommit att spela en allt viktigare roll. Exportinkomsterna på tjänstesidan uppgick 1977 till 16 miljarder kr. och beräknas 1981 ha uppgått till 32 miljarder kr.

Tjänstexporten väntas dock öka något långsammare än varuexporten i år, ca 4,5%, men ungefär följa samma tillväxttakt som varuexporten nästa år.

Den totala exporten av varor och tjänster skulle därmed öka drygt 5,5% i år och 7,5% 1983.[1]

Den volymutveckling som här diskuterats bygger på vissa antaganden om de svenska företagens prissättning. Det förutsätts vidare en sänkning av den internationella inflationstakten. För innevarande år skulle prisstegringen på industrivaror i internationell handel stanna vid drygt 6% i natio-

[1] Den lägre prognosen för 1982, räknad enligt nationalräkenskapernas metoder, jämfört med PNB har närmast indextekniska förklaringar, se kapitel 3.

Tabell 1:4 Bytesbalansen 1981–1983.
Milj. kr., löpande priser

	1981 prel.	1982 progn.	1983 progn.
Export, varor, fob	144 064	167 400	188 600
Import, varor, cif	146 071	164 600	181 900
Handelsbalans	– 2 007	2 800	6 700
Export av tjänster exkl. restpost inkl. korr av handelsstat.	20 538	22 100	24 900
Import av tjänster inkl. korr. av handelsstat.	30 532	33 700	35 900
Tjänstebalans	– 9 994	–11 600	–11 000
Räntenetto	–11 503	–14 600	–16 400
U-landsbistånd	– 3 835	– 4 300	– 4 700
Övriga transfereringar	– 2 405	– 2 800	– 3 200
Transfereringsbalans	–17 743	–21 700	–24 300
Restpost	14 000	16 000	18 000
Bytesbalans	–15 744	–14 400	–10 500
Andel av BNP, %	–2,8	–2,3	–1,6

nella valutor. För nästa år väntas takten sjunka till 5 1/2%. Det ger naturligtvis ett mycket begränsat utrymme för svenska pris- och kostnadsstegringar i den konkurrensutsatta sektorn.

Omräknat i svenska kronor och med hänsyn tagen till helårseffekten av devalveringen på 1982 skulle det kunna tänkas bli ett utrymme på ca 15 1/2%. Eftersom här förutsätts en relativprissänkning på ca 5 1/2% skulle det bli en exportprisstegring på 9 1/2% räknat i svenska kronor. Med hänsyn till att det bedömts bli möjligt med en relativprissänkning på 1/2% nästa år skulle det då ge en svensk exportprisökning på bara 5%. Konsekvenserna i fråga om utrymme för kostnadsökningar och vinster har redan diskuterats.

Sammanlagt innebär detta att handelsbalansen förbättras med 4,8 miljarder kr. i år från ett underskott på 2 miljarder kr. 1981 till ett överskott på 2,8 miljarder kr. i år. Av detta överskott har 1,3 miljarder kr. redan uppnåtts under det första kvartalet.

Trots konkurrenskraftsförbättringen fortsätter dock sannolikt försämringen av tjänstenettot om hänsyn inte tas till de av betalningsbalansdelegationen prognoserade statistiskt oredovisade inkomsterna. Inräknas denna korrigering skulle tjänstebalansen bli oförändrad.

Den ökade skuldsättningen utomlands och de höga räntorna drar vidare upp transfereringsutgifterna. Försämringen uppgår till ca 3,5 miljarder kr.

Totalt sett väger dock förbättringen av handelsbalansen upp de negativa posterna så att bytesbalansen förbättras ca 1 miljard kr. Underskottet skulle stanna vid 14,4 miljarder kr. motsvarande 2,3% av BNP.

Under 1983 skulle förbättringar av handelsbalansen fortsätta med så mycket som 4 miljarder kr. Även tjänstebalansen torde förbättras.

Försämringen av transfereringsbalansen väntas däremot fortsätta om än i långsammare takt än tidigare. Räntebetalningarna till utlandet beräknas uppgå till 25 miljarder kr. Samtidigt bör observeras att bl.a. de höga räntesatserna även ökat ränteinkomsterna. De beräknas i år vara 8,5 miljarder kr.

För nästa år skulle bytesbalansen då kunna komma ner till ett underskott på drygt 10 miljarder kr. motsvarande ungefär 1,5 % av BNP. De angivna siffrorna avser det lägre kostnadsalternativet. I det högre alternativet torde, kanske något förvånande, bytesbalansen visa ett något bättre saldo 1983. Detta beror i huvudsak på två faktorer. För det första väntas företagen höja sina relativpriser vilket omedelbart ger högre exportinkomster, de negativa effekterna kommer till fullo först senare.

För det andra leder så kraftiga kostnadsökningar med stor sannolikhet till att näringslivets investeringar blir betydligt mindre expansiva. De har ett högt importinnehåll.

För det tredje urholkar den högre inflationen disponibelinkomsterna så att den privata konsumtionsefterfrågan också ökar långsammare.

Kortsiktigt skulle därför en högre kostnadsökning inte leda till en sämre bytesbalans. Exporterfarenheterna från 1970-talet talar dock för att på ett par års sikt blir konsekvenserna ytterst kännbara.

Industrins produktion och investeringar

Här har tidigare redovisats att industriproduktionen stigit sedan september 1981 (se diagram 1:7). Det innebär att konjukturnedgången har varit kortare än 1975–1977. Då sjönk industriproduktionen från årsskiftet 1974/1975 ända till mitten av 1978, nu beräknas nedgången vara under knappt två år, 1980 och 1981.

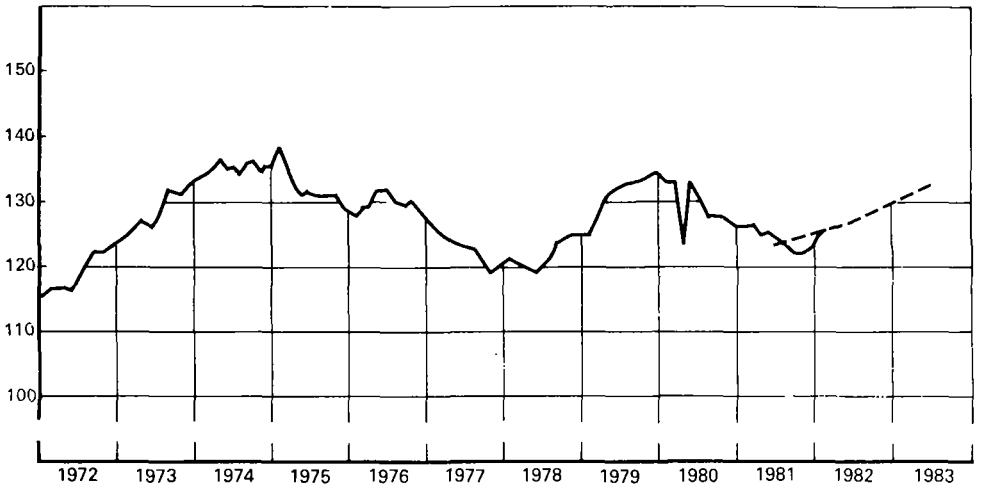
Det finns dock viktiga skillnader mellan förhållandena då och nu. Lagren hade börjat byggas upp redan under 1974 och uppbyggnaden fortsatte under de följande åren. Det var i hög grad en följd av den lagerstödspolitik som då bedrevs. När sedan konkurrenskraften förbättrades genom devalveringarna 1977 måste lagren först säljas ut innan det kunde bli aktuellt med någon produktionsökning. Överlagren torde gott och väl ha motsvarat ett års industriproduktion.

Härtill kom att under större delen av perioden 1974–1977 kämpade svensk industri med ett kostnadsläge som uppenbart var omöjligt att bibehålla på sikt. Nu har kostnadsläget istället snabbt rättats till. I jämförelse med avmattningen i början av 1970-talet är det heller inte någon ovanligt kort tid som produktionsminskningen varat.

Det är huvudsakligen exporten och lageruppbyggnaden som svarar för efterfrågan på industrivaror. Detta gäller både 1982 och 1983. Under 1983 bidrar också investeringsuppgången till att få fart på produktionen.

Med en produktivitetsökning på omkring 3,5 % för hela industrin, skulle det, om hänsyn tas till den genomsnittliga arbetstiden per person, ske en

Diagram 1:7 Industriproduktionsindex 1972–feb. 1982 samt prognos för årsgenomsnitten 1982 och 1983
1975 års priser. Säsongrensade månadsvärden utjämnade med tremånaders glidande medelvärde
Index 1968=100

Tabell 1:5 Industrins utveckling 1981–1983
Proc. volymförändring

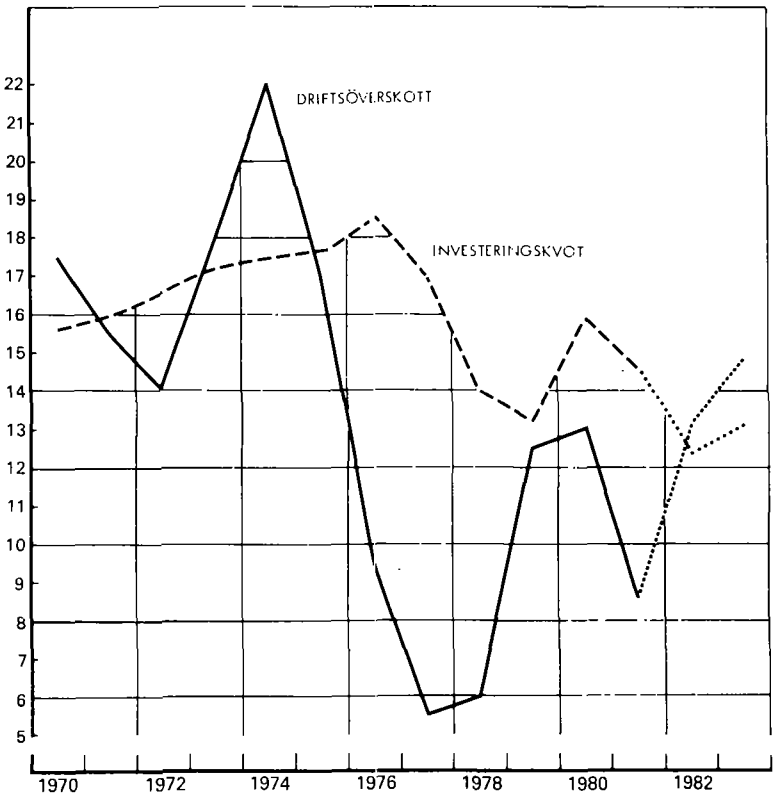
	1981	1982	1983 Alt. I	Alt. II
Produktion	−3,5	3	4 1/2	2
Investeringar	−8,5	−11	10	5
Produktivitet	−0,5	4	3 1/2	2 1/4
Sysselsättning (antal pers.)	−26 000	− 6 000	16 000	−2 000
Export (varor)	0,6	5,8	7,5	4

sysselsättningsökning under andra halvåret innevarande år. Räknat mellan årsgenomsnitten 1982 och 1983 skulle det vara fråga om en ökning med ca 15 000 personer men räknat från bottennivån under första halvåret 1982 till början av 1983 blir det i stället fråga om en ökning på ca 20 000 personer. Antalet sysselsatta inom industrin kommer ändå att ligga betydligt under den senaste toppnivån som inföll 1980.

I och med vinstförbättringen under 1982 och 1983 och det gradvis ökade kapacitetsutnyttjandet kan man räkna med att investeringarna så småningom börjar öka igen. Enligt den investeringsenkät som ligger till grund för konjunkturinstitutets prognos i kapitel 7 skulle det bli en viss investeringsökning under loppet av 1982. Mellan årsgenomsnitten 1981 och 1982 blir det dock en minskning på 11%. Investeringsuppgången kan förväntas fortsätta under 1983, här har räknats med 10% i ökning i det gynnsamma kostnadsalternativet.

Diagram 1:8 Industriinvesteringarnas och driftsöverskottets andel av industrins förädlingsvärde 1970–1983

Procent

Som framgår av diagram 1:8 skulle det innebära en mycket försiktig ökning av investeringskvoten. Det medför också att kapitalstocken i industrin på nytt börjar öka.

I alternativet med högre kostnadsökning bryts den påbörjade industriexpansionen innan den internationella konjukturen börjar mattas. Produktionsökningen bedöms stanna vid 2 % 1983 främst beroende på försämrade exportutsikter och svårare konkurrensförhållanden gentemot importerade varor. Den sysselsättningsförbättring som påbörjats mot slutet av innevarande år stannar troligen upp och benägenheten bland företagen att öka sin personalstyrka avtar på nytt. En viss investeringsökning, närmast av ersättningskaraktär, har dock antagits även i detta alternativ. Huruvida den kommer till stånd eller ej får dock betraktas som högst osäkert.

Hushållens inkomster, konsumtion och sparande

Hushållens realinkomster steg snabbt 1980 trots den skärpning av den indirekta beskattningen som skedde under hösten.[1]

Av följande tablå framgår också att löne- och företagarinkomster samt den kombinerade effekten av direktskatteförändringar och transfereringar bidrog till disponibelinkomstökningen. På skattesidan var det bl. a. fråga om den särskilda skattereduktionen som beslutades i samband med avtalsrörelsen och som lades ut under hösten och därmed motverkade en del av verkningarna av de höjda indirekta skatterna.

	1980	1981	1982	1983 Alt. I	Alt. II
Faktorinkomster	0,3	− 2,8	−2,5	0	2
Inkomstöverföringar	3,3	1,7	−1,4	0	− 1
Direkta skatter m. m.	+ 3,5	+ 1,7	+0,5	+1,5	− 1
Nettoinbetalningar till det offentliga	+30,8	+22,2	−6,5	+7	−21
Disponibel inkomst	**3,1**	**− 1,7**	**−2,5**	**1**	**0,5**

Anm. Negativt tecken anger att förändringen innebär en minskning av hushållens inkomster.

Den stramare ekonomiska politiken och tvåårsavtalet sänkte realinkomsterna under 1981 och under 1982. Besparingarna sänker inkomstöverföringarna realt under innevarande år och tillsammans med den begränsade marginalskattejustering som gjordes för 1982 blir nettot av transfereringar och direkta skatter negativt för hushållen.

För 1983 tycks det dock bli möjligt att i begränsad utsträckning vända realinkomstutvecklingen igen så att en viss ökning blir möjlig. Det är pensionärerna som 1983 får en viss standardökning bl. a. som konsekvens av att energipriserna utvecklats så svagt under 1982. Det är nämligen prisutvecklingen fram till november 1982 som bestämmer pensionerna för 1983. I ett läge där inflationstakten avtar är det gynnsamt att få sin inkomst indexerad efter fjolårets utveckling.

Pensionernas reala ökning svarar i stort sett för hela ökningen av de disponibla inkomsterna. Även 1983 sjunker realvärdet av övriga inkomstöverföringar. Löntagarna kan uppnå ungefär oförändrad reallön 1983 även om direktlöneökningen stannar vid 5,5%, detta under förutsättning att inflationen inte blir högre än 5,5%.

Skulle avtalen inriktas på att uppnå oförändrad reallön 1983 och i enlighet med vad som tidigare sagts medföra en ökning av de direkta timlönerna med 5,5% skulle man kunna hävda att sett över hela perioden har prisutvecklingen hållits på den nivå som parterna mer eller mindre uttalat utgick ifrån när avtalen tecknades. Avtalsindex' utveckling i förhållande till de

[1] Till en del är realinkomstutvecklingen beroende av hur ränteförändringar beaktas i de prisindexar som används för att räkna om inkomsterna i fasta priser.

gränser som sattes upp vid avtalets ingående tar nämligen ut varandra under åren 1981 och 1982 som framgår av följande tablå.

Prisutveckling i förhållande till förutsättning vid avtalets ingående (positivt tecken anger prisökning utöver kompensationsgränsen).

1981	1982	1983
−1	+1	0

Beräkningarna avser löntagarna räknat som grupp. Hur utvecklingen blir för olika grupper inom denna kategori, och därmed hur första steget i skatteöverenskommelsen verkar, beror självfallet förutom inkomstläget också av underskottsavdragens storlek. Vidare spelar avtalsuppgörelsens fördelningspolitiska profil en viktig roll för utfallet.

I alternativ II belyses vad som händer vid en högre pris- och löneökningstakt. Det är naturligtvis så att om prisstegringstakten skulle bli högre än vad som här angivits skulle det beskära realinkomsterna om lönerna inte ökar snabbare. Kommer en sådan utveckling till stånd genom snabbare internationella priser finns möjligheten att möta detta med en apprecieringspolitik vilken bör kunna ha trovärdighet vid så låga lönekostnadsökningar.

Är det istället så att prisstegringarna blir högre än 5,5% på grund av högre inhemska kostnader, som belyses i alternativ II, blir effekterna på hushållens köpkraft annorlunda. Det är knappast troligt att löneökningarnas realvärde redan första året äts upp av prisstegringar och den högre köpkraftsindragning som skatterna då ger. Det är i stället troligen så som framgår av alternativ II att reallönerna kortsiktigt blir bättre än i alternativ I. Om kostnadsutvecklingen fortsätter i samma banor efter 1983 blir resultatet för reallönerna dock snabbt sämre.

Det som för 1983 främst ger en lägre total real disponibel inkomst i alternativ II jämfört med alternativ I är pensionärernas inkomster. De nominella inkomsterna är samma i båda alternativen, de bestäms nämligen av prisutvecklingen under loppet av 1982. Den högre inflationstakten i alternativ II ger direkt försämrande effekt på deras reala disponibla inkomster. Härtill kommer att vissa kategorier pensionärer drabbas av det ökade skattetrycket.

De sociala förmåner som följer löneutvecklingen får däremot ett bättre realt utfall i högkostnadsalternativet.

De kraftiga variationerna under senare år i disponibelinkomsterna återfinns inte i samma utsträckning i den privata konsumtionens utveckling som framgår av följande tablå (proc. förändring).

	1980	1981	1982	1983 Alt. I	1983 Alt. II
Real disp. inkomst	3,1	−1,7	−2,5	1	0,5
Privat konsumtion	0.1	−0,6	−1.0	1	0,5
Sparkvot, %	5.9	4,9	3,4	3,4	3,4

Under 1981 när realinkomsterna sjönk, inflationstakten var hög under större delen av året och arbetslösheten tenderade att öka, hade det varit naturligt att vänta en stigande sparkvot. I stället tycks hushållen ha försökt att uppehålla sin konsumtionsstandard genom att sänka sin sparkvot. Här bör också beaktas att hushållens reala sparande sjönk som en följd av det lägre bostadsbyggandet. Däremot steg det finansiella sparandet räknat som en andel av inkomsterna. Detta har också en koppling till bostadsbyggandet, den främsta anledningen till det stigande finansiella sparandet var att hushållen minskade sina byggnadskrediter. Ett visst tillskott därutöver kom från bank- och försäkringssparande. Till en del har således de förväntade reaktionerna hos hushållen blivit de som varit rimliga att förvänta, men detta överskuggas av de nämnda andra faktorerna som haft till effekt att sparkvoten sjunkit.

När det gäller konsumtionens sammansättning finner man en kraftig sänkning av livsmedelskonsumtionen. Som tidigare framhållits har detta sannolikt skett för att skapa utrymme för konsumtionsutgifter som endast kan förändras på längre sikt såsom bostadsutgifter.

För 1982 har konjunkturinstitutet antagit att sparkvoten skall fortsätta att falla. Även för detta år skulle det i och för sig finnas anledning vänta en sparkvotsökning. Skälen för detta skulle bl. a. kunna vara att arbetslösheten ligger på en hög nivå men kanske inte minst att effekterna av marginalskattereformen redan nu skulle öka benägenheten att spara.

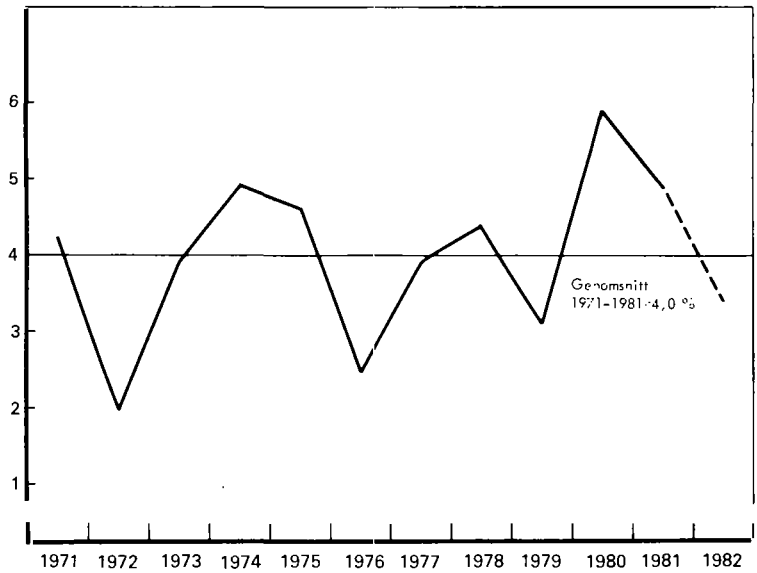
I och för sig torde man nog kunna förvänta tendenser till ett ökande finansiellt sparande genom ökad sanering av hushållens skuldsättning.

Ett minskat realt sparande genom minskat småhusbyggande torde emellertid vara att vänta även 1982. Vidare kan man observera att de indikationer på konsumtionsutvecklingen som finns för årets början snarast tyder på större kraft i konsumtionen än under 1981. Detaljhandelns försäljning har ökat under januari och februari. Bilförsäljningen har ökat med 10% under det första kvartalet.

Därför har här, i likhet med konjunkturinstitutet, antagits att sparkvoten fortsätter att falla även i år så att konsumtionsminskningen stannar vid 1%, se diagram 1:9.

För 1983 har schablonmässigt antagits en oförändrad sparkvot. Skattereformen borde här verka med än större kraft i riktning mot en ökad sparbenägenhet men med hänsyn till svårigheten att uppskatta effekten därav har

Diagram 1: 9 Sparkvoten 1971–1982
Sparandet i procent av disponibel inkomst. Helårsdata

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

en oförändrad sparkvot antagits. Därmed skulle den privata konsumtionen på nytt kunna öka något.

Görs samma antagande om sparkvoten även i alternativ II skulle skillnaden mellan alternativen begränsa sig till en halv procentenhet för den privata konsumtionen. Sett på något längre sikt blir skillnaden avsevärt större. Det kommer mycket snabbt att visa sig att det inte är möjligt att upprätthålla en oförändrad konsumtionsstandard i det högre kostnadsläget.

Den offentliga sektorn

Den offentliga utgiftstakten har dämpats. Från att ha ökat med drygt 5,5% under 1970-talet stannade ökningen vid knappt 4% i genomsnitt 1980–1981. De första stegen togs på det statliga området. Den statliga konsumtionens ökningstakt avtog redan under 1980 för att 1981 förbytas i en minskning. Samma år minskade också de offentliga investeringarna.

Eftersom kommunerna svarar för en väsentlig del av de offentliga utgifterna har särskilda ansträngningar gjorts för att få ned deras volymtillväxt. Volymtalen som redovisas i nationalräkenskaperna påverkas bl. a. av i hur hög grad det förekommit beredskapsarbeten i kommunal regi. Detta påverkar exempelvis utvecklingen 1980 och 1981. I år och nästa år inträder en annan komplicerande faktor. 1982 förs Karolinska sjukhuset och 1983 Akademiska sjukhuset över till resp. landsting. Detta kommer att registre-

ras som en kommunal volymtillväxt. Korrigerat för dessa speciella faktorer ser den underliggande utvecklingen ut på följande sätt (proc. förändring).

	1980	1981	1982	1983
Total volymförändring	*2,8*	*3,0*	*2,7*	*1,0*
därav				
beredskapsarbeten	−0,8	–	0,5	−0,5
överföring av sjukhus	–	–	0,8	0,5
underliggande volymtillväxt	3,6	3,0	1,4	1,0

Tar man hänsyn till dessa speciella faktorer skulle den underliggande ökningstakten halveras mellan 1981 och 1982. Denna bedömning innebär en viss nedrevidering av den prognos som gjordes i januari. Det är främst det nu kända lägre utfallet för 1981 som utgör motivet härför.

Mot en uppdelning av ovan angivet slag kan invändas att även den volymökning som beredskapsarbeten utgör måste finansieras med offentliga medel eller upplåning. Här har dock förutsatts att ökningen av beredskapsarbetena är av tillfälligt slag och kommer att avvecklas under loppet av 1983 när sysselsättningsläget förbättras. Här har vidare förutsatts att kommunerna nästa år kommer att hålla den av statsmakterna fastlagda volymtillväxten på 1 %.

Vad gäller den finansiella utvecklingen är det av särskilt intresse att observera den kraftiga förbättringen i kommunernas finansiella sparande. Eftersläpningen i utbetalningen av kommunalskattemedel ger en kraftigt likvidiserande effekt på kommunerna i ett läge där löne- och prisökningstakterna går ner. Det kan därför finnas viss risk att den kommunala volymökningen inte kan hållas på 1 % 1983 i en situation där det finansiella sparandet visar ett överskott på ca 5 miljarder kr.

För statens del kan motsvarande uppställning över konsumtionsförändringarna göras. Eftersom den statliga konsumtionen är betydligt mindre än den kommunala väger överföringen av de båda sjukhusen tyngre för statens del.

	1982	1983
Total volymförändring	*−2,4*	*−2,5*
därav		
överföring av sjukhus	−1,6	−1,1
sysselsättningsfrämjande åtgärder	0,2	0,1
underliggande volymförändring	−1,0	−1,5

Besparingsarbetet medför således att den underliggande statliga konsumtionen fortsätter att minska i omfång.

Som framgår av tabell 1:6 innebär vad som här redovisats tillsammans med de besparingar som görs i transfereringssystemet att den totala offentliga utgiftstakten dämpas högst avsevärt.

Tabell 1:6 Den offentliga sektorns utveckling 1981–1983

	1981	1982	1983
Offentlig konsumtion, %	1,9	1,1	−0,1
Offentlig sysselsättnings-förändring, antal personer	29 600	20 000	3 000
Offentliga reala utgifter, %	4,4	1,0	2,1
Offentliga reala utgifter exkl. statsskuldsräntor	2,1	0,1	0,5
Budgetsaldo, miljarder kr.	−66 277	−76 800	−80 600
Budgetsaldo i % av BNP	−11,6	−12,5	−12,0
Offentligt finansiellt sparande, miljarder kr.	−30 043	−36 600	−36 600
Offentligt finansiellt sparande i % av BNP	− 5,3	− 5,8	− 5,4

Särskilt gäller detta för utgifterna exkl. statsskuldsräntor. Fördelningen mellan kalenderåren 1982 och 1983 är osäker men i genomsnitt för dessa år skulle utgiftstakten (exkl. räntor) vara obetydlig. Även om räntorna tas med i beräkningen tycks ökningstakten vara långsammare än BNP-tillväxten, dvs. utgiftsandelen sjunker.

Som framgår av kapitel 9 kan vissa invändningar riktas mot att räkna de offentliga utgifterna som andel av BNP. Skulle man i stället räkna dem som andel av de totala utgifterna i ekonomin skulle utgiftsandelen ha börjat dämpas redan 1979–1980.

Den redovisade utvecklingen innebär att ökningstakten i både det statliga budgetunderskottet och den offentliga sektorns negativa finansiella sparande dämpas jämfört med tidigare år. Sett i relation till BNP minskar budgetsaldots andel något mellan 1982 och 1983.

De finanspolitiska effekterna som dessa beräknas med ekonomidepartementets enkla finanspolitiska effektmodell, se kapitel 9, fångar också upp de nämnda tendenserna. Den expansiva effekten avtar under 1981 och 1982 för att 1983 förbytas i en åtstramande effekt.

	1980	*1981*	*1982*	*1983*
Finanspolitisk effekt, % av BNP	2,2	1,0	0,9	−0,8

Inom ramen för det utvecklingsarbete med beräkningarna av de finanspolitiska effekterna som pågår inom konjunkturinstitutet har en särskild studie av statsskulden och de realekonomiska effekterna av statens ränteutgifter gjorts (appendix efter kapitel 10). Slutsatserna av denna genomgång är att statens ränteutgifter, med de gjorda förutsättningarna, inte torde ha haft några mera betydande expansiva effekter på samhällsekonomin under perioden 1970–1981. I studien påpekas dock att under de närmaste åren skulle, med de bindningar av räntesatserna som föreligger och under förutsättning att en dämpning av inflationen till storleksordning-

Tabell 1:7 Finansiellt sparande 1980–1983
Milj. kr., löpande priser

	1980	1981	1982	1983
Offentlig sektor	−21 100	−30 100	−36 600	−36 600
Staten	−37 900	−49 000	−56 100	−61 400
Kommuner	− 100	500	1 800	5 300
Socialförsäkring	16 900	18 400	18 000	19 500
Bostäder	−12 200	−12 100	−10 000	− 9 000
Hushåll	12 000	12 700	9 400	11 000
Näringsliv	2 500	13 800	22 800	23 600
Icke-finansiella företag	−17 600	−12 600	− 6 200	− 7 400
Finansiella företag	20 100	26 400	29 000	31 000
Summa bytesbalans	**−18 800**	**−15 700**	**−14 400**	**−11 000**

en 5–6 % kan realiseras, den relativt höga reala räntesatsen kunna medföra en expansiv effekt på de sektorer som placerat sina tillgångar i statspapper. Detta kan utgöra ett problem för stabiliseringspolitiken när det gäller att dämpa inflationen. Det bör observeras att här avses den reala genomsnittliga räntesatsen på statsskulden. Av intresse när det gäller näringslivets investeringsbenägenhet är den reala nyupplåningsräntan. Denna fråga diskuteras inte i detta sammanhang.

Finansiellt sparande och kreditmarknadens utveckling

Den reala utvecklingen återspeglas i de finansiella sparandena, se tabell 1:7.

Förbättringen av bytesbalansen under åren 1981–1983 motsvaras av ett ökat finansiellt sparande inom landet. Under åren 1981 och 1982 försämras fortfarande den offentliga sektorns sparande varför det är andra sektorer som svarar för ökningen. Den lägre aktiviteten inom bostadsbyggandets område medför ett ökat finansiellt sparande. Men det är framför allt inom näringslivet som ökningen sker. För 1981 hänger det dock samman med att investeringsaktiviteten är låg samtidigt som lagren minskar. Däremot tycks nettosparandet inom de icke-finansiella företagen snarast ha minskat.

Förändring i finansiellt sparande
Miljarder kr.

	1981	*1982*	*1983*
Offentliga sektor	−9,0	−6,5	0
Bostäder	0,1	2,1	1
Hushåll	0,7	−3,3	1,5
Näringslivet	11,3	9,0	1
finansiella företag	6,3	2,6	2
icke-finansiella företag	5,0	6,4	−1
Utlandet	3,1	1,3	3

1982 ställer i första hand lageruppbyggnaden större anspråk på finansiella resurser. De reala investeringarna fortsätter att sjunka i volym.

Förutsättningarna är goda att nettosparandet i företagen skall kunna förbättras i år. Skulle den här antagna gynnsamma kostnadsbilden realiseras för 1983 skulle ingen nämnvärd försämring ske i det finansiella sparandet trots att investeringsaktiviteten då får fart.

De senaste årens kreditmarknadsutveckling och kreditpolitik har i hög grad präglats av statens betydande upplåningsbehov och av de instabila internationella valuta- och kapitalmarknaderna. I förening med Sveriges strukturella underskott i bytesbalansen är utrymmet för en självständig kreditpolitik litet.

Trots att det svenska diskontot låg kvar på en historiskt mycket hög nivå under större delen av 1981 kunde dock olika korta räntesatser successivt sänkas. Efter det att räntan i Förenta staterna och Förbundsrepubliken Tyskland sjunkit något och den svenska valutareserven legat på en relativt stabil nivå kunde diskontot sänkas från 12 till 11% i oktober. En viss nedtrappning av räntorna i tongivande länder och avtagande inflationstakt medgav en ytterligare diskontosänkning i mars i år till 10%. Straffräntan, dvs. räntesatsen för bankernas upplåning i riksbanken över viss nivå vilken i hög grad styr penningmarknadsräntorna, behölls oförändrad. Räntorna på prioriterade obligationer berördes inte.

Under 1981 omfördelades finansieringen av budgetunderskottet beroende på ändrade marknadsförutsättningar. Statens utlandsupplåning mer än halverades, från 22 till 9 miljarder kr., medan upplåningen i riksbanken ökade med ungefär motsvarande belopp. Statens ökade finansieringsbehov på ca 12 miljarder kr. placerades huvudsakligen i bankerna. Det innebar att närmare 90% av affärsbankernas inlåningsökning (inkl. bankcertifikat) från allmänheten 1981 placerades i statsobligationer. I samband med en stadigt fallande skattkammarväxelränta och samtidigt bibehållen obligationsränta skedde också en omfördelning i budgetunderskottets inhemska finansiering från korta papper till långa. Allmänhetens andel av finansieringen förblev oförändrad mellan 1980 och 1981.

Till betydande del kom således ökningen i budgetunderskottet att slå igenom på penningmängden, dvs. bankinlåningen. Genomsnittligt har den stigit ca 12% de båda senaste åren vilket är en lägre takt än 1978–1979.

Ett kvarstående bytesbalansunderskott, ett stort budgetunderskott och starkt beroende av en osäker internationell ränteutveckling kommer även i fortsättningen att prägla kreditmarknadens utveckling.

Skall valutareserven kunna bibehållas ungefär på nuvarande nivå bör såväl staten som den privata sektorn upprätthålla upplåning i utländsk valuta enligt de ansvariga myndigheternas uppfattning. De korta räntorna bör därför i princip hållas på en nivå som leder till ett visst privat kapitalinflöde netto. Statens uppgift blir att täcka upp huvuddelen av det valutautflöde som härrör från underskotten i bytesbalansen. Den inhemska finansi-

eringen av statens utgiftsöverskott måste med olika metoder inriktas mot att begränsa budgetens likviditetsskapande effekter.

Innevarande års budgetunderskott beräknas öka något mindre än som tidigare förutsetts, med 11 miljarder kr. till 77 miljarder kr. Till den del statens utgiftsöverskott finansieras med lån i riksbanken och i utlandet motverkas inte likviditetsökningen i bankerna. Så sker emellertid om kapitalmarknadsinstituten eller allmänheten (företag, hushåll etc.) köper statspapper. Finansiering i bankerna ökar inlåningen eller penningmängden men får olika inlåsningseffekt beroende på om den är kort eller långfristig samt på bankernas likviditet och utlåningskapacitet.

Finansieringsbilden för 1982 visar att även med tämligen optimistiska antaganden om kapitalmarknadens och allmänhetens kapacitet och vilja att placera tillgångar i statspapper skulle finansieringsansvaret återigen huvudsakligen läggas på bankerna. Vissa banker har emellertid passerat den lagstadgade gränsen på 50 % likviditetskrav bl. a. beroende på en periodvis mycket svag kreditefterfrågan. Det är rimligt att räkna med en återhållsam kreditefterfrågan från i första hand hushåll och kommuner även i år och det bidrar till att obligationsportföljen växer i bankerna. Det är emellertid inte önskvärt att obligationernas andel av balansomslutningen fortsätter att stiga. Samtidigt växer andelen dyr specialinlåning i bankerna då statens utgiftsöverskott i första hand återspeglas i företagens snabba inlåningsexpansion och prioritering av finansiella placeringar på bekostnad av reala. Detta innebär att bankernas resultatutveckling blir instabilare.

Det har därför ansetts angeläget att öka statens upplåning på den inhemska marknaden utanför bankerna. Ett system med obligationsfonder knutna till bankerna har föreslagits för att underlätta upplåningar.

Syftet är i första hand att föra över en del av bankernas storinlåning, dvs inlåning i större belopp till speciella räntevillkor, till dessa fonder och främsta målgrupp blir då de större företagen. Ett betydande återflöde till staten från företagssektorn och kommunerna där likviditetsökningen bl. a. till följd av budgetunderskottet är snabbast skulle således kunna ske.

Hushållens benägenhet att öka sitt bidrag till budgetens finansiering med hjälp av obligationsfonder får anses vara mindre med den svaga realinkomstutveckling man torde få räkna med. Hushållen har emellertid den överlägset största volymen bankinlåning, närmare 200 miljarder kr. jämfört med ca 85 miljarder för företag och kommuner tillsammans vid årsskiftet 1981/82. Kan en marginellt ökad del av denna stock omfördelas innebär det ett väsentligt bidrag till statsbudgetens finansiering.

Det är givetvis mycket osäkert hur stora inlåningsvolymer som kan dras från banksystemet och placeras i obligationsfonder. Likviditeten är hög i näringslivet i utgångsläget och stiger ytterligare enligt de beräkningar över den finansiella sparandeutvecklingen som redovisats. Enligt riksbankens bedömning bör obligationsfonderna kunna dra till sig 5–7 miljarder kr. redan under 1982 om en introduktion vid halvårsskiftet kan ske. Det

motsvarar storleksmässigt ungefär 10% av bankernas specialinlåning inkl. bankcertifikat. Tillsammans med kapitalmarknadsinstitutens och hushållens traditionella placeringar i statspapper skulle därvid allmänheten totalt sett öka sin andel av budgetunderskottets finansiering.

Kreditefterfrågan. Bankernas utlåning i svenska kronor måste förbli återhållsam mot bakgrund av likviditetspåspädningen från budgetunderskottet och kravet att näringslivet bör svara för en viss kapitalimport. Under fjolåret var utlåningen mycket svag. Bortsett från en tillfällig uppblåsning före årsskiftet av mer teknisk art rörde det sig om ökningstal på 3–4%. Utlåningen till hushåll låg på en i stort sett oförändrad nivå. Byggnadskrediterna sjönk medan övrigutlåningen ökade i ungefär samma takt som 1980, ca 7%. Företagens kraftigt växande upplåning under senare år, 13–15% exkl. bostadskrediter, tillgodosågs helt med lån i utländsk valuta.

För affärsbankerna har detta inneburit en markant förskjutning i utlåningsstrukturen mot allt mindre engagemang i hushållen relativt sett. Kreditpolitiken och den även av andra skäl svaga låneefterfrågan har också medfört att hushållens traditionellt stora inlåningsöverskott ökat kraftigt i synnerhet i affärsbankerna. Spegelbilden är ett stabilt utlåningsöverskott gentemot företagen vilket dock finansierats med upplåning i utlandet. Hushållens överskott kan därför sägas indirekt bidraga till bankernas finansiering av statens budgetunderskott.

För innevarande år förutsätts att företagens utlandsupplåning kan fortgå utan allvarliga störningar då marknaden nu är väletablerad och upplåning i utländsk valuta bedöms som någorlunda attraktiv. Ett omslag till ökad industriproduktion i år pekar på ett något större behov av rörelsekrediter även i kronor. Å andra sidan beräknas de rörliga produktionskostnaderna öka i väsentligt långsammare takt än 1981. Stigande driftsöverskott i företagssektorn bör som nämnts leda till en fortsatt förbättring av företagens finansiella sparande. Något klar samband mellan detta och företagens externa upplåning torde dock inte föreligga. Fjolårets kraftiga upplåning visar att inte minst avkastningen på finansiella placeringar och höga likviditetspreferenser är en viktig faktor i sammanhanget. Likviditeten synes även realt sett ha stigit i företagssektorn de senaste tre åren. Samtidigt torde möjligheterna till hög avkastning på placeringar inom t.ex. den grå kreditmarknaden försämras mot bakgrund av den begränsade avdragsrätten för hushållens räntekostnader i enlighet med skatteuppgörelsen. Företagens samlade upplåningsbehov är därför svårbedömda.

Däremot pekar hushållens situation mer entydigt på en fortsatt svag kreditefterfrågan. Som följd av skatteuppgörelsen torde hushållen vara mycket försiktiga att öka sina skulder. De goda lånemöjligheterna i bank kan leda till en viss förskjutning från dyra avbetalningskrediter till banklån.

En fortsatt minskning av bostadsbyggnadskrediter kan förutses i och med att bostadsinvesteringarna sjunker även i nominella tal. Kommunernas finansiella sparande förbättras kraftigt.

Sammantaget bedöms bankernas totala utlåning i kronor komma att stiga relativt modest, uppskattningsvis 5–6%. Det är endast marginellt mer än fjolårets 4,5% men tas hänsyn till att pris- och kostnadsökningarna dämpas väsentligt i år innebär det en klar uppgång.

En sådan utlåningstakt kan också ses som en riktlinje från likviditetssynpunkt. Skall penningmängdsökningen kunna begränsas till 11–12% kan inte utlåningen i kronor tillåtas expandera kraftigare. Nu kan det hävdas att detta alltjämt är en för kraftig ökning av penningmängden om den skall förenas med en uthålligt lägre inflationstakt, enligt skatteuppgörelsen 5–6%, och en real produktionsökning på ett par procent.

På kort sikt är inflationstrycket naturligtvis avhängigt av ett antal reala faktorer och dessa är relativt gynnsamma för 1982 och kanske större delen av 1983. Därefter blir det kommande löneavtalet och de mer allmänna inflationsförväntningarna i en uppåtgående konjunktur av stor betydelse. Med fortsatta vinstförbättringar, högre kapacitetsutnyttjande och ånyo stigande personalbehov i näringslivet kan emellertid en hög likviditet leda till exempelvis ökad löneglidning och underblåsa inflationsförväntningarna. En successiv nedpressning av likviditetspåspädningen i ekonomin är därför ett riktmärke för kreditpolitiken de närmaste åren.

Produktion och sysselsättning

Genom den låga aktiviteten i ekonomin under 1981 skedde en omsvängning så att utrikeshandeln kom att bidra positivt till BNP-tillväxten medan den inhemska efterfrågan hölls tillbaka. Även för 1982 gäller att det är utrikeshandeln som svarar för tillväxten medan de inhemska efterfrågefaktorerna netto inte ökar tillväxten. Under 1983 däremot när den privata konsumtionen och investeringarna växer kommer även den inhemska efterfrågan att bidra till BNP-ökningen. I år beräknas BNP öka med knappt 1,5%, se tabell 1:8. Detta är en snabbare ökning än vad som antogs i den preliminära nationalbudgeten. Detta beror till större delen på att den privata konsumtionen nu inte beräknas minska lika snabbt.

Produktionsuppgången leder till en förbättring av sysselsättningsläget redan mot slutet av 1982. De föreslagna arbetsmarknadspolitiska åtgärderna bidrar självfallet till att arbetslösheten kan reduceras men oavsett detta torde sysselsättningsläget förbättras som en följd av den ökade produktionen inom näringslivet. Vid stigande arbetskraftsefterfrågan kommer dock troligen benägenheten att söka sig ut på arbetsmarknaden att öka varför nedgången i arbetslösheten inte blir så stor som den ökande efterfrågan skulle ge anledning tro. Med de här angivna förutsättningarna skulle som framgår av kapitel 5 arbetslösheten ligga på 125 000 personer 1982 motsvarande 2,9% och 1983 sjunka till ca 115 000 personer eller 2,7%.

Skulle det högre kostnadsalternativet realiseras 1983 blir den reala utvecklingen väsentligt annorlunda. Det är framför allt den reala utrikeshandeln som försämras. Vidare utvecklas privat konsumtion och privata inve-

Tabell 1:8 Försörjningsbalans 1980–1983
Procentuell volymförändring

	Miljarder kr., löpande priser 1980	Volymutveckling		
		1981	1982	1983
BNP	569.6	−0,9	1,4	2,4
Import, varor och tjänster	176.6	−4,2	1,4	4,7
Tillgång	746.2	−1,6	1,4	2,9
Bruttoinvesteringar	109.3	−5,6	− 3,0	2,4
Näringslivet	48,7	−7,5	− 3,8	6,7
därav: industri	18.1	−8,4	−11,3	10.0
Statliga mynd. o affärsverk	12.2	−7,7	14.0	4,4
Kommuner	21.8	−0,7	− 5,3	−4,8
Bostäder	26.6	−4,2	− 9,2	−2,6
Lagerinvestering[1]	−4.2	−1,8	0,7	0,3
Privat konsumtion	296.6	−0,6	− 1,0	1,0
Offentlig konsumtion	169.6	1,9	1,1	−0,1
Statlig	51.3	−0,5	− 2,4[2]	−2,5[2]
Kommunal	118.3	3,0	2,7[2]	1,0[2]
Inhemsk efterfrågan	571.3	−2,7	0,0	1.2
Export, varor och tjänster	174.9	1,6	5,7	7,5
Användning	746.2	−1,6	1.4	2,9

[1] Lagerförändring i procent av föregående års BNP.
[2]

	1982	1983
Kommunal konsumtion	**2,7**	**1,0**
därav: överföring av sjukhus	0,8	0,5
Beredskapsarbeten	0,5	−0,5
Underliggande volymökning	1,4	1,0
Statlig konsumtion	**2,4**	**−2,5**
därav: överföring av sjukhus	−1,6	−1,1
Åtgärdspaket	0,2	0,1
Underliggande volymökning	−1.0	−1,5

steringar långsammare. Det förefaller troligt att detta delvis skulle fyllas ut med ökad offentlig konsumtion och offentliga investeringar. Skillnaderna mellan alternativen framgår av följande tablå.

	Låg kostnadsökning	Hög kostnadsökning
BNP	2,4	1,5
Import	4,7	4,1
Investeringar	2,4	2,2
Lager	0,3	0,4
Offentlig konsumtion	−0.1	0,7
Privat konsumtion	1,0	0,5
Export	7,5	4,1

Trots den ökade offentliga efterfrågan kommer arbetslösheten att bli högre än i alternativet med låg kostnadsökning. Men framför allt skulle utsikterna för en successiv förbättring av den svenska ekonomin försämras.

UTVECKLINGEN INOM OLIKA OMRÅDEN

2 Det internationella läget

2.1 Sammanfattande översikt

Den prognos för den internationella konjunkturutvecklingen, som presenterades i den preliminära nationalbudgeten utgick från att en konjunkturuppgång, om än en svag sådan, skulle komma att inledas under 1982. En försiktig uppgång i Västeuropa och Japan väntades under första halvåret, varpå skulle följa en aktivitetsförbättring i Förenta staterna under andra halvåret.

Under vintern och våren har indikationer kommit, vilka tyder på att Västeuropa har haft en något starkare uppgång samtidigt som aktiviteten har sjunkit mer än väntat i Förenta staterna. Men ökningstakterna för 1982, mätt som total produktionsökning, förutses både i Europa och i den västliga industrivärlden som helhet bli relativt måttliga, drygt 1,5% resp. drygt 0,5% i genomsnitt 1982.

De direkt neddragande effekterna av den andra oljeprischocken 1979/80 verkar nu i stort sett ha ebbat ut. Däremot fortsätter den alltjämt övervä-

Tabell 2: 1 Bruttonationalproduktens utveckling i vissa OECD-länder 1979–1982
Årlig procentuell förändring

	Andel av OECD-områdets totala BNP, %[1]	1979	1980	1981[2]	1982[2]	1983[2]
De sju stora länderna						
Förenta staterna	34.6	2,8	−0,1	2,0	−1,5	2,5
Japan	13,7	5,5	4,4	2,9	2,5	4
Förbundsrepubliken Tyskland	10,8	4,5	1,9	−0,3	1	3
Frankrike	8,6	3,5	1,2	0,5	2,5	2,5
Storbritannien	6,9	1,4	−1,4	−2	1	1,5
Italien	5,2	4,9	4,0	−0,8	1	2
Canada	3,3	3,2	−0,1	3	−0,5	1,5
Norden						
Danmark	0,9	3,5	−0,2	−0,5	3	1,5
Finland	0,7	7,2	5,0	1	1	2,5
Norge	0,8	5,1	3,9	0,7	0	1,5
Sverige	1,6	4,3	1,8	−0,9	1,2	2,3
Vissa andra OECD-länder						
Belgien	1,5	2,3	2,5	−1	1/2	..
Nederländerna	2,2	1,8	0,6	−1,2	3/4	..
Schweiz	1,3	2,5	4,4	0,6	1/2	..
Österrike	1,0	4,9	3,1	0	2	..
OECD-Europa	46,3	3,2	1,5	− 1/4	1 1/2	2,5
OECD-totalt	100,0	3,4	1,3	1 1/4	1/2	3

[1] 1980 års priser och växelkurser.
[2] Ekonomidepartementets bedömningar
Källa: OECD.

gande restriktiva ekonomiska politiken att dämpa aktiviteten. Situationen i industriländerna karakteriseras, generellt sett, av en svag produktion och en rekordhög arbetslöshet. Men samtidigt har prisökningstakten blivit lägre.

Under 1981 medförde förändringarna i växelkurserna betydande omslag i konkurrensförhållandena mellan OECD-länderna. Dollarns appreciering ledde t.ex. till att Förenta staternas konkurrenskraft, mätt i termer av relativ arbetskraftskostnad per producerad enhet (i gemensam valuta), försämrades med ca 14% 1981. En betydande strukturanpassning torde vara nödvändig som en följd av omsvängningarna på valutamarknaderna, de kraftiga energiprishöjningarna och konkurrensen från de s.k. nyindustrialiserade länderna. En strukturanpassning skulle självfallet underlättas av en stabil ekonomisk tillväxt. Men mot bakgrund av den svaga tillväxt som har registrerats under inledningen av 1980-talet, och med hänsyn till de måttliga tillväxttakter som förutses, kan strukturanpassningen komma att hämmas även under de närmaste åren. Risken för protektionistiska åtgärder är därmed uppenbar. Redan nu kan vissa tendenser till ökad protektionism märkas, liksom bilaterala överenskommelser om exportbegränsningar.

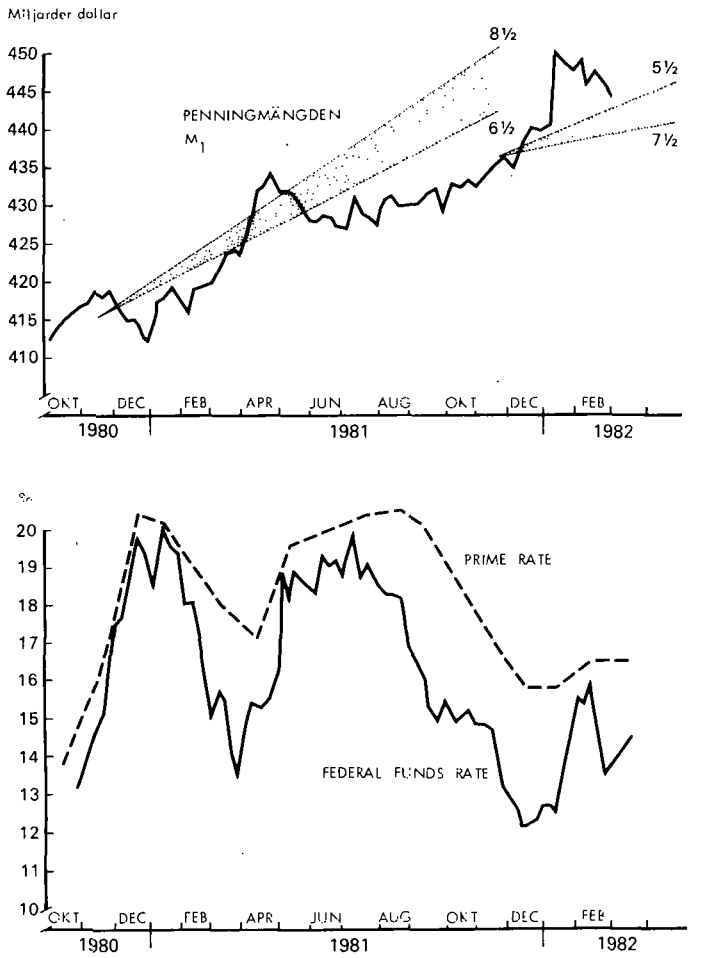
En osäkerhet i förutsägelserna för 1982 är huruvida de mycket höga arbetslöshetstalen leder till en omsvängning i den ekonomiska politiken i en mer expansiv riktning. Ett sådant omslag har redan tidigare gjorts i Frankrike. Det i februari framlagda brittiska budgetförslaget torde också innebära ett avsteg från den tidigare strama penningpolitiken. Sammantaget för länderna i OECD-området, torde ändå de höga budgetunderskotten utgöra en väsentlig restriktion för en generell expansiv politik. Allt för höga budgetunderskott tenderar att ytterligare driva upp realräntan. Detta skulle i sin tur bidra till att de privata investeringarna påverkades ännu mer i negativ riktning.

Med de svaga tillväxtutsikter som förutses kommer den redan nu höga arbetslösheten att fortsätta stiga, till över 8% för OECD-området som helhet eller till närmare 29 miljoner människor. Den svåra arbetsmarknadssituationen, tillsammans med ett generellt sett svagt vinstläge i industrin, torde samtidigt verka återhållande på löneökningarna under 1982. De måttliga löneavtal, som slutits i Förenta staterna och i Förbundsrepubliken Tyskland, stöder antagandet om att löneökningarna kan bli relativt låga. Detta talar för att inflationstakten kan komma att dämpas. Trots att inflationstakten i konsumentprisledet fortfarande är hög, har framsteg vad gäller att dämpa ökningstakten noterats främst i Förenta staterna. Inflationstakten ligger där för närvarande kring 7% i årstakt. Denna utveckling har fått stöd av fallande råvaru- och oljepriser. Råvarupriserna föll t.ex. med 13% mellan fjärde kvartalen 1980 och 1981 i relation till exportpriserna på tillverkade varor. Skillnaderna i inflationstakt är dock fortfarande betydande i västvärlden mellan Japan och Förbundsrepubliken Tyskland å

ena sidan och Storbritannien och Italien å den andra. För innevarande år förutses en inflationstakt på ca 8 % i industriländerna, vilket är klart lägre än i fjol.

Den höga och fluktuerande amerikanska räntan har varit en viktig bestämningsfaktor för ränteläget i hela OECD-området under 1981. När den amerikanska räntan steg, följde i allmänhet de västeuropeiska länderna efter därför att de annars skulle ha tvingats att anpassa växelkurserna ännu mer nedåt än vad som faktiskt skedde. Räntan i Förenta staterna har fluktuerat kraftigt under de senaste åren, vilket framgår av diagram 2: 1. Förändringen i dagslåneräntan, den s. k. Federal Funds, har varit särskilt påtaglig. Andra räntor, t. ex. den s. k. prime-rate (den utlåningsränta ban-

Diagram 2: 1 Penningmängden samt olika räntor i Förenta staterna okt. 1980—mars 1982

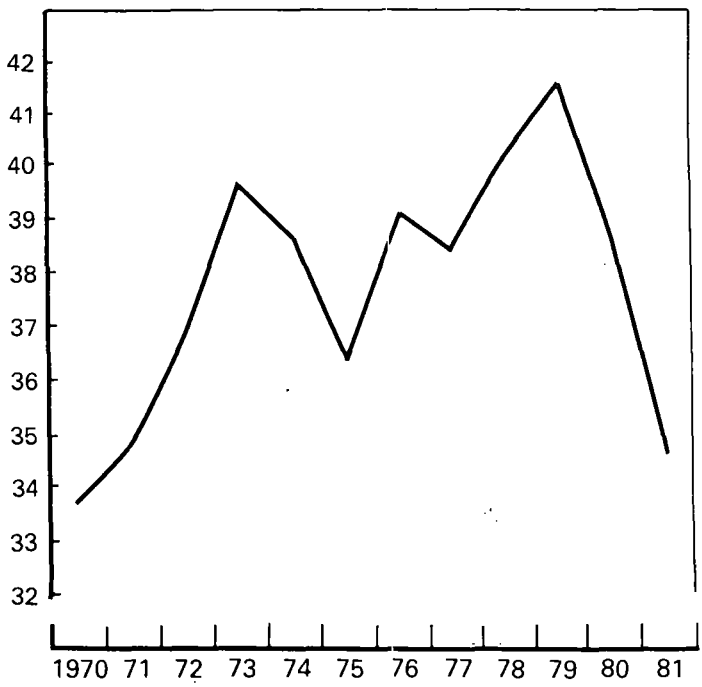

Källa: Federal reserve.

kerna tar ut av sina bästa kunder), har sedan med viss tidseftersläpning anpassats till dagslåneräntans fluktuationer. Det som bestämt räntan i Förenta staterna har varit den höga kreditefterfrågan till följd av de ökande behoven att finansiera det växande federala budgetunderskottet i kombination med den strama penningpolitiken och den privata sektorns lånebehov. Den privata sektorn trängdes emellertid ut från kreditmarknaden i den tidigare uppsvingsfasen. Den höga räntan bröt av den konjunkturuppgång i Förenta staterna som påbörjades hösten 1980. En annan viktig orsak till fluktuationerna i räntenivån har varit oförutsedda ökningar i den amerikanska penningmängden. När penningmängden har stigit över det intervall, som har angivits som mål, har räntan tenderat att stiga (se diagram 2: 1). Sålunda kom räntorna att stiga under såväl andra kvartalet 1981 som under första kvartalet 1982 på grund av en för kraftig expansion av penningmängden trots svag eller vikande kreditefterfrågan från den privata sektorn. Vid dessa tillfällen har sannolikt förväntningar skapats om en snar, ytterligare kreditåtstramning för att dämpa expansionen i penningmängden.

Mot bakgrund av sannolikheten för ett stigande federalt budgetunderskott i Förenta staterna, och med tanke på den förutsedda uppgången i den amerikanska ekonomin fram emot hösten 1982, kan räntorna där återigen komma att stiga. Huruvida detta även leder till stigande räntor i Västeuro-

Diagram 2: 2 Oljeefterfrågan i OECD-länderna 1970–1981

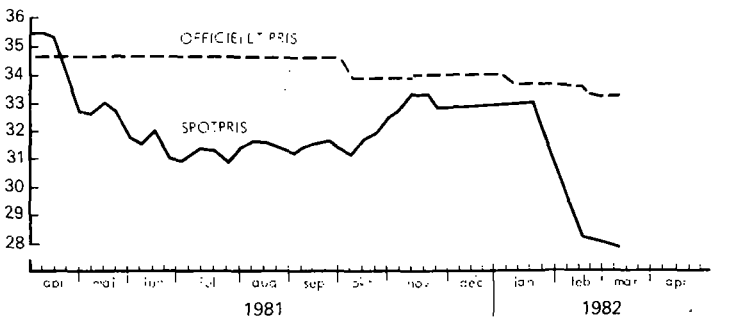

Källa: Economic Outlook, dec. 1981, OECD.

pa, torde till en inte oväsentlig del bero på hur de västeuropeiska ländernas bytesbalanser utvecklas. Ett valutainflöde som en följd av reala transaktioner via bytesbalansen torde minska behovet av ett finansiellt inflöde via kapitalbalanserna. Ett sådant förlopp skulle i sin tur minska behovet av att hålla höga räntor för att undvika en ytterligare depreciering av de västeuropeiska valutorna gentemot dollarn.

Under de två konjunkturuppgångarna på 1970-talet kom efterfrågan på olja att stiga kraftigt (se diagram 2:2). Till denna prisuppdrivande faktor kom att utbudet av olja stördes av politiska oroligheter. Följden blev att priserna på olja kom att stiga mycket kraftigt vid två tillfällen, 1973/74 resp. 1979/80. Under 1981 drev dessutom den kraftiga dollaruppgången upp priserna, mätt i västeuropeisk valuta. De höjda priserna har emellertid samtidigt ökat incitamenten att spara och diversifiera energi hos såväl företag som hushåll. För OECD-området registrerades 1981 en nedgång i oljeefterfrågan, som uppgick till 17% jämfört med toppnivån 1979 (se diagram 2:2). Den vikande efterfrågan under början av 1982 har givit utslag på priserna. Sålunda sjönk de s.k. spotpriserna dramatiskt mot slutet av januari, med ca 4 dollar per fat (se diagram 2:3). Därefter har både Storbritannien och Norge sänkt priset på kontraktsolja. I mars sammanträdde representanter för de oljeproducerande länderna (OPEC) i Wien. Man beslutade att skära ned och maximera produktionen för att söka bibehålla det officiella riktpriset på 34 dollar per fat. De flesta bedömare verkar emellertid vara tämligen ense om att det kommer att vara svårt att upprätthålla de officiella kontraktspriserna på råolja. Detta kan naturligtvis ske antingen genom att det officiella priset sänks eller genom att särskilda rabatter ges. Redan nu finns indikationer som tyder på att man börjat gå den senare vägen. Energibesparingar och den svaga ekonomiska aktiviteten i industriländerna har, tillsammans med att konsumentländerna dragit ned sina oljelager, utsatt oljemarknaden för ett stort tryck. Detta har som

Diagram 2:3 Utvecklingen av genomsnittligt spotpris resp. officiellt råoljepris för OPEC-länderna april 1981–mars 1982
Pris i dollar per fat

Källa: Statens pris- och kartellnämnd.

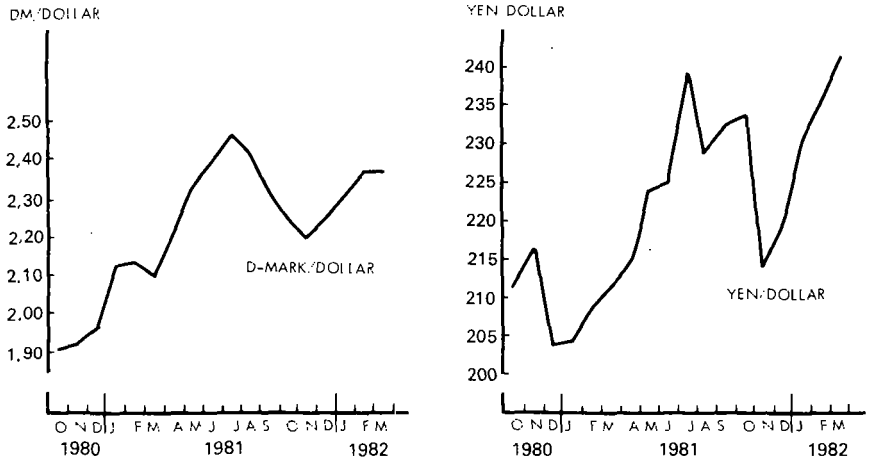
nämnts fått genomslag på priserna. I samma riktning har det faktum verkat att många av OPEC-länderna är i stort behov av oljeintäkter. Deras bytesbalanser uppvisar underskott samtidigt som de har stora investeringsprojekt på gång. Dessa OPEC-länder befinner sig i ett utsatt läge, när det gäller att hålla fast vid det överenskomna produktionstaket.

Även om det är troligt att oljepriserna anpassar sig nedåt åtminstone under merparten av 1982, är bilden osäker för åren därefter. Faktorer som ökad ekonomisk tillväxt med åtföljande ökad efterfrågan på olja, minskad besparingsiver till följd av lägre priser och en lageruppbyggnad talar för att priserna rimligen inte kommer att falla under någon längre period.

Effekterna på världsekonomin av sänkta oljepriser är svåra att kvantifiera. Storleken på effekterna är beroende av hur och på vilket sätt regeringarna i de enskilda länderna reagerar, bl. a. i vad mån finanspolitiken läggs om i en expansiv riktning eller ej vid en till följd av sänkta oljepriser snabb förbättring av externbalansen. Effekterna är också beroende på i vad mån OPEC-länderna drar ned sin import från OECD-området som en respons på minskade oljeintäkter. En inte obetydlig del av Västeuropas nuvarande exportökning går till OPEC-länderna. Som en tumregel, och med rimliga antaganden, torde man kunna säga att en allmän 10-procentig oljeprissänkning under andra kvartalet 1982, ökar tillväxten i västvärlden med 1/4 procentenhet 1982 och med 1/2 procentenhet 1983. Inflationstakten torde kunna dämpas med knappt 0,5 respektive med 1 procentenhet.

Den amerikanska ekonomin befinner sig för närvarande i en mycket svag fas. Dollarns kraftiga appreciering under 1981 har inneburit att konkurrenskraften försvagats markant, se diagram 2:4. Dessutom har det höga ränteläget verkat dämpande på den inhemska ekonomiska aktivite-

Diagram 2:4 Dollarns utveckling gentemot D-marken och yenen okt. 1980—mars 1982

Källa: OECD.

ten. Skattesänkningarna från sommaren samt ökade militärutgifter borde kunna ge skjuts åt ekonomin under senare hälften av året. Motsättningarna mellan finans- och penningpolitiken kan dock innebära att en uppgång inte blir särskilt stabil. Det stora federala budgetunderskottet, och därmed sammanhängande inflationsförväntningar samt ökad kreditefterfrågan från den privata sektorn kan komma att ånyo driva upp räntenivån och därmed försvaga uppgången.

För Västeuropa väntas de senaste årens förbättring i konkurrenssituationen, till följd av dollarns appreciering, bana väg för en exportledd uppgång under 1982 främst till länder utanför OECD-området. Men OPEC-ländernas väsentligt försvagade bytesbalanser och därmed importbenägenhet samt problemen för utvecklingsländerna att finansiera sin import, är osäkerhetsfaktorer i denna bedömning. Den inhemska efterfrågan i OECD-området kommer troligen att accelerera under året, då utrymmet för räntesänkningar kan bli större till följd av en gynnsammare utveckling av bytesbalanserna. Den lägre oljenotan ger ett större expansionsutrymme och därmed en ökad internhandel.

I Japan har en gradvis övergång från exportledd tillväxt till en baserad på inhemsk efterfrågan ägt rum. För en uppgång i den inhemska efterfrågan talar de lättnader som gjorts i penningpolitiken.

Av de nordiska länderna väntas Danmark få den högsta tillväxten i år efter de senaste årens fallande totalproduktion. Den kostnadsanpassning, som ägt rum torde ge en fortsatt gynnsam exportutveckling. Ytterligare stimulans kommer från utvinnings- och investeringsaktiviteterna inom oljesektorn. Men trots att BNP:s tillväxt kan nå 3% förbättras inte läget på arbetsmarknaden och arbetslösheten antas ligga kvar på 9%. I Finland

Tabell 2: 2 Konsumentprisernas utveckling 1977–1982
Årlig procentuell utveckling

	1978	1979	1980	1981	Feb 1981 Feb 1982
Förenta staterna	7,7	11,3	13,5	10,4	7,7
Japan	3,8	3,6	8,0	4,9	3,1
Förbundsrepubliken Tyskland	2,7	4,1	5,5	5,9	5,9
Nederländerna	4,1	4,2	6,5	6,7	6,8
Schweiz	1,1	3,6	4,0	6,5	5,2
Frankrike	9,1	10,8	13,6	13,1	14,0
Storbritannien	8,3	13,4	18,0	11,9	11,0
Italien	12,1	14,8	21,2	19,5	17,1
Canada	9,0	9,1	10,1	12,4	11,6
Belgien	4,5	4,5	6,6	7,6	7,6
Österrike	3,6	3,7	6,4	6,8	6,3
Sverige	10,1	7,2	13,7	12,1	9,0
Norge	8,1	4,8	10,9	13,6	11,9
Finland	7,8	7,5	11,6	12,0	10,3
Danmark	10,0	9,6	12,3	11,6	11,8
OECD-totalt	8,0	9,8	12,9	10,6	9,1
OECD-Europa	9,3	10,6	14,1	12,3	11,6

Källa: OECD.

Tabell 2: 3 BNP-tillväxt inom OECD-området och världshandel 1982 och 1983
Procentuell volymförändring

	1982	1983
BNP-tillväxt	1/2	3
Världshandel	4	5
Världsmarknadspriser		
a) bearb. varor nationella valutor	6	5,5
b) svenskt importpris på råolja i USD (exkl. frakt m. m.)	31,4	32,2

BNP-tillväxt i årstakt för de fyra halvåren 1982–1983

	1982: I	1982: II	1983: I	1983: II
Förenta staterna	−4	2	2,5	3,5
Japan	2,5	3,5	4	4,5
OECD-Europa	1,5	2	2,5	3
OECD-totalt	−0,5	2	2,5	3,5

Källa: Ekonomidepartementet.

väntas utrikessektorn ge mindre dragkraft i år. Exporten österut kan komma att sjunka, men detta kompenseras i viss mån av en uppgång i försäljningen till västmarknaderna. Ett problem är dock den försämrade konkurrenskraften. För hela året kan den ekonomiska tillväxten bli runt 1%. Även Norge har fått vidkännas minskad konkurrenskraft under senare år och detta kan komma att hämma exportutvecklingen. Nedrevideringar av oljeintäkterna försämrar statens finanser och externbalansen. Den inhemska efterfrågan torde utvecklas svagt och totalproduktionen kan komma att stagnera.

För OECD-området summerar prognoserna till en tillväxttakt om drygt 1/2% 1982, se tabell 2: 1. Den i huvudsak exportledda tillväxten torde ha gynnsamma effekter på områdets samlade bytesbalans. De mest markanta förbättringarna antas dock uppkomma i Förbundsrepubliken Tyskland och Japan.

Under andra halvåret 1982 förutses en accelererad tillväxt, som väntas hålla i sig in på 1983. Då torde en gradvis förbättring av den privata konsumtionen ha kommit i gång. En förutsedd högre inhemsk efterfrågan borde också ge effekter på investeringsutvecklingen.

I tabell 2: 3 sammanfattas de viktigaste bedömningarna om den internationella utvecklingen för 1982 och 1983.

2.2 Länderöversikter

Förenta staterna

Den amerikanska ekonomin präglas starkt av instabiliteten på de finansiella marknaderna. Det som bestämt räntan har varit den betydande kreditefterfrågan via den federala budgeten, till följd av växande budgetunderskott, i kombination med den strama penningpolitiken och den privata

sektorns lånebehov. Den privata sektorn har emellertid i tidigare uppsvingsfaser trängts ut från kreditmarknaden. Den höga räntan bröt sålunda av den konjunkturuppgång i Förenta staterna som påbörjades hösten 1980. En annan viktig orsak till fluktuationer i räntenivån har varit oförutsedda ökningar i penningmängden. Har penningmängden stigit över det intervall som angivits som mål, har räntan tenderat att stiga. Därför kom räntorna att stiga under första kvartalet 1982 trots svag eller vikande kreditefterfrågan från den privata sektorn. Vid dessa tillfällen har förväntningar sannolikt skapats om en snar, ytterligare kreditåtstramning för att dämpa expansionen av penningmängden.

Den nedgång i den nominella räntenivån vid ingången till 1982, som tidigare har förväntats, till följd av den fallande aktiviteten i den privata sektorn, uteblev som ovan påpekats. Den dämpade inflationstakten har i stället medfört en kraftig höjning av realräntenivån. Trots att utrikeshandeln registrerat en försämring mot slutet av 1981, har de höga räntorna återigen drivit upp den effektiva växelkursen.

Även om totalproduktionen steg med 2 % under 1981, jämfört med genomsnittsnivån för året dessförinnan, inleddes en kraftig försämring mot slutet av året. BNP sjönk med ca 5 % i årstakt under sista kvartalet. I stort sett alla efterfrågekomponenter föll kraftigt men särskilt utsatt var bostadsbyggandet. Industriproduktionen låg i december 1981 nästan 7 % lägre än toppnivån i juli samma år. Arbetslösheten ökade också snabbt, med ca 1,5 procentenhet till ca 8,5 % från maj till december, motsvarande drygt 10 miljoner arbetslösa. Orsaken till den snabba försämringen i den amerikanska ekonomin är främst den höga realräntenivån. Därmed torde utsikterna för 1982 i hög grad vara beroende av hur denna nivå utvecklas.

Den budget, som president Reagan lade fram i februari 1982 uppvisade ett underskott för innevarande budgetår (som löper ut i september 1982) på ca 100 miljarder dollar (ca 3 % av BNP). För nästa budgetår torde man få räkna med ett oförändrat budgetunderskott. Det tidigare målet om en balanserad budget 1984 har frångåtts. Det bör påpekas att administrationen i sina budgetberäkningar har utgått från en prognos för totalproduktionens tillväxt om 5,2 % 1983. En sådan tillväxttakt torde vara en alltför optimistisk bedömning. Det går därmed inte att bortse ifrån att det federala underskottet kan bli ännu större under de kommande åren. Budgetunderskottens negativa effekter avgörs av kreditmarknadens förmåga att kanalisera medel för dess finansiering. De flesta bedömare tycks vara överens om att underskotten kommer att leda till att den privata sektorn trängs undan från kreditmarknaden, något som i sin tur kan ge nya räntestegringar.

I den preliminära nationalbudgeten förutsågs en viss sänkning av de korta räntorna i början av 1982. Som orsak angavs den vikande kreditefterfrågan från den privata sektorn. Men i stället steg de korta räntorna något samtidigt som den svaga industriproduktionsutvecklingen i januari belades

statistiskt. Osäkerheten är därmed stor om hur räntorna kommer att utvecklas på kort sikt. Senare under innevarande år är som nämnts risken påtaglig att räntorna stiger till nya rekordnivåer.

Mot bakgrund av den tecknade finansiella bilden finns det fog för en nedrevidering av den prognos som beskrevs i den preliminära nationalbudgeten (PNB). En sådan bedömning stöds av de senast kända siffrorna för de s.k. ledande indikatorerna. Nedgången i totalproduktionen torde således bli mer markerad än vad som tidigare har förutsetts. Den svaga uppgång i industriproduktionen, som registrerades för februari kan sannolikt snarare förklaras av förskjutningar mellan januari och februari på grund av det dåliga vintervädret än som tecken på en begynnande konjunkturuppgång.

För andra halvåret 1982 förutsågs i PNB en något ljusare utveckling. En ökad privat konsumtion, initierad av de från den 1 juli beslutade inkomstskattesänkningarna, bedömdes kunna driva upp kapacitetsutnyttjandet och därmed efter hand även de privata investeringarna. Höga realräntor påverkar naturligtvis styrkan i en sådan konsumtionsledd uppgång, varför det återigen finns risk för att aktivitetsförbättringen bryts av på grund av finansiella restriktioner.

Den starka dollarappreciering har lett till en markerad försämring av det relativa kostnadsläget för den utlandskonkurrerande industrin. Därför kan ett negativt bidrag från utrikeshandeln förväntas under 1982.

Mot bakgrund av ovanstående kan BNP förväntas sjunka med ca 1,5 % under 1982. Därmed torde arbetsmarknadsläget ytterligare komma att försämras.

Den ovan tecknade bilden över den amerikanska ekonomin är till inte ringa grad beroende av en fortsättning av den annonserade ekonomiska politiken. Det finns emellertid ett ökande tryck, även inom administrationen, att strama åt finanspolitiken och lätta något på penningpolitiken. President Reagan har dock hittills avfärdat alla förslag till kursändring av den ekonomiska politiken. Ett motiv, som ändå talar för en viss revidering av politiken är att det stundar val till kongressen i höst.

Försörjningsbalansen Förenta staterna
Procentuell volymförändring

	1980	1981	1982
Privat konsumtion	0,5	2,6	1
Offentliga utgifter	2,9	0,4	−1 1/4
Fasta privata bruttoinvesteringar	−7,2	0,1	−2 1/2
Lager[1]	−0,2	0,6	− 1/2
Utrikesbalans[1]	1,0	−0,5	+1
BNP	−0,1	2,0	−1,5

[1] Förändring som procent av BNP för föregående år.

Japan

Mot slutet av 1981 började utrikeshandelns roll som den drivande kraften i ekonomin avta. Under fjärde kvartalet var exportökningens uppbromsning särskilt markerad. Därför kom BNP för första gången på flera år att falla under det sista kvartalet 1981. För året som helhet registrerades en ökning av totalproduktionen med 2,9 %. Denna ökning är mindre än vad som förutspåddes i den preliminära nationalbudgeten, delvis på grund av officiell revidering av utvecklingen för första halvåret.

De flesta prognoser för 1982 antyder en gradvis övergång från en exportledd tillväxt till en baserad på inhemsk efterfrågan. En uppgång i den inhemska efterfrågan torde också komma att ske eftersom man börjat föra en lättare penningpolitik med en nedgång i räntor som följd. Diskontot sänktes sålunda mot slutet av 1981 från 6,25 % till 5,5 %.

Dilemmat för Japan är att om en räntenedgång medges så motverkas möjligheterna att på kort sikt stärka yenen. En appreciering av yenen vore från flera synpunkter önskvärd, speciellt med tanke på det stigande bytesbalansöverskottet, vilket dessutom kan komma att bli ännu större på grund av nedgången i oljepriserna.

De lättnader i penningpolitiken, som införts medger naturligtvis ökade privata investeringar, men samtidigt stramas finanspolitiken åt, vilket torde göra att den offentliga konsumtionen dämpas betydligt. Detta är en medveten strävan för att få bukt med budgetunderskottet.

En efterfrågekomponent, som förväntas ge ett ordentligt bidrag till produktionsuppgången 1982 är den privata konsumtionen. Men uppgången i konsumtionen under andra halvåret 1981 har inte skett i sådan takt att en sådan hypotes får stöd. Men den dämpade inflationstakten tillsammans med en viss nedgång i sparkvoten ger sannolikt ändå en privat konsumtionsökning på drygt 2 %.

Exportutvecklingen, som har varit mycket kraftig under de senaste åren, 19 % 1980 och 16 % 1981, torde komma att dämpas till ca 8 % 1982. En väsentlig orsak är det motstånd Japan mött i Förenta staterna och i Västeuropa mot den tidigare exportoffensiven. Där har förutom tendensen till allmän protektionism också bilaterala överenskommelser om exportbegränsningar märkts. Bidraget från utrikeshandeln torde sannolikt uppgå till ca 1 1/4 % i år och väntas väga åtminstone lika tungt 1983.

Totalproduktionen förutses öka med ca 2,5 % 1982. Takten i produktionsuppgången tilltar sannolikt under andra halvåret i år och torde hålla i sig under nästa år. Avgörande för produktionsökningens storlek är att en successiv acceleration av den privata konsumtionen äger rum.

Även om Japan mycket framgångsrikt anpassat sig efter den andra stora oljeprishöjningen och minskat beroendet av importerad olja, finns det fortfarande ett icke oväsentligt importbehov. Den tendens till sjunkande oljepriser, som har registrerats hittills under 1982 kan givetvis påverka den ovan förutsedda utvecklingen. Om tendensen till sjunkande oljepriser fort-

sätter och kommer att omfatta även OPEC, torde produktionsuppgången i Japan stärkas, dock tidigast mot slutet av 1982 eller in på 1983.

Försörjningsbalansen Japan
Procentuell volymförändring

	1980	1981	1982
Privat konsumtion	0,6	0,7	2
Offentlig konsumtion	2,2	3,5	0,5
Fasta bruttoinvesteringar	0,2	1,6	1 1/4
Lager[1]	0	−0,4	1/4
Utrikesbalans[1]	3,5	2,1	1 1/4
BNP	4,2	2,9	2,5

[1] Förändring som procent av BNP för föregående år.

Förbundsrepubliken Tyskland

Totalproduktionen sjönk under 1981 med 0,3%, vilket innebar en mindre nedgång än den som förutsågs i den preliminära nationalbudgeten. Detta berodde till en del på en något lägre dämpning av den inhemska efterfrågan men framför allt på ett starkt bidrag från utrikeshandeln. Här synes en under 1981 kraftigt ökad försäljning till de oljeproducerande länderna vara en bidragande orsak.

Inför 1982 väntas faktorer som dollarkursen, ränteutvecklingen och oljepriserna bli avgörande för styrkan i den ekonomiska återhämtningen.

Dollarn har sedan i december 1981 åter stärkts. Gentemot D-marken har dollarn stigit från ca 2,28 till ungefär 2,37 DEM/USD under början av 1982. En sådan uppgång förbättrar visserligen ytterligare den västtyska konkurrenskraften men driver samtidigt upp importpriserna med risk för ett åtföljande genomslag i konsumentprisledet. Höjda inhemska priser gör att den privata konsumtionsutvecklingen hålls tillbaka. Vid nuvarande dollarkurs finns emellertid inte några tecken som tyder på en accelererande inflation. I stället har inflationstakten dämpats till f.n. ca 5% på tolvmånaders basis.

Landets centralbank, Bundesbank, beslutade i mars 1982 att åter igen sänka den s.k. lombardräntan från 10 till 9,5%. Detta var den fjärde i raden av sänkningar sedan oktober 1981. Den nedåtgående räntetrenden beror naturligtvis på att bytesbalansen har genomgått en betydande förbättring samt att årets första avtalsuppgörelser resulterat i löneökningar på 4,2%. En annan orsak till att räntetrenden är nedåtriktad kan vara att Bundesbank har lättat något på omsorgen om valutakursen. Allmänt väntas ytterligare nedjusteringar i räntenivån. Därmed finns det anledning att se något mindre pessimistiskt på investeringsutvecklingen under 1982.

De internationellt fallande oljepriserna är en ljuspunkt för den kommande återhämtningen. Det är emellertid för tidigt att förutsäga omfattningen av oljeprisfallet. Förbundsrepubliken Tyskland importerar ca 40% av sin olja från icke-OPEC-producenter, vars priser redan nu har fallit. De

officiella OPEC-priserna har inte ändrats. Det är dock svårt att kvantifiera effekterna av sjunkande oljepriser eftersom ekonomin påverkas på flera sätt: 1) Konsumentpriserna dämpas, vilket driver på den privata konsumtionen. 2) Vinstläget förbättras, vilket stimulerar investeringarna. 3) Bytesbalansen stärks, under antagande om att OPEC inte väsentligen drar ned sin import från bl. a. Förbundsrepubliken Tyskland. Detta ger utrymme för en större inhemsk efterfrågan. Ännu finns inga tecken på någon betydande styrka i ekonomin till följd härav. Det är därför troligt att effekterna av de redan inträffade oljeprissänkningarna dröjer till slutet av 1982 eller in på 1983.

I februari lade förbundsregeringen fram ett särskilt sysselsättningsprogram. Huvuddragen i programmet är: ett tioprocentigt investeringsbidrag, ökade offentliga investeringar och fler yrkesutbildningsplatser. Detta torde påverka den inhemska efterfrågan i positiv riktning. Det är troligt att detta program i kombination med den nedåtgående trenden i räntenivån gör att de totala bruttoinvesteringarna ligger kvar på nuvarande nivå i stället för att, som tidigare antogs, minska under 1982.

Utrikeshandeln torde även fortsättningsvis komma att vara motorn i ekonomin. De senast kända siffrorna över orderingången hos exportindustrin stöder en sådan prognos. Orsaken är bl. a. den kraftiga konkurrenskraftsförbättringen som deprecieringen av D-marken har inneburit. Under 1982 torde bytesbalansen ge ett överskott. En sådan utveckling kan, som ovan beskrivits, leda till sänkta räntor men också till att D-marken blir något starkare.

Det förefaller som om uppgången i ekonomin inte kommer att bli särskilt dramatisk. BNP bedöms komma att stiga med drygt 1 % 1982 med en successiv acceleration under loppet av året till en årstakt på ca 3 % under inledningen av 1983. Eftersom produktionsökningen inte inledningsvis ger upphov till ökad sysselsättning, utan i stället till ökad produktivitet, förutses en ytterligare stigande arbetslöshet. I februari uppgick denna till drygt 8 % eller knappt 2 miljoner arbetslösa.

Försörjningsbalansen Förbundsrepubliken Tyskland
Procentuell volymförändring

	1980	1981	1982
Privat konsumtion	1,7	−1,2	1/4
Offentlig konsumtion	2,6	1,7	3/4
Fasta bruttoinvesteringar	3,7	−2,9	0
Lager[1]	−0,6	−1,7	0
Utrikesbalans[1]	0,1	2,2	1 3/4
BNP	1,9	−0,3	1

[1] Förändring som procent av BNP för föregående år.

Frankrike

Den budget som regeringen presenterade i höstas innefattade bl. a. att 40 000 nya arbeten skulle skapas inom den offentliga sektorn under 1982. Dessutom innehöll budgeten åtgärder för stimulans av bl. a. den privata konsumtionen. Sammantaget antogs det statliga budgetunderskottet bli ca 95 miljarder francs (2,6 % av BNP). Reviderade siffror tyder emellertid på att underskottet kommer att uppgå till närmare 115 miljarder, en i internationell jämförelse ändå inte särskilt hög nivå. Med ett oförändrat skattetryck, vilket regeringen i olika sammanhang har utlovat, kan underskottet i 1983 års budget komma att uppgå till ca 200 miljarder francs. Mot bakgrund av detta har presidenten slagit fast att sysselsättningspolitiken har högsta prioritet men att ett alltför snabbt växande budgetunderskott samtidigt är ett hot mot sysselsättningen på sikt. Detta uttalande kan tolkas som början till en omsvängning av den ekonomiska politiken och ett närmande till den mer restriktiva politik, som förs i de flesta andra OECD-länder.

Den inhemska efterfrågan, framför allt den privata och den offentliga konsumtionen, accelererade under hösten 1981. Effekterna av politikomläggningen förra sommaren har också visat sig i form av en ökad tillväxttakt under andra halvåret. För 1981 som helhet steg BNP ändå med bara ca 0,5 % och arbetslösheten ökade under andra halvåret 1981. Inflationstakten har tilltagit från 12,5 % till ca 14 %.

Den höga inflationstakten har lett till spänningar inom det europeiska valutasamarbetet, EMS. Francen devalverades gentemot övriga valutor i oktober 1981. Under första kvartalet 1982 visade sig dock denna devalvering vara otillräcklig. I mars kom francen återigen under press med åtföljande valutareservutflöde som resultat. Även om diskontot ligger oförändrat på 9,5 % har de korta räntorna pressats uppåt för att ge ett tillfälligt andrum.

Trots tendensen till en omsvängning i den ekonomiska politiken torde utvecklingen under 1982 ändå komma att innehålla ett betydande mått av inhemsk efterfrågestimulans. Den privata konsumtionen kan komma att stiga med nära 3 % till följd av ökade socialförsäkringsförmåner och något stigande reallöner. Möjligen kan en viss neddragning av sparkvoten bidra härtill.

Det stigande budgetunderskottet med åtföljande finansieringsbehov torde leda till ett minskat utrymme för den privata sektorn på kreditmarknaden. Detta verkar återhållande på de privata investeringarna. Eftersom de offentliga investeringarna beräknas öka, bör de totala investeringarna avta endast marginellt.

Den tendens till sjunkande oljepriser som har noterats för västeuropeisk olja och på den s. k. spotmarknaden under början av 1982 torde ännu inte i någon väsentlig grad påverka Frankrike. Landet köper nämligen en betydande del av sin olja från OPEC-länderna.

Sammantaget torde BNP stiga med ca 2,5 % innevarande år. Öknings-

takten antas bli starkare mot slutet av 1982 och kan vid ingången till 1983 ligga kring 3 % i årstakt. Bidraget till totalproduktionen kommer främst från den inhemska efterfrågan medan bidraget från utrikeshandeln blir litet eller t. o. m. negativt.

Försörjningsbalansen Frankrike
Procentuell volymförändring

	1980	1981	1982
Privat konsumtion	1,7	2,0	2 3/4
Offentlig konsumtion	2,8	2,5	3,5
Fasta bruttoinvesteringar	0,8	−1 1/4	−1/4
Lager[1]	0,2	−2	1/4
Utrikesbalans[1]	−0,7	1 1/4	0
BNP	1,2	0,5	2,5

[1] Förändring som procent av BNP för föregående år.

Storbritannien

Den svåra ekonomiska situationen i Storbritannien fortsatte under 1981. Totalproduktionen sjönk för andra året i följd, med ca 2 %. En svag återhämtning ägde dock rum under slutet av året, vilken främst torde ha berott på en lageruppbyggnad.

Den budget, som regeringen presenterade i mars för budgetåret 1982/83 innebär att det offentliga lånebehovet (PSBR) minskar med 1 miljard pund till 9,5 miljarder pund (ca 3,5 % av BNP) jämfört med föregående budgetår. De viktigaste inslagen är höjda punktskatter på alkohol, tobak och bensin, ökat stöd till byggnadsindustrin, en sänkning av arbetsgivaravgiften samt vissa skattelättnader för småföretagare.

Regeringen har beslutat frångå sin medelfristiga strategi vad gäller målet för penningmängdens tillväxt. Detta mål revideras upp från 5–9 % till 8–12 % för nästa budgetår. En mindre stram penningpolitik ger sannolikt också utrymme för räntesänkningar och en viss anpassning nedåt av pundkursen.

Sjunkande oljepriser och måttliga löneökningar samt en förväntad positiv produktivitetsutveckling torde dämpa inflationstakten till under 10 % under 1982. Något som stöder en sådan prognos är att arbetskraftskostnaden per producerad enhet har fallit kraftigt, mätt med tolvmånaderstal, under 1981. Den underliggande inflationstakten har påverkats av dämpade löneökningar men också av en inte oväsentlig ökning av produktiviteten. En sjunkande pundkurs stärker visserligen konkurrenskraften men kan dock via höjda importpriser driva upp inflationstakten och sålunda samtidigt verka i motsatt riktning. För hushållssektorn förutses fallande reala disponibla inkomster. En viss neddragning av sparkvoten kan dock komma att utgöra buffert så att den privata konsumtionen stagnerar.

De annonserade lättnaderna i penningpolitiken torde inverka positivt på investeringsutvecklingen. Ett mycket lågt kapacitetsutnyttjande verkar

samtidigt återhållande. Sammantaget torde därför de fasta bruttoinvesteringarna komma att utvecklas svagt för året som helhet men en viss uppgång under loppet av året förutses.

Det lageromslag som inleddes mot slutet av 1981 väntas fortsätta under innevarande år och in på 1983. Den relativt svaga uppgången i totalproduktionen som förutses i år och nästa år, är till stor del beroende av styrkan i en fortsatt lageruppbyggnad.

Den internationella konkurrenskraften för den icke oljebaserade sektorn förbättrades något under föregående år. Men den relativa arbetskostnaden per producerad enhet är fortfarande hög till följd av de under 1979 och 1980 kraftiga löneökningarna och apprecieringen av pundet. Kostnadsläget torde dock förbättras under 1982, bl. a. beroende på den aviserade enprocentiga sänkningen av arbetsgivaravgiften och på en eventuell depreciering av pundet till följd av lättnader i penningpolitiken. Även om detta kan leda till en viss förbättrad exportutveckling mot slutet av 1982 kommer sannolikt utrikesbalansen att ge ett negativt bidrag till totalproduktionen för året som helhet.

Sammantaget torde BNP komma att stiga med ca 1 % under 1982. Ökningstakten blir sannolikt mer uttalad mot slutet av året och under början av 1983. Men denna ökning av totalproduktionen är för liten för att innebära någon förbättring av situationen på arbetsmarknaden. Dessutom torde produktionsuppgången till en början leda till fortsatta produktivitetsvinster snarare än till ökad sysselsättning.

Försörjningsbalansen Storbritannien
Procentuell volymförändring

	1980	1981	1982
Privat konsumtion	0,7	– 1/4	0
Offentlig konsumtion	1,7	1/2	– 1/4
Fasta bruttoinvesteringar	−2,2	−7	0
Lager[1]	−3,1	−1 1/4	2
Utrikesbalans[1]	1,1	0	−1
BNP	−1,4	−2	1

[1] Förändring som procent av föregående års BNP.

Danmark

Låg inhemsk ekonomisk aktivitet och kraftigt stigande arbetslöshet har präglat den danska ekonomin under de senaste åren. Exporten har varit det mest positiva inslaget. Exportandelar har vunnits, vilket möjliggjordes av den kostnadsanpassning som ägt rum efter den andra oljeprischocken.

Hushållens realinkomster sjönk ytterligare 1981. Då antalet transfereringsmottagare samtidigt växte, begränsades fallet i den privata konsumtionen till knappt 2 %. Arbetslöshets- och sysselsättningsstöd torde ha bidragit till att den offentliga konsumtionens ökningstakt, trots att den avsaktade något ändock uppgick till ca 3 1/2–4 %. Behovet att spara in på

utgiftsidan har tagit sig uttryck i att offentliga investeringar för andra året i rad föll kraftigt. Privata investeringar sjönk än mer markant. Detta får ses mot bakgrund av låg inhemsk efterfrågan, låga vinstmarginaler, ogynnsam relation mellan finansiella och produktiva investeringar, högt ränteläge och minskad realinkomst. De sistnämnda faktorerna sammantaget med snabbt ökande produktionskostnader medförde att påbörjade byggnader vid slutet av året låg 17–18 % lägre än ett år tidigare. Den totala inhemska efterfrågan kan ha minskat med 2 1/2–3 % 1981.

Kostnadsanpassningen, som tillkommit bl.a. genom devalveringarna 1979 och minskad real inkomst hos hushållen, innebar att exporten kunde öka med närmare 3 %, medan importen föll tillbaka med 3 1/2 % till följd av den svaga inhemska efterfrågan och tillkommande kapacitet i oljesektorn. Handelsbalansen förbättrades därmed från DKK 13,7 miljarder i underskott 1980 till DKK 11 miljarder 1981.

Trots behovet att begränsa det statliga budgetunderskottet kan finanspolitiken förväntas ha en fortsatt expansiv effekt 1982. Härtill bidrar de automatiska stabilisatorerna och växande kostnader för den statliga upplåningen. Till detta kommer effekterna av de aviserade sysselsättningsstödjande åtgärderna. Troligen kommer underskottet därmed att överstiga uppskattningen DKK 48 miljarder för 1982 att jämföras med DKK 35 miljarder 1981 (ca 9,5 % av BNP).

Med den kraftiga ökningen av statens upplåningsbehov kan penningpolitiken förutses få en fortsatt stram inriktning. Vid mitten av 1981 skärptes kreditpolitiken något efter en snabb ökning av bankernas utlåning bl.a. föranledd av återbetalning av skulder till utlandet av den privata sektorn. Det generella utlåningstaket för bankerna har satts till 10 % mellan september 1981 och september 1982, dvs. oförändrat ökningstal från föregående år.

Under hösten förväntas en uppgång i den ekonomiska aktiviteten. Mot bakgrund av växelkursförändringarna inom EMS' ram i oktober och i februari kan konkurrenskraften antas förbli oförändrad under antaganden om löneökningar på 12 % och en viss produktivitetsstegring. Med de senaste årens kostnadsanpassning skulle exporten kunna öka med 5–6 %. Till följd av en avsaktning i konsumentprisernas ökningstakt till ca 9 %, förväntas hushållens reala inkomster växa. Ökad aktivitet och investeringsverksamhet inom olje- och gassektorn antas bidra med en procent till totalproduktionen. De offentliga utgifternas tillväxttal saktar av och kan uppskattas till 2 1/2 %. Fortsatt minskning förutses för offentliga investeringar och utsikterna för aktiviteten inom byggnadssektorn är också svaga. Privata investeringar torde ligga kvar på en låg nivå tills en starkare produktionsuppgång äger rum.

Sammanfattningsvis skulle BNP kunna öka i storleksordningen 3 %. Importen väntas öka i takt med uppgången i inhemsk efterfrågan eller i samma storleksordning som exporten. Även under antaganden om en i

stort sett oförändrad handelsbalans kan bytesbalansens underskott öka till DKK 14 1/2 miljarder (3 1/2–4 % av BNP) från runt 13 miljarder 1981 på grund av växande räntebetalningar.

Totalproduktionen förutses vid ingången till 1983 visa en gynnsam utveckling, men obalanserna i ekonomin kvarstår. Behovet att få ner arbetslösheten och samtidigt minska budgetunderskottet kan innebära att finanspolitiken även under kommande år inriktas på nedskärningar på utgiftssidan med samtidiga sysselsättningsstödjande åtgärder. För att få igång investeringsverksamheten efter de senaste årens negativa utveckling skulle en räntesänkning vara påkallad, vilken dock får balanseras mot behovet av räntedifferenser mot utlandet för att finansiera underskotten i bytesbalans och budget.

Försörjningsbalansen Danmark
Procentuell volymförändring

	1980	1981	1982
Privat konsumtion	– 4,1	– 1 1/2	2 1/2
Offentlig konsumtion	5,2	4	2 1/2
Fasta bruttoinvesteringar	–13,7	–15 1/2	3 1/2
Lager[1]	– 0,8	–	1/2
Utrikesbalans[1]	4,4	2	1/4
BNP	– 0,2	– 1/2	3

[1] Förändring som procent av föregående års BNP

Finland

Nedgången i den finska exporten till västmarknaderna var den starkast bidragande orsaken till att den ekonomiska tillväxten började avta i början av 1981 efter de senaste årens höga tillväxt. Därmed steg arbetslösheten. Totalproduktionen visade ändå en tillväxt om ca 1 %. Till detta bidrog en ökning om 30% av exporten till östblocket, som tar emot ca 25% av Finlands utförsel.

Den gradvis ökande arbetslösheten och en mindre höjning av skattetrycket var begränsande faktorer för hushållens reala disponibla inkomster. Den privata konsumtionen kan ha ökat med 2%, medan den offentliga konsumtionens ökningstakt uppgick till 3,5%, vilket innebär en avsaktning från föregående år. Även de offentliga investeringarna upprätthölls, men ändå föll de fasta investeringarna totalt med ca 3%. Med försämrade konjunkturutsikter och den temporära skatten på icke prioriterade investeringar blev företagen mindre benägna att investera i fast kapital, där en nedgång om 3 1/2% har ägt rum. Även lagren drogs ner mot bakgrund av det höga internationella ränteläget och avsaktande råvarupriser. Totalt kan den inhemska efterfrågan ha sjunkit med 1/2%. Den svaga inhemska utvecklingen medförde att importen sjönk markant, medan framför allt den bilaterala handeln med Sovjetunionen gav fortsatt skjuts åt exporten.

Bytesbalansens underskott kunde minskas till 1,7 miljarder FIM motsvarande ca 1 % av BNP från närmare 3 % av BNP 1980.

I balanserandet mellan behovet att få ner arbetslösheten och att dämpa prisökningstakten har budgeten för 1982 fått en mer expansiv inriktning än i fjol, då den hade en efterfrågedämpande effekt. Konjunkturpolitiska specialdepositioner, motsvarande ca 6 % av värdet på de privata investeringarna frisläpptes i början av året i syfte att stimulera företagens investeringar och arbetsmarknadspolitiska specialåtgärder vidtas för att stödja sysselsättningen. Budgetens förväntade underskott på 7,5 miljarder FIM (3,5 % av BNP) kan komma att ökas på under loppet av året om ytterligare sysselsättningsstödjande åtgärder blir aktuella. Beräkningar uppskattar effekten av den totala offentliga sektorns finanser på tillväxten till 1,4 procentenheter i år.

Under våren 1981 vidtogs en uppluckring av penningpolitiken genom att bankernas upplåning i centralbanken underlättades och även i år torde finansieringssituationen för såväl företag som hushåll förbli relativt gynnsam.

Med en genomsnittlig löneökning på 10 1/2 % i år beräknas lönekostnaderna per producerad enhet (uttryckt i samma valuta) stiga med 6 procentenheter mer än i konkurrerande länder, varmed konkurrenskraften skulle komma att ha försämrats med 12–13 % 1980–82. En stor del härav förklaras av växelkursförändringar. Således kan även fortsättningsvis exportandelar komma att tappas. Exporten till västmarknaderna antas öka med 4 %, medan exporten österut sjunker något. Den totala utförseln kan växa med ett par procent med tyngdpunkten på senare delen av 1982. Importen kommer troligen att stagnera eller minska svagt och bytesbalansen kan visa ett överskott på 1 1/2 miljarder FIM. Ett par procents ökning i hushållens disponibla reala inkomster och relativt lätta kreditmöjligheter samt en något ökad sparkvot torde ge en ökning i privat konsumtion runt 1 1/2 %. Den offentliga konsumtionen fortsätter att öka snabbare än den privata. Den svaga ekonomiska bilden talar för ett fortsatt fall för bruttoinvesteringarna. Totalproduktionen antas börja öka först under senare hälften av 1982 och för året som helhet kan tillväxten bli drygt 1 %. Arbetslösheten kan därigenom komma att stiga från genomsnittligt 5,3 % 1981 till 6 1/2 %–7 % 1982.

Vid ingången till 1983 torde den finska ekonomin befinna sig i en uppgångsfas. Problemen för den ekonomiska politiken kan förutses vara behovet att förbättra konkurrensförmågan och att få ner arbetslösheten. Den externa balansen torde inte utgöra en begränsning. Kostnadsutvecklingen är osäker då konsumentpriserna förutses öka med mer än OECD-genomsnittet även i år och då det tvååriga löneavtalet löper ut i mars 1983.

Försörjningsbalansen Finland
Procentuell volymförändring

	1980	1981	1982
Privat konsumtion	2,5	1 1/2	1 1/2
Offentlig konsumtion	4,1	3 1/2	3 1/2
Fasta bruttoinvesteringar	9,6	−3	−2 1/2
Lager[1]	1,0	−2	0
Utrikesbalans[1]	−0,3	2	1
BNP	5,0	1	1

[1] Förändring som procent av föregående års BNP.

Norge

Under 1981 saktade den ekonomiska tillväxten av i Norge, då det preliminära utfallet för BNP-tillväxten blev 0,7%. Produktionen inom oljesektorn stagnerade och därmed ökade BNP exkl. oljesektorn med 0,9%. Arbetslösheten ökade under årets lopp, men är fortfarande en av de lägsta inom OECD-området. Den privata konsumtionen visade den svagaste utvecklingen bland de inhemska efterfrågekomponenterna. Den offentliga konsumtionen ökade däremot något snabbare än under de föregående åren eller med närmare 5%. Bortser man från militära uppköp blev dock ökningstakten runt 2 procentenheter lägre. Det mest expansiva elementet i den norska ekonomin utgjordes av bruttoinvesteringarna, vilket till största del kan hänföras till fullföljandet av en andra plattform i Statfjordfältet. Men även industrins investeringar hölls väl uppe. Trots införandet av prisstopp och upphävandet av indexklausulen i löneuppgörelsen ökade konsumentpriserna med 13,6%, vilket överstiger ökningstakten på Norges viktigaste marknader. Den gynnsamma prisutvecklingen på olje- och gasexporten bidrog främst till att bytesbalansens överskott ökade från NOK 5,5 miljarder 1980 till NOK 13,8 miljarder 1981 (ca 4,5% av BNP).

Finanspolitiken förutses bli fortsatt expansiv om än något mindre under innevarande år än 1981. Budgetsaldot exkl. oljeinkomster antas ligga kvar på samma nivå som i fjol, dvs. ett underskott om NOK 19 miljarder. Ytterligare nedrevideringar har gjorts av statens oljeinkomster med anledning av det sjunkande världsmarknadspriset på olja och lägre produktionsnivå än vad som tidigare förutsetts. Risk föreligger därmed att finanspolitiken blir än mer expansiv, vilket skulle försvåra inflationsbekämpningen och en gynnsammare utveckling av konkurrensförmågan. På grund av minskade försvarsutgifter begränsas den offentliga konsumtionens ökningstakt till 3% 1982.

Kreditpolitikens inriktning blir fortsatt stram i avsikt att motverka den expansiva effekten av finanspolitiken. Penningpolitiken inriktas på kontroll av likviditetsutbudet till den privata sektorn med öppna marknadsoperationer som ett viktigt instrument. Målet för penningmängdens ökningstakt har satts till 10%, vilket skulle motsvara BNP:s nominella tillväxt.

Avslutandet av prisstoppet vid årsskiftet och den höga prisökningstakten i början av året försvårar årets avtalsrörelse. Utfallet av denna påverkar i sin tur pris- och konkurrenskraftsutvecklingen, som försämrats under de senaste åren. Förutsatt oförändrade reala löner kan de nominella lönerna komma att öka med närmare 10%, vilket med en produktivitetsförbättring om 2–2 1/2% skulle innebära en fortsatt försämring av den relativa timkostnaden per producerad enhet. Den privata konsumtionen väntas visa en svag ökning. Med växande orderingång sedan mitten av 1981 och en långsam ekonomisk återhämtning i omvärlden kan exporten komma att växa med närmare 3% i år, vilket dock skulle innebära fortsatt tappade marknadsandelar. Fullföljandet av stora investeringsprojekt innebär att investeringarna kan antas minska med 5% 1982. Inom oljesektorn kommer dock investeringarna att hållas uppe (dessa bokförs som lageruppbyggnad tills investeringen avslutats), vilket bidrar till att importen kan antas växa med 6%. Med de svaga oljepriserna kan bytesbalansen i år visa underskott. Sammanfattningsvis, kan den inhemska efterfrågan antas utvecklas svagt med viss draghjälp från utlandet under senare hälften av året. Den ekonomiska tillväxten kan komma att stagnera. BNP exkl. olja och skeppsfart kan växa i storleksordningen 1 1/2%.

Inför 1983 utgör exportmarknadernas förutsedda utveckling den största ljuspunkten. Men för att kunna dra fördel härav, torde en förbättring av konkurrensförmågan vara nödvändig. Betydelsefullt härvidlag är produktivitetsutvecklingen samt utfallet av årets löneavtal. Det senare illustreras av att även utan några lönehöjningar i år beräknas konkurrenskraften försämras bl. a. på grund av överhänget från 1981. Lägre oljeinkomster och inflationsutvecklingen talar för att finanspolitiken läggs om i mer restriktiv riktning. Avtalsrörelsen kan underlättas av utlovade skattesänkningar, men ett frågetecken är hur dessa skall finansieras.

Försörjningsbalansen Norge
Procentuell volymförändring

	1980	1981	1982
Privat konsumtion	2,2	1,3	1 1/2
Offentlig konsumtion	4,7	4,9	3
Bruttoinvesteringar	−0,7	16,5	−5 3/4
Lager[1]	2,6	−4,9	2 1/4
Utrikesbalans[1]	−0,5	−0,3	−1 3/4
BNP	3,9	0,7	0
BNP exkl. olja och sjöfart	2,2	1,0	1 1/2

[1] Förändring i procent av föregående års BNP.

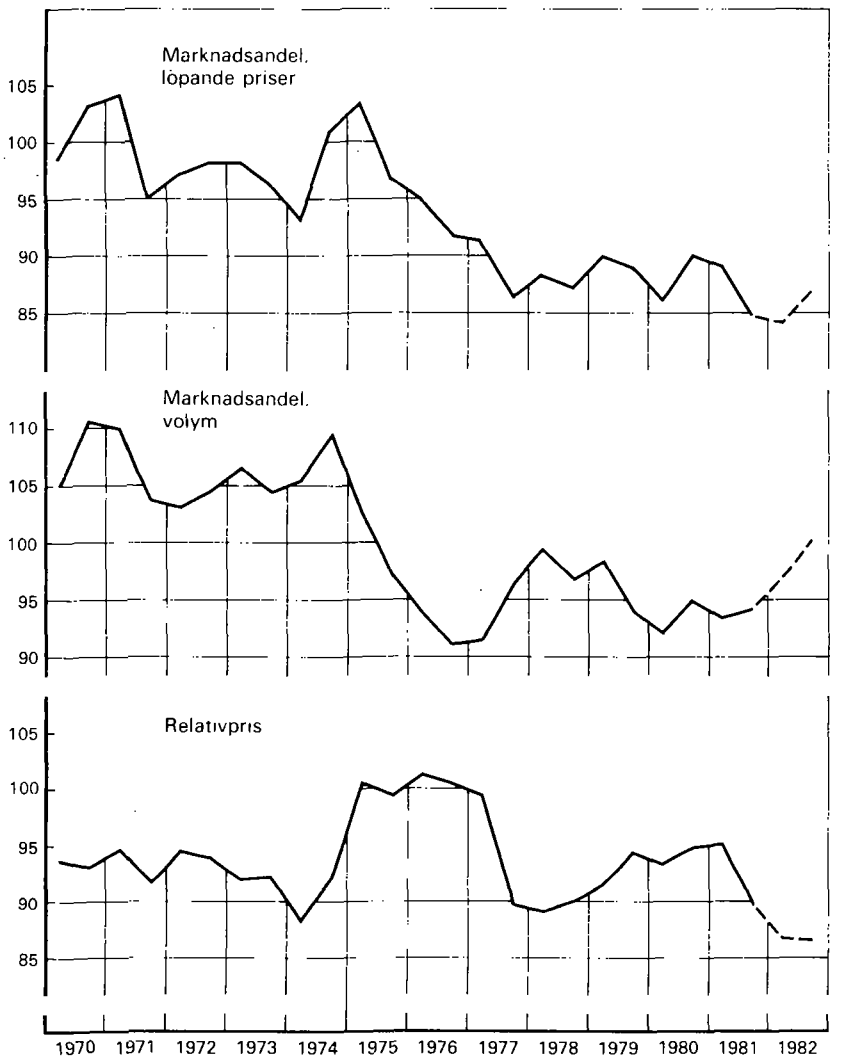
3 Utrikeshandeln

3.1 Exporten

Återblick på utvecklingen av varuexporten 1981

Världshandeln med bearbetade varor ökade med omkring en procent i volym från första till andra halvåret 1981. Den svenska exporten av bearbetade varor ökade under samma period med 6 1/4 % och synes alltså ha återtagit marknadsandelar i påtaglig omfattning. Framför allt förefaller andelsvinsterna ha varit stora i de mindre OECD-länderna samt i OPEC- och de övriga u-länderna. I de ur svensk exportsynvinkel viktigaste OECD-länderna beräknas marknadsandelsvinsten ha stannat vid ca 1 % i volym mellan halvåren 1981. Andelsvinsterna under andra halvåret 1981 hänger delvis samman med en avsevärd sänkning av exportens relativpris. Uttryckt i svensk valuta steg således det svenska exportpriset på bearbetade varor med ca 4 1/2 % från första till andra halvåret 1981 medan motsvarande ökning av världsmarknadspriset uppgick till drygt 10 1/2 %. Den svenska exportens relativpris sjönk således med 5 1/2 %. Räknat i nationella valutor dämpades likväl världsmarknadsprisernas ökningstakt något under loppet av 1981. Den svenska relativprissänkningen motsvarade nära 9/10 av den registrerade devalveringen av den svenska kronan från första till andra halvåret 1981. Den importkostnadsökning som krondevalveringen i september 1981 innebar fick uppenbarligen inte i nämnvärd grad någon återverkan på de svenska exportpriserna under 1981. Inte heller synes krondevalveringen ha lett till att exportindustrins vinstmarginaler under andra hälften av 1981 steg i den omfattning som räknades med i den preliminära nationalbudgeten. Den försiktiga prissättningspolitik som sålunda i allmänhet förefaller ha präglat de svenska exportföretagen i samband med devalveringen hösten 1981 torde bl. a. ha sin grund i den förhållandevis svaga internationella efterfrågan samt det, framför allt i förhållande till EG-området, påtagligt försämrade konkurrensläget för svensk produktion under 1980 och fram till devalveringen 1981. Marknadsandelsökningen i området utanför de viktigaste OECD-länderna under andra halvåret 1981 är emellertid av den storleksordningen att den inte enbart torde kunna förklaras av den beräknade relativprissänkningen. En del av denna andelsvinst torde kunna föras tillbaka på exportleveranser av mer tillfällig natur. Devalveringen i september 1981 kan emellertid ha lett till att vissa produkter som, till följd av försämrad konkurrenskraft under de senaste åren, slagits ut ur produktionen, kanske företrädesvis produkter av jämförelsevis "enkel" karaktär och med lågt pris per volymenhet, åter började levereras till exportmarknaderna. Ett återupptagande av exporten av sådana varor förklarar troligtvis såväl en del av de svenska marknads-

Diagram 3:1 Marknadsandelar och relativa priser för Sveriges export av bearbetade varor till OECD-länderna 1970–1982
Säsongrensade halvårsdata. 1975 = 100

Källor: Se tabell 3: 1.

andelsvinsterna mot slutet av 1981 som den förhållandevis måttliga uppgången i de svenska exportpriserna under andra hälften av 1981[1].

Från 1980 till 1981 steg exporten av bearbetade varor (exkl. fartyg) med inte fullt 1 % i volym medan råvaruexportvolymen sjönk med nära 3 %. För fartygsexporten, vilken minskade oavbrutet från 1975 till 1980, registrera-

[1] Det bör emellertid påpekas att för att ett nytillskott i produktsortimentet skall kunna påverka den registrerade prisförändringen måste nytillskottet äga rum *inom* det minsta aggregatet i den använda varuindelningen.

des en påtaglig ökning 1981. Ökningen kan emellertid helt återföras på en uppgång i utförsäljningen av begagnade fartyg. Totalt sett ökade Sveriges export med 1,7%[1]. I värde ökade den totala exporten med 10,5%.

Utsikter för varuexporten 1982

Sedan den preliminära nationalbudgeten utarbetades har utvecklingen i omvärlden föranlett en viss nedrevidering av tillväxtutsikterna i OECD-området 1982, (se närmare kapitel 2). Härmed kan också utvecklingen av den internationella handeln liksom marknadsutvecklingen för svensk export förutses bli något svagare än vad som angavs i den preliminära nationalbudgeten. Marknadsutrymmet för svensk export av bearbetade varor till OECD-området beräknas nu växa med inte fullt 3 1/2% 1981–1982. Även marknaderna utanför OECD-området förväntas tillväxa något långsammare än vad som förutsågs tidigare. OPEC-ländernas import har beräknats öka med ca 8% 1982, dvs. i en klart lägre takt än 1981, då

Tabell 3: 1 Sveriges export av bearbetade varor (exkl. fartyg)[1] till OECD-området[2] 1975–1982

Procentuella förändringar

	1975–1976	1976–1977	1977–1978	1978–1979	1979–1980	1980–1981	1981–1982 prognos
Löpande priser, Skr.							
Marknad	19,5	17	20,5	18	13	8,5	20,0
Marknadsandel	−6,5	−4,5	−1,5	2,5	−3	−3	−1,5
Export	11,5	11,5	19	21	9,5	5,5	18,5
Volym[3]							
Marknad	13	3,5	5	10,5	3,5	−2,5	3,5
Marknadsandel	−7,5	1,5	4,5	−1,5	−4	−0,5	4,5
Export	−4,5	5	9,5	9	−0,5	−3,5	8
Pris[4]*, Skr.*							
Marknad	6	13	15	7	9	11,5	16
Relativpris	1	−6	−5,5	3,5	1,5	−2	−5,5
Export	7	6,5	8,5	11	10,5	9	9,5

[1] SITC 5–8, exkl. 68, 793.
[2] Utom Australien, Nya Zeeland, Grekland, Irland, Island, Portugal, Spanien och Turkiet.
[3] Exportvärdet i löpande priser deflaterat med hybridindex typ Paasche.
[4] Enligt hybridindex typ Paasche.
Anm. Begreppet "marknad" avser importförändringen för de olika länderna sammanvägda med deras andelar i Sveriges export. Härigenom elimineras eventuella förmånliga eller oförmånliga effekter av exportens strukturella ländersammansättning. Procenttalen är avrundade till närmaste hel- eller halvtal.
Källor: FN, utrikeshandelsstatistik från OECD, nationella statistikproducenter, statistiska centralbyrån samt beräkningar och bedömningar inom konjunkturinstitutet.

[1] Utfallet har framkommit efter fastprisberäkning till 1980 års priser. Med nationalräkenskapernas beräkningsmetod – där fastprisberäkningen av utrikeshandeln sker till 1975 års priser – uppgick motsvarande ökning till 0,6%.

importvolymen preliminärt steg med ca 22 %. De icke-oljeproducerande ländernas import beräknas öka med ca 4 % 1982 mot ungefär 7 % 1981. För statshandelsländerna förutses en importtillväxttakt för 1982 i ungefär samma storleksordning som 1981 – 3 %. Totalt skulle därmed marknadstillväxten för svensk export av bearbetade varor 1981–1982 uppgå till 3 1/2 à 4 %.

Världsexportpriset för bearbetade varor kan nu beräknas stiga någon procentenhet långsammare 1982 än vad som förutsågs i den preliminära nationalbudgeten. Uttryckt i nationella valutor beräknas ökningen 1981–1982 stanna vid omkring 6,5 %. Nedrevideringen har främst sin grund i en förutsedd svagare löneökningstakt i OECD-länderna samt ett sannolikt lägre råoljepris. Dessa effekter motverkas emellertid av att produktivitetsutvecklingen i OECD-området nu kan förutses bli något svagare än vad som angetts tidigare. I svenska kronor har världsexportpriset för bearbetade varor beräknats stiga med 16 1/4 %[1] 1981–1982. Vid valutaomräkningen har antagits att de valutakursrelationer som rådde under vintermånaderna 1981–1982 blir tillämpliga för år 1982 i dess helhet. Det svenska exportpriset för bearbetade varor har beräknats öka med ca 9 1/2 % 1981–1982, dvs. ungefär en halv procentenhet mindre än vad som räknades med i den preliminära nationalbudgeten. Nedrevideringen har sin grund i att exportföretagens insatsvarukostnader nu kan beräknas bli lägre. Däremot är det troligt att den ökning av vinstmarginalerna – i första hand till följd av devalveringen av kronan 1981 – som tidigare beräknades inträffa mot slutet av 1981 i stället sker under 1982. Preliminära prisuppgifter för januari och februari ger vid handen att exportprisökningarna kan ha varit förhållandevis kraftiga under dessa månader. Det svenska relativa exportpriset för bearbetade varor skulle därmed sjunka med ca 5 1/2 % 1981–1982. Med utgång enbart från relativprisutvecklingen har marknadsandelen för svensk export av bearbetade varor i OECD-området beräknats öka med drygt 6 % från 1981 till 1982[2]. Varusammansättningen i den svenska exporten av bearbetade varor torde emellertid komma att inverka ogynnsamt på den svenska marknadsandelsutvecklingen 1982 genom att efterfrågan på framför allt investeringsvaror förutses bli förhållandevis svag. Härutöver har räknats med att den trendmässiga "strukturella" marknadsandelsförlust i storleksordningen 1 % per år som kunnat noteras under 1970-talet gör sig gällande även under 1982. Den svenska marknadsandelen för bearbeta-

[1] Ökningstakten blir densamma oavsett om de olika ländernas exportprisförändringstal vägs samman med världshandelsvikter eller med vikter som avspeglar ländernas betydelse som konkurrenter till Sverige.

[2] Dessa beräkningar grundar sig på en total priselasticitet om 1,7 för de svenska marknadsandelarna för bearbetade varor med avseende på det relativa exportpriset. Effekterna på marknadsandelarna är fördelade på tre år så att elasticiteten är 0,9 samma år (tolvmånadersperiod) en relativprisförskjutning sker, 0,6 året därefter och 0,2 två år efter relativprisförskjutningen. Elasticiteterna är skattade på data för perioden 1960–1978.

Tabell 3: 2 Sveriges export av bearbetade varor (exkl. fartyg)[1] till olika länderområden 1975–1982

Procentuella volymförändringar

	1975–1976	1976–1977	1977–1978	1978–1979	1979–1980	1980–1981	1981–1982
OECD-länderna[2]	4,6	5,0	9,6	9,2	−0,6	− 3,4	8,2
Övriga länder	− 5,8	−1,2	10,6	6,3	4,2	14,3	8,1
därav: Östeuropa och Kina	−16,2	−9,9	5,9	−2,8	−9,1	−10,2	6,1
OPEC-länderna[3]	24,0	−6,6	25,3	2,7	1,4	37,8	11,2
Andra länder	−10,0	4,5	6,9	14,0	4,4	11,5	7,4
Summa	**1,6**	**3,7**	**9,7**	**8,0**	**−0,1**	**0,9**	**8,1**
Summa bearbetade varor enligt SNI-definition.[4]	1,7	3,9	9,5	9,7	−0,4	0,9	8,0

[1] SITC 5–8, exkl. 68, 793.
[2] Utom Australien, Nya Zeeland, Grekland, Irland, Island, Portugal, Spanien och Turkiet.
[3] Qatar, Förenade Arabemiraten, Saudiarabien, Kuwait, Irak, Iran, Indonesien, Venezuela och Nigeria.
[4] Jfr. tabell 3: 4.
Källor: Statistiska centralbyrån samt beräkningar och bedömningar inom konjunkturinstitutet.

de varor i OECD-området skulle därmed öka med drygt 4 1/2% 1981–1982. Den uppdragning av ökningstakten i förhållande till den preliminära nationalbudgeten som detta innebär har sin grund i att sänkningen av det relativa exportpriset från 1980 till 1981 blev större än vad som räknades med tidigare. I länderna utanför OECD-området beräknas marknadsandelsvinsten för Sveriges export av bearbetade varor 1981–1982 stanna vid 3%. Effekterna av relativprissänkningen 1981 och 1982, vilken beräknas komma till stånd i första hand till följd av devalveringen av kronan i september 1981, kan antas inträffa med längre tidseftersläpning på dessa marknader jämfört med OECD-området. Den totala marknadsandelsökningen för bearbetade varor 1981–1982 skulle därmed uppgå till drygt 4%. Det skulle innebära en ökning av exportvolymen av sådana varor med drygt 8%, dvs. en kvarts procentenhet lägre ökningstakt än vad som förutsågs i den preliminära nationalbudgeten.

Tabell 3: 3 Världsmarknadspriserna (enhetsvärdeindex) för bearbetade varor 1973–1982

1970 = 100

	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
US dollar	133	162	182	183	199	230	263	291	277	288
Genomsnittliga nationella valutor	110	136	149	158	167	174	191	210	230	245
Svenska kronor	113	140	147	155	173	202	219	239	272	316

Anm. Sammanvägt med hänsyn till ländernas betydelse i världshandeln.
Källor: FN samt beräkningar och bedömningar inom konjunkturinstitutet.

Exporten av *råvaror* kan nu beräknas öka med 1,6% i volym från 1981 till 1982. För exporten av trävaror har en marknadsandelsökning i storleksordningen 8 à 9% bedömts bli möjlig 1981–1982. Några påtagliga andelsvinster är däremot inte att vänta för massaexportens del. Den svenska exportprisutvecklingen kan här förväntas följa den internationella, vilket innebär en från 1980 och 1981 fortsatt kraftig ökning av exportpriset räknat i svensk valuta. För järnmalm kan en fortsatt exportvolymminskning förutses. En närmare genomgång av utvecklingen inom olika delbranscher återfinns i kapitel 4.

Den totala varuexporten beräknas öka med 6 à 6 1/2% i volym från 1981 till 1982. Om exportvolymen under hela 1982 skulle förbli på den förhållan-

Tabell 3: 4 Exportutvecklingen för olika varugrupper 1980–1982

	Exportvärde, milj. kr.			Årlig procentuell förändring					
				Volym[1]			Pris[1]		
	1980	1981	1982	1980	1981	1982	1980	1981	1982
Jordbruksprodukter och fisk	1 383	1 508	1 824	– 6,4	– 0,7	11,0	16,0	9,9	9,0
Skogsbruksprodukter	190	223	255	–12,0	2,8	2,0	13,5	14,4	12,0
Mineraliska produkter	2 528	2 805	3 093	–14,5	– 4,2	– 1,6	14,2	15,9	12,1
därav: järnmalm	1 604	1 644	1 743	–21,5	–17,0	– 7,0	25,2	23,5	14,0
Industriprodukter exkl. fartyg	*123 977*	*135 692*	*158 689*	*– 0,9*	*0,2*	*6,7*	*12,5*	*9,2*	*9,6*
därav:									
livsmedelsprodukter	2 234	2 655	3 107	– 1,3	3,3	4,5	10,5	15,0	12,0
trävaror	5 503	5 287	6 141	–14,4	– 4,3	15,0	24,2	0,4	1,0
massa	6 041	6 764	8 168	–13,6	– 4,3	5,0	21,5	17,0	15,0
papper och papp	10 808	12 375	14 692	– 4,3	2,1	6,0	15,6	12,1	12,0
petroleumprodukter	5 419	5 927	5 545	39,1	– 9,1	–10,0	19,2	20,4	4,0
järn och stål	8 734	8 245	9 956	– 8,7	– 8,1	5,0	13,6	2,7	15,0
ickejärnmetaller	3 267	3 083	3 431	– 2,8	4,8	4,5	31,8	–9,9	6,5
verkstadsprodukter exkl. fartyg	58 935	66 094	77 885	2,2	1,8	8,0	8,7	10,1	9,1
övriga industriprodukter inkl. elektrisk ström	23 036	25 262	29 764	– 0,6	2,9	7,6	12,7	6,6	9,5
Export exkl. fartyg	*128 078*	*140 228*	*163 861*	*– 1,2*	*0,4*	*6,8*	*12,8*	*9,1*	*9,4*
Fartyg	2 699	4 296	4 059	–33,6	55,6	–10,0	12,8	2,3	5,0
Bearbetade varor exkl. fartyg[2]	101 143	111 319	131 766	– 0,4	0,9	8,0	10,6	9,1	9,6
Råvaror[3]	26 935	28 909	32 095	– 4,2	– 2,9	2,3	21,1	10,5	8,5
Total export	**130 777**	**144 524**	**167 920**	**– 1,7**	**1,7**	**6,3**	**12,8**	**8,9**	**9,3**
Total export enligt NR[4]				– 2,5	0,6	5,8	13,6	9,4	9,8

[1] Prisutvecklingen anges enligt "hybridindex" av typ Paasche. Denna index används även som deflator för exporten. Volymutvecklingen blir därmed återgiven i enlighet med volymindex typ Laspeyres.
[2] Papper och papp, järn och stål, verkstadsprodukter exkl. fartyg samt övriga industriprodukter utom elektrisk ström.
[3] Export exkl. fartyg minus de i not 2 nämnda varugrupperna.
[4] I uppgifterna för handelsbalansen (tabell 3: 7) har NR:s exportvärden använts.
Anm. 1981 års exportvärden enligt utrikeshandelsstatistiken. Uppgifterna för 1982 avser prognoser. Varugrupperna är definierade i SNI-termer. Detta är skälet till att uppgifterna för exporten av bearbetade varor i denna tabell skiljer sig från uppgifterna i tabell 3: 2 där denna varugrupp är definierad i SITC-termer.
Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

devis höga nivå som säsongrensat sett etablerades fjärde kvartalet 1981 skulle exportvolymökningen mellan årsgenomsnitten för 1981 resp. 1982 uppgå till drygt 5 1/2 %.

En försvagning av exportorderingången totalt sett under vintermånaderna 1981–1982 torde emellertid leda till att exportvolymen sjunker tillbaka något åtminstone första kvartalet 1982. Från första till andra halvåret 1982 kan en exportvolymtillväxt i storleksordningen 4 à 5 % vara att vänta.

3.2 Importen

Utvecklingen av varuimporten 1981

Sveriges totala varuimport minskade volymmässigt med drygt 7 %[1] mellan 1980 och 1981. Nedgången, ehuru stark, var mindre än vad som förutsågs i den preliminära nationalbudgeten (PNB-82). Minskningen kan återföras främst på den reducerade införsel av både *bearbetade varor*[2] och *råvaror* som registrerades under de första tre kvartalen 1981.

Som framgår av tabell 3:5 minskade importvolymen av *bearbetade varor* med ca 4 3/4 % 1980–1981. Denna utveckling var en följd av den påtagliga försvagning av den inhemska efterfrågan som ägde rum mellan 1980 och 1981. Såväl maskin- och byggnadsinvesteringar som privat konsumtion minskade och lämnade därmed ett negativt bidrag till importen av *bearbetade varor*. Omslaget från en kraftig lageruppbyggnad 1980 till en nästan lika kraftig lageravveckling 1981 har likaledes verkat i importminskande riktning (se avsnitt 7.3).

En faktor som däremot förefaller att ha verkat i importökande riktning har varit de senaste årens relativprisutveckling för *bearbetade varor*. Fördröjda effekter av de prissänkningar för importen relativt den inhemska produktionen som inträffade 1979 och 1980 har tillsammans med den svenska kronans appreciering gentemot EMS-valutorna under en stor del av 1981 gett ett bidrag till importvolymen, vilket skattas till över 2 %[3] vad gäller *bearbetade varor*.

För importen av råvaror beräknas volymminskningen 1980–1981 till 11 1/2 %, främst till följd av en kraftigt reducerad införsel av *råolja, petroleumprodukter* och *ickejärnmetaller*.[4] Minskningen blev emellertid

[1] Med nationalräkenskapernas beräkningsmetod blev minskningen knappt 6 %.
[2] Importen av *bearbetade varor* består av i tabell 3:6 redovisade varugrupperna *verkstadsprodukter exkl. fartyg, övriga industriprod. inkl. livsmedelsprodukter* samt *träfiberplattor, järn och stål* och *papper och papp*. Tillsammans utgör *verkstadsprodukter* och *övriga industriprodukter inkl. livsmedelsprodukter* ca 95 % av importvärdet för *bearbetade varor*. *Bearbetade varor* utgör ca 2/3 av av värdet för totala importen.
[3] Institutet har här antagit en importpriselasticitet för *bearbetade varor* på 0,4 under det år som relativprisförändringen sker, 0,5 under året därefter och 0,1 under tredje året.
[4] Sveriges samlade råvaruimport består till drygt 70 % av *råolja* och *petroleumprodukter*.

Tabell 3: 5 Importutvecklingen för olika varugrupper 1980–1982

	Importvärde, milj. kr.			Årlig procentuell förändring								
				Volym[1]			Pris[1]			Värde		
	1980	1981	1982	1980	1981	1982	1980	1981	1982	1980	1981	1982
1. Jordbruks-, skogsbruksprodukter och fisk	5 559	6 146	6 621	5,1	9,2	−5,5	8,1	1,3	14,0	13,6	10,6	7,7
2. Mineraliska produkter	20 266	21 817	22 546	6,8	−15,5	−1,0	55,1	27,5	4,3	66,1	7,7	3,3
därav: råolja	17 966	19 320	19 786	9,0	−17,6	−1,2	61,4	30,3	3,9	77,7	7,4	2,4
3. Industriprodukter exkl. elström och fartyg	114 309	117 047	134 254	− 0,2	− 6,4	3,3	10,4	9,4	11,0	10,2	2,4	14,7
därav: trävaror, massa samt papper och papp	1 121	1 359	1 606	22,4	5,2	−5,5	14,7	15,2	25,0	40,4	21,2	18,2
petroleumprodukter	15 214	15 937	18 181	−20,5	−15,9	11,1	19,5	24,6	2,6	− 5,0	4,8	14,0
järn och stål	4 354	3 802	4 587	− 5,9	−12,2	4,0	8,5	− 0,6	16,0	2,1	−12,7	20,6
ickejärnmetaller	3 850	3 322	3 963	0,2	−14,2	6,5	26,4	0,6	12,0	26,7	−13,7	19,3
verkstadsprodukter exkl. fartyg	47 156	49 003	56 349	8,2	− 3,6	3,2	7,0	7,8	11,4	15,8	3,9	15,0
övriga industriprod. inkl. livsmedelsprod., samt träfiberplattor	42 614	43 624	49 568	− 0,3	− 5,2	1,0	10,0	8,0	12,5	9,7	2,4	13,6
4. Elektrisk ström	361	223	239	−38,2	4,2	0,0	45,7	−40,7	7,0	−10,0	−38,2	7,0
5. Import exkl. fartyg	140 495	145 233	163 660	− 0,2	− 7,1	2,3	15,1	11,3	10,2	15,9	3,4	12,7
6. Fartyg	837	837	900	−57,1	− 8,6	−4,0	11,1	9,4	12,0	−52,3	0,0	7,5
7. Total import	**141 332**	**146 070**	**164 560**	**− 0,2**	**− 7,1**	**2,3**	**15,1**	**11,3**	**10,2**	**14,9**	**3,4**	**12,7**
8. Bearbetade varor inkl. livsmedelsprodukter, träfiberplattor exkl. fartyg	94 477	96 834	110 972	3,6	− 4,7	2,2	8,4	7,5	12,1	12,3	2,5	14,6
9. Import exkl. bearbetade varor och fartyg (råvaror)	46 018	48 399	52 688	− 3,7	−11,5	2,5	28,9	18,9	6,2	24,1	5,2	8,9
10. Total import enligt nationalräkenskapernas beräkningsmetoder[2]				1,1	− 5,9	1,7	14,0	9,6	10,8	15,3	3,1	12,7

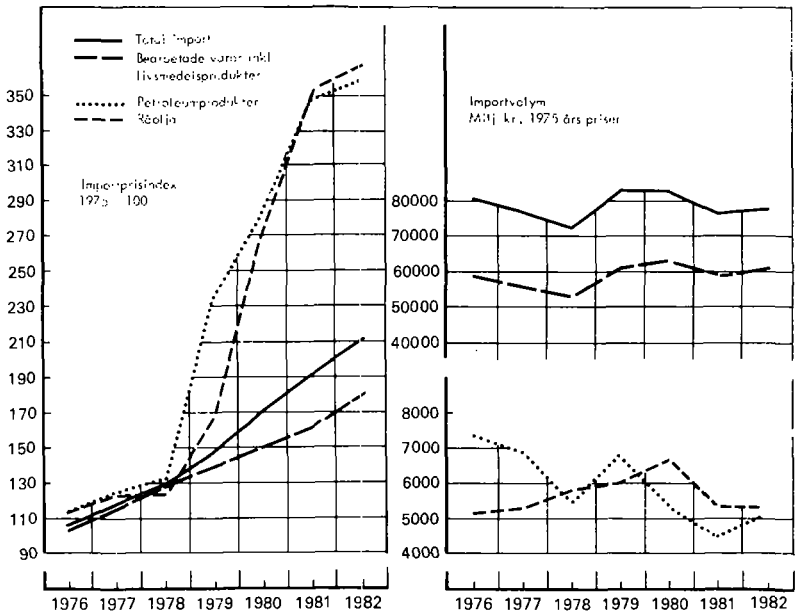
[1] Importpriserna anges enligt en hybridindex av Paaschetyp. Genom att importvärdet deflateras med denna index erhålls en volymutveckling uttryckt i enlighet med Laspeyres' indexformel.

[2] I nationalräkenskaperna görs fastprisberäkningar i 1975 års priser. Övriga volymuppgifter som redovisas i tabellen (och i detta avsnitt) utgår från närmast föregående års prisnivå. I handelbalansen (tabell 3: 7) har NR:s importvärde 1980 (141 721), 1981 (146 071), och 1982 (164 606) använts.

Anm. 1980 och 1981 års importvärden enligt utrikeshandelsstatistiken. Uppgifterna för 1982 avser prognoser. Samtliga uppgifter redovisas i SNI-termer. Tidigare har varugrupperna definierats i SITC-termer. Denna omläggning har medfört att uppgifterna för 1980 är ändrade i vissa fall.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Diagram 3:2 Importpris- och volymutvecklingen 1976–1982, totalt och för vissa varugrupper
Helårsdata

Anm. Importvärden i löpande priser enligt utrikeshandelsstatistiken. Importpriser enligt hybridindex. Uppgifterna för 1982 avser prognoser.
Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

mindre än vad som förutsågs i PNB-82. Importen av *råolja* och raffinerade produkter blev ca 700 tusen ton högre än vad som där förutsattes. Merparten av detta tillskott torde få lokaliseras till december månads kraftiga utfall (se även diagram 3:2 och tabell 3:6).

Att importen av *råolja* minskade 1980–81 med så mycket som 17 1/2% var i huvudsak en följd av att produktionen vid de svenska raffinaderierna drogs ned kraftigt. Samtidigt som den inhemska raffinaderiproduktionen reducerades med över 20% minskade importen av *petroleumprodukter* – vilka till 90% består av oljebränslen – med 16%. Totalt beräknas nämligen den inhemska förbrukningen av oljebränslen ha minskat med 10% vartill kommer att lagren reducerades med ca 2 milj. m^3 under 1981. För motorbrännolja och tunna eldningsoljor minskade konsumtionen med ca 8%. För tjocka eldningsoljor blev förbrukningsminskningen hela 15%, vilket är en något kraftigare nedgång än vad som förutsågs i PNB-82.

Som framgår av tabell 3:6 minskade nettoimporten av *råolja* och *petroleumprodukter* sammanlagt med drygt 18% mellan 1980 och 1981. Sedan 1978 har nettoimporten minskat med drygt 20%. Förbrukningen beräknas sammanlagt ha minskat med ca 15%. En betydande del av importnedgången under denna period kan således återföras på att lagren minskade 1981 efter den avsevärda lageruppbyggnaden 1979 och 1980.

Tabell 3: 6 Nettoimport av råolja och petroleumprodukter 1974–1982[1]

	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
Löpande priser, milj. kr.									
Import av råolja[2]	3405	4400	5652	6474	7206	10039	17938	19316	19778
Petroleumprodukter									
Import	8705	7944	8323	8805	7421	16012	15214	15937	18181
Export	700	919	1031	1303	1662	3261	5419	5927	5545
Nettoimport	8005	7025	7292	7502	5759	12751	9795	10010	12636
Nettoimport av råolja och petroleumprodukter	11410	11425	12944	13976	12965	22790	27733	29326	32414
Nettoimport av råolja och petroleumprodukter i procent av BNP[3]	4,5	3,8	3,8	3,8	3,2	5,0	5,3	5,1	5,2
1975 års priser[4]									
Nettoimport av råolja och petroleumprodukter	11112	11425	11312	11149	10035	11265	9831	8018	8639
Volymindex (1975 = 100)	97,26	100,00	99,01	97,58	87,83	98,60	86,05	70,18	75,61

[1] Uppgifterna för 1974–1981 är hämtade från utrikeshandelsstatistiken. Uppgifterna för 1982 avser prognoser. Samtliga uppgifter redovisas i SNI-termer. Tidigare har råolja och petroleumprodukter definierats i SITC-termer. Denna omläggning har medfört att vissa uppgifter är ändrade.
[2] Netto. Export av råolja förekom endast 1974 (8 milj. kr.), 1975 (2 milj. kr.), 1979 (86 milj. kr.), 1980 (58 milj. kr.) och 1981 (4 milj. kr.) och beräknas 1982 uppgå till ca 8 milj. kr.
[3] BNP till marknadspris.
[4] Deflatering enligt hybridindex.
Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Importprisutvecklingen 1980–1981 blev något mer dämpad än vad som förutsågs i PNB-82. För *totala importen* ökade importpriserna med i genomsnitt 11 1/3%, eller drygt 1 procentenhet mindre än väntat.[1] Prisökningstakten blev därmed betydligt lägre än året innan då importprisindex steg med drygt 15%. En stor del av denna minskade prisökningstakt berodde på prisutvecklingen för *råolja* och *petroleumprodukter*. Ökningstakten 1980–1981 var för dessa produkter sammanlagda ungefär hälften av den för 1979–1980.

För *bearbetade varor* blev prisökningen 1980–1981 7 1/2%, eller knappt 1 procentenhet lägre än vad som förutsågs i PNB-82. Förklaringen till denna förhållandevis måttliga prisutveckling ligger delvis i de betydande internationella växelkursförändringar som skedde under de första tre kvartalen 1981. I samband med dessa apprecierades den svenska kronan gentemot valutorna för länder som står för en betydande andel av Sveriges import av *bearbetade varor*. Därefter synes den i september skedda devalveringen ha fått långsammare genomslag i importprisutvecklingen än väntat. Detta tycks delvis bero på att en del temporära prissänkningar gjorts av utländska leverantörer.

[1] Enligt nationalräkenskapernas metoder blev prisökningen för *totala importen* 1980–1981 drygt 9 1/2%.

Sammanlagt ledde prisökningarna och volymminskningarna mellan 1980 och 1981 till en värdeökning för Sveriges totala varuimport på drygt 3 1/2 %. Detta är ungefär 1 1/2 procentenheter mer än vad som förutsågs i PNB-82.

Utsikter för 1982

Konjunkturinstitutets beräkningar indikerar för 1982 en volymmässig ökning med knappt 2 1/3 %[1] för den totala varuimporten. Jämfört med PNB-82 medför detta en nedrevidering med drygt 2 1/2 % procentenheter. Större delen av denna neddragning följer av en ändrad bedömning av *råvaruimporten.*

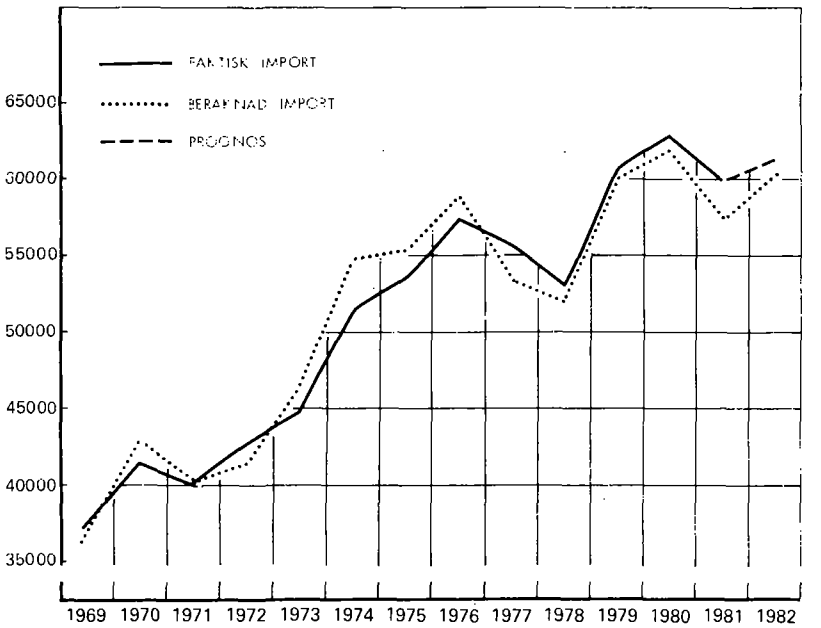
De reviderade prognoserna för importen av råvaror tyder sålunda på en volymmässig ökning på endast 2 1/2 %. Detta är en betydligt svagare ökning än vad som förutsågs i PNB-82. Nedrevideringen kan främst återföras på den tidigare nämnda och oväntat stora införsel av *råolja* och *petroleumprodukter* som skedde mot slutet av 1981. Denna synes till stor del kunna uppfattas som en tidigareläggning och beräknas sålunda medföra ett minskat importbehov 1982. Utöver detta tycks den planerade lagerhållningen 1982 indikera ytterligare anpassning nedåt med hänsyn till den minskade förbrukningen 1980 och 1981. Importen av *råolja* väntas minska med drygt 1 % 1981–1982, vilket ligger i linje med nedrevideringar av produktionsplanerna hos de svenska raffinaderierna. (I PNB-82 förutsågs en ökning av råoljeimporten.)

Konjunkturinstitutets prognoser för importvolymen av *bearbetade varor* har gjorts med ledning av en regressionsberäkning. I denna har det marginella importinnehållet i slutlig efterfrågan och lagerförändringar skattats för åren 1969–1980. I slutlig efterfrågan ingår inte de delområden av konsumtion, investering och export vilka enligt SCB:s input-output kalkyler har ett lågt eller obefintligt importinnehåll. I skattningen ingår inte relativpriset som förklaringsvariabel.

Som framgår av diagram 3:3 har den faktiska importen legat över den från ekvationen beräknade importen från 1976 till 1981. "Överimportens" andel av den totala bearbetade varuimporten (mätt i 1975 års priser) har under dessa år, med undantag för 1977 och 1981 varit förhållandevis stabil. Gapet kan åtminstone till en del förklaras av den svenska importens relativprisutveckling under perioden. Mellan 1974 och 1976 skedde en prissänkning relativt inhemsk produktion av importen med i genomsnitt 2 3/4 % per år. 1977 ökade gapet starkt, vilket med andra ord innebär att importen då steg mycket snabbare än vad efterfrågan ensam kan förklara. En rimlig tolkning kan vara att den ackumulerade relativprissänkningen – om drygt 8 % – från åren 1974–1976 fick ett genomslag i 1977 års import.

[1] I nationalräkenskapernas termer skattas motsvarande siffra till drygt 1 2/3 %.

Diagram 3: 3 Import av bearbetade varor 1969–1981 enligt importekvation samt beräknat utfall och prognos för 1982
Milj. kr., 1975 års priser. Helårsdata

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Prisskillnaden mellan importerade och hemmaproducerade varor synes då ha blivit tillräckligt stor för att göra det ekonomiskt motiverat för svenska företag att lämna svenska leverantörer och gå över till utländska leverantörer.

Devalveringarna under 1976 och 1977 återställde relativpriset 1978 så att det kom i nivå med relativpriset för åren i början av 1970-talet. Från 1976 till 1978 *ökade* importens relativpris med i genomsnitt 2 3/4 % per år. Gapet minskade 1978 och fram till 1980 hölls det i stort sett oförändrat. Under tiden hade emellertid importens relativpris börjat falla på nytt. Från 1978 till 1981 registrerades en sänkning på närmare 6 % (eller ca 2 % per år). Som följd därav ökade gapet ånyo 1981 ungefär till samma storlek som rådde 1977.

Som framgår av den streckade prognoslinjen i diagram 3: 3 väntas gapet minska 1982. Devalveringen i september förra året kalkyleras leda till en höjning av importens relativpris 1982 med drygt 2 1/2 %. Eftersläpande effekter av relativprissänkningarna från 1980–1981 beräknas därmed kunna neutraliseras. (Det förefaller nämligen troligt att en relativprisförändring till följd av en devalvering – eller revalvering – leder till snabbare genomslag på importvolymen än de relativprisförändringar som är en följd

av olika prisstegringstakt inom Sverige och i utlandet.)[1] Utöver devalveringseffekterna väntas den svaga efterfrågan i Sverige relativt andra marknader (dvs. det relativa efterfrågetrycket) bidra till att minska det gap som framträder i diagrammet.

Till betydande del kan den svaga tillväxten som för 1982 förutses för importen av *bearbetade varor* återföras på en förväntad fortsatt svag utveckling av den inhemska efterfrågan.[2] Den privata konsumtionen väntas minska samtidigt som den offentliga konsumtionen beräknas öka endast obetydligt. Investeringar i maskiner och byggnader väntas inte heller kunna lämna något positivt bidrag till importutvecklingen. Det är endast efterfrågetillskottet från lageromslaget (se avsnitt 7:3) och den ökade exporten (se avsnitt 3:1) som påtagligt beräknas påverka importen av *bearbetade varor* i uppdrivande riktning. Som framgår av tabell 3:5 väntas importen till de viktiga exportindustrierna *järn och stål* och *verkstadsprodukter* öka med 4 respektive 3 1/4% 1981–1982.

Prisstegringen 1981–1982 för *totala importen* väntas bli drygt 10%.[3] Detta är 2 1/2 procentenheter lägre än vad som förutsågs i PNB-82. Som framgår av tabell 3:5 beräknas ca 1 3/4% procentenheter härav följa av ändrade prisprognoser för *råolja* och *petroleumprodukter*. Sålunda förutses priset på Sveriges import av *råolja* öka med i genomsnitt knappt 4% 1981–1982. Under inverkan av fallande spotpriser räknas för samma period med en importprisökning på *petroleumprodukter* om endast drygt 2 1/2%. Totalt väntas importpriset för *råvaror* öka med ca 6 1/4%.[4]

För *bearbetade varor* väntas en importprisökning 1981–1982 på drygt 12%. Detta är drygt 1 procentenhet lägre än vad som förutsågs i PNB-82. Revideringen kan återföras på en något ändrad bedömning när det gäller utvecklingen av världsmarknadens priser 1981–1982. Dessa väntas nu öka långsammare än i PNB-82 huvudsakligen till följd av en förutsedd långsammare löneökningstakt i OECD-länderna (se avsnitt 3.1).

Sammantaget förutses stegringen av importpriserna (drygt 10%) och importvolymtillväxten (knappt 2 1/3%) för den totala varuimporten leda till en värdeökning av varuimporten 1981–1982 på ca 12 3/4%.

[1] Detta kan bero på att en del svenska företag som under en period av relativprissänkningar har börjat leta efter utländska leverantörer avbryter sökandet när en förhållandevis kraftig devalvering genomförs. Eftersläpande effekter av en relativprissänkning beräknas därför bli av mindre betydelse än under en period av långsam relativprisförändring.

[2] Även här beräknas devalveringen bidra till att bromsa upp inhemska efterfrågan genom att den verkar återhållande på utvecklingen av realinkomsten.

[3] Eller knappt 11% i nationalräkenskapernas termer.

[4] I grundkalkylerna för *råolja* och *petroleumprodukter* har förutsatts en genomsnittlig dollarkurs på 5.66 SEK för 1982. Det genomsnittliga fatpriset (cif) 1982 för Sveriges import av *råolja* antages vidare bli knappt USD 33. Motsvarande pris 1981 var ca USD 35,30.

3.3 Betalningsbalansen

Bytesbalansen för varor, tjänster och transfereringar förbättrades något 1981, det negativa saldot minskade med 3 miljarder kr., men visar ändock ett underskott på knappt 16 miljarder kr. (se tabell 3:7).

Tabell 3:7 Betalningsbalans 1978–1982
Milj. kr., löpande priser.

	1978		1979	1980	1981	1982 prognos
Export av varor, fob	98 206		118 210	130 837	144 064	167 386
Import av varor, cif	92 751		122 963	141 721	146 071	164 606
Handelsbalans[1]	**5 455**		**−4 753**	**−10 884**	**− 2 007**	**2 780**
Korrigering av handelsstatistiken[2]	− 308		− 303	− 684	− 835	− 804
Handelsbalans[3]	**5 147**		**−5 056**	**−11 568**	**− 2 842**	**1 976**
Sjöfartsnetto	3 140		3 669	4 105	4 146	4 336
Resevaluta, netto	−4 017		−4 858	− 5 389	− 6 367	− 6 850
Övriga tjänster, netto	−3 504		−4 519	− 5 422	− 6 951	− 8 284
Korrigering av tjänster[4]	(3 600)		(6 300)	(8 800)	(10 300)	(11 800)
Bytesbalans för varor och tjänster	**4 366**		**−4 464**	**− 9 474**	**− 1 714**	**2 978**
Därav: tjänster	− 781		592	2 094	1 128	1 002
Avkastning på kapital, netto	−3 143		−3 383	− 6 338	−11 316	−14 330
därav: räntenetto: staten och riksbanken	232		176	− 1 355	− 4 111	− 4 700
övriga	−3 686		−3 855	− 4 862	− 7 392	− 9 850
Övriga transfereringar, netto	−4 756	(−5 864)[6]	−5 341	− 6 234	− 6 427	− 7 266
Korrigering av transfereringar[4]	(3 500)		(3 300)	(3 200)	(3 700)	(4 200)
Bytesbalans för varor, tjänster och transfereringar[5]	**− 33**	**(−1 141)**[6]	**−9 888**	**−18 846**	**−15 757**	**−14 418**
Därav: transfereringar	−4 399		−5 424	− 9 372	−14 043	−17 396
Kapitalbalans	5 451	(6 559)[6]	7 996	24 253	18 289	
Tilldelade SDR	–		258	256	262	
Restpost	−2 356		− 944	− 5 708	− 1 649	
Valutareservens transaktionsförändring	3 062		−2 578	− 45	1 145	
Förändring på grund av kursrörelser	−1 356		− 591	34	4 121	
Valutareservens totala förändring	1 706		−3 169	− 11	5 266	

[1] Exkl. korrigering av handelsstatistiken.
[2] Nettot av återutförsel och återinförsel, korrigering av SAS flygplansimport i utlandet direkt landad fisk, rabatter och koncernbidrag i samband med oljeimport samt för 1980 och 1981 korrigering för exporterade oljeriggar som finns kvar i svensk ägo.
[3] Inkl. korrigering av handelsstatistiken.
[4] Korrigeringsposten totalt uppgår till 7 100, 9 600, 12 000, 14 000 och 16 000 milj. kr. för 1978–1982. Fördelningen av korrigeringsposten på tjänstebalansen och transfereringsbalansen är skönsmässig vilket markeras genom att siffrorna i tabellen är satta inom parentes.
[5] Överensstämmer med riksbankens bytesbalansbegrepp.
[6] I slutet av juni 1978 beslöt statsmakterna att efterskänka en rad tidigare givna krediter till u-länder till ett värde av en dryg miljard kr. Denna transaktion får konsekvenser för såväl transfereringsnetto som kapitalbalans, såtillvida att den senare förstärks med samma belopp. Formellt belastar hela detta belopp 1978 års bytesbalans, ehuru det redan vid utbetalningen av ifrågavarande krediter torde ha stått klart att dessa till största delen skulle komma att efterskänkas. I realiteten har transfereringsnettot därmed felperiodiserats. I huvudkolumnen ovan redovisas transfereringsnetto, bytesbalanssaldo och kapitalbalans exkl. den genomförda avskrivningen av u-landskrediter.
Källor: Konjunkturinstitutet, riksbanken och statistiska centralbyrån.

Bytesbalansens minskade underskott 1980–1981 är helt hänförbart till handelsbalansen vilken förbättrades med drygt 8 1/2 miljard kr. Denna positiva utveckling motverkas dock av en fortsatt försämring av transfereringsnettot till följd av ökande räntebetalningar på ulandslånen.

För 1982 väntas bytesbalansen visa en positiv förändring om 1 1/2 miljard kr. Underskottet skulle därmed stanna vid knappt 14 1/2 miljard kr. motsvarande 2 1/4% av BNP. För handelsbalansen emotses en fortsatt förbättring med 5 miljarder kr. som delvis uppvägs av en ytterligare försämring av räntenettot med 3 miljarder kr.

Nettokapitalimporten sjönk 1981 med 6 miljarder kr. från 1980 års mycket höga nivå. Nedgången beror huvudsakligen på minskad utlandsupplåning av staten.

Handelsbalansen

Utrikeshandeln med varor uppvisade 1981 ett underskott på ca 2 miljarder kr. Underskottet i handelsbalansen reducerades därmed med inemot 9 miljarder från 1980. Denna förbättring i handelsbalansen har sin grund i att importvolymen sjönk med ca 6% medan exporten steg med omkring 1/2% i fasta priser 1980–1981. Bytesförhållandet i utrikeshandeln, dvs. förhållandet mellan export- och importpriserna[1], förändrades inte nämnvärt.

Underskottet i handelsbalansen 1981 beräknas vändas till ett överskott 1982 uppgående till ca 2,8 miljarder. Den totala exportvolymen förutses öka med 5,8%[1] 1981–1982 medan importvolymökningen beräknas stanna vid 1,7[1]. Detta skulle i fasta priser motsvara en förbättring av handelsbalansen med drygt 6 miljarder. Denna volymmässiga förbättring motverkas emellertid av att bytesförhållandet beräknas undergå en försämring med ca 1%. Den totala förbättringen av den faktiska handelsbalansen, dvs. sådan den uttrycks i löpande priser, skulle därmed stanna vid knappt 4,8 miljarder från 1981 till 1982. Omkring tre fjärdedelar av denna förbättring kan härledas som effekt av devalveringen av den svenska kronan i september 1981. Devalveringen kan härutöver väntas få positiva effekter på handelsbalansen 1983 och möjligen även 1984. Totalt skulle devalveringens identifierbara pris- och volymeffekter leda till en förstärkning av handelsbalansen med omkring 10 miljarder fram till och med 1984. Härutöver kommer effekter av devalveringen på tjänste- och transfereringsbalansen.

Tjänste och transfereringsbalansen

Den svenska handelsflottan fortsatte krympa under 1981 och investeringarna i den beräknas ha sjunkit till en obetydlig nivå. Det totala bruttotonnaget är nu lägre än 1960. I viss mån kompenseras detta av en ökad

[1] Enligt nationalräkenskapernas beräkningsmetod, se tabell 3: 4 och 3: 5.

inhyrning av utländska fartyg, särskilt bulk- och tankfartyg för tramp- och kontraktsjöfart. Trots en försämrad fraktmarknad har rederiernas bruttofraktintäkter ökat, delvis till följd av devalveringen i september 1981. Rederiernas kostnader i utlandet har ökat snabbare än intäkterna vilket lett ett tämligen oförändrat sjöfartsnetto.

För innevarande år väntas en uppgång i världshandeln vilket bör ge utrymme för ett ökat kapacitetsutnyttjande av det svenska tonnaget. Någon nämnvärd höjning av fraktsatserna väntas ej komma till stånd under 1982 med tanke på den överkapacitet som finns i världshandelsflottan. Totalt sett förefaller det dock sannolikt med en viss förbättring av sjöfartsnettot 1982.

Bruttoutflödet av resevaluta ökade 19 % mellan helåren 1980 och 1981. I volym motsvarar detta en ökning om 5 % enligt nationalräkenskaperna. En av orsakerna till uppgången är det ökande charterresandet. En annan orsak kan vara en tillväxt av invandrares hemförsel av svenska sedlar vilken registreras som resevalutautgifter. Utgifterna gentemot Finland steg kraftigt 1981 vilket tyder på att en del av uppgången kan bestå av sådan hemförsel.

Inflödet av resevaluta beräknas ha ökat 20 % 1981 vilket enligt nationalräkenskaperna innebär en volymökning om 6 %. Här har devalveringen bidragit till en kraftig uppgång under sista delen av året, delvis via ökad norsk gränshandel i Sverige.

För 1982 förutses en fortsatt volymökning av inflödet i ungefär samma storleksordning som för fjolåret. Värdemässigt väntas inflödet stiga 15 %. Devalveringen och hushållens fortsatt sjunkande reala disponibelinkomst bör leda till en icke obetydlig volymminskning av utflödet. Inflationen utomlands och den extra fördyringen av resandet till följd av devalveringen förutses ändock bidra till ett ökat resevalutautflöde om 11 %. Sammantaget ger detta en ytterligare försämring av resevalutanettot med 0,5 miljarder kr. till −6,9 miljarder kronor.

Posten övriga tjänster i tabellen 3: 8 ger en ofullständig bild av tjänsteutbytet med utlandet. En stor del av den korrigeringspost som återfinns i ovannämnda tabell berör i sak denna post.

Nettot av avkastningen på kapital har beräknats till −11,3 miljarder kr. 1981, dvs. en försvagning med 5 miljarder kr. Försämringen beror på de stigande räntebetalningarna till utlandet till följd av såväl ökad lånestock som högt ränteläge och oförmånlig valutakursutveckling. För 1982 väntas en ytterligare förändring i negativ riktning om 3 miljarder kr. vilket skulle ge ett netto på −14,3 miljarder kr. Här har förutsatts en nettoupplåning om 15 miljarder kr. 1982, varav staten antas stå för en tredjedel, samt en rörlig räntesats om ca 15 %.

Posten övriga transfereringar netto, vars största delpost är u-landsbiståndet, visar ett ökat underskott såväl 1981 som 1982.

Även beträffande räntebetalningar och övriga transfereringar räknar man med bristande täckning i statistiken på inflödessidan. En del av den totala korrigeringsposten har därför förts till transfereringarna.

4 Produktionen

4.1 Sammanfattning av industriproduktionens utveckling

Industrins efterfrågeläge var svagt under 1981. Först under fjärde kvartalet kom en tydlig ökning av den samlade orderingången att ske. Orderingången hade innan dess rört sig endast obetydligt uppåt från den bottenpunkt som nåddes i slutet av 1980 efter det starka och snabba fallet sedan våren 1980. Bakom den tröga utvecklingen av den samlade orderingången under loppet av 1981 döljer sig emellertid helt motsatta förlopp för hemma- resp. exportorderingången. Hemmaorderingången föll från första till andra halvåret medan exportorderingången steg under loppet av året – mest markerat under fjärde kvartalet. Orderutvecklingen under fjärde kvartalet kom i förening med fallande leveranser – helt hänförbara till hemmamarknaden – att resultera i en viss ökning av orderstockarna som dessförinnan minskat sen första kvartalet 1980.

Bland de branscher som hade en positiv exportorderutveckling under senare delen av 1981 var verkstadsindustrin, sågverken och stålindustrin, medan efterfrågeläget försvagades bl. a. för massa- och pappersindustrin.

Industrins produktionsutveckling har successivt anpassats nedåt från början av 1980 fram till slutet av 1981. Produktionen under fjärde kvartalet var sålunda närmare 8 % lägre än under första kvartalet 1980. Fallet mellan helåren 1980 och 1981 uppgick till 3 1/2 % där de kraftigaste minskningarna skett inom gruvorna, sågverken, petroleumraffinaderierna och stålverken.

Tabell 4: 1 Industriproduktionens utveckling 1979–1982
Procentuell volymförändring från föregående år

SNI		1979	1980	1981	1982 prognos
2	*Gruvor och mineralbrott*	*20,7*	*0,1*	*– 9,1*	*– 7,2*
2301	Järnmalmsgruvor	18,9	2,1	–14,6	–13,0
2302	Ickejärnmalmsgruvor	38,4	–3,6	0,6	2,0
210, 220, 290	Övriga gruvor och mineralbrott	3,2	–3,2	2,7	2,0
3	*Tillverkningsindustrin*	*6,0*	*–1,2*	*– 3,3*	*3,2*
33111	Sågverk[1]	3,7	0,8	– 7,2	– 2,5
34111	Massaindustri	6,9	–8,5	– 2,3	– 0,5
34112	Pappers- och pappindustri	9,3	–2,2	– 1,0	3,5
353, 354	Petroleumraffinaderier m. m.[2]	8,5	3,0	–15,9	2,5
371	Järn- och stålverk[3]	17,8	–6,0	– 8,9	5,0
372	Ickejärnmetallverk	4,9	–2,9	– 4,9	1,0
38./.3841	Verkstadsindustri exkl. varv	8,8	1,2	– 0,7	4,3
3841	Varv[4]	–16,0	–5,3	2,6	– 4,0
3 resterande	Övrig industrisektor[5]	2,7	–2,4	– 5,6	2,6
2, 3	**Hela industrin**	**6,3**	**–1,1**	**– 3,5**	**3,0**

[1] Inkl. hyvlerier och träimpregneringsverk.
[2] Inkl. smörjmedels-, asfalt- och kolproduktindustri.
[3] Inkl. ferrolegeringsverk.
[4] Inkl. båtbyggerier.
[5] Omfattar nu även livsmedelsindustri och träfiberplattindustri, se not sid. 87.
Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Verkstadsindustrins produktion minskade knappt 1 %, medan utvecklingen inom övrigsektorn blev betydligt mer kontraktiv. Jämförelser med 1980 ger trots den negativa utvecklingen en alltför ljus bild genom att 1980 års produktion sänktes av de omfattande arbetsmarknadskonflikterna.

För 1982 förutses som en följd av konkurrenskraftsförbättringen genom devalveringen av kronan i september i fjol en förhållandevis god utveckling av exporten. Det gäller särskilt för bearbetade varor, medan åtminstone delar av råvarorna, bland dem malmen, kan väntas möta ett kärvare efterfrågeklimat. Den inhemska efterfrågan för slutlig förbrukning förutses emellertid fortsätta att minska men effekten härav motvägs delvis genom att de stigande relativa importpriserna väntas göra det möjligt för den svenska industrin att öka sina marknadsandelar. Därtill kommer att lagerutvecklingen bidrar till en viss ökning av efterfrågan. Med dessa förutsättningar beräknas en ökning av industriproduktionen på ca 3 % kunna ske 1981–1982. Tyngdpunkten i tillväxten väntas ligga på andra halvåret.

4.2 Utvecklingen inom olika delbranscher

Avsättningsläget för den svenska *järnmalmsexporten* är fortfarande mycket svagt. Skeppningarna av malm har successivt sjunkit alltsedan sommaren 1980 och nedgången berodde åtminstone till en början på den europeiska stålindustrins krympta malmbehov. Under 1981 torde man dessutom ha fått vidkännas betydande marknadsandelsförluster och sannolikt kommer man även under innevarande år att förlora andelar.

Alltsedan våren 1980 har den internationella stålkonjunkturen varit vikande till följd av den mycket svaga utvecklingen av stålförbrukningen inom i all synnerhet Västeuropa. Stålproduktionen inom EG, som sjönk kraftigt under andra halvåret 1980 stabiliserade sig under 1981 på denna lägre nivå. Produktionsminskningen har genomdrivits centralt av EG-kommissionen och genom ländervisa tvångskvoteringar. Produktionsnivån under 1981 torde ha svarat tämligen väl mot den löpande förbrukningen inom EG. Sammantaget sjönk stålproduktionen i Västeuropa drygt 2 % 1980–1981, efter ett produktionsras på närmare 9 % året innan. Följaktligen föll även den svenska järnmalmsexporten ytterligare under 1981. Bortfallet var dock betydligt större än minskningen i stålproduktionen och man har förutom successivt krympta leveranser till Polen fått vidkännas andelsförluster, huvudsakligen i Förbundsrepubliken Tyskland. Sammantaget sjönk exportvolymen 17 % 1980–1981 medan däremot exportpriserna under inverkan av den stigande dollarkursen steg 23 1/2 % under samma period.

Efterfrågeförsämringen ledde till att LKAB införde 8 veckors produktionsstopp under sommarmånaderna. På detta sätt försökte man undvika en upprepning av 1975–1977 års kraftiga lageruppbyggnad. Denna åtgärd sattes in efter det att lagren dessförinnan hade ökat under ett års tid. Ändå steg lagren med ca 3 milj. ton under loppet av 1981. Brytningen av järnmalm minskade samtidigt drygt 14 1/2 % 1980–1981 till 23 milj. ton.

Någon ytterligare minskning av den europeiska stålproduktionen påräknas inte i år utan istället beräknas produktionsnivån kunna höjas successivt under loppet av året, dock inte mera än att ökningen stannar vid ca 2% jämfört med 1981. Förutsättningar för en ökad malmexport borde därmed finnas, men mycket tyder på att man även i år får vidkännas andelsförluster. Till följd av det stora överskott av malm som finns på världsmarknaden räknar man med att den ökning av malmkonsumtionen som förutses i år kommer att kunna täckas från befintliga överlager, troligen till rabatterade priser. De svenska malmproducenterna räknar däremot med att kunna minska sina lager först 1983 och 1984. Här har således kalkylerats med en exportvolymminskning på 7% 1981–1982. Avtalen om 1982 års malmpriser blev i stort sett klara på senvintern och innebär att de svenska malmpriserna kommer att höjas i genomsnitt 5% räknat i US$. Vidare tycks dollarkursens utveckling bidra till en ytterligare prisökning och sammantaget torde exportpriserna i svenska kronor stiga ca 14% 1981–1982.

Förutom omfattande personalinskränkningar vid LKAB planeras även i år 8 veckors produktionsstopp, förlagd till tre kortare perioder. Till följd av de försämrade avsättningsmöjligheterna och de redan fyllda hamnlagren i Narvik beräknas sålunda brytningen av svensk järnmalm minska ytterligare och här har kalkylerats med en produktionsnedgång på 13% 1981–1982. De stora malmlagren förutses därmed bli i stort sett oförändrade under året.

Försämringen av byggkonjunkturen i såväl Västeuropa som USA under 1981, medförde att *trävaruförbrukningen* på de svenska exportmarknaderna sjönk kraftigt. Lagren i köparleden på kontinenten minskade samtidigt under 1981 och förstärkte efterfrågeförsvagningen. Nedpressningen av efterfrågan utsatte också den internationella prisnivån på trävaror för stark press. Redan under 1980 föll priserna på den nordamerikanska marknaden, medan prisrörelserna var små i Västeuropa fram till 1981. För vissa svenska sortiment av byggnadsvirke föll då försäljningspriserna med i genomsnitt 30% under loppet av första halvåret 1981. Det kraftiga prisfallet upphörde dock i stort sett helt under tredje kvartalet. Mot slutet av 1981 kunde åter vissa mindre prishöjningar genomföras. Leveranspriserna såsom de mäts i exportstatistiken steg påtagligt under loppet av 1980 ända fram till första kvartalet 1981. Därefter gav de sänkta försäljningspriserna utslag i exportens leveranspriser. I genomsnitt ökade därför de svenska leveranspriserna i exporten med 1/2% 1980–1981.

En påtaglig återhämtning av den svenska trävaruexportens volymutveckling skedde under andra halvåret 1981, efter att ha pressats tillbaka till en utomordentligt låg nivå under första halvåret. Här bidrog sannolikt den svenska devalveringen av kronan i september 1981 verksamt till att de svenska exportpriserna räknat i utländsk valuta sänktes ytterligare vilket stimulerade efterfrågan på svenska trävaror. Framför allt finska och kanadensiska exportörer fick samtidigt vidkännas marknadsandelsförluster.

I volym minskade den svenska trävaruexporten med 4,3 % 1980–1981. Även efterfrågan på den svenska marknaden sjönk under 1981 som en följd av den minskade byggaktiviteten och produktionsneddragningarna inom den träbearbetande industrin. Leveranserna till inhemska köpare och förbrukare beräknas ha minskat med närmare 7 % i volym 1980–1981.

Trots en konsekvent neddragning av produktionsvolymen under 1981, växte sågverkens trävarulager kraftigt under första halvåret. Lagerökningen då uppgick till 1,2 milj. m^3, vilket till kvantiteten är likvärdigt med den mycket omfattande lageravtappning som skedde under loppet av 1978 och 1979.

Vändningen i leveransutvecklingen under andra halvåret 1981 i kombination med fortsatt minskad produktion medförde att sågverkens lager åter tappades av så att trävarulagrens tillväxt för året i dess helhet slutade vid 0,3 milj. kbm. Vid årsskiftet 1980/1981 uppgick trävarulagren totalt till närmare 3,7 milj. kbm, vilket motsvarar 4–5 månaders sågverksproduktion.

I volym minskade sågverksproduktionen med 7,2% 1980–1981, mätt med SCB's produktionsvolymindex.

Ett nödvändigt villkor för att balansen på de internationella trävarumarknaderna mera påtagligt skall kunna förbättras är att byggandet och därmed trävaruförbrukningen i främst Förenta staterna kan höjas påtagligt. Att döma av den fortsatt svaga utveckling som bostadsbyggandet väntas få i Förenta staterna tycks detta inte komma att ske under 1982. I Västeuropa väntas byggnadsverksamheten stiga successivt under loppet av 1982 från en mycket låg nivå men torde likväl räknat mellan helårsgenomsnitten 1981–1982 endast lämna utrymme för en i stort sett oförändrad trävaruförbrukning. Den totala efterfrågan av trävaror i Västeuropa synes trots detta ha möjligheter att stiga mellan 1981–1982, eftersom den kraftiga lageravtappningen under första halvåret 1981 visade sig vara övergående. Enbart i importörsleden beräknas trävarulagren ha reducerats med ca 1 milj. m^3 under 1981. Vid en i stort sett oförändrad slutlig trävaruförbrukning mellan 1981 och 1982 i Västeuropa och under förutsättning att lagerrörelserna i köparleden blir små under 1982, skulle en höjning av den totala trävaruefterfrågan med omkring 1 milj. kbm, eller ca 5% där vara möjlig 1981–1982.

Här har bedömts att den svenska sågverksexporten ökar med 14% 1981–1982, eller med ca 0,6 milj. kbm. Detta förutsätter att svenska sågverk fortsätter att erövra marknadsandelar under 1982.

På den internationella trävarumarknaden stiger priserna sannolikt måttligt under 1982. Den internationella prisutvecklingen på trävaror bör lämna utrymme för en höjning av de svenska exportpriserna med i genomsnitt 1% 1981–1982.

Avsättningen på den svenska marknaden bedöms fortsätta att falla 1982. En del av trävarulagren torde avvecklas och produktionsvolymen vid sågverken beräknas därmed minska med 2 1/2% 1981–1982.

Dämpningen i den ekonomiska aktiviteten i Västeuropa och Förenta staterna under andra halvåret 1980 medförde att avsättningsläget för *papper och papp* försämrades på de svenska exportmarknaderna. Prissteg-ringstakten på papper bromsades samtidigt upp och vändes t.o.m. till vissa prisfall mot slutet av året. Redan under första kvartalet 1981 återhämtades dock den amerikanska ekonomin temporärt, samtidigt som produktionsfallet i Västeuropa hejdades. Uppsvinget i Förenta staterna och en stark appreciering av den amerikanska dollarn gentemot de s.k. EMS-valutorna pressade dessutom upp priserna på pappersmassa och på dollarprisnoterade papperskvaliteter i Västeuropa. Detta underlättade prishöjningsförsöken för de kontinentala tillverkarna som redan under första halvåret 1981 åter annonserade högre försäljningspris i Västeuropa. Med en fortsatt svag västeuropeisk konjunktur och en klar försämring av den amerikanska under loppet av 1981 förstärktes dock tendenserna till ett successivt ökande utbudsöverskott av papper på världsmarknaden. Den amerikanska dollarns depreciering gentemot EMS- valutorna hösten 1981, lättade dessutom – vad gäller råvaruanskaffningen – på kostnadstrycket för de västeuropeiska pappersbruken. Sannolikt via förväntningar om sänkta pappers priser i Västeuropa stimulerade detta till en viss minskning i lagerhållningen av papper i förbrukarleden under andra halvåret 1981. Totalt sett beräknas pappersförbrukningen inom EG-området ha minskat med måttliga 1/2 milj. ton under 1981, till en nivå strax under 24 milj. ton. I Förenta staterna bedöms förbrukningen ha ökat med ca 2% 1980–1981, men även här föll efterfrågan mot slutet av 1981.

Trots minskad inhemsk förbrukning ökade importen av papper och papp till Västeuropa under 1981. De kontinentala tillverkarna pressades hårt av stigande kostnader på importerad avsalumassa under 1981, vilket resulterade i en försvagad konkurrenskraft framför allt gentemot nordiska exportörer. Omräknat till ett antal västeuropeiska valutor kan höjningen av massapriserna i Västeuropa uppskattas till mellan 20 och 25% 1980–1981, samtidigt som de kontinentala pappers priserna endast ökade mellan 5 och 10%.

Under dessa omständigheter, och sedermera även med stöd av devalveringen av den svenska kronan i september, fick den svenska pappersexporten en god draghjälp under 1981. Totalt skeppades knappt 3,5 milj. ton papper till EG-området under 1981, vilket var en ökning med 10% jämfört med 1980. För hela exporten av papper och papp blev ökningen 2,1% i volym 1980–1981.

I genomsnitt höjdes exportpriserna med 12% 1980–1981. Starkast blev prisökningen på mer bulkbetonade papperskvaliteter där försäljningen i stort sett sker i amerikanska dollar. På de s.k. grafiska kvaliteterna som för det mesta säljs i nationella valutor höjdes priserna väsentligt mindre.

På grund av en större än planerad lagertillväxt i de svenska pappersbruken under senare delen av 1980 anpassades produktionsvolymen till en i

stort sett oförändrad leveransutveckling mellan andra halvåret 1980 och första halvåret 1981. Produktionsvolymen fortsatte därefter att falla något under loppet av 1981. I genomsnitt föll produktionen med 1 % 1980–1981. Papperslagren beräknas ha ökat med måttliga 40 tusen ton under 1981, vilket var ca 130 tusen ton mindre än lagerökningen under 1980.

Efterfrågan på papper och papp torde komma att förbli låg framför allt under första halvåret 1982, och först mot slutet av året ha utsikter att kunna öka mer påtagligt. Här har bedömts att den svenska pappersexporten skall öka med i genomsnitt 6 % i volym 1981–1982. Det har då förutsatts att de marknadsandelsvinster som erövrades av svenska exportörer under 1981 även skall ge en betydande effekt på exporttillväxten under 1982.

De svenska exportpriserna har bedömts stiga med i genomsnitt 12 % 1981–1982. Då prisökningen redan under 1981 var stark, innebär prisprognosen för 1982 att prisutvecklingen bedömts bli betydligt lugnare i år.

Produktionen kan väntas öka med mellan 3 á 4 % 1981–1982 under förutsättning att lagerförändringarna vid bruken blir små.

Den tilltagande pappersproduktionen i såväl Västeuropa som Förenta staterna under första halvåret 1981 medförde att den svenska exporten av *pappersmassa* åter kunde höjas från en låg nivå under fjärde kvartalet 1980. Förbrukningen slutade att öka under sommaren för att vända klart nedåt mot slutet av 1981. På exportmarknaderna begränsades efterfrågan ytterligare av att köparna minskade massalagren under senare delen av 1981.

Den svenska exporten av pappersmassa sjönk med 4,3 % i volym 1980–1981.

Flera resultatlösa försök att höja dollarpriserna på pappersmassa gjordes under 1981. Att prishöjningsförsöken misslyckades var sannolikt ett utslag av dels en svag pappersmarknad, såväl i Västeuropa som Förenta staterna och dels den starka apprecieringen av den amerikanska dollarn under 1981. På den svaga amerikanska marknaden uppkom redan under vintermånaderna 1980/1981 ett överutbud, vilket yttrade sig i prispress på nordamerikansk massa i Västeuropa. Rabattgivningen på nordamerikanska leveranser tilltog sålunda under 1981, samtidigt som vissa leverantörer i Norden och Nordamerika upprepade gånger försökte höja dollarpriserna på blekt sulfatmassa. Apprecieringen av den amerikanska dollarn medförde i sig en kraftig fördyring för västeuropeiska köpare av massa. För tillverkare beroende av köpmassa överskred kostnadsökningen de prishöjningar på eget papper som kunde genomdrivas på kontinenten. Obalansen på massamarknaden tvingade efterhand också de svenska exportörerna till att ge vissa rabatter under 1981. I genomsnitt höjdes massapriserna i svenska kronor med 17 % 1980–1981.

Senast massapriserna i dollar justerades upp var i april 1980, då priserna i genomsnitt höjdes med ca 10 %. Prisökningen i dollar på pappersmassa kan sålunda beräknas till högst 2 1/2 % 1980–1981.

Med en markant lägre utleveranstakt under andra halvåret 1981, tvingades den svenska massaindustrin minska produktionsvolymen mot slutet av året för att därigenom motverka en alltför snabb ökning av massalagren. Dessförinnan under 1981 hade produktionsvolymen väl anpassats till leveransutvecklingen. I genomsnitt sjönk produktionen med 2,3% 1980–1981. Massalagren ökade med drygt 550 tusen ton under 1981 vilket var drygt 170 tusen ton mer än lagerökningen under 1980.

Efterfrågan på svensk pappersmassa sjönk påtagligt under fjärde kvartalet 1981, och var fortfarande svag under januari och februari i år. Försvagningen i efterfrågan under vinterhalvåret torde till största del bero på att lagerhållningen i olika köparled sedan en tid varit successivt fallande, vilket är ett normalt förlopp på en vikande marknad. Det förhållande att massan efterhand blivit billigare i Västeuropa under andra halvåret, främst på grund av direkta prisrabatter, torde ytterligare ha stimulerat köparna att minska lagren i avvaktan på fortsatta prisfall. Lagerstatistik indikerar nu att köparnas massalager i Västeuropa dragits ned till en utomordenligt låg nivå och fortsatta lagerminskningar framstår därför som mindre sannolika. En viss återhämtning av efterfrågan redan under första halvåret i år torde därför kunna ske. För att avsättningen mer påtagligt skall kunna höjas är det dock nödvändigt att efterfrågan i Förenta staterna ökar. Återhämtas den amerikanska efterfrågan på pappersmassa, är det rimligt att räkna med en snabb efterfrågetillväxt även i Västeuropa. Här har bedömts att efterfrågan i Förenta staterna skall stiga under andra halvåret 1982, och därmed även lätta på konkurrenstrycket i Västeuropa.

Den svenska exporten av pappersmassa har här bedömts öka med 5% i volym 1981–1982.

Exportpriserna beräknas öka med 15% 1981–1982, varvid en höjning av massapriserna i dollar har förutsatts ske fr. o. m. fjärde kvartalet 1982.

Det kan förmodas att massaföretagen i år strävar efter att avveckla en del av den lagerökning som skedde under 1981. Då avsättningen på den svenska marknaden bedömts bli låg 1982, skulle en produktionsminskning med 1/2% vara sannolik 1981–1982.

För *skogsbruket* beräknas den ovan redovisade produktionsutvecklingen inom skogsindustrierna ha medfört att den totala rundvirkesförbrukningen minskade med 5% 1980–1981 (se tabell 4:2). Minskningen i rundvirkesförbrukningen var störst inom sågverksindustrin vars timmerförbrukning minskade med 7,5% 1980–1981. Förbrukningen av massaved minskade med 4% 1980–1981.

Importen av rundvirke höjdes kraftigt under 1981, och då särskilt av massaved som ökade med nära 73% i volym 1980–1981. Totalt ökade importen med 55% i volym 1980–1981, eller med 1,7 milj. m^3. Närmare 18% av massaindustrins totala rundvirkesförbrukning tillgodosågs genom import under 1981. 1975 var motsvarande tal 10%.

Rundvirkesexporten föll med knappt 4 1/2% i volym 1980–1981.

Tabell 4: 2 Försörjningsbalans för rundvirke 1980–1982
Fast mått utan bark (barr- och lövträ)

	1 000 kbm	Förändring från föregående år, % resp. 1 000 kbm	
	1980 prel.	1981 prel.	1982 prognos
Produktion	46 498	1,0	3,0
sågtimmer	22 072	−6,0	− 2,0
massa- och boardved	21 526	7,0	7,0
övrigt rundvirke	2 900	10,5	6,5
Import	3 117	55,0	− 20,0
Summa tillgång	**49 615**	**4,5**	**1,0**
Export	881	−4,5	2,0
Lagerförändring (1 000 kbm)	−2 650	2 050	3 400
Förbrukning	51 384	−5,0	− 2,0
sågtimmer	22 874	−7,5	− 4,5
massa- och boardved	25 670	−4,0	− 1,0
övrigt rundvirke	2 840	11,0	− 7,5
Summa användning	**49 615**	**4,5**	**1,0**

Källa: Konjunkturinstitutet.

Den sedan 1974 kraftigt minskade avverkningsaktiviteten i landets skogar har medfört att rundvirkeslagren skurits ned under en följd av år. Under 1980 minskade rundvirkeslagren med ytterligare 2,7 milj. m^3, trots att en viss ökning av avverkningarna kom till stånd. Avverkningarna ökade ytterligare någon procent 1980–1981 vilket – eftersom förbrukningen samtidigt minskade – innebar att lageruttömningen kunde bromsas upp och vändas i en påfyllning under 1981. Vid årsskiftet 1981/1982 var den totala lagerstocken ca 2 milj. m^3 större än ett år tidigare.

Vid årsskiftet 1980/1981 beräknas massavedslagren ha motsvarat 2 månaders massaproduktion men hade vid årsskiftet 1981/1982 kommit upp till drygt 3 månaders varaktighet. Med hänsyn till att massa- och pappersindustrin befinner sig i en konjunktursvacka torde denna lagernivå anses som klart otillfredsställande under normala förhållanden och det kan förmodas att cellulosaindustrin fortsätter att sträva mot ökad lagerhållning av rundvirke också under 1982.

Den totala lagerstocken av sågtimmer motsvarade vid årsskiftet 1981/1982 en varaktighet på knappt 2 månader vilket får anses som lågt, trots att sågtimmerlagren normalt sett är betydligt lägre än massavedslagren.

De produktionsprognoser som redovisats i det föregående beräknas innebära att den totala rundvirkesförbrukningen faller med 2% 1981–1982. Skulle en avverkningsökning med 3% kunna realiseras 1981–1982, fylls rundvirkeslagren på med mellan 3 och 4 milj. m^3 under 1982. Härvid har då antagits att importen av rundvirke minskar med 20% 1981–1982.

Exporten av rundvirke har samtidigt bedömts kunna komma att öka med 2% 1981–1982.

Avsättningsläget för *järn- och stålverken* som varit vikande sedan våren 1980 och fram till hösten 1981 förbättrades avsevärt framför allt på exportmarknaderna mot slutet av året. Stålefterfrågan har dock varit mycket svag i Europa och befinner sig fortfarande på en låg nivå. Däremot har efterfrågan från framför allt Nordamerika varit klart stigande under 1981, vilket har givit bl. a. de svenska verken ökade avsättningsmöjligheter.

Det är framför allt exporten av specialstål som har minskat under 1981, i ton räknat drygt 13%, men exporten till Förenta staterna har ökat betydligt. Till de öst- och västeuropeiska länderna däremot har betydande leveransminskningar kunnat noteras. När det gäller handelsstålet blev exporten till Europa ungefär oförändrad 1981 jämfört med året innan medan återigen Förenta staterna tog hem kraftigt ökade mängder. Även till vissa andra icke-europeiska länder ökade leveranserna betydligt. Sammantaget minskade likväl exporten av järn och stål med 8% 1980–1981. Normalt sett skulle en vikande efterfrågan, likt den som framför allt Västeuropa upplevt, resultera i en press nedåt på priserna. Sådana tendenser har dock EG-administrationen lyckats bryta genom sitt stålkrisprogram. Marknadskrafterna är satta ur spel och man har genomfört ländervisa produktionskvoter, delvis för att undvika riskerna för ett priskrig. Man har t. o. m. lyckats höja priserna, i två omgångar under hösten 1981 och senast i januari i år. Prispåslagen har i allmänhet varit betydande. Denna utveckling har varit gynnsam även för de svenska verken som i sin tur har kunnat höja sina priser i ungefär samma omfattning. De svenska exportpriserna kunde delvis som en följd av detta men även som en konsekvens av devalveringen höjas betydligt mot slutet av 1981. De största prisökningarna noterades för handelsstålet. För helåret 1981 steg exportpriserna dock endast med drygt 2 1/2% jämfört med 1980.

Även stålefterfrågan på den svenska marknaden har totalt sett varit klart vikande sedan drygt ett år tillbaka. Förbrukningen av stål har successivt minskat inom framför allt byggnadsverksamheten medan däremot verkstadsindustrins och varvens konsumtion har bibehållits i stort sett på 1980 års nivå. Såväl handelsstålet som specialstålet har drabbats. Även de utländska leverantörerna fick uppleva ett stort efterfrågebortfall under året och importvolymen sjönk drygt 12% 1980–1981. Andelen importerat stål minskade därmed under 1981, liksom året innan.

De svenska stålverkens investeringar i insatsvarulager och lager av varor i arbete minskade kraftigt 1981, dessutom drogs färdigvarulagren ned betydligt under andra halvåret. Efterfrågetillväxten mot slutet av året möjliggjorde sålunda en minskning av färdigvarulagren som dock fortfarande anses vara något för stora enligt den senaste konjunkturbarometern. Produktionsnivån hölls i stort sett oförändrad under loppet av året efter en successiv neddragning året innan och helårsvis stannade minskningen 1980–1981 vid knappt 9%.

Enligt konjunkturbarometern i mars rapporterar de svenska stålverken

en fortsatt ökad orderingång under första kvartalet 1982 från såväl hemma- som exportmarknaderna. Även under andra kvartalet emotses en betydande ökning. Branschen präglas sålunda av optimism men en viss återhållsamhet i bedömningen torde ändå vara befogad, framför allt när det gäller exportmöjligheterna. Den kvantitativa order- och leveransstatistiken indikerar också att en viss avmattning åtminstone för tillfället har framträtt ånyo.

Den internationella stålkonjunkturen är fortfarande svag. Investeringsefterfrågan är genomgående på nedgång i Europa och även i Förenta staterna har den ekonomiska aktiviteten sjunkit betydligt under vinterhalvåret. Detta tillsammans med det amerikanska hotet om dumpingåtal mot europeiska stålverk, får troligen till följd att den europeiska stålexporten till Förenta staterna kommer att minska något. Vidare bedöms inte den reella stålförbrukningen i Europa öka nämnvärt under loppet av 1982, åtminstone inte förrän mot slutet av året. Dock är förbrukarledets lager av stål f. n. mycket små och vid en begynnande konjunkturuppgång kan dessa behöva ökas betydligt. De svenska stålverkens expansionsmöjligheter återfinns emellertid utanför den europeiska marknaden och utanför Europa torde man även ha vissa möjligheter att utnyttja devalveringen för att öka sina marknadsandelar. Detta bör bl. a. gälla den amerikanska marknaden där den svenska exporten av handelsstål utgör en mycket begränsad andel av den totala amerikanska importen och den torde därmed inte framstå som något större hot mot den inhemska stålindustrin. Sammantaget har här kalkylerats med en tillväxt i den svenska exportvolymen med 5% 1981–1982. Exportpriserna har höjts betydligt i början på året och mellan helårsgenomsnitten 1981 och 1982 beräknas ökningen bli 15%.

Även den inhemska stålefterfrågan förutses åter komma att öka under loppet av 1982. Framför allt väntas detta ske genom en relativt kraftig ökning av verkstadsindustrins produktion samtidigt som ett omslag till en viss uppbyggnad av förbrukarlagren torde inträffa. Stålkonsumtionen inom framför allt byggnadsverksamheten beräknas dock fortsätta att minska. Importvolymen förutses öka med 4% 1981–1982 och importen skulle därmed fortsätta att tappa marknadsandelar till de inhemska producenterna, bl. a. genom tillkomsten av ett nytt valsverk för tunnplåt som väntas sätta igång produktionen under hösten. Under dessa förutsättningar väntas produktionen av järn och stål stiga ca 5% 1981–1982.

Efterfrågan på *verkstadsprodukter* försvagades snabbt under våren 1980. Visserligen kom en viss återhämtning av orderingången att ske efter arbetsmarknadskonflikterna men den kom enbart att gälla hemmamarknadsorderna. Exportefterfrågan däremot mattades ytterligare. Under fjärde kvartalet föll också hemmaorderingången. Bottenpunkten i orderkurvan nåddes därmed – en viss tillväxt skedde sedan under fjolårets första hälft, särskilt vad gäller exportorderna. Ökningstakten för dessa blev mer markerad under andra halvåret medan hemmaorderna ånyo föll tillbaka.

Tabell 4: 3 Försörjningsbalans för verkstadsprodukter exkl. fartyg 1980–1982
1975 års producentpriser

	Milj. kr.,	Förändring från föregående år, % resp. milj. kr.	
	1980	1981	1982 prognos
Produktion	49 356	−1,2	4,4
Import	30 844	−3,6	3,0
Summa tillgång	**80 200**	**−2,1**	**3,9**
Offentlig konsumtion	3 972	4,7	−0,4
Privat konsumtion	6 897	0,2	−0,7
Investeringar	19 260	−2,0	−0,3
Export	37 320	1,8	8,0
Lagerförändring i industrin (milj. kr.)	1 132	− 830	−379
Lagerförändring i handeln (milj. kr.)	314	−1 034	627
Varuinsats	11 215	−3,0	−1,0
industri	3 684	−6,1	1,6
byggnadsverksamhet	5 622	−2,3	−3,1
övrigt	1 909	0,9	0,9
Summa användning	**80 200**	**−2,1**	**3,9**

Källa: Konjunkturinstitutet.

Orderstockarna började växa vid halvårsskiftet och hade vid slutet av året nått ungefär samma storlek som i början av 1980.

Exportleveranserna av verkstadsprodukter ökade i volym knappt 2% 1980–1981 med en klar omsvängning till en ökning under andra halvåret. Det var främst OPEC-länderna, övriga u-länder samt de mindre OECD-länderna som bar upp exportökningen, medan exporten till våra traditionellt stora handelspartners inom OECD-området utvecklades svagt.

De inhemska leveranserna däremot beräknas ha minskat ett par procent 1980–1981. Också för dessa gäller att en mer positiv profil kan spåras mot slutet av året. Det framgår av vidstående försörjningsbalans att det främst var den offentliga sektorn – särskilt försvaret – som svarade för en ökad efterfrågan av verkstadsprodukter. Efterfrågan för privat konsumtion däremot blev oförändrad jämfört med 1980, trots en viss ökning av bilinköpen, medan maskininvesteringarna minskade ett par procent. Dessutom minskade behovet av verkstadsprodukter som insatsvaror både inom industrin och byggnadsverksamheten. Ett starkt negativt bidrag till efterfrågeutvecklingen kom vidare från lagercykeln. Lagren av verkstadsprodukter inom industrin ökade nämligen i markant lägre takt än under 1980 samtidigt som inom handeln en klar neddragning kom att ske. Importen av verkstadsprodukter minskade snabbt; avspeglande att fallet i efterfrågan främst gällde produktområden med högt importinnehåll. Den inhemska produktionsneddragningen begränsades till knappt 1%.

För 1981–1982 beräknas, som närmare framgår av kapitel 2, en volymökning av exporten av bearbetade varor på ca 8% bli möjlig (vilket är något lägre än vad som förutsågs i den preliminära nationalbudgeten). Denna ökning har också bedömts sannolik för verkstadsprodukterna vilket rimmar väl med företagens egna uppfattningar som de kommer till uttryck i statistiska centralbyråns i februari insamlade exportenkät.

Den inhemska efterfrågeutvecklingen däremot väntas mattas ytterligare något vad gäller verkstadsprodukter både för konsumtion och för investering. Detta gäller också insatsen av verkstadsvaror i byggnadsverksamheten men en viss uppgång kan beräknas ske till industrin. Industrins lager av verkstadsprodukter förutses bli i stort sett oförändrade under 1982 med en viss ökning av lagren av insatsvaror och varor i arbete medan färdigvarulagren beräknas minska. Några större ändringar av handelns lager av verkstadsprodukter väntas inte heller. Totala efterfrågan på verkstadsprodukter skulle härigenom komma att öka knappt 4% vilket således främst kan återföras på den förutsedda exporttillväxten. Också på hemmamarknaden beräknas växelkursförändringarna få effekt; importens volymökning väntas stanna vid ca 3% 1980–1981. Den svenska verkstadsindustrin skulle härigenom kunna öka produktionen 4–5% 1980–1981.

Industribranscherna inom *övrigsektorn*[1] producerar huvudsakligen färdigvaror vilka till övervägande delen avsätts på den inhemska marknaden. I huvudsak utgör produkterna konsumtionsvaror eller halvfabrikat som förädlas vidare i andra industribranscher eller används i byggnadsverksamheten.

Avsättningsläget för övrigvaror försvagades markant under loppet av 1980 och den slutliga efterfrågan blev i stort sett oförändrad 1979–1980. Efterfrågan försämrades ytterligare under 1981 beroende på den svaga inhemska utvecklingen. Även exportefterfrågan från främst Västeuropa var svag under första halvåret 1981. Under andra halvåret steg återigen efterfrågan från utlandet och exportvolymen ökade med drygt 5% mellan halvåren, säsongrensat sett. Vissa andelsvinster torde ha åstadkommits under andra halvåret eftersom marknadstillväxten i de för övrigsektorn betydande västeuropeiska länderna var fortsatt svag under perioden. Sammantaget steg exportvolymen 1 1/2% 1980–1981. Den inhemska slutliga efterfrågan sjönk betydligt 1981 jämfört med 1980, huvudsakligen till följd av att den privata konsumtionen minskade. Även tillverkningsindustrins och byggnadsverksamhetens vikande produktionsutveckling medförde ett

[1] Sektorn omfattar livsmedelsindustri inkl. dryckesvaru- och tobaksindustri (SNI 31), textil-, beklädnads-, läder- och lädervaruindustri (SNI 32), trähus- och byggnadssnickeriindustri, möbelindustri samt övrig trävaruindustri utom sågverk (SNI 33 exkl. 33111), träfiberplattindustri (SNI 34113), pappers- och pappförpackningsindustri (SNI 3412), övrig pappers- och pappvaruindustri (SNI 3419), grafisk industri (SNI 342), kemisk industri, gummivaru-, plast- och plastvaruindustri (SNI 351, 352, 355, 356), jord- och stenvaruindustri (SNI 36) samt annan tillverkningsindustri (SNI 39).

Tabell 4: 4 Försörjningsbalans för övrig industrisektor 1980–1982
1975 års producentpriser

	Milj. kr.,	Förändring från föregående år, % resp. milj. kr.	
	1980	1981	1982 prognos
Produktion[1]	55 790	−1,8	2,7
Import	27 810	−5,2	1,0
Summa tillgång	**83 600**	**−2,9**	**2,2**
Offentlig konsumtion	6 280	2,5	0,8
Privat konsumtion	33 580	−2,3	−1,7
Investeringar	960	−2,0	−0,3
Export	16 710	1,5	8,1
Lagerförändring i industrin (milj. kr).	620	−915	360
Lagerförändring i handeln (milj. kr.)	240	−955	490
Varuinsats	25 210	−0,7	0,1
industri	6 110	−1,2	3,5
byggnadsverksamhet	8 780	−2,3	−3,1
övriga sektorer	10 320	0,9	0,9
Summa användning	**83 600**	**−2,9**	**2,2**

[1] Produktionen framkommer som saldot i balansen och avviker från statistiska centralbyråns årsberäkningar över produktionsutvecklingen. Försörjningsbalansens produktionsförändring för prognosperioden korrigeras därför i enlighet med mönstret för tidigare avvikelser.

Källa: Konjunkturinstitutet.

minskat behov av övrigvaror. Vidare upphörde i början på året övrigsektorns uppbyggnad av egna färdigvarulager och under återstoden av 1981 har en successiv neddragning ägt rum vilket gav upphov till ett betydande negativt lageromslag. Även handelns lager av övrigvaror sjönk under loppet av året och bidrog genom det kraftiga omslaget till ett påtagligt efterfrågebortfall. Den svaga inhemska efterfrågeutvecklingen medförde att också importen av övrigvaror sjönk kraftigt framför allt under första halvåret och för helåret 1981 minskade importvolymen drygt 5% jämfört med 1980. Även produktionen sjönk påtagligt under första halvåret och någon återhämtning mot slutet av året kom inte till stånd. Därmed kom neddragningen av övrigvaruproduktionen att uppgå till drygt 5 1/2% 1980–1981.

Efterfrågeläget för övrigsektorn förutses förbättras under 1982, främst till följd av gynnsammare avsättningsmöjligheter utomlands. Trots en relativt måttlig tillväxt på flera betydande exportmarknader kan exporten, genom ytterligare andelsvinster, förväntas växa med drygt 8% 1981–1982. Hemmamarknaden däremot beräknas utvecklas svagt då den privata konsumtionen förutses fortsätta att minska. Tillverkningsindustrins beräknade produktionsökning kommer att medföra en ökad efterfrågan på övrigvaror i form av insatsleveranser medan leveranserna till byggnadsverksamheten fortsätter att minska. Vidare räknas med ett efterfrågetillskott som härrör

från övrigsektorns ökade investeringar i insatsvarulager och lager av varor i arbete liksom från partihandelns positiva lageromslag.

Ökningen av andelen importvaror i försörjningen av övrigvaror beräknas komma att dämpas 1981–1982, som en följd av den fördyring av importvaror som devalveringen medfört. Importvolymökningen beräknas sålunda stanna vid 1 %. Utrymmet för inhemsk produktionstillväxt väntas därmed uppgå till ca 2 1/2 % 1981–1982.

4.3 Övriga näringsgrenar och den totala produktionen

Bruttonationalprodukten mätt från användningssidan beräknas 1981 ha minskat med 0,9 %. Från produktionssidan uppskattas BNP bara ha minskat med 0,3 %. Skillnaden på drygt 1/2 % mellan beräkningarna från produktions- och användningssidan beror på osäkerhet i underlaget och utgör den s.k. restposten i nationalräkenskaperna. Poängteras bör vidare att nationalräkenskaperna inte korrigeras för variationer i årets längd, varför 0,3 % av minskningen i BNP beror på att 1980 var skottår. Å andra sidan skulle nedgången 1981 ha blivit omkring 0,5 % djupare om inte jämförelsen med 1980 påverkats av att produktionen då störtdes av omfattande arbetsmarknadskonflikter.

Produktionsminskningen orsakades främst av ett lageromslag och av den svaga inhemska slutliga efterfrågan, beroende på en kraftig nedgång i investeringarna och på en minskning i den privata konsumtionen. Exporten av varor och tjänster steg med 1,6 % i volym samtidigt som motsvarande import beräknas ha minskat med 4,2 %. Utrikeshandelssektorn beräknas därmed ha givit ett positivt bidrag till BNP-utvecklingen motsvarande 1,8 procentenheter.

Produktionsutvecklingen inom olika näringsgrenar redovisas i nedanstående tablå, både som preliminära beräkningar för 1981 enligt nationalräkenskaperna och prognoser för 1982 och 1983. Bedömningarna för 1982 och 1983 grundar sig på ekonomidepartementets prognoser för den internationella och den inhemska utvecklingen. Hänsyn har vidare tagits till de sysselsättningsbefrämjande åtgärder som nu föreslås. För 1983 redovisas inte uppgifter för samtliga delbranscher.

Produktionen inom *jordbruket* beräknas enligt statens jordbruksnämnd ha ökat med 0,4 % i volym 1981. För 1982 väntas produktionen öka med 2,2 %. Ökningstakten var avsevärt högre i vegetabilieproduktionen än i animalieproduktionen och samma relation väntas även 1982.

Skogsbrukets bidrag till BNP beräknas enligt nationalräkenskaperna ha minskat med nära 2 % 1981. Samtidigt har dock avverkningen enligt senare bedömningar ökat med 1 %. NR-beräkningarna torde därför komma att upprevideras. För 1982 förutses avverkningarna öka med 3 % och produktionen totalt i skogen med 2 %. Samtidigt antas importen av rundvirke sjunka kraftigt och rundvirkeslagren öka. Utsikterna för 1983 torde vara något positivare genom att skogsindustrins efterfrågan då väntas öka.

Industriproduktionen beräknas ha minskat med 3 1/2% 1981 jämfört med 1980. Produktionsnivån låg egentligen 5% under 1980 års nivå om man korrigerar för storkonflikten. Delar av verkstadsindustrin (särskilt bilindustrin) klarade sig bäst medan råvaruproducerande branscher som gruvor, massaindustri och bygginriktade företag som t.ex. producerar trävaror, järn- och stålprodukter, jord- och stenvaror fick en allt sämre efterfrågebild under året.

1982 beräknas industriproduktionen öka med 3%. Detta förutsätter en mer än dubbelt så kraftig ökningstakt under loppet av året. Det är i första hand verkstadsindustrin som väntas bidra till produktionsuppgången. För 1983 väntas industriproduktionen fortsätta att öka, nu med drygt 4%, vartill då även skogsindustrin kan väntas ge bidrag.

Elproduktionen ökade mycket kraftigt under 1981 till följd av att flera nya kärnkraftverk togs i drift under året. Från att tidigare ha haft elunderskott blev Sverige 1981 nettoexportör av elkraft med överskott på 2,7 TWh motsvarande lika mycket i procent av produktionen. Ändå tvingades vi netto importera elström mot slutet av året p.g.a. driftsproblem vid några kärnkraftverk och extremt kallt väder.

Elförsörjningssituationen har bidragit till att andelen oljebaserad elproduktion minskat till omkring 5% mot 12% 1979. Övergången från oljeanvändning till el är markant både inom industrin, vars elförbrukning trots aktivitetsnedgången i stort sett låg stilla, och hushållssektorn m.m. där förbrukningen steg med hela 7%.

Den totala handelsbalanseffekten av det förbättrade elförsörjningsläget i form av omslag till elöverskott och lägre oljeimport kan beräknas till kring 1 1/2 miljarder kr. 1981. Även fjärrvärmeproduktionen ökar trendmässigt.

För 1982 väntas energisektorns produktion öka med 1 1/2%. Samtidigt ökar den inhemska förbrukningen. Elöverskottet väntas därför bara bli 1 TWh 1982. Driftsstörningarna i början av året och rutinöversyner av kärnkraftverken håller produktionen nere.

Den totala *byggproduktionen* minskade med 3% 1981, men döljer en mycket splittrad bild på delmarknader. Nyproduktionen av bostäder minskade med 10%, medan ombyggnadsverksamheten steg med 12%. Samtidigt fortsatte även reparationsverksamheten att öka. Näringslivets bygginvesteringar sjönk med nära 10%. För 1982 väntas en fortsatt kraftig tillbakagång främst i nybyggnadssektorn men med måttliga ökningar för reparations- och ombyggnadsverksamhet. Även industrin räknar med att dra ned sina bygginvesteringar. Totalt beräknas byggproduktionen minska med 2 1/2% 1982, medan bygginvesteringsdelen beräknas minska i dubbelt så hög takt. 1983 torde investeringsaktiviteten i näringslivet vända uppåt och bidra till att produktionsnivån i byggbranschen stiger något jämfört med 1982. De nu föreslagna åtgärderna i form av bl.a. ombyggnadsstöd och tidigareläggande av statliga byggen bidrar till att hålla byggvolymen uppe både 1982 och 1983.

Produktionen av *privata tjänster* omfattar både handel, restauranger,

hotell, banker, försäkring och olika former av uppdragsverksamhet. Trots fallet i den inhemska efterfrågan och i industriproduktionen ökade tjänsteproduktionen 1981 med 1/2%. Privata tjänster är dock den sektor som har sämst underlag för produktionsberäkningar i nationalräkenskaperna. För 1982 förutses en lika stor ökning som 1981, 1/2%. Producentorienterade tjänster som partihandel, transporter och olika former av uppdragsverksamhet väntas öka medan detaljhandel och vissa konsumenttjänster väntas få en mer negativ utveckling. Under 1983 torde produktionen av privata tjänster öka kraftigt i takt med att den inhemska efterfrågan förbättras inom de flesta delsektorer.

Den *offentliga tjänsteproduktionen* beräknas ha ökat med knappt 2% 1981. Landstings- och primärkommunerna ökade med knappt 3% medan statens produktion minskade med 1/2%. I kapitel 9 beskrivs den väntade utvecklingen inom den offentliga sektorn mer detaljerat. Staten beräknas minska sin verksamhet med knappt 2%, vilket motvägs av en kommunal ökning med ca 2,5%. Häri ingår en viss volymökning i beredskapsarbeten. För 1983 beräknas den kommunala ökningen uppgå till den målsatta utvecklingstakten 1%, och statens produktionsvolym torde fortsätta att sjunka, nu med 2%. Kalkylerna har påverkats även av de huvudmannaskapsförändringar som genomförs för Karolinska sjukhuset 1982 resp. för Akademiska sjukhuset 1983. Dessa förändringar ökar den kommunala produktionen och minskar den statliga produktionen i motsvarande mån.

Mot bakgrund av ovan redovisade prognoser för olika näringsgrenar torde bruttonationalprodukten komma att öka med 1,4% 1982. Produktionsökningen väntas i stor utsträckning komma 2:a halvåret. För 1983 torde totalproduktionen fortsätta att öka så att bruttonationalprodukten för 1983 överstiger 1982 års nivå med knappt 2 1/2%.[1]

Bransch	Andel av total produktion 1981	Procentuell förändring i produktionsvolymen		
		1981	1982	1983
Jordbruk och fiske	2,5	1,7	3,2	1,5
Skogsbruk	1,9	−1,8	2,0	
Gruvor och tillverkningsindustri	26,6	−3,5	3,0	4,5
El-, gas-, vatten- och värmeverk	3,1	15,7	1,4	
Byggnadsverksamhet	7,7	−3,0	−2,5	0,6
Summa varu- och kraftproduktion	*41,8*	*−1,8*	*1,9*	*3,3*
Privata tjänster	36,2	0,5	0,5	2,5
Offentliga tjänster	22,0	1,9	1,5	0,3
Summa tjänsteproduktion	*58,2*	*1,0*	*0,9*	*1,7*
Total produktion	**100**	**−0,3**	**1,4**	**2,4**
Total produktion mätt från användningssidan		**−0,9**	**1,4**	**2,4**

[1] I dessa prognoser har ej hänsyn tagits till kalendereffekter. Produktionen 1982 och 1983 påverkas av att antalet arbetsdagar är något fler än 1981. Detta skulle motsvara drygt 0,5% ytterligare i produktionsökning 1982 men inte påverka 1983.

5 Arbetsmarknaden

5.1 Sammanfattning

Arbetsmarknadsläget har försämrats kraftigt under loppet av 1981, men ändå inte i den utsträckning som förväntades i fjolårets reviderade nationalbudget. Utbudet av arbetskraft har, delvis till följd av olika arbetsmarknads- och utbildningspolitiska åtgärder, slutat att öka. 5000 personer färre (0,1 %) räknades in i arbetskraften första kvartalet 1982 jämfört med ett år tidigare. Särskilt ungdomarnas förvärvsfrekvenser har minskat. Samtidigt minskade arbetskraftsefterfrågan i takt med den allt svagare produktionen. Antalet sysselsatta minskade under samma period med ca 40000 personer. Kommunerna ökade sin personal samtidigt som industrin minskade kraftigt.

Arbetslösheten har, som den mäts i arbetskraftsundersökningarna, ökat med 1/3 till omkring 130000 personer säsongrensat. Samtidigt har även antalet personer som berörs av arbetsmarknadspolitiska åtgärder ökat kraftigt liksom antalet undersysselsatta och latent arbetslösa.

Under 1982 beräknas utbudet av arbetskraft minska med 0,2 % i timmar, men öka räknat i antal personer med drygt 10000 till följd av sänkt medelarbetstid. Arbetskraftsefterfrågan beräknas med utgångspunkt från den beräknade produktionen och gjorda produktivitetsantaganden minska med 0,5 % i arbetstimmar, vilket motsvarar 5000 personer. Arbetslösheten skulle härigenom komma att öka till ca 125000 i genomsnitt för 1982, vilket skulle innebära en minskning under loppet av 1982 med ca 10000 personer säsongrensat sett. En stigande arbetskraftsefterfrågan, särskilt inom industrin, motvägs delvis av att även arbetskraftsutbudet väntas öka.

För 1983 beräknas den ökande ekonomiska aktiviteten inom näringslivet skapa ett större behov av arbetskraft. Samtidigt torde det genom olika arbetsmarknads- och utbildningspolitiska åtgärder tillbakahållna utbudet av arbetskraft åter öka. Den genomsnittliga arbetstiden väntas inte heller sjunka enligt trenden från 1970-talet. Den öppna arbetslösheten torde härigenom fortsätta att minska i samma takt som under loppet av 1982 och i genomsnitt bli omkring 115000 personer för 1983. Antalet personer som berörs av arbetsmarknadspolitiska åtgärder torde kunna reduceras i snabbare takt under loppet av året.

5.2 Läget på arbetsmarknaden under 1981 och början av 1982

Arbetskraftsutbud

Tillgången på arbetskraft bestäms av hur befolkningen i arbetande åldrar utvecklas och av hur andelen som har eller söker arbete förändras.

Folkmängden stagnerar, 1981 var ökningen endast ca 5000 personer men i åldern 16–74 år var ökningen större genom att den årsklass som tillkom är ca 10000 personer större än normalt. Nettoinvandringen blev

Tabell 5: 1 Relativa arbetskraftstal 1970, 1975–1981
Årsmedeltal (16–74 år)

		1970	1975	1976	1977	1978	1979	1980[1]	1981
Män		80,6	80,0	79,5	78,6	78,3	78,5	78,5	77,3
därav:	16–24 år	67,3	72,4	72,9	71,9	80,8	71,8	71,1	67,9
	25–54 år	95,1	95,2	97,7	95,5	95,3	95,3	95,5	94,9
	55–74 år	62,8	55,4	52,8	50,8	50,4	50,4	50,2	49,0
Kvinnor		52,8	59,2	60,0	61,1	62,2	63,5	64,5	65,7
därav:	16–24 år	58,9	66,1	67,7	68,0	68,1	69,7	69,8	67,8
	25–54 år	64,5	74,2	75,6	77,5	79,3	81,1	82,8	84,8
	55–74 år	29,0	29,7	29,9	30,1	30,6	30,9	31,0	32,3
Samtliga		**66,7**	**69,6**	**69,8**	**69,9**	**70,2**	**71,0**	**71,4**	**71,5**

[1] För 1980 har uppskattade värden för april utnyttjats.
Källa: Statistiska centralbyrån.

1981 bara knappt 3 000 personer mot ca 10 000 personer 1980. Genom att invandringen rymmer både adoptioner och gäststudenter torde nettot av flyttningar över riksgräns ha inneburit en minskning av utbudet.

Förvärvsfrekvensernas utveckling redovisas i tabell 5: 1. Den kraftiga ökningen från de 4 senaste åren stannade nästan helt upp och blev bara 0,1 procentenhet mellan 1980 och 1981. En kraftig nedgång bland männen med drygt 1 procentenhet motvägs av en något större ökning hos kvinnor, främst i åldrarna 25–54 år. Den ändrade utvecklingen för utbudet är till stor del en effekt av att de yngre åldersgrupperna i större utsträckning än tidigare sugs upp i utbildningsverksamhet. Den svaga efterfrågan på arbetskraft på många orter har bidragit till att ett större antal personer väljer utbildning eller annan verksamhet framför att gå ut i arbetslöshet. Bland 16–19 åringarna var arbetskraftsdeltagandet ca 5 % lägre än ett år tidigare.

Mätt i timmar beräknas utbudet ha ökat med 0,6 % och i antal personer med 0,7 % 1981. Skillnaden mot hur antalet personer i arbetskraften förändras beror av minskande genomsnittliga arbetstider. Den genomsnittliga arbetstiden var i stort sett oförändrad jämfört med 1980. Långtidsfrånvaro p. g. a. studier, sjukdom, värnplikt m. m. beräknas öka med 0,3 % 1981. Den ökande andelen kvinnor i arbetskraften bidrar med 0,2 % till sänkt medelarbetstid genom att deltid är vanligare bland kvinnor än bland män. Den trendmässiga minskningen i arbetstiden motvägs av att "övrig frånvaro" var hög 1980 p. g. a. arbetsmarknadskonflikterna.

Arbetskraftsefterfrågan

Som mått på arbetskraftsefterfrågans utveckling kan man använda sysselsättningsutvecklingen som visar den efterfrågan som kunnat realiseras. Andra indikatorer på efterfrågan är statistiken över nyanmälda och kvarstående lediga platser hos arbetsförmedlingarna samt andelen företag som uppgivit brist på olika kategorier arbetskraft i konjunkturinstitutets kvartalsvisa barometerundersökningar. I den mån dessa mått på efterfrågan

Tabell 5: 2 Sysselsättningsutvecklingen enligt AKU, 1975–1981
Medeltal sysselsatta, 1 000-tal

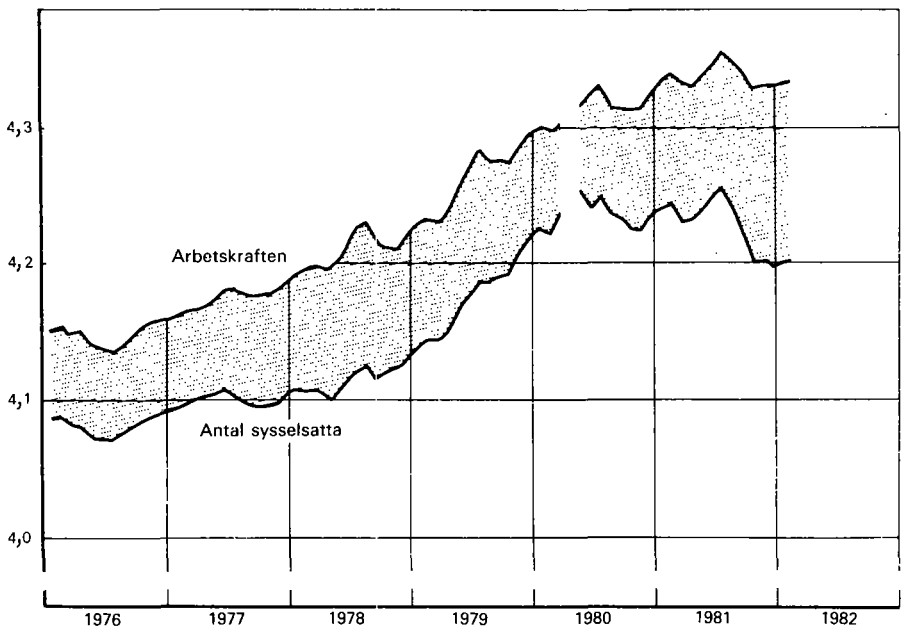
	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981
Sysselsatta	**4062**	**4088**	**4099**	**4115**	**4180**	**4230**	**4225**
män	2342	2337	2314	2297	2315	2327	2286
kvinnor	1720	1751	1785	1818	1865	1903	1938
Heltidssysselsatta (mer än 35 tim./v.)	3313	3239	3191	3152	3169	3186	3161
Deltidssysselsatta (20–34 tim./v.)	521	603	659	710	766	786	812
Deltidssysselsatta (1–19 tim./v.)	228	246	249	253	245	258	252

[1] Årsmedeltalen för 1980 är beräknade med uppskattade värden för april 1980.
Källa: Statistiska centralbyrån.

avviker från sysselsättningen tyder de på olika slag av obalanser på arbetsmarknaden.

Den totala sysselsättningen ökade kraftigt från mitten av 1978 till halvårsskiftet 1980 och har sedan dess minskat något, se tabell 5: 2 och diagram 5: 1. Antal sysselsatta män har legat i stort sett stilla under hela 1970-talet men minskade med 40 000 1981. Kvinnorna fortsatte att öka med drygt 30 000.

Diagram 5: 1 Arbetskraft och sysselsättning 1976–1982

Anm. För april 1980 saknas uppgifter p. g. a. konflikten.
Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Det ökande kvinnodeltagandet visar sig också i form av att antalet heltidssysselsatta minskar samtidigt som deltid blir vanligare, 4000 personer fler arbetar deltid 1:a kvartalet 1982 än för ett år sedan men 40000 färre arbetar heltid. Till denna utveckling torde även bidra faktorer som skattesystemet, arbetsmarknadslagstiftningen och svagare efterfrågan med påtvingad korttidsvecka. Deltid är vanligast inom den offentliga sektorn som ju kraftigt expanderat under 1970-talet. 48% av de sysselsatta kvinnorna arbetar deltid mot endast 8% bland männen 1:a kvartalet 1982. 84% av de deltidsarbetande var kvinnor. Ökningen av deltidsarbetet gäller inte de som jobbar mindre än halvtid (<20 timmar). Dessa minskade med ca 15000 personer.

Sysselsättningsutvecklingen fördelad på näringsgrenar framgår av tabell 5:3.

Sysselsättningen inom industrin nådde en topp under tredje kvartalet 1980 och har sedan dess minskat. Under 1981 var industrisysselsättningen drygt 30000 personer mindre än under 1980. I början av 1982 var industrisysselsättningen knappt 50000 personer lägre än ett år tidigare.

Antalet sysselsatta inom byggnadsverksamheten fortsatte att öka under början av 1981 men minskade sedan kraftigt kring årsskiftet 1981/1982.

Den privata tjänstesektorn är den sysselsättningsmässigt största sektorn

Tabell 5:3 Sysselsättningen inom olika näringsgrenar 1979–1981

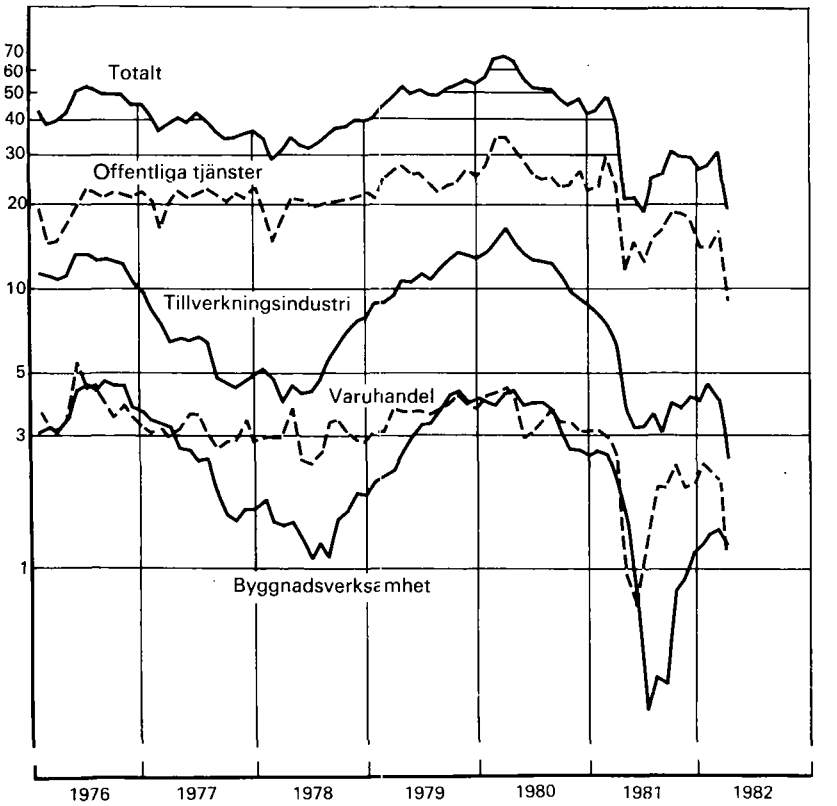
	1981 Antal sysselsatta, 1000-tal	Procentuell förändring			
		1979–1980		1980–1981	
		Antal sysselsatta	Antal arbetstimmar	Antal sysselsatta	Antal arbetstimmar
Jordbruk och fiske	176	−2,9	−4,6	0,6	0,8
Skogsbruk	52	−0,5	−2,8	−5,6	−0,5
Gruvor och tillverkningsindustri	953	−0,2	−1,2	−2,7	−3,0
El-, gas-, vatten- och värmeverk	32	0	−0,9	0,6	−1,7
Byggnadsverksamhet	314	2,5	1,6	−0,7	0,3
Privata tjänster[1]	1378	0,4	−0,5	−1,1	−1,9
Staten	318	0,9	0,9	−0,2	−1,2
Kommuner	1011	5,0	3,9	3,0	2,4
Summa	4234	1,3	0,2	−0,4	−1,0
Korrigeringspost[2]	6				
Totalt	**4241**	**1,1**	**0,2**	**0,2**	**−0,3**

[1] Handel, restaurang- och hotellrörelse, samfärdsel, bank- och försäkringsinstitut, fastighetsförvaltning m. m.

[2] Den totala sysselsättningsutvecklingen fås från arbetskraftsundersökningarna korrigerade för kalendariska effekter m. m. för att överensstämma med nationalräkenskapernas definitioner. På senare år har förelegat en ganska stor diskrepans mellan sysselsättningen summerad över de olika näringsgrenarna och arbetskraftsundersökningarna.

Källa: Statistiska centralbyrån.

Diagram 5: 2 Vid arbetsförmedlingarna kvarstående lediga platser 1976–1982
Tusental. Säsongrensade månadsdata. Log. skala.

Anm. Delbranscherna summerar sig inte till totalen då vissa branscher uteslutits. Korrigering för den utvidgade anmälningsplikten har ej gjorts.
Källor: Arbetsmarknadsstyrelsen och konjunkturinstitutet.

i tabell 5: 3. Dess sysselsättning minskade under 1981. Under första kvartalet 1982 var drygt 15 000 personer färre sysselsatta i denna sektor jämfört med första kvartalet 1981.

Den kommunala sysselsättningen fortsatte att öka i snabb takt under 1981. Den genomsnittliga sysselsättningsökningen under året uppgick till ca 35 000 personer. Ökningstakten påverkas av beredskapsarbeten. Första kvartalet 1982 finns enligt arbetskraftsundersökningarna ca 30 000 fler kommunanställda än ett år tidigare. Sysselsättningen i den statliga sektorn var 1981 något lägre än under motsvarande period 1980. Borträknas ett minskat antal värnpliktiga var det en ökning med ca 3 000 personer i statlig tjänst.

Analysen av statistiken över antalet nyanmälda lediga platser försvåras av den anmälningsplikt som successivt införts och som nu gäller hela landet. Enligt beräkningar gjorda av AMS har denna anmälningsplikt medfört att antalet till arbetsförmedlingarna lediga platser ökat med ca 30 %.

Den nedgång i antalet nyanmälda lediga platser som inleddes under sommaren 1980 fortsatte under 1981 och början av 1982. Under första kvartalet 1982 nyanmäldes 144 000 lediga platser till arbetsförmedlingarna, omkring 20 % lägre än första kvartalet 1981. Andelen korttidsplatser har ökat.

I diagram 5:2 redovisas utvecklingen av antalet kvarstående lediga platser totalt och för fyra delsektorer. Antalet kvarstående lediga platser ger en indikation på den icke tillgodosedda efterfrågan på arbetskraft.

Även antalet kvarstående lediga platser har minskat kraftigt sedan mitten av 1980. De uppgick under första kvartalet 1982 till 18 000. Jämförelser med tidigare år försvåras även här av den successivt införda anmälningsplikten men också av andra ändringar i de administrativa rutinerna införda fr. o. m. april 1981. Minskningen i förhållande till 1980 är i alla händelser betydande. Särskilt påtaglig är minskningen för tillverkningsindustrin och byggnadsverksamheten.

Bristen på yrkesarbetare enligt konjunkturinstitutets barometerundersökningar redovisas i tabell 5:4. Under tolv kvartal i följd, fram till september 1980, ökade andelen företag med brist på yrkesarbetare till 51 %. Därefter har personalsituationen vänt. I mars 1982 är det bara vart åttonde företag som har rekryteringsbekymmer.

För andra personalkategorier är efterfrågeläget än sämre. För byggnadsarbetare av olika slag har 1980 års bristsituation under 1982 förbytts till att i stort sett inga byggföretag saknar ens specialiserad arbetskraft.

Tabell 5:4 Andelen företag som uppgivit brist på arbetskraft 1980–1982
Procentuell andel ja-svar

	1980				1981				1982
	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.
Brist på yrkesarbetare									
Totala industrin	**43**	**48**	**51**	**40**	**29**	**22**	**18**	**14**	**13**
Trävaruindustri	47	43	39	27	17	12	10	8	10
Massa-, pappers- och grafisk industri	23	30	31	25	12	10	9	4	6
Järn-, stål- och metallverk	38	47	51	39	23	14	10	11	12
Verkstadsindustri	50	56	63	53	39	31	21	16	13
Varvsindustri	53	78	79	79	76	45	77	63	62
Brist på byggnads- och anläggningsarbetare									
Betongarbetare	45	58	60	28	6	5	8	2	4
Träarbetare	68	75	66	43	8	6	1	1	0
Murare	34	61	48	11	4	3	2	1	0

Källa: Konjunkturinstitutet.

Tabell 5: 5 Arbetslösheten 1979–1982
Års- och kvartalsmedeltal, 1 000-tal (16–74 år)

	1979	1980	1981	1981				1982
				1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.
Arbetslösa, totalt	**88**	**84**	**108**	**101**	**85**	**116**	**129**	**137**
16–24 år	35	35	43	36	30	53	54	49
25–54 år	40	39	51	52	41	51	61	69
55–74 år	13	10	13	14	14	11	14	19
Storstadslän	26	24	30	27	24	32	34	40
Skogslän	26	26	32	33	27	33	37	41
Övriga län	36	34	46	41	34	51	58	56
Medelantal veckor i arbetslöshet	17	16	16	16	19	15	17	19
Relativa arbetslöshetstal (arbetslösa i procent av arbetskraften)								
Totalt	**2,1**	**2,0**	**2,5**	**2,4**	**2,0**	**2,6**	**3,0**	**3,2**
16–24 år	4,9	5,0	6,3	5,4	4,6	7,0	8,1	7,6
25–54 år	1,4	1,3	1,8	1,8	1,9	1,8	2,1	2,4
55–74 år	1,8	1,4	1,8	1,8	1,9	1,6	1,9	2,6
Män	1,8	1,7	2,4	2,3	2,0	2,3	2,8	3,0
Kvinnor	2,3	2,3	2,6	2,4	2,0	3,0	3,2	3,4

Anm. Årsmedeltal för 1980 har beräknats med uppskattade värden för april 1980.
Källa: Statistiska centralbyrån.

Arbetslöshet och arbetsmarknadspolitik

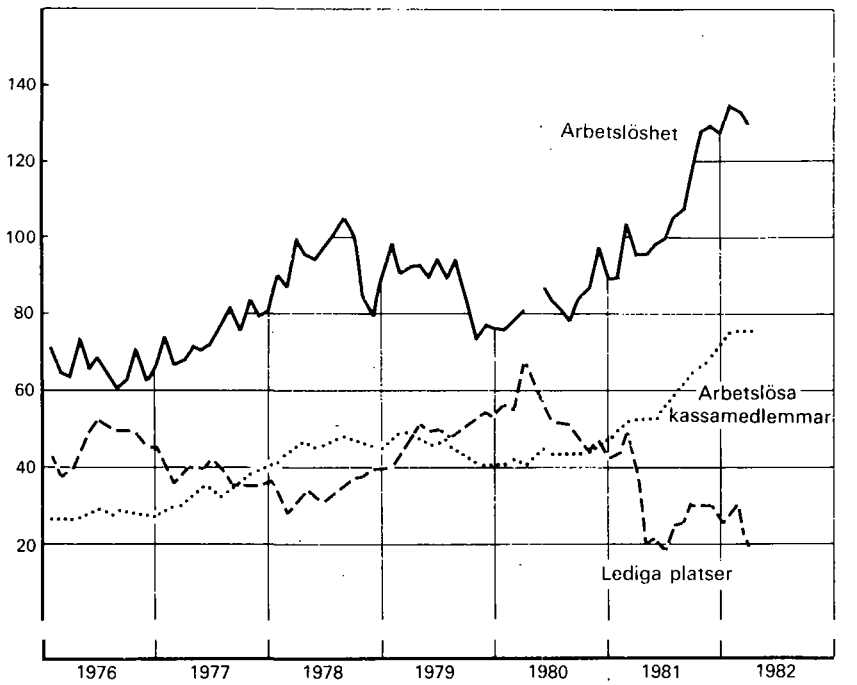
Den ökning av arbetslösheten som inleddes under senare delen av 1980 fortsatte under 1981. Första kvartalet 1982 var 137 000 arbetslösa enligt arbetskraftsundersökningarna, se tabell 5: 5. I januari var 153 000 personer utan arbete, det högsta antal som uppmätts i Sverige.

Antalet arbetslösa i procent av arbetskraften var första kvartalet 1982 3,3 %. Säsongrensat nåddes arbetslöshetstoppen redan i oktober–november 1981 varefter antalet arbetslösa säsongrensat legat kring 130 000 personer. Arbetslösheten är störst bland yngre kvinnor.

Även statistiken över antalet arbetslösa kassamedlemmar visar en likartad bild, en betydande ökning har ägt rum under loppet av 1981. Mellan första kvartalen 1981 och 1982 ökade kassaarbetslösheten från 55 000 till 80 000 personer, eller från 1,8 till 2,5 %.

Antalet personer i arbetsmarknadsutbildning var ända fram till februari 1982 lägre än ett år tidigare. Första kvartalet 1982 deltog i genomsnitt 41 000 personer. Beredskapsarbetena ökade gradvis under 1981 så att omfattningen under tredje kvartalet översteg nivån ett år tidigare. Första kvartalet 1982 var 47 000 personer sysselsatta i beredskapsarbeten. 20 000 fler än ett år tidigare. Antalet personer som sysselsattes i skyddat och halvskyddat arbete (anställda i Samhällsföretag AB, i arbetsmarknadsinstituten m. m.) fortsatte att öka i stadig takt, med omkring 4 000 personer per år, se tabell 5: 6.

Diagram 5: 3 Arbetslösa enligt AKU, arbetslösa kassamedlemmar och kvarstående lediga platser 1976–1981
Tusental. Säsongsrensade månadsdata

Källor: Arbetsmarknadsstyrelsen, konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Antalet personer som berörts av varsel om uppsägningar och permitteringar ökade starkt i slutet av 1980 och låg därefter kvar på en hög nivå under 1981 (tabell 5: 7 och 5: 8). Samma utveckling kan iakttas avseende antalet personer med korttidsvecka. Varslen verkställs i högre grad än tidigare år.

Den svaga arbetskraftsefterfrågan under hösten 1981–vintern 1982 framgår också av att omkring 25 000 fler av de deltidsarbetande, jämfört med ett år tidigare, vill ha längre arbetstid. Även de latent arbetssökande, dvs. de som velat arbeta men av olika skäl inte sökt arbete, ökade med 15 000 personer mellan första kvartalet 1981 och motsvarande kvartal i år.

Tabell 5: 6 Antal personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder 1976–1981
Månadsmedeltal. 1 000-tal

	1976	1977	1978	1979	1980	1981
Arbetsmarknadsutbildning	29	44	51	53	44	32
Beredskapsarbete	26	29	45	48	24	25
Skyddat och halvskyddat arbete m. m.	44	45	47	49	54	58
Totalt	**99**	**118**	**144**	**150**	**122**	**115**

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen.

Tabell 5: 7 Antal personer berörda av varsel om driftsinskränkning 1980–1982

	1980	1981	1981				1982
			1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.
Uppsägningar	31 347	62 522	12 798	14 063	14 135	21 526	16 770
Permitteringar	12 413	28 084	5 489	11 231	5 801	4 863	7 509
Förkortad arbetsvecka	27 027	44 637	9 558	11 826	10 632	2 621	7 053

Anm. Varsel om driftsinskränkning skall rapporteras till arbetsmarknadsstyrelsen viss tid före verkställighet. Statistiken avser när varslet lagts, inte när driftsinskränkningen verkställts.

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen.

Tabell 5: 8 Antal personer berörda av varsel om uppsägningar och permitteringar 1976–1982

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1981 1 kv.	1982 1 kv.
Industri	22 996	49 583	39 316	14 373	31 815	67 544	14 184	18 585
därav: verkstadsind.	7 708	26 967	18 391	6 851	7 926	25 489	4 167	5 812
Branscher utanför industrin	11 027	18 638	18 735	11 966	11 945	23 062	4 103	5 694
Totalt	**34 023**	**68 221**	**58 051**	**26 339**	**43 760**	**90 606**	**18 287**	**24 279**

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen.

5.3 Arbetsmarknaden under 1982 och utblick inför 1983

Arbetskraftsutbud

Befolkningen i de förvärvsarbetande åldrarna 16–74 år väntas öka med 0,3 % mellan 1981 och 1982. Nettot av in- och utvandring väntas bli 1 000 personer vilket genom ålderssammansättningen inte innebär något nettotillskott alls under 1982. Det relativa arbetskraftstalet förutses vara oförändrat. Männens relativa arbetskraftstal väntas minska med 0,5 procentenheter medan kvinnornas torde stiga med 0,5 procentenheter. Förändringarna mot trenden från 1970-talet är störst för de allra yngsta som i högre grad går kvar i utbildning och bland de äldsta som i stigande grad pensioneras.

Dessa antaganden om befolkningstillväxt och relativa arbetskraftstal innebär att arbetskraftsutbudet bara ökar med drygt 10 000 personer eller med 1/4 % mellan 1981 och 1982. Den föreslagna utökningen av arbetsmarknadspolitiska åtgärder väntas bidra till att utbudet ökar. Utbudet i timmar förutses minska med 0,2 %. Timutbudet dras ned av att den genomsnittliga arbetstiden antas minska med 0,4 % genom fortsatt trendmässig ökning av långtidsfrånvaron och ökad kvinnoandel i arbetskraften. En viss konjunktureffekt av korttidsvecka ingår också i kalkylen för första delen av året.

Tabell 5: 9 Produktivitetsutvecklingen inom olika näringsgrenar 1974–1981
Årlig procentuell förändring

	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981
Jordbruk och fiske	18,9	−1,2	5,2	1,2	8,4	1,9	9,6	0,9
Skogsbruk	−3,6	−3,9	−4,0	−7,8	5,6	3,1	4,4	1,5
Gruvor och tillverkningsindustri	3,7	−0,8	1,0	−1,7	3,9	8,6	1,0	−0,5
El-, gas-, vatten- och värmeverk	−4,5	8,5	6,4	1,0	10,1	−2,4	7,9	17,7
Byggnadsverksamhet	5,4	3,9	−4,2	7,5	7,2	2,8	0,1	−3,3
Privata tjänster	6,0	0,9	2,7	0,9	3,0	4,2	2,5	2,4
Offentliga tjänster	−0,8	0,5	0,3	0,3	0,4	0,8	−0,4	0,5
Totalt	**3,8**	**0,5**	**1,0**	**0,2**	**3,2**	**4,1**	**1,4**	**0,8**
Total produktivitet (med produktionen mätt från användningssida)	**3,5**	**1,7**	**0,2**	**−0,5**	**4,1**	**3,0**	**1,6**	**0,1**

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Tabell 5: 10 Produktion, produktivitet och sysselsättning 1982
Årlig procentuell förändring avrundad till halva och hela procentenheter

	Produktion	Produktivitet	Sysselsättning (timmar)
Jordbruk och fiske	3,0	5,0	2,0
Skogsbruk	2,0	4,0	−2,0
Gruvor och tillverkningsindustri	−3,0	4,0	−1,0
El-, gas-, vatten- och värmeverk	1,5	1,5	0,0
Byggnadsverksamhet	−2,5	−0,5	2,0
Privata tjänster[1]	0,5	2,0	−1,5
Offentliga tjänster	1,5	0,0	1,5
Totalt	**1,4**	**1,9**	**−0,5**

[1] Handel, restaurant- och hotellverksamhet, samfärdsel, banker och fastighetsförvaltning m. m.

Produktion, produktivitet och sysselsättning 1982

I detta avsnitt redovisas prognoserna för produktions- och produktivitetsutvecklingen inom olika näringsgrenar. Utifrån dessa bedömningar erhålls efterfrågan på arbetskraft uttryckt i timmar. Genom att ställa utbudsprognosen mot efterfrågekalkylen kan man få en uppfattning om sysselsättning och arbetslöshet under 1982.

Produktions- och produktivitetsprognoserna för 1982 framgår av tabell 5: 10. I tabell 5: 9 redovisas produktivitetsutvecklingen de senaste åren. Där redovisas också produktiviteten såsom den framgår om produktionen mäts från användningssidan. Den totala produktionen väntas öka med 1,4% 1982. Samtidigt förutsätts produktiviteten, dvs. produktionen per arbetad timme, förbättras med nära 2%, vilket ger en minskning av arbetskraftsefterfrågan mätt i timmar med 0,5%. Den genomsnittliga arbetstiden förutsätts minska med 0,4%. Sysselsättningen i personer beräknas således minska med 0,1% jämfört med 1981 års genomsnitt, vilket motsvarar 5 000 personer.

För industrin förutses att produktionen vänder från en minskning under 1980 och 1981 till en ökning på ca 3 % 1982. Produktiviteten beräknas öka med 4 %, sysselsättningen i timmar skulle därmed minska med 1 %.

Produktionen inom byggnadsverksamheten väntas minska med 2 1/2 % under 1982. Eftersom produktiviteten samtidigt försämras svagt minskar sysselsättningen i denna sektor med 2 % mätt i timmar. De föreslagna arbetsmarknads- och bostadspolitiska åtgärderna väntas medföra att byggproduktionen blir en knapp procentenhet högre än utan åtgärder.

För den privata tjänstesektorn, som är den sysselsättningsmässigt största sektorn, förutses en svagt ökande produktion 1982 jämfört med 1981. Den svaga produktionsutvecklingen sammanhänger i första hand med att den privata konsumtionen minskar under 1982, vilket påverkar produktionen inom varuhandeln. Produktiviteten beräknas öka med 2 %. Tjänstesektorn minskar följaktligen sin efterfrågan på personal under 1982, med 1 1/2 % mätt i timmar.

Den offentliga sektorn expanderar långsammare under 1982 än tidigare. För statens del väntas sysselsättningen minska och den kommunala sysselsättningen beräknas öka betydligt långsammare än tidigare. Sysselsättningen i timmar väntas öka med sammanlagt 1 % i den offentliga sektorn.

Arbetskraftsefterfrågan mätt i timmar kan schablonmässigt räknas om till personer genom antagande om genomsnittlig arbetstid. En sådan kalkyl har självklart stora brister men redovisas ändå i nedanstående tablå grovt sektoruppdelad.

Schablonberäkning av sysselsättningsutveckling i olika branscher 1982 och 1983

	Antal personer 1982	1983
Jord- och skogsbruk	− 3 000	−2 000
Gruvor och tillverkningsindustri	− 6 000	16 000
Byggnadsverksamhet	− 6 000	−1 000
Privata tjänster	−10 000	15 000
Staten[1]	− 7 000	−8 000
Kommuner[2]	27 000	11 000
Totalt	**− 5 000**	**31 000**

[1] Därav ca 8 000 anställda vid Karolinska sjukhuset som överförts till Stockholms läns landsting 1982 resp. ca 6 000 anställda vid Akademiska sjukhuset för vilket Uppsala läns landsting blir huvudman fr. o. m. 1983.

Den kommunala expansionen tycks således fortsätta att under 1982 suga upp arbetskraft, medan samtliga andra sektorer redovisar minskning. En del av den kommunala sysselsättningsökningen förklaras av det ökande antalet beredskapsarbeten. Minskningen är mest dramatisk i byggsektorn där fallet i produktion främst drabbat den "tunga" byggverksamheten.

Tablån visar sysselsättningsförändringen mellan årsgenomsnitten. Eftersom sysselsättningsläget i flertalet sektorer radikalt försämrats under lop-

pet av 1981 innebär denna kalkyl ändå en ljusnande bild av arbetskraftsefterfrågan under loppet av 1982. Detta gäller i första hand industrin som redan under hösten väntas behöva öka sin personalstyrka.

Arbetsmarknadsläget torde således förbättras under loppet av året. Vid årets ingång ligger arbetslösheten på en för svenska förhållanden hög nivå. Allteftersom effekterna av de ekonomisk-politiska åtgärder som vidtagits under hösten 1981 och nu föreslagna resurstillskott för arbetsmarknadspolitiken slår igenom på produktionen beräknas efterfrågan på arbetskraft öka. Arbetslösheten förutses mot slutet av året sjunka samtidigt som de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna fortfarande beräknas ha relativt stor omfattning.

Det låga kapacitetsutnyttjandet innebär dock att det finns en stor produktivitetsreserv inom företagen, som begränsar arbetskraftsefterfrågan. Det stora antalet personer som berörs av arbetsmarknadspolitiska åtgärder av olika art och ökande antal personer som vill arbeta mer eller som skulle ha sökt arbete om det funnits på orten torde också innebära att varje efterfrågeökning leder till ökat utbud av arbetskraft. Därmed torde det inte vara realistiskt att räkna med någon drastisk sänkning av arbetslösheten.

Utblick mot 1983

1983 beräknas arbetskraftsutbudet mätt i antal personer öka med 0,5 %. Nettoinvandringen förutses öka till 5 000. Förvärvsfrekvenserna antas öka med 0,3 procentenheter, delvis till följd av det återhållna utbudet under 1982. Samtidigt torde den genomsnittliga arbetstiden inte längre minska i samma takt som under tidigare år. Bl. a. införande av karensdagar och den nya skattereformen väntas bidra till att medelarbetstiden bara minskar med 0,2 % under 1983. Utbudet i timmar skulle då öka 0,3 %.

Produktionen 1983 beräknas öka med nära 2 1/2 % vilket tillsammans med en antagen genomsnittlig produktivitet på knappt 2 % resulterar i en ökad arbetskraftsefterfrågan med ca 1/2 % mätt i timmar och ca 3/4 % räknat i personer. Förbättringen av arbetsmarknadsläget under loppet av året torde leda till att antalet personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder kan nedbringas, men även till en minskning av arbetslösheten. Räknat mellan årsgenomsnitten 1982 och 1983 kan denna nedgång beräknas till knappt 10 000 personer.

En mycket grov kalkyl över den förväntade sysselsättningsutvecklingen 1983 per sektor redovisas i tablån på föregående sida. Den tilltagande aktivitetsnivån inom både industrin och vissa tjänstebranscher väntas ge ett forsatt sug efter arbetskraft, samtidigt som efterfrågan från den offentliga sektorn beräknas avta. Just omsvängningen i arbetskraftsefterfrågan mellan olika sektorer torde ställa krav på ökad rörlighet på arbetsmarknaden, såväl bransch- och yrkesmässigt som geografiskt.

6 De enskilda konsumenternas ekonomi

6.1 Sammanfattning

Utvecklingen 1980–1981

Inkomst- och prisutvecklingen 1980–1981 innebar en påtaglig nedgång i köpkraften för hushållssektorn. Minskningen, som uppgick till 1,7 % (se tabell 6:1, disponibel inkomst i 1975 års priser och diagram 6:2), är den kraftigaste negativa förändringen av hushållens reala disponibla inkomster under efterkrigstiden. Mellan 1979 och 1980 steg den reala disponibelinkomsten med 3 %. I löpande priser var tillväxten i disponibelinkomsten

Tabell 6: 1 Hushållssektorns[1] inkomster och utgifter 1980–1982

	Milj. kr.		Procentuell förändring från föregående år		
	1980	1981	1980	1981	1982 prognos
Löpande priser					
1. Faktorinkomster[2]	300 653	326 016	11,9	8,4	6,9
Löner	243 398	263 262	11,2	8,2	6,0
Enskilda företagares inkomster	29 298	32 321	10,4	10,3	6,0
Tillräknat driftsöverskott från egna hem	17 957	20 433	11,2	13,8	18,2
Tilläggspost till disponibel inkomst	10 000	10 000	38,9	0,0	9,6
2. Inkomstöverföringar till hushåll från offentliga sektorn	97 994	111 184	15,3	13,5	8,0
3. Direkta skatter, avgifter m. m.	114 293	125 323	7,7	9,7	9,0
4. Nettoinbetalningar till det offentliga (3./.2)	16 299	14 139	−22,8	−13,3	16,7
5. Räntor och utdelningar, netto[3]	−5 025	−6 225	1,1	−23,9	5,6
6. Övriga transfereringar, netto	4 890	6 160	7,4	26,0	14,8
7. **Disponibel inkomst**	**284 219**	**311 812**	**15,0**	**9,7**	**6,8**
8. Privat konsumtion	267 474	296 597	11,7	10,9	8,5
9. Sparande[4]	16 745	15 215	117,3	− 9,1	−25,9
10. Sparkvot[5] (9: 7)	5,9	4,9	2,8	− 1,0	− 1,5
1975 års priser					
11. **Disponibel inkomst**	**173 866**	**170 950**	**3,1**	**−1,7**	**− 2,5**
12. Privat konsumtion	163 618	162 609	0,1	−0,6	− 1,0
13. Implicitprisindex för privat konsumtion (1975 = 100)	163,47	182,40	11,6	11,6	9,6

[1] Hushållssektorn inkluderar, förutom hushållen, de s. k. ideella organisationerna som betjänar hushållen och som inte helt eller huvudsakligen finansieras och kontrolleras av offentliga sektorn. Hit räknas arbetstagarorganisationer, folkbildningsverksamheten, nykterhetsrörelsen, idrottsorganisationer, Röda korset m. m. samt ej statsbidragsberättigade sjukhem, barnhem, barnkolonier, semesterhem. Utöver löntagarhushåll ingår hushåll som äger personliga företag, dvs. som erhåller sin huvudsakliga inkomst från rörelse.
[2] Arbetsgivaravgifter är ej medtagna som löneförmån i denna post.
[3] Inkl. uttag från handelsbolag samt räntor på hushållens livförsäkringssparande.
[4] Inkl. försäkringssparande. Detta uppgick 1980 till 3 200 milj. kr. och 1981 till 4 000 milj. kr.
[5] Förändring mätt i procentenheter.

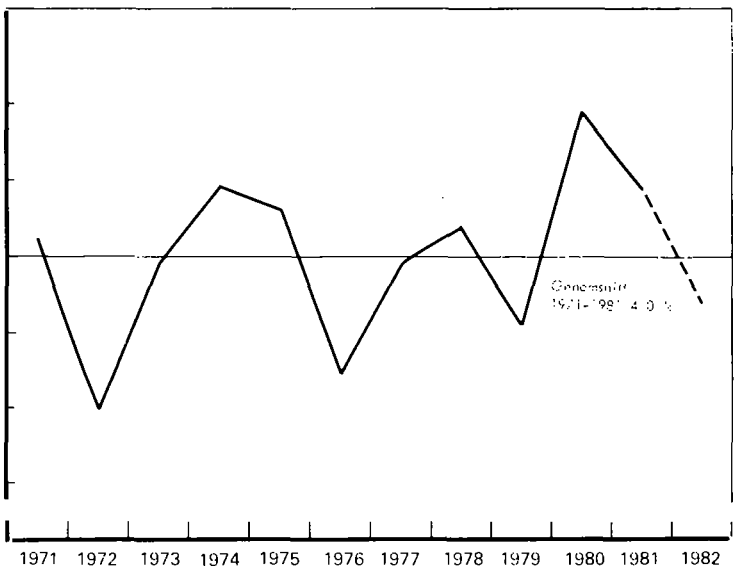
Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

9,7 % 1981 mot 15 % 1980. Prisökningstalet för privat konsumtion enligt implicitprisindex var däremot lika stort bägge åren, 11,6 %.

Den disponibla lönesumman – här definierad som det belopp hushållen erhåller efter det att preliminär A-skatt, fyllnadsskatt samt kvarskatt dragits bort från lönesumman och överskjutande skatt lagts till – sjönk realt med drygt 3 % 1981 (se tabell 6:5[1]). 1981 fick löntagarhushållen som kollektiv inte heller någon köpkraftsförstärkning från de sociala förmånerna. De enskilda företagarnas inkomster sjönk något i fasta priser, men genom att B-skatteuttaget realt sett minskade kraftigt, ger kalkylerna ett positivt köpkraftstillskott från driftsöverskotten. Pensionsinkomsterna ökade också realt sett 1981, men betydligt mindre än tidigare år.

Trots den kraftiga köpkraftsökningen 1980 drog hushållen inte upp sina inköp. Konsumtionsvolymen förblev oförändrad och sparkvoten ökade kraftigt (se diagram 6:1). Inte heller 1981 lät hushållen inköpsvolymen nära

Diagram 6: 1 Sparkvoten 1971–1982
Sparandet i procent av disponibel inkomst. Helårsdata

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

[1] I tabell 6:5 redovisas en uppdelning av realinkomsten på beskattade och obeskattade inkomsttyper. Till skatterna har därvid förts preliminär A- och B-skatt samt slutskattereglering (fyllnadsskatt, kvarskatt och överskjutande skatt). Som anges i tabellen finns det inte någon statistik som visar hur mycket av preliminärskatten och slutskatteregleringen som belastar räntor och utdelningar. Nationalräkenskapsbegreppet "tillräknat driftsöverskott från egnahem" (som ingår i driftsöverskotten) har definitionsmässigt ingen motsvarighet i skattesystemet. Nämnda inkomsttyper har alltså inte kunnat korrigeras för någon skattebelastning. Även i övrigt har det endast varit möjligt att göra mycket överslagsmässiga kalkyler.

följa köpkraftsförändringen. Konsumtionen sjönk 0,6 % och sparandets andel av disponibelinkomsten minskade med en procentenhet.

Utvecklingen 1981–1982

Under 1982 försämras de enskilda konsumenternas realinkomst ytterligare. De totala faktorinkomsterna beräknas öka 7 % i löpande priser, 1 1/2 procentenheter mindre än 1980–1981. Till skillnad mot 1981 stiger nettoinbetalningarna till det offentliga vilket drar ner hushållens disponibla inkomster. Skatte- och avgiftsinbetalningarna beräknas stiga både absolut och procentuellt mer än inkomstöverföringarna från stat, socialförsäkring och kommuner. Tillväxten i total disponibel inkomst blir enligt prognoserna 6 3/4 % 1982 mot 9 3/4 % 1980–1981.

Den utbetalda lönesumman beräknas öka 6 % 1982. Löneökningar enligt avtal kalkyleras till drygt 5 % i förhållande till beräkningsbasen (1981 års nivålönesumma framskriven med sysselsättningskomponenten). Enligt prisprognosen kommer prisutvecklingsgarantin att utlösas under hösten 1982. Till en del väntas utbetalningarna av de icke nivåhöjande engångsbeloppen enligt prisutvecklingsgarantin ske först 1983 och därmed inkluderas i 1983 års utbetalda lönesumma. Totalt beräknas löneökningen till följd av att prisutvecklingsgarantin utlöses höja lönesumman 1982 med 0,1 procentenhet. Löneglidningen har satts till 2 % mellan 1981 och 1982 och sysselsättningen väntas dra ned lönesummeutvecklingen med 0,5 %. Enskilda företagares inkomster väntas 1982 öka lika mycket som lönerna. Ökningstakten sjunker således jämfört med 1980–1981.

Prisstegringen enligt konsumentprisindex väntas bli 7,8 % under loppet av 1982. Genomsnittsnivån för året beräknas ligga ca 8 % över genomsnittet 1981. Implicitprisindex för total privat konsumtion har antagits visa ett icke oväsentligt högre ökningstal, 9 1/2 %, vilket främst förklaras av att egnahemsposten i nationalräkenskaperna beräknas annorlunda än i konsumentprisindex.[1] Prisstegringen på 9 1/2 % innebär att realinkomsten 1982 skulle sjunka med 2 1/2 %.

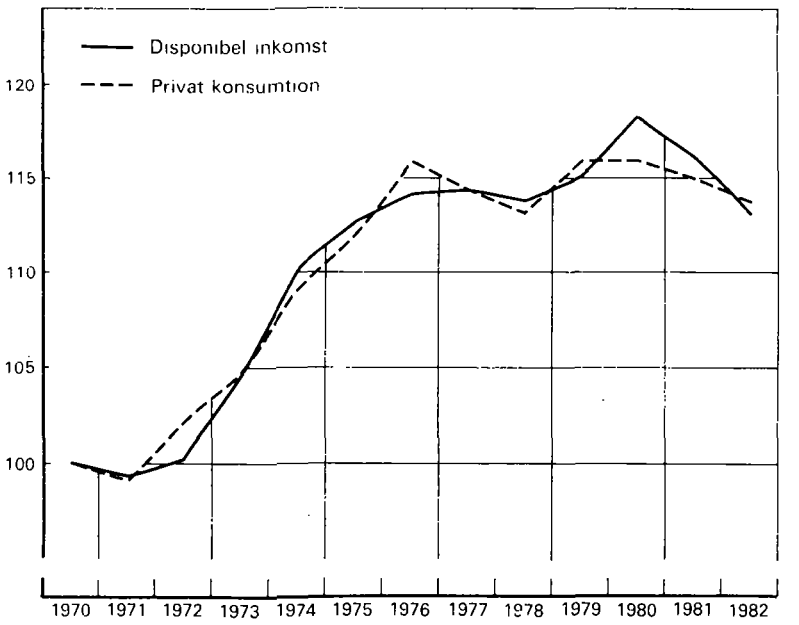
Den totala reallönesumman beräknas sjunka drygt 3 % 1982. Beroende på att skatteuttaget inte sjunker lika mycket blir nedgången ännu större efter skatt eller 4 1/2 %. Pensionsinkomsterna väntas minska realt både före och efter det att skatten dragits, med en procent. De enskilda företagarnas inkomster beräknas vidare minska med drygt 3 % före skatt samtidigt som skatteuttaget förväntas öka med 4 %. En positiv tillväxt visar det för hushållen negativa nettot av räntor och utdelningar. Som tidigare framhållits har det emellertid inte varit möjligt att korrigera denna serie för den faktiska skattebelastningen.

[1] Kalkylförfarandet i nationalräkenskaperna innebär också att hushållen får en betydande ökning av den tillräknade inkomsten från egnahem (och därmed ett tillskott till deras disponibelinkomst) 1981–1982.

Konsumenterna väntas inte heller 1982 dra ner sina inköp i takt med köpkraftsminskningen. Övervägande skäl har ansetts tala för att sparkvoten fortsätter att minska. Bl. a. finns ett visst behov av ersättningsköp, som visat sig i ökade bilinköp mot slutet av förra året och de första månaderna i år. Konsumtionen var överhuvudtaget påfallande stark under sista kvartalet 1981 och även under de första månaderna i år synes konsumtionen ha hållits uppe. Det förefaller under sådana omständigheter troligt att hushållens konsumtion faller relativt måttligt mellan helåren 1981 och 1982. Här har valts att räkna med en nedgång med en procent. Trögheten i konsumtionsanpassningen nedåt i takt med köpkraftsneddragningen skulle alltså fortsätta. Sparkvoten skulle i så fall sjunka ytterligare 1 1/2 procentenhet 1981–1982 ned till en sparkvot på 3 1/2 %.

Utvecklingen av hushållens köpkraft och konsumtionsutgifter halvårsvis under 1970-talet framgår av diagram 6: 3. Diagram 6: 2 innehåller motsvarande helårsdata, satta *i relation till folkmängden*. Från 1970 till 1980 steg den totala realinkomsten 22 % med en oavbruten ökning år från år, frånsett en svag avmattning 1978. Räknat per capita blir ökningstakten lägre, eller 18 %, och nedgången 1978 något mer accentuerad. Av diagrammet framgår också den påtagliga nedgången 1981. Totala konsumtionsvolymen steg 1970–1980 med 20 %, motsvarande en ökning per person med 16 %. Konsumtionsnivån var högst 1976 och 1979, men hölls uppe på ungefär samma nivå även 1980 och 1981.

Diagram 6: 2 Disponibel inkomst och privat konsumtion per capita, 1970–1982
1975 års priser. Index 1970 = 100

Den tidigare beskrivna omsvängningen 1981–1982 i nettoinbetalningarna till det offentliga illustreras i tablån nedan, som visar utvecklingen *sedan 1970 av dessa nettoinbetalningar samt av faktorinkomster och total disponibel inkomst*. Nettoinbetalningarna, dvs. överskottet av hushållens inbetalningar av skatter och avgifter över de inkomstöverföringar som hushållen erhållit från offentliga sektorn, uppgick 1970 till 21 % av disponibelinkomsten. Andelen sjönk sedan under hela 1970-talet så att den 1980 uppgick till 5,7 % och 1981 till 4,5 %. Regeringens successiva sparåtgärder har åstadkommit en viss vändning 1982.

1975 års priser

	1970	1973	1976	1979	1980	1981	1982 prognos
Milj. kr.							
1. Faktorinkomster (inkl. tilläggspost till disponibel inkomst)	168 874	171 920	186 110	183 413	183 919	178 737	174 278
2. Inkomstöverföringar till hushåll från off. sektorn	29 309	35 289	48 617	58 016	59 946	60 956	60 083
3. Direkta skatter, avgifter, m. m.	58 647	58 300	69 937	72 434	69 917	68 708	68 340
4. Nettoinbetalningar till det offentliga (2./.3)	−29 338	−23 011	−21 320	−14 418	− 9 971	− 7 752	− 8 257
5. **Disponibel inkomst**	**142 192**	**150 441**	**166 035**	**168 635**	**173 866**	**170 950**	**166 619**
Index 1970=100							
1. Faktorinkomster	100	102	110	109	109	106	103
2. Inkomstöverföringar	100	120	166	198	205	208	205
3. Direkta skatter m. m.	100	99	119	124	119	117	117
4. Nettoinbetalningar (2./.3)	100	78	73	49	34	26	28
5. **Disponibel inkomst**	**100**	**106**	**117**	**119**	**122**	**120**	**117**

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

6.2 Löner

Den utbetalda lönesumman för samtliga anställda ökade enligt nationalräkenskaperna med 8,2 % 1980–1981. I början av 1981 utbetalades retroaktivt vissa lönebelopp avseende avtalslönehöjningar i slutet av 1980. Omplaceras sådana lönebelopp till kostnadsmässigt rätt period erhålls den s. k. kostnadslönesumman. Om denna reduceras med de icke nivåhöjande engångsbelopp som kommit till användning i senare års avtalsuppgörelser, fås en s. k. nivålönesumma.

Kostnadslönesumman för samtliga anställda 1981 ökade 9,6 % i förhållande till 1980 års nivålönesumma. Härav beräknas avtalskomponentens bidrag utgöra 7,2 procentenheter, varav 3,0 procentenheter är att hänföra till 1981 års avtal och 4,2 procentenheter till tidigare avtal, medan löneglid-

ningen skattas till 2,6 %. Sysselsättningen beräknas ha gett ett negativt bidrag på 0,1 % till lönesummeutvecklingen. Företagens kostnadslönesumma steg 8,9 %, vilket motsvarar en timkostnadsökning exkl. sociala avgifter på 9,0 %, (se tabell 6:2).

Ökningen av industriarbetarnas timförtjänster 1980–1981 uppgick till 10,7 % enligt statistiska centralbyråns förtjänststatistik som inte innefattar engångsbelopp. Inkl. engångsbeloppen som utbetaldes 1980 erhölls en förtjänstökning om 10,2 % 1981 (se tabell 6:2). Härav utgörs 6,0 procentenheter av avtalsmässiga löneökningar varav 3,3 procentenheter är att hänföra till 1981 års avtal. Löneglidningen uppgick således enligt dessa kalkyler till 4,2 %. Till följd av ökade sociala avgifter beräknas timkostnaden ha ökat med 0,5 procentenheter utöver timlöneökningen.

Kalkyler för samtliga anställda grundade på de tvåårsavtal som slöts våren 1981 ger en avtalsmässig höjning utöver 1981 års nivålönesumma på 5,2 % 1982. I beräkningarna har antagits att prisutvecklingsgarantin avseende 1982 ger ett icke nivåhöjande engångsbelopp på 0,1 %. Löneglidningen har satts till 2,0 % medan sysselsättningen väntas ge ett negativt bidrag till lönesummeutvecklingen på 0,5 %. Enligt ovanstående kalkyler väntas kostnadslönesumman öka med 6,1 % mellan 1981 och 1982 under det att den utbetalda lönesumman stiger med 6,0 %. Timkostnaden beräknas

Tabell 6: 2 Lönekostnadsutveckling 1969–1982 samt arbetskraftskostnader för industriarbetare
Årlig procentuell förändring

	Samtliga löntagare[1]			Industriarbetare[1]				
	Avtal	Löneglid-ning	Summa	Avtal	Löneglid-ning	Timför-tjänst	Sociala kostnader	Timkost-nad[2]
	1	2	3 = (1+2)	4	5	6 = (4+5)	7	8
1969	4,5	2,3	6,8	4,7	4,5	9,2	1,4	10,7
1970	5,5	3,6	9,1	4,5	7,1	11,6	0,7	12,4
1971	7,1	3,2	10,3	5,1	5,4[3]	10,5	1,2	11,8
1972	9,0	0,3	9,3	8,6	3,0[3]	11,6	0,5	12,2
1973	5,6	2,1	7,7	4,1	4,0	8,1	3,1	11,5
1974	7,4	3,0	10,4	5,0	6,8	11,8	5,1	17,5
1975	13,0	1,9	14,9	10,5	7,5	18,0	3,7	22,4
1976	10,2	2,1	12,3	7,9	5,4	13,3	3,1	16,8
1977	7,3	3,8	11,1	3,7	3,5	7,2	3,4	10,8
1978	8,1[4]	2,7	10,8	4,8[4]	3,2	8,0	−0,7	10,7[4]
1979	6,7	2,5	9,2	4,4[5]	3,8	8,2	0,4	8,7
1980	7,5	1,6	8,8	6,1[5]	3,2	9,3	0,8	10,2
1981	6,4	2,6	9,0	6,0	4,2	10,2	0,5	10,7
Prognos								
1982	4,7	2,0	6,7	3,7	3,0	6,7	0,2	6,9

[1] Kol. 1–3 baserar sig på lönesummestatistik. Uppgifterna för industriarbetare (kol. 4–8) grundar sig på förtjänststatistik utom för 1971 och 1972.
[2] Timförtjänsten och de sociala kostnaderna i indexform multiplicerade med varandra.
[3] Enligt lönesummeberäkningarna. Förtjänststatistiken visar 4,9 % för 1971 och 4,3 % för 1972.
[4] Inkl. effekten av införandet av femte semesterveckan.
[5] Inkl. engångsbelopp som ej ingår i SCB:s förtjänststatistik

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

1981–1982 öka med 6,8 % varvid 0,1 procentenheter är att hänföra till ökade sociala kostnader.

Industriarbetarlönerna beräknas avtalsmässigt öka med 3,7 % 1981–1982. Förutsatt en löneglidning på 3,0 % skulle härmed en timlöneökning på 6,7 % vara att vänta. Antalet lönerevisionstillfällen på grund av avtalsmässiga löneökningar är färre 1981–1982 än 1980–1981, vilket gör det motiverat att räkna med lägre löneglidning 1982 än 1981 (jfr konjunkturinstitutets höstrapport 1979, sid. 93). Timkostnaden för industriarbetare väntas till följd av höjda sociala avgifter stiga med 0,2 procentenheter utöver timlöneökningen.

6.3 Hushållens disponibla inkomster

Hushållens disponibla inkomster ökade 1980–1981 nominellt med 9,7 %. Prisstegringen för den privata konsumtionen (enligt implicitprisindex) uppgick till 11,6 %. Realt sjönk således disponibelinkomsten med 1,7 %.

De totala faktorinkomsterna (löner, enskilda företagares inkomster, tillräknat driftsöverskott från egnahem samt den s. k. tilläggsposten till hushållsinkomsterna, se tabell 6:1) beräknas ha ökat 8 1/2 % i löpande priser räknat från 1980 till 1981. Övervägande delen av faktorinkomsterna består av löner. Som redovisats i avsnitt 6.2 steg den utbetalda lönesumman med 8,2 % före skatt. SCB:s beräkningar av lönesumman 1981 utgår beträffande statliga myndigheter från riksbokföringen. När det gäller kommunerna har lönesumman uppskattats med hjälp av statistik över sysselsättningsutveckling och avtalsmässiga löneökningar samt antaganden om löneglidningen. Resultatet har stämts av mot februarienkäten till kommunerna. Ökningstakten för övriga löner har hämtats från kontrolluppgifterna i det skatteadministrativa systemet. De uppgifter som framkommit genom den nya statistiken har föranlett att löneglidningen reviderats upp kraftigt i och med uppjusteringen av den restpost för vilken det tidigare inte fanns någon information. Totala löneglidningen skattas nu till 2,6 % mot 1,7 % enligt PNB-beräkningarna. Sysselsättningsutvecklingen blev mindre negativ än vad den tidigare prognosen antydde.

De enskilda företagarnas inkomster ökade 1981 drygt 10 %, ungefär lika mycket som föregående år. Driftsöverskotten från jordbruk och skogsbruk beräknas ha ökat även realt sett (före skatt). Inkomsterna från övrig rörelse, som är den största posten bland företagarinkomsterna, kalkyleras ha stigit 7 1/2 %. Tilläggsposten till disponibelinkomsten, som avser att täcka statistiskt oredovisade faktorinkomster, har för 1981 satts till 10 miljarder kr., samma belopp som året innan. I de definitiva inkomstkalkylerna beräknas disponibelinkomsten som summan av hushållens konsumtionsutgifter och sparande. Tilläggsposten uppkommer som residual mellan den på så sätt erhållna totala disponibelinkomsten och de statistiskt

redovisade inkomstposterna. För 1981 är finansräkenskaperna fortfarande så preliminära att någon definitiv bestämning av hushållens finansiella sparande ännu inte kan göras. Resultaten från de kvartalsvisa finansräkenskaperna har dock i viss mån beaktats när storleken på restposten bestämts.

Prognoserna för 1982 resulterar sammantagna i en lägre uppgång i de totala faktorinkomsterna än 1981, dvs. ca 7 %. Den utbetalda lönesumman kalkyleras öka 6 %. Såväl sysselsättningsutveckling som avtalsmässigt löneutfall väntas bli lägre än förra året. De enskilda företagarnas inkomster förutses stiga ungefär lika mycket som lönesumman, vilket är en betydligt mindre ökning än 1981. Tillväxten i skogsinkomsterna beräknas avstanna och kanske t. o. m. vända till nedgång. Beträffande övriga faktorinkomster väntas fortsatt relativt stor ökningstakt för det tillräknade driftsöverskottet av egnahem. Inkomstsidan i denna post ökar i stort i takt med utvecklingen av hyreskostnaderna vilket inneburit en jämförelsevis stor ökning. Kostnadssidan, bestående av försäkringar, reparationer, avgifter för vatten och avlopp, fastighetsskatt och avskrivningar (ränteutgifter däremot ingår i räntenettot) uppgår till knappt 40 % av inkomsten. Trots avsevärda kostnadsökningar vissa år – t. ex. fastighetsskatten 1981 – överväger den tillräknade inkomsten. Prognosen för tilläggsposten till disponibelinkomsten har gjorts så att värdet i löpande priser 1981 räknats upp med den beräknade procentuella förändringen i implicitprisindex.

Inkomstöverföringarna från den offentliga sektorn till hushållen ökade 13 1/2 % 1981, vilket är ett par procentenheter mindre än 1980. I tabell 6:3 redovisas inkomstöverföringarna i detalj. Utbetalningarna från socialförsäkringssektorn ökade mer 1981 än 1980 till följd av den stigande arbetslösheten – i genomsnitt var 2,5 % av arbetskraften arbetslös 1981 mot 1,9 % 1980. För flertalet övriga poster redovisas emellertid avtagande ökningstakt. Antalet deltagare i arbetsmarknadsutbildning minskade, vilket återspeglas i att den sammanlagda ersättningen vid sådan utbildning sjönk. Utbetalningarna av studiebidrag vid annan utbildning steg däremot kraftigt 1981. De ändrade reglerna för beräkning av basbelopp medförde att ökningen i pensionsutbetalningarna saktade av. Ökningstakten sjönk emellertid inte mer än att den ungefär motsvarade genomsnittet för åren efter den kraftiga höjningen 1976 och 1977. Föräldraförsäkringen byggdes ut 1980, då utbetalningarna steg närmare 30 %. Från denna höga nivå fortsatte ökningen i lägre takt, 17 %, nästföljande år. Inom sjukförsäkringen i övrigt har utbetalningarna under senare år ökat obetydligt och realt sett sjunkit, bl. a. på grund av att antalet sjukdagar minskat. För övriga statliga inkomstöverföringar noteras en lägre ökningstakt 1981 än 1980. De kommunala transfereringarna till hushållen ökade däremot mer 1981 än året innan. Utbetalningarna av bostadsbidrag var (i löpande priser räknat) ungefär lika stora 1981 som 1980, medan övriga inkomstöverföringar i form av pensioner till kommunalanställda, socialhjälp m. m. ökade ca 14 %.

Tabell 6: 3 Inkomstöverföringar till hushåll från offentliga sektorn 1978–1982
Milj. kr., löpande priser

		1978	*1979*	*1980*	*1981*	*1982* prognos
1.	*Från staten*	*39703*	*44463*	*51828*	*57943*	*60951*
1.1	Barnbidrag	3964	4422	4977	5174	5226
1.2	Studiebidrag, studiecirkelverksamhet	1910	1995	2101	2641	2725
1.3	Bostadsbidrag	327	364	431	258	258
1.4	Arbetsmarknadsutbildningsbidrag	1832	2042	1903	1499	1624
1.5	Arbetsskadeförsäkring	719	904	1113	1350	1370
1.6	Kontant arbetsmarknadsstöd	257	276	314	399	500
1.7	Lönegaranti	300	302	355	375	800
1.8	Folkpensioner	25653	28477	33234	37551	39290
1.8.1	Folkpension, statlig	23164	25706	29741	33746	35840
1.8.2	Folkpension, kommunalt bostadstillägg	2489	2771	3493	3805	3450
1.9	Delpension	687	890	1239	1558	1480
1.10	Pensioner till f. d. anställda	1301	1430	1650	1691	1777
1.11	Övrigt	2753	3361	4511	5447	5901
2.	*Från kommunerna*	*7598*	*8432*	*9008*	*9985*	*10876*
2.1	Bostadsbidrag	1866	2030	2253	2260	2180
2.2	Pensioner till f. d. anställda	1518	1597	1790	2029	2197
2.3	Övrigt	4214	4805	4965	5696	6499
3.	*Från socialförsäkringssektorn*	*28059*	*32104*	*37158*	*43256*	*48285*
3.1	ATP	12337	15072	19030	23537	27060
3.2	Sjukförsäkring m. m.	14180	15342	16398	17124	17855
3.2.1	Sjukförsäkring	11897	12605	12853	12979	13450
3.2.2	Föräldraförsäkring	2283	2737	3545	4145	4405
3.3	Arbetslöshetsförsäkring	1542	1690	1730	2595	3370
4.	**Summa inkomstöverföringar**	**75360**	**84999**	**97994**	**111184**	**120112**

Källor: Konjunkturinstitutet, riksförsäkringsverket, riksrevisionsverket och statistiska centralbyrån.

Inkomstöverföringarna till hushållen 1982 har skattats med ledning av prognoserna över löneutveckling m. m. samt beslutade och av regeringen föreslagna ändringar i bidragsregler. Totalt förutses en ökning med 8 %. Ökningstakten blir betydligt lägre än tidigare år, bl. a. på grund av att basbeloppet förblir oförändrat under hela året. Inräknat höjning av pensionstillskotten till de pensionärer som enbart har folkpension beräknas de totala folkpensionsutbetalningarna (exkl. bostadstillägg) öka drygt 6 % 1981–1982, vilket är en halvering av ökningstakten. De kommunala bostadstilläggen till pensionärer kalkyleras minska ca 9 % på grund av ändrade bidragsregler. Även tillväxten i ATP-utbetalningarna saktar av relativt kraftigt, till ca 15 % i år mot 24 % 1981. Den sänkta pensionsnivån i delpensioneringen beräknas leda till att pensionsformen minskar i betydelse. Utbetalningarna väntas sjunka 5 % 1982.

En viss förbättring i arbetsmarknadsläget förutses under loppet av året. Ökningen i arbetslöshetsutbetalningarna kalkyleras inte bli lika stor som 1981 men beräknas likväl till närmare 30 %. Deltagandet i arbetsmarknadsutbildning förväntas öka under 1982. Arbetsmarknadsläget väntas även medföra en kraftig ökning i utbetalningarna av lönegarantier. Trots det utvidgade flerbarnsstödet ändras barnbidragsutbetalningarna obetydligt på

grund av att antalet barn minskar. Realvärdet av barnbidragen fortsätter att sjunka. För de kommunala inkomstöverföringarna som socialhjälp m. m. väntas 1982 nästan lika stor ökning som 1981, dvs. ca 14%.

Hushållens *inbetalningar av skatter och avgifter* till stat, kommuner och socialförsäkring (se tabell 6:4) beräknas ha ökat 9,7% 1981. Detta är ett par procentenheters högre ökningstakt än 1979–1980. Definitiva siffor över inbetalningarna av preliminär A-skatt 1981 föreligger ännu inte. Inbetalningarna har emellertid preliminärt beräknats till 109,5 miljarder kr., vilket är en uppjustering med 1,3 miljarder jämfört med prognosen till den preliminära nationalbudgeten. Samtidigt har lönesumman justerats upp avsevärt (drygt 3 miljarder). Relationen mellan ökning i skatteinbetalningar och ökning i inkomstunderlag har därmed återförts till en mer rimlig nivå än enligt tidigare beräkningsresultat. Inbetalningarna av direkta skatter beräknas ha ökat 9,7% 1980–1981 och avgifterna 9%. Till följd av minskat småhusbyggande sjönk hushållens anslutningsavgifter och gatubyggnadsersättningar till kommunerna. Övriga avgifter till kommunerna är den post som ökat mest, nämligen 12 1/2%.

Tabell 6:4 Hushållens direkta skatter, avgifter m. m. 1978–1982
Milj. kr., löpande priser

		1978	1979	1980	1981	1982 prognos
1.	*Direkta skatter*	*89 975*	*99 353*	*106 640*	*116 982*	*127 436*
1.1	Prel. A-skatt	82 705	91 782	99 725	109 500	117 826
1.2	Prel. B-skatt	7 194	7 932	8 558	8 444	9 620
1.3	Slutskattereglering	921	432	− 838	− 328	752
1.3.1	Kvarstående skatt[1]	2 633	2 888	2 952	3 121	3 602
1.3.2	Fyllnadsskatteinbetalningar	4 289	4 564	4 449	6 059	6 441
1.3.3	Överskjutande skatt	−6 001	−7 020	−8 239	−9 508	−9 291
1.4	Avgår: Indirekta skatter[2]	1 003	992	1 139	1 628	1 721
1.5	Övriga direkta skatter, netto	158	199	334	994	959
2.	*Avgifter m. m.*	*5 887*	*6 770*	*7 653*	*8 341*	*9 183*
2.1	Till staten	1 681	1 854	2 151	2 358	2 597
2.1.1	Arvs- och gåvoskatt, arvsmedel	479	475	580	631	704
2.1.2	Egenavgifter och frivilliga socialförsäkringsavgifter	858	935	1 064	1 187	1 288
2.1.3	Övrigt	344	444	507	540	605
2.2	Till kommunerna	2 549	3 039	3 525	3 842	4 286
2.2.1	Investeringsbidrag	694	747	778	755	732
2.2.2	Övrigt	1 855	2 292	2 747	3 087	3 554
2.3	Till socialförsäkringssektorn	1 657	1 877	1 977	2 141	2 300
2.3.1	Obligatoriska egenavgifter	1 397	1 629	1 726	1 886	2 036
2.3.2	Frivilliga avgifter	260	248	251	255	264
3.	**Summa direkta skatter, avgifter m. m.**	**95 862**	**106 123**	**114 293**	**125 323**	**136 619**

[1] Influtna delen.
[2] Allmän arbetsgivaravgift och barnomsorgavgift (egenavgifter), fastighetsskatt samt skogsvårdsavgift.

Anm. Kvarstående skatt avser inkomster två år tidigare, medan fyllnadsinbetalningarna och överskjutande skatt avser inkomster ett år tidigare.

Källor: Konjunkturinstitutet, riksförsäkringsverket, riksrevisionsverket och statistiska centralbyrån.

Det totala uttaget av preliminär inkomstskatt 1982 påverkas främst av att det kommunala grundavdraget höjs och den särskilda skattereduktionen tas bort, att avtrappningen av pensionärernas extra avdrag skärps och skatteuttaget i första inkomstskiktet slopas.[1] Sammantaget beräknas dessa ändringar höja skatteuttaget med 800 milj. kr. jämfört med ett beräknat uttag enligt 1981 års regler. Indexregleringen av den statliga skatteskalan beräknas minska skatteuttaget med 4,2 miljarder kr. jämfört med en i nominella termer oförändrad skatteskala. Totalt skulle således den preliminära skatten 1982 sänkas med 3,4 miljarder kr. jämfört med ett utfall enligt 1981 års skatteregler. Ungefär 90% av detta belopp kan föras till A-skatten. Den kommunala utdebiteringen ökar med 19 öre. I föreliggande prognoser för 1982 har makromarginalskattekvoten bortsett från ovan beskrivna ändringar i skatteregler och kommunal utdebitering antagits sjunka något för lönernas del. Kalkylerna ger till resultat en ökning av den preliminära A-skatten med 7 1/2%. Den preliminära B-skatten bestäms delvis av den slutliga skatten två år tidigare. Slutskatteregleringen, dvs. nettot 1982 mellan hushållens inbetalningar av kvarstående skatt och fyllnadsskatt å ena sidan och återbäringen av överskjutande skatt å andra sidan, beräknas höja hushållens skatteinbetalningar med 750 milj. kr.

Hushållens avgifter m.m. till det offentliga förutses öka 10% 1982. Liksom 1981 är det avgifterna till kommunerna som väntas stiga kraftigast. Sammanlagt resulterar prognoserna över hushållens skatter och avgifter 1982 i en ökning av inbetalningarna med 9%.

Hushållens negativa netto mellan inkomster från *räntor och utdelningar m.m.* och motsvarar utgifter försämrades 1981 med ytterligare en miljard kr. Prognoserna för 1982 utgår från att diskontot förblir oförändrat – 10% – och att hushållens upplåning blir återhållsam. Det genomsnittligt sett lägre ränteläget 1982 leder då till att räntenettot förbättras något.

Ovan redovisade prognoser för utvecklingen 1981–1982 resulterar sammantagna i en ökning av hushållens disponibla inkomster i löpande priser med 6,8%. Eftersom prisuppgången enligt implicitprisindex har skattats till 9,6% sjunker inkomsterna i reala termer med 2,5%.

Utvecklingen av de olika posterna i den realt disponibla inkomsten *efter det att skatteinbetalningarna dragits från resp. inkomstslag* redovisas i tabell 6:5. Det bör understrykas att de statistiska bristfälligheterna och de principiella svårigheterna i kalkylerna gör att redovisningen i tabell 6:5 endast ger en grov indikation på den reala utvecklingen för olika inkomsttyper efter skatt och på inkomstposternas relativa betydelse för den totala ökningen av realinkomsten.[2]

[1] Begränsningen av reseavdraget förutsätts inte påverka preliminärskatteinbetalningarna.

[2] I *Konjunkturläget april 1981* (Reviderad nationalbudget för 1981) kommenteras beräkningarna närmare i en exkurs i kapitel 6, avsnitt 6.3.

Tabell 6: 5 Realinkomstutveckling efter skatt 1979–1982
1975 års priser

	Förändring i realinkomsten, %				Bidrag till disponibelinkomstutvecklingen, procentenheter			
	1979	1980	1981	1982 prognos	1979	1980	1981	1982 prognos
1. Löner	1,9	2,1	– 3,2	−4,5	1,1	1,2	−1,8	−2,5
2. Driftsöverskott	2,1	1,0	2,7	0,3	0,3	0,1	0,3	0,1
därav								
enskilda företagares inkomster	0,3	2,2	3,4	−6,4	0,0	0,1	0,2	−0,4
tillräknat driftsöverskott från egna hem	4,1	−0,3	2,0	7,8	0,3	0,0	0,1	0,5
3. Räntor och utdelningar, netto[1]	−20,0	11,3	−11,0	13,9	−0,3	0,2	−0,2	0,3
4. Pensioner	4,8	6,1	2,7	−1,0	0,8	1,1	0,5	−0,2
5. Beskattade sociala förmåner[2]	0,5	−3,1	– 2,5	0,4	0,0	−0,1	−0,1	0,0
6. Övriga inkomstöverföringar, netto	8,7	−2,2	0,2	−4,5	0,4	−0,1	0,0	−0,2
7. *Summa* 1 + 2 + 3 + 4 + 5 + 6	2,4	2,5	– 1,4	−2,6	2,3	2,4	−1,3	−2,5
8. Tilläggspost till disponibel inkomst	−24,6	24,5	−10,4	0,0	−1,0	0,7	−0,4	0,0
9. Disponibel inkomst (7 + 8)	**1,3**	**3,1**	**– 1,7**	**−2,5**	**1,3**	**3,1**	**−1,7**	**−2,5**

[1] Räntor och utdelningar har i tabellen *inte* korrigerats för den faktiska skattebelastningen.
[2] Sjukpenning och föräldrapenning, utbetalningar från arbetslöshets- och arbetsskadeförsäkring och lönegarantifond samt vissa bidrag i samband med arbetsmarknadsutbildning.
Källor: Konjunkturinstitutet, riksrevisionsverket och statistiska centralbyrån.

Reallönesumman beräknas 1981 ha sjunkit 3 % före skatt och skatteuttaget (inkl. slutskattereglering) kalkyleras ha sjunkit ungefär lika mycket så att reallönen efter skatt minskade med drygt 3 %.

Tillväxten i driftsöverskotten 1981 beror på att B-skatteinbetalningarna (inkl. slutskattereglering) realt sett sjönk mer än enskilda företagares inkomster och det tillräknade driftsöverskottet från egnahem. Pensionsinkomsterna efter skatt beräknas ha ökat realt med 2 3/4 %, knappt hälften så mycket som året innan. Om de gamla reglerna för basbeloppet fortfarande gällt, skulle ökningen uppgått till ca 3 1/4 %. Utbetalningarna av övriga sociala förmåner sjönk 1981 i fasta priser räknat.

För 1982 resulterar prognoserna över reallönesumman i en minskning med drygt 3 % före skatt. Nedgången förstärks ytterligare genom att summan av preliminär A-skatt och slutskattereglering beräknas sjunka mindre än lönesumman. Efter skatt kalkyleras reallönesumman minska med 4 1/2 %. Pensionsinkomsterna väntas minska realt, både före och efter det att skatten dragits, med en procent. Hade basbeloppet fastställts enligt de regler som gällde före oktober 1980, skulle pensionsinkomsterna ha ökat knappt 1 1/2 %[1] efter skatt. Övriga beskattade förmåner beräknas öka något realt efter skatt.

[1] Systemändringarna slår speciellt på 1982. För januari 1983 innebär nu aktuella prisprognoser att basbeloppet ökar 7,9 % (till 19 200 kr.). Skulle kompensationen ha utgått enligt höjningen av konsumentprisindex skulle basbeloppet höjas med 8,4 % (19 300 kr.).

De icke beskattade inkomstöverföringarna till hushållen – t. ex. barn- och studiebidrag, socialhjälp samt skadeförsäkringsutfall – förutses minska drygt 3%. Hushållens inbetalningar av egenavgifter till socialförsäkringen, vårdavgifter till kommunerna, skadeförsäkringspremier m. m. beräknas för 1982 bli lika stora realt sett som 1981. Nettot mellan nämnda inkomstöverföringar till och från hushållen skulle därmed sjunka ca 4 1/2%. Driftsöverskotten skattas 1982 öka något på grund av att det tillräknade driftsöverskottet från egnahem förväntas stiga betydligt mer än implicitprisindex. En positiv tillväxt visar också det för hushållen negativa nettot av räntor och utdelningar, som beräknas minska ca 500 milj. kr. i 1975 års priser. Som framhållits i not 2 till tabell 6: 5 har denna post *inte* korrigerats för den faktiska skattebelastningen.

Tabell 6: 5 visar också att 1981 var det endast pensionsinkomsterna som gav ett påtagligt positivt bidrag till realinkomsten. Driftsöverskotten synes också ha givit ett visst positivt bidrag, vilket emellertid mer än uppväges av det negativa bidraget från tilläggsposten. Såväl 1981 som 1982 är det realvärdeminskningen av lönesumman som svarar för den stora nedgången i realinkomsten.

6.4 Konsumentpriserna

Från december 1980 till december 1981 steg konsumentprisindex (KPI) med 9,4% enligt långtidsindex[1] (9,7% enligt korttidsindex). Detta var en betydligt lägre ökningstakt än under 1980 då prisökningen uppgick till 13,7%. Nettoprisindex som visar konsumentprisutvecklingen med avdrag för indirekta skatter och tillägg för subventioner steg under 1980 med 11,0%. Prisökningen 1981 mätt enligt KPI exkl. bränsle, bensin och kokgas (avtalsindex) uppgick till 9,3% i november för att sedan sjunka till 8,5% i december, vilket för båda dessa månader var lägre än det pristak på 9,4% som satts i LO-SAF avtalet. Om pristaket hade överskridits skulle prisutvecklingsgarantin i avtalet ha utlösts. Om inte statsmakterna under hösten vidtagit en diskontosänkning (12 till 11%) och en momssänkning (19 till 17,7%) så hade – enligt en mekanisk omräkning – prisökningen enligt avtalsindex uppgått till 9,7% i november och 10,1% i december[2].

Prisutvecklingen under perioden oktober–december 1981 blev något lägre än vad konjunkturinstitutet förutsåg i PNB-82. Det svaga efterfrågeläget tidigare under året tillsammans med prisstoppet under hösten synes

[1] Långtidsindex utgör den årslänk som ingår i den officiella KPI-serien och där inverkar på indexutslagen för sådana perioder som överskrider minst ett årsskifte. I pressmeddelanden från SCB brukar emellertid utvecklingen av KPI för senaste 12-månadersperiod anges med avräkning av förekommande differens mellan kort- och långtidsindex för december.

[2] Detta hade inneburit att engångsbelopp på totalt 51 kr. betalas ut till de löntagare som omfattas av detta avtal. De hade dessutom erhållit ett extra lönepåslag på 1982 års löner med i genomsnitt 0,65% (ca 40 kr./månad).

Tabell 6: 6 Konsumentprisindex december 1980–december 1981
Långtidsindex dec.–dec.

	Vägnings-tal	Procentuell förändring dec.1980–dec. 1981	Inverkan på total-index	Procentuell andel av totala ökningen
Totalt	1 000,0	9,4	9,4	100,0
Samtliga varor	615,5	9,0	5,5	58,9
Livsmedel	194,0	11,9	2,3	24,5
Alkohol och tobak	66,0	4,3	0,3	3,0
Bränsle och bensin	68,0	24,2	1,6	17,5
Kläder och skor	83,5	2,3	0,2	2,0
Övriga icke varaktiga varor	63,5	8,0	0,5	5,5
Varaktiga varor	140,5	4,3	0,6	6,4
Samtliga tjänster	384,5	10,0	3,9	41,1
Bostad	210,0	10,5	2,2	23,6
Övriga privata tjänster	96,0	10,0	1,0	10,3
Offentliga tjänster	78,5	8,6	0,7	7,2

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

ha medfört att den höjning av importpriserna som följde av den svenska kronans devalvering med 10% i september inte slog igenom i konsumentpriserna så snabbt som då antogs. Devalveringen beräknas höja KPI med 2,5% under loppet av ett år. Under 1981 synes endast ungefär en procentenhet ha slagit igenom i konsumentpriserna.

I tabell 6: 6 redovisas prisutvecklingen för delgrupper i konsumentprisindex. Livsmedel är den grupp som givit det största bidraget till den totala ökningen av KPI under 1981, 2,3 procentenheter, vilket motsvarar en prisökning på knappt 12%. P.g.a. minskade subventioner har prisuppgången på baslivsmedel (mjölk, kött, ost, bröd etc.) varit betydligt högre än för övriga livmedel, eller drygt 18%. Av bostadspostens bidrag på 2,2 procentenheter kan ungefär lika stor del hänföras till flerbostadshusen som till egnahemmen. Liksom under 1980 är det gruppen bränsle och bensin som ökat mest i pris, knappt 25%.

Tabell 6: 7 Konsumentprisförändringen 1975–1982 uppdelad på komponenter
Långtidsindex dec.–dec.

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982 prognos
Konsumentprisnivåns procentuella uppgång, totalt	9,4	12,8	7,5	9,7	13,7	9,4	7,8
därav hänförs till:							
ändring i indirekta skatter	–	2,6	0,5	0,7	3,4	−0,8	0,3
automatiska effekter av indirekta värdeskatter	0,9	1,2	0,8	0,8	1,4	1,1	0,9
ändring av internationellt bestämda priser	2,4	3,8	1,8	3,9	3,3	4,0	2,3
ändring av jordbrukspriser	0,4	0,6	0,5	0,4	0,6	1,0	0,8
ändring av bostadsprissättning	2,3	1,6	1,1	2,3	2,3	2,2	1,4
ändring i diverse taxor	0,1	0,7	0,6	0,2	0,6	0,7	0,6
trendavvikelse i priserna på färskvaror	−0,3	−0,1	0,3	−0,2	0,1	−0,3	0,1
restfaktor	3,6	2,4	1,9	1,6	2,0	1,5	1,4

I tabell 6:7 redovisas prisökningarna 1981 liksom den prognoserade ökningen för 1982 med uppdelning på olika komponenters betydelse för förändringarna i konsumentprisindex. Restfaktorn dvs. i huvudsak lönekostnadernas genomslag inom de från internationell konkurrens skyddade näringsgrenarna har bidragit med 1,5 procentenheter, vilket är ca en procentenhet lägre än genomsnittet under 1970-talet. De internationellt bestämda priserna – vilka i kalkylerna förutsätts i huvudsak följa importprisernas utveckling – beräknas ha bidragit till konsumentprisökningen med 4,0 procentenheter. Om de importprisökningar som framgått av utrikeshandelsstatistiken omgående slagit igenom till fullo i konsumentpriserna så hade detta bidrag varit nästan en procentenhet större. I föreliggande prognos har antagits att detta överskjutande bidrag slår igenom i KPI först under 1982. Att bidraget från ändring i indirekta skatter blev negativt beror på sänkningen av mervärdesskatten i november, vilken beräknas ha sänkt prisnivån med 1,0%. Jordbruksprisernas exceptionellt höga bidrag på 1,0 procentenheter beror delvis på att subventionerna av jordbruksprodukter minskats med totalt 550 milj. kr. Tidigare år har man successivt ökat dessa subventioner år för år, vilket hållit nere jordbruksprisernas genomslag i KPI.

Årsgenomsnittet för KPI 1981 låg 12,1% över genomsnittet för 1980 (tabell 6:8). Beräkningarna av implicitprisindex för den privata konsumtionen enligt nationalräkenskaperna visar på en något lägre ökningstakt, 11,6%.

Prisutsikter för 1982

Från december 1981 till februari 1982 har konsumentprisindex stigit 3,9%. Motsvarande period 1981 var uppgången 4,3%. Jordbruksavtalet jämte den fortsatta nedtrappningen av livsmedelssubventionerna med 500 milj. kr. beräknas ha dragit upp totalindex med drygt 0,5 procentenheter. Bostadsposten exkl. bränsle och lyse har bidragit med 1,0 procentenheter varav 0,8 faller på flerbostadshusen. Den totala prisökningen mellan febru-

Tabell 6:8 Konsumentprisernas uppgång, årsgenomsnitt 1979–1982

	1979–1980	1980–1981	1981–1982 prognos
Konsumentprisernas uppgång, totalt	13,7	12,1	8,0
Ändrade indirekta skatter och livsmedelssubventioner	2,1	2,1	−0,3
Ändring av internationella priser	4,7	3,8	3,7
Övriga kostnadsfaktorer	6,9	6,2	4,6

Anm. Tabellen är härledd ur tabell 6:7. Automatiska effekter av indirekta värdeskatter har förts till "Ändring av internationella priser" resp. "Övriga kostnadsfaktorer". Ändrade livsmedelssubventioner har sammanförts med ändrade indirekta skatter. I tabell 6:7 ingår ändrade livsmedelssubventioner i "Ändring av jordbrukspriser".

ari 1981 och februari 1982 var – enligt den officiella konsumentprisindexen – 9,0%.

Bedömningen av prisutvecklingen för 1982 har utgått från nu aktuella prognoser för importpriser, arbetskraftskostnader samt beslutade höjningar av indirekta skatter och innefattar sålunda beräkningar av hur dessa faktorer kan väntas påverka prisutvecklingen. Prognoserna förutsätter oförändrat diskonto och i huvudsak oförändrade växelkurser. Med utgångspunkt från den lönekalkyl som gjorts har arbetsgivarnas kostnader per timme i genomsnitt för samtliga anställda antagits stiga med 6,8% 1981–1982. Lönekostnadernas genomslag i priserna inom de för internationell konkurrens skyddade områdena (exkl. bostäder och jordbruk) har antagits få ett med hänsyn till kostnadsutvecklingen trendmässigt värde. De priskomponenter som innefattas i restfaktorn väntas under dessa förutsättningar påverka konsumentprisindex med 1,4 procentenheter. Detta skulle bli det lägsta bidrag denna faktor gett under de senaste 10 åren, vilket återspeglar den relativt låga ökningen av arbetskraftskostnaderna för 1982.

I prognosen för de internationellt bestämda priserna har förutsatts en sänkning av importpriserna på råolja och petroleumprodukter, med ca 7% mellan fjärde kvartalet 1981 och fjärde kvartalet 1982. För övriga importvaror väntas priserna stiga något mindre än under 1981, knappt 11%. En trolig eftersläpning i importprisernas genomslag till konsumentprisnivån i anslutning till devalveringen har föranlett en uppjustering med en procentenhet av den internationella prisfaktorn för 1982. Faktorn skulle under dessa förutsättningar bidra till en ökning av KPI med 2,3 procentenheter.

I prognosen över bostadspriserna har förutsatts att kallhyrorna i flerbostadshus ökar med i genomsnitt 12% under loppet av året. Egnahemskostnaderna väntas bl.a. på grund av diskontosänkningen i mars öka med endast ca 1,5%. Detta skulle innebära ett KPI-tillskott från bostadsposten med 1,4 procentenheter.

Prisutvecklingen för de inhemska jordbruksprodukterna väntas bli något lägre än 1981. Produktionsmedelsprisindex (PM-index) som visar prisutvecklingen för jordbrukets inköpta produktionsmedel väntas p.g.a. minskade räntekostnader och oljekostnader endast stiga med ca 4% under perioden oktober 1981–april 1982. De prishöjningar som jordbruket får ta ut 1 juli 1982 kan under sådana förhållanden uppskattas till ett årsbelopp på ungefär 800 milj. kr. och ge ett KPI-tillskott på 0,3 procentenheter. Tillsammans med bidraget från januari skulle jordbruksprisernas KPI-bidrag stanna vid 0,8 procentenheter (exkl. moms) trots den minskade subventioneringen.

Totalt sett innebär dessa beräkningar en ökning av KPI med 7,8% från december 1981 till december 1982. Årsgenomsnittet beräknas ligga 8,0% över genomsnittet 1981. Implicitprisindex för total privat konsumtion beräknas få en betydligt högre ökning[1], 9,6%.

[1] Den stora skillnaden mellan implicitprisindex och konsumentprisindex förklaras främst av olika beräkningsprinciper för egnahemsposten.

Prisutvecklingen mätt enligt avtalsindex (se tablå) beräknas öka något mer än KPI – 8,0% (december 1981–december 1982) – eftersom prisökningarna på bränsle och bensin förutses bli mindre än genomsnittet för övriga varor och tjänster som ingår i KPI. Om prisutvecklingen enligt avtalsindex följer mönstret som anges i tablån skulle prisutvecklingsgarantin utlösas i september. Engångsbelopp på 19 kr. skulle därvid betalas ut för september, 32 kronor för oktober och november och 45 kr. för december. Totalt sett skulle engångsbelopp på 128 kr. betalas ut och dessutom skulle 1983 års löner höjas med 1,0%.

Avtalsindex utveckling (månadsvis) 1981–1982

(Prognos fr. o. m. mars 1982)

	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D
1981	2,3	4,2	4,8	5,6	6,1	6,3	7,0	7,5	8,4	8,8	9,3	8,5
1982	2,6	4,2	4,4	5,0	5,4	5,6	6,4	6,7	7,1*	7,5**	7,8**	8,0***

Avtalsindex (ATI) anger den prisutveckling som ligger till grund för prisutvecklingsgarantin i LO-SAF-avtalet. ATI anger prisutvecklingen av konsumentprisindex (med långtidsindex december föregående år som bas) exkl. varorna eldningsolja, fjärrvärme, bensin och kokgas (dessa varor hade en vikt av 7,7% i KPI 1981 och 7,75% i KPI 1982). Om prisutvecklingen enligt ATI överstigit 9,39% skulle prisutvecklingsgarantin ha utlösts. 1982 skall ATI överstiga 6,99% för att prisutvecklingsgarantin skall utlösas. Det bör observeras att avtalsindex inte är något officiellt indextal, utan att detta är konjunkturinstitutets tolkning av hur avtalsindex skall beräknas.

D = korttidsindex för december
* = 19 kr. i engångsbelopp
** = 32 kr. i engångsbelopp
*** = 45 kr. i engångsbelopp

Basbeloppet för 1983 som beror på prisutvecklingen t. o. m. november 1982 mätt enligt basbeloppsindex (KPI exkl. ändringar av energipriser, indirekta skatter och subventioner) skulle enligt dessa beräkningar uppgå till 19200 kr. Om KPI i november 1982 skulle bestämma basbeloppet för 1983 skulle detta bli 100 kr. högre, eller 19300 kr.

6.5 Den privata konsumtionen

Den privata konsumtionen beräknas ha fallit med 0,6% i volym 1981. Konsumtionsnedgången blev därmed 0,7 procentenheter mindre än vad som förutsågs i PNB-82. Det huvudsakliga skälet härtill står att finna i den oväntat positiva konsumtionsutvecklingen fjärde kvartalet 1981. Eftersom disponibelinkomsten realt sett sjönk 1,7% 1980–1981 minskade sparandet påtagligt och sparkvoten föll till 4,9% (se diagram 6:1).

Från andra halvåret 1980 till första halvåret 1981 sjönk hushållens reala disponibelinkomst relativt kraftigt och betydligt mer än den privata konsumtionen vilken endast minskade 1 1/4%. Under denna period sänktes hushållens köpkraft av såväl ökade indirekta skatter och minskade livsme-

Tabell 6: 9 Hushållens konsumtionsutveckling 1972–1981

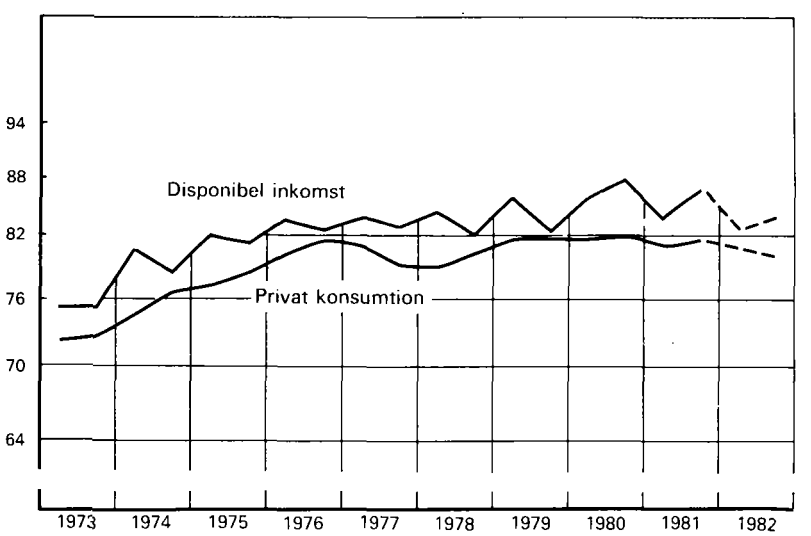
	Milj. kr. 1981, löpande priser	Andelar av total konsumtion	Procentuell förändring, 1975 års priser				
			1972–1977[1]	1978	1979	1980	1981
1. Varor	189 791	64,0	2,8	– 1,5	2,9	– 0,6	–1,7
1.1 Varaktiga varor	25 509	8,6	4,2	– 7,5	4,6	– 2,4	–1,6
1.1.1 Bilar	6 435	2,2	2,8	–16,3	6,6	–11,0	–1,9
1.1.2 Övriga	19 074	6,4	6,2	– 4,0	3,9	0,7	–1,5
1.2 Delvis varaktiga varor	47 004	15,8	5,5	0,6	3,7	1,5	0,2
1.3 Icke varaktiga varor	117 278	39,6	1,4	– 0,6	2,1	– 1,1	–2,6
1.3.1 Livsmedel	69 900	23,6	1,2	– 0,4	2,8	– 0,6	–3,2
1.3.2 Övriga	47 378	16,0	1,9	– 0,9	1,0	– 2,2	–1,5
2. Tjänster	99 818	33,6	2,6	1,3	2,1	1,7	1,4
2.1 Bostäder	58 626	19,7	2,7	2,3	2,2	2,0	2,0
2.2 Övriga	41 192	13,9	2,4	– 0,1	1,9	1,2	0,4
3. Summa inhemsk konsumtion	289 609	97,6	2,8	– 0,6	2,6	0,1	–0,7
4. Turistutgifter netto	6 988	2,4	–3,9	– 9,2	4,9	2,5	3,5
5. **Hushållens totala konsumtion**	**296 597**	**100,0**	**2,6**	**– 0,7**	**2,7**	**0,1**	**–0,6**
6. Hushållens disponibla inkomster	311 812		2,1	– 0,2	1,3	3,1	–1,7

[1] Årstakt.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

delssubventioner som ökad räntebörda. Från första till andra halvåret 1981 noterades en uppgång i såväl disponibelinkomst som privat konsumtion. För konsumtionens del blev ökningen ca 1/2 %. Det förhållandevis gynnsamma utfallet, realt sett, av andra halvårets disponibelinkomst får delvis återföras på den momssänkning som genomfördes under hösten.

Diagram 6: 3 Hushållens disponibla inkomster och konsumtionsutgifter 1973–1982
Miljarder kr., 1975 års priser. Säsongrensade halvårsdata. Log. skala

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Mellan 1980 och 1981 minskade de sammanlagda varuinköpen med 1,7%. Livsmedel, vilka har stigit mycket i pris under 1981, har fått vidkännas den största volymminskningen. De varaktiga varornas andel av hushållens totala konsumtion har fortsatt minska trots en mycket måttfull prisutveckling. Den mest positiva utvecklingen står precis som för 1980 att finna inom gruppen delvis varaktiga varor, dvs. kläder, skor och textilier m. m.

Vad beträffar tjänstekonsumtionen märks en klart avtagande ökningstakt för gruppen övriga tjänster medan bostadskonsumtionens uppgång var fortsatt stabil. Totalt ökade tjänstekonsumtionen 1,4% mellan helåren 1980 och 1981.

Hushållens köpkraft förutses falla med 2,5% 1981–1982. Konsumtionen var påfallande hög under fjärde kvartalet 1981 och även under innevarande års första månader tycks konsumtionen ha hållits väl uppe. Det förefaller under dessa omständigheter troligt att hushållens konsumtion faller relativt måttligt mellan helåren 1981 och 1982. Här har valts att räkna med en nedgång om 1%. En svag nedgång har därvid antagits ske såväl mellan andra halvåret 1981 och första halvåret 1982 som mellan de båda halvåren 1982. Sparkvoten som föll 1 procentenhet 1980–1981 skulle i så fall sjunka ytterligare 1 1/2 procentenheter, till 3 1/2%, mellan 1981 och 1982.

Appendix till Kapitel 6

Konjunkturinstitutets avtalsberäkningar

Med konjunkturinstitutets avtalsberäkningar avses här en sammanställning av inom institutet kalkylerade procentuella löneökningar enligt avtal.[1] Sådana avtalskalkyler har institutet gjort under en följd av år dock utan att presentera materialet i mer utförlig form. I första hand har dessa uppgifter använts i lönesummeberäkningar och avtalen har därför i möjligaste mån grupperats och sammanvägts till de 15 sektorer (se tablå 1) som ingår i nationalräkenskapernas lönesummekalkyler. Svårigheterna med att översätta avtalsuppgörelserna till NR:s indelning är härvid betydande och till en viss del har de omfördelningar som behövt göras fått bli relativt schematiska. Avtalskalkylerna används bl. a. som grund vid lönesummans uppdelning på avtal, löneglidning samt sysselsättning. Konjunkturinstitutets kalkyler används vidare i betydande utsträckning av nationalräkenskaperna i de kvartalsvisa lönesummeberäkningar som speciellt avser de avtalsområ-

[1] Med avtalsmässig löneökning förstås löneökningar enligt sådant avtal som träffas mellan parterna på resp. avtalsområde. På LO-SAF-sidan innebär detta att den avtalsmässiga löneökningen inkluderar den s. k. förbundslöneglidningen. Däremot kommer eventuella avvikelser från förbundsuppgörelserna vid de lokala förhandlingarna att räknas som löneglidning.

Tablå 1
Indelning som används i de kvartalsvisa lönesummeberäkningarna

SNI		
11 + 13	Jordbruk	
12	Skogsbruk	arbetare
		tjänstemän
2 + 3 + 4	Industri	arbetare
		tjänstemän
5	Byggnadsverksamhet	arbetare
		tjänstemän
61 + 62	Varuhandel	arbetare
		butikspersonal plus tjänstemän
63	Hotell plus restaurang	
8	Bank plus försäkring	
71 ./. 711	Privat samfärdsel	
72 + 711	Statlig samfärdsel	
Del av 9	Övriga privata tjänster	
Del av 9	Statliga myndigheter	
Del av 9	Kommun (lärare med statligt avtal plus anställda med kommunalt avtal)	

Någon exakt avgränsning av avtalen i enlighet med ovanstående indelning är ej möjlig att nå. De i beräkningarna använda värdena för avtalen är följaktligen approximativa.

den för vilka det inte finns någon statistik över utbetald lönesumma. För dessa områden byggs lönesumman upp med hjälp av statistik över sysselsättning, avtalsuppgifter samt antaganden om löneglidningen. Om avtalsuppgörelserna är kända vid prognostillfället kan i huvudsak samma metod tillämpas vid lönesummeprognoserna. I detta fall görs dock kalkyler på mer aggregerad nivå.

Ett annat viktigt användningsområde för avtalsberäkningarna i den systematiska avtalsredovisningen är KI:s lönekostnadskalkyler. Helårsstatistik över kostnad för avtal och löneglidning för samtliga löntagare resp. för industriarbetare publiceras regelmässigt i kapitlet rörande de enskilda konsumenternas ekonomi. Vidare får KI ofta förfrågningar från företag, organisationer och enskilda personer om lönekostnadsutvecklingen. I allmänhet efterfrågas då totala kostnaden inkl. löneglidningen och sociala avgifter.

Vad gäller själva datainsamlingen så sker den i huvudsak direkt från de privata arbetsmarknadsorganisationerna, statens arbetsgivarverk samt landstings- och kommunförbunden. I några fall utgörs informationsunderlaget av officiell statistik t. ex. den månatliga statistiken över sysselsättning och löner för arbetare inom industrin inkl. de särskilda undersökningarna över retroaktiva löneutbetalningar. Tillgängliga uppgifter om avtalsutfallen omgrupperas, som tidigare nämnts, till de områden som används i lönesummeberäkningarna och fördelas på tidsperioder (kvartal och helår). I princip eftersträvas att utbetalningar av lön enligt nya avtal, av retroaktiv

lön och av engångsbelopp i förekommande fall redovisas inte blott efter giltighetstid utan såvitt möjligt även med hänsyn till den faktiska tiden för utbetalningarna i syfte att belysa såväl kostnads- som inkomstutvecklingen. En del avtalskomponenter är beroende av löneglidningen och prisutvecklingen. Utfallna förtjänst-, löne- och prisutvecklingsgarantier måste därför i förekommande fall i en första omgång beräknas på basis av prognoser över löneglidning och prisutveckling, för att sedan revideras när faktiska uppgifter kommer. Dessa revideringar, liksom revideringar på grund av de förbundsvisa avtalen i vissa fall blir klara med tämligen stor eftersläpning, innebär att det "definitiva avtalsutfallet" ibland blir klart med förhållandevis stor fördröjning.

Institutets avtalsberäkningar utförs primärt för ett års särskilda kvartal. Beräkningarna avser i första hand procentuell förändring jämfört med motsvarande kvartal föregående år. Avtalslöneökningar fördelas på höjningar enligt tidigare års avtal (s.k. överhäng) och enligt årets avtal med särredovisning av retroaktiva utbetalningar och engångsbelopp. Redovisningar härav för helår ges regelmässigt i kapitlet om hushållens ekonomi i Konjunkturläget.

Tablå 2
Tidpunkter för avtalsuppgörelserna 1969–1981

	LO-SAF	SAF-PTK	Stat	Kommun
Tvåårsavtal för 1981 och 1982	81-02-02	81-05-11	81-04-08	81-04-08
Ettårsavtal för 1980	80-05-11	80-06-12	80-05-11	80-05-11
"Tvåårsavtal" för 1978 och 1979 löpte till 79-10-01	78-03-11	78-03-11	78-06-22	78-06-05
Ettårsavtal för 1977	77-05-26	77-05-26	77-08-03	77-07-24
Tvåårsavtal för 1975 och 1976	75-04-26	75-06-12 75-05-07 (SALF) (76-05-21 Allm. anst. villk. + löner)	75-04-15 (76-05-07 Kontroll-station)	75-05-05 (76-07-07 Kontroll-station)
Ettårsavtal för 1974	74-04-25	74-04-05	74-02-28	74-02-10
Treårsavtal för 1971, 1972, 1973	71-06-22		71-06-16	71-05-17
Tvåårsavtal för 1969 och 1970	69-06-20		69-07-12	69-07-12
Femårsavtal för 1969–1973		69-01-18 69-12-14 Sågs över maj 1971		

Tabell 1 Löntagarnas erhållna avtalsmässiga[1] löneökning kalenderåren 1971–1981
Procentuell förändring mellan kalenderår

	Industri			Byggnadsverksamhet			Jord- o. skogs-bruk	Privata tjänster	Statl. affärs-verk	Summa närings-livet	Statl. myndig-heter	Kom-muner	Summa off. sekt.	Samtliga löntagare
	arbe-tare	tjänste-män	Summa	arbe-tare	tjänste-män	Summa								
1971	5,1	6,2	5,5	2,9	6,1	3,6	9,0	6,1	12,1	5,9	8,8	10,7	10,1	6,9
1972	8,7	6,9	8,1	8,2	6,9	7,9	7,4	10,5	10,3	9,0	8,2	9,1	8,8	9,0
1973	4,1	7,0	5,1	4,4	7,0	4,9	5,9	6,2	5,5	5,5	6,3	5,5	5,7	5,6
1974	5,0	10,4	6,8	3,2	10,5	4,9	8,7	8,0	10,7	7,2	7,8	8,0	7,9	7,4
1975	10,6	14,3	11,9	6,3	14,4	8,1	17,6	15,2	15,5	13,0	12,9	13,3	13,2	13,0
1976	7,9	11,2	9,1	4,9	11,2	6,3	13,5	10,7	12,4	9,6	11,1	11,8	11,6	10,2
1977	3,7	7,1	4,9	2,9	7,0	3,8	6,7	6,9	11,3	5,8	10,3	11,5	11,1	7,3
1978[2]	7,5	7,8	7,6	6,4	8,2	6,7	8,3	9,6	6,9	8,3	6,0	8,1	7,5	8,1
1979	3,7	5,5	4,3	2,1	5,2	2,8	5,7	5,6	9,0	4,9	8,8	7,7	8,0	5,8
1980	7,3	7,1	7,2	5,3	7,2	5,7	8,7	8,4	10,3	7,7	10,3	10,8	10,6	8,6
1981	5,5	4,2	5,0	3,9	4,3	4,0	6,8	6,6	6,4	5,6	6,5	7,4	7,2	6,1
Vikt	17,5	10,4	27,9	6,4	1,7	8,1	1,5	28,7	2,3	68,5	8,3	23,2	31,5	100,0

[1] De år engångsbelopp förekommer är dessa inräknade i den avtalsmässiga löneökningen.
[2] Inkl. femte semesterveckan.
Källa: Konjunkturinstitutet.

Tabell 2 Arbetskraftskostnader 1971–1981
Procentuell förändring mellan kalenderår

	Näringslivet					Industriarbetare					Industritjänstemän					Ind. arb. + tjm.
	Avtal	Löne-glid-ning[1]	Avtal + lönegl.	Sociala kostn.	Arbets-kraft-skost-nad[2]	Avtal	Löne-glid-ning	Timför-tjänst	Sociala kostn.	Tim-kost-nad[2]	Avtal	Löne-glid-ning	Avtal + lönegl.	Sociala kostn.	Arbets-kraft-skostnad[2]	Arbets-kraft-skostnad
1971	6,3	3,9	10,2	1,1	11,4	5,1	5,4	10,5	1,2	11,8	6,2	2,7	8,9	0,9	9,9	11,1
1972	8,6	0,1	8,7	0,2	8,9	8,6	3,0	11,6	0,5	12,2	6,9	1,7	8,6	−0,1	8,5	10,9
1973	5,6	3,1	8,7	2,5	11,4	4,1	4,0	8,1	3,1	11,5	7,0	1,9	8,9	2,0	11,1	11,4
1974	7,2	4,2	11,4	4,8	16,7	5,0	6,8	11,8	5,1	17,5	10,5	1,8	12,3	4,5	17,4	17,5
1975	13,0	3,4	16,4	3,4	20,4	10,5	7,5	18,0	3,7	22,4	14,3	2,2	16,5	3,1	20,1	21,6
1976	9,6	4,0	13,6	3,4	17,5	7,9	5,4	13,3	3,1	16,8	11,2	2,5	13,7	3,7	17,9	17,2
1977	5,8	2,2	8,0	3,2	11,5	3,7	3,5	7,2	3,4	10,8	7,1	1,8	8,9	3,0	12,2	11,3
1978	6,0	3,6	9,6	−0,6	12,1[4]	4,8	3,2	8,0	−0,7	10,7[4]	5,6	2,2	7,8	−1,2	9,9[4]	10,4[4]
1979	5,7	3,6	9,3	0,5	9,8	4,4[3]	3,8	8,2	0,4	8,7	5,9	1,9	7,8	1,2	9,1	8,9
1980	6,6	1,8	8,4	1,0	9,5	6,1[3]	3,2	9,3	0,8	10,2	6,3	2,4	8,7	1,1	9,9	10,1
1981	5,9	2,3	8,2	0,1	8,3	6,0	4,2	10,2	0,5	10,7	4,5	2,1	6,6	−0,2	6,4	9,1

[1] Uppgifterna är hämtade från lönesummeberäkningarna och får därmed betraktas som förhållandevis osäkra.
[2] Summa avtal och löneglidning i indexform multiplicerad med de sociala kostnaderna i indexform.
[3] Inkl. engångsbelopp som ej ingår i SCB:s förtjänststatistik.
[4] Inkl. effekten av införandet av den femte semesterveckan.
Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

7 Investeringarna

7.1 Sammanfattning av investeringsutvecklingen samt prognos för 1982

De fasta bruttoinvesteringarnas andel av bruttonationalprodukten (investeringskvoten) låg under 1974–1977 på en stabil nivå på ca 21 %. 1978 sjönk investeringskvoten till 19 %, en för efterkrigstiden rekordlåg nivå. En viss återhämtning skedde sedan till 19,5 % 1980 genom ökande investeringar i näringslivet och en liten uppgång i de offentliga myndigheternas investeringar. Därefter beräknas investeringarna ånyo ha fallit 1981. Den totala nedgången beräknas till 5,7 % och var ungefär lika stor för byggnads- som för maskininvesteringar. Frånräknas de starkt varierande investeringarna i handelsflottan blir dock minskningen större för byggnader än för maskiner. Byggkonjunkturen försvagades kraftigt under 1981 och nedgången i byggnadsverksamheten omfattar också bostadssektorn. Påbörjandet av nya lägenheter beräknas ha fallit ytterligare från omkring 50 000 1980 till 44 000 1981.

Investeringarna inom näringslivet exkl. bostäder beräknas 1981 ha minskat med 6,5 %, med en starkare nedgång på byggnadssidan än på maskinsidan. Den främst från hemmamarknaden vikande efterfrågan har starkt försvagat industrikonjunkturen och industriinvesteringarna minskade med 8,5 %. Investeringarna inom handeln, som gick ned kraftigt 1980, förblev ungefär oförändrade 1981.

De offentliga myndigheternas investeringar beräknas sammantaget ha minskat med ca 4 %. Nedgången är helt hänförlig till de statliga myndigheterna medan de kommunala investeringarna synes ha legat kvar på 1980 års nivå.

Prognosen för innevarande år anger en fortsatt nedgång i investeringsaktiviteten. Sammanlagt beräknas investeringarna falla med 3,6 % 1981–1982. Då samtidigt en ökning av BNP förutses innebär kalkylerna att investeringskvoten sänks till en ny bottennivå på något under 18 %.

Vid en uppdelning på byggnader och maskiner totalt är det byggnadsinvesteringarna som svarar för hela nedgången. Den kraftiga försvagningen av byggkonjunkturen väntas fortsätta och i konjunkturbarometern från mars 1982 uppgav praktiskt taget samtliga företag inom byggbranschen att efterfrågan var det främsta hindret för en ökning av produktionen. Detta avspeglas i prognosen för bostadsbyggandet. För 1982 har antagits att den totala igångsättningen av lägenheter kommer att falla ytterligare eller till 39 000 och bostadsinvesteringarna beräknas minska med 11 %.

Näringslivet exkl. bostäder förutses minska sina investeringar med endast 1 % 1982 och nedgången är totalt sett helt hänförlig till byggnadsinvesteringarna. Utvecklingen väntas emellertid skilja sig åt för olika delar av

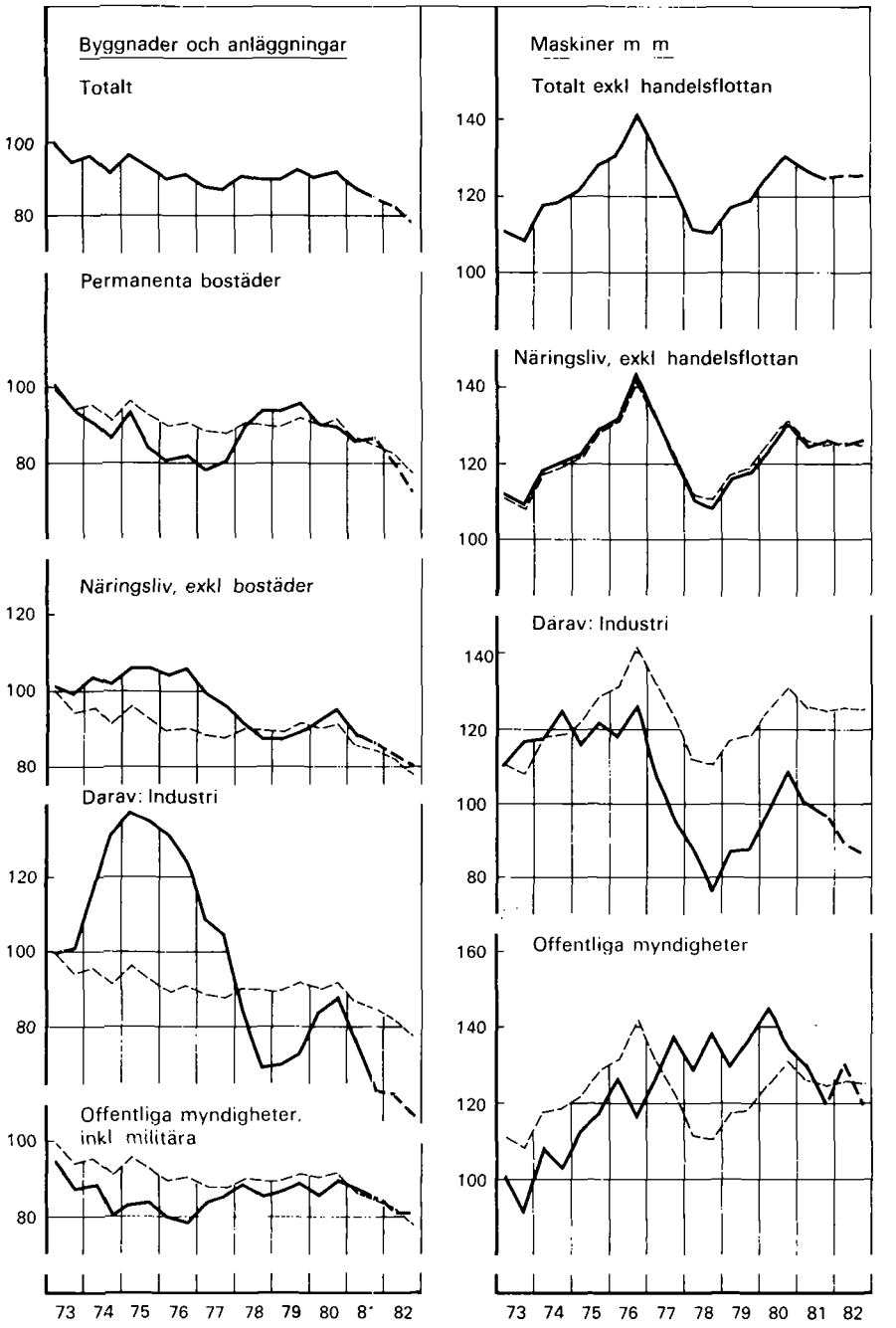
Tabell 7:1 Fasta bruttoinvesteringar 1978–1982 efter kapitaltyp och näringsgren

	Milj. kr. 1981, löpande priser	Årlig procentuell förändring, 1975 års priser				
		1978	1979	1980	1981	1982 prognos
Byggnader och anläggningar						
Permanenta bostäder	26 563	15,0	1,7	– 3,5	–4,2	–10,9
Nybyggnad	19 799	7,7	–0,9	– 3,5	– 9,9	–15,5
Näringsliv exkl. bostäder	23 643	– 7,9	–0,8	5,9	– 9,1	– 3,4
Privat jordbruk, skogsbruk och fiske	1 262	3,0	–6,8	– 4,4	–29,0	0,5
Industri	3 985	–27,7	–7,1	20,5	–18,7	–15,0
Handel m. m.	2 869	–11,1	2,4	– 3,7	– 9,5	– 4,5
Offentliga affärsverk	8 054	– 4,4	–7,5	14,5	– 1,4	3,1
Övrigt näringsliv	7 473	3,4	10,7	– 3,2	– 6,6	– 4,9
Offentliga myndigheter inkl. militära[1]	15 442	3,5	0,6	0,6	– 2,6	– 6,3
Summa	**65 648**	**2,2**	**0,4**	**1,2**	**– 5,8**	**– 6,8**
Summa exkl. vägar	62 226	1,6	0,6	1,9	– 5,4	– 6,6
Maskiner m. m.						
Näringsliv	37 209	–17,0	13,3	5,7	– 5,0	0,6
Privat jordbruk, skogsbruk och fiske	2 216	–18,3	2,2	–16,7	– 7,3	3,1
Industri	14 084	–19,4	7,0	18,9	– 5,3	–10,3
Handel m. m.	5 602	–15,1	16,3	–10,4	5,2	– 7,3
Offentliga affärsverk	3 898	– 0,6	–2,5	14,8	– 2,2	24,7
Övrigt näringsliv	11 409	–19,4	27,6	3,5	– 9,6	9,0
Näringsliv exkl. handelsflottan	37 132	–13,1	6,4	8,9	– 1,1	– 0,4
Offentliga myndigheter	3 212	4,3	–1,5	5,7	–10,4	0,9
Summa	**40 421**	**–15,3**	**11,8**	**5,7**	**– 5,5**	**0,6**
Summa exkl. handelsflottan	40 344	–11,6	5,6	8,6	– 2,0	– 0,3
Totalt[2]						
Permanenta bostäder	26 563	15,0	1,7	– 3,5	– 4,2	–10,9
Näringsliv exkl. bostäder	61 262	–13,2	7,6	5,7	– 6,5	– 0,9
Privat jordbruk, skogsbruk och fiske	3 496	– 9,3	–1,4	–12,4	–16,3	2,2
Industri	18 069	–21,7	3,4	19,2	– 8,5	–11,3
Handel m. m.	8 471	–13,7	11,4	– 8,2	0,3	– 6,5
Offentliga affärsverk	11 952	– 3,2	–5,9	14,6	– 1,7	10,1
Övrigt näringsliv	19 274	–11,2	20,9	1,0	– 8,4	3,8
Näringsliv exkl. bostäder och handelsflottan	61 185	–10,8	3,5	7,6	– 4,2	– 1,5
Offentliga myndigheter inkl. militära[1]	18 654	3,7	0,2	1,6	– 4,2	– 4,9
Summa	**106 479**	**– 5,2**	**4,9**	**3,0**	**– 5,7**	**– 3,6**
Summa exkl. handelsflottan	106 402	– 3,5	2,5	4,1	– 4,2	– 4,0
Enligt nationalräkenskapernas beräkningsmetoder[3]						
Totalt	**109 310**	**– 8,0**	**5,8**	**3,1**	**– 5,6**	**– 3,6**

[1] Inkl. offentliga väginvesteringar.
[2] I privat jordbruk innefattas avelsdjur och i övrigt näringsliv, travhästar m. m. Summan av byggnads- och maskininvesteringar överensstämmer därför ej med totala investeringar.
[3] Inkl. s. k. investeringsstatistisk diskrepans.
Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

näringslivet. Sålunda har industrins investeringar, med beaktande av årets februarienkät från statistiska centralbyrån, bedömts minska med 11%. Däremot har affärsverkens investeringar beräknats komma att öka med

Diagram 7:1 Byggnads- och maskininvesteringar, totalt och uppdelat på näringsgrenar 1973–1982
1975 års priser. Säsongrensade halvårsdata. Index 1972 = 100

Anm. I varje deldiagram är resp. total inlagd som en streckad kurva.
Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

10%. Handelns investeringar förutses – delvis som en följd av stagnerande privat konsumtion och lägre bostadsbyggande – minska med 6,5%.

De offentliga myndigheternas investeringar beräknas minska med 5%. Både de kommunala och de statliga myndigheterna väntas dra ner sina investeringar.

7.2 Investeringsutvecklingen inom olika områden

Bostäder

Bostadsinvesteringarna minskade med drygt 4% 1981. Nybyggnadsinvesteringarna sjönk med 10%, varvid investeringarna i flerbostadshus ökade med 7% och småhusinvesteringarna minskade med 16%. Ombyggnadsinvesteringarna steg med drygt 12% 1981. Därvid steg ombyggnadsinvesteringarna i flerbostadshus med mer än 30% medan ombyggnadsverksamheten i småhus föll med ca 10%.

Påbörjandet av nya lägenheter föll från 50000 lägenheter 1980 till omkring 44000 lägenheter 1981. Därmed sjönk igångsättningen för andra året i följd med mer än 10% och i likhet med 1980 var det småhusen som svarade för nedgången. Under 1981 färdigställdes totalt 51600 lägenheter, dvs. i stort sett lika många som under 1980. Jämfört med tidigare kalkyler för 1981 är detta en ökning med 2000 lägenheter och det synes bero på att byggtiderna för småhusbyggandet förkortats mer än väntat under året.

Tabell 7:2 Fasta bruttoinvesteringar 1978–1982 inom privat och offentlig sektor

	Milj. kr. 1981, löpande priser	Procentuell volymförändring från föregående år. 1975 års priser				
		1978	1979	1980	1981	1982
Privata						
inkl. bostäder	61439	−10,3	7,4	−0,5	− 5,7	−4,9
exkl. bostäder	41061	−18,1	10,7	0,6	− 6,0	−1,5
därav: exkl. handelsflottan	40984	−14,9	4,7	3,1	− 2,4	−2,4
Offentliga						
inkl. bostäder	45050	2,8	1,4	8,1	− 5,6	−1,9
exkl. bostäder	38855	1,5	0,5	9,6	− 6,1	−2,1
därav: statliga	17066	4,9	1,3	13,5	−11,9	2,0
kommunala	21789	− 1,3	−0,1	6,2	− 0,7	−5,6
Summa						
inkl. bostäder	*106479*	*− 5,2*	*4,9*	*3,0*	*− 5,7*	*−3,6*
exkl. bostäder	*79916*	*− 9,7*	*5,8*	*4,8*	*− 6,0*	*−1,8*
Enligt nationalräkenskapernas beräkningsmetoder[1]						
Privata exkl. bostäder	43892	−22,5	12,7	1,0	− 5,8	−1,5
Summa inkl. bostäder	**109310**	**− 8,0**	**5,8**	**3,1**	**− 5,6**	**−3,6**

[1] Inkl. s. k. investeringsstatistisk diskrepans.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Småhusbyggandet, som flera år under senare delen av 1970-talet legat tämligen stabilt på en nivå omkring 40000 påbörjade lägenheter per år, minskade sålunda 1981. Igångsättningen beräknas ha uppgått till 26400 lägenheter under fjolåret. Kostnadshöjande faktorer och minskande real disponibel inkomst har samverkat till att dämpa efterfrågan av småhus. Boendekostnaderna har stigit till följd av att byggkostnaderna ökat snabbt – i synnerhet under 1980 och första halvåret 1981 – och av det höga ränteläget under 1981. Därtill kommer effekten av de ändrade reglerna för utbetalning av räntebidrag, som medför ökade boendekostnader under de första 10–15 åren i ett nytt statsbelånat småhus. De framtida kostnaderna påverkas också av den föreslagna inkomstskattereformen, som innehåller förslag om bl.a. begränsning av värdet av underskottsavdrag. Dessutom har troligen risktagandet vid köp av småhus upplevts ha ökat i och med den svaga prisutvecklingen för äldre småhus under 1980 och 1981 och den därav följande osäkerheten om framtida prisutveckling. Det är oklart i vilken utsträckning även andra än de nämnda ekonomiska faktorerna, såsom t.ex. tillgången på attraktiv tomtmark och demografiska faktorer, bidragit till den vikande efterfrågan.

Igångsättningen av lägenheter i flerbostadshus 1981 beräknas ha blivit oförändrad jämfört med 1980, dvs. ca 17600 lägenheter. Bostadsstyrelsen genomförde vid årsskiftet 1981/1982 en enkät till kommunerna angående läget på bostadsmarknaden. Kommunerna får bl.a. ange väntetid för att erhålla bostad i kommunerna och får därvid välja bland svarsalternativen: "praktiskt taget genast", "efter 3–4 månaders väntetid", "efter lång väntetid". Andelen kommuner som anger lång väntetid uppgår till 72% bland storstadskommunerna, men endast till 17% bland övriga kommuner. Det råder således alltjämt bostadsbrist i storstadsregionerna – däribland dock ej i kommunerna Göteborg och Malmö. Situationen har emellertid förbättrats jämfört med ett år tidigare, då en större andel av landets kommuner angav att bostad kunde erhållas först efter lång väntetid. Dessutom har en förskjutning av svaren från alternativet "3–4 månaders väntetid" till "praktiskt taget genast" ägt rum bland kommunerna utanför storstadsregionerna. Antalet lediga lägenheter steg med drygt 4000 mellan mars och september 1981 och uppgick därmed till närmare 19000. Sedan september 1981 har lägenhetsreserven ökat med ytterligare ett par tusen lägenheter. Uppgången under 1981 berör huvudsakligen mindre orter och sammanfaller i många fall med arbetsmarknadsproblem på orten ifråga. En del av de outhyrda lägenheterna torde därför inte komma att efterfrågas inom överskådlig framtid och utgör sålunda heller inte någon brukbar lägenhetsreserv. Antalet inflyttningsfärdiga lägenheter i flerbostadshus har som framgår av tabell 7:3 beräknats öka under både 1981 och 1982. Byggkostnaderna för nyproduktionen utgör dock ett problem – byggnadsprisindex steg nämligen med 17,5% i genomsnitt för 1977–1980 – eftersom boendekostnaden i många nyproducerade flerbostadshus är så hög att det är svårt att hyra ut lägenheterna.

Tabell 7:3 Lägenheter i påbörjade och inflyttningsfärdiga bostadshus 1978–1982

	1978	1979	1980	1981 prel.	1982 prognos
Påbörjade[1]					
Flerbostadshus	16650	17850	17600	17600	17000
Småhus	40650	38200	32600	26400	22000
Totalt	**57300**	**56050**	**50200**	**44000**	**39000**
Inflyttningsfärdiga[2]					
Flerbostadshus	13600	15600	15900	17600	19000
Småhus	40150	39900	35550	34000	25000
Totalt	**53750**	**55500**	**51450**	**50600**	**44000**

[1] Ett bostadshus anses bli påbörjat den månad då grundbottenbesiktningen äger rum och/eller de egentliga byggnadsarbetena påbörjas.
[2] Då minst tre fjärdedelar av lägenheterna i ett bostadshus befinner sig i ett sådant skick att de kan tas i bruk anses huset vara inflyttningsfärdigt.

Anm. Samtliga siffror är för 1978–1980 avrundade till närmast hela femtiotal.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Mot bakgrund av att hushållens reala disponibla inkomster antas falla och att arbetsmarknadsläget väntas förbli fortsatt svagt under 1982 bedöms påbörjandet av nya lägenheter 1982 fortsätta att minska. Med ledning av uppgifter som bostadsstyrelsen samlat in från kommunerna om det beräknade antalet ansökningar om statligt bostadslån beräknas påbörjandet bli ca 39000 lägenheter totalt, varav 17000 i flerbostadshus och 22000 i småhus. Antalet färdigställda lägenheter beräknas bli 44000. För flerbostadshusen väntas en ökning av färdigställandet. Ökningen beror på att byggnadstiderna förlängdes kraftigt 1979 och 1980, varför en del av färdigställandet successivt flyttats framåt. Byggtiderna har sedan återgått till en mera normal längd.

Den kraftiga ökningen av ombyggnadsinvesteringarna för flerbostadshus 1981 förklaras främst av en betydande igångsättning av projekt med energisparstöd. Starkast blev expansionen under andra halvåret till följd av att bidraget till energibesparande åtgärder avskaffades fr. o. m. 1981-06-30, vilket ledde till en mycket stor anhopning av ansökningar om energisparstöd före denna tidpunkt och därpå följande beslut om energisparstöd under hösten. I expansiv riktning verkade också det bidrag om 20 % av den godkända kostnaden – vid max 15000 kr per lägenhet – som utgår vid ombyggnadsarbete av flerbostadshus, vilket påbörjats under tidsperioden 1981-08-01–1982-02-28 och avslutas senast 1982-06-30. Även under första halvåret 1982 beräknas dessa faktorer få en påtaglig positiv inverkan på ombyggnadsvolymen för flerbostadshus, medan effekterna bortfaller under andra halvåret, varför ökningstakten för helåret 1982 väntas reduceras avsevärt jämfört med 1981.

Med ovan angivna förutsättningar om igångsättning m. m. beräknas bostadsinvesteringarna minska med 11 % 1982. Nybyggandet förutses sjunka

Tabell 7:4 Ombyggnadsinvesteringar för bostäder 1980–1982

	Milj. kr. 1981, löpande priser	Årlig procentuell förändring, 1975 års priser		
		1980	1981	1982 prognos
Med statligt stöd[1]	6 146	−3,7	13,8	0
I form av: energisparstöd	1 670	−5,5	21,3	−11,8
övrigt[2]	4 476	−3,1	11,3	4,3
Utan statligt stöd	618	0,6	1,0	1,0
Totalt	**6 764**	**−3,2**	**12,5**	**0**
därav: flerbostadshus	4 404	2,7	30,6	4,4
småhus	2 360	−9,9	−10,5	− 8,1

[1] Med statligt stöd avses här statliga lån och bidrag.
[2] Häri innefattas ombyggnadslån, förbättringslån och boendemiljöstöd.
Källa: Konjunkturinstitutet.

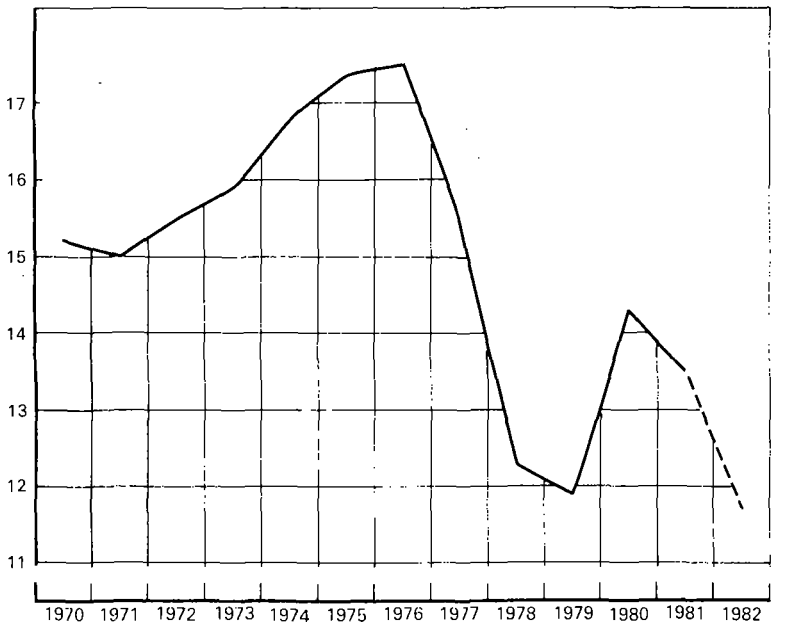
med drygt 15%, varvid byggandet av flerbostadshus väntas öka med 5% samtidigt som småhusbyggandet väntas falla med 25%. Ombyggnadsinvesteringarna förutses totalt sett bli oförändrade jämfört med fjolåret. Därvid fortsätter dock ombyggnadsinvesteringarna i flerbostadshus att stiga medan ombyggnaden av småhus minskar.

Industrin

Under 1970–1975 producerade industrin varor till ett sammanlagt förädlingsvärde av 462 miljarder kr. (1975 års priser). Under samma period investerade företagen 74 miljarder kr. (1975 års priser) i byggnader och maskiner. Investeringskvoten mätt på detta sätt låg således i genomsnitt för perioden på 16% (se diagram 7: 2). 1976–1981 producerades det för 467 miljarder kr. och investerades för 66 miljarder kr., dvs. den genomsnittliga investeringskvoten sjönk till 15%. Investeringskvoten nådde 1976 sitt högsta värde under 1970-talet – 17,5%. Den föll sedan varje år fram till 1979 då den uppvisade sitt lägsta värde på 12%. Trots uppgången i produktion och kapacitetsutnyttjande under 1979 valde företagen nämligen i stor utsträckning att vänta med att öka sina investeringar till in på 1980. Det höjda resursutnyttjandet under 1979 och början av 1980 ledde också till en ökning av företagens vinster och investeringstillväxten 1980 blev hela 19% i volym. Härigenom steg investeringskvoten till drygt 14%.

Det preliminära utfallet för industriinvesteringarna 1981 liksom bedömningen av 1982 års investeringar grundar sig på statistiska centralbyråns investeringsenkät från februari 1982. Mellan 1980 och 1981 beräknas investeringsvolymen ha minskat med 8,5%. Detta får ses mot bakgrund av att den främst från hemmamarknaden vikande efterfrågan samtidigt medfört produktionsminskning. Säsongrensat från andra halvåret 1980 till första halvåret 1981 minskade såväl byggnads- som maskininvesteringarna starkt. Under andra halvåret 1981 dämpades minskningstakten på maskin-

Diagram 7: 2 Industrins investeringskvot 1970–1982
Investeringar/förädlingsvärde, 1975 års priser

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

sidan, men tilltog på byggnadssidan. Därmed skulle byggnadsinvesteringarna mellan helåren 1980 och 1981 ha gått ned med 19% i volym och maskininvesteringarna med 5%. Detta innebär att industrins investeringskvot ånyo sjunkit. De statliga industriinvesteringarna, som steg mycket kraftigt 1980, beräknas ha fallit avsevärt mer än de privata.

Företagens planer för 1982 samt planer och utfall för några tidigare år redovisas i tabell 7: 5. Variationen i avvikelserna tyder på att investeringsplanerna revideras på ett sätt som är starkt påverkat av de kortsiktiga förändringarna i kapacitetsutnyttjande och vinstmarginaler. För 1982 förutses en uppgång i industriproduktionen och det medför ett högre kapaci-

Tabell 7:5 Planerade och faktiska förändringar av industrins totala investeringar 1972–1982
Årlig procentuell förändring, 1975 års priser

	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
Planerat i februari samma år[1]	−4	2	3	4	−4	−14	−15	5	14	−8	−15
Faktiskt inträffad förändring	4	10	11	2	0	−17	−22	3	19	−9	(−11)
Differens	8	8	8	−2	4	− 3	− 7	−2	5	−1	(4)

[1] Planerna är beräknade som kvoten mellan prognosårets enkätvärde och enkätårets utfall. För planförändringen 1981–1982 har använts det preliminära utfallet för 1981.

Anm. Uppgifterna inom parentes är prognoserade.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

tetsutnyttjande än under 1981. Som en följd av devalveringen i september 1981 kommer troligtvis vinstmarginalerna att öka jämfört med 1981. I detta sammanhang kan erinras om de ytterligare investeringsbefrämjande insatser som statsmakterna vidtog under hösten 1981.

Åtgärderna innebär att investeringsavdraget och fondfrisläppet på byggnadssidan förlängts med ett år. Vidare har investeringsavdraget för inventarier lagts om så att avdraget samordnats med uppbördssystemet för mervärdeskatten istället för som hittills med inkomstskatten. Avdraget uppgår till 10 % av anskaffningsvärdet exkl. mervärdeskatt. Omläggningen betyder att effekten likviditetsmässigt i genomsnitt kommer ett år snabbare för företagen. Sammantaget har det med beaktande av konjunktursituationen i övrigt bedömts som rimligt att räkna med en uppjustering av företagens planer på 4 procentenheter. Trots uppjusteringen skulle industrins investeringar ändå minska ytterligare 1982. Nedgången skattas till 11 % och förklaras främst av fortsatt kraftigt fallande statliga industriinvesteringar. För industrin som helhet bedöms maskininvesteringarna minska med 10 % och byggnadsinvesteringarna med 15 %.

I diagram 7: 3 redovisas investeringsutvecklingen för några investeringstunga branscher. Branschuppgifterna för prognosåret har schablonmässigt korrigerats på samma sätt som industrin som helhet, vilket medför att de branschvisa prognoserna är väsentligt ovissare än prognosen för den totala industrin. Den starkaste investeringsökningen under 1979 och 1980 skedde inom järn- och stålverken. Inom verkstadsindustrin accelererade tillväxten 1980 och även inom massa- och pappersindustrin samt inom övriga branscher steg investeringarna. Under 1981 fortsatte investeringarna att öka inom massa- och pappersindustrin. Investeringarna inom järn- och stålverk samt övriga branscher beräknas däremot ha minskat. Även inom verkstadsindustrin synes en viss minskning ha skett. Mellan 1981 och 1982 anger kalkylerna krympande investeringar inom alla fyra i diagrammet redovisade branscher. I likhet med utvecklingen närmast föregående år förutses järn- och stålverkens investeringsminskning bli mycket kraftig medan verkstadsindustrins väntas bli endast svag.

Handel m. m.

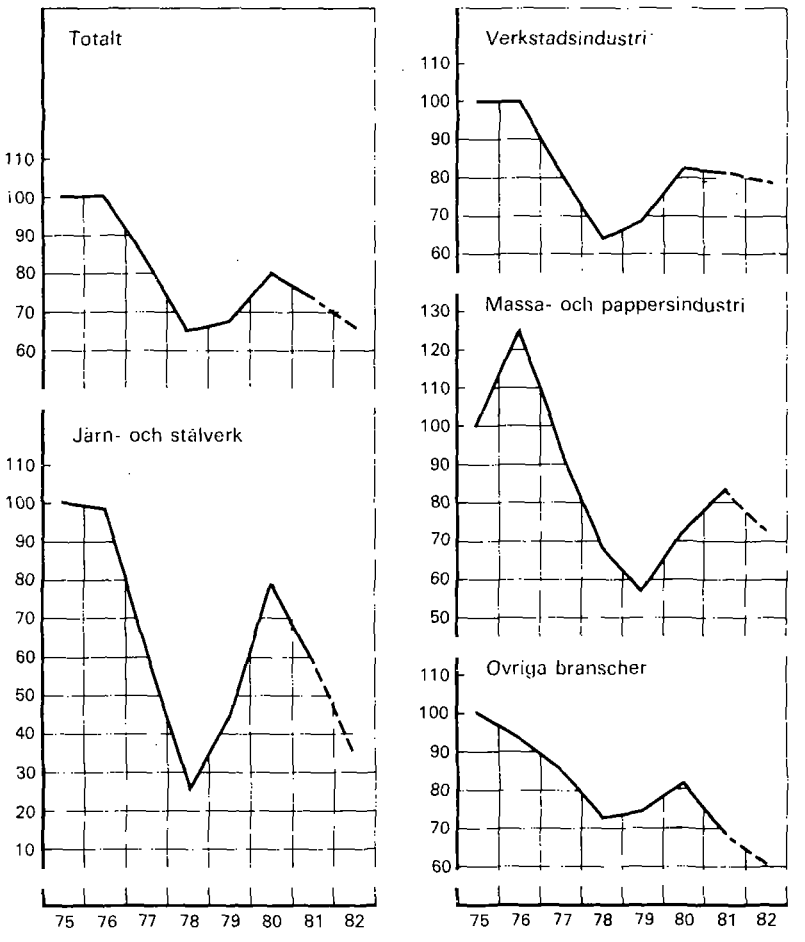
Den totala investeringsvolymen inom gruppen handel m. m.[1] blev i stort sett oförändrad mellan 1980 och 1981. Därvid minskade dock byggnadsinvesteringarna med 10 % medan investeringarna i maskiner, inventarier och transportmedel steg med 5 %.

Beräkningarna för 1981 och 1982 baseras på dels den av statistiska centralbyrån i februari 1982 genomförda enkätundersökningen inom han-

[1] Med investeringar inom gruppen handel m. m. avses investeringar i varuhandel, bank- och försäkringsverksamhet, teater, hotell, restauranger, lagerbyggnader samt fastighetsförvaltning.

Diagram 7:3 Investeringar inom industrin, totalt och uppdelat på branscher 1975–1982

1975 års priser. Index 1975 = 100

Anm. De branschvisa prognoserna är något osäkrare än prognosen för totala industrin. Investeringarna i bilar ingår.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

dels-, bank- och försäkringsföretag, dels på uppgifter om totala kostnader och byggnadstider för påbörjade byggnadsprojekt inom gruppen privat handel. Vid utarbetandet av prognoser för byggnadsinvesteringarna har också utnyttjats de av SCB i november 1981 och februari 1982 utförda byggnadsinventeringarna samt arbetsmarknadsstyrelsens rapportering av beviljade igångsättningstillstånd.

Påbörjandet av nya projekt inom gruppen privat handel, som under 1980 minskade kraftigt, steg med 10% 1981. Det var emellertid främst under fjärde kvartalet 1981 som igångsättningen ökade, vilket medför att endast en liten del av byggkostnaderna för dessa projekt kom att beröra 1981.

Med hänsyn till den svaga utvecklingen av privat konsumtion under de två senaste åren och den väntade minskningen under 1982 samt till minskat behov av nyetablering i nya bostadsområden till följd av nedgången i bostadsbyggandet bedöms igångsättningen av byggnadsprojekt inom privat handel minska något under 1982. Även byggnadsinvesteringarna inom privat handel, mätt som nedlagda kostnader i fasta priser, beräknas minska under 1982 – en minskning med 5% förutses. Inkluderas även den statliga delen av gruppen handel m. m. blir minskningen likaså 5% 1981–1982.

Enkäten visar att företagen planerar en relativt betydande minskning av maskininvesteringarna under 1982. Tidigare års enkätsvar visar emellertid genomgående en benägenhet att starkt underskatta utfallet. Underskattningens storlek har visat en tendens att samvariera med utvecklingen av privat konsumtion. Investeringsplanerna har med hänsyn till den beräknade nedgången i privat konsumtion korrigerats upp med ett något lägre tal än tidigare och maskininvesteringarna bedöms minska med 7% 1981–1982. De totala investeringarna inom gruppen handel m. m. förutses sålunda minska med drygt 6%.

Statliga investeringar

De totala statliga investeringarna minskade enligt preliminära beräkningar med knappt 12% i volym mellan 1980 och 1981. Som framgår av tabell 7:6 minskade investeringsverksamheten inom såväl myndigheter, statliga företag[1] som affärsverken. Byggnadsinvesteringarna minskade med drygt 9% och maskininvesteringarna med närmare 15%.

Tabell 7:6 Statliga investeringar 1979–1982

	Milj. kr. 1981, löpande priser	Årlig procentuell förändring, 1975 års priser			
		1979	1980	1981	1982 prognos
Statliga affärsverk exkl. industri	7814	−3,5	19,6	− 2,3	21,1
Statliga myndigheter inkl. militära	4431	−0,2	−7,8	−16,1	− 2,6
Statliga företag (industri m. m.)	4821	11,6	30,6	−21,0	−25,1
Statliga investeringar totalt	**17066**	**1,3**	**13,5**	**−11,9**	**2,0**
därav: byggnader	9191	−0,4	7,6	− 9,2	3,0
maskiner	7875	3,4	20,5	−14,7	1,0

Anm. Exkl. SJ:s tågfärja ökar de statliga affärsverkens investeringar med 16,7% 1982.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

[1] De statliga företagens investeringar redovisas i tabell 7:1 under industri, handel och övrigt näringsliv.

Till underlag för beräkningarna över den statliga investeringsverksamheten ligger enkäter från affärsverk, myndigheter och företag insamlade av statistiska centralbyrån februari 1982.

Inom de statliga affärsverken minskade investeringarna med drygt 2% under 1981. Byggnadsinvesteringarna och maskininvesteringarna sjönk med ca 2% vardera. Detta innebär en nedrevidering jämfört med PNB-kalkylen och beror bl. a. på senareläggning av vissa byggnadsinvesteringar och att leveransen av en tågfärja till statens järnvägar försenats.

Myndigheternas investeringar sjönk med drygt 16% under 1981. De dominerande byggnadsinvesteringarna minskade med 15,5% huvudsakligen till följd av minskat vägbyggande, men också beroende på neddragningar av det byggande som byggnadsstyrelsen administrerar. Inköpen av maskiner och inventarier minskade med närmare 18%.

De statliga företagens investeringar minskade efter investeringsexpansionen 1980 med 21% under 1981. Detta beror främst på avtagande maskininvesteringar inom den statliga industrin och gruppen övrigt näringsliv.

Utifrån de planer som föreligger för 1982 väntas de statliga investeringarna öka med 2% 1981–1982. Härvid väntas en fortsatt nedgång av både myndigheters och statliga företags investeringar. Affärsverkens investeringar beräknas däremot att öka. Totalt väntas byggnadsinvesteringarna stiga med 3%. Här kan noteras en ökning för vattenfallsverket medan de statliga företagen minskar sina investeringar. Maskininvesteringarna beräknas öka svagt eller med 1%. Här märks främst en ökning för affärsverken medan den statliga industrin minskar sina maskininköp. De totala maskininköpen påverkas av ett engångstillskott i form av en färja som beräknas bli levererad under 1982. De totala statliga investeringarna exkl. färjan beräknas ligga på en i volym oförändrad nivå under 1982.

Kommunala investeringar[1]

De kommunala investeringarna minskade med 1/2% i volym 1980–1981. Därvid minskade maskininvesteringarna med 3%, medan byggnadsinvesteringarna förblev i stort sett oförändrade (se tabell 7: 7).

Till grund för kalkylerna över investeringsutvecklingen 1981 och 1982 ligger en av statistiska centralbyrån i februari insamlad enkät bland primärkommuner och landsting, samt en enkät avseende vissa av de kommunägda företagen. Landstingens investeringsuppgifter i februari-enkäten för det innevarande året brukar i allmänhet stämma väl överens med det utfall som senare redovisas. Primärkommunernas investeringar 1981 har däremot på basis av tidigare erfarenhet nedjusterats, främst på maskinsidan.

Primärkommunernas och landstingens sammanlagda byggnadsinveste-

[1] I detta avsnitt redovisas de kommunala investeringarna exkl. bostäder och industri.

Tabell 7:7 Kommunala investeringar 1980–1982

	Milj. kr. 1981, löpande priser	Årlig procentuell förändring, 1975 års priser		
		1980	1981	1982 prognos
Primärkommuner	13479	5,4	−1,1	−11,6
därav: affärsverk	4058	5,7	−0,4	−11,7
myndigheter	9421	5,3	−1,4	−11,6
Landsting	4261	8,3	4,4	6,5
Övriga[1]	4028	6,9	−4,6	2,2
Summa	**21768**	**6,2**	**−0,7**	**− 5,5**
därav: byggnader	18326	5,6	−0,2	− 7,0
maskiner	3442	9,3	−3,2	1,4

[1] Häri innefattas kommunägda företag, församlingar m. m. Kommunal industri och bostäder ingår däremot ej.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

ringar beräknas ha ökat med 1 1/2% i volym 1980–1981. Landstingens byggnadsinvesteringar steg med 9 1/2%, medan primärkommunernas byggande minskade med 1/2%. På maskinsidan synes primärkommunernas och landstingens investeringar ha sjunkit med 6 1/2%. Detta innebär att deras investeringar totalt sett förblev i stort sett oförändrade. De kommunala företagens totala investeringar synes ha minskat med 5 1/2% i volym 1980–1981.

Eftersom de årsvisa budgetramarna för kommunernas investeringar i allmänhet är tämligen snävt fastlagda och därvid angivna i nominella belopp kan prisutvecklingen normalt förmodas ha en rätt stark inverkan på investeringsvolymen i kommunerna. I tabell 7:8 redovisas primärkommunernas och landstingens investeringsplaner för 1982 omräknade till procentuell volymförändring tillsammans med planer och faktiska förändringar för några tidigare år. De av kommunerna angivna investeringsplanerna omräknas alltså till investeringsbelopp i fasta priser. För 1982 har använts den inom konjunkturinstitutet kalkylerade prisutvecklingen 1981–1982 av

Tabell 7:8 Planerade och faktiska förändringar i kommunernas och landstingskommunernas totala investeringar 1973–1982

Årlig procentuell förändring, 1975 års priser.

	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
Planerat i februari året innan	− 8	−4	0	1	14	4	12	11	4	−4
Faktiskt inträffad förändring	−10	−7	−2	−2	9	−4	− 2	5	0	(−7)
Differens	− 2	−3	−2	−3	−5	−8	−14	−6	−4	(−3)

Anm. De av kommunerna angivna investeringsplanerna har omräknats till fasta priser på basis av prisutvecklingen för investeringsvaror. Vid fastprisberäkningarna av kommunernas planer för 1982 har använts konjunkturinstitutets prognos för prisutvecklingen 1981–1982. Planerna redovisas i denna tabell som kvoten mellan prognosårets enkätvärde och föregående års utfall i fasta priser. För planförändringen 1981–1982 har använts det preliminära utfallet för 1981. Uppgifterna inom parentes är prognoserade.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

byggnadspriser resp. priser på maskiner och inventarier. De så omräknade investeringsplanerna bör sedan korrigeras med hänsyn till mönstret för tidigare avvikelser mellan planer och utfall.

Investeringsplanerna har kraftigt överskattat utvecklingen under 1978–1980. Detta torde sammanhänga med de betydande finansiella överskotten inom den kommunala sektorn under 1978 och 1979. Mot bakgrund av sin goda ekonomi har primärkommunerna och landstingen ställt upp omfattande investeringsprogram, som sedan endast i begränsad utsträckning kunnat genomföras. Investeringsanslagen har sålunda utnyttjats i avsevärt lägre grad än som förutsetts. Detta torde i hög grad vara en följd av det försämrade planeringsläget inom primärkommunerna som följde den kraftiga expansionen av barnstugebyggandet 1977 samt av den betydande bristen på byggnadsarbetare som förelåg under 1979 och 1980. Även för 1981 synes investeringsutfallet ha blivit lägre än vad som planerades i februari samma år. Sannolikt är detta en följd av den successiva försvagning av primärkommunernas ekonomi som ägt rum under 1980 och 1981. Även den av regeringen klart uttalade målsättningen att den kommunala sektorns volymexpansion bör dämpas torde haft en viss återhållande inverkan på investeringsutvecklingen under 1981.

Primärkommunernas och landstingens sammanlagda investeringsplaner för 1982 anger en markerad neddragning av investeringsvolymen. Denna är i sin helhet hänförlig till primärkommunerna, medan landstingen planerar en fortsatt expansion. Det minskade bostadsbyggandet torde också minska behovet av investeringar inom primärkommunerna. Investeringsplanerna för såväl primärkommunerna som landstingen har nedjusterats ungefär i linje med de differenser mellan planer och utfall som förekom före 1978.

Primärkommunernas och landstingens investeringar beräknas därvid totalt sett sjunka med 7 1/2 % i volym 1981–1982. Byggnadsinvesteringarna väntas minska med 8 % och maskininköpen med 3 %. Landstingens investeringar beräknas totalt sett öka med 6 1/2 %, medan däremot primärkommunernas investeringar väntas falla med 11 1/2 %. Inkluderas församlingarna och de kommunala företagen kan den kommunala sektorns investeringar totalt sett beräknas sjunka med 5 1/2 % i volym.

7.3 Lagerinvesteringarna

Lagerinvesteringarnas förlopp under sista delen av 1981 blev betydligt mer dramatiskt än vad som förutsågs i den preliminära nationalbudgeten (PNB). Lageravvecklingen under fjärde kvartalet blev så kraftig att fallet i lagren i hela ekonomin 1981 kom att uppgå till hela 4,2 miljarder kr. i löpande priser. Det motsvarar en minskning om 1,4 miljarder kr. i 1975 års priser vilket var ca 1 miljard kr. mer än vad som väntades i PNB. En mycket stor del av denna differens kan hänföras till en oförutsett stark lageruttömning i handeln, men också till lägre lagerstockar än väntat inom

Tabell 7: 9 Lagervolymförändringar totalt och efter näringsgrenar 1978–1982
Milj. kr., 1975 års priser

	1978	1979	1980	1981	1982 prognos
Jord- och skogsbruk	– 250	– 365	–135	70	200
Industri	–4881	–1417	3163	319	840
El-, gas- och vattenverk	– 81	105	15	– 25	20
Partihandel	15	191	1079	–1205	325
Detaljhandel (inkl. transportmedelshandel)	– 898	1132	63	– 587	–450
Summa	**–6095**	**– 354**	**4185**	**–1428**	**935**

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

industrin. Huvudorsakerna till det mer markerade lagerförloppet ligger främst i att efterfrågan både för privat konsumtion och export kom att öka snabbare än förutsett, samtidigt som industrins produktion drogs ned mer än beräknat.

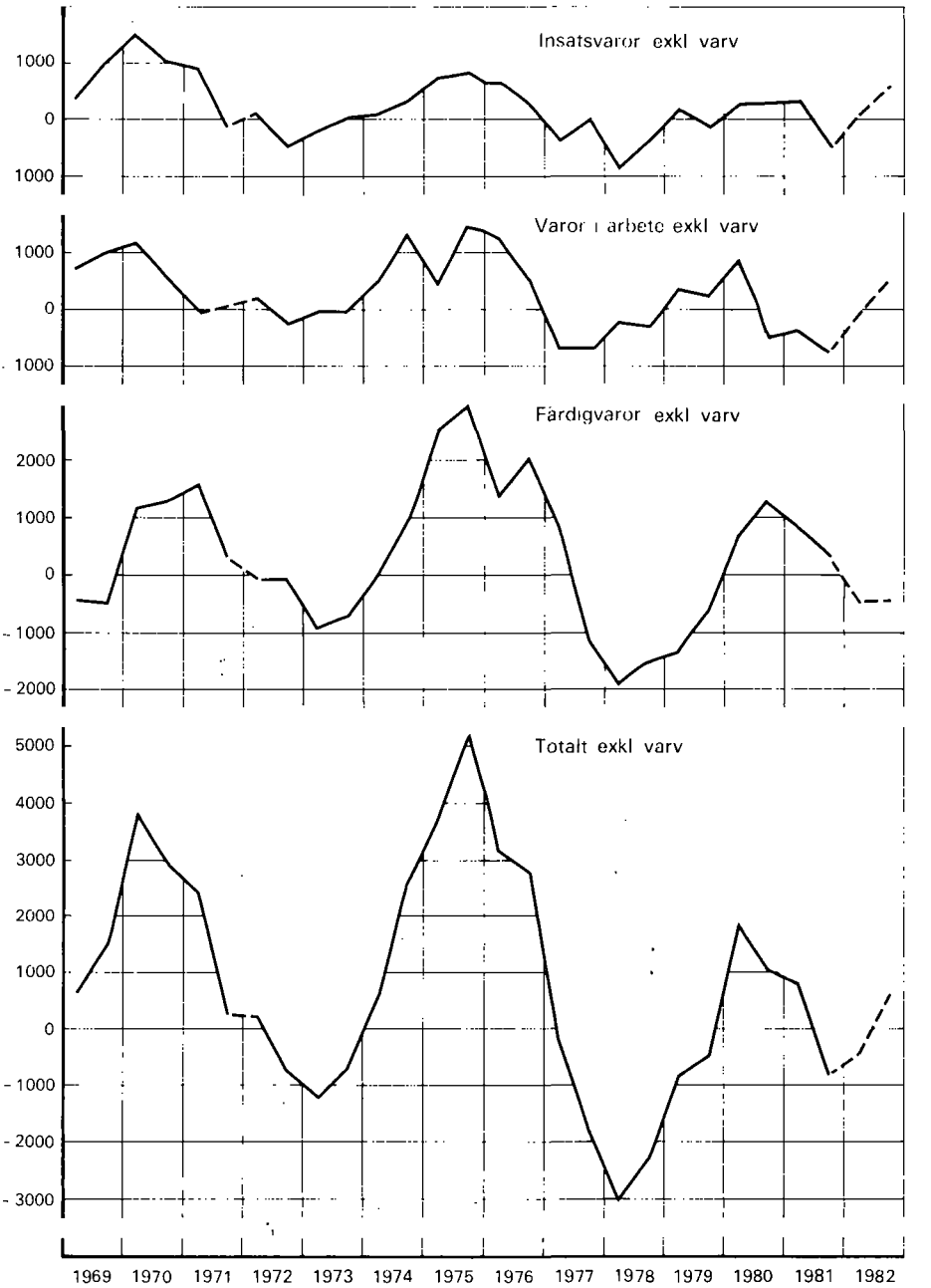
Lageruppbyggnaden inom *industrin*, exkl. varven, fortfor ännu under första halvåret 1981 och kom inte förrän under andra halvåret att övergå till en neddragning. Lagerminskningarna gällde emellertid enbart insatsvaror och varor i arbete, medan lagren av färdiga produkter ännu steg. Det var särskilt inom verkstadsindustrin samt massa- och pappersindustrin som färdigvarulagren steg under andra halvåret, medan inom sågverken och stålindustrin betydande lagerminskningar kunde åstadkommas. För totala lagren inom industrin, exkl. varven, kom därmed en minskning om ca 100 milj. kr. att ske under 1981. Lagerstockarna sedda i relation till produktionsnivån – vilken drogs ned både 1980 och 1981 – kom härigenom att vid slutet av 1981 att vara endast obetydligt högre än två år tidigare. Kontrasten gentemot lageruppbyggnadsfaserna 1974–1976 och 1969–1971 är slående.

I prognoserna för 1982 innefattas en försiktig uppdragning av lagren av insatsvaror och varor i arbete helt i takt med den förväntade ökningen av industriproduktionen. På färdigvarusidan däremot, väntas verkstadsindustrin inleda en avveckling medan lagren inom basindustrierna fortsätter att minska. Totalt sett skulle lagren inom industrin, exkl. varven, minska i relativt hög takt under första halvåret medan en ökning skulle ske först under andra halvåret så att nettotillväxten 1982 skulle stanna vid något hundratal milj. kr.

Varvens lager (med en klar dominans av lagren av varor i arbete) steg väsentligt under 1981 och för 1982 väntas en fortsatt lagerökning i form av fartyg under byggnad.

Inom *partihandeln* minskade lagren av bränsle och drivmedel betydligt. Även för andra varugrupper skedde kraftiga neddragningar så att lagren vid slutet av året kom att bli i stort sett lagom stora. Också inom detaljhandeln kom en anpassingsprocess igång under 1981. Lagerneddragningarna

Diagram 7: 4 Totala industrins lagervolymförändring 1969–1982[1]
Milj. kr., 1975 års priser. Säsongrensade halvårsdata

[1] Exkl. varvens lagervolymförändringar.

Anm. Fr. o. m. första kvartalet 1972 redovisas lagerinvesteringarna enligt en ny metod, vilket stör jämförelser med tidigare perioder i icke känd omfattning.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

här väntas emellertid fortsätta 1982 medan en uppbyggnad av partihandelslagren förutses.

Inom *jord- och skogsbruket* steg lagren något under senare delen av 1981. Då kunde en viss påfyllnad av de otillräckliga rundvirkeslagren ske. Avverkningarna steg nämligen samtidigt som skogsindustriernas råvaruförbrukning sjönk något. Uppbyggnaden av dessa lager väntas fortgå under 1982.

I allt skulle därmed lagren komma att stiga ca 0,9 miljarder kr. 1982 vilket ger ett omslag i lagercykeln på ca 2,4 miljarder kr. från 1981. Detta innebär ett bidrag till den inhemska efterfrågeutvecklingen 1981–1982 motsvarande 0,8 %.

8 Lönsamhet, kostnader och priser

8.1 Näringslivets vinstutveckling

Lönsamhetskalkylerna har utökats till att omfatta även andra delar av näringslivet än industrin. Fortfarande saknas dock ett antal viktiga branscher som exempelvis varuhandeln. Vilka sektorer som omfattas av beräkningarna visas i tabell 8:1.

Utanför beräkningarna ligger alltjämt bl.a. finansiella kostnader vilka påverkar nettoresultatet men inte driftsöverskottet. Eftersom företagen har betydande räntebärande nettoskulder har den successiva övergången till nominellt höga och även realt beaktansvärda räntenivåer inneburit en tilltagande belastning, vilket alltså inte kommer till uttryck i driftsöverskottet.

Driftsöverskottets andel av förädlingsvärdet sjönk något 1981.[1] Vinstnedgången kan helt hänföras till industribranscherna, medan driftsöverskottsandelen inom de tjänsteproducerande sektorerna samt jord- och skogsbruket synes ha ökat något. En orsak till industrins svaga utveckling är att konkurrensen från utlandet – både på export- och hemmamarknaderna – hindrat företagen att helt vältra över sina kostnadsökningar på köparna. Till detta kommer att det svaga efterfrågeläget drabbat industrin särskilt kraftigt, vilket i sin tur påverkat arbetsproduktiviteten negativt. Medan produktiviteten sjönk 0,5 % i gruvor och tillverkningsindustri kunde sektorn övriga privata tjänster (exkl. varuhandel, bostäder samt bank- och försäkring) uppvisa en produktivitetsökning på 3,1 %.[2]

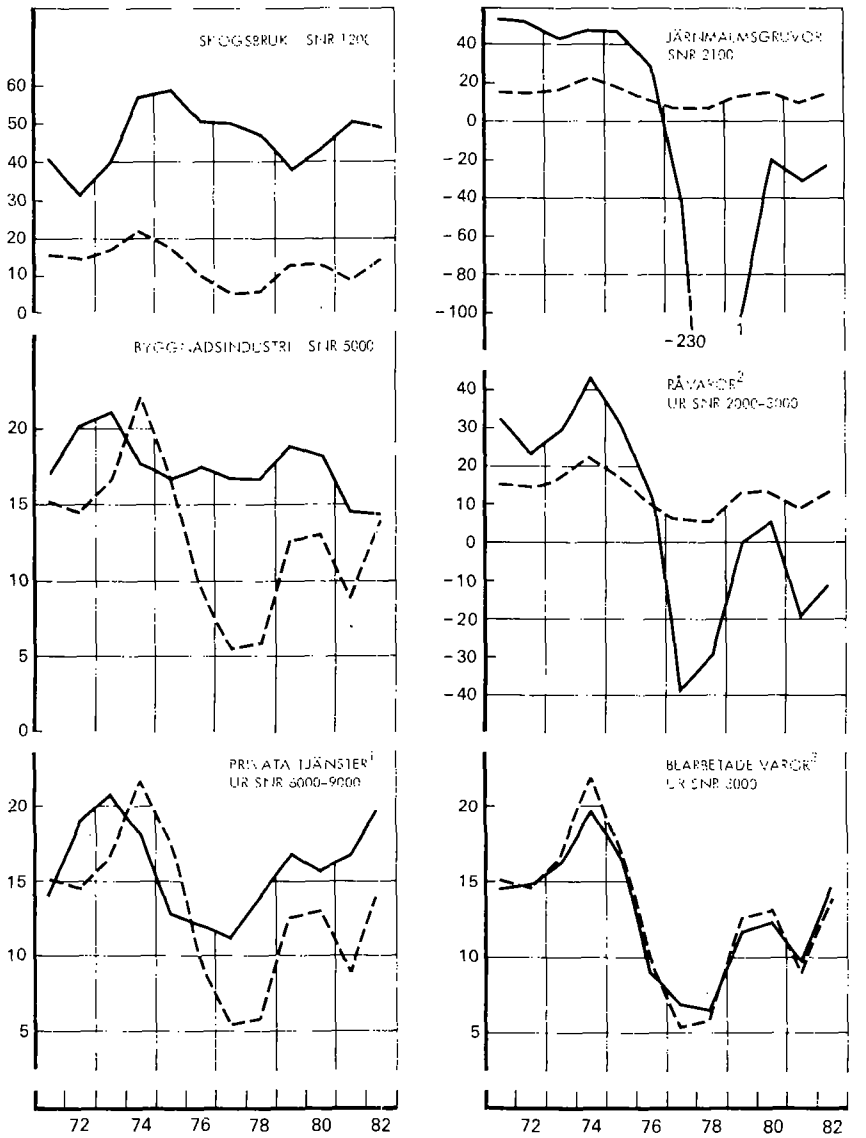
I diagram 8:1 visas driftöverskottets andel av förädlingsvärdet i vissa branscher. *Skogsbruket* beräknas trots en sänkt arbetsproduktivitet ha ökat driftsöverskottet tämligen kraftigt. Det är de stora prishöjningarna på sågtimmer och massaved (22 % 1980–1981, mätt hos skogsbruket) som möjliggjort detta. De därmed ökade kostnaderna för skogsråvara har i sin tur slagit hårt mot sågverken samt massa- och pappersindustrin som kraftigt sänkt sina vinster 1981 (diagram 8:2).

Den mycket låga aktiviteten inom byggsektorn har skapat problem för *byggnadsindustrin*. Driftsöverskottets andel av förädlingsvärdet synes ha sjunkit drastiskt 1981 och beräknas ligga på den lägsta nivån på mer än tio år. Starkt bidragande har därvid varit att arbetsproduktiviteten sjönk drygt tre procent till följd av det låga kapacitetsutnyttjandet. Den svaga efterfrågan har också försvårat för branschen att – som i stor utsträckning skett tidigare – kompensera sig för kostnadsökningar genom att höja försäljningspriserna.

[1] Det senaste år för vilket nationalräkenskaperna publicerat statistik över driftsöverskotten är 1980. Uppgifterna för 1981 grundar sig på kalkyler utförda vid konjunkturinstitutet.
[2] Detta innefattar dock ett av nationalräkenskaperna gjort schablonantagande om 2 % årlig produktivitetstillväxt för vissa tjänstesektorer.

Diagram 8: 1 Driftsöverskottets andel av förädlingsvärdet i olika delar av näringslivet 1971–1982

Procent

[1] Exkl. varuhandel, bostäder samt bank- och försäkring.
[2] Gruvor och mineralbrott, sågverk, massaindustri samt ickejärnmetallverk.
[3] Inkl. livsmedel.

Anm. De streckade kurvorna avser tillverkningsindustrin exkl. varv. Då diagrammet ej ritats med enhetlig skala får kurvan olika utseende i de olika diagrammen.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Tabell 8:1 Driftöverskott i vissa delar av näringslivet samt i hela ekonomin 1976–1982
Milj. kr., löpande priser

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
Jordbruk och fiske	4034	4046	4489	4196	4558	5257	6116
Skogsbruk	3280	3448	2980	2157	2800	3931	3963
Järnmalmsgruvor	356	– 282	– 660	– 546	– 209	– 292	– 238
Övriga gruvor och mineralbrott	239	173	182	553	480	420	584
Sågverk	– 40	– 318	88	534	882	– 276	– 130
Massaindustri	316	–1289	–1117	– 253	– 483	– 693	– 539
Pappersindustri	– 102	– 575	– 354	– 20	10	– 404	– 26
Petroleumraffinaderier m. m.	607	1004	1106	1982	1699	1205	1282
Järn- och stålverk	–2845	–2665	–2218	–1440	–1952	–3715	–2875
Ickejärnmetallverk	– 31	– 235	– 200	– 330	– 203	– 631	– 654
Verkstadsindustri exkl. varv	4306	2968	2023	4999	5431	5906	9036
Övrig tillverkningsindustri exkl. varv	5487	5626	5808	7362	9089	8582	11507
Byggnadsindustri	4465	4608	4973	6090	6389	5413	5510
Privata tjänster, exkl. varuhandel, bostäder samt bank och försäkring	5482	5649	7934	10583	10953	12733	16480
Summa	*25554*	*22158*	*25034*	*35867*	*39444*	*37436*	*50016*
Övriga sektorer[1]	*25368*	*19446*	*26905*	*32413*	*42170*		
Hela ekonomin	**50922**	**41604**	**51939**	**68280**	**81614**		

[1] Varv, el-, värme-, gas- och vattenverk, varuhandel, bostäder, bank och försäkring samt restpost.
Anm. Driftsöverskottens andelar av förädlingsvärdet visas i diagrammen 8:1 och 8:2.
Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

En betydligt positivare vinstutveckling 1981 kan rapporteras från den heterogena branschen *privata tjänster*[1]. Huvudorsaken torde vara att den allmänt svaga efterfrågan har drabbat denna sektor jämförelsevis lite. Medan sålunda industriproduktionen sjönk med mer än 3 procent kunde de tjänsteproducerande branscherna registrera en produktionsökning på 1,7%. Detta bidrog verksamt till att lönekostnaden per enhet steg endast måttligt, eller med 5,7%. Då lönernas andel av totalkostnaden dessutom är större inom tjänsteproduktionen än inom övriga delar av näringslivet blir lönekostnadsutvecklingen här av särskild vikt.

De stora förluster som de tidigare så vinstrika svenska *järnmalmsgruvorna* fått vidkännas under senare år är välbekanta. Nedgången började på allvar 1976 och en bottennivå för driftsöverskottet nåddes 1978. En viss återhämtning har skett sedan dess men ännu 1980 var driftsöverskottet negativt och uppgick till ca –200 milj. kr. En förnyad nedgång inträffade 1981 trots att järnmalmspriserna i svenska kronor ökade med hela 16%. Den exceptionellt kraftiga produktivitetsminskningen, –9,5% se tabell 8:4, var därvid avgörande. Det kan också nämnas att för LKAB, den helt

[1] Exkl. varuhandel, bostäder samt bank och försäkring.

dominerande järnmalmsproducenten i Sverige, så har de finansiella kostnaderna netto – vilka tillsammans med extraordinära kostnader och skatter skall dras ifrån driftsöverskottet för att erhålla nettoresultatet – ökat kraftigt från ca 200 milj. kr. 1980 till mer än 400 milj. kr. 1981.

Industrins delbranscher har delats in i sådana som producerar råvaror[2] och sådana som tillverkar bearbetade varor. Branschaggregatet bearbetade varor behandlas i nästa avsnitt om tillverkningsindustrin. Vinsterna har sammantaget för *råvarubranscherna* svängt kraftigt under perioden 1970–1981. Under högkonjunkturen 1973–1974 skedde en stark vinstökning vilken till stor del berodde på den råvaruboom, med starka inslag av spekulationsefterfrågan, som då rådde på världsmarknaden. Under perioden 1975–1977 steg råvarupriserna allt långsammare p.g.a. den låga internationella efterfrågan. De svenska råvaruföretagens kostnader, särskilt lönekostnaderna, fortsatte dock att öka i snabb takt och resultatet blev en snabb och kraftig vinstförsämring. Botten nåddes 1977 då det samlade driftsöverskottet inom råvarubranscherna totalt uppgick till –2 miljarder kr. En orsak till att råvaruproducenterna drabbats särskilt hårt av lönsamhetskrisen är den starka utlandskonkurrensen vilken – i ännu högre grad än vad som gäller övriga konkurrensutsatta delar av näringslivet – förhindrar att vinstnivån hålls uppe med hjälp av prishöjningar. Till detta kommer att nya och effektivare konkurrenter expanderat på marknaden (järnmalm) samt att de svenska insatsvarukostnaderna utvecklats ogynnsamt (skogsindustrin). En vändning uppåt inleddes 1978 då de rörliga produktionskostnaderna per enhet sjönk något. Kraftiga prisökningar såväl 1979 (16,1%) som 1980 (18,8%) möjliggjorde en fortsatt vinståterhämtning men driftöverskottets andel av förädlingsvärdet var 1980 nätt och jämt positiv. För 1981 beräknas vinsterna återigen ha fallit med den största nedgången för ickejärnmetaller, där svag internationell prisutveckling är orsaken, och för den skogsbaserade råvaruindustrin, där kraftiga prishöjningar på skogsråvara tillsammans med – för sågverken – oförändrade produktpriser ligger bakom.

Prognoserna för 1982 visar på vinstökningar för i stort sett alla delar av näringslivet för vilka beräkningar gjorts. De enda undantagen är skogsbruk och byggnadsindustri. Det är den historiskt sett mycket låga ökningen av timlönekostnaden (ca 6%) och de möjligheter till prishöjningar som devalveringen givit som beräknas medföra denna vinstökning. Företagens prissättning efter devalveringen berörs också något i kapitlet om utrikeshandeln. Vinstförsämringen för *skogsbruket* förklaras uteslutande med att priserna på skogsråvara väntas öka mycket svagt. Detta gäller framförallt huvudprodukten sågtimmer för vilken prisnivån beräknas sjunka med ca 10%. Den kalkylerade fortsatta nedgången i *byggnadsindustrins* vinster är i och för sig måttlig men visar ändå att de negativa effekterna på byggföre-

[2] Gruvor och mineralbrott, sågverk, massaindustri och ickejärnmetallverk.

Tabell 8:2 Produktpriser och rörliga produktionskostnader per enhet i vissa delar av näringslivet 1976–1982
Procentuella förändringar

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
Skogsbruk							
Förbrukning	13,4	19,2	11,7	11,6	10,8	10,5	6,8
Lönekostnad	22,2	20,6	−4,9	2,7	2,7	10,4	1,6
Summa rörlig kostnad[1]	*19,7*	*20,2*	*−0,6*	*5,4*	*5,3*	*10,4*	*3,3*
Produktpris	3,8	20,2	−6,2	− 7,0	12,5	22,0	2,0
Marginal	−13,3	0,0	−5,6	−11,8	6,8	10,5	−1,3
Industriråvaror[2]							
Förbrukning	11,5	17,8	−1,5	10,9	18,6	12,7	7,3
Lönekostnad	18,7	11,5	−1,7	1,7	11,6	9,7	4,1
Summa rörlig kostnad[1]	*13,5*	*16,2*	*−1,5*	*8,6*	*17,0*	*12,0*	*6,6*
Produktpris	4,9	3,1	0,5	16,1	18,8	6,1	8,9
Marginal	− 7,6	−11,3	2,0	6,9	1,5	−5,3	2,2
Tillverkningsindustri exkl. varv							
Förbrukning	11,8	9,7	8,9	12,2	15,9	11,9	8,8
Lönekostnad	14,9	10,4	5,2	0,2	10,5	10,5	2,3
Summa rörlig kostnad[1]	*12,7*	*9,9*	*7,5*	*8,3*	*13,8*	*11,6*	*7,1*
Produktpris	9,1	8,6	7,8	10,8	13,7	10,0	9,0
Marginal	− 3,2	− 1,2	0,3	2,3	−0,1	−1,4	1,8
Byggnadsindustri							
Förbrukning	12,9	8,1	7,7	9,7	16,7	12,3	8,7
Lönekostnad	21,6	6,0	6,6	5,3	10,5	12,2	7,2
Summa rörlig kostnad[1]	*16,4*	*7,2*	*7,3*	*7,9*	*14,2*	*12,3*	*8,1*
Produktpris	17,2	6,9	7,2	8,7	13,0	10,2	8,0
Marginal	0,7	− 0,3	−0,1	0,7	−1,1	−1,9	−0,1
Privata tjänster[3]							
Förbrukning	13,3	10,2	12,7	9,9	9,3	12,4	9,0
Lönekostnad	14,2	10,6	7,4	3,5	10,3	5,7	2,8
Summa rörlig kostnad[1]	*13,7*	*10,1*	*10,0*	*6,8*	*9,5*	*9,5*	*5,8*
Produktpris	12,7	9,4	11,4	8,2	9,0	10,0	8,0
Marginal	− 0,9	− 0,6	1,3	1,3	−0,5	0,5	2,1

[1] Med avdrag för subventioner.
[2] Gruvor- och mineralbrott, sågverk, massaindustri samt ickejärnmetallverk.
[3] Exkl. varuhandel, bostäder samt bank och försäkring.
Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

tagen av det låga byggandet kan väntas fortsätta. Produktiviteten antas fortsätta att minska något (−0,3%) medan timlönekostnaden väntas öka mer än för genomsnittet (6,9%) vilket naturligtvis verkar uppdragande på branschens kostnader. En mer positiv utveckling kan däremot väntas för sektorn *privata tjänster*. Arbetskraftskostnaden per producerad enhet har här antagits öka mycket måttligt, eller med 2,8%, vilket är den avgörande faktorn bakom den kalkylerade vinstuppgången. Det bör dock påpekas att den prognoserade försäljningsprisökningen, 8%, är något osäker. Driftsförlusterna för *järnmalmsgruvorna* väntas minska något 1982 men beräknas ändå uppgå till mer än tio procent av produktionsvärdet. Det låga kapacitetsutnyttjandet vilket följer av den antagna 13-procentiga produktionsnedgången är en viktig orsak till det oförmånliga utfallet av vinstkal-

kylen. På prissidan beräknas en 15-procentig höjning kunna ske, men prisnivån för järnmalm torde även efter detta ligga för lågt för att ens vid högre kapacitetsutnyttjande ge de svenska gruvorna en tillfredsställande vinst. Den sammantagna prognosen för de branscher som producerar *råvaror* visar inte att någon avgörande förbättring kan väntas. Den beräknade prisökningen, 8,9%, medger visserligen en marginalförbättring men är helt otillräcklig för att branschaggregatet skall kunna generera ett positivt driftsöverskott. På kostnadssidan kan nämnas att produktiviteten väntas öka långsammare än industrigenomsnittet, eller med 2,0%.

De prisprognoser som ligger till grund för driftsöverskottsberäkningarna redovisas i tabell 8:6.

8.2 Tillverkningsindustrins lönsamhet, kostnader och priser

Tillverkningsindustrins vinster sjönk 1981 jämfört med året innan. Större delen av vinstförsämringen skedde i ett antal "krisbranscher": skogsindustri samt järn-, stål- och metallverk medan den viktiga verkstadsindustrin synes ha bibehållit sin vinstnivå i stort sett oförändrad.

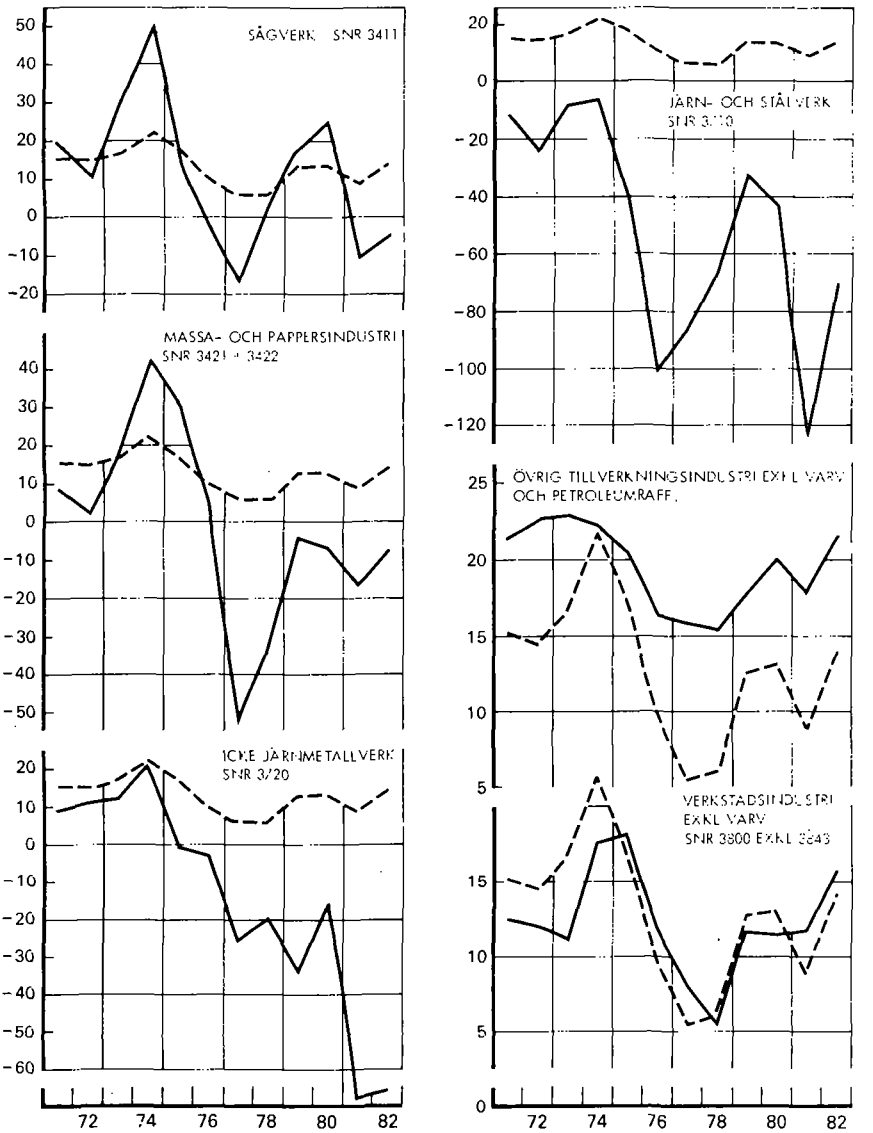
Driftsöverskottets andel av förädlingsvärdet i några industribranscher visas i diagram 8:2, medan utvecklingen för aggregatet bearbetade varor (inkl. livsmedelsindustri) kan ses i diagram 8:1.

I tabell 8:3 illustreras pris-, kostnads- och marknadsandelsutvecklingen[1] för den del av svensk tillverkningsindustri som producerar *bearbetade varor*. De svenska och de internationella priserna har för denna varugrupp utvecklats tämligen olika under de senaste tio åren (se också kapitlet om utrikeshandeln), medan det inom de branscher som tillverkar mera råvarubetonade produkter ofta funnits ett mer eller mindre etablerat världsmarknadspris som de svenska leverantörerna i praktiken haft begränsade möjligheter att avvika från. Under 1975 och 1976 utnyttjade de svenska företagen den omständigheten att det i prissättningen av bearbetade varor är möjligt att – åtminstone på kort sikt – avvika från den internationella prisutvecklingen. Det gjordes i ett försök att kompensera för de kraftiga kostnadsökningar som industrin, framför allt på lönesidan, då drabbades av. Bl. a. på grund av de marknadsandelsförluster med åtföljande negativa produktivitetseffekter som blev resultatet av relativprishöjningen steg dock kostnaderna likafullt mer än försäljningspriserna och en kraftig sänkning av branschens vinster inleddes. Genom devalveringarna 1977 kunde de svenska producenterna sänka sina priser relativt de utländska konkurrenterna såväl 1977 som 1978 och ett visst återtagande av marknadsandelar kom till stånd. Delvis på grund av att devalveringarna drev upp priserna på importerade insatsvaror, men under 1977 också på grund av den snabba

[1] Marknadsandelar och relativpriser avser den svenska och de utländska marknaderna sammanvägda, se även not till tabell 8:6.

Diagram 8: 2 Driftsöverskottets andel av förädlingsvärdet i olika industribranscher 1971–1982

Procent

Anm. De streckade kurvorna avser tillverkningsindustrin exkl. varv. Då diagrammet ej ritats med enhetlig skala får kurvan olika utseende i de olika deldiagrammen.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

ökningen av lönekostnaderna per producerad enhet, fortsatte industrins vinster att sjunka. Bottenläget nåddes 1978 då driftsöverskottets andel av förädlingsvärdet var lägre än för något annat år under 1960- och 1970-talen. En avsevärd återhämtning av vinstmarginalerna kunde emellertid ske 1979. En huvudorsak var att arbetskraftskostnaden per enhet sjönk vilket i sin tur till stor del berodde på den ovanligt starka produktivitetsökningen. Trots den förmånliga kostnadsutvecklingen höjde de svenska producenterna sina försäljningspriser mer än de utländska konkurrenterna vilket på kort sikt torde ha resulterat i ökade vinstmarginaler. 1980 höjdes relativpriset gentemot utlandet återigen men detta räckte inte till mer än att öka vinstmarginalen med ett par tiondels procentenheter. En starkt bidragande orsak till detta var den mycket låga produktivitetsökningen (0,5%) 1979–1980. Under 1981 synes de svenska försäljningspriserna ha fortsatt att öka i något lite snabbare takt än de internationella priserna. Det är relativpriset på hemmamarknaden som beräknas ha stigit medan Sveriges relativa exportpris däremot bedöms ha sjunkit något. Produktionskostnaderna steg emellertid snabbare än försäljningspriserna – till stor del på grund av den minskande arbetsproduktiviteten (–0,9%) – och branschens vinstmarginal beräknas därmed ha sjunkit 0,8 procentenheter.

Tabell 8:3 Priser, kostnader och marknadsandelar för bearbetade varor[1] 1976–1982
Procentuella förändringar

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
Kostnader per enhet							
Förbrukning	11,4	8,8	10,6	10,9	12,6	11,1	9,7
Lönekostnader	15,5	10,7	6,1	0,1	10,5	9,9	2,0
Summa rörlig kostnad	12,7	9,4	8,8	7,1	11,3	10,8	7,4
Marginal	–3,1	–0,5	–0,1	1,9	0,3	–0,8	1,9
Svenskt produktpris	9,2	8,8	8,7	9,1	11,6	9,9	9,4
Marknadspris	6,0	12,6	13,5	7,0	8,9	9,8	13,8
Svenskt relativpris	3,0	–3,4	–4,2	2,0	2,5	0,1	–3,9
Marknadsandel	–3,6	–0,6	2,0	–1,2	–2,4	0,2	2,4

[1] Innefattar av beräkningstekniska skäl även livsmedelsindustri. Detta medför vissa skillnader jämfört med motsvarande tabell i den preliminära nationalbudgeten.

Anm. På grund av olikheter i de indexar som ingår i resp. "Svenskt produktpris" och "Marknadspris" bör den beräknade relativprisutvecklingen tolkas med viss försiktighet. Detta kan även sägas gälla marknadsandelsförändringarna i tabellen. Marknad och marknadsandel avser hemma- och exportmarknaderna sammanvägda. Marknadsandelsutvecklingen på hemmamarknaden är mätt som variationer kring trenden, vilken uppgår till 1,3 procentenheter per år. Orsaken är att definitionen av marknadsandelar skiljer sig mellan hemma- och exportmarknaderna. Sveriges exportmarknadsandelar definieras som svensk exports andel av mottagarländernas *import*, medan hemmamarknadsandelen istället har *inhemsk förbrukning* som nämnare. Importens andel av den inhemska tillförseln ökar dock – på grund av ökad internationell arbetsfördelning – mer eller mindre trendmässigt i de flesta länder. Detta antyder att om Sveriges exportmarknadsandelar (mätta enligt ovan) är oförändrade ett år så ökar samtidigt den svenska exportens andel av avnämarländernas inhemska förbrukning. Ett riktigt marknadsandelsmått skulle alltså mäta svenska leveransers andel av den inhemska tillförseln i alla länder. Detta har dock inte varit möjligt. Det har därför istället varit nödvändigt att jämställa andelsutvecklingen på hemmamarknaden med motsvarande utveckling på exportmarknaden. Trendrensningen av hemmamarknadsandelen syftar alltså till att korrigera för att den ökande internationella specialiseringen påverkar de bägge marknadsandelsmåtten på olika sätt. Rörlig kostnad är beräknad med avdrag för subventioner.

Källor: Nationalräkenskaperna, svensk handelsstatistik, beräkningar gjorda för kapitlet om utrikeshandeln samt konjunkturinstitutet.

För 1982 har – som en konsekvens av devalveringen hösten 1981 – antagits en tämligen kraftig sänkning av de svenska relativpriserna på såväl hemma- som exportmarknaderna. Då lönekostnaderna per enhet förutses öka långsamt beräknas ändå ett avsevärt utrymme återstå för höjningar av vinstmarginalerna. Driftsöverskottets andel av förädlingsvärdet skulle därmed kunna bli ungefär lika hög som för 1970-talets första år. Det bör påpekas att det i branschaggregatet ingår två "krisbranscher" nämligen järn- och stålverk samt pappersindustri. En indikation på vinstutvecklingen för de mer expansiva delarna av aggregatet ges av kurvorna över verkstadsindustri exkl. varv och "övrig tillverkningsindustri" i diagram 8:2. Dessa visar att driftsöverskottsandelen – särskilt inom verkstadsindustrin – väntas bli väl så hög som under början av 1970-talet.

Tillverkningsindustrins delbranscher

Vinstandelen inom *sågverken* har svängt kraftigt under den senaste tioårsperioden. Detta mönster är emellertid vanligt för industribranscher vars produktion är av råvarukaraktär. Anledningen är bl. a. att produktpriserna – som till stor del bestäms på världsmarknaden – fluktuerar snabbt och mycket på grund av stora kast i efterfrågan, medan producenternas kostnader på grund av olika trögheter är mer stabila. För sågverkens del har vinstfluktuationerna förvärrats av att priset på sågtimmer ofta inte satts med hänsyn till den rådande prisutvecklingen på trävaror utan med en viss eftersläpning, vilket nedanstående tablå visar:

Procentuell förändring

	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
Produkt-pris	43,8	−1,3	11,2	11,2	1,5	11,2	16,0	0,5	1,0
Sågtimmer	43,7	15,9	14,6	15,3	−2,7	3,3	15,1	12,7	−5,0

Anm. Sågtimmerpriset avser enhetsvärde för trävaruindustrins förbrukning enligt industristatistiken.

Särskilt vinstnedgången 1975 och 1976 liksom vinstförbättringen 1979 kan till stor del sägas bero på eftersläpningen i prissättningen på sågtimmer. Även vinstnedgången 1981 har till en del samma förklaring men denna gång ökade även kostnaden för övriga insatsvaror samt lönekostnaden per enhet – trots en förvånansvärt stark produktivitetsutveckling, 2,0% – snabbare än produktpriset. För 1982 väntas priset på trävaror, trots devalveringen, endast öka marginellt (1%); då produktionskostnaderna per enhet antas sjunka svagt beräknas vinstmarginalen ändå kunna höjas något. Branschen väntas dock fortfarande generera ett negativt driftsöverskott 1982.

Bilden av *massa- och pappersindustrin* liknar den för sågverken men trenden i vinstutvecklingen har varit klart mer negativ. Medan driftsöver-

Tabell 8:4 Produktpriser och rörliga produktionskostnader per enhet i tillverkningsindustrin exkl. varv 1976–1982

Procentuella förändringar

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
Sågverk							
Förbrukning	17,8	17,4	– 5,6	7,8	15,7	12,0	–2,4
Lönekostnad	13,0	6,9	3,1	1,4	6,7	6,6	4,1
Summa rörlig kostnad[1]	*16,6*	*14,9*	*– 3,7*	*6,3*	*13,6*	*10,8*	*–1,1*
Produktpris	11,2	11,2	1,5	11,2	16,0	0,5	1,0
Marginal	–4,6	– 3,2	5,4	4,6	2,1	–9,3	2,1
Massa- och pappersindustri[2]							
Förbrukning	4,6	11,4	– 3,2	11,5	21,4	17,3	12,7
Lönekostnad	16,1	12,5	– 3,2	–2,3	12,3	7,0	2,9
Summa rörlig kostnad[1]	*7,1*	*11,7*	*– 3,2*	*8,2*	*19,4*	*15,2*	*10,8*
Produktpris	–2,9	– 0,6	0,3	15,0	18,4	13,0	13,0
Marginal	–9,3	–11,0	3,6	6,3	–0,8	–1,9	2,0
Järn- och stålverk							
Förbrukning	9,4	– 2,4	13,0	16,3	16,4	12,7	9,4
Lönekostnad	22,1	16,4	–10,6	–9,3	13,0	14,1	–1,3
Summa rörlig kostnad[1]	*13,5*	*4,1*	*3,8*	*7,8*	*15,4*	*13,1*	*6,4*
Produktpris	2,9	4,7	10,1	15,9	13,3	3,5	13,5
Marginal	–9,3	0,6	6,1	7,5	–1,8	–8,5	6,7
Ickejärnmetallverk							
Förbrukning	8,4	14,2	9,4	29,1	16,8	6,5	10,0
Lönekostnad	14,4	– 0,1	– 3,2	3,7	14,9	12,4	3,7
Summa rörlig kostnad[1]	*9,7*	*10,9*	*6,8*	*24,4*	*16,5*	*7,4*	*9,0*
Produktpris	9,1	6,3	8,1	22,4	19,0	2,1	9,5
Marginal	–0,5	– 4,1	1,2	–1,6	2,1	–4,9	0,5
Verkstadsindustri exkl. varv							
Förbrukning	10,9	8,5	13,8	10,6	9,5	8,5	9,7
Lönekostnad	19,7	12,1	8,2	–2,4	7,7	8,2	1,5
Summa rörlig kostnad[1]	*14,3*	*10,0*	*11,3*	*5,3*	*8,6*	*8,4*	*6,7*
Produktpris	11,0	8,3	9,9	7,9	8,6	8,6	8,7
Marginal	–2,9	– 1,5	– 1,3	2,5	0,0	0,2	1,9
Övrig tillverkningsindustri exkl. varv och petroleumraffinaderier							
Förbrukning	12,9	10,8	9,0	10,3	14,0	12,6	9,5
Lönekostnad	11,7	9,6	8,4	4,2	12,9	11,4	2,8
Summa rörlig kostnad[1]	*12,5*	*10,4*	*8,6*	*8,4*	*12,5*	*12,4*	*7,8*
Produktpris	10,2	10,3	8,6	9,2	13,4	11,8	9,3
Marginal	–2,0	– 0,1	0,0	0,7	0,8	–0,5	1,4

[1] Med avdrag för subventioner.
[2] SNR 3421 och 3422 dvs. exkl. pappersvaruindustri.
Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

skottets andel av förädlingsvärdet för sågverken nådde en jämförelsevis hygglig nivå under högkonjunkturen 1979–1980 så var massa- och pappersindustrins driftsöverskott negativt, i storleken –500 milj. kr. Dessutom belastas branschen med kapitalkostnader som är högre än för industrigenomsnittet vilket medför att nettoresultatet visar en relativt andra industrigrenar ännu sämre utveckling. Driftsöverskottets andel av förädlings-

värdet har sjunkit tämligen mycket 1981 trots att branschen genomfört omfattande prishöjningar på sitt sortiment (13,0% i genomsnitt 1980–1981). Vinstnedgången synes nästan uteslutande kunna hänföras till de kraftigt ökade kostnaderna för skogsråvara (20,5%). För 1982 väntas en fortsatt snabb höjning av massavedspriserna (15,8%) men tack vare den beräknade mycket låga ökningen av arbetskraftskostnaderna visar prognosen på en viss marginalförbättring. Branschens verksamhet beräknas dock fortsätta att leda till stora förluster.

Järn- och stålverken är en "gammal" krisbransch i Sverige; enligt nationalräkenskapernas statistik har driftsöverskotten varit negativa sedan 1971. Prisutvecklingen på delar av produktsortimentet liknar här den för råvaror. Detta innebär liksom för råvaruindustrin att man har tämligen begränsade möjligheter att vältra över sina kostnadsökningar på köparna. Detta har drabbat järn- och stålverken särskilt hårt under den svenska s. k. kostnadskrisen. Därtill kommer för stålindustrins del att stålkonsumtionen utvecklats utomordentligt svagt efter 1973. Sålunda sjönk den synliga konsumtionen av stål med i genomsnitt 2% per år 1973–1979 i Västeuropa och den internationella "stålkrisen" har snarast förvärrats under senare tid. Trots försök till avtal om att hålla tillbaka stålutbudet har priserna varit pressade, något som får anses nästan ofrånkomligt i en bransch där marginalkostnaden – särskilt vid lågt kapacitetsutnyttjande – troligen ligger en bra bit under genomsnittskostnaden. Svårigheterna på volymsidan har också varit stora för de svenska producenterna, med avsevärda produktionsminskningar de senaste två åren. 1981 sjönk vinsterna kraftigt och driftsöverskottets andel av förädlingsvärdet beräknas ha nått en lägre nivå än någonsin tidigare i nationalräkenskapsstatistiken. De bakomliggande faktorerna var i första hand den svaga prisutvecklingen på järn och stål (3,5%) samt sänkningen av arbetsproduktiviteten (–4,5%). Järn- och stålverken är också stora förbrukare av energi och den kraftiga prishöjningen (49,1%) på tung eldningsolja blev därför kännbar. Prognosen för 1982 innebär en kraftig vinstförbättring men fortfarande på en förlustbringande nivå. Den väntade återhämtningen följer dels av att priserna – delvis på grund av devalveringen – antas öka 13,5% och dels av att produktiviteten tack vare en prognoserad 5-procentig produktionsökning beräknas öka starkt.

Den bransch i dessa kalkyler som haft den bästa vinstsituationen under senare år är *verkstadsindustri exkl. varv*. Detta beror delvis på att man med sina mer specialiserade produkter lättare kunnat höja försäljningspriserna än t. ex. råvarubranscherna, men också på att man relativt väl kunnat komma tillrätta med kostnadsökningarna. 1981 synes också en liten ökning av bruttomarginalen ha kommit till stånd tack vare den jämförelsevis låga ökningen av kostnaderna för insatsvaror. En rejäl vinstuppgång väntas dock 1982, mycket som en följd av den prognoserade låga ökningen av arbetskraftskostnaden per producerad enhet. Timlönekostnaden beräknas

Tabell 8: 5 Lönekostnader och produktivitet i vissa industribranscher 1976–1982
Procentuella förändringar

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
Järnmalmsgruvor							
Lönekostnad per timme	15,8	11,2	10,7	4,7	12,7	8,9	6,3
Produktivitet	−4,4	−11,1	−1,9	2,7	9,3	−9,5	−3,3
Sågverk							
Lönekostnad per timme	22,4	11,7	13,4	4,5	13,2	8,9	6,3
Produktivitet	8,5	4,5	10,0	3,1	6,2	2,2	2,1
Massa- och pappersindustri							
Lönekostnad per timme	19,0	10,4	12,4	6,5	12,9	9,0	6,3
Produktivitet	2,4	− 1,8	16,0	9,0	0,5	1,8	3,3
Järn- och stålverk							
Lönekostnad per timme	14,9	7,4	4,2	8,0	10,8	8,9	6,3
Produktivitet	−5,9	− 7,7	16,4	19,1	−2,0	−4,5	7,7
Verkstadsindustri exkl. varv							
Lönekostnad per timme	18,5	9,4	10,5	8,2	11,2	8,9	6,3
Produktivitet	−1,0	− 2,3	2,1	10,9	3,2	0,7	4,7
Övrig tillverkningsindustri[1]							
Lönekostnad per timme	18,8	10,4	12,9	7,9	11,2	8,9	6,3
Produktivitet	6,3	0,6	4,1	3,7	−1,6	−2,3	3,4
Råvaror[2]							
Lönekostnad per timme	19,7	11,3	10,3	6,7	12,7	9,2	6,3
Produktivitet	0,8	− 0,2	12,3	4,9	1,1	−0,4	2,0
Bearbetade varor[3]							
Lönekostnad per timme	18,4	9,8	11,1	8,0	11,1	8,9	6,3
Produktivitet	2,5	− 0,9	4,6	7,9	0,5	−0,9	4,2
Tillverkningsindustri exkl. varv							
Lönekostnad per timme	18,4	9,8	11,1	7,8	11,3	8,9	6,3
Produktivitet	3,1	− 0,6	5,4	7,7	0,7	−1,4	3,9

[1] Exkl. varv, petroleumraffinaderier och ickejärnmetallverk.
[2] Gruvor och mineralbrott, sågverk, massaindustri samt ickejärnmetallverk.
[3] Pappersindustri, järn- och stålverk, verkstadsindustri exkl. varv och "övrig tillverkningsindustri".

Anm. Lönekostnad per timme avser löner inkl. kollektiva avgifter och icke varuanknutna indirekta skatter, per arbetad timme. Produktivitet avser bruttoproduktion i fasta priser per arbetad timme.

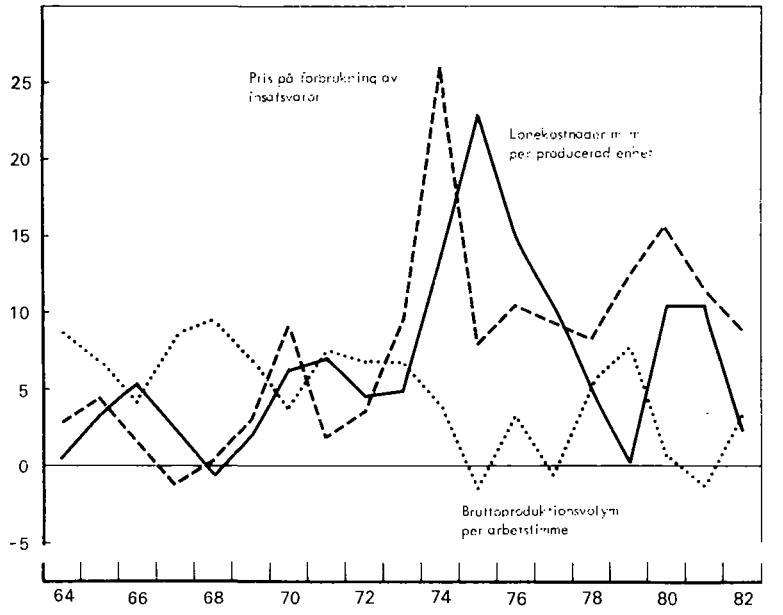
Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

härvid stiga 6,3 % – den lägsta höjningen på över 15 år – medan produktiviteten förutses öka med, historiskt sett, relativt måttliga 4,7 %. Det kan nämnas att den produktionsökning (4,4 %) som ligger i produktivitetsprognosen beräknas bli möjlig uteslutande genom en ökning av exportefterfrågan (med 8,0 %).

Den heterogena sektorn *övrig tillverkningsindustri exkl. varv*[1] innefattar så disparata branscher som livsmedels-, textil- och kemisk industri. Trots att aggregatet har vissa inslag av "krisbranscher" så var vinstnedgången

[1] Se produktionskapitlet för en exakt definition.

Diagram 8: 3 Rörliga produktionskostnader och arbetsproduktivitet i tillverkningsindustrin exkl. varv 1964–1982
Årlig procentuell förändring

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

under andra delen av 1970-talet inte så markerad som för den totala tillverkningsindustrin exkl. varv (se diagram 8:2). En orsak är att den betydande delbranschen livsmedelsindustri till stor del är skyddad från utlandskonkurrens och att man därför haft goda möjligheter att bibehålla sina vinstmarginaler genom prishöjningar. En annan är att den kemiska industrin (exkl. petroleumraffinaderier) hör till de branscher som internationellt sett klarat de senaste lågkonjunkturerna bäst. För 1981 sjönk dock vinstnivån inom övrig tillverkningsindustri exkl. varv tillbaka. Det var dels den – jämfört med verkstadsindustrin – kraftiga ökningen av insatsvarukostnaden och dels den oförmånliga produktivitetsutvecklingen (−2,3%) som låg bakom. Produktivitetssänkningen var i sin tur en följd av att produktionsökning minskade kraftigt, eller med 5,6%, vilket är största nedgången på mer än 10 år. Prognosen för 1982 pekar på en måttlig produktionsökning (2,6%) vilket tillsammans med den beräknade svaga höjningen av timlönekostnaden ger en ökning av branschens unit labour cost med endast 2,8%. Detta, tillsammans med de försäljningsprishöjningar som bl.a. på grund av 1981 års devalvering väntas komma till stånd, leder enligt kalkylerna till att driftsöverskottets andel av förädlingsvärdet ökar 1982. Vinstnivån synes därmed även för övrig tillverkningsindustri exkl. varv komma att nå upp till vad som registrerades under 1970-talets första år.

Tabell 8: 6 Priser på olika insatsprodukter 1976–1982
Procentuella förändringar

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
Sågtimmer	14,6	15,3	– 2,7	3,3	15,1	12,7	–5,0
Massaved	4,8	7,8	– 6,3	3,1	14,3	20,5	15,8
Jordbruk produktpris	11,3	8,7	7,1	4,3	9,3	13,0	12,0
Jordbruk import	23,1	39,2	– 4,4	–0,1	5,9	–2,7	14,0
Järnmalm produktpris	1,2	–11,3	– 7,8	7,9	24,6	16,0	15,0
Övrig mineral produktpris	9,6	8,1	4,3	9,6	13,3	3,5	9,5
Övrig mineral (exkl. råolja) import	–9,1	– 1,5	11,5	4,0	31,7	5,8	11,9
Råolja	13,3	8,8	0,6	35,1	61,4	30,3	3,9
Sågat trä hemma	15,8	7,0	– 1,8	15,0	21,1	0,9	1,0
Massa hemma	–2,3	– 5,2	–13,6	27,0	21,9	14,2	15,0
Papper hemma	0,4	3,9	2,6	9,5	17,9	10,1	12,0
KI:s övrigsektor hemma	10,5	12,0	7,2	7,9	12,5	12,6	9,2
KI:s övrigsektor import	3,1	10,0	10,4	9,6	10,0	8,0	12,5
Eldningsolja tung	8,0	18,3	1,9	44,7	36,4	49,1	6,6
Bensin etc.	14,0	2,1	14,1	20,2	35,1	19,5	5,0
Järn och stål hemma	1,9	– 0,6	5,7	12,9	13,5	2,6	10,0
Järn och stål import	–4,1	9,7	8,6	14,8	8,5	–0,6	12,0
Ickejärnmetall hemma	14,9	7,3	7,8	30,4	23,0	4,9	12,0
Ickejärnmetall import	3,6	7,2	5,7	23,2	26,3	0,7	12,0
Verkstad exkl. varv hemma	9,4	7,1	9,2	8,6	11,4	7,3	8,3
Verkstad exkl. varv import	6,2	11,5	13,6	5,3	7,0	7,7	11,4
El och värme produktpris	11,8	9,7	17,6	12,7	19,0	2,0	4,5
Byggnad produktpris	17,2	6,9	7,2	8,7	13,0	10,2	8,0
Varuhandel produktpris	8,9	9,1	11,7	10,7	13,2	10,0	9,5
Övriga hyror produktpris	11,2	9,4	13,1	9,0	9,5	10,8	13,0
Finansiella tjänster produktpris	9,6	6,5	30,0	13,2	4,6	10,0	9,0
Övriga privata tjänster produktpris	12,7	9,4	11,4	8,2	9,0	10,0	8,0

Anm. Produktpris avser implicit pris på bruttoproduktionsvärde enligt nationalräkenskaperna. Hemmapris avser producentprisindex för svenska tillverkares leveranser till hemmamarknaden. Importpris avser handelsstatistikens hybridprisindex typ Paasche.

Sammanvägda prisindexar för förbrukningen i olika branscher finns i tabell 8: 2 och 8: 4.

Källor: Konjunkturinstitutet, skogsstyrelsen och statistiska centralbyrån.

9 Den offentliga verksamheten

9.1 Allmänt

Den offentliga sektorns verksamhet har på olika sätt betydelse för utvecklingen inom samhällsekonomin i övrigt. Dels påverkar de offentliga utgifterna för konsumtion och investeringar direkt den totala efterfrågan i ekonomin, dels påverkar skatter och transfereringar inkomsterna för hushåll och företag. Därmed har den offentliga verksamheten en indirekt inverkan på efterfrågeutvecklingen också inom den privata delen av ekonomin. Härtill kommer den offentliga sektorns inflytande på ekonomin via kreditmarknaden, t. ex. genom budgetunderskottets finansiering och AP-fondens betydelse för utbudet på kapitalmarknaden.

Den offentliga verksamheten diskuteras i det följande med utgångspunkt från inkomst- och utgiftsöversikter för delsektorerna staten, kommunerna och socialförsäkringssektorn samt för den offentliga sektorn som helhet.

Avslutningsvis presenteras i avsnitt 9.6 vissa beräkningar av finanspolitikens effekter på samhällsekonomin under perioden 1975–1983.

Anm. De definitioner och avgränsningar som här tillämpas överensstämmer med nationalräkenskaperna. Socialförsäkringssektorn omfattar endast allmän sjukförsäkring, allmän tilläggspensionering samt erkända arbetslöshetskassor. Till staten räknas numera kontant arbetsmarknadsstöd (KAS), arbetsskadeförsäkring, folkpensionering, delpensionsförsäkring, frivillig pensionsförsäkring, lönegarantifond och sjöfolkspensionering, vilka samtliga tidigare inrymts i socialförsäkringssektorn.

9.2 Staten

Beräkningarna över statens inkomster och utgifter baserar sig för 1980 och 1981 på nationalräkenskaperna. För 1982 har inkomster och utgifter prognoserats av riksrevisionsverket. Här presenteras också en prognos för 1983. Denna kalkyl, som dock måste bedömas som något mer osäker, baserar sig för inkomstsidan på riksrevisionsverkets inkomstberäkningar. På utgiftssidan ligger i huvudsak budgetförslaget 1982/83 samt långtidsbudgetens beräkningar för 1983/84 som grund. Hänsyn har också tagits till de sysselsättningsfrämjande åtgärder som idag föreslås regeringen.

Förändringar i gränsdragningen mellan staten och socialförsäkringssektorn har redovisats i tidigare nationalbudgeter. Socialförsäkringssektorns finansiella sparande utgörs nu liksom tidigare praktiskt taget enbart av AP-fonden. Vid jämförelser med inkomster och utgifter bakåt i tiden har staten korrigerats för denna förändring.

Som framgår av nedanstående tablå har statsbudgetens underskott ökat kraftigt under senare år. Budgetunderskottet försämrades drastiskt under slutet av 1970-talet och uppgick 1981 till 66 miljarder kr. 1982 och 1983 väntas budgetunderskottet öka till nära 77 resp. 81 miljarder kr. En del av försämringen är att hänföra till inflationens inverkan men räknat som andel av BNP har budgetunderskottet ökat från 3 à 4 % i början av 1970-talet till beräknade 12 % 1983.

Budgetsaldo 1972–1983

	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983
Budgetsaldo	−6	−6	−10	−11	−7	−18	−33	−45	−53	−66	−77	−81
Andel av BNP	−3	−2,5	− 4	− 4	−2	− 5	− 8	−10	−10	−11,5	−12,5	−12,0

Statsinkomsterna ökar i allmänhet långsammare än utgifterna i lågkonjunkturer. Under 1981, med en relativt matt konjunktur, ökade budgetunderskottet något snabbare än tidigare år; 13 miljarder kr., vilket ledde till ett budgetsaldo på drygt 66 miljarder kr. Visserligen ökade inkomsterna med 11,5% men utgifterna fortsatte att öka snabbare än inkomsterna eller med drygt 15% och från en högre nivå.

Procentuell utveckling av statens inkomster och utgifter samt BNP

	1980	1981	1982	1983
Inkomster	11,7	11,5	8,0	7,5
Utgifter	13,2	15,2	9,5	8,0
BNP	13,9	9,0	9,5	8,0

För 1982 beräknas budgetsaldot försämras med ytterligare 11 miljarder kr. till nära 77 miljarder kr. Utgiftstakten dämpas visserligen kraftigt till 9,5% men inkomstökningen stannar vid enbart 8%. Denna inkomstökning är dock högre än vad man tidigare räknat med. Orsaken till detta är dels en något snabbare ökning av den totala lönesumman och dels att vissa inkomstförstärkningar av engångskaraktär genomförs.

Det gäller framför allt omläggningen av utbetalningen av mervärdeskatt för importvaror, vilket väntas inbringa ca 3 miljarder kr. 1982. Dessutom kommer ett antal mindre fonder att dragas in till statskassan vilket kommer att förstärka denna med ytterligare ca 1 miljard kr. Trots detta ökar underskottet som andel av BNP till 12,5%.

Budgetunderskottet väntas 1983 öka med blygsamma 4 miljarder till knappt 81 miljarder kr., vilket främst beror på den begränsade ökningstakten på utgiftssidan. Budgetsaldots andel av BNP beräknas för 1983 bli 12%. För första gången sedan 1976 skulle saldots andel av BNP sjunka. Skulle budgetsaldot öka med ytterligare 2,5 miljarder kr. skulle dess andel av BNP dock bli oförändrad.

De *direkta skatterna* beräknas 1981 ha ökat med enbart 3%. Detta beror på att utbetalningarna av kommunalskattemedel som är en avdragspost bland de direkta skatteinkomsterna (se tabell 9: 1) beräknas öka starkt. För 1982 genomförs vissa justeringar av skatteskalorna till en kostnad av 1,3 miljarder kr. Indexregleringen medför ett inkomstbortfall motsvarande 4,2 miljarder kr. jämfört med om 1981 års skatteskalor hade gällt. Höjningen av det kommunala grundavdraget kostar ytterligare 2,7 miljarder kr. medan borttagandet av särskilda skattereduktionen inbringar 4,2 miljarder kr.

Tabell 9: 1 Statens inkomster och utgifter 1980–1983
Exkl. statliga affärsverk och aktiebolag

		Milj. kr.				Förändring, %			
		1980	1981	1982	1983	1979–1980	1980–1981	1981–1982	1982–1983
Löpande priser									
1	Inkomster	**146 479**	**163 391**	**176 520**	**189 530**	**11,7**	**11,5**	**8,0**	**7,5**
1.1	Direkta skatter	37 033	38 242	43 170	42 510	4,5	3,3	13,0	– 1,5
1.2	Indirekta skatter	69 501	79 797	82 370	91 630	15,5	14,8	3,0	11,0
1.3	Socialförsäkringsavgifter	25 203	29 281	28 490	31 000	23,3	16,2	– 2,5	9,0
1.4	Övriga inkomster	14 742	16 071	22 490	24 390	– 2,3	9,0	40,0	8,5
2	Utgifter	**184 338**	**212 390**	**232 580**	**250 890**	**13,2**	**15,2**	**9,5**	**8,0**
2.1	Transfereringar	133 415	158 538	176 410	193 020	14,2	18,8	11,5	9,5
2.1.1	Till hushåll	51 828	57 943	60 950	63 810	16,6	11,8	5,0	4,5
2.1.2	Till socialförsäkringssektorn	2 824	1 280	4 860	2 000	–26,1	–54,7	379,5	–59,0
2.1.3	Till kommuner	38 680	43 895	45 140	48 800	12,9	13,5	3,0	8,0
2.1.4	Till företag	18 884	23 883	27 700	30 960	– 5,3	26,5	16,0	12,0
	därav: livsmedels- och räntesubventioner	8 270	10 418	11 500	13 770	15,2	26,0	10,5	19,5
	industripolitiska åtgärder	5 230	5 080	8 430	–	–16,0	– 2,9	66,0	–
2.1.5	Till internationell verksamhet	4 141	4 242	4 810	5 190	2,0	2,4	13,5	8,0
2.1.6	Ränteutgifter	17 058	27 295	32 950	42 260	65,4	60,0	20,5	28,5
2.2	Konsumtion	45 129	48 813	50 670	52 420	12,4	8,2	4,0	3,5
2.3	Realinvestering	4 717	4 385	4 670	4 820	2,0	– 7,0	6,5	3,0
2.4	Lagerinvestering	926	522	700	500				
2.5	Köp och försäljning av fastigheter	151	132	130	130				
3	Finansiellt sparande	**–37 859**	**–48 999**	**–56 060**	**–61 360**	**19,2**	**29,4**	**14,5**	**9,5**
4	Utlåning och andra finansiella transaktioner	**13 997**	**11 972**	**15 100**	**15 000**	**12,1**	**–14,5**	**26,0**	**– 0,5**
	därav: industripolitiska åtgärder	1 650	2 130	1 660	–	–62,6	29,0	–22,5	–
5	Korrigeringspost	**1 053**	**5 306**	**5 640**	**4 240**				
6	Totalsaldo	**–52 909**	**–66 277**	**–76 800**	**–80 600**				
1975 års priser									
Konsumtion		25 969	25 875	25 240	24 590	1,3	– 0,4	– 2,5	– 2,5
Realinvestering		2 996	2 508	2 470	2 375	– 7,9	–16,3	– 1,5	– 4,0

Anm. Nivån på inkomster och utgifter skiljer sig något från budgetdepartementets beräkningar av redovisningstekniska skäl.
Källor: Ekonomidepartementet, konjunkturinstitutet, riksrevisionsverket och statistiska centralbyrån.

Totalt minskas skatteinkomsterna med 4 miljarder kr. genom dessa åtgärder. Det måste dock framhållas att detta endast är beräknade värden. De skatteinkomster som kunde ha influtit med oförändrade skatteskalor skulle mycket väl ha kunnat bli lägre.

1983 genomförs den första etappen av regeringens skattereform som går ut på att till 1985 sänka marginalskatten för majoriteten av inkomsttagarna till högst 50 %. Det innebär att de direkta skatterna kommer att sänkas med 3,8 miljarder kr. 1983. Dessutom indexregleras skatteskalorna med 5,5 % vilket minskar statsinkomsterna med ytterligare 3,2 miljarder kr. Kommu-

nalskatterna som är en avdragspost bland de direkta skatteinkomsterna ökar kraftigt trots regeringens indragning av kommunalskatter på 3,5 miljarder kr. Dessa faktorer gör tillsammans att den direkta skatten minskar 1983 med 1,5%.

Inkomsterna av *indirekta skatter* ökade kraftigt 1981, eller med 15%. Under 1982 beräknas ökningen stanna vid 3%. Inbetalningarna av mervärdeskatten, vilken svarar för ungefär hälften av de indirekta skatterna, väntas minska med 1% och 1983 öka med 7,5%. Inkomsterna av mervärdeskatt sammanhänger med den privata konsumtionens utveckling och den aktuella skattesatsen. Den 16 november 1981 sänktes mervärdeskatten från 19 till 17,7%. Tillsammans med en beräknad svag ökning av privata konsumtionen 1982, värdemässigt ca 8%, beräknas dessa inkomster utvecklas mycket svagt. Företag som under 1982 gör investeringsavdrag kan direkt netta dessa i samband med inbetalningar av mervärdeskatt. Detta bortfall av mervärdeskatt har beräknats till ca 1,5 miljarder kr. Totalt sett kommer därmed inkomsterna av mervärdeskatt att minska under 1982 med ca 1%. För 1983, kommer intäkterna från mervärdeskatten att öka med 7,5%.

Övriga indirekta skatter består av punktskatter och s.k. arbetsgivaravgifter eller löneberoende indirekta skatter. Av punktskatterna höjdes skatterna på bensin och eldningsolja med 7 öre/l resp. 75 kr./m^3 den 1 april 1982. Skatterna på vin och sprit höjs den 1 maj 1982 samt 1 januari 1983. I beräkningarna ingår enbart beslutade eller aviserade punktskattehöjningar. För 1983 har därför inga ytterligare skattehöjningar lagts in utan ökningen av punktskatterna följer enbart volymökningen av den privata konsumtionen.

Arbetsgivaravgifterna ökade kraftigt 1981 p.g.a. beslutade höjningar av skattesatsen för barnomsorgsavgiften. Några höjningar av arbetsgivaravgiften har inte aviserats för 1982 och 1983 med ett undantag. Den beslutade marginalskattereformen kommer att finansieras genom en s.k. löneavgift på 2% för 1983. Genom denna höjning finansieras den ovan angivna sänkningen av de direkta skatterna 1983. Indirekta skatter beräknas därmed öka 11% 1983.

Genom införandet av löneavgiften som ska finansiera genomförandet av marginalskattereformen reduceras den lönesumma utifrån vilken de direkta skatterna beräknas. Detta ger i sig ett skattebortfall som måste kompenseras genom en högre löneavgift. Storleken på denna har bestämts med hänsyn tagen till detta förhållande.

Statens inkomster av socialförsäkringsavgifter ökade kraftigt 1980 och 1981. Detta beror huvudsakligen på att uppbörden av de statliga myndigheternas arbetsgivaravgifter lagts om fr.o.m. 1 juli 1980. Därigenom bokfördes för både 1980 och 1981 avgifter från tre halvår. Fr.o.m. 1982 upphör denna effekt, vilket innebär att dessa inkomster beräknas minska med 2,5% i jämförelse med 1981. 1983 kommer dessa inkomster att öka

med 9% vilket i stort sett motsvarar lönesummans utveckling samt innefattar en ökning av avgiftssatsen för ATP med 0,2%.

Den ovan nämnda omläggningen av socialförsäkringsavgifterna påverkar statens *övriga inkomster* i motsatt riktning. Inkomsterna blir lägre under 1980 och 1981 för att 1982 öka kraftigt. Ökningen under 1982 accentueras av kraftigt ökade inleveranser från affärsverken samt riksbanken. Dessutom tillkommer att statens ränteinkomster ökar kraftigt 1982. Denna sistnämnda effekt gäller även 1983, medan övriga inkomster i övrigt väntas utvecklas relativt måttligt detta år.

Statens utgifter väntas fortsätta att växa i snabbare takt än inkomsterna och ligger dessutom på en nivå som är 25% högre än inkomsterna. 1981 blev ökningen 15,2%. 1982 och 1983 beräknas ökningstakten dämpas till 9,5 resp. 8% bl. a. genom de besparingar som då ska genomföras. Den helt dominerande utgiftsposten är transfereringar där denna dämpning av ökningstakten märks tydligast. Ökningen i *transfereringar till hushållen* 1981 beror främst på ökningar i utbetalningar av folkpensionerna samt den relativt snabba ökningen av utbetalningar till delpension. Totalt sett beräknas de statliga transfereringarna till hushållen öka med 11,8% 1981 och 5 resp. 4,5% 1982 och 1983. Orsaken till den lägre ökningstakten de senare åren är dels regeringens besparingsåtgärder och dels att inga reformer genomförs utan endast automatiska utgiftsökningar.

Bland dessa transfereringar ingår också folkpensioner. Dessa ökade kraftigt i både nominella och reala termer fram t. o. m. 1981. Genom de ändrade reglerna för uppräkning av dessa pensioner bromsades denna ökning upp kraftigt 1982 och 1983.

Transfereringar till företag inkluderar i enlighet med nationalräkenskapernas principer livsmedelssubventioner och räntebidrag till bostäder. 1981 kom dessa till följd av bl. a. diskontohöjningen i januari 1981 att öka med drygt 26%. Ökningen avsåg enbart räntebidragen. Livsmedelssubventionerna minskade med 500 milj. kr. den 1 januari 1982. Trots diskontosänkningen i oktober 1981 och februari 1982 med 1 procentenhet vardera kommer räntesubventionerna att öka. Sammanlagt beräknas dessa transfereringar öka med 16% 1982. 1983 antages livsmedelssubventionerna vara i stort sett oförändrade, medan räntesubventionerna fortsätter att öka.

Som transferering till företag räknas vidare bl. a. lagerstöd, presstöd, transportstöd, bidrag till SJ för icke lönsamma järnvägar och stöd till energibesparande investeringar. Det som framför allt förklarar den starka ökningen av transfereringarna till företagssektorn under senare år är emellertid de särskilda industripolitiska satsningarna inom varvsindustrin, stålindustrin, skogsindustrin m. fl. branscher. Under 1982 väntas dessa transfereringar öka bl. a. genom kraftigt ökade utgifter för varvsindustrin. Detta beror på en tidigareläggning av utbetalningar av förlustgarantier till statliga varv på 2 500 milj. kr. Dessa industripolitiska åtgärder prognoseras inte till skillnad från andra poster. Här medtages endast redan beslutade eller

Tabell 9: 2 Industripolitiska åtgärder 1976–1982
Milj. kr.

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
Statliga företag	1 887	1 342	625	1 615	1 350	1 980	3 890
Varvsindustri	556	1 465	1 638	5 077	3 360	3 000	4 100
Stålindustri	–	–	1 770	1 652	1 120	1 160	220
Skogsindustri	–	–	360	325	60	520	40
Övriga branscher	–	–	413	1 969	990	550	1 840
Totalt	**2 443**	**2 807**	**4 806**	**10 638**	**6 880**	**7 210**	**10 090**
därav: transferering	420	1 593	2 594	6 224	5 230	5 080	8 430
lån och aktieteckning	2 023	1 214	2 212	4 414	1 650	2 130	1 660

Anm. Statliga företag omfattar i huvudsak företag inom Statsföretag, t. ex. NJA, LKAB, ASSI m. fl.
Källor: Budgetdepartementet, industridepartementet och riksrevisionsverket.

aviserade åtgärder. Någon särskild redovisning för 1983 har därför ej gjorts. Trots ökningarna av transfereringarna de senaste åren ligger de ändå under den högsta nivån 1979. Till stor del har också de industripolitiska insatserna utgått i form av lån och aktieteckning. Denna del redovisas i tabell 9:1 under posten utlåning och andra finansiella transaktioner. 1981 ökade denna post med 29 % för att 1982 beräknas minska med 22,5 %.

Som framgår av tabell 9:2 uppgår genomförda eller beslutade industripolitiska åtgärder fr. o. m. 1976 till drygt 44 miljarder kr. varav över 65 % i form av transfereringar och resten som lån och aktieteckning. De industripolitiska satsningarna har varit starkt koncentrerade. Omkring 19 miljarder kr. avser satsningar på varvsindustrin. De tre branscherna varv, stål- och skogsindustri har mottagit nära 60 % av industristödet, men svarar enbart för knappt 30 % av industrins totala förädlingsvärde.

Merparten av industripolitiska åtgärder som riktas till skogsindustrin och stålindustrin har utgått i form av lån och aktieteckning. Utbetalningarna har ökat kraftigt. Fram t. o. m. 1982 beräknas värdet av dessa insatser ha uppgått till drygt 7 miljarder kr. Under 1980, 1981 och 1982 är de industripolitiska insatserna påtagligt lägre jämfört med 1979.

Transfereringarna till internationell verksamhet utgörs huvudsakligen av gåvodelen i u-landsbiståndet. Inkl. krediter till utvecklingsländer beräknas u-landsbiståndet 1982 uppgå till närmare 5 miljarder kr. *Ränteutgifterna* på statsskulden ökar f. n. mycket snabbt till följd av de snabbt ökande underskotten i statsbudgeten och uppgick 1981 till drygt 27 miljarder kr. eller 12,8 % av statsutgifterna. 1982 beräknas utgiften för statsskuldsräntorna till 33 miljarder kr. eller drygt 14 % av de totala statsutgifterna. Därmed bidrar statsskuldsräntorna med nära 3 procentenheter till den totala utgiftsökningen på 9,5 %. 1983 väntas ränteutgifterna fortsätta att öka kraftigt, eller med drygt 28 %.

Den *statliga konsumtionen* ökade med 8,2 % i löpande priser 1981. 1982 väntas en uppbromsning av ökningstakten till 4 % och 1983 till 3,5 %. Från

en ökning av konsumtionsvolymen 1980 på 1,4% är det 1981 fråga om en minskning av konsumtion i reala termer med 0,5% 1982 och 1983 beräknas en minskning av volymen med 2,5% vardera året. Bakgrunden till denna minskning är dels att Karolinska sjukhuset och Akademiska sjukhuset 1 jan. 1982 resp. 1 jan. 1983 övergår till landstingskommunalt huvudmannaskap, dels regeringens genomförda resp. planerade sparåtgärder. Kalkylerna har gjorts med dessa besparingar inräknade. 1981 minskade sysselsättningen inom den statliga sektorn med ca 300 personer. 1982 och 1983 beräknas sysselsättningen fortsätta att minska med ytterligare ca 10000 personer vardera året. Den allt övervägande delen beror på den ovannämnda ändringen.

Investeringsverksamheten inom de statliga myndigheterna beskrivs närmare i kapitel 7. De statliga myndigheternas investeringar beräknas minska med 16% 1981 för att därefter minska ytterligare med 1,5 resp. 4% 1982 och 1983.

Statens egen utlåning – bl.a. i industripolitiskt syfte – och övriga finansiella transaktioner minskade 1981. Minskningen förklaras av en kraftig neddragning av rörliga krediter. Täckning av förluster inom varvs- och stålindustrin görs ofta i form av förlust eller garantilån. Dessa är egentligen subventioner, men förs inte som transferering till företag förrän lånen förfaller till betalning. En stor del av de lån som utgivits de senaste åren är därför redan intecknade som företagssubventioner under kommande år. Försämringen av *statens finansiella sparande* skulle därmed från 1980 till 1981 bli drygt 11 miljarder kr. och försämras med ytterligare 7 resp. 5 miljarder kr. under 1982 och 1983.

Beräkningarna över statens inkomster och utgifter omfattar den statliga verksamheten såsom den definieras i nationalräkenskaperna. För att erhålla statsbudgetens saldo, vilken baseras på en verksamhet som är något snävare avgränsad, införs en *korrigeringspost*.

9.3 Kommunerna

Liksom tidigare har statistiska centralbyrån under februari 1982 genomfört en enkät till kommunerna avseende de kommunala inkomsterna och utgifterna under fjolåret och innevarande år. Enkäten har legat till grund för den bedömning av den kommunala sektorns utveckling som redovisas i tabell 9:3.

Vad gäller skatter och statsbidrag bygger redovisningen på uppgifter från riksrevisionsverket och budgetdepartementet. Uppgifterna för 1980 och 1981 överensstämmer med nationalräkenskaperna.

Skatteinkomsterna inom den kommunala sektorn beräknas stiga med 12% 1982, vilket är samma ökningstakt som 1981. Bakom denna förhållandevis snabba ökning ligger att lönerna steg påtagligt under konjunkturuppgången 1979–1980, vilket påverkar kommunernas skatteinkomster med

Tabell 9: 3 Kommunernas inkomster och utgifter 1980–1983
Exkl. kommunala aktiebolag och stiftelser

		Milj. kr.				Förändring, %		
		1980	1981	1982	1983	1980–1981	1981–1982	1982–1983
Löpande priser								
1	Inkomster	**145 318**	**163 770**	**179 200**	**195 000**	**12,5**	**9,5**	**9,0**
1.1	Skatter	77 668	87 020	97 470	106 700	12,0	12,0	9,5
1.2	Statsbidrag	38 680	43 900	45 140	48 800	13,5	3,0	8,0
1.2.1	Allmänna statsbidrag	9 629	11 480	10 100	10 500	19,0	−12,0	4,0
1.2.2	Speciella statsbidrag	29 051	32 420	35 040	38 300	11,5	8,0	9,5
1.3	Övriga inkomster	28 970	32 850	36 590	39 500	13,5	11,5	8,0
2	Utgifter	**145 369**	**163 260**	**177 710**	**189 700**	**12,5**	**9,0**	**6,5**
2.1	Transfereringar	23 936	26 320	28 480	29 800	10,0	8,0	4,5
2.1.1	Till hushållen	9 008	9 990	10 880	11 850	11,0	9,0	9,0
2.1.2	Till staten	3 393	3 250	3 400	3 450	−4,5	5,0	1,5
2.1.3	Till företag	4 929	5 350	5 800	5 450	8,5	8,5	−6,0
2.1.4	Ofördelat	6 606	7 730	8 400	9 050	17,0	8,5	7,5
2.2	Konsumtion	105 102	118 290	130 430	140 800	12,5	10,5	8,0
2.3	Investeringar	17 008	18 830	18 950	19 100	10,5	0,5	1,0
2.4	Netto av mark- och fastighetsköp	−677	−180	−150	0			
3	Finansiellt sparande enligt nationalräkenskaperna (1–2)	**−51**	**510**	**1 492**	**5 300**			
1975 års priser								
Konsumtion		57 913	59 640	61 250	61 870	3,0	2,5	1,0
Investeringar		10 291	10 310	9 610	9 160	±0	− 7,0	−4,5

Anm. Allmänna statsbidrag omfattar skattebortfallsbidrag, skatteutjämningsbidrag och särskilt bidrag till kommunerna. Speciella statsbidrag utgår till bestämda verksamhetsområden.
Källor: Ekonomidepartementet, konjunkturinstitutet, riksrevisionsverket och statistiska centralbyrån.

två års fördröjning. Dessutom höjdes den kommunala utdebiteringen den 1 januari 1981 med 46 öre och den 1 januari 1982 med 19 öre till 29,74 kr.

I syfte att begränsa de kommunala skatteinkomsterna har grundavdraget vid kommunal beskattning höjts från 6 000 till 7 000 kr. och det kommunala skatteunderlaget från juridiska personer har begränsats med 20 %. Dessa båda åtgärder begränsar kommunernas skatteinkomster 1982 med drygt 2,9 miljarder kr.

Statsbidragens ökningstakt dämpas avsevärt 1982. 1981 ökade de med 13,5 %, för 1982 förutses en ökning med endast 3 %. Den låga ökningstakten förklaras främst av att skattebortfallsbidragen och kompensationsbidragen inte utgår fr. o. m. 1982. De allmänna statsbidragen utgörs därefter enbart av skatteutjämningsbidrag.

Även de specialdestinerade statsbidragen ökar långsammare 1982, dels som följd av dämpad tillväxt av de kommunala verksamheter till vilka statsbidrag utgår, dels genom att vissa bidrag begränsats inom ramen för det statliga besparingsarbetet.

De *övriga inkomsterna* beräknas öka med drygt 11 % 1982 jämfört med närmare 14 % 1981. Den dämpade ökningstakten är till stor del hänförlig till att ränteinkomsternas tillväxt reduceras påtagligt 1982 efter att ha ökat mycket starkt 1978–1981. Minskningen beror dels på att ändrade utbetalningsregler för kommunalskattemedel begränsar den genomsnittliga likviditeten, dels på räntesänkningarna i oktober 1981 och i mars 1982.

Sammantaget beräknas de kommunala inkomsternas ökningstakt minska från drygt 12 % 1981 till drygt 9 % 1982.

Transfereringsutgifterna ökar 1982 med 8 %. Även här dämpas ökningstakten av den lägre räntenivån, vilken begränsar kommunernas räntekostnader.

Den kommunala konsumtionen ökade enligt nationalräkenskaperna med 3 % i volym 1981, vilket är en något högre ökningstakt än 1980. Därvid bör dock beaktas att 1980 års utveckling starkt påverkades av att de kommunala beredskapsarbetena under detta år minskade i omfattning med närmare 10000 personer medan beredskapsarbetenas inverkan på konsumtionsutvecklingen under 1981 var i stort sett neutral. Detta innebär att konsumtionsvolymen exkl. kommunala beredskapsarbeten ökade i klart lägre takt 1981 än 1980.

För 1982 förutses en fortsatt neddragning av den kommunala konsumtionens volymtillväxt. På basis av enkäter som utförts av statistiska centralbyrån och kommunförbunden förefaller det troligt att primärkommunerna kommer att öka sin konsumtion med 1 à 1,5 %, och landstingen med ca 2 % 1982. Till landstingens ökningstakt 1982 bör dessutom läggas ytterligare drygt 2 procentenheter till följd av att huvudmannaskapet för Karolinska sjukhuset 1982 övergår från staten till Stockholms läns landsting. Sammantaget skulle den kommunala konsumtionen i så fall öka med 2,2–2,5 % 1982. I den preliminära nationalbudgeten antogs en ökning på 1,7 % i år, dvs. klart högre än den ökningstakt på 1 % per år som regering och riksdag angivit utifrån samhällsekonomiska utgångspunkter. Häri hade dock ej den ovan nämnda huvudmannaskapsförändringen beaktats.

Mot bakgrund av kommunernas betydande satsningar på beredskapsarbeten mot slutet av 1981 och under inledningen av 1982, och ett fortsatt svagt sysselsättningsläge inom ekonomin totalt sett under 1982, har de kommunala beredskapsarbetena bedömts få en viss ytterligare uppdrivande inverkan på konsumtionsvolymen under 1982. För helåret beräknas antalet beredskapsarbeten öka med i genomsnitt knappt 5000 personer. Inkl. beredskapsarbeten beräknas sålunda konsumtionsvolymen öka med 2,7 % 1982. Detta innebär en personalökning om närmare 27000 personer, jämfört med ca 30000 personer 1981. De olika faktorernas inverkan på konsumtionens volymtillväxt framgår av nedanstående tablå.

	1981	1982	1983
Huvudmannaskapsförändringar	–	0,8	0,5
Beredskapsarbeten	–	0,5	−0,5
Övrigt	3,0	1,4	1,0
Totalt	**3,0**	**2,7**	**1,0**

De kommunala myndigheternas och affärsverkens *investeringar* blev i stort sett oförändrade 1981. För 1982 förutses en nedgång med närmare 7%. Minskningen är helt hänförlig till primärkommunerna medan landstingens investeringar fortsätter att öka. En närmare redogörelse för kommunernas investeringar lämnas i kapitel 7.

De ovan redovisade beräkningarna över kommunernas inkomster och utgifter innebär att inkomsterna ökar snabbare än utgifterna både 1981 och 1982. Det finansiella sparandet blir därigenom allt bättre, ca 1/2 miljard kr. 1981 och drygt 1 1/2 miljarder kr. 1982.

Mycket översiktliga kalkyler för 1983 pekar på en dryg fördubbling av det finansiella överskottet inom den kommunala sektorn. Detta under förutsättning att kommunerna genomför en neddragning av konsumtionens volymökningstakt till 1% och att prisökningen för kommunal konsumtion begränsas till 7%. Vidare har antagits en fortsatt nedgång i investeringsvolymen med närmare 5%. När det gäller inkomstsidan har de föreslagna reduceringarna av skatteinkomsterna beaktats i kalkylen. Dessa innebär att landstingen inte får tillgodoräkna sig skatteunderlaget för juridiska personer och de borgerliga primärkommunerna endast 40% av detta skatteunderlag. Dessutom reduceras skatteunderlaget för fysiska personer med 1 procentenhet för såväl primärkommuner som landsting. Bortfallet av kommunalskatteinkomster till följd av dessa åtgärder har beräknats till 3 1/2 miljarder kr. Utdebiteringen har antagits bli oförändrad 1983.

Det bör understrykas att beräkningarna gäller hela den kommunala sektorn. Enskilda primärkommuner och landsting kan självfallet uppvisa en annan finansiell utveckling än vad summan av de kommunala verksamheterna gör.

9.4 Socialförsäkringssektorn

Socialförsäkringssektorns inkomster ökade i snabbare takt 1980 och 1981 än tidigare. Detta sammanhänger främst med att uppbörden av de statliga myndigheternas arbetsgivaravgifter lades om den 1 juli 1980 vilket medförde ett engångstillskott till avgiftsinkomsterna andra halvåret 1980 och första halvåret 1981 (jfr avsnittet om statens socialförsäkringsavgifter). Den 1 januari 1981 steg ATP-avgiften md 0.25 procentenheter enligt en tidigare fastställd plan. Den 1 januari 1982 ändrades beräkningen av ATP-avgiften. För 1981 var underlagssumman begränsad till 120750 kr. Upp till detta värde togs en avgift på 12,25% ut. Fr. o. m. 1982 skulle avgiften höjas

Tabell 9: 4 Socialförsäkringssektorns inkomster och utgifter 1980–1983
Löpande priser

		Milj. kr.				Förändring, %		
		1980	1981	1982	1983	1980–1981	1981–1982	1982–1983
1	Inkomster	**66 420**	**74 885**	**80 690**	**85 340**	**12,7**	**8,0**	**6,0**
1.1	Avgifter	49 440	56 636	56 590	61 700	14,6	0	9,0
1.2	Bidrag från staten	2 824	1 280	4 860	2 000	−54,7	379,5	−59,0
1.3	Ränteinkomster	14 018	16 814	19 080	21 470	19,9	13,5	12,5
1.4	Övriga inkomster	138	155	160	170	12,3	3,0	6,5
2	Utgifter	**49 544**	**56 442**	**62 660**	**65 870**	**13,9**	**11,0**	**5,0**
2.1	Transfereringar till hushållen	37 158	43 256	48 290	50 960	16,4	11,5	5,5
2.2	Övriga transfereringar	9 989	10 674	11 700	12 100	6,9	9,5	3,5
2.3	Konsumtion m. m.	2 397	2 512	2 670	2 810	4,8	6,5	5,0
3	Finansiellt sparande	**16 876**	**18 443**	**18 030**	**19 470**	**9,3**	**−2,0**	**8,0**

Källor: Ekonomidepartementet, konjunkturinstitutet, riksförsäkringsverket och statistiska centralbyrån.

till 12,5 %, men genom att underlaget nu kommer att utgöras av hela lönesumman sänks avgiftsprocenten till 9,4 %. Jämfört med 1981 är det ändå fråga om en höjning med 0,2 procentenheter. Vidare ökar posten ränteinkomster kraftigt p. g. a. det höjda ränteläget. De totala inkomsterna beräknas öka med nära 13 % 1981 av ovan nämnda skäl och med 8 % 1982. 1983 väntas inkomsterna öka med 6 %.

Det samlade uttaget av kollektiva avgifter uppgick under 1981 till 35,5 % för arbetare och 41 % för tjänstemän. Det bör härvid observeras att avgiftsunderlaget är mindre än lönesumman och att underlaget varierar mellan olika arbetsgivarkategorier.

Kollektiva avgifter i % av lön

	Arbetare			Tjänstemän			Indirekta skatter i % av lön	
	Lag-stadgade	Avtals-enliga	Summa	Lag stadgade	Avtals-enliga	Summa	Indirekta skatter exkl. byggforsk-ningsavgift	Byggforsk-ningsavgift
1970	10,9	0,6	11,5	10,6	9,1	19,7	1,00	0,50
1971	11,3	0,6	11,9	11,0	8,8	19,8	2,00	0,50
1972	11,4	1,0	12,4	11,1	8,5	19,6	2,10	0,50
1973	11,5	2,5	14,0	11,0	9,0	20,0	4,10	0,50
1974	15,8	4,2	20,0	15,1	10,5	25,6	4,10	0,50
1975	20,2	4,4	24,6	18,9	10,7	29,6	4,10	0,60
1976	23,6	4,4	28,0	23,3	10,7	34,0	4,68	0,70
1977	26,4	5,0	31,4	26,2	10,9	37,1	5,68	0,70
1978	29,0	5,1	34,1	28,8	11,0	39,9	3,05	0,70
1979	28,9	5,4	34,3	29,1	11,3	40,4	2,38	0,70
1980	29,7	5,5	35,2	29,9	11,4	41,3	2,65	0,70
1981	29,8	5,7	35,5	30,1	10,9	41,0	3,00	0,70
1982	30,0	5,7	35,7	30,0	10,9	40,9	3,00	–

Källa: SAF-tidningen nr 27 1981.

Ovanstående tablå visar hur summan av arbetsgivaravgifterna som procent på lönesumman fördelar sig på dels indirekta skatter (inkl. byggforskningsavgift) samt kollektiva avgifter. De senare fördelas på dels kategorierna arbetare och tjänstemän och dels på avtalsenliga och lagstadgade avgifter. Från 1982 kommer lönesumman och avgiftsunderlaget att bli identiskt. Därmed kommer de lagstadgade kollektiva avgifterna att bli desamma för både arbetare och tjänstemän. Vidare upphör byggforskningsavgiften fr. o. m. 1 januari 1982.

Transfereringarna till hushållen, dvs. utbetalningarna av ATP, sjuk- och föräldrapenning samt arbetslöshetsersättning steg 1981 med 16,4%. Denna fortsatta höga ökningstakt beror främst på ökade utbetalningar av ATP. För 1982 och 1983 förutses en minskad ökningstakt, 11,5 resp. 5,5%, bl. a. beroende på de ändrade reglerna för utbetalning av ATP som föreslogs i regeringens proposition 1981/82: 30. Pensionerna kommer nu även att räknas upp endast en gång per år.

Procentuell utveckling av socialförsäkringssektorns inkomster och utgifter samt BNP

	1980	1981	1982	1983
Inkomster	15,0	12,7	8,0	6,0
Utgifter	17,8	13,9	11,0	5,0
BNP	13,9	9,0	9,5	8,0

Pensionsutbetalningarna för ATP utgör drygt 50% av de transfereringar till hushåll som redovisas i tabell 9: 4. De ökade med 4,5 miljarder kr. 1981. Bakom denna ökning ligger kompensation för prisstegringar och en ökning av antalet pensionärer med ATP. 1982 beräknas ATP-utbetalningarna öka med endast 3,5 miljarder kr. beroende på ändringen av reglerna för uppräkningen av pensionerna, 1983 ökar de åter med drygt 4,5 miljarder.

Utgifterna för sjukförsäkringen steg drygt 4% 1981 och 1982. 1983 beräknas en minskning med drygt 11%. Orsaken till detta är de förändringar av sjukförsäkringen som föreslogs i proposition 1981/82: 144 och som ska träda i kraft 1 jan. 1983. Utvecklingen av tranfereringsutgifterna till hushåll framgår av nedanstående tablå. Där framgår att ATP står för den största delen av utgiftsökningen.

Transfereringar till hushåll 1980–1983

	1980	1981	1982	1983
ATP	19 030	23 537	27 060	31 760
Sjukförsäkring inkl. föräldrapenning	16 398	17 124	17 860	15 830
Erkända arbetslöshetskassor	1 730	2 595	3 370	3 370

Det *finansiella sparandet* uppgick 1981 till 18,4 miljarder kr. Efter en beräknad minskning till 18 miljarder 1982 väntas sparandet öka till 19,5 miljarder kr. 1983.

9.5 Den totala offentliga sektorn

Den offentliga sektorns konsumtion och investeringar svarar för drygt 1/3 av bruttonationalprodukten. Den *offentliga konsumtionen* beräknas ha ökat med 1,9% 1981 främst till följd av den relativt kraftiga kommunala expansionen på 3,0%. Under 1982 och 1983 förutses den offentliga konsumtionens volymtillväxt bromsas upp. Volymökningen beräknas uppgå till ca 1% 1982 och vara oförändrad 1983. Antalet anställda beräknas fortsätta att öka med nära 27000 i kommunerna, medan det inom staten kommer att minska med knappt 10000 personer 1982, vilket huvudsakligen beror på att Karolinska sjukhuset övergår till landstingskommunalt huvudmannaskap. För 1983 förutses en liknande minskning för staten medan kommunalt anställda ökar med ca 10000 personer. 1983 beror dessa förändringar bl. a. på att Akademiska sjukhuset överförs från staten till landstinget. 1981 uppgick antalet anställda i statliga och kommunala myndigheter till 1 288 100 personer exkl. värnpliktiga.

De offentliga investeringarna antas minska med 6,1% 1981 i volym. De statliga myndigheternas investeringar förväntas minska med 16%. Inför 1982 tyder de enkäter som insamlats på en minskning av investeringsvolymen i de offentliga investeringarna. Endast de statliga affärsverken visar någon större ökning. I tabell 9: 5 ingår även investeringar i kommunala och statliga affärsverk och bolag. Inkl. dessa investeringar beräknas de totala offentliga investeringarna minska med 2% 1982 och med 1% 1983.

Hela den offentliga sektorns efterfrågan i form av konsumtion och investeringar skulle därmed ha ökat med endast 0,5% för 1981. För 1982 förutses en ökning med 0,5%. 1983 väntas den offentliga sektorns efterfrågan vara oförändrad.

Tabell 9: 5 Den offentliga sektorns konsumtion och investeringar 1980–1983

	Milj. kr., löpande priser				Volymförändring, %		
	1980	1981	1982	1983	1980–1981	1981–1982	1982–1983
Statlig konsumtion	45 129	48 813	50 670	52 420	– 0,4	–2,5	–2,5
Socialförsäkringssektorns konsumtion	2 357	2 466	2 620	2 750	– 2,5	–1,5	–1,5
Kommunal konsumtion	105 102	118 288	130 430	140 800	3,0	2,5	1,0
Offentlig konsumtion	**152 588**	**169 567**	**183 720**	**195 970**	**1,9**	**1,0**	**0**
Statlig investering[1]	17 615	17 020	18 710	20 110	–11,9	2,0	2,0
Socialförsäkringssektorns investeringar	40	46	50	50	12,0	7,0	6,5
Kommunala investeringar[1]	17 008	18 834	18 950	19 100	0	–6,5	–4,5
Offentliga investeringar	**34 663**	**35 900**	**37 710**	**39 260**	**– 6,1**	**–2,0**	**–1,0**
därav: myndigheter	17 567	18 654	19 200	19 560	– 4,2	–5,0	–1,5
Summa offentlig sektor	**187 251**	**205 467**	**221 430**	**235 230**	**0,5**	**0,5**	**0**

[1] Inkl. affärsverk samt statliga och kommunala bolag exkl. bostadsinvesteringar.

Källor: Ekonomidepartementet, konjunkturinstitutet, riksrevisionsverket och statistiska centralbyrån.

Tabell 9: 6 Den totala offentliga sektorns inkomster och utgifter 1980–1983

		Milj. kr.				Förändring, %		
		1980	1981	1982	1983	1980–1981	1981–1982	1982–1983
1	Inkomster	**306 006**	**345 589**	**373 710**	**405 530**	**12,9**	**8,0**	**8,5**
1.1	Skatter	184 202	205 060	223 010	240 840	11,3	9,0	8,0
1.2	Socialförsäkringsavgifter	74 643	85 917	85 080	92 700	15,1	−1,0	9,0
1.3	Övriga inkomster	47 161	54 612	65 620	71 990	15,8	20,0	9,5
2	Utgifter	**327 040**	**375 632**	**410 250**	**442 120**	**14,9**	**9,0**	**8,0**
2.1	Transfereringar	152 287	182 327	202 180	221 540	19,7	11,0	9,5
2.1.1	Till hushåll	98 290	111 530	120 110	126 630	13,5	7,5	5,5
2.1.2	Till företag inkl. livsmedels- och bostadssubventioner	28 264	33 848	38 290	41 440	19,8	13,0	8,0
2.1.3	Till internationell verksamhet	4 141	4 242	4 810	5 190	2,4	13,5	8,0
2.1.4	Övriga transfereringar	21 592	32 707	38 970	48 280	51,5	19,0	24,0
2.2	Konsumtion	152 588	169 567	183 720	195 970	11,1	8,5	6,5
2.3	Realinvestering	22 691	23 787	24 370	24 480	4,8	2,5	0,5
2.4	Korrigeringspost[1]	− 526	− 49	− 20	130			
3	Finansiellt sparande	**−21 034**	**−30 043**	**−36 540**	**−36 590**	**42,8**	**21,5**	**0**
4	Över statsbudgeten finansierad utlåning	**13 997**	**11 972**	**15 100**	**15 000**			

[1] Inkl. nettot av kommunala mark- och fastighetsköp.

Källa: Ekonomidepartementet.

I tabell 9:6 redovisas den offentliga sektorns inkomster och utgifter 1980–1983. Transaktionerna mellan de tre delsektorerna har eliminerats varför tabellen endast visar transaktionerna mellan den offentliga sektorn och samhällsekonomin i övrigt.

Fr. o. m. 1978 har hela den offentliga sektorn uppvisat sparandeunderskott. Under 1980 beräknas underskottet ha varit drygt 21 miljarder kr. Den fortgående försämringen av statens finansiella sparande i kombination med stagnerande sparöverskott i den allmänna pensionsfonden ligger bakom denna utveckling. Under 1982 beräknas kommunernas finansiella ställning vara relativt god, medan statens finansiella sparande försämras. Totalt sett beräknas den offentliga sektorns finansiella sparande försämras med 9 miljarder kr. 1981 till ca 30 miljarder kr. i sparandeunderskott motsvarande 5,3 % av BNP. 1982 försämras sparandet med ytterligare nära 6 miljarder till 36 miljarder kr. Uppbromsningen av budgetunderskottet inom den statliga sektorn och förbättringen av det finansiella sparandet i socialförsäkringssektorn och kommunerna gör att det finansiella sparandet för hela offentliga sektorn blir nominellt oförändrat 1983. Sparandets andel av BNP sjunker därmed till 5,4 %.

För att få en uppfattning om volymutvecklingen av den offentliga utgiftstakten kan man studera förändringen av offentlig konsumtion och investering i fasta priser, dvs. deflaterade med sektorns egna deflatorer. För att få även transfereringarna i fasta priser kan man deflatera dessa med impli-

citprisindex för privat konsumtion. Transfereringarna går nämligen till ca 60% till hushåll. De offentliga utgifterna beräknade på detta sätt framgår av följande tablå.

	1980	1981	1982	1983
Utgifter	3,0	4,1	0,8	1,7
därav: staten	3,1	6,3	0,5	3,8
socialförsäk-ringssektorn	3,9	2,9	1,1	0,0
kommuner	2,7	2,3	0,9	−0,1

I vissa sammanhang vill man jämföra offentliga inkomster och utgifter med BNP och dess utveckling i fasta priser. Detta mått visar bl. a. hur stor den totala skattekvoten är i förhållande till BNP. Utvecklingstakten visar hur snabbt de offentliga inkomsterna och utgifterna växer i förhållande till BNP:s utveckling.

	1970–1979	1980	1981	1982	1983
Inkomster	4,2	1,7	2,7	0,0	2,9
därav: skatter	3,0	−0,8	1,2	0,5	2,4
avgifter	8,8	6,8	4,7	−8,5	3,3
Utgifter	5,9	3,4	4,4	1,0	2,1
Utgifter exkl. räntor	5,8	1,6	2,1	0,1	0,5
därav: staten	6,0	2,4	6,4	1,0	3,9
staten exkl. statsskuldsräntor	5,6	−1,7	1,2	−1,1	−0,2
socialförsäkringssektorn	12,8	3,9	4,1	2,3	0,0
kommunerna	4,2	4,2	2,5	0,5	1,0
BNP	2,0	1,9	−0,9	1,4	2,4

Den *reala* utvecklingen av offentliga inkomster och utgifter samt BNP, deflaterade med BNP-deflatorn, framgår av ovanstående uppställning (årlig procentuell volymförändring). Inkomster och utgifter i löpande priser för den offentliga sektorn samt BNP i fasta priser har hämtats från nationalräkenskaperna för perioden 1970–1981. Transfereringar inom den offentliga sektorn har nettats bort.

Den reala utvecklingen av de totala offentliga utgifterna ökade under 1970-talet med 5,9% per år, dvs. betydligt snabbare än BNP som ökade 2% under samma tid. Under 1980 ökade de offentliga utgifterna med endast 3,4% vilket är betydligt långsammare än under 1970-talet. Under 1980 uppvisade framför allt staten en markant nedgång i utgiftstakten. Nedgången blir ännu mer markant om man ser till utgiftstakten exkl. statsskuldsräntor. Realt hade då staten en minskning av utgifterna med 1,7%.

1981 beräknas de totala utgifterna öka med 4,4% vilket är långsammare än under 1970-talet, men snabbare än 1980. Ökningen beror framför allt på

att statsutgifterna beräknas stiga med 6,4 % vilket till stor del beror på de kraftiga ökningarna av statsskuldsräntorna. Exkl. statsskuldsräntor ökar statsutgifterna med endast 1,2 %. För 1982 beräknas den reala offentliga utgiftstakten bromsas upp kraftigt till 1 %, vilket är lägre än den beräknade ökningen av BNP. Minskningen är främst hänförlig till staten, men även kommunerna uppvisar en kraftigt minskande ökningstakt. Den högre ökningstakten som erhålls på detta sätt jämfört med den tidigare beskrivna metoden förklaras framför allt av att BNP-deflatorn i allmänhet är lägre än deflatorn för offentlig konsumtion och investering samt implicitprisindex för privat konsumtion.

Som framgick av ovanstående har den reala utgiftsökningen i den offentliga sektorn varit större än BNP-tillväxten under 1970-talet. Som en följd härav har de konsoliderade utgifterna satta som relation till BNP ökat trendmässigt under 1970-talet, från 45 % 1970 till 66 % 1981. Detta framgår av nedanstående tablå.

Den totala konsoliderade offentliga sektorns andel av BNP

	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983
Utgifter	44,8	46,5	47,4	45,9	49,1	49,9	52,6	58,7	60,6	61,7	62,6	65,9	65,8	65,7
Inkomster	48,9	51,6	51,8	50,0	51,0	52,7	57,2	60,4	60,2	58,7	58,6	60,7	59,9	60,2
Skatter + avgifter	41,0	43,4	43,2	41,5	42,5	44,0	48,5	51,4	50,8	49,9	49,5	51,1	49,4	49,6

Inkomsterna har också ökat som andel av BNP men inte lika snabbt. Från 1977 har de legat i stort sett oförändrade på ca 60 % av BNP medan utgifterna ökat från 59 till ca 66 % av BNP 1983. Detta kan också avläsas i den konsoliderade offentliga sektorns finansiella sparande. 1977 är inkomstandelen fortfarande något större än utgiftsandelen och det är också det sista år som det totala finansiella sparandet är positivt. Utvecklingen från 1977 framgår av nedanstående tablå.

Offentliga sektorns totala finansiella sparande

1977	6 133 milj. kr.
1978	− 1 989 milj. kr.
1979	−13 803 milj. kr.
1980	−21 034 milj. kr.
1981	−30 043 milj. kr.
1982	−36 540 milj. kr.
1983	−36 590 milj. kr.

En jämförelse mellan offentliga utgifter och inkomster samt BNP är pedagogisk. Man får dock komma ihåg att offentliga utgifter och inkomster inte ingår i sin helhet i BNP. Av offentliga utgifter är det endast konsumtion och investering som ingår i BNP och de utgör endast ca 33 %. Resten av utgifterna, dvs. transfereringarna ingår således inte. Även på inkomstsidan förekommer en del inkomster som ej ingår i BNP, t.ex. skatt på transfereringar, dvs. beskattade sociala förmåner. Både inkomster och

utgifter kan därför åtminstone teoretiskt överstiga BNP. Att hitta ett objektivt mått på offentliga sektorns storlek är därför inte lätt. Ett sätt som rekommenderas av OECD är att mäta offentliga sektorns totala utgifter resp. inkomster som andel av hela ekonomins totala utgifter och inkomster. Resultatet framgår av nedanstående tablå.

	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980
Andel av inkomsterna	28,1	29,2	29,4	28,5	27,9	29,0	30,3	31,0	30,4	29,5	29,1
Andel av utgifterna	25,7	26,9	27,6	27,2	26,8	27,6	27,8	29,7	30,8	30,3	30,1

Av tablån framgår att offentliga sektorns storlek mätt på detta sätt utgör ca 30% av totala ekonomin och varit sjunkande sedan 1978. Det är en mindre andel än vad offentlig konsumtion utgör av BNP.

9.6 Beräkning av finanspolitiska effekter

Under många år har en enkel modell använts i nationalbudgetarbetet för att belysa de samlade finanspolitiska effekterna inte bara av statsbudgetens förändringar, utan även av förändringar i kommunernas och socialförsäkringssektorns inkomster och utgifter. Beräkningarna syftar till att belysa hur reala förändringar i de offentliga inkomsterna och utgifterna påverkar samhällsekonomin. Dessutom har särskilda beräkningar utförts för effekterna av vissa ekonomisk-politiska åtgärder, t. ex. investeringsstimulerande åtgärder, lagerstöd och industripolitiskt stöd i form av lån. Till den offentliga sektorn räknas i detta sammanhang också investeringar i statliga och kommunala affärsverk och bolag. Som mått på den finanspolitiska effekten utnyttjas de reala förändringarna i procent av BNP i fasta priser. För närmare beskrivning av metodiken när det gäller de finanspolitiska effektberäkningarna kan hänvisas till tidigare nationalbudgeter.[1]

Förändringar i delposter i de offentliga inkomsterna och utgifterna ger olika effekter på samhällsekonomin. Om det sker sammansättningsförskjutningar som har större påverkan på samhällsekonomin i övrigt, blir den finanspolitiska effekten större än vad den annars skulle ha blivit. Genom att göra antaganden om bl. a. de marginella konsumtions- och importbenägenheterna tas i modellen hänsyn till dessa förhållanden. Till grund för effektberäkningarna ligger således bedömningar av dels importbenägenheterna för privat konsumtion samt för offentlig konsumtion och investering, dels hushållens konsumtionsbenägenhet för olika slags inkomster.

Det aktuella konjunkturläget liksom även efterfrågeökningarnas sam-

[1] En mer utvecklad finanspolitisk effektmodell är under utarbetande vid konjunkturinstitutet. Denna väntas medföra en revidering av multiplikatorerna. På det sätt som budgetunderskottet finansieras får t. ex. de statliga ränteutgifterna sannolikt inte så stor expansiv effekt i verkligheten. I avvaktan på detta utvecklingsarbete används t. v. de gamla multiplikatererna. Se vidare i appendix efter nationalbudgeten.

mansättning påverkar de marginella inkomstbenägenheternas storlek. För 1981 har den marginella importbenägenheten för privat konsumtion förutsatts uppgå till 0,25. 1982 och 1983 antas denna importbenägenhet vara 0,30 resp. 0,35. Importbenägenheterna för offentlig konsumtion och investering har uppskattats till lägre tal än för privat konsumtion. Hushållens marginella konsumtionsbenägenhet för 1981, 1982 och 1983 har i likhet med tidigare beräkningar förutsatts vara 0,7.

Med de antaganden om import- och konsumtionsbenägenheter som redovisats ovan erhålls ur modellen värden på ett antal multiplikatorer. Med tillämpning av dessa multiplikatorer kan den totala effekten av förändringar i den offentliga sektorns verksamhet på bruttonationalprodukten räknas fram. För några av de viktigaste variablerna redovisas multiplikatorerna för 1981 till 1983.

	1981	1982	1983
Byggnadsinvesteringar	1,7	1,6	1,5
Maskininvesteringar	1,3	1,3	1,2
Offentliga löner	1,9	1,8	1,7
Övrig offentlig konsumtion	1,5	1,4	1,4
Permanenta transfereringar till hushåll	1,1	1,0	0,9
Direkta skatter	−1,0	−0,9	−0,8
Indirekta skatter	−0,9	−0,9	−0,9

I modellen varierar dessa multiplikatorer genom antaganden om importbenägenheten med konjunkturerna. Syftet är att samma multiplikatorer ska användas för år som befinner sig i samma fas av konjunkturen.

I tabell 9:7 redovisas beräkningar över finanspolitiska effekter för 1975–1983. Frågan om hur den offentliga sektorns effekt på ekonomin i övrigt skall beräknas, är svår att besvara både utifrån teoretiska och praktiska utgångspunkter. Den beräkningsmetodik som har använts innebär att om de offentliga utgifterna och inkomsterna inte förändras realt sett

Tabell 9:7 Finanspolitiska effekter 1975–1983
Procent av bruttonationalprodukten i fasta priser

	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983
Staten: direkt effekt	0,3	0,2	−0,2	0,3	0,3	0,2	−0,2	0,0	−0,1
indirekt effekt	0,1	0,9	2,4	3,1	2,2	−0,5	0,8	0,4	−0,1
Summa	**0,4**	**1,1**	**2,2**	**3,4**	**2,5**	**−0,3**	**0,6**	**0,4**	**−0,2**
Kommunerna: direkt effekt	0,5	0,5	0,9	0,8	0,8	1,9	0,5	0,3	0,0
indirekt effekt	0,6	−0,1	−0,7	−1,8	0,2	0,4	−0,2	−0,1	−0,5
Summa	**1,1**	**0,4**	**0,2**	**−1,0**	**1,0**	**2,3**	**0,3**	**0,2**	**−0,5**
Socialförsäkringssektorn[1]	0,4	−0,2	0,4	0,5	0,3	0,2	0,1	0,3	−0,1
Totalt	**1,9**	**1,3**	**2,8**	**2,9**	**3,8**	**2,2**	**1,0**	**0,9**	**−0,8**

[1] Inkl. allmänna pensionsfonden.

Källa: Ekonomidepartementet.

Tabell 9: 8 Finanspolitiska effekter 1980–1983
Procent av bruttonationalprodukten i fasta priser

	1980	1981	1982	1983
Staten				
Inkomster	**0,0**	**0,1**	**0,4**	**−0,4**
därav: direkt skatt	0,4	0,5	−0,2	0,4
indirekt skatt	−0,4	−0,4	0,7	−0,6
Utgifter	**−0,3**	**0,5**	**0,0**	**0,2**
därav: transfereringar m. m.	−0,4	1,1	0,1	0,4
konsumtion	−0,1	−0,3	−0,5	−0,3
investeringar	0,2	−0,3	0,4	0,1
Summa staten	**−0,3**	**0,6**	**0,4**	**−0,2**
Kommunerna				
Inkomster	**−0,2**	**−0,2**	**0,0**	**−0,7**
därav: skatter	0,2	−0,1	−0,3	−0,5
Utgifter	**2,5**	**0,5**	**0,2**	**0,2**
därav: transfereringar	0,0	−0,1	0,0	0,0
konsumtion	2,3	0,6	0,6	0,5
investeringar	0,2	0,0	−0,4	−0,3
Summa kommunerna	**2,3**	**0,3**	**0,2**	**−0,5**
Summa offentlig sektor	**2,2**	**1,0**	**0,9**	**−0,8**

Källa: Ekonomidepartementet.

från den uppnådda nivån uppstår ingen finanspolitisk effekt. Även om den offentliga sektorns finansiella sparande är oförändrat kan emellertid en finanspolitisk effekt uppstå genom att det sker förskjutningar mellan olika typer av inkomster och utgifter.

För hela perioden 1975–1982 har den offentliga sektorn haft eller beräknats få en expansiv effekt på samhällsekonomin. 1979 var det år då effekten var störst. Därefter har denna gradvis avtagit för att 1983 för första gången beräknas få en kontraktiv effekt.

Denna successiva neddragning återfinns både inom den statliga och kommunala sektorn samt inom socialförsäkringssektorn.

Samtliga sektorer beräknas få en kontraktiv effekt 1983, ett år som bedöms innebära en konjunkturuppgång.

Av tabell 9: 8 framgår något utförligare hur olika delposter i den offentliga sektorns inkomster och utgifter bidrar till den totala finanspolitiska effekten för 1980–1983.

Staten fick en kontraktiv effekt på ekonomin högkonjunkturåret 1980. Det berodde helt på den kraftiga minskningen av utbetalningarna för industripolitiska åtgärder.

De sänkningar av den direkta skatten som gjordes bl. a. för att underlätta avtalsrörelsen uppvägdes av de senare beslutade höjningarna av de indirekta skatterna, bl. a. av mervärdeskatten. Trots nominellt sett kraftigt ökade statsutgifter – nära 22 miljarder – blev den finanspolitiska effekten negativ. Detta berodde på att utgifter med hög multiplikatoreffekt som

t. ex. industripolitiska åtgärder minskar kraftigt medan utgifter med låg multiplikatoreffekt, t. ex. räntor på statsskulden, ökar kraftigt.

1981 hade staten en liten men dock expansiv effekt på ekonomin. Den berodde nästan uteslutande på de kraftiga utgiftsökningarna för industripolitiska åtgärder och utbetalningar för räntor på statsskulden, vilken trots sin låga multiplikatoreffekt ändå ger ett stort bidrag till den totala effekten. Dessa ökningar motverkas till en del av de utgiftsbesparingar som började få verkan 1981 och som framför allt drabbade statlig konsumtion och investering. På inkomstsidan fick sänkningarna av den direkta skatten positiva effekter som delvis motverkar effekten från de indirekta skatterna. Sänkningen av mervärdeskatten i november får däremot ingen märkbar inverkan förrän 1982.

1982 beräknas bli det år då besparingarna på allvar slår igenom. Den expansiva effekt som ökningarna av utgifterna för räntor och industripolitiska åtgärder medför motverkas delvis av de reala neddragningarna för transfereringarna till kommuner och hushåll. Den expansiva effekten från investeringarna, vilken helt beror på ökningar hos affärsverken (SJ, televerket, luftfartsverket), upphävs genom den beräknade minskningen av statlig konsumtion. Den kraftigaste stimulerande effekten 1982 kommer på inkomstsidan och beror på sänkningen av mervärdeskatten i november 1981.

För 1983 beräknas de reala neddragningarna av transfereringarna vara mindre än de reala ökningarna av räntor och industripolitiska åtgärder. Ökningen av affärsverkens investeringar överstiger den reala minskningen av de statliga myndigheternas investeringar. Tillsammans med ökningen av transfereringarna och de statliga investeringarna har de statliga utgifterna en expansiv effekt på ekonomin. På inkomstsidan har minskningen av den direkta skatten genom skattereformen en positiv effekt. Denna minskning motsvaras av en lika stor ökning bland de indirekta skatterna. Reformen finansierar en ökning av löneskatten. Att den sammanlagda effekten blir negativ beror på att multiplikatorn för den indirekta skatten är högre än den för den direkta skatten.

För *kommunerna* innebär framför allt ökningen av konsumtionen expansiva finanspolitiska effekter. Dessa var störst 1980 för att därefter avta. Även investeringarna uppvisar en minskande effekt, vilka 1982 och 1983 väntas bli negativa. På inkomstsidan medför de ökade kommunalskattemedlen 1981–1983 kontraktiva effekter. Sammantaget innebär detta att kommunerna har en expansiv men avtagande effekt åren 1980–1982 för att 1983 förbytas i en kontraktiv effekt.

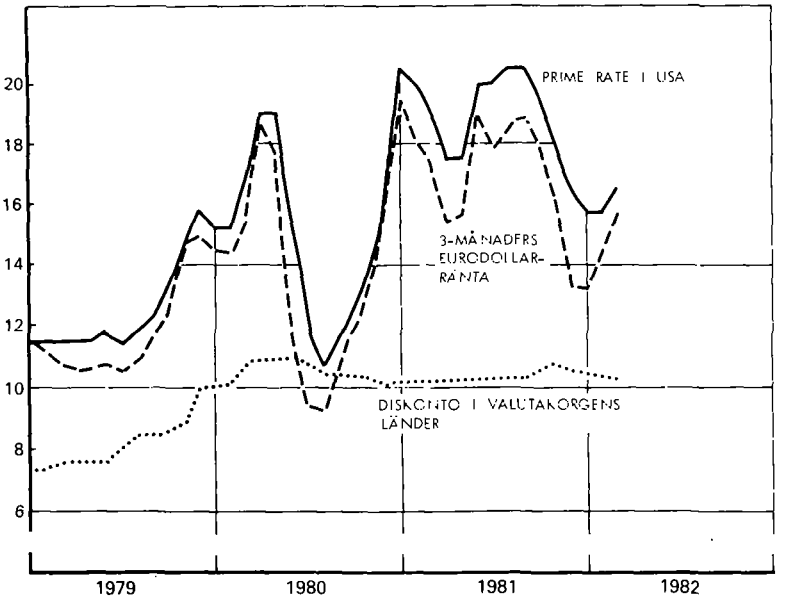
Socialförsäkringssektorn har sedan 1977 haft en svagt expansiv effekt på ekonomin. Orsaken härtill är att transfereringarna till hushållen vuxit väsentligt snabbare än den huvudsakliga inkomstposten, socialförsäkringsavgifterna. Detta beräknas gälla även för 1982. För 1983 kommer sektorn att få en kontraktiv effekt på ekonomin. Detta beror på den reala neddragningen av transfereringarna till hushållen, vilken är orsakad av framför allt förändringarna i sjukförsäkringssystemet.

10 Kreditmarknaden

Det under senare år ansträngda betalningsbalansläget har i ökad grad gjort den svenska kreditmarknaden känslig för internationella ränteförändringar. Den inhemska räntenivån har också fått anpassas till det internationella ränteläget. Upptrappningen av den internationella räntenivån inleddes under andra halvåret 1979 och fortsatte under 1980 med en temporär nedgång under våren och sommaren 1980 (diagram 10: 1). Det svenska diskontot kom mot denna bakgrund att höjas vid fyra tillfällen under senare delen av 1979 och i början av 1980, sammanlagt från 6,5 % till 10 % (diagram 10: 2). Någon sänkning av det svenska ränteläget skedde ej under våren och sommaren 1980. Istället inriktades kreditpolitiken på att motverka de räntesänkningstendenser, som uppkommit på den korta marknaden.

Räntestegringen utomlands nådde en höjdpunkt runt årsskiftet 1980/81. Den allt större dispariteten mellan den inhemska och utländska räntenivån tillsammans med förväntningar om en nedskrivning av den svenska kronan ledde till ett utflöde av valuta, vilket under januari 1981 blev påfallande kraftigt. I syfte att dämpa det betydande valutautflödet vidtogs en serie åtgärder. Den 20 januari beslöt riksbanken att höja diskontot från 10 till 12 %. För att förstärka diskontohöjningens effekt på penningmarknadsräntorna – specialinlånings- och bankcertifikaträntan – skärptes villkoren för

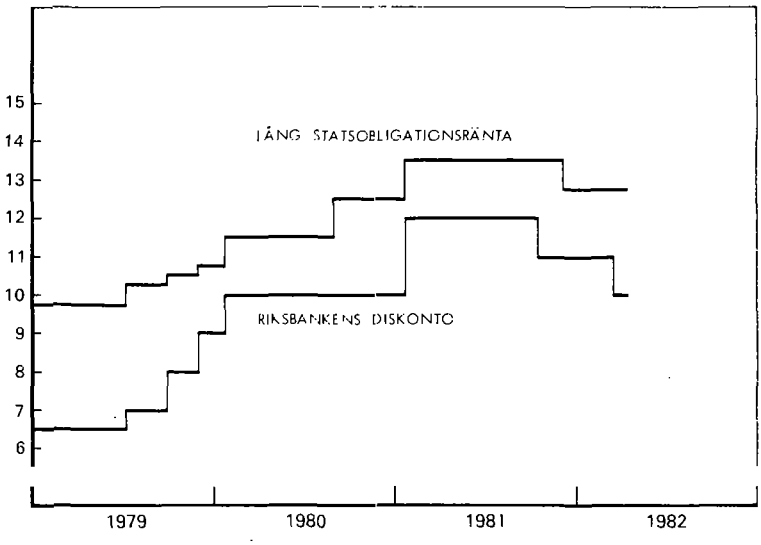
Diagram 10: 1 Räntor utomlands 1979–1982
Procent

Källa: Riksbanken.

Diagram 10: 2 Diskontot för Sverige samt emissionsvillkor för långa statslån 1979–1982

Procent

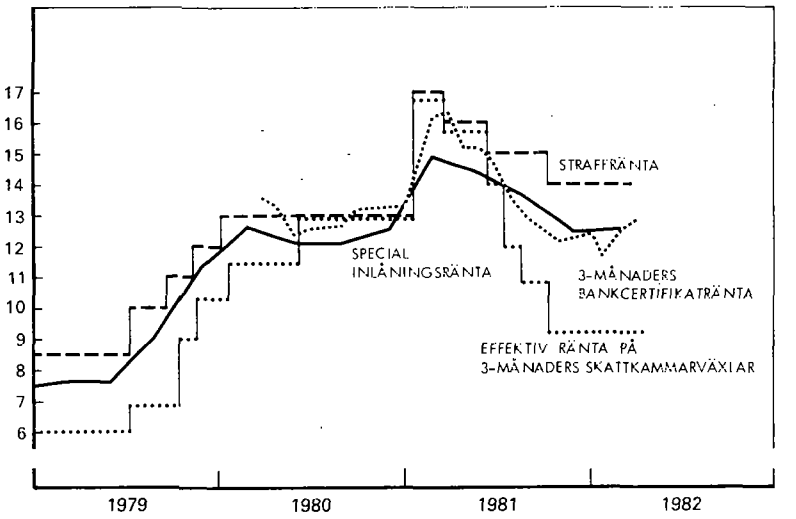

Källa: Riksbanken.

bankernas upplåning i riksbanken. Den s. k. straffräntan höjdes från 13 % till 17 % (diagram 10: 3). Samtidigt justerades kassakraven uppåt för att öka bankernas upplåningsbehov i riksbanken. I linje med strävan att pressa upp den inhemska räntenivån höjde samtidigt riksgäldskontoret skattkammarväxeldiskontot, varvid den effektiva avkastningen på skattkammarväxlar kom att uppgå till närmare 17 %. I början av februari infördes utlåningstak. Detta innebar, att affärsbankernas övrigutlåning i svenska kronor, jämte tillväxt av fordran på finansbolag och fordran i svenska kronor på utländsk bank avseende krediter för finansiering av svensk export och import, skulle uppgå till högst 5 % under perioden 30 juni 1980–30 juni 1981. Avsikten med åtgärderna var dels att begränsa utlåningen i svenska kronor dels att stimulera företagen att ta hem sina utlandslikvider.

De i januari vidtagna kreditpolitiska åtgärderna tillsammans med i februari aviserade finanspolitiska besparingsåtgärder bromsade upp utflödet och vände det i ett inflöde. Omsvängningen i valutaströmmarna i kombination med en viss nedgång i den internationella räntenivån innebar att kreditpolitiken kunde lättas något. En sänkning av de korta inhemska räntorna kunde äga rum. Fr. o. m. den 10 mars låg affärsbankernas kassakrav på 2 %, vilket var 2 procentenheter lägre än under det ansträngda läget i januari. Straffräntan sänktes den 26 mars och den 11 juni med sammantaget 2 procentenheter till 15 %. Samtidigt sänkte riksgäldskontoret diskontot på skattkammarväxlar, varvid den effektiva avkastningen sjönk från strax under 17 % till cirka 14 %. Under våren och sommaren steg

Diagram 10: 3 Korta räntor i Sverige 1979–1982
Procent

Källa: Riksbanken.

räntorna utomlands ånyo. De korta räntorna på den svenska kreditmarknaden fortsatte dock att falla. Skattkammarväxelräntan sänktes ytterligare i juli och augusti. Straffräntan behölls vid dessa båda tillfällen oförändrad. Penningmarknadsräntorna föll i anslutning till sänkningen av nyssnämnda räntor.

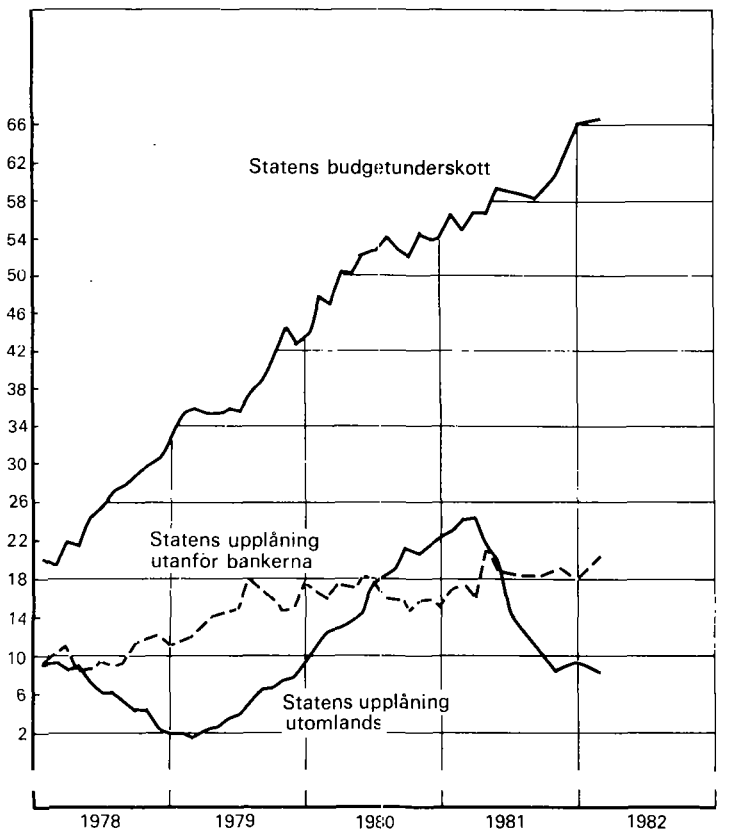
Som ett led i den ekonomiska politiken devalverades den svenska kronan med 10% den 14 september 1981. Devalveringen, sänkningarna av de inhemska marknadsräntorna samt nedgången i främst den amerikanska och tyska räntenivån gjorde det möjligt för riksbanken att låta det svenska diskontot sjunka från 12% till 11% fr. o. m. den 15 oktober. Straffräntan sjönk samtidigt från 15 till 14%.

En fortsatt nedgång i den internationella räntenivån möjliggjorde i början av 1982 en ytterligare anpassning av den svenska räntan till det svaga inhemska konjunkturläget och den sjunkande investeringsaktiviteten. Fr. o. m. den 12 mars sänkte riksbanken diskontot från 11 till 10%. Härigenom återfördes diskontot till den nivå det hade före den kraftiga höjningen i januari 1981. För att behålla möjligheterna att kontrollera valutautflödet bibehölls straffräntan vid 14%. Penningmarknadsräntorna förutsågs härigenom komma att hållas uppe. Kassakraven höjdes ånyo till 4% för samtliga banker fr. o. m. den 15 april för att möta kommande mycket stora statliga utgiftsöverskott.

Som framgått ovan tvingade det ansträngda valutaläget i januari 1981 fram en mycket kraftig höjning av de korta räntorna. Räntesatsen på prioriterade obligationer höjdes visserligen samtidigt med 1% till 13,5%.

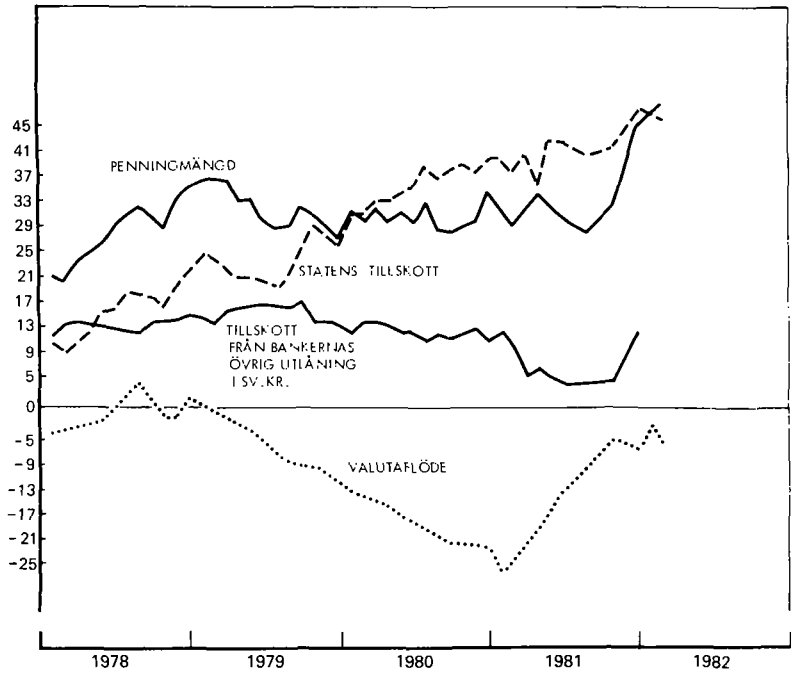
Obligationsmarknaden blev dock dämpad. Marginalen mellan diskonto och statsobligationsränta krympte från 2,5 till 1,5 % (diagram 10:2). De korta räntorna kom att ligga över räntan för långfristiga placeringar. Placeringarna fick härigenom en kortare karaktär med återverkningar på framför allt finansieringen av statsbudgeten. I och med att den långa räntan hölls oförändrad vid diskontosänkningen i oktober 1981 ökade ånyo marginalen mellan kort och lång ränta till 2,5 %. Åtgärderna i oktober föregicks av förväntningar om ett sjunkande ränteläge, som tillsammans med bankernas goda likviditet ledde till omfattande placeringar i stats- och bostadsobligationer. Den förbättrade balansen på kapitalmarknaden samt en svag kreditefterfrågan möjliggjorde en sänkning av den långa räntan. Den 3 december 1981 sänktes räntesatsen på prioriterade bostadsobligationer och för statens långfristiga obligationslån med 0,75 procentenheter till 12,75 %. I och med diskontosänkningen i mars 1982 kom marginalen mellan diskonto och statsobligationsränta att återställas och vidgas till 2,75 %.

Diagram 10:4 Statens budgetunderskott 1978–1982
Miljarder kr., 12-månadersförändringar.

Källa: Riksgäldskontoret.

Diagram 10: 5 Penningmängden samt dess påverkande faktorer 1978–1982
Miljarder kr., 12-månadersförändringar

Anm. Valutaflödet definieras som förändringen i valutareservens transaktionsvärde exkl. statens och riksbankens lånetransaktioner samt tilldelning av särskilda dragningsrätter.
Källor: Konjunkturinstitutet och riksbanken.

10.1 Likviditetsutvecklingen

Penningmängden

För att öka statens upplåning på marknaden utanför bankerna har under senare år betydande åtgärder företagits och påtagliga resultat uppnåtts. Samtidigt har emellertid det statliga utgiftsöverskottet accelererat i en än snabbare takt (diagram 10: 4). Statens likviditetstillskott till ekonomin har därmed tilltagit (diagram 10: 5). I syfte att begränsa likviditetstillskotten har åtgärder för att dämpa bankernas utlåning vidtagits. Under 1979 och 1980 kom ett kontinuerligt växande utflöde av utländska valutor, som i och för sig kanske haft samband med statsbudgetens utveckling, att verka återhållande på penningmängdens tillväxt. Under 1981 minskade utflödet successivt. Kreditefterfrågan var samtidigt avmattad under året. Penningmängden ökade med 14,4 % från december 1980 till december 1981 men låg genomsnittligt under året 11–12 % över 1980 års nivå.

Tabell 10:1 Penningmängden 1980–1981
Milj. kr.

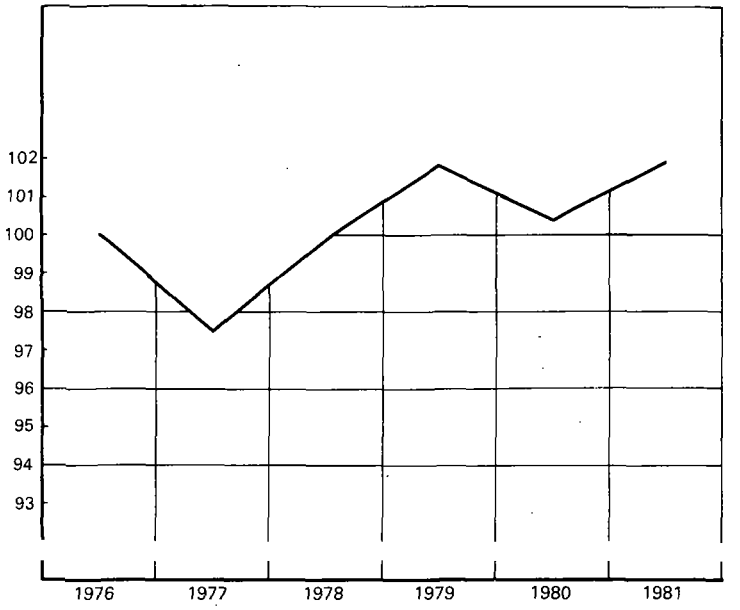
	1980	1981
Penningmängd, ökning:		
Banktillgodohavanden inkl. bankcertifikat (netto)	31 856	42 491
Sedlar och mynt	2 638	2 475
Summa	**34 494**	**44 966**
Tillskott genom:		
Valutareservens förändring	– 11	5 266
Statens upplåning i utlandet (ökning = –)	–22 057	– 9 368
Statens utgiftsöverskott	54 429	66 014
Statens upplåning utanför bankerna (ökning = –)	–14 897	–18 133
Medel på investeringskonton i riksbanken (ökning = –)	66	– 1 863
Likviditetskonton i riksbanken (ökning = –)	– 214	3 412
Övriga riksbankstransaktioner	– 3 988	– 8 603
Bankernas utlåning till allmänheten exkl. refinansiering i utlandet	15 043	8 915
Bankernas nettoförvärv av hypoteksobligationer	5 802	5 165
Bankernas fordringar på övriga kreditinstitut	1 160	– 1 995
Bankerna, diverse	– 839	– 3 844
Summa	**34 494**	**44 966**

Anm. Uppgifterna om valutareserven i tabellen redovisar bokförda värden. Detta innebär, att kurseffekten ingår i valutareservens förändring och i övriga riksbanksstransaktioner och påverkar ej penningmängden.
Källa: Riksbanken.

Beloppsmässigt ökade penningmängden med 45 miljarder kr. under 1981, vilket var 10,5 miljarder kr. mer än 1980 (tabell 10:1). Till den betydande tillväxten 1981 bidrog bland annat statens transaktioner. Vidare var valutautflödet exklusive de statliga kapitaltransaktionerna väsentligt lägre 1981 än 1980. De stora avlyften av bankernas bostadsbyggnadskrediter under hösten 1981 som följd av de omfattande teckningarna på bostadsobligationer kom däremot att få en likviditetshämmande inverkan. Bankernas stock av utestående bostadsbyggnadskrediter minskade 1981 med 3 miljarder kr. jämfört med en uppbyggnad på 4,5 miljarder kr. 1980.

Penningmängdens ökning översteg med några procentenheter bruttonationalproduktens ökning i löpande priser. Denna uppgick till 9,0 % mellan 1980 och 1981. Detta innebär, att den reala likviditeten, uttryckt som kvoten mellan ett genomsnitt av penningmängden över året och bruttonationalprodukten, visade en dragning uppåt (diagram 10:6).

Diagram 10: 6 Real likviditet 1976–1981
Index 1976 = 100

Anm. Den reala likviditeten är definierad som kvoten mellan ett index för penningmängden och ett index för bruttonationalprodukten till löpande priser.
Källor: Konjunkturinstitutet, riksbanken och statistiska centralbyrån.

Likviditetsutvecklingen inom vissa sektorer

Under 1981 växte banktillgodohavanden från kommuner, företag och hushåll med 35,5 miljarder kr., vilket var drygt 7 miljarder kr. mer än 1980 (tabell 10: 2). Placeringarna i bankcertifikat var, sett över 1981 som helhet, närmare 7 miljarder kr. lägre jämfört med 1980. Ett kraftigt omslag från bankcertifikat till specialinlåning ägde rum under andra halvåret 1981. Bakom denna utveckling låg stora svängningar i bankcertifikaträntan under 1981.

Kommunernas banktillgodohavanden byggdes upp i en allt snabbare takt under 1981 vilket även kreditmarknadsstatistiska uppgifter för kommuner visar (tabell 10: 7). En ännu mer markant ökning ägde rum i företagens banktillgodohavanden, där ökningen var nära 7 miljarder kr. större 1981 än 1980.

Diagram 10: 7 ger en samlad bild av de olika samhällssektorernas reala likviditet. Vid skattningen av denna likviditet relateras den monetära likviditeten till ett mått på transaktionerna. Av diagrammet framgår, att den snabba stegringen i kommunernas reala likviditet under tidigare år, till följd av en snabb monetär expansion, bröts 1980. Kommunernas utgifter växte då i snabbare takt än den monetära likviditeten. Under 1981 fortsatte den nedåtgående trenden i kommunernas reala likviditet främst till följd av

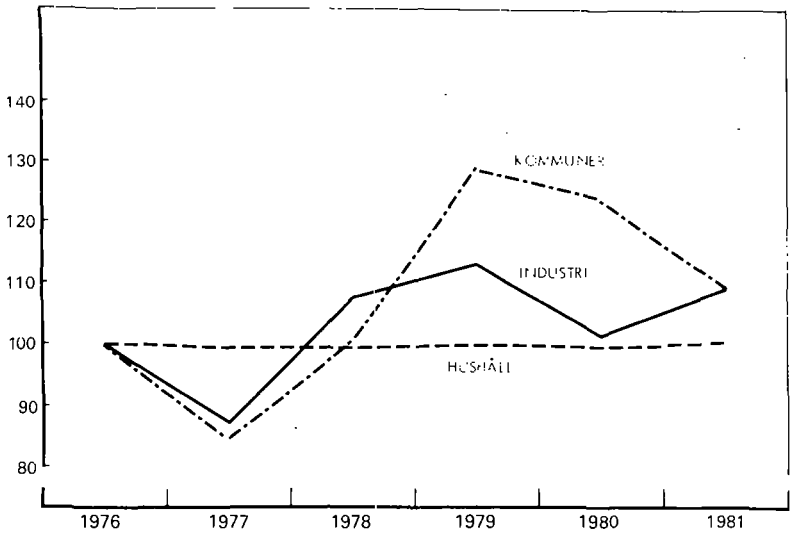
Tabell 10:2 Inlåning i bankerna från vissa sektorer 1980–1981
Milj. kr., förändring

	1980	1981
Kommuner	1 721	2 330
Icke-finansiella företag	5 564	12 436
Hushåll	20 788	20 775
Summa banktillgodohavanden	**28 073**	**35 541**

Anm. Inklusive bankcertifikat, exklusive medel på konto i riksbanken. Bankerna har även inlåning från andra insättarkategorier än de som ingår i tabellen varför tabellens summa ej överensstämmer med totalen för bankernas inlåning från allmänheten.
Källa: Statistiska centralbyrån.

en snabb utgiftsökning. Även industrins reala likviditet vände 1980. En bidragande orsak till denna utveckling var den produktionsökning som skedde. Under 1981 vände industrins reala likviditet uppåt igen, då den monetära likviditeten accelererade snabbare än industriproduktionen i löpande priser. Hushållens reala likviditet uppvisar däremot en jämn utveckling, dvs. i första hand banktillgodohavandena hålls på en oförändrad nivå relativt konsumtionsutgifterna.

Diagram 10:7 Olika sektorers reala likviditet 1976–1981
Index 1976 = 100

Anm. Den reala likviditeten är för kommuner, industriföretag och hushåll definierad som kvoten mellan ett index för banktillgodohavanden och ett realekonomiskt aktivitetsindex. Omvandlingen från monetär till real likviditet har åstadkommits genom en division för kommunernas del med utgifterna för konsumtion och investeringar, för industriföretagens del med industriproduktionen och för hushållens del med den privata konsumtionen, allt i löpande priser.
Källa: Konjunkturinstitutet.

Tabell 10:3 Bankernas likvida tillgångar 1980–1981
Milj. kr., förändring

	1980	1981
A. Påverkande faktorer		
Valutareserven	– 11	5266
Statens upplåning i utlandet (ökning = –)	–22057	– 9368
Statens utgiftsöverskott	54429	66014
Statens upplåning utanför bankerna (ökning = –)	–14897	–18133
Allmänhetens innehav av sedlar och mynt (ökning = –)	– 2638	– 2475
Investeringskonton i riksbanken (ökning = –)	66	– 1863
Likviditetsutjämningskonton i riksbanken (ökning = –)	– 214	3412
Kassakvotsmedel i riksbanken (ökning = –)	6709	– 2932
Övriga riksbankstransaktioner	– 3988	– 8603
Summa	**17399**	**31318**
B. Affärsbankernas likvida tillgångar		
Nettofordringar på riksbanken	– 187	3726
Statspapper	16480	26040
Nettofordringar på sparbanker och föreningsbanker	– 720	– 2242
Summa	**15573**	**27524**
C. Spar- och föreningsbankernas likvida tillgångar		
Statspapper	1106	1552
Korta nettofordringar på affärsbanker	720	2242
Summa	**1826**	**3794**

Anm. Uppgifterna om valutareserven i tabellen redovisar bokförda värden. Detta innebär, att kurseffekten ingår i valutareservens förändring och i övriga riksbanks-transaktioner och påverkar ej likviditetsutvecklingen.
Källa: Riksbanken.

Bankernas likvida tillgångar

Bankernas likvida tillgångar exkl. kassakvotsmedel växte med drygt 31 miljarder kr. 1981, vilket var cirka 14 miljarder kr. mer än 1980 (tabell 10:3). Det var framför allt utflödet av utländska valutor, som verkade mindre återhållande på bankernas likviditetstillväxt än 1980. Även statens transaktioner gav ett större likviditetstillskott jämfört med 1980.

Sett över helåret 1981 placerade affärsbankerna mer än hela sin likviditetsökning på 27,5 miljarder kr. i statsobligationer, vilket var inte mindre än 88% av inlåningen inkl. bankcertifikaten. Kraftiga svängningar i utvecklingen av affärsbankernas likvida tillgångar och deras placeringar ägde dock rum under loppet av året. I början av året växte, i samband med ett högt ränteläge på penningmarknaden, affärsbankernas skattkammarväxelinnehav påtagligt. Förväntningar om ett sjunkande ränteläge försköt under den senare delen av året placeringarna. Affärsbankerna avyttrade då i hög grad skattkammarväxlar, samtidigt som deras nettoköp av statsobligationer blev synnerligen omfattande.

Tabell 10:4 Kreditmarknaden 1980 och 1981
Milj. kr., nettobelopp

Långivare	Låntagare					
	Staten	Kommuner	Bostäder	Företag	Hushåll	Summa
1980						
A. Svensk marknad						
Riksbanken	−593	–	–	– 7	27	−573
Affärsbanker	16421	464	6713	2984	3041	29623
Spar- och föreningsbanker	1106	188	3013	2816	2149	9272
Enskilda försäkringsinrättningar	3459	275	2795	5281	541	12351
Offentliga försäkringsinrättningar	6764	276	4027	3857	–	14924
Allmänheten	5215	−165	198	−411	–	4837
Summa	*32372*	*1038*	*16746*	*14520*	*5758*	*70434*
B. Utlandet[1]						
Genom valutabanker	530	17	–	6327	–	6874
Genom mellanhandsinstitut	–	−121	–	715	–	594
Övrigt	21527	– 6	–	−966	–	20555
Summa	*22057*	*−110*	–	*6076*	–	*28023*
Summa A+B	**54429**	**928**	**16746**	**20596**	**5758**	**98457**
C. Staten	–	*474*	*5412*	*5918*	*2193*	*13997*
Totalt A+B+C	**54429**	**1402**	**22158**	**26514**	**7951**	**112454**
1981						
A. Svensk marknad						
Riksbanken	11912	–	−1	−9	−205	11697
Affärsbanker	24117	715	934	6000	3628	35394
Spar- och föreningsbanker	1552	310	2022	1717	2126	7727
Enskilda försäkringsinrättningar	4525	28	6817	1520	800	13690
Offentliga försäkringsinrättningar	7641	286	4834	3477	–	16238
Allmänheten	6899	71	2917	−78	–	9809
Summa	*56646*	*1410*	*17523*	*12627*	*6349*	*94555*
B. Utlandet[1]						
Genom valutabanker	963	108	–	8983	–	10054
Genom mellanhandsinstitut	–	36	–	3571	–	3607
Övrigt	8405	607	–	1322	–	10334
Summa	*9368*	*751*	–	*13876*	–	*23995*
Summa A+B	**66014**	**2161**	**17523**	**26503**	**6349**	**118550**
C. Staten	–	*523*	*6161*	*6865*	*2901*	*16450*
Totalt A+B+C	**66014**	**2684**	**23684**	**33368**	**9250**	**135000**

[1] Avser långfristig nettoupplåning inkl. företagens kortfristiga nettoupplåning i utländska banker för finansiering av export och import samt valutabankernas utlåning i utländsk valuta till valutainlänning.
Källa: Riksbanken och konjunkturinstitutet.

10.2 Kreditinstitutens utlåning

Utlåningen på den inhemska organiserade kreditmarknaden exkl. statens direkta kreditgivning framgår av tabell 10:4. Kreditgivningen till staten ökade, medan den sjönk till företagen. Den svenska upplåningen i utlandet uppgick under 1981 till 24 miljarder kr., vilket var 4 miljarder kr.

mindre än 1980. En sektorvis omfördelning ägde dock rum. Under 1980 svarade staten för merparten av utlandsupplåningen, medan företagens andel härav dominerade 1981.

Affärbankernas totala kreditgivning uppgick under 1981 till 45,2 miljarder kr. vilket var 8,7 miljarder kr. mer än 1980. Ökningen avsåg främst långivning i form av obligationsplaceringar, men även refinansierade krediter i utländsk valuta till företagen ökade.

De kraftiga svängningarna i skattkammarväxelräntan under 1981 återspeglades som nämnts ovan i affärsbankernas finansiering av statsskulden. Under första halvåret var placeringarna i skattkammarväxlar betydande, medan en omkastning till statsobligationer ägde rum under den senare delen av året. För 1981 som helhet sjönk affärsbankernas skattkammarväxelinnehav med drygt 7 miljarder kr., vilket var ett omslag på ca 17 miljarder kr. jämfört med 1980. Affärsbankernas nettoköp av statsobligationer sjönk under första hälften av 1981 för att växa markant under andra halvåret. Bakom denna kraftiga tillväxt låg bl. a. en successiv nedtrappning av den korta räntan, varigenom placeringar i statsobligationer kom att framstå som attraktivare. Även förväntningarna om ett sjunkande räntelläge spelade in och försköt placeringarna. Innehavet av statsobligationer växte med inte mindre än närmare 36 miljarder kr. under andra halvåret 1981. Affärsbankernas totala kreditgivning till staten kom härigenom att uppgå till 24 miljarder kr. 1981, vilket var en ökning med 7,7 miljarder kr. jämfört med 1980.

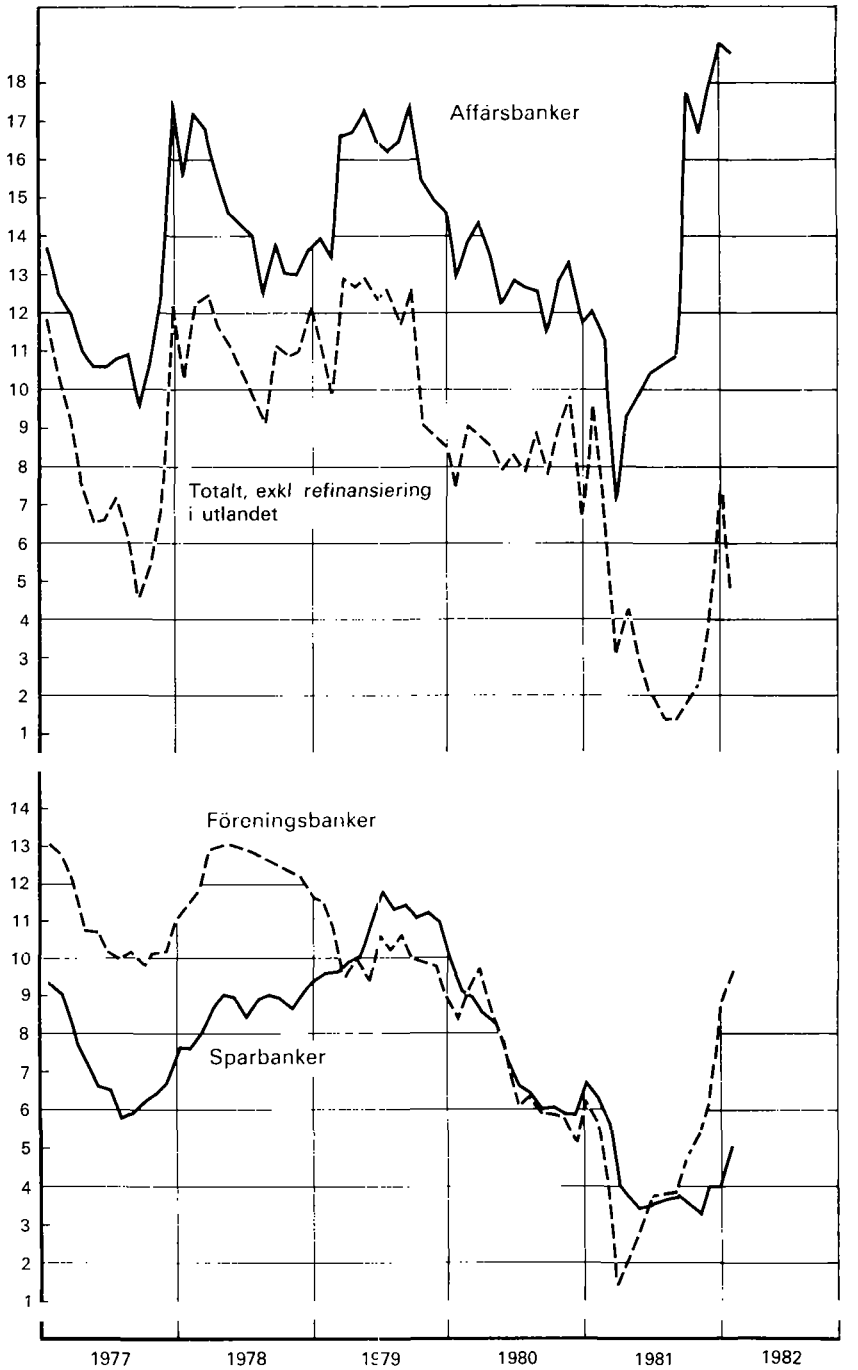
Mot bakgrund av rådande ränteförväntningar gjorde affärsbankerna betydande teckningar av bostadsobligationer i slutet av 1981. Dessa kom att uppgå till 23,5 miljarder kr. för helåret 1981, vilket var 9 miljarder kr. mer än 1980. Affärsbankernas nettoköp av bostadsobligationer var emellertid av samma storleksordning 1981 som 1980 dvs. 3,2 miljarder kr. Då den totala volymen obligationsemissioner var stor 1981 blev avlyften av affärsbankernas bostadskrediter omfattande detta år och kom att överstiga utbetalningarna med drygt 3 miljarder kr. Stocken av utestående bostadsbyggnadskrediter minskade således med detta belopp. Under 1980 växte denna stock med 3,8 miljarder kr.

Diagram 10:8 visar affärsbankernas under året begränsade utlåning i svenska kronor samt deras under året omfattande i utlandet refinansierade utlåning. Beloppsmässigt uppgick affärsbankernas totala övrigutlåning dvs. utlåning exkl. bostadskrediter till drygt 18 miljarder kr. (tabell 10:5). Ökningen i affärsbankernas totala övrigutlåning hänförde sig i huvudsak till företagssektorn.

Spar- och föreningsbankernas nettoplaceringar sjönk med 1,3 miljarder kr. till ca 8 miljarder kr. 1981. Nedgången berörde både bostadssektorn och företagen. Spar- och föreningsbankernas nettoköp av bostadsobligationer var något lägre 1980 än 1981. Även spar- och föreningsbankernas avlyft av bostadsbyggnadskrediter växte betydligt under 1981 och kom att

Diagram 10: 8 Bankernas utestående krediter till andra ändamål än bostadsbyggande 1977–1982

Procentuella 12-månadersförändringar

Anm. Hänsyn är ej tagen till kurseffekten under 1981. Den uppgick till närmare 6 miljarder kr.
Källa: Riksbanken.

Tabell 10:5 Bankernas utestående krediter till andra ändamål än bostadsbyggande 1980–1981

	Förändring, milj. kr.		Ställning 1981
	1980	1981	31 december
Affärsbanker			
Kommuner	406	551	7588
Näringsliv	9462	11856	93547
därav: industri	2679	4230	31557
Hushåll	3041	3628	40022
Övriga	575	2269	10506
Summa	**13484**	**18304**	**151663**
Därav krediter i utländsk valuta	6930	10649	41783
Spar- och föreningsbanker			
Kommuner	226	187	3724
Näringsliv	1530	1258	21153
därav: industri	176	232	1469
Hushåll	2149	2126	46210
Övriga	311	−120	1667
Summa	**4216**	**3451**	**72754**

Anm. Krediter i utländsk valuta redovisas till transaktionsvärde. Krediter till personliga företagare ingår i näringslivet.
Källa: Riksbanken.

uppgå till samma belopp som utbetalningarna. Under 1980 ökade stocken av utestående bostadskrediter. Deras totala kreditgivning till bostadssektorn blev ca 1 miljard kr. lägre 1981 än 1980.

De enskilda försäkringsinrättningarnas totala nettoplaceringar på kreditmarknaden växte med 1,3 miljarder kr. till 13,7 miljarder kr. 1981. Det var i synnerhet deras bostadsobligationsförvärv, som blev omfattande. Nettoköpen härav uppgick till 6,8 miljarder kr. Bakom denna utveckling låg förlängningen av den allmänna placeringsplikten för försäkringsbolag och de speciella placeringskvoter, som infördes för deras förvärv av bostadsobligationer. De faktiska bostadsplaceringarna översteg dock kraven. Även ränteförväntningarna i slutet av 1981 torde ha bidragit till försäkringsbolagens snabba ökning av bostadsobligationsköpen 1981.

Under 1981 översteg *allmänna pensionsfondens* pensionsutbetalningar dess ränteintäkter med drygt 7 miljarder kr., vilket var 1,8 miljarder kr. mer än 1980. Denna utveckling har i en accelererad takt pågått sedan 1976, då pensionsutbetalningarna hade stigit till samma belopp som fondens ränteintäkter. Trots ränteintäkternas stegring har takten i pensionsutbetalningarna vuxit än snabbare. Ökningen i pensionsutbetalningarna är följden av att antalet ATP-pensionärer ökar bl. a. genom pensionssystemets genomslag. Dessutom stiger pensionsbeloppen dels beroende på inflationen dels p. g. a. att nyblivna pensionärer har fler pensionsgrundade inkomstår och högre inkomster än tidigare års pensionärer. Fondökningen blev ändå 1,6 miljarder kr. större 1981 än 1980. Bakom denna uppgång låg en kraftig tillväxt i de influtna avgifterna bl. a. till följd av en höjning av avgiftsuttaget

Tabell 10:6 Statens budgetutfall samt upplåningsformer 1980–1981
Milj. kr., nettobelopp

	1980	1981		
	helår	helår	1:a hå	2:a hå
Budgetutfallet (nettoutg. –)	*–54429*	*–66014*	*–23354*	*–42660*
Statsskuldens förändring inom landet (ökning = +)	*32372*	*56646*	*18909*	*37737*
Skattkammarväxlar och korttidslån	7230	– 715	10144	–10859
Korta obligationer	13300	27676	2900	24776
Långa obligationer	7101	25570	2114	23456
Premieobligationer	3625	300	–	300
Sparobligationer	4253	3657	2065	1592
Övrigt	– 3137	158	1686	– 1528
Statsskuldens förändring utom landet (ökning = +)	*22057*	*9368*	*4445*	*4923*

Anm. För att ernå överensstämmelse mellan uppgifterna för statens upplåning och budgetutfallet har riksgäldskontorets och statsverkets kassaförändringar dragits av från skattkammarväxlar och korttidslån.
Källor: Riksbanken och riksgäldskontoret.

1981 till 12,25% mot tidigare 12%. Samtidigt utnyttjade företagen sin återlånerätt i lägre grad 1981 än 1980. Fondens placeringar på kapitalmarknaden i form av värdepapper och reverslån växte härigenom med drygt 2 miljarder kr. till närmare 17 miljarder kr. Framförallt fondens nettoköp av statsobligationer växte, men även deras nettoköp av såväl bostads- som företagsobligationer ökade. Fondens reverslån var lägre 1981 än 1980.

10.3 Den sektorvisa upplåningen

Statens budgetutfall gav ett negativt saldo på 66 miljarder kr. 1981 (tabell 10:6). Mot bakgrund av det förbättrade bytesbalansläget och en påtaglig ökning av den icke-statliga utlandsupplåningen kom under 1981 ökningen av statens utlandsskuld att stanna på 9,4 miljarder kr. Statens inhemska upplåning blev istället omfattande. I enlighet med strävandena att placera så stor del av statsskulden som möjligt på marknaden utanför bankerna blev upplåningen där stor 1981. Statens upplåning i bankerna kom ändock att uppgå till betydande belopp.

Statsbudgetens finansiering präglades under första halvåret 1981 starkt av den snäva marginalen mellan kort och lång ränta, som uppkom i samband med räntejusteringarna i januari 1981. Teckningarna av statliga obligationslån var dämpade, medan statens försäljning av skattkammarväxlar var betydande. Under andra halvåret 1981 skedde en omfattande statlig obligationsupplåning.

Beräknat från löpande inkomst- och utgiftsredovisningar uppvisade *kommunerna* ett visst inkomstöverskott 1981. Enligt kreditmarknadsstatistiska uppgifter för kommuner och landsting förekom ett smärre utgifts-

Tabell 10:7 Kommunernas finansiella sparande 1980–1981
Milj. kr., förändring

	1980	1981
Likvida tillgångar	1 888	2 615
Utlåning	2 585	1 141
Övriga finansiella tillgångar[1]	−440	...
Summa finansiella tillgångar (1)	4 033	...
Upplåning totalt	2 645	4 120
därav: i utlandet	−110	751
på svensk kreditmarknad	1 038	1 410
övrig inhemsk upplåning	1 717	1 959
Övriga skulder[1]	− 9	...
Summa skulder (2)	2 636	...
Finansiellt sparande (1)−(2)	**1 397**	**−364**

[1] inkl. diskrepans
Källor: Riksbanken och statistiska centralbyrån.

överskott detta år (tabell 10: 7). Trots denna utveckling blev kommunernas uppbyggnad av de likvida tillgångarna betydande, vilket också framgår av tabell 10: 2.

Under 1981 färdigställdes något fler lägenheter än 1980 eller ca 51 600 lägenheter. Igångsättningen av *bostäder* sjönk med ca 6 100 lägenheter till 44 000. Volymmässigt blev bostadsinvesteringarna lägre 1981 än 1980. Investeringarnas värdemässiga ökning uppgick till ca 6,6% 1981, varvid behovet av bostadsbyggnadskrediter ökade.

Under året tecknades bostadsobligationslån för 23,5 miljarder kr., vilket var 9 miljarder kr. mer än 1980. Avlyften av utestående bostadsbyggnadskrediter blev härigenom avsevärda 1981. Bankernas utbetalningar av bostadsbyggnadskrediter var begränsade under 1981. Bankernas stock av utestående bostadsbyggnadskrediter sjönk med 3,2 miljarder kr. Under 1980 ökade den med 4,3 miljarder kr. Då stora obligationsemissioner och stora avlyft motvägde varandra 1981 begränsades ökningen i bostadssektorns nettoupplåning på kreditmarknaden till knappt 800 milj. kr. och

Tabell 10:8 Bostadssektorns upplåning på kreditmarknaden samt hos staten 1980 och 1981
Milj. kr., nettobelopp

	1980	1981
Obligationer	12 132	19 286
Direkta lån från banker	4 267	−2 209
därav: affärsbanker	3 552	−2 237
spar- och föreningsbanker	715	28
Lån från enskilda och offentliga försäkringsinrättningar	347	446
Summa	**16 746**	**17 523**
Staten	5 412	6 161

Källa: Riksbanken.

Tabell 10:9 Företagens upplåning på kreditmarknaden samt hos staten 1980 och 1981
Milj. kr., nettobelopp

	1980	1981
A. I Sverige		
Obligationer och förlagslån	1875	3187
Direkta banklån	4810	6962
därav: affärbankerna	2871	5741
Upplåning hos övriga institut	7835	2478
Summa	*14520*	*12627*
B. I utlandet[1]		
Genom valutabanker	6327	8983
Övrigt	−251	4893
Summa	*6076*	*13876*
Summa A+B	**20596**	**26503**
C. Staten	*5918*	*6865*
Totalt A+B+C	**26514**	**33368**

[1] Uppgifterna inkl. devalveringseffekt.
Källa: Riksbanken.

stannade på 17,5 miljarder kr. (tabell 10:8). Nettoutbetalningarna av statliga bostadslån växte samtidigt med 750 milj. kr.

Företagens inhemska upplåning på kreditmarknaden sjönk med knappt 2 miljarder kr. 1981 till 12,6 miljarder kr. (tabell 10:9). Det var försäkringsinrättningarnas reverslån till företagen, som svarade för nedgången. En viss uppgång av företagens finansiering på obligationsmarknaden kunde konstateras 1981. Företagens nettoupplåning utomlands uppgick under 1981 till knappt 14 miljarder kr. Företagens totala upplåning, dvs. på den inhemska kreditmarknaden, hos staten samt i utlandet uppgick 1981 till 33 miljarder kr. vilket var närmare 7 miljarder kr. mer än 1980.

Även den svaga utvecklingen av företagens investeringar verkade i likviditetshöjande riktning 1981. Företagens fasta investeringar ökade med 1,4 miljarder kr. 1981. Ett kraftigt lageromslag ägde rum från en lageruppbyggnad på 5,6 miljarder kr. 1980 till en neddragning på 4,5 miljarder kr. 1981. Utvecklingen av de fasta investeringarna och lagren innebar därmed ett minskat finansieringsbehov från företagens sida 1981. Samtidigt sjönk bruttosparandet. Företagens finansiella sparande kom emellertid att förbättras med ca 5 miljarder kr.

Sett över helåret 1980 balanserade i stort sett företagens avsättningar och uttag på konto i riksbanken varandra. I och med första kvartalets utgång 1981 upphörde konton för likviditetsutjämning, varvid innestående medel jämte räntor utbetalades. Härigenom frigjordes runt 3,5 miljarder kr. Under 1981 gjordes insättningar på tillfälligt vinstkonto i riksbanken. I slutet av november 1981 fanns drygt 3 miljarder kr. insatta på detta konto. Lagen om insättning på detta konto grundade sig på regeringens proposition om insatser för att underlätta nya löneavtal. Medel som insatts på

vinstkonto är spärrade i fem år. Under denna tid får utbetalning göras endast om företaget erhållit tillstånd att ta vinstfond i anspråk. Under december månad ledde tillstånden till att företagen tog ut drygt 1 miljard kr. Totalt sett innebar dessa transaktioner, att företagen 1981 netto fick ut 1,5 miljarder kr. från riksbanken.

Utvecklingen av företagens finansiella sparande, totala upplåning samt transaktioner med riksbanken innebar en väsentligt högre likviditetsuppbyggnad 1981 än 1980, vilket stöds av utvecklingen av företagens banktillgodohavanden i tabell 10: 2.

10.4 Utblick mot 1982

Utifrån de inkomst- och utgiftsprognoser för de olika sektorerna, som presenteras i de övriga kapitlen, framläggs i det följande vissa skattningar för dessa sektorers finansiella variabler 1982.

För 1982 beräknas *statens* budgetunderskott bli närmare 77 miljarder kr., vilket är 11 miljarder kr. mer än 1981. En viss förbättring av bytesbalansens underskott bedöms ske 1982. Den icke-statliga upplåningen netto i utlandet kan dock komma att minskas något, vilket skulle kunna innebära en större statlig upplåning utomlands 1982 än 1981. Statens anspråk på den inhemska kreditmarknaden kommer ändå att bli större 1982 än 1981.

Kommunernas finansiella sparande beräknas förbättras med runt 1,6 miljarder kr. 1982, varigenom en fortsatt uppbyggnad av deras likvida tillgångar kommer att ske.

Under 1982 uppskattas färdigställandet av *bostäder* bli ca 7600 lägenheter färre än 1981 eller ca 44000. Även igångsättningen beräknas bli lägre eller ca 40000. Bostadsinvesteringarnas volymmässiga nedgång uppskattas till drygt 9% om hänsyn tas till de stimulansåtgärder som nu föreslås. Även värdemässigt beräknas en nedgång. Behovet av bostadsbyggnadskrediter kan således bli något lägre 1982 än 1981.

Företagssektorns fasta investeringar beräknas 1982 växa med drygt 4 miljarder kr. Lagren beräknas samtidigt byggas upp med knappt 2 miljarder kr. jämfört med en neddragning på 4,5 miljarder kr. 1981. Detta pekar på ett ökat finansieringsbehov från investeringssidan 1982. Samtidigt pekar nuvarande prognoser på en avsevärd förbättring i bruttosparandet varvid företagens finansiella sparande skulle fortsätta att förbättras under 1982. Företagens samlade kreditefterfrågan skulle således kunna minska 1982, men fjolårets kraftiga upplåningsökning vid sidan av en finansiell sparandeförbättring gör en sådan bedömning mycket osäker.

APPENDIX

Statsskuld och realekonomiska effekter av statens ränteutgifter[1]

1 Inledning

Under senare år har ränteutgifterna på statsskulden ökat kraftigt. Syftet med denna studie är att analysera vilken effekt på den reala ekonomin dessa ränteutbetalningar har. Effekterna analyseras med utgångspunkt från nationalekonomisk teori där real avkastning styr sparande och portföljval. Vidare beaktas konsekvenserna av att ränteinkomsterna på statspapper beskattas.[2]

Studien är begränsad på många sätt. Det är inte de realekonomiska effekterna av hela statens budget som studeras. Sådana beräkningar återfinns i kapitel 9 i den reviderade nationalbudgeten. Här analyseras enbart effekterna av statens ränteutbetalningar. En annan begränsning är att bara inkomsteffekten av de ökade räntebetalningarna studeras, inte substitutionseffekten av en högre räntesats på statspapper. Exempelvis görs inget försök att konstatera huruvida en uppdriven ränta på statsobligationer eventuellt har dämpat de reala investeringarna (''crowding-out''). Inte heller behandlas finansieringen av budgetsaldot annat än indirekt. Ytterligare en viktig begränsning är att inflationstakten tas som given vid analysen av ränteutgifternas effekter.

Problemet med statens ränteutgifter behandlas nedan i två steg. I avsnitt 2 redovisas först hur den reala statsskulden har utvecklats sedan 1970. Den långsiktiga räntebelastningen av statsskulden torde beskrivas bäst genom att en rimlig långsiktig realränta appliceras på skulden. Därigenom blir själva skulden en indikator på den framtida räntebelastningen. I avsnitt 3 redovisas den reala räntesatsen på statsskulden sedan 1970 och fördelning-

[1] Denna studie har utförts inom konjunkturinstitutet av Edward Palmer och Svante Öberg.

[2] Betydelsen av statsskulden och statsskuldsräntorna för ekonomin har tidigare behandlats utförligt i den svenska ekonomiska litteraturen av bl. a. Myrdal, Lindahl, Hammarskjöld, Welinder m. fl., särskilt under 1930- och 1940-talen. Se t. ex. Gunnar Myrdal: *PM angående verkningarna på den ekonomiska konjunkturutvecklingen i Sverige av olika åtgärder inom den offentliga hushållningens område*, Bihang till riksdagens protokoll 1933, 1. saml. Bilaga III; Gunnar Myrdal: *Finanspolitikens ekonomiska verkningar*, SOU 1934: 1; Erik Lindahl: ''Teorin för den offentliga skuldsättningen'', *Studier i ekonomi och historia*, tillägnade Eli F. Heckscher, Uppsala 1944; Dag Hammarskjöld: *PM angående principerna för budgetens balansering*, Bihang till riksdagens protokoll 1946, 1. saml. Nr 1 Del 2 Bihang D; Carsten Welinder: ''Budgetpolitiken inför kravet på samhällsekonomisk balans'', *Ekonomisk Tidskrift* 1946: 2. Se också Lars Lindberger: ''Översikt av krigsårens statsfinansiella utveckling i Förenta Staterna, Storbritannien och Sverige'', Bilaga 2 till *Konjunkturläget* Våren 1945, för en analys av den statliga räntebördan efter andra världskriget.

en av statens räntebetalningar. I detta avsnitt diskuteras också beskattningen av ränteinkomster på statspapper. I avsnitt 4 analyseras de realekonomiska effekterna av statens ränteutbetalningar. Dessa effekter påverkas bl.a. därav att realräntan på kort sikt kan förväntas avvika från vad som kan betraktas som en långsiktig realränta på statsskulden. De beräkningar som förekommer i studien baserar sig på ett siffermaterial från januari 1982. Underlaget för den reviderade nationalbudgeten har ej kunnat beaktas.

2 Statsskuld och offentlig förmögenhet

I detta avsnitt redovisas hur statsskulden har förändrats sedan 1970. För att ge en mer allsidig bild av utvecklingen redovisas även de offentliga tillgångarnas förändring.

Som framgår av nedanstående tablå uppgick statens finansiella tillgångar till 178 miljarder kr. ultimo 1981, att jämföra med en skuld på 296 miljarder kr. Statens finansiella nettoskuld var alltså betydligt lägre än statsskulden. Utvidgas perspektivet till att omfatta den konsoliderade offentliga sektorn, dvs. stat, kommuner, socialförsäkring och riksbank, erhålles en positiv finansiell nettoförmögenhet på 112 miljarder kr. ultimo 1981.

Miljarder kr., löpande priser	Belopp 31 dec. 1981
Statsskuld	**296**
Statens tillgångar	178
Kommunernas tillgångar netto	−12
Socialförsäkringens tillgångar netto	186
Riksbankens tillgångar netto[1]	56
Summa	**408**
Offentliga sektorns tillgångar netto	**112**

[1] Exkl. utelöpande sedlar.

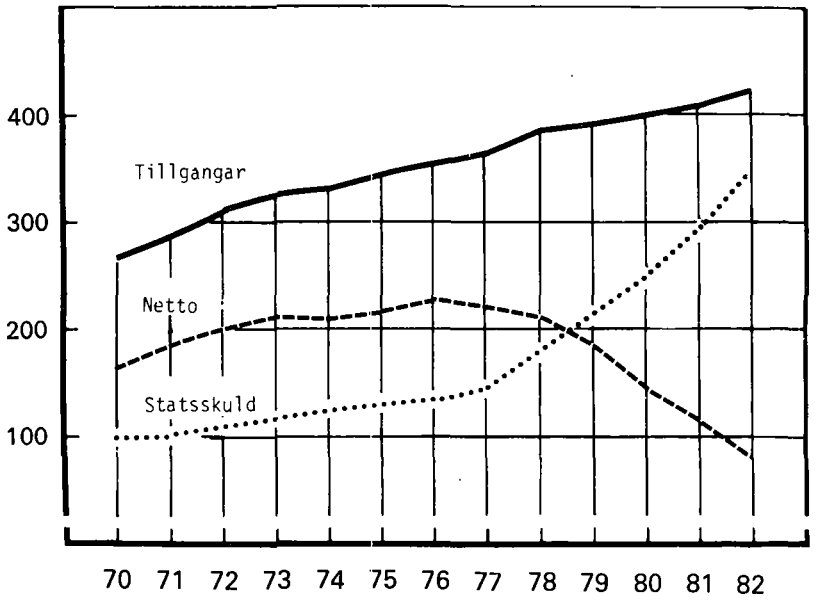
Källa: Finansräkenskaper, preliminär nationalbudget 1982 och riksbanken.

Socialförsäkringen och riksbanken lämnar positiva bidrag till förmögenheten för den konsoliderade offentliga sektorn. Socialförsäkringens nettotillgångar består nästan uteslutande av AP-fonden. Den utelöpande sedelmängden (37 miljarder kr.) har i detta sammanhang exkluderats från riksbankens skulder eftersom den är en skuld av en speciell karaktär i och med att den dels sannolikt inte behöver amorteras (i all synnerhet inte vid en fortsatt inflation), dels inte innebär någon räntebelastning i framtiden.

I diagram 1 redovisas hur statsskulden och de offentliga tillgångarna har förändrats sedan 1970 i 1982 års prisnivå.[1] Statsskulden har ökat från en

[1] Tillgångar och skulder har deflaterats med implicitprisindex för privat konsumtion. Index 1982 har satts till 1.00 och tillämpats på tillgångar och skulder vid ingången av 1982 (= tillgångar och skulder 31 december 1981).

Diagram 1 Statsskuld och offentliga tillgångar 31 december 1970–1982
Miljarder kr., 1982 års priser

Anm.: Med offentliga tillgångar avses här statens finansiella bruttotillgångar och finansiella nettotillgångar i kommuner, socialförsäkring och riksbank.
Källa: Finansräkenskaper, riksgäldskontoret och preliminär nationalbudget 1982.

nivå på ca 100 miljarder kr. i början av 1970-talet till knappt 300 miljarder kr. i slutet av 1981. Samtidigt har även tillgångarna ökat. Ungefär hälften av ökningen har skett i AP-fonden men även staten, kommunerna och riksbanken har ökat sina tillgångar. Den finansiella nettoförmögenheten ökade 1970–1976 men har därefter till slutet av 1981 minskat med drygt 110 miljarder kr. (1982 års priser). I diagrammet har även prognoser för utvecklingen under 1982 lagts in.

Under senare år har det förekommit en diskussion om hur underskottet i staten eller den offentliga sektorn bör definieras. De förslag som har framförts har varierat bl. a. med hänsyn till hur stor del av den offentliga sektorn som inräknas, huruvida nominella eller reala ränteinkomster och ränteutgifter ingår och om underskottet är det faktiska eller ett hypotetiskt under antagandet att produktionskapaciteten skulle ha varit fullt utnyttjad. I nedanstående tablå redovisas två mått på den offentliga sektorns finansiella situation – statens inflationsrensade budgetsaldo och den offentliga sektorns inflationsrensade finansiella sparande – som anknyter till de i diagram 1 redovisade kurvorna över statsskuld och offentliga sektorns finansiella förmögenhet. Av redovisningen framgår också sambandet mellan statens budgetsaldo och de förändringar som redovisas i diagrammet.

Miljarder kr., löpande priser	Belopp 1982
Statens budgetsaldo	−80
Värdeminskning av statsskulden	27
Inflationsrensat budgetsaldo	**−53**
Statens utlåning m. m.	18
Finansiellt sparande i kommunerna	3
Finansiellt sparande i socialförsäkringen	18
Finansiellt sparande i riksbanken	5
Summa ökning av offentliga tillgångar	44
Värdeminskning av tillgångarna	−31
Inflationsrensad ökning av offentliga tillgångar	**14**
Inflationsrensat finansiellt sparande i den offentliga sektorn	**−39**

Anm.: För riksbanken har en schablonmässig framskrivning gjorts. Med offentliga tillgångar avses här statens finansiella bruttotillgångar och finansiella nettotillgångar i kommuner, socialförsäkring och riksbank.
Källa: Preliminär nationalbudget 1982.

Av tablån framgår att statens budgetsaldo beräknas bli −80 miljarder kr. 1982.[1] Samtidigt minskar det reala värdet av statsskulden med 27 miljarder kr. på grund av inflationen.[2] När denna värdeminskning dras av från budgetsaldot erhålls ett inflationsrensat budgetsaldo på −53 miljarder kr., vilket visar hur den reala statsskulden förändras under året. I princip är det förändringar av detta slag som redovisas av den prickade kurvan i diagram 1.

På motsvarande sätt beräknas den offentliga sektorns finansiella tillgångar öka med 44 miljarder kr. eller inflationsrensat med 14 miljarder kr. (heldragen kurva i diagram 1). Värdeminskningen är då beräknad på samtliga tillgångar utom aktier, insatser i statliga affärsverk och monetärt guld. Man kan notera att värdeminskningen i den offentliga sektorns finansiella tillgångar är större än värdeminskningen i statsskulden.

Den sista raden i tablån visar det inflationsrensade finansiella sparandet i den konsoliderade offentliga sektorn. Det beräknas således uppgå till −39 miljarder kr., vilket också är ett mått på hur mycket den offentliga sektorns finansiella förmögenhet försämras under 1982 (streckad kurva i diagram 1).

I nedanstående tablå redovisas det inflationsrensade finansiella sparandet i den offentliga sektorn sedan 1970 i fasta priser. Av tablån framgår att den offentliga sektorns finansiella förmögenhet ökade med knappt 20 miljarder kr. per år i början av 1970-talet (i 1982 års priser). Försämringen av det inflationsrensade finansiella sparandet till 1982 beror huvudsakligen på de ökade underskotten i statens budget. Men även socialförsäkringen (huvudsakligen AP-fonden) har bidragit till försämringen i och med att den reala fonduppbyggnad som i början av 1970-talet motsvarade ca 15 mil-

[1] Observera att det är material från den preliminära nationalbudgeten som ligger till grund för beräkningarna.
[2] Skulden 31 december 1981 har deflaterats med ökningen av implicitprisindex för privat konsumtion mellan 1981 och 1982 (9,1 %).

jarder kr. per år (i 1982 års priser) under 1980 och 1981 har förbytts i en mindre fondminskning. Man kan också notera att försämringen av det inflationsrensade sparandet avbröts 1981 men att prognoserna för 1982 tyder på en fortsatt försämring.

Miljarder kr., 1982 års priser

År	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82
Belopp	17	20	17	15	−1	3	14	−4	−17	−25	−35	−34	−39

Källa: Nationalräkenskaper, finansräkenskaper och preliminär nationalbudget 1982.

Det finns givetvis problem med den valda redovisningen. Exempelvis är en del av statens utlåning av en sådan karaktär att det kan diskuteras om den bör inräknas bland de finansiella tillgångarna eller om den bör betraktas som en löpande utgift. Vidare bör uppmärksammas att diskussionen i detta avsnitt enbart har gällt den finansiella förmögenheten. Den reala förmögenheten i form av mark, byggnader och maskiner hos statliga och kommunala myndigheter har inte behandlats.

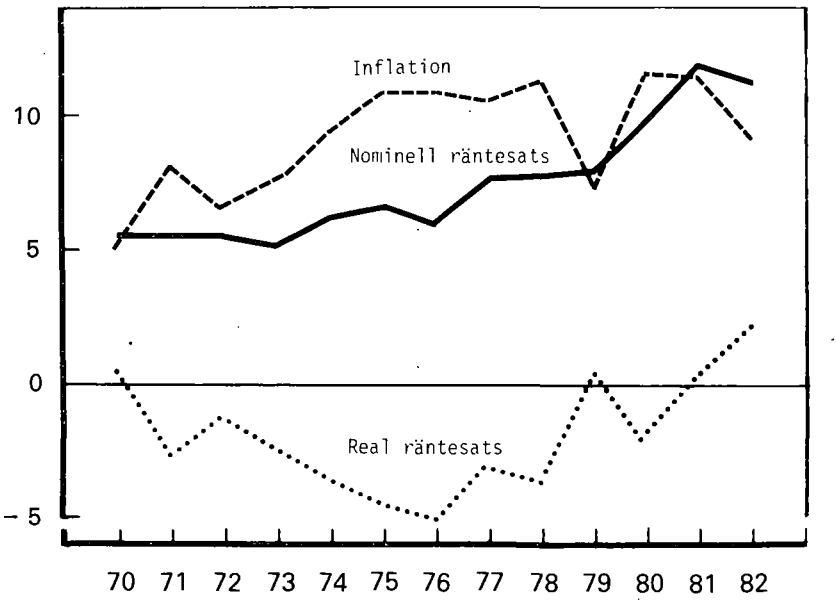
Slutligen kan det vara av intresse att jämföra statens budgetsaldo 1982 (−80 miljarder kr.) med den offentliga sektorns inflationsrensade finansiella sparande (−39 miljarder kr.). Det senare är betydligt mindre. Däremot är försämringen i de offentliga finanserna de senaste åren av samma storleksordning vare sig man mäter försämringen i termer av statens budgetsaldo eller den offentliga sektorns inflationsrensade finansiella sparande. Försämringen av budgetsaldot mellan 1976 och 1982 är 68 miljarder kr. och av det inflationsrensade finansiella sparandet 56 miljarder kr. (båda mätta i 1982 års priser). Det är således utvecklingen av statens budgetunderskott som har varit avgörande för försämringen av de offentliga finanserna de senaste åren. Av detta skäl diskuteras i följande avsnitt enbart ränteutgifterna på statsskulden och realekonomiska effekter av dessa.

3 Ränta på statsskulden

I föregående avsnitt redovisades hur statsskulden och den offentliga sektorns finansiella nettoförmögenhet har förändrats sedan 1970. Statsskulden har ökat mycket kraftigt de senaste åren. I detta avsnitt redovisas utvecklingen av den nominella och reala räntesatsen på statsskulden. Dessutom redovisas vilka sektorer som erhåller statens ränteutgifter och behandlas beskattningen av ränteinkomster på statspapper.

Storleken av räntebetalningarna på statsskulden är förutom av skuldens storlek beroende av vilken räntesats som tillämpas. I en analys av ränteutbetalningarnas realekonomiska effekter bör man skilja på den nominella och den reala räntesatsen. Enligt ekonomisk teori är det företrädesvis den

Diagram 2 Genomsnittlig räntesats på statsskulden 1970–1982
Procent

Källa: Riksgäldskontoret, nationalräkenskaper och preliminär nationalbudget 1982.

reala räntesatsen som är väsentlig för hushållens sparande och för hushållens och företagens portföljval. I diagram 2 redovisas den genomsnittliga nominella och reala räntesatsen på statsskulden under perioden 1970–1982.

Under nästan hela den studerade perioden har den reala räntesatsen på statsskulden varit negativ. Uppgången i inflationstakten under början av 1970-talet medförde att den reala räntesatsen sjönk successivt till –5%. Anledningarna var att den nominella räntan på äldre statspapper var bunden och att nyupplåningsräntan bara delvis följde med inflationstakten i uppgången. Efter 1976 ökade den nominella räntesatsen successivt medan inflationen stannade på en relativt oförändrad nivå. Därmed steg även realräntan. Den tillfälliga dämpningen av inflationen 1979 medförde en positiv real räntesats detta år. Även för 1982 förutses en uppgång av den reala räntesatsen till följd av en dämpad inflation.

För en diskussion av de reala effekterna av statens ränteutgifter är det viktigt att ta hänsyn till placeringen av statsskulden och fördelningen av statens ränteutgifter: se nedanstående tablå. Den första kolumnen visar fördelningen av statsskulden. Av en total skuld på 296 miljarder kr. ultimo 1981 var 107 miljarder placerade i företag. Av dessa svarade finansiella företag såsom banker och försäkringsbolag för 105 miljarder kr. Det kan anmärkas att den del av statsskulden som har placerats i utlandet har ökat från praktiskt taget ingenting i början av 1970-talet till ca 17% 1981.

Miljarder kr., löpande priser	Belopp 31 dec. 1981	Ränte-utgift 1982	Ränteutgift efter skatt 1982
Statliga myndigheter och fonder	5	0,6	0,6
Riksbanken	50	4,8	4,8
AP-fonden	43	4,9	4,9
Företag	107	12,1	10,9
Hushåll	38	3,5	2,5
Utlandet	52	7,6	7,6
Totalt	**296**	**33,5**	**31,3**

I den andra kolumnen redovisas en uppskattning, delvis baserad på statsskuldens fördelning och schablonframskrivningar, av hur stor del av statens ränteutgifter som utbetalas till olika sektorer. Uppskattningen visar att drygt 10 miljarder kr. av statens ränteutgifter tillfaller den offentliga sektorn (statliga myndigheter och fonder, riksbanken och AP-fonden). Närmare 8 miljarder kr. av ränteutgifterna betalas till utlandet. Endast hälften av ränteutgifterna, knappt 16 miljarder kr., utbetalas till den privata inhemska sektorn (hushåll och företag).

I tablåns tredje kolumn redovisas en kalkyl över fördelningen av statens ränteutgifter efter beskattning. De statliga myndigheternas och fondernas, riksbankens och AP-fondens ränteinkomster beskattas inte och utlandets ränteinkomster beskattas inte i Sverige. Hushållens del av statsskulden består av spar- och premieobligationer. Sparobligationerna stiger i värde enligt en på förhand uppgjord tabell. Värdestegringen består av en del som motsvarar en ränta och beskattas som sådan och en del som är en skattefri bonus[1]. I tablån har en marginalskatt på 60% tillämpats för räntedelen av avkastningen på sparobligationer. På premieobligationer lottas det ut vinster på vilka det dras 20% vinstskatt[2].

Företagens del av statsskulden innehas till största delen av affärsbanker men även försäkringsbolag svarar för en betydande del. Den från företagen inlevererade skatten på ränteinkomster är liten. Delvis beror det på att försäkringsbolagen på grund av de speciella regler som gäller för beskattning av försäkringsverksamhet endast betalar en obetydlig skatt. För affärsbankerna har exempelvis kursförluster på obligationsstocken till följd av en successivt stigande nyupplåningsränta begränsat skatteinbetalningarna eftersom kursförlusterna är avdragsgilla. De finansiella företagen sammantagna (exkl. riksbanken) hade exempelvis 1980 ett räntenetto på över 18 miljarder kr. och betalade mindre än 1 miljard kr. i bolagsskatt. Av

[1] För 1982 års första sparobligationslån (Spar 82 vårlånet) är räntan 9% och den skattefria bonusen ytterligare 5 3/4%.
[2] För 1982 års premielån är vinstsumman före skatt varje år 9% av det nominella lånebeloppet.

denna anledning har en låg skatteandel, 10 %, tillämpats vid beräkningen i tablån när det gäller företagens ränteinkomster.

Dessa beräkningar utgår från vilken sektor som primärt erhåller statens räntebetalningar. En del av räntebetalningarna till affärsbankerna kan emellertid betraktas som indirekta betalningar till icke finansiella företag och hushåll. Affärsbankernas ökade innehav av statsobligationer motsvaras nämligen till den del det inte baseras på en minskad annan utlåning av en ökad inlåning. Därmed kan räntebetalningarna till affärsbankerna indirekt sägas ha medfört en ökad skatt på ränteinkomster i icke finansiella företag och hushåll.

Slutsatsen av de genomförda beräkningarna och resonemangen torde dock bli att skatten på statens ränteutgifter återför jämförelsevis måttliga belopp till statskassan. Däremot kan beskattningen av ränteinkomster vara mera väsentlig ur många andra synvinklar. Exempelvis kan det påpekas att skatten har tagits ut från en negativ realränta vilket kan ha haft sin betydelse för sparande och placeringar under den studerade perioden.

4 Realekonomiska effekter av statens ränteutgifter

I föregående avsnitt konstaterades att ungefär hälften av statens ränteutgifter utbetalas till delar av den offentliga sektorn eller till utlandet. De eventuella realekonomiska effekterna av ränteutbetalningar till den offentliga sektorn bortses från i detta sammanhang. Inte heller görs något försök att utvärdera de realekonomiska effekterna av statens ränteutbetalningar till utlandet. Därefter återstår den andra hälften av statens ränteutgifter vilken efter ett troligen relativt litet skatteavdrag tillfaller den inhemska privata sektorn dvs. hushåll och företag. I detta avsnitt diskuteras först realekonomiska effekter av statens ränteutgifter 1970–1981 med utgångspunkt från de räntesatser och den inflationstakt som då varit. Därefter diskuteras möjliga effekter de närmaste åren.

Analysen av statsskuldsräntornas inverkan på hushållens ekonomi utgår i enlighet med nationalekonomisk teori ifrån att det är realräntesatsen som är väsentlig för hushållens sparbeslut.[1] Lika väl som realräntan har sin givna inverkan på utvecklingen av den reala förmögenheten är det rimligt att förutsätta att hushållen åtminstone vid mera långsiktiga överväganden rörande konsumtionsutgifterna påverkas av ränteintäkter och ränteutgifter i reala termer. I synnerhet i ett mera kortsiktigt perspektiv torde dock en

[1] Standardreferenser är Franco Modigliani och Richard Brumberg: "Utility Analysis and the Consumption Function" i *Post-Keynesian Economics* edited by Kenneth Kurihara, London 1955 och Milton Friedman: *A Theory of the Consumption Function*, Princeton 1957.

viss grad av "money illusion" göra sig gällande. I det följande redovisas emellertid i första hand de återverkningar som uppkommer ifall hushållen har ett rent realt betraktelsesätt.

Enligt teorin kommer hushållen vid inflation att tillföra sitt nominella sparande ett belopp som motsvarar den del av de nominella ränteinkomsterna som utgör kompensation för inflationen. Detta beteende gäller i första hand under förutsättning att realräntan och de förväntade realinkomsterna är oförändrade. Annorlunda uttryckt är sparbenägenheten hundraprocentig för den del av de nominella ränteinkomsterna som motsvarar inflationen. Endast den del av de nominella ränteinkomsterna som motsvarar en real räntesats kommer till största delen att konsumeras.

I enlighet med bilden som återges i diagram 2 har hushållens realränteinkomster på spar- och premieobligationer varit negativa under nästan hela den studerade perioden. Förändringarna mellan åren har i allmänhet varit små. Ett undantag är att realränteinkomsterna ökade kraftigt 1979 och minskade igen 1980 till följd av den tillfälliga dämpningen av prisstegringarna 1979.

Inkomsteffekten av de negativa realräntor som hushållen erhållit på statspapper bör enligt ovan refererade teorier ha varit en långsamt verkande dämpning av den privata konsumtionen sedan början av 1970-talet. När hänsyn tas även till beskattningen av ränteinkomster kan den sammanlagda effekten uppskattas vara att den privata konsumtionens nivå i slutet av perioden har dämpats med knappt 1/2%. Någon stimulerande effekt av de senaste årens ökande statsskuldsräntor torde alltså inte ha förekommit när det gäller den del av räntebetalningarna som går direkt till hushållen.

Verkligheten motsvarar naturligtvis inte helt teorin. Skulle exempelvis en viss grad av "money-illusion" förekomma i verkligheten kan det medföra att hushållen betraktar även en del av de ränteinkomster som utgör kompensation för inflationen som reala inkomster eller annorlunda uttryckt drar ner sitt reala sparande vid inflation. Statens nominella ränteutgifter kan då inverka mer stimulerande på ekonomin än vad som har förutsatts ovan.

De företag som emottar statens räntebetalningar är, som redan har nämnts, nästan uteslutande banker och försäkringsbolag. Utvecklingen av realräntan på statsskulden är otvivelaktigt av betydelse för dessa företags rörelseresultat. Det mest väsentliga i detta sammanhang är emellertid hur de influtna statsskuldsräntorna påverkar deras kapacitet att öka kreditgivningen till andra sektorer än staten. I sista hand är utformningen av kreditpolitiken avgörande härför.

För bankernas del finns det skäl som talar för att den del av statens räntebetalningar som motsvarar inflationen mer eller mindre automatiskt placeras i nya statsobligationer. Vid en inlåning som ökar i takt med inflationen och vid oförändrade likviditetskvoter så måste bankerna öka sitt innehav av prioriterade placeringar (bl. a. statsobligationer) i takt med

inflationen[1]. Därför ger den del av ränteinkomsterna på statspapper som motsvarar inflationstakten troligen inte någon väsentlig grund för en real kreditexpansion. Däremot kan den del av ränteinkomsterna som motsvarar en positiv real räntesats i högre grad få en sådan effekt. Som redan framhållits kan emellertid tillämpningen av de kreditpolitiska reglerna m. m. bli avgörande för bankernas faktiska kreditexpansion.

Realt sett har avkastningen på statspapper även för banker och försäkringsbolag varit i varierande grad negativ under sjuttiotalet. Mellan 1980 och 1982 ökar emellertid företagens ränteinkomster på statsobligationer kraftigt. Mycket tyder på att det förbättrade finansiella sparande dessa ränteinkomster har gett upphov till i banker och försäkringsbolag har placerats i just statspapper som en följd av ökade likviditetskvoter m. m. Därmed torde inte heller under denna period de ökande räntebetalningarna till banker och försäkringsbolag ha haft någon betydande realekonomisk stimulanseffekt.

Slutsatsen av denna analys är att det inte torde vara rimligt att räkna med några betydande expansiva effekter på samhällsekonomin av statens ränteutbetalningar under perioden 1970–1981.

Avslutningsvis diskuteras statsskuldsräntornas betydelse i framtiden. Officiella prognoser tyder på en nedgång i inflationen de närmaste åren. I avstämningen av 1980 års långtidsutredning räknar man exempelvis med en inflationstakt på 5.5 % per år 1983–1985[2].

Samtidigt är den nominella räntesatsen på statsskulden till stor del bunden på flera års sikt. Tidigare skedde statens upplåning vanligen mot tioåriga lån med fast räntesats. På senare år har emellertid statsskuldens genomsnittliga löptid förkortats bl. a. genom att en stor del av skulden har placerats i banksystemet mot kortfristiga obligationer med 2–3 års löptid och mot skattkammarväxlar med en löptid under 1 år. Den genomsnittliga löptiden var vid utgången av budgetåret 1980/81 ca 4 år[3]. Vidare har den långsiktiga bindningen av räntesatser mjukats upp genom införandet av lån med regler om räntejustering efter fem år och lån med rörlig räntesats. Utlandsskulden hade vid utgången av 1980/81 en genomsnittlig löptid på drygt 7 år och var delvis upptagen till rörlig ränta.

[1] För hushållens del finns det teoretiska motiv som talar för att dessa så länge relationen mellan realräntor på olika typer av tillgångar är oförändrad önskar behålla fördelningen av förmögenheten oförändrad. Detta är en grundläggande tanke i portföljvalsteorin, se t. ex. James Tobin: "A General Equilibrium Approach to Monetary Theory", *Journal of Money Credit and Banking* 1 (February 1969). Vid en oförändrad total förmögenhet i fasta priser skulle hushållen då vilja öka sina banktillgodohavanden (och sitt innehav av spar- och premieobligationer) i takt med inflationen.

[2] SOU 1982: 14 Tillväxt eller stagnation? (Alternativ I).

[3] Beräkning baserad på riksgäldskontorets verksamhetsberättelse 1980/81.

Nedgången i inflationstakten tillsammans med den långsiktiga bindningen av räntan kan medföra betydande reala räntesatser på statsskulden de närmaste åren[1]. Hur stor den reala räntesatsen blir beror i första hand på hur kraftig dämpningen av inflationstakten blir. Detta kommer i sin tur att vara beroende av ambitionsnivån i den ekonomiska politiken när det gäller att nedbringa inflationstakten. Vid den dämpning man räknar med i avstämningen av 1980 år långtidsutredning kommer realräntan på statsskulden att överstiga 5 % de närmaste åren[2].

Med 5 % realränta 1983 blir den reala räntekostnaden ca 17 miljarder kr. detta år att jämföra med nominella räntekostnader i storleksordningen 40 miljarder kr. (1982 års prisnivå). De reala räntekostnaderna ökar därefter för varje år statsbudgeten uppvisar ett inflationsrensat underskott.

En dämpning av inflationstakten till 5.5 % per år kommer sålunda att innebära betydande reala överföringar till de sektorer som har placerat sina tillgångar i statsobligationer. Delvis sker dessa överföringar till andra delar av den offentliga sektorn (främst riksbanken och AP-fonden) och delvis till utlandet. Men en stor del går till den inhemska privata sektorn. Hushållen kommer exempelvis att få en bättre avkastning på sina spar- och premieobligationer. Bankernas räntenetto kommer troligen att öka till följd av att gapet mellan räntesatserna på stocken av statsobligationer och på inlåningen vidgas. Försäkringsbolagens fonder kommer att få betydande positiva bidrag från ränteinkomsterna på statspapper osv.

Dessa reala överföringar kan tänkas få en expansiv inverkan på ekonomin, en inverkan som kan utgöra ett problem för möjligheterna att dämpa inflationstakten. Den ökande statsskulden och den långsiktiga bindningen av räntesatsen på statsobligationer kan därmed bli en faktor som försvårar en dämpning av inflationstakten.

Ser man problemet med statsskuldsräntorna på längre sikt är det rimligt att tillämpa en lägre real räntesats. I följande räkneexempel tillämpas en real räntesats på 2 %. Det motsvarar dels en prognosticerad real genomsnittsränta på statsskulden 1982, dels (vilket är mer väsentligt) en räntesats som det kan vara rimligt att räkna med för en långsiktig utveckling under balanserade förhållanden. Räkneexemplet avser 1982 års prisnivå.

Med en real räntesats på 2 % blir den årliga reala räntekostnaden för en statsskuld på ca 300 miljarder kr. (vilket motsvarar läget i början av 1982) 6 miljarder kr. Det inflationsrensade budgetunderskottet 1982 på 53 miljarder kr. medför att de långsiktiga realränteutgifterna ökar med drygt 1 miljard kr. Motsvarande ökning av de reala ränteutgifterna kommer att ske varje år ett underskott av denna storlek kvarstår.

[1] *Tendensen till stigande realränta kan delvis utgöra en direkt följd av att inflationen avtar. Det är nämligen mindre troligt att en negativ realränta kan förekomma vid en låg inflationstakt.*

[2] I Alternativ I räknar man i avstämningen med en real nyupplåningsränta på 2 à 3 % 1983–1985 och 5 % genomsnittlig realränta på statsskulden 1985.

Vidgar man slutligen perspektivet till hela den offentliga sektorn kan man på motsvarande sätt beräkna den årliga reala kostnaden för försämringen av den offentliga finansiella förmögenheten sedan 1976 (drygt 110 miljarder kr.) till drygt 2 miljarder kr. Årets inflationsrensade underskott i den offentliga sektorns finansiella sparande (39 miljarder kr.) ökar de reala ränteutgifterna netto med knappt 1 miljard kr. per år.

BIHANG

Delprognoser och arbetsfördelning rörande den reviderade nationalbudgeten 1982

Av inledningen framgår vilka kapitel och avsnitt som sammanställs inom ekonomidepartementet (E) resp. konjunkturinstitutet (KI). Nedan redovisas detta i tablåform. Härutöver framgår E:s och KI:s bedömningar av utvecklingen 1982 inom olika delsektorer.

Sektor	Avsnittet utformat inom	Prognos, %	
		E	KI
Privat konsumtion	KI	−1.0	−1.0
Offentlig konsumtion	E	1.1	–
Bruttoinvesteringar	KI	−3.0	−3.6
Lagerinvesteringar[1]	KI	0.7	0.7
Export av varor och tjänster	KI	5.7	5.7
Import av varor och tjänster	KI	1.5	1.5
Bruttonationalprodukt	E	1.4	–
Internationell bedömning	E		
Produktion inom gruvor, mineralbrott, tillverkningsindustri och skogsbruk	KI		
Övrig produktion	E		
Arbetsmarknad	E		
De enskilda konsumenternas ekonomi	KI		
Lönsamhet, kostnader och priser	KI		
Offentlig verksamhet	E		
Kreditmarknad	KI		
Sammanfattning	E		

[1] Lagerförändring i % av föregående års BNP.

Innehåll

1	*Sammanfattande översikt*	2
1.1	Den internationella utvecklingen	2
1.2	Utvecklingen i Sverige 1981–1983	12
2	*Det internationella läget*	39
2.1	Sammanfattande översikt	39
2.2	Länderöversikter	46
3	*Utrikeshandeln*	60
3.1	Exporten	60
3.2	Importen	66
3.3	Betalningsbalansen	73
4	*Produktionen*	76
4.1	Sammanfattning av industriproduktionens utveckling	76
4.2	Utvecklingen inom olika delbranscher	77
4.3	Övriga näringsgrenar och den totala produktionen	89
5	*Arbetsmarknaden*	92
5.1	Sammanfattning	92
5.2	Läget på arbetsmarknaden under 1981 och början av 1982	92
5.3	Arbetsmarknaden under 1982 och utblick inför 1983	100
6	*De enskilda konsumenternas ekonomi*	104
6.1	Sammanfattning	104
6.2	Löner	108
6.3	Hushållens disponibla inkomster	110
6.4	Konsumentpriserna	116
6.5	Den privata konsumtionen	120
	Appendix Konjunkturinstitutets avtalsberäkningar	122
7	*Investeringarna*	126
7.1	Sammanfattning av investeringsutvecklingen samt prognos för 1982	126
7.2	Investeringsutvecklingen inom olika områden	129
7.3	Lagerinvesteringarna	139
8	*Lönsamhet, kostnader och priser*	143
8.1	Näringslivets vinstutveckling	143
8.2	Tillverkningsindustrins lönsamhet, kostnader och priser	148
9	*Den offentliga verksamheten*	157
9.1	Allmänt	157
9.2	Staten	157
9.3	Kommunerna	163
9.4	Socialförsäkringssektorn	166
9.5	Den totala offentliga sektorn	169
9.6	Beräkning av finanspolitiska effekter	173
10	*Kreditmarknaden*	177
10.1	Likviditetsutvecklingen	181

10.2 Kreditinstitutens utlåning 186
10.3 Den sektorvisa upplåningen 190
10.4 Utblick mot 1982 193
Appendix Statsskuld och realekonomiska effekter av statens ränteutgifter 194
1 Inledning 194
2 Statsskuld och offentlig förmögenhet 195
3 Ränta på statsskulden 198
4 Realekonomiska effekter av statens ränteutgifter 201

Bihang
Delprognoser och arbetsfördelning rörande den reviderade nationalbudgeten 1982 206

Tabellförteckning

1:1 Förändring i BNP-komponenterna i procent av BNP föregående år 1978–1983 ... 13
2 Kostnadsutveckling och inflation 1983 ... 16
3 Förändring av handelsbalansen 1979–1983 ... 18
4 Bytesbalans 1981–1983 ... 21
5 Industrins utveckling 1981–1983 ... 23
6 Den offentliga sektorns utveckling 1981–1983 ... 30
7 Finansiellt sparande 1980–1983 ... 31
8 Försörjningsbalans 1980–1983 ... 36

2:1 Bruttonationalproduktens utveckling i vissa OECD-länder 1979–1982 ... 39
2 Konsumentprisernas utveckling 1977–1982 ... 45
3 BNP-tillväxt inom OECD-området och världshandel 1982 och 1983 ... 46

3:1 Sveriges export av bearbetade varor till OECD-området 1975–1982 ... 62
2 Sveriges export av bearbetade varor till olika länderområden 1975–1982 ... 64
3 Världsmarknadspriserna för bearbetade varor 1973–1982 ... 64
4 Exportutvecklingen för olika varugrupper 1980–1982 ... 65
5 Importutvecklingen för olika varugrupper 1980–1982 ... 67
6 Nettoimport av råolja och petroleumprodukter 1974–1982 ... 69
7 Betalningsbalans 1978–1982 ... 73

4:1 Industriproduktionens utveckling 1979–1982 ... 76
2 Försörjningsbalans för rundvirke 1980–1982 ... 83
3 Försörjningsbalans för verkstadsprodukter 1980–1982 ... 86
4 Försörjningsbalans för övrig industrisektor 1980–1982 ... 88

5:1 Relativa arbetskraftstal 1970, 1975–1981 ... 93
2 Sysselsättningsutvecklingen enligt AKU, 1975–1981 ... 94
3 Sysselsättningen inom olika näringsgrenar 1979–1981 ... 95
4 Andelen företag som uppgivit brist på arbetskraft 1980–1982 97
5 Arbetslösheten 1979–1982 ... 98
6 Antal personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder 1976–1981 99
7 Antal personer berörda av varsel om driftsinskränkning 1980–1982 ... 100
8 Antal personer berörda av varsel om uppsägningar och permitteringar 1976–1982 ... 100
9 Produktivitetsutvecklingen inom olika näringsgrenar 1974–1981 ... 101
10 Produktion, produktivitet och sysselsättning 1982 ... 101

6:1 Hushållssektorns inkomster och utgifter 1980–1982 ... 104
2 Lönekostnadsutveckling 1969–1982 samt arbetskraftskostnader för industriarbetare ... 109
3 Inkomstöverföringar till hushåll från offentliga sektorn 1978–1982 ... 112
4 Hushållens direkta skatter, avgifter m. m. 1978–1982 ... 113

5 Realinkomstutveckling efter skatt 1979–1982 115
6 Konsumentprisindex december 1980–december 1981 117
7 Konsumentprisförändringen 1975–1982 uppdelad på komponenter 117
8 Konsumentprisernas uppgång, årsgenomsnitt 1979–1982 118
9 Hushållens konsumtionsutveckling 1972–1981 121

7:1 Fasta bruttoinvesteringar 1978–1982 efter kapitaltyp och näringsgren 127
2 Fasta bruttoinvesteringar 1978–1982 inom privat och offentlig sektor 129
3 Lägenheter i påbörjade och inflyttningsfärdiga bostadshus 1978–1982 131
4 Ombyggnadsinvesteringar för bostäder 1980–1982 132
5 Planerade och faktiska förändringar av industrins totala investeringar 1972–1982 133
6 Statliga investeringar 1979–1982 136
7 Kommunala investeringar 1980–1982 138
8 Planerade och faktiska förändringar i kommunernas och landstingskommunernas totala investeringar 1973–1982 138
9 Lagervolymförändringar totalt och efter näringsgrenar 1978–1982 140

8:1 Driftsöverskott i vissa delar av näringslivet samt i hela ekonomin 1976–1982 145
2 Produktpriser och rörliga produktionskostnader per enhet i vissa delar av näringslivet 1976–1982 147
3 Priser, kostnader och marknadsandelar för bearbetade varor 1976–1982 150
4 Produktpriser och rörliga produktionskostnader per enhet i tillverkningsindustrin 1976–1982 152
5 Lönekostnader och produktivitet i vissa industribranscher 1976–1982 154
6 Priser på olika insatsprodukter 1976–1982 156

9:1 Statens inkomster och utgifter 1980–1983 159
2 Industripolitiska åtgärder 1976–1982 162
3 Kommunernas inkomster och utgifter 1980–1983 164
4 Socialförsäkringssektorns inkomster och utgifter 1980–1983 167
5 Den offentliga sektorns konsumtion och investeringar 1980–1983 169
6 Den totala offentliga sektorns inkomster och utgifter 1980–1983 170
7 Finanspolitiska effekter 1975–1983 174
8 Finanspolitiska effekter 1980–1983 175

10:1 Penningmängden 1980–1981 182
2 Inlåningen i bankerna från vissa sektorer 1980–1981 184
3 Bankernas likvida tillgångar 1980–1981 185
4 Kreditmarknaden 1980 och 1981 186
5 Bankernas utestående krediter till andra ändamål än bostadsbyggande 1980–1981 189
6 Statens budgetutfall samt upplåningsformer 1980–1981 190

7 Kommunernas finansiella sparande 1980–1981 191
8 Bostadssektorns upplåning på kreditmarknaden samt hos staten 1980 och 1981 191
9 Företagens upplåning på kreditmarknaden samt hos staten 1980 och 1981 192

Diagramförteckning

1:1 Räntor utomlands 1979–1982 2
2 Dollarns utveckling gentemot D-marken och yenen okt. 1980–mars 1982 3
3 Oljemarknaden 1965–1982 6
4 Realpriset på svensk oljeimport 1970–1983 8
5 BNP och import av bearbetade varor i OECD-området 1963–1981 10
6 BNP kvartalsvis 1970–1981 14
7 Industriproduktionsindex 1972–febr. 1982 samt prognos för årsgenomsnitten 1982–1983 23
8 Industriinvesteringarnas och driftsöverskottets andel av industrins förädlingsvärde 1970–1983 24
9 Sparkvoten 1971–1982 28
2:1 Penningmängden samt olika räntor i Förenta staterna okt. 1980–mars 1982 41
2 Oljeefterfrågan i OECD-länderna 1970–1981 42
3 Utvecklingen av genomsnittligt sportmarknadspris resp. officiellt råoljepris för OPEC-länderna april 1981–mars 1982 43
4 Dollarns utveckling gentemot D-marken och yenen okt. 1980–mars 1982 44

3:1 Marknadsandelar och realariva priser för Sveriges export av bearbetade varor till OECD-länderna 1970–1982 61
2 Importpris- och volymutvecklingen 1976–1982 totalt och för vissa varugrupper 68
3 Import av bearbetade varor 1969–1981 enligt importekvation samt beräknat utfall och prognos för 1982 71

5:1 Arbetskraft och sysselsättning 1976–1982 94
2 Vid arbetsförmedlingarna kvarstående lediga platser 1976–1982 96
3 Arbetslösa enligt AKU, arbetslösa kassamedlemmar och kvarstående lediga platser 1976–1982 99

6:1 Sparkvoten 1971–1982 105
2 Disponibel inkomst och privat konsumtion per capita 1970–1982 107
3 Hushållens disponibla inkomster och konsumtionsutgifter 1973–1982 121

7:1 Byggnads- och maskininvesteringar, totalt och uppdelat på näringsgrenar 1973–1982 128
2 Industrins investeringskvot 1970–1982 133
3 Investeringar inom industrin, totalt och uppdelat på branscher 1975–1982 135
4 Totala industrins lagervolymförändring 1969–1982 141

8:1 Driftsöverskottets andel av förädlingsvärdet i olika delar av näringslivet 1971–1982 144
2 Driftsöverskottets andel av förädlingsvärdet i olika industribranscher 1971–1982 149

3 Rörliga produktionskostnader och arbetsproduktivitet i tillverkningsindustrin exkl. varv 1964–1982 155

10:1 Räntor utomlands 1979–1982 177
2 Diskontot för Sverige samt emissionsvillkor för långa statslån 1979–1982 178
3 Korta räntor i Sverige 1979–1982 179
4 Statens budgetunderskott 1978–1982 180
5 Penningmängden samt dess påverkande faktorer 1978–1982 . 181
6 Real likviditet 1967–1981 183
7 Olika sektorers reala likviditet 1976–1981 184
8 Bankernas utestående krediter till andra ändamål än bostadsbyggande 1977–1982 188

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1982

Långtidsbudget för perioden 1982/83–1986/87

Bilaga 2.1

Långtidsbudget för perioden 1982/83–1986/87

Innehållsförteckning

	Sid.
1 Inledning	3
1.1 Den svenska långtidsbudgeten – inriktning, syfte och läsanvisning	3
1.2 Långtidsbudgetar i andra länder	5
2 Den samhällsekonomiska bakgrunden	9
2.1 Inledning	9
2.2 Strukturproblem och balansbrister i den svenska ekonomin	9
2.3 Långtidsutredningens kalkyler	10
2.4 Sambandet mellan långtidsutredningen och långtidsbudgeten	13
3 Beräkningsmetodiken	14
3.1 Antaganden	14
3.2 Beräkningsteknik	15
4 Statsutgifternas fördelning på ändamål – redovisning av statsutgifterna i oförändrad pris- och lönenivå	16
Ändamålsuppdelning:	
Folkpensioner, sjukförsäkring m. m.	17
Utbildning och forskning	20
Totalförsvar	24
Bostadspolitik	28
Arbetsmarknads- och regionalpolitik	31
Stöd till barnfamiljer	35
Skatteutjämningsbidrag till den kommunala sektorn	39
Kommunikationer	41
Hälso-, sjuk- och socialvård	42
Rätts- och polisväsende	44
Näringspolitik	45
Internationellt utvecklingssamarbete m. m.	48
Energiförsörjning	48
Övrigt	49
5 Statsutgifterna	51
5.1 Sammanfattning av statsutgifternas utveckling	51
5.2 Statsutgifternas uppdelning på realekonomiska kategorier	53
6 Statsinkomsterna	61
6.1 Regelsystem som styr statsinkomsterna	61
6.2 Resultat av beräkningarna över statsbudgetens inkomster	71
6.3 Stabiliteten i skatteunderlagen	72
7 Statens budgetsaldo	76
7.1 Statens budgetsaldo och finansiella sparande	76
7.2 Effekter på budgetutvecklingen av andra förutsättningar	78
7.3 Budgetunderskottets finansiering	81
8 Automatiken i statsutgifterna	84
8.1 Begreppet automatik	84
8.2 Automatikens omfattning	85
8.3 Automatik och real resursförbrukning	90
8.4 Samhällsekonomiska förutsättningar	90

8.5 Vidtagna åtgärder mot existerande automatikbindningar 93
8.6 Metoder som tillämpas i andra länder 95
9 Statsfinansiella konsekvenser av beslutade besparingar under långtidsbudgetperioden 95
9.1 Avgränsningar 95
9.2 Val av referensnivå 97
9.3 Resultat av kalkylerna 97
9.4 Besparingarnas realekonomiska fördelning 99
9.5 Besparingarna och automatiken 101
9.6 Indirekta effekter av besparingarna 102
10 Utombudgetära utgifter 103
10.1 Allmänt 103
10.2 Skatteutgifter 106
10.3 Statliga lån och kreditgarantier 108
10.4 Statlig reglering och normgivning 109
10.5 Statligt företagande 113
10.6 Offentliga fonder utanför statsbudgeten 114
10.7 Slutsatser och kommentarer 115
11 Sammanfattning och slutsatser 118

LÅNGTIDSBUDGET FÖR PERIODEN 1982/83–1986/87

1 Inledning

1.1 Den svenska långtidsbudgeten

Inriktning och syfte

Under senare år har långtidsbudgeten successivt fått en ändrad karaktär. Ursprungligen syftade långtidsbudgeten enbart till att kartlägga de statsfinansiella konsekvenserna på längre sikt av redan fattade beslut och gjorda åtaganden.

De samhällsekonomiska förutsättningarna med begränsat utrymme för fortsatt utbyggnad av offentlig sektor har emellertid medfört att kraven på långtidsbudgeten att ge en mer fullständig bild av hela den offentliga verksamheten har ökat. Den fortgående ökningen av budgetunderskottet har också lett till att det blivit allt mer viktigt att analysera de faktorer som styr inkomst- och utgiftsutvecklingen. Den mekaniska framräkningen av budgetutvecklingen i volymtermer intar därför inte samma centrala plats som tidigare. Syftet med förändringarna i långtidsbudgetens uppläggning är att ge ett bättre underlag för överväganden om budgetpolitikens inriktning framöver. Det samhällsekonomiska perspektiv som tecknas i årets långtidsbudget utgår från utvecklingen enligt alternativ I i avstämningen av 1980 års långtidsutredning.

Liksom tidigare år omfattar den egentliga långtidsbudgetberäkningen *statsbudgetens* inkomster och utgifter. Som underlag för en bedömning av utvecklingen av de verksamheter som direkt styrs genom statliga beslut ger statsbudgeten emellertid en ofullständig bild. Beslut som fattas av riksdag, regering eller statliga myndigheter kan leda till att utgifter uppkommer i samhället utan att dessa kommer till direkt uttryck på statsbudgeten. Dessa utgifter kan betecknas som utombudgetära utgifter (eng. offbudget expenditure). Utombudgetära utgifter kan i detta sammanhang delas in i följande huvudgrupper:

- skatteutgifter
- statliga lån och kreditgarantier
- statlig reglering och normgivning
- utgifter i statligt företagande
- offentliga fonder utanför statsbudgeten.

Utgifterna i socialförsäkringssystemet och i viss utsträckning den kommunala sektorn kan därvid räknas in i en eller flera av huvudgrupperna av utombudgetära utgifter.

I årets långtidsbudget görs en översiktlig beskrivning av de utombudgetära utgifternas orsaker och i viss mån omfattning, varvid även de problem som är förknippade med en analys av de utombudgetära utgifterna behand-

las. Vidare görs en uppföljning av den analys av utgiftsautomatiken i statsbudgeten som presenterades i föregående års långtidsbudget.

En nyhet i årets långtidsbudget är den beskrivning och analys som görs av effekterna av de besparingsåtgärder som regering och riksdag beslutat om i syfte att hålla tillbaka den offentliga utgiftsutvecklingen.

Långtidsbudgetens utgiftssida är en kalkyl över omfattningen av de resurser som krävs för att av statsmakterna gjorda åtaganden skall kunna infrias. Statsinkomsterna beräknas i huvudsak med utgångspunkt i oförändrade skatte- och avgiftssatser eller, i tillämpliga fall, redan föreslagna eller beslutade förändringar.

I princip görs inga försök att förutse vilka nya beslut som kan komma att fattas under perioden eller effekterna av dessa. *Det måste understrykas att långtidsbudgeten således varken är en plan för den framtida utvecklingen eller en prognos för den mest sannolika utvecklingen. Avsikten med långtidsbudgetkalkylen är endast att redovisa vilken budgetutveckling som blir följden om inga nya utgiftsåtaganden görs och inga nya beslut fattas om ändrade skatte- och avgiftsregler.*

Långtidsbudgeten är således i allt väsentligt en konsekvensberäkning. De slutsatser som dras av dessa konsekvensbeskrivningar är partiella och utvecklas inte till en samhällsekonomisk analys. Sådana analyser återfinns i den reviderade finansplanen och den reviderade nationalbudgeten.

1982 års långtidsbudget har utarbetats inom budgetdepartementets budgetavdelning på grundval av material från myndigheter och departement. Underlaget till avsnitt 2 om den samhällsekonomiska bakgrunden har tagits fram inom ekonomidepartementet.

Läsanvisningar

Långtidsbudgeten är att betrakta som en sammanhållen helhet. Omfånget på materialet gör dock att några ord bör sägas om avsnittsindelningen.

I *avsnitt 2* behandlas den samhällsekonomiska bakgrunden till beräkningarna i långtidsbudgeten. Sambandet mellan långtidsbudgeten och långtidsutredningens olika alternativ diskuteras. Detta leder fram till de antaganden om centrala ekonomiska variabler som ligger till grund för beräkningarna. Dessa antaganden behandlas i *avsnitt 3*. Här görs också en mer ingående redovisning av olika tekniska aspekter på beräkningarna av statsbudgetens utgifter och inkomster.

Avsnitt 4 innehåller en detaljerad genomgång av statsutgifterna uppdelade efter ändamål. Denna redovisning sker i princip i samma pris- och lönenivå som tillämpas i budgetpropositionen för budgetåret 1982/83. Detta innebär att en bild ges av de olika volymfaktorer som påverkar utvecklingen inom olika områden. I detta avsnitt redovisas också utvecklingen inom socialförsäkringssektorn. Statsutgifterna redovisas därefter samlat i *avsnitt 5*. Här görs en omräkning till löpande priser med utnyttjande av de antaganden och förutsättningar som anges i avsnitten 2 och 3. Vidare ges

en översikt av utgiftsutvecklingen sådan den framkommer vid en uppdelning på realekonomiska kategorier.

Statsinkomsternas utveckling behandlas i *avsnitt 6* mot bakgrund både av vissa strukturella tendenser och av faktorer av mer tillfällig karaktär. En redovisning av effekterna av den föreslagna skattereformen görs också i detta avsnitt.

I *avsnitt 7* förs utgifterna och inkomsterna samman i en redogörelse för utvecklingen av statsbudgetens saldo under långtidsbudgetperioden. Vidare diskuteras effekter på saldoutvecklingen av förändringar i antaganden vad gäller vissa centrala variabler. Olika aspekter på bugetunderskottets finansiering ur främst kreditmarknadspolitisk synvinkel redovisas.

Graden av automatik i statsutgifternas utveckling samt betydelsen härav behandlas i *avsnitt 8*.

I *avsnitt 9* redovisas de statsfinansiella konsekvenserna av vidtagna och föreslagna besparingsåtgärder i den offentliga verksamheten.

För att beskriva verksamheter utanför statsbudgeten vars utgiftsutveckling påverkas direkt eller indirekt av statliga beslut diskuteras utombudgetära utgifter i *avsnitt 10*.

Den ändamålsgrupperade redovisningen i avsnitt 4 utgör en viktig utgångspunkt för redovisningen av totaleffekterna i de efterföljande avsnitten. Avsnitt 4 innehåller bl. a. beskrivningar av regelsystem, utgiftsstyrande faktorer och utvecklingen på skilda områden och kan därför sägas vara ett centralt avsnitt i långtidsbudgeten. Den som är särskilt intresserad av någon eller några sektorer kan här finna värdefulla upplysningar. Den som är mer intresserad av en översikt av statsbudgetens totala utveckling rekommenderas dock lägga mindre vikt vid läsningen av avsnitt 4.

Långtidsbudgetberäkningarna och slutsatserna av dessa sammanfattas i *avsnitt 11*.

1.2 Långtidsbudgetar i andra länder

Långtidsbudgetar framtas även i många andra länder (mediumterm plans eller budgets). Deras uppläggning och utformning varierar dock kraftigt. Detta sammanhänger bl. a. med de syften för vilka långtidsbudgetar framtas. I vissa länder har budgeten en programmatisk innebörd. I andra används den för att illustrera olika ekonomiska utvecklingsalternativ.

Rent allmänt kan konstateras att i ett internationellt perspektiv har intresset för långtidsbudgeteringen ökat under senare år. En orsak härtill kan vara tillväxten i sig av de offentliga budgetarnas omfattning. Detta torde ha ökat intresset för att studera budgetutvecklingen i ett mer långsiktigt perspektiv. Vidare torde det besparings- och omprövningsarbete som bedrivs i flera länder ha bidragit till att öka behovet av framförhållning i tiden. En ytterligare tendens är den uppmärksamhet som flera länder ägnar de faktorer som medför automatik i statsutgifter och statsinkomster.

I övrigt uppvisar långtidsbudgetar i andra länder varierande ambitionsnivåer med avseende på bl. a. omfattning, tidsperiod, hur de kan användas som styrinstrument m. m. Trots att olika förutsättningar ur bl. a. budgetpolitisk synpunkt föreligger kan det vara av intresse att notera vissa tekniska likheter och olikheter jämfört med svenska förhållanden.

Inledningsvis kan konstateras att formaliserade långtidsbudgetar främst framtas i industriländer. Detta beror bl. a. på att denna typ av budgetplanering kräver:

- formulering av handlings- och riktlinjer för budgetpolitiken på medellång sikt
- att långsiktiga prognoser, i regel i reala termer, sammankopplas med den detaljrika finansiella programmeringen som krävs i en årsbudget
- att resurser för prognostisering och planering upprätthålls och utvecklas.

Dessa nödvändiga beståndsdelar saknas i de flesta utvecklingsländer och finns bara i tio till femton av industriländerna. I de senare förekommer långtidsbudgetar av varierande omfattning i regel som en del av den årliga budgetprocessen, dvs. ett system som innebär att budgetarna rullas för varje år.

En principiell skillnad mellan olika länder avser valet att arbeta i löpande eller fasta priser. Detta sammanhänger bl. a. med syftet med långtidsbudget, dvs. vilken styrfunktion som eftersträvas. En majoritet av länderna gör prognoserna i fasta priser i syfte att illustrera i vilken omfattning en viss politik påverkar statsbudgetens inkomster och utgifter oberoende av prisutvecklingen. Budgeten kan därmed sägas utgöra en form av konsekvensbeskrivning. Några länder tillämpar däremot genomgående en budgetering i löpande priser. Huvudmotiven härför synes vara dels att en fastprisberäkning inte anses ta tillräcklig hänsyn till skillnaderna i prisutveckling mellan offentlig och privat sektor, dels att användandet av löpande priser anses ge en ökad realism i budgeten och öka regeringens möjligheter att kontrollera tillväxten i utgiftsutvecklingen.

Vad gäller långtidsbudgetens status förekommer en varierande praxis. I vissa länder fattar regeringen och/eller parlamenten formella beslut, i andra redovisas långtidsbudgeten som en orienterande prognos. Därutöver finns vissa skillnader vad gäller omfattningen, dvs. om budgeten behandlar den totala offentliga verksamheten eller endast vissa delområden.

I vissa fall har långtidsbudgeten en annorlunda strukturell uppläggning i förhållande till årsbudgeten. I regel innebär detta att grövre sorteringsbegrepp används. Likaså kan noteras en variation i vilka tidsperioder som föredras. I de länder där budgeten har karaktären av en plan för verksamheten och där även planen särskilt beslutas används kortare perioder, i regel högst tre år utöver budgetåret. Nedan följer en kortfattad beskrivning av tillämpade principer och tekniker i vissa länder. Sammanställningen gör inte anspråk på att vara fullständig eller i alla avseenden helt aktuell, men belyser ändå en del av de skillnader som kan konstateras.

De *nordiska länderna* uppvisar stora likheter i sitt sätt att arbeta med och presentera långtidsbudgeten. Vissa skillnader finns dock. Sverige är f. n. ensamt om att göra beräkningar både i fasta och löpande priser. Som regel används en fastprisberäkning. I den danska långtidsbudgeten tas, till skillnad från övriga nordiska länder, även med förväntade men ej beslutade åtaganden och projekt. För Norge och Danmark gäller vidare att budgeten omfattar en kortare tidsperiod än vad som gäller för Sverige och Finland. De nordiska ländernas teknik överensstämmer dock i så mån att budgeten i huvudsak är en konsekvensbeskrivning av redan fattade beslut. Långtidsbudgeten presenteras i samband med det årliga budgetförslaget, några formella beslut fattas sålunda inte.

I *USA* tas en långtidsbudget fram som underlag för kongressens diskussioner om skatte- och budgetförändringar. Den visar på den troliga utvecklingen av federala utgifter och inkomster om den nuvarande ekonomiska politiken fullföljs, allt under vissa antaganden om den internationella ekonomins utveckling. De prognoser som tas fram kan liksom i Sverige således inte betraktas som uppskattningar av aktuella framtida utfall. Långtidsbudgeten uppdelas på större s. k. programkategorier (major program categories) som t. ex. försvaret och federala bidrag till olika ändamål (grants). Budgeten omfattar i princip samtliga federala utgifter men presenteras på ett något annorlunda sätt än det årliga budgetförslaget. Inriktningen är att visa på tillväxten eller volymutvecklingen över en femårsperiod. I anslutning till presentationen av rent siffermaterial diskuteras relativt ingående de olika faktorer som genererar tillväxten t. ex. lagstiftning, indexsystem m. m. En femårsbudget avseende utvecklingen av skatteutgifter (tax expenditure) tas också fram. Budgetarna används av kongressen som ett ingångsvärde i den diskussion som handlar om budgetpolitiska riktlinjer, besparingar m. m.

Ansträngningarna att införa ett långtidsbudgetsystem i *Storbritannien* inleddes så tidigt som år 1961 och landet har sedan dess utvecklat ett relativt omfattande system. Prognoser över den offentliga utgiftsutvecklingen utgör grundstenen och görs varje år för vart och ett av de tre nästkommande åren. I prognoserna har hittills inte tagits hänsyn till förväntade framtida beslut om att introducera nya verksamheter eller att modifiera pågående. Hittills har budgetprognoserna för kommande år gjorts i fasta priser. Avsikten har varit att belysa effekterna av politiken på volymutvecklingen. Fr. o. m. budgetåret 1982/83 läggs emellertid systemet om till en budgetering i löpande priser. Denna omläggning motiveras främst av att man från brittisk sida anser att denna teknik ger en bättre realism i budgeteringen och att planering i fasta priser eller volym minskar möjligheterna för regeringen att kontrollera tillväxten i de offentliga utgifterna.

Österrikes långtidsbudget görs i fasta priser för en femårsperiod. Nya kända åtaganden och förändringar tas med i planeringen. En avgörande

skillnad i förhållande till andra länder är att budgeten begränsas till att omfatta vissa särskilt tunga poster i statsbudgeten, som t. ex. byggandet av vägar och fastigheter. Myndighetsanslagen behandlas således inte. Parlamentet fattar inte några formella beslut på grundval av budgeten, däremot kommenteras den redovisade utvecklingen.

Liksom Storbritannien använder *Schweiz* en teknik som innebär en budgetering i löpande priser. Budgeten omfattar samtliga statsutgifter och tar hänsyn till kända kommande åtaganden och projekt. Tidsperioden är begränsad till tre år och ett formellt beslut över inriktningen fattas på grundval av budgetdokumentet.

Utgångspunkten för budgetprocessen i *Nederländerna* är en långtidsbudget (multiyear plan) för nästkommande budgetår plus ytterligare fyra år. Planen görs i löpande priser. Varje års budgetbehandling inleds med en avstämning mot den liggande planen. Planen utformas på tre nivåer, dels en med oförändrad ambitionsnivå, dels en där konsekvenserna av den sittande regeringens antagna policyåtgärder för mandatperioden beräknas och dels en nivå som därutöver tar hänsyn till eventuella antagna policyåtgärder efter mandatperioden. Planen innehållande regeringens antagande om policyåtgärder för mandatperioden beslutas på ministernivå vad gäller de två åren efter budgetåret och är bindande för resp. minister. Fördelarna med denna uppläggning anses vara att den ger underlag för långsiktiga prioriteringar, påvisar följdkostnader som inte kan ses kommande budgetår och ger en koppling till långtidsutredningarna. En påtaglig nackdel anses vara att systemet är känsligt för störningar t. ex. trendbrott.

Canadas långtidsbudget omfattar en plan för en fyraårsperiod i fasta priser. Budgeten markerar inledningen eller startskottet för den årliga budgetprocessen. För de tre inledande åren överenskoms om planeringsnivåer eller sätts direkta utgiftstak för alla tyngre kategorier av program och utgifter med hänsyn tagen till den allmänna ekonomiska utvecklingen. För att bibehålla flexibiliteten i budgeten och öka handlingsberedskapen används dessutom metoder att prognostisera olika utgiftsnivåer för program med höga andelar fasta kostnader och som är känsliga för påverkan av faktorer utanför statens kontroll. Långtidsbudgetens olika program och kategorier av utgifter indelas i ett antal s. k. kuvert (functional envelopes), som i praktiken innehåller utgiftstak och ramar för verksamheten. Denna metodik med kuvert bibehålls när långtidsbudgetens första år omsätts i en årlig budget. Canadas system och långtidsbudgetens status spelar en annorlunda och mer avgörande roll i budgetpolitiken än i flertalet andra länder bl. a. som en följd av att också den åtföljande årliga budgetprocessen uppvisar specifika särdrag.

2 Den samhällsekonomiska bakgrunden

2.1 Inledning

Sverige har liksom de flesta industriländerna djupgående ekonomiska balansbrister. Det är en uppgift för den ekonomiska politiken att dessa avhjälps så att de centrala målen för den samhällsekonomiska utvecklingen kan realiseras. Det synes vara en allmän uppfattning att detta kräver betydande strukturella förändringar i ekonomin, varför en återgång till balans torde komma att ta flera år i anspråk. I denna process spelar den statliga finanspolitiken en betydande roll.

I långtidsbudgeten behandlas i första hand statsinkomsternas, statsutgifternas och budgetsaldots utveckling under vissa av långtidsbudgettekniken bestämda förutsättningar. Även om intresset således koncentreras till statsbudgeten är det viktigt att detta sker under beaktande av de olika ömsesidiga samband som finns mellan statsbudgeten och samhällsekonomin i övrigt. Dessa samband har stärkts i och med den snabba tillväxten i statsbudgetens omslutning. Därmed har utformningen av statens budget och dess finansiering fått en betydande inverkan på produktionsförhållanden, bytesbalans, arbetslöshet, inkomstfördelning osv. Å andra sidan är statsbudgetens utveckling i hög grad avhängig av förhållandena inom övriga delar av samhällsekonomin.

Som framgår av den följande genomgången i detta avsnitt råder det ett starkt samband mellan Sveriges aktuella struktur- och balansproblem å ena sidan och de statliga utgifternas och budgetsaldots utveckling å den andra. Mot denna bakgrund sammanfattas i det följande huvuddragen i den samhällsekonomiska utvecklingen såsom den redovisats i den nyligen publicerade avstämningen av 1980 års långtidsutredning (SOU 1982: 14).

2.2 Strukturproblem och balansbrister i den svenska ekonomin

Enligt långtidsutredningen emanerar de nuvarande balansbristerna i den svenska ekonomin redan från 1960-talet men förstärktes och framträdde klart i 1970-talets utveckling. Likartade problem uppstod då också i många andra industriländer, vilket har kommit till uttryck i stigande arbetslöshet och inflation samt minskad ekonomisk tillväxt. Försvagningen i internationell tillväxt har i sin tur påverkat den svenska utvecklingen.

Den jämförelsevis svaga internationella utvecklingen under 1970-talet hade flera orsaker. En av de viktigaste var de mycket kraftiga prisstegringar på olja och råvaror som ägde rum under 1970-talet. För industriländerna innebar oljeprisstegringarna dels en kraftig inflationsimpuls, dels ett ökat bytesbalansunderskott.

Den internationella utvecklingen under 1970-talet har rest många krav på strukturell anpassning i svensk ekonomi. För att på lång sikt få balans i

utrikesbetalningarna krävs enligt långtidsutredningen en förskjutning av produktionen till konkurrensutsatt sektor. Detta kräver en förskjutning av relativa löner och relativ lönsamhet till förmån för den konkurrensutsatta sektorn. Förändringar i industrins relativpriser nödvändiggör också en omstrukturering inom industrin. För detta krävs omfattande nyinvesteringar. Sveriges relativt andra länder höga oljeberoende utgör en annan försvårande faktor. Enligt långtidsutredningen kommer behovet av strukturell anpassning under 1980-talet att ställa stora krav på hög flexibilitet i ekonomin.

Vad gäller den offentliga sektorn, som är av speciellt intresse från långtidsbudgetsynpunkt, har enligt långtidsutredningen finansieringen av dess verksamhet blivit ett växande problem. Den allmänna stagnationen som präglat marknadssektorn har försvårat möjligheterna att finansiera tillväxten i den offentliga sektorn med fortsatta skattehöjningar. Den offentliga utgiftstillväxten har därför i allt större utsträckning kommit att bli lånefinansierad. Någon motsvarande uppgång i det finansiella sparandet på den privata sidan har inte ägt rum. Därmed har också sparande och kapitalbildning sjunkit kraftigt. Konsumtionsandelen i ekonomin har vuxit samtidigt som investeringskvoten har sjunkit och bytesbalansunderskottet har ökat.

2.3 Långtidsutredningens kalkyler

Den ekonomiska utvecklingen i Sverige på medellång sikt och de därmed sammanhängande ekonomisk-politiska problemen utgör ett väsentligt inslag i långtidsutredningen.

I den nyss nämnda avstämningen av 1980 års långtidsutredning har ett syfte varit att granska kalkylerna i 1980 års långtidsutredning (LU 80) i ljuset av de senaste årens utveckling samt att mot denna bakgrund göra nya bedömningar av den svenska ekonomins utveckling under åren 1981–1985.

Huvuduppgiften för denna avstämning – liksom för LU 80 – var att undersöka vilken ekonomisk utveckling som krävs för att den svenska ekonomin skall nå de allmänt accepterade balansmålen. I detta syfte konstruerades i rapporten tre alternativa utvecklingsvägar för den svenska ekonomin under perioden 1981–1985. Alla tre alternativen bygger på gemensamma förutsättningar beträffande den internationella utvecklingen, arbetskraftsutbudet och produktivitetsutvecklingen i Sverige.

Utvecklingen enligt alternativ I

Alternativ I i LU-avstämningen utgår från förutsättningen att vissa centrala mål för den ekonomiska politiken uppnås. Sålunda antas full sysselsättning råda i den svenska ekonomin år 1985, vilket innebär att sysselsätt-

ningen ökar något snabbare än det tillgängliga arbetskraftsutbudet. Vidare antas att balans skall nås i utrikesbetalningarna år 1990. Detta har antagits innebära ett underskott år 1985 motsvarande 2 % av BNP. År 1981 utgjorde bytesbalansunderskottet 2,5 % av BNP.

För att åstadkomma denna utveckling är det enligt långtidsutredningen nödvändigt att den totala konsumtionen ökar långsammare än den totala produktionen i landet och att industrins konkurrenskraft ökas bl. a. genom att relativpriserna sänks med 2 % per år räknat från år 1981. Drygt hälften av denna relativprisanpassning har redan åstadkommits genom den tioprocentiga devalveringen. Alternativet bygger vidare på att löneökningarna hålls tillbaka i förhållande till utvecklingen i våra konkurrentländer. Även vinsterna i industrin bör enligt långtidsutredningen tillåtas öka till nivån under början av 1970-talet.

Den genomsnittliga inhemska inflationstakten förutsätts i alternativ I inte överstiga 5,5 % per år fr. o. m. år 1983. För att försvara en så låg prisökning är det, enligt långtidsutredningens kalkyler, nödvändigt att bedriva en apprecieringspolitik, dvs. värdet på den svenska kronan måste skrivas upp i förhållande till valutakorgen.

Den exportledda tillväxten i industrin kan beräknas bära upp en total produktionsökning i den svenska ekonomin, BNP-tillväxt, på 2,4 % per år vilket under hela perioden 1981–1985 skapar en resurstillgång som uppgår till ca 31 miljarder kr. räknat i 1975 års priser. Härav tas betydande belopp i anspråk för att förbättra bytesbalansen, samt för ökade transfereringsbetalningar till utlandet (räntor samt u-landsbistånd). Därmed minskar utrymmet för inhemsk användning med 13,6 miljarder kr. i 1975 års priser. Kravet på en investeringsuppgång i ekonomin intecknar, slutligen, 8,4 miljarder kr. av produktionsökningen.

Sedan de angivna posternas resursanspråk dragits från BNP-ökningen återstår 6,6 miljarder kr. att tas i anspråk för en ökning av den inhemska konsumtionen. Fördelningen av detta knappa tillväxtutrymme mellan privat och offentlig konsumtion har gjorts med föresatsen att den privata konsumtionen tillåts öka i en sådan takt att reallönen per timme kan stiga svagt under perioden 1981–1985. Per sysselsatt beräknas dock reallönen falla med ca 0,5 % per år. Den privata konsumtionens ökning har under dessa förutsättningar beräknats till 0,7 % per år.

Den offentliga konsumtionen kan i så fall öka med 0,6 % årligen, vilket kan jämföras med en ökning på 3,3 % per år 1974–1981. Det är alltså fråga om en mycket kraftig uppbromsning. Den statliga konsumtionen beräknas härvid minska med 0,8 % per år och den kommunala konsumtionen öka med 1,2 % per år.

Den angivna utvecklingen för statlig konsumtion ligger i linje med den under senare år tillämpade mycket restriktiva utgiftsbehandlingen. För kommunernas del överensstämmer kalkylen med det fastlagda målet att begränsa den årliga kommunala konsumtionstillväxten till högst 1 %.

Den totala offentliga utgiftstillväxten i alternativ I bygger på den angivna reala utvecklingen för konsumtion och investeringar samt på antagandet att nu existerande regler beträffande övriga utgifter fortsätter att gälla. De besparingar som aviserats i 1982 års budgetproposition har beaktats i kalkylen. De totala offentliga utgifterna har under dessa förutsättningar beräknats öka realt med 2,3% per år under perioden 1981–1985. Räknas ränteutgifterna bort uppgår ökningen till 1,4% per år.

Långtidsutredningens alternativ I implicerar vidare att budgetunderskottet kommer att reduceras. Som en del av denna kalkyl ligger att den totala skattekvoten i ekonomin höjs från 49,5% av BNP år 1981 till 51,3% år 1985.

Andra utvecklingsvägar (alternativen II och III)

Utvecklingen av exporten och industriproduktionen i alternativ I innebär ett mycket drastiskt trendbrott i jämförelse med den stagnation som rått under senare delen av 1970-talet. Att åstadkomma en sådan vändning är enligt långtidsutredningen en mycket svår uppgift. I avstämningen har därför studerats också andra alternativ som bygger på en mera modest utveckling för industrin.

Alternativ II har byggts upp från två utgångspunkter. För det första har exporten antagits växa i takt med den internationella marknadstillväxten. För det andra har det antagits att den åtstramning av privat och offentlig konsumtion som genomfördes i alternativ I också fullföljs i alternativ II.

En industriexpansion kommer enligt långtidsutredningen inte till stånd i detta alternativ då förutom den svagare exporttillväxten också olika restriktioner på ekonomins utbudssida antas bli bestående. Företagen kommer därmed inte att kunna utnyttja den genomförda devalveringen för att sänka relativpriserna. Industrins produktionstillväxt blir därmed lägre än i alternativ I, vilket leder till en fortsatt nedgång i industrisysselsättningen. Mot bakgrund av den strama politiken blir enligt de redovisade kalkylerna en kraftig ökning av arbetslösheten oundviklig i detta alternativ.

Också bytesbalansen försämras i förhållande till alternativ I genom att industriexpansionen uteblir. Enligt långtidsutredningen leder sålunda en åtstramning av konsumtionen i detta fall till en sänkning av den totala produktionstillväxten, ofullständigt kapacitetsutnyttjande, stigande arbetslöshet och växande bytesbalansunderskott.

Alternativ III utgår från samma svaga industriutveckling som antagits i alternativ II. I detta fall har dock politiken antagits bli inriktad på att skapa full sysselsättning genom offentlig expansion och ökat bostadsbyggande.

Den privata konsumtionen förutsätts i detta alternativ växa med 1,8% per år 1981–1985, dvs. i samma takt som under 1970-talet. Den offentliga konsumtionen behöver då öka med 2,6% per år. Den statliga konsumtionen har i detta alternativ förutsatts vara oförändrad, medan den kommu-

nala konsumtionen skulle öka med 3,7% årligen. Också de offentliga investeringarna stimuleras i detta alternativ för att ge stöd till produktion och sysselsättning inom industri och byggnadsverksamhet. BNP-ökningen har beräknats till 2,2% per år.

Den expansiva ekonomiska politiken förutsätts emellertid leda till höjd inflationstakt. Konsumentpriserna beräknas i detta alternativ stiga med 10% per år 1981–1985. Den relativt svaga exportutvecklingen i kombination med hög inhemsk efterfrågan leder till ett växande bytesbalansunderskott. Detta beräknas växa från 14 miljarder kr. år 1981 till ca 50 miljarder kr. år 1985. Mätt som procent av BNP i löpande priser betyder detta att underskottet växer från 2,5% år 1981 till ca 5,5% år 1985. Den fortsatta ökningen av offentlig konsumtion och offentliga transfereringar leder vidare till ett växande budgetunderskott. Detta uppgår enligt kalkylen till 124 miljarder kr. år 1985, vilket motsvarar 13,3% av BNP.

Även om man i detta alternativ uppnår målet om full sysselsättning så sker detta enligt långtidsutredningen på bekostnad av att utgångslägets obalanser förvärras ytterligare med åtföljande svårigheter att på sikt upprätthålla den fulla sysselsättningen.

2.4 Sambandet mellan långtidsutredningen och långtidsbudgeten

Långtidsutredningens kalkyler utgör inga prognoser över den väntade ekonomiska utvecklingen. I stället presenteras alternativa scenarier utifrån vissa antaganden bl. a. om den ekonomiska politikens utformning. Enligt långtidsutredningen är det endast en utveckling i linje med avstämningens alternativ I som leder till att våra aktuella balansbrister kan avhjälpas och att de centrala målen för den ekonomiska politiken uppnås.

I långtidsbudgeten kartläggs som nämnts de statsfinansiella konsekvenserna av redan fattade beslut och gjorda åtaganden. Kalkylerna återspeglar således budgetutvecklingen om inga nya åtgärder vidtas. Några försök att förutse kommande åtgärder görs inte. Tillsammans ger dessa båda material ett underlag för statsmakterna att bedöma om och i vilken omfattning omläggningar eller andra förändringar krävs i den statliga utgifts- och inkomstpolitiken.

För att utföra beräkningarna i långtidsbudgeten behövs en rad antaganden om bl. a. pris- och löneutvecklingen, den ekonomiska tillväxten, arbetslösheten osv. under de år som långtidsbudgeten omfattar. Dessa antaganden bör i princip utgå från oförändrad ekonomisk politik, dvs. att inga nya åtgärder vidtas.

Föreliggande långtidsbudget utgår från ganska schematiska antaganden om den ekonomiska utvecklingen som – med vissa modifieringar med hänsyn till den aktuella konjunktursituationen – ansluter sig till alternativ I i LU-avstämningen. Detta alternativ bygger dock på vissa förutsättningar som inte är förenliga med långtidsbudgettekniken. Kalkylerna blir med

andra ord inte helt konsistenta. Den praktiska betydelsen av detta bör dock inte överdrivas. Också tidigare långtidsbudgetar har varit behäftade med sådana inkonsistenser.

Långtidsbudgetens resultat påverkas av förändringar i olika centrala variabler. I avsnitt 7.2 redovisas därför vissa beräkningar av hur ändringar i olika antaganden inverkar på kalkylresultatet.

Det bör observeras att långtidsbudgettekniken ger – vid i övrigt likartade förutsättningar om den ekonomiska utvecklingen – ett budgetsaldo som avviker från det som anges i avstämningens finansiella kalkyl. Denna skillnad kommenteras senare.

3 Beräkningsmetodiken

3.1 Antaganden

Långtidsbudgeten är varken en plan eller prognos för hur budgetens inkomst- och utgiftssida utvecklas. Syftet med långtidsbudgeten är i stället att ge en bild av konsekvenserna på statsbudgeten av redan fattade beslut och existerande regelsystem. Den skall endast beskriva hur inkomst- och utgiftssidan i statsbudgeten utvecklas om inga ytterligare åtgärder vidtas. För att genomföra beräkningar av utgifts- och inkomstsidan krävs antaganden om den framtida utvecklingen av olika centrala variabler. För att kunna beräkna de framtida effekterna av tidigare beslut krävs antaganden om t.ex. befolkningsutvecklingen, antal elever i skolan, antal platser i barnomsorgen etc. Förutom dessa antaganden om volymutvecklingen behövs även antaganden för pris-, löne- och ränteutvecklingen fram till år 1987.

Beräkningarna i långtidsbudgeten bygger på ett stort antal antaganden om olika faktorers utveckling under perioden 1982–1987. De centrala förutsättningarna för beräkningen av statens utgifter och inkomster utgörs av antaganden om den ekonomiska tillväxten, pris- och löneutvecklingen, samt om räntenivån. För åren 1982 och 1983 ansluter antagandena för BNP-tillväxt, priser, löner m.m. till den samhällsekonomiska bild som presenteras i den reviderade nationalbudgeten. För åren därefter beräknas prisökningen uppgå till 5,5 % årligen. Ökningen av timlönen har, efter avräkning av de krav finansieringen av skattereformen ställer, beräknats till ca 5,5 % per år under perioden 1983–1985 och för de resterande två åren i långtidsbudgetperioden till ca 7 %. Räntans nivå har beräknats successivt sjunka från dagens nivå och antas ligga på 9 % under den senare delen av långtidsbudgetperioden, vilket innebär en relativt hög realränta.

Övriga för beräkningsarbetet nödvändiga förutsättningar beskrivs inte här utan redovisas i möjligaste mån under de avsnitt där de varit styrande för kalkylerna.

3.2 Beräkningsteknik

Principer för utgiftsberäkningarna

Bedömningen av anslagsutvecklingen under långtidsbudgetperioden har gjorts inom budgetdepartementets budgetavdelning efter samråd med vederbörande departement och i vissa fall myndigheter. Beräkningarna av den framtida utgiftsutvecklingen utgår från anslagsbeloppet för budgetåret 1982/83 enligt 1982 års reviderade budgetförslag. Dessa beräkningar presenteras detaljerat i avsnitt 4. Utgifterna är beräknade i samma pris- och lönenivå som i 1982 års budgetproposition och beloppen anger, i enlighet med långtidsbudgettekniken, endast förändringar i utgiftsvolymen.

Förändringen av volymen av olika verksamheter är resultatet av olika beslut och är i varierande utsträckning av automatisk karaktär beroende på långsiktigheten och graden av bindningar i de fattade besluten, i stort enligt följande principer.

- För ett flertal anslag, t. ex. de s. k. förvaltningsanslagen, har statsmakterna inte mer preciserat angett på vilken ambitionsnivå som verksamheten skall bedrivas på längre sikt. För dessa anslag har antagits en oförändrad anslagsnivå i fasta priser.
- För andra anslag styrs utvecklingen under perioden av faktorer som på kort sikt är svåra att påverka för beslutsfattarna. Anslagsutvecklingen för sådana anslag har beräknats med varierande metoder. En central faktor att ta hänsyn till vid beräkning av volymutvecklingen av många anslag är förändringar av *befolkningens* storlek och sammansättning. Denna påverkar nivån på anslagen för exempelvis folkpensioner, skolväsende, m. m. I beräkningarna av utgifterna för dessa anslag ingår en grov uppskattning av effekter av befolkningsförändringar.
- Vissa anslag styrs av att statsmakterna lagt fast långsiktiga *ramar* för verksamheten. Möjligheterna att påverka volymutvecklingen varierar då med hänsyn till bl. a. ramperiodens längd. Exempel härpå är ramarna för det militära försvaret och civilförsvaret.
- Olika typer av *avtal*, t. ex. mellan staten och landstingskommunerna, styr volymutvecklingen för vissa anslag. Styrande för anslagsberäkningen under långtidsbudgetperioden är bl. a. avtalsperiodens längd och de faktorer som reglerar volymen på den verksamhet som avtalet gäller.
- Det förekommer även tidsbegränsade *program*, för exempelvis forskning inom olika områden, som anger med vilken volym verksamheterna skall bedrivas, ofta under en två- till treårsperiod. Förekomsten av ramar, avtal och program innebär att verksamheternas volym utvecklas i enlighet med dessa under en viss tid. Om klara uttalanden om tidsbegränsning av ramar, program, avtal m. m. föreligger har i långtidsbudgetberäkningarna antagits att utgifterna bortfaller när programmet etc. upphör. I övriga fall har i regel schablonmässigt antagits att utgifterna för de olika ändamålen kvarstår under hela långtidsbudgetperioden.

- Vissa anslag styrs av *bidragsregler* som medför en mer eller mindre automatisk utgiftsutveckling. Bidragsreglerna anger vilka individer eller verksamhetsområden som är bidragsberättigade. Bidragen kan utgå i form av ett visst belopp per bidragsberättigad individ, som en andel av kostnaden för en viss tjänst eller kan i vissa fall utgå i förhållande till bidragsmottagarens inkomst. Det styrande inslaget vad avser volymen i ett sådant givet system är sålunda de faktorer som ger antalet bidragsberättigade.
- Utgifter för arbetsmarknads- och näringspolitiken har beräknats med utgångspunkt i att inga större nya utgiftsåtaganden görs under långtidsbudgetperioden. Samtidigt faller medel för tillfälliga insatser bort under perioden. Kostnaderna för arbetsmarknadspolitiken har beräknats konjunkturneutralt. Detta innebär att anslagen är beräknade att räcka till åtgärder vid ett normalt konjunkturläge och med nuvarande ambitionsnivå och uppsättning av medel.

Förutom beräkningarna av volymutvecklingen presenteras också kalkyler i löpande priser. Dessa beräkningar görs med utgångspunkt i de antaganden om den framtida utvecklingen av priser, löner, m. m. som har presenterats inledningsvis i detta avsnitt.

I det sedvanliga budgetarbetet tillämpas ett s. k. huvudalternativ som innebär att förvaltningsanslag efter pris- och löneomräkning minskas med 2 % med hänsyn till förväntad produktivitetsökning inom den statliga sektorn. På samma sätt har under långtidsbudgetperioden anslagseffekten av det s. k. huvudalternativet endast lagts in i den anslagsberäkning som görs i löpande priser.

Principer för inkomstberäkningarna, m. m.

Beräkningarna i långtidsbudgeten av inkomsterna grundar sig på antaganden om bl. a. lönesummans och prisernas utveckling. Inkomstskatter, sociala avgifter och mervärdeskatt styrs bl. a. av utvecklingen av dessa variabler. Vidare har beaktats beslutade och föreslagna förändringar som berör statsinkomsterna.

Det nyligen framlagda förslaget om en reformerad inkomstbeskattning har lagts in i kalkylerna. För år 1983 har föreslagits en 2-procentig höjning av arbetsgivaravgiften för att finansiera reformens kostnader. Efter år 1983 är finansieringsformerna inte helt klara. Beräkningarna bygger dock på förutsättningen att skattereformen i sin helhet skall finansieras.

4 Statsutgifternas fördelning på ändamål

I detta avsnitt redovisas statsutgifternas utveckling i oförändrad pris- och lönenivå under perioden t. o. m. budgetåret 1986/87. Redovisningen omfattar de totala utgifterna inom statsbudgeten grupperade i fjorton ända-

målsgrupper. Beräkningarna utgår från de anslagsbelopp för budgetåret 1982/83 som redovisas i budgetpropositionen, eller om förändringar inträffat på grund av särpropositioner m. m., beräkningen i det reviderade budgetförslaget. Vidare tas i ändamålsavsnitten i viss utsträckning upp även sådant statligt stöd som påverkar statsbudgetens inkomstsida och som utgår i form av avdrag eller skattereduktioner. Viss statligt reglerad verksamhet som finansieras med arbetsgivaravgifter eller andra avgifter utan att redovisas på statsbudgeten behandlas också.

Beräkningarna i långtidsbudgeten påverkas i hög grad av de beslut som fattats av statsmakterna under de senaste åren. Som framgår av den följande redovisningen beräknas de totala statsutgifterna i oförändrad pris- och lönenivå bli i stort sett oförändrade under långtidsbudgetperioden. På några områden minskar kostnaderna under långtidsbudgetperioden.

I beskrivningen av utgiftsutvecklingen för de skilda ändamålen läggs särskild tonvikt vid de faktorer, t. ex. i form av volymförändringar och regelsystem, som styr utgiftsutvecklingen.

Avsnittet innehåller således en relativt detaljerad genomgång av statsutgifterna efter ändamål. Om huvudintresset är att få en uppfattning om de totala utgiftsanspråken behöver ej avsnitt 4 läsas utan det är möjligt att övergå direkt till avsnitt 5, som innehåller en kortfattad beloppsmässig sammanfattning av avsnitt 4.

Folkpensioner, sjukförsäkring m. m.

Förmåner i socialförsäkringssystemet m. m.

Ändamålsgruppen domineras av utgifter för folkpensionering, bidrag till sjukförsäkring samt statens bidrag till kommunala bostadstillägg till folkpension (KBT). Därutöver redovisas i detta avsnitt utgiftsutvecklingen för den allmänna tilläggspensioneringen (ATP). Bland övriga förmåner inom socialförsäkringssystemet, som regleras via fonder, kan nämnas delpensionförsäkringen, arbetsmarknadsförsäkringen och arbetslöshetsförsäkringen.

Förändringar i socialförsäkringssystemet

Vissa förändringar i systemet har beslutats. Enhetliga socialförsäkringsavgifter har införts fr. o. m. år 1982. Vidare har riksdagen tidigare beslutat om viss årlig höjning av ATP-avgiften. Sista höjningen enligt detta beslut sker år 1984. Sättet att beräkna det index (basbeloppsindex), som basbeloppet räknas upp med, förändrades från den 1 januari 1981. Innevarande riksmöte har beslutat att basbeloppet fr. o. m. den 1 januari 1982 skall räknas upp endast en gång per år. Vidare har föreslagits att ökad självrisk införs i sjukförsäkringen. Den besparing som därigenom uppkommer föreslås tillgodoföras statsbudgeten genom att sjukförsäkringsavgiften sänks och folkpensionsavgiften höjs. Bland andra förändringar kan nämnas att

pensionstillskotten föreslås bli höjda med två procentenheter den 1 juli 1982. Vidare har en undre hyresgräns införts i reglerna för statsbidrag till kommunalt bostadstillägg till folkpension. I beräkningarna har hänsyn tagits till de föreslagna förändringarna.

Folkpensionering och KBT

Folkpensioneringen beräknas kosta drygt 37 miljarder kr. budgetåret 1982/83. Utgifterna finansieras till viss del (65 %) genom en socialförsäkringsavgift till folkpensionen. Inbetalda avgifter redovisas som inkomst på statsbudgeten. Det finns således ingen direkt koppling mellan avgifter och utgående förmåner. Utvecklingen har varit sådan att finansieringen genom avgifter har minskat och skattefinansieringen ökat. Den föreslagna höjningen av folkpensionsavgiften i samband med besparingarna inom sjukförsäkringen kommer att innebära att denna utveckling bryts. Utgifterna styrs av befolkningens ålderssammansättning samt den allmänna pris- och löneutvecklingen.

Det totala antalet pensionärer beräknas under långtidsbudgetperioden årligen öka med i genomsnitt 16000 varav 14000 ålderspensionärer. Antalet folkpensionärer beräknas år 1982 uppgå till drygt 1,9 miljoner varav nära ca 1,4 miljoner ålderspensionärer. Drygt 800000 pensionärer erhåller ålderspension från ATP.

Av tabell 2 framgår utgiftsutvecklingen för de delar av systemet som redovisas över statsbudgeten. Kostnaderna för folkpensionerna beräknas under perioden minska till följd av att utgifterna för pensionstillskotten minskar. Att utgifterna för pensionstillskotten minskar sammanhänger med att allt fler nytillkommande pensionärer får ATP. Utgiftsökningen som uppstår på grund av ökat antal pensionärer uppväger ej utgiftsminskningen för pensionstillskotten (tabell 1).

Tabell 1. Folkpensionärer, utgiftspåverkande faktorer
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

Utgiftsstyrande faktorer	Utgiftsförändring till			
	1983/84	1984/85	1985/86	1986/87
Ökat antal pensionärer	+205	+185	+420	+280
Pensionstillskott	−400	−435	−465	−480
Summa	**−195**	**−250**	**− 45**	**−200**

Folkpensionärer, vars huvudsakliga inkomst utgörs av allmän folkpension, medges vid inkomsttaxeringen ett särskilt avdrag för nedsatt skatteförmåga. Den som har endast ålderspension och pensionstillskott får extra avdrag med så stort belopp att någon skatt inte kommer att påföras honom. Vid stigande inkomst minskas det extra avdraget. Även förmögenhetsinnehav inverkar på avdragets storlek. Reglerna för det extra avdraget har

ändrats fr. o. m. den 1 januari 1982 så att avdraget minskar snabbare med stigande inkomst.

Utgifterna för *statsbidrag till kommunalt bostadstillägg till folkpension* styrs av antalet personer som med hänsyn till inkomst och bostadskostnad är bidragsberättigade. Statsbidrag utgår fr. o. m. den 1 april 1982 med 25 % av kommunernas kostnader för bostadstillägg upp till vissa övre hyresgränser. Från samma datum har även en undre hyresgräns på 80 kr. per månad införts. Den besparing som därigenom uppkommer är även orsak till den minskade anslagsbelastningen för budgetåret 1983/84.

Sjukförsäkring

Utgifterna för sjukförsäkringen omfattar utbetalningar av sjukpenning, ersättningar till sjukvårdshuvudmännen, subventioner av läkemedelskostnader m. m. År 1982 beräknas dessa utgifter till ca 25,5 miljarder kr. Kostnaderna för sjukpenningen beräknas uppgå till 13,5 miljarder kr. Avgifterna för dessa ändamål beräknas inbringa ca 29,5 miljarder kr. Genom dem finansieras även föräldraförsäkringen. Sjukförsäkringsavgiften skall finansiera 85 % av sjukförsäkringens utgifter medan återstående 15 % skall täckas med statsbidrag. I den mån influtna avgifter överstiger inkomsttitelns andel av avgifterna uppkommer ett överskott som med viss eftersläpning genom ett avräkningsförfarande överförs till den s. k. allmänna sjukförsäkringsfonden.

Utgifterna för sjukförsäkringen styrs bl. a. av antalet sjukdagar per försäkrad samt nivån på ersättning för inkomstbortfall. Denna beror i sin tur på löneutvecklingen. Olika ersättningar till sjukvårdshuvudmännen, utgifter för läkemedel, sjukresor m. m. påverkas av pris- och löneutvecklingen. Kostnaderna för dessa ändamål påverkas också av patientavgifternas storlek m. m. Administrationen av socialförsäkringssystemet beräknas 1982/83 kosta ca 2 700 milj. kr.

Tabell 2. Folkpensioner, sjukförsäkringar m. m.
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1976/77–1980/81	1982/83	Förändring till				Procentuell förändring 1982/83–1983/84	Genomsnittlig procentuell förändring 1982/83–1986/87
			1983/84	1984/85	1985/86	1986/87		
Totala utgifter	+3,4	42 355	−260	−274	+22	−135	− 0,6	−0,4
därav								
folkpensioner	+3,0	37 455	−198	−252	−44	−200	− 0,5	−0,5
sjukförsäkring	−0,5	3 378	+273	+ 78	+90	+ 89	+ 8,0	+3,7
övrigt (inkl. KBT)	..	1 522	−335	−100	−24	− 24	−22,0	−9,1

Inkomster och utgifter för ATP redovisas helt utanför statsbudgeten. Reglering sker via AP-fonden. AP-fonden beräknas för budgetåret 1982/83 uppvisa ett överskott på 18,2 miljarder kr.

Trots fattade beslut om höjning av avgiften kommer det årliga överskottet i AP-fonden att sjunka under långtidsbudgetperioden. Detta beror på att utbetalningarna ökar dels på grund av att antalet pensionärer som uppbär ATP ökar och dels på att storleken på utgående pensioner ökar i takt med att systemet varit i kraft under en längre tid. Denna utveckling väntas fortgå fram till år 1990. Därefter avtar ökningstakten för att helt upphöra år 2020. Utvecklingen inom ATP-systemet har närmare belysts i samband med avstämningen av långtidsutredningen.

Utvecklingen av utgifterna för pensionerna

Folkpensionen utgår till alla pensionärer. En viss del av den, pensionstillskottet, är dock behovsprövad genom att det minskar om förmånstagaren har andra inkomster t. ex. ATP. Av tabell 3 framgår de sammantagna utgifterna för pensionerna. Den visar att kostnaderna för ATP stiger snabbare än kostnaderna för folkpensioneringen. Utgifterna för det behovsprövade pensionstillskottet sjunker under perioden. Detta beror på, som tidigare nämnts, att andelen pensionärer med ATP ökar.

Tabell 3. Utgiftsutveckling för pensionerna budgetåren 1982/83–1986/87
(Löpande priser, miljarder kr.)

	1982/83	1983/84	1984/85	1985/86	1986/87
Folkpension exkl. pensionstillskott	31,1	33,1	34,9	37,0	38,9
Pensionstillskott	6,4	6,3	6,1	5,9	5,5
ATP	29,5	33,7	37,4	41,9	47,0
Totalt	**67,0**	**73,1**	**78,4**	**84,8**	**91,4**

Utbildning och forskning

Ändamålsgruppen omfattar utgifter för utbildningsväsendet och för den civila forskning som bedrivs av staten eller med statligt stöd. I dessa ingår bl. a. det obligatoriska skolväsendet, gymnasiala skolor, vuxenutbildning, högre utbildning, studiestöd samt forskning. Till högre utbildning och forskning förs bl. a. anslagen till högskolan inkl. lantbruksuniversitetet, undervisningssjukhus, de statliga forskningsråden och styrelsen för teknisk utveckling. I gruppen ingår även de statliga utgifterna för forskning och utveckling på energiområdet.

Staten svarar för kostnader för skolledar- och lärarlöner, dvs. ca hälften av den offentliga sektorns samlade utgifter för det obligatoriska skolväsendet och gymnasieskolorna. Resten faller på kommunerna.

Generellt för ändamålsgruppen gäller att kostnadsförändringar på anslagen i hög utsträckning följer löneutvecklingen för lärare (skolväsendet och högskolan) och förändringen av basbeloppet (studiestöden). Utgifterna inom ändamålsgruppen styrs således av en långtgående automatik.

Tabell 4. Utbildning och forskning
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1976/77–1980/81	1982/83	Förändring till				Procentuell förändring 1982/83–1983/84	Genomsnittlig procentuell förändring 1982/83–1986/87
			1983/84	1984/85	1985/86	1986/87		
Totala utgifter	+ 6,3	33 101	−652	−789	−495	−333	−2,0	−1,8
därav								
obligatoriska skolväsendet	+ 5,6	13 079	−602	−415	− 72	− 86	−4,6	−2,3
gymnasieskolan m. m.	+ 5,2	4 976	− 73	−110	−153	−121	−5,1	−2,4
högre utbildning och forskning	+ 3,2	8 765	+ 50	−239	−131	−101	+0,6	−1,2
studiesociala ändamål	+29,0	4 906	− 38	− 25	−138	− 25	−0,8	−1,2

Vidare styrs utgifterna av antalet elever i varje årskull som går igenom skolsystemet. Framför allt påverkas anslagen inom skolväsendet, den högre utbildningen och studiestödet. Under långtidsbudgetperioden minskar antalet elever i *grundskolan* (7–15 år) varje år och med ca 7 % för hela perioden. De stora årskullar som föddes åren 1964–1967 leder till en högsta dimensionering av *gymnasieskolan* (16–19 år) under budgetåret 1982/83. Därefter minskar antalet elever och därmed antalet platser årligen under hela perioden, totalt med närmare 10 %. Därefter sker en mindre ökning varefter minskningen fortsätter. Årskullarna från mitten av 1960-talet uppnår under perioden högskoleåldern (20–25 år). Det innebär för *högskolan* att en ökning av antagningen sker budgetåret 1982/83 med ca 1 500 platser och en ytterligare ökning under budgetåren 1983/84–1984/85 med sammanlagt 1 500 platser. Utbudet av platser beräknas sålunda öka med ca 3 000 till slutet av 1980-talet då en motsvarande minskning planeras. Dessa förändringar inom högskolan skall genomföras med oförändrad resurstilldelning varför anslagen till grundläggande högskoleutbildning beräknas bli oförändrade under långtidsbudgetperioden. Minskningen av antalet barn i grundskoleåldern under perioden kommer under 1990-talet och framåt att innebära kraftigt minskade årskullar för gymnasie- och högskolan.

Det obligatoriska skolväsendet

Utgifterna för det obligatoriska skolväsendet minskar uttryckt i oförändrad pris- och lönenivå under hela långtidsbudgetperioden eftersom antalet elever totalt minskar under perioden. Den kraftiga minskningen på grundskoleanslaget till budgetåret 1983/84 sammanhänger med – förutom

minskningen av antalet elever och beslutade besparingar – den tekniska konstruktionen av statsbidraget till driften av grundskolor. Bidraget utgår i efterhand. Anslaget innehåller för budgetåret 1983/84 ett relativt stort belopp för löneökningar hänförliga till budgetåret 1982/83. I enlighet med långtidsbudgettekniken räknas inte heller denna del av anslaget upp med antaganden om löneförändringar. Belastningen på anslaget i löpande priser framgår av tabell 5.

Tabell 5. Bidrag till drift av grundskolor
(Milj. kr., löpande pris- och lönenivå)

	1982/83	Förändring till			
		1983/84	1984/85	1985/86	1986/87
Totala utgifter	12 365	+930	+725	+820	+1 395

En viktig utgiftsstyrande faktor för grundskolebidraget – förutom totala antalet elever – är det genomsnittliga antalet elever/klass. En förändring av klasstorleken med exempelvis en elev i alla tre stadierna, innebär en kostnadsförändring för staten med ca 350 milj. kr. i 1981/82 års löneläge. En sådan förändring påverkar även de kommunala kostnaderna. Utgiftsutvecklingen påverkas även i hög utsträckning av de i avtal fastställda undervisningsskyldigheterna för lärarna (antal timmar i undervisning).

Riksdagen har uttalat att reformen med samlad skoldag i grundskolan endast får genomföras om den ej medför kommunala merkostnader. En ny läroplan för grundskolan gäller fr. o. m. läsåret 1982/83. De statliga kostnaderna för de permanenta delarna av läroplansreformen belastar statsbudgeten fullt ut budgetåret 1985/86 med ca 330 milj. kr.

Gymnasieskolan

Den kraftiga minskningen av antalet 16-åringar under långtidsbudgetperioden leder till en motsvarande minskning av antalet intagningsplatser på gymnasieskolans linjer och grundskoleanknutna specialkurser. Utöver dessa platser finns 34 000 platser i specialkurser kortare än ett år och s. k. högre specialkurser i vilka ingår en ökning med 1 200 för budgetåret 1982/83. Ökningen är gjord för att i motsvarande grad påverka dimensioneringen av högskolan. Vidare ingår arbetsmarknadspolitiska åtgärder genom introduktionsprogram och yrkesintroduktion. Den relativa ökningen av antalet platser på yrkesinriktade linjer som regeringen föreslår i årets budgetproposition förutsätts gälla hela perioden. Även anslaget för gymnasieskolan styrs i hög utsträckning av gällande avtal för lärarnas undervisningsskyldighet.

Gymnasieskolans dimensionering och fördelning av eleverna på olika studievägar påverkar även statens bidrag till undervisningsmateriel i gymnasieskolan. Regeringen har i årets budgetproposition föreslagit ett nytt

statsbidrag till dessa ändamål och därutöver föreslagit att ett extra bidrag till inköp av första uppsättningen stadigvarande materiel övergångsvis skall utgå. Den i budgetpropositionen föreslagna styrningen mot yrkesinriktade studievägar medför att den genom det minskade antalet elever förväntade minskningen av anslaget uteblir.

Vuxenutbildning, studiecirklar, folkhögskolor m. m.

Kostnaderna för vuxenutbildning, vars stora utgiftsposter utgörs av bidragsanslagen till studiecirklar, invandrarundervisning i svenska, driften av folkhögskolor och kommunal vuxenutbildning, beräknas inte öka under långtidsbudgetperioden.

Storleken på anslagen till studiecirklar och invandrarundervisning beslutas av riksdagen i den årliga budgetprövningen. Dessa anslag antas inte öka under långtidsbudgetperioden.

Anslagen till driften av folkhögskolor och kommunal vuxenutbildning följer huvudsakligen löneutvecklingen för lärare. Volymen förväntas bli oförändrad under perioden. Det sammanhänger bl. a. med riksdagens beslut om maximering av antalet undervisningstimmar för den kommunala vuxenutbildningens grundskole- och gymnasieskolekurser. Maximeringen av dessa utbildningars omfattning förutsätts gälla för hela perioden. Också för folkhögskolornas del har förutsatts en oförändrad volym under perioden.

Högskoleutbildningen

Utgifterna i oförändrad pris- och lönenivå för den grundläggande högskoleutbildningen väntas, som framgår av redovisningen av ungdomskullarnas utveckling, i stort sett bli oförändrade. Beslutad utökning av vissa utbildningslinjer kommer att finansieras genom omprioritering av resurser inom området.

De dominerande utgiftsstyrande faktorerna för den grundläggande högskoleutbildningen exkl. kommunal högskoleutbildning utgörs av de planeringsramar som årligen fastställs av riksdagen, utbildningens längd, kostnaderna per utbildningsplats samt dimensioneringen av kringkostnader som t. ex. administrationen vid högskoleenheterna m. m. Dessa faktorer utgör grunden för de årliga anslagsberäkningarna. Sammanlagt består 80–90 % av de totala kostnaderna av lönekostnader. Utgiftsutvecklingen påverkas även i hög utsträckning av de i avtal fastställda undervisningsskyldigheterna för lärarna.

Staten ger bidrag till kommuner och landstingskommuner för driften av den kommunala högskoleutbildningen. Fr. o. m. budgetåret 1982/83 fastställs ett schabloniserat statsbidrag årligen per landsting såvitt gäller utbildningen inom vårdsektorn.

Studiestöd

Utgifterna för studiesociala ändamål styrs av antalet studerande på gymnasie- och högskolenivå och av bidragsreglerna. Storleken av de återbetalningspliktiga studiemedlen är knuten till basbeloppet.

Antalet gymnasiestuderande beräknas minska under perioden, vilket leder till minskade utgifter till denna grupp.

På grund av ändrade antagningsregler för högskolan förväntas andelen yngre studerande att stiga, vilket kommer att leda till ett högre utnyttjande av studiemedel. Besparingsförslag i 1982 års budgetproposition kommer att leda till minskad anslagsbelastning.

Forskning och utveckling

Till gruppen forskning och utveckling förs också utgifter för energiforskning. En medelsram om 1 400 milj. kr. disponeras för ändamålet under perioden 1981/82–1983/84. För budgetåret 1982/83 har beräknats en medelsram om 500 milj. kr. Programmet finansieras genom en avgift på oljeprodukter och belastar således inte statsbudgeten.

Riksdagen har för perioden 1981/82–1983/84 fastställt ett program för industrins forskning och utveckling. Programmet innebär att styrelsen för teknisk utveckling (STU) erhåller 1 775 milj. kr. och att fonden för industriellt utvecklingsarbete (industrifonden) erhåller 450 milj. kr.

Industrins forskning och utveckling stöds även genom det särskilda forskningsavdraget vid statsbeskattningen. Avdraget utgår i förhållande till dels företagens forsknings- och utvecklingsinsatser, dels ökningen av dessa. I och med att stödet utgår som avdrag vid beskattningen erhålls det endast av företag som redovisar taxerad inkomst. Inkomstbortfallet på grund av dessa avdrag kan för år 1982 uppskattas till 180 milj. kr.

I enlighet med principerna för långtidsbudgeten har för perioden efter budgetåret 1983/84 beräknats oförändrade insatser för industriellt forsknings- och utvecklingsarbete.

Forskningen inom utbildningsdepartementets område svarar för ca en tredjedel av det statligt finansierade forsknings- och utvecklingsarbetet. För budgetåret 1982/83 har en reformram om ca 70 milj. kr. avsatts. Det därpå följande året beräknas en förstärkning av ca 90 milj. kr.

Totalförsvar

I ändamålsgruppen totalförsvar ingår det militära försvaret, civilförsvaret, det ekonomiska försvaret och övrigt totalförsvar.

Regeringen har under våren 1982 förelagt riksdagen förslag till inriktning av säkerhets- och försvarspolitiken samt totalförsvarets fortsatta utveckling för de närmaste fem åren. Långtidsbudgetberäkningarna utgår från förslagen i denna proposition.

Fleråriga försvarsbeslut innebär ett system med femåriga planeringsra-

mar och ett automatiskt verkande *priskompensationssystem* för det militära försvaret och civilförsvaret. Nuvarande priskompensation innebär kompensation för pris- och lönestegringar enligt utvecklingen av nettoprisindex (NPI). Bristande samstämmighet mellan NPI och den faktiska pris- och löneutvecklingen inom det militära försvaret och civilförsvaret har skapat betydande planeringsproblem för myndigheterna. På kort sikt har särskilt avvikelserna mellan löneutveckling och NPI-utveckling varit stora. Mot denna bakgrund föreslås i propositionen ett nytt priskompensationssystem för det militära försvaret och civilförsvaret. Det nya systemet innebär att man väger samman två indexserier – ett löneindex för de 35 % av planeringsramen som beräknas bestå av lönekostnader och nettoprisindex för resterande 65 %. Det nya indexet benämns försvarsprisindex (FPI). Priskompensation för civilförsvarets utgiftsram för skyddsrum föreslås dock även fortsättningsvis baseras på NPI.

Det militära försvaret

För perioden 1982/83–1986/87 föreslås för det militära försvaret en planeringsram om 82 817 milj. kr. i prisläget februari 1981. Utfallet för budgetåret 1982/83 beräknas till 19 048 milj. kr., varav 2 485 milj. kr. för beräknad priskompensation.

För att skapa största möjliga utrymme för sådan materialanskaffning och utbildning som är av betydelse i krigsorganisationen föreslås omfattande förändringar i fredsorganisationen genom rationaliseringar och indragningar av förband. Målet för perioden 1982/83–1986/87 är att åstadkomma omprioriteringar om ca 2 400 milj. kr.

Det största enskilda materielobjekt som föreslås är utveckling och tillverkning av ett nytt flygplanssystem som skall kunna lösa jakt-, attack- och spaningsuppgifter (JAS). Målet för planeringen är att Viggensystemet skall kunna börja ersättas i början av 1990-talet.

Civilförsvaret

För civilförsvaret anges i propositionen att inriktningen av civilförsvarsverksamheten bör vara att ge befolkningen skydd mot verkningarna av konventionella stridsmedel, men att ökad uppmärksamhet skall ägnas åt skyddet mot kärnvapen och kemiska stridsmedel. I propositionen föreslås att en hemskyddsorganisation införs och att skyddsplaner upprättas för alla kommuner. För civilförsvaret exkl. skyddsrumsdelen föreslås för perioden 1982/83–1986/87 en planeringsram om 1 780 milj. kr. i prisläget februari 1981. Planeringsramen fördelas med en efter hand ökande årlig utgiftsram under perioden. Detta hänger samman med att den föreslagna utbyggnaden av civilförsvaret genomförs successivt. För budgetåret 1982/83 beräknas ett utfall på ca 360 milj. kr. inkl. 47 milj. kr. för beräknad priskompensation. För skyddsrum föreslås ingen femårig planeringsram, bl. a. mot bakgrund av svårigheterna att förutse den kommande byggnads-

verksamhetens omfattning. Den ekonomiska ramen för skyddsrum bör därför prövas årligen. För budgetåret 1982/83 beräknas ett utfall på ca 313 milj. kr. inkl. 43 milj. kr. för beräknad priskompensation.

Det ekonomiska försvaret

Det ekonomiska försvaret omfattar åtgärder för att erhålla en tillfredsställande försörjningsförmåga under kriser och i krig. Inriktningen i totalförsvarspropositionen är att försörjningsförmågan i första hand skall säkerställas för livsmedel, beklädnad, värme, hälso- och sjukvård samt härför erforderliga stödfunktioner i form av insatsvaror, arbetskraft, energi och transporter.

Styrande för utgifterna inom det ekonomiska försvaret är investeringar i oljelagringsprogrammet och åtgärder som föreslås inom den särskilda investeringsramen samt de driftkostnader dessa investeringar föranleder. Driftkostnaderna utgörs till största delen av räntekostnader. Genom den statliga redovisningens uppbyggnad medför dessa räntekostnader motsvarande inkomster på statsbudgetens inkomstsida.

Inom energiområdet har riksdagen under våren 1981 fastställt ett förslag till reviderat oljelagringsprogram. I totalförsvarspropositionen föreslås att inlagringen av råolja m. m. av statsfinansiella skäl förlängs med två år till utgången av år 1986. Senareläggningen innebär för budgetåret 1982/83 en i förhållande till riksdagsbeslutet minskad utgift om 856 milj. kr. Före utgången av år 1983 planeras en översyn av det reviderade programmet.

Oljelagringsprogrammet har hittills finansierats över oljelagringsfonden genom uttag av en särskild beredskapsavgift på oljeprodukter. I totalförsvarspropositionen föreslås att oljelagringsfonden upphör, att den särskilda beredskapsavgiften för detta ändamål omformas till en energiskatt samt att anskaffningen av råolja, gasbensin m. m. sker över statsbudgeten. Genom detta ökar omslutningen av statsbudgetens inkomster med totalt ca 6 miljarder kr. under långtidsbudgetperioden. Dessutom föreslås att behållningen på fonden den 1 juli 1982 uppgående till ca 814 milj. kr. tillgodoförs statsbudgeten som besparing.

På övriga försörjningsområden föreslås en i huvudsak oförändrad medelstilldelning.

Kostnaden för den föreslagna inriktningen av försörjningsberedskapen för perioden 1982/83–1986/87 kan uppskattas till knappt 11,8 miljarder kr. Riksdagen föreslås dock enbart ta ställning till utgifterna för budgetåret 1982/83. För de därpå följande budgetåren kommer sedvanlig budgetprövning att ske av anslagen.

För budgetåret 1982/83 utgör de samlade kostnaderna för det ekonomiska försvaret 2239 milj. kr. Av detta utgör 210 milj. kr. den särskilda investeringsramen och 1391 milj. kr. investeringar m. m. inom oljelagringsprogrammet. Driftkostnaderna uppgår till 638 milj. kr. varav 434 milj. kr. är räntekostnader.

Övrigt totalförsvar

Med övrigt totalförsvar avses de delar av totalförsvaret som inte ingår i det militära försvaret, civilförsvaret eller det ekonomiska försvaret. Viktiga delar av övrigt totalförsvar är bl. a. psykologiskt försvar, hälso- och sjukvård samt polisväsende.

I princip omfattar övrigt totalförsvar all samhällelig verksamhet som skall fortgå i krig. I budgetsammanhang är dock avgränsningen mycket snäv och avser endast anslag eller delar av anslag som finansierar verksamhet som är direkt inriktad mot beredskapsuppgifter. I totalförsvarspropositionen föreslås bl. a. insatser för forskningen inom det psykologiska försvaret, försörjningsberedskapen inom hälso- och sjukvården samt en förstärkt ställning och ökade resurser för civilbefälhavarna. För de anslag som hänförs till övrigt totalförsvar föreslås utgifter om sammanlagt 460 milj. kr. för budgetåret 1982/83.

Ekonomisk nivå

För totalförsvaret som helhet innebär förslagen i propositionen en ekonomisk inriktning som uppfyller de besparingsmål som har angetts i budgetpropositionen för budgetåret 1982/83. Sammantaget för perioden 1982/83–1986/87 medför förslagen en ekonomisk nivå som ligger ca 1,5 miljarder kr. lägre än vad som svarat mot en fortsättning av den ekonomiska nivån enligt 1977 års försvarsbeslut.

De förstärkningar som föreslås för de civila totalförsvarsgrenarna möjliggörs genom omprioriteringar inom totalförsvaret. Besparingarna skall uppnås inom det militära försvaret genom rationaliseringar och minskning av fredsorganisationen. En i huvudsak oförändrad nivå upprätthålls för krigsorganisationen.

Tabell 6. Totalförsvar
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1976/77–1980/81	1982/83	Förändring till				Procentuell förändring 1982/83–1983/84	Genomsnittlig procentuell förändring 1982/83–1986/87
			1983/84	1984/85	1985/86	1986/87		
Totala utgifter	+1,9	22 601	+178	+ 8	+35	– 4	+0,8	+0,2
därav								
militärt försvar	+1,9	19 048	0	0	0	0	0	0,0
civilförsvar m. m.	+6,5	674	+ 61	+78	+51	+18	+9,1	+7,0
ekonomiskt försvar	–1,8	2 238	+143	0	0	0	+6,4	+1,5

Bostadspolitik

Ändamålsgruppen domineras av räntebidrag och långivning till bostadsbyggande. För budgetåret 1982/83 beräknas dessa uppgå till sammanlagt 15,2 miljarder kr. Bland andra ändamål inom gruppen märks bidrag och lån till bostadsförbättringar, bidrag till förbättring av boendemiljön samt bostadsbidrag för låginkomsttagare.

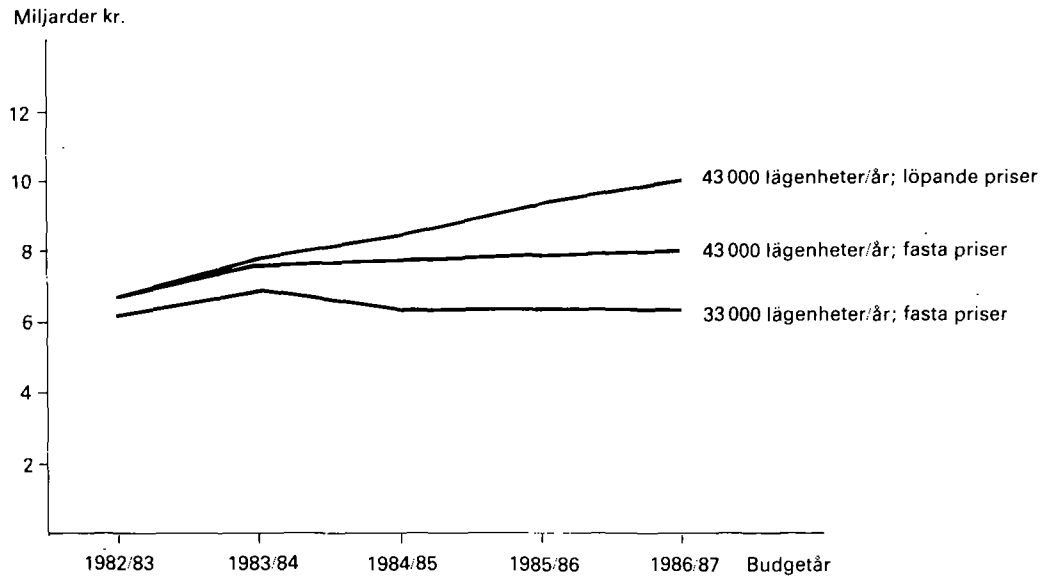
Tabell 7. Bostadspolitik
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1976/77–1980/81	1982/83	Förändring till				Procentuell ändring 1982/83–1983/84	Genomsnittlig procentuell förändring 1982/83–1986/87
			1983/84	1984/85	1985/86	1986/87		
Totala utgifter	+ 5,8	15 730	+2 367	−1 500	−450	+500	+15,0	+1,4
därav								
räntebidrag	+10,1	9 000	+ 900	−1 500	−500	+400	+10,0	−2,0
lån till bostadsbyggande	+ 4,4	6 250	+1 400	+ 50	+100	+100	+22,4	+6,0

Lån till bostadsbyggande

Utgifterna för lån till bostadsbyggande bestäms av antalet lägenheter för vilka bostadslån betalas ut under ett budgetår. Beräkningarna i långtidsbudgeten har gjorts med utgångspunkt i att bostadsbyggandets omfattning

Diagram 1. Utgifter för statliga lån till bostadsbyggande under långtidsbudgetperioden vid olika byggvolym

ligger kvar på 1981 års nivå, dvs. totalt ca 44 000 påbörjade lägenheter per år varav ca 43 000 med statliga lån.

I en känslighetsanalys har beräkningar gjorts avseende effekterna av en förändring av bostadsbyggandet med 10 000 lägenheter per år såväl i fasta priser som i löpande priser. Av beräkningarna framgår att om bostadsbyggandet begränsas med 10 000 lägenheter per år fr. o. m. år 1982 minskar statens utlåning med viss förskjutning med 1 300 milj. kr. per år i fasta priser. En årlig prisökning med 5,5 % skulle innebära att utlåningen successivt ökar med upp till 2 miljarder kr. budgetåret 1986/87.

Räntebidrag

Räntebidrag täcker mellanskillnaden mellan faktisk räntekostnad för såväl statslån som bottenlån och den s. k. garanterade räntan. Den garanterade räntan under det första året är 3,0 % för hyres- och bostadsrättslägenheter (i huvudsak flerbostadshus) och 5,5 % för egnahem. Därefter ökar räntan med 0,25 procentenheter per år för flerbostadshus och 0,50 procentenheter för egnahem. Riksdagen har beslutat om engångsupptrappningar utöver de årliga ökningarna för vissa årgångar av bostadshus.

Regeringen har nyligen föreslagit riksdagen ändrade regler för räntebidrag och bostadsbidrag. Samtidigt har införandet av en hyresavgift föreslagits (prop. 1981/82: 124).

Räntebidragen till enskilt ägda flerbostadshus föreslås ändras så att räntebidrag utgår på 95 % av låneunderlaget i stället för som tidigare på 92 %. Motivet till förslaget är att uppnå en förbättrad kostnadsparitet mellan enskilda och övriga ägare av flerbostadshus. Dessutom minskas räntebidragen under åren 1983–1985 för vissa statligt belånade hyres- och bostadsrättshus. Räntebidragen minskas även för vissa statligt belånade egnahem.

Den kostnadsökning som uppstår till följd av de ändrade bidragsreglerna åren 1983–1985 påverkar endast delar av bostadsbeståndet. Genom bruksvärdessystemet höjs hyresnivån även för hus till vilka räntebidrag ej utbetalas. För att ägarna av dessa hus ej skall få ökade intäkter, som inte motsvaras av ökade utgifter, föreslås att en s. k. hyreshusavgift för dessa hus införs.

Nettoeffekten av de föreslagna reformerna och besparingarna beräknas bli en förstärkning av statsbudgeten med 1,2 miljarder kr. budgetåret 1983/84 och med ytterligare 655 milj. kr. budgetåret 1984/85 samt 570 milj. kr. budgetåret 1985/86. För åren efter budgetåret 1985/86 uppgår helårseffekten till ca 2,4 miljarder kr.

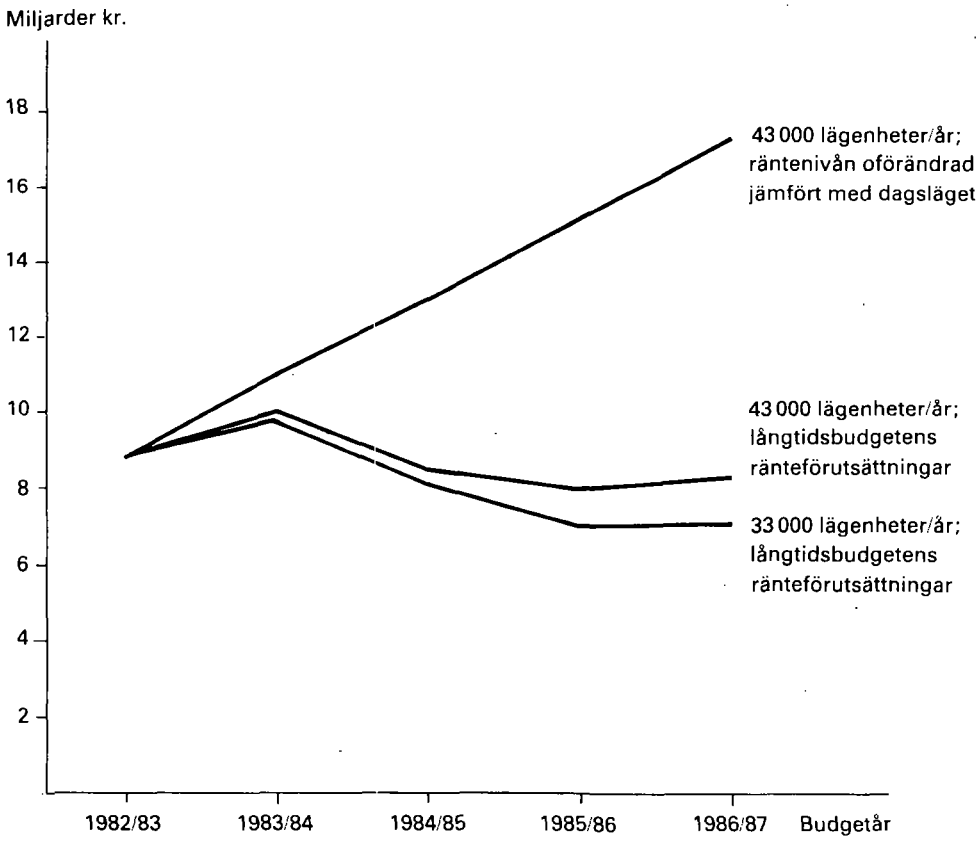
Utgifterna för räntebidrag bestäms av gällande räntenivåer och av de regler som riksdagen beslutar skall gälla för lägsta garanterade ränta samt upptrappning av denna. Såväl antalet nya lägenheter per år som produktionskostnaderna per lägenhet påverkar räntebidragsutgifterna. Vid konverteringar av gamla lån bestäms räntan efter det då gällande ränteläget.

För bottenlån sker detta vanligtvis vart femte eller vart tionde år men för statslån normalt varje år.

En förändring av stats- och bottenlåneräntan med exempelvis en procentenhet från år 1983 skulle påverka räntebidragen med ca 800 milj. kr. redan budgetåret 1983/84. En höjning av räntenivån med en procentenhet under hela långtidsbudgetperioden skulle leda till en ökning av utgifterna med drygt 2 000 milj. kr. budgetåret 1986/87.

En minskning av bostadsbyggandet med 10 000 lägenheter per år fr. o. m. år 1982 skulle innebära att utgifterna under budgetåret 1986/87 minskar med ca 1 200 milj. kr.

Diagram 2. Kostnader för räntebidrag under långtidsbudgetperioden vid olika byggvolym och räntenivå, fasta priser.

Sambandet med statsbudgetens inkomstsida

Bostadssubventionernas totala effekter på budgetens utgifts- och inkomstsida är relativt omfattande och komplicerade. Sambandet mellan statens långivning, räntebidrag, statens ränteinkomster och ränteavdrag vid beskattningen kan vara svår att överblicka. Härigenom kan även nettoeffekten på budgeten av t. ex. ränteändringar bli svåra att bedöma.

Ett inslag i bostadspolitiken är utformningen av fastighetsbeskattningen. För egnahemsägare innebär skattereglerna att ett schablonbelopp förs upp som beskattningsbar inkomst medan dels ränteutgifterna för fastighetslånen är avdragsgilla, dels får normalt ett extra avdrag göras. För hus med större lånebelopp överstiger normalt avdragen schablonintäkten. Detta medför att många egnahemsägare redovisar ett underskott av sitt fastighetsinnehav vid inkomsttaxeringen. Under år 1981 beräknas de totala underskotten uppgå till ca 26 miljarder kr. En schablonmässig framskrivning baserad på de antaganden som gäller för långtidsbudgetberäkningarna och på förslaget till skatteomläggning tyder på att detta belopp kommer att öka till drygt 34 miljarder kr. år 1986.

För bostadslån gäller att amorteringar registreras som inkomst på statsbudgetens inkomstsida. Vad avser räntebidragen gäller att dessa utgifter till viss del omförs till inkomstposten ränteinkomster på bostadslån.

Arbetsmarknads- och regionalpolitik

Ändamålsgruppen omfattar statens utgifter för skilda arbetsmarknadspolitiska åtgärder såsom arbetsförmedling, sysselsättningsskapande åtgärder, arbetsmarknadsutbildning, kontantstöd vid arbetslöshet, Stiftelsen Samhällsföretag samt andra sysselsättningsfrämjande åtgärder samt arbetsmiljöåtgärder. Vidare hör utgifterna till regionalpolitiska åtgärder till denna ändamålsgrupp.

Tabell 8. Arbetsmarknads- och regionalpolitik
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1976/77–1980/81	1982/83	Förändring till				Procentuell förändring 1982/83–1983/84	Genomsnittlig procentuell förändring 1982/83–1986/87
			1983/84	1984/85	1985/86	1986/87		
Totala utgifter	+ 5,8	14 933	−1 259	+220	−16	−11	− 8,4	−1,8
därav								
arbetsmarknadspolitik	+ 5,0	13 128	−1 045	+214	−24	−18	− 8,0	−1,7
regionalpolitik	+11,2	1 805	− 214	+ 7	+ 7	+ 7	−11,9	−2,7

Utgifterna för arbetsmarknadspolitiken beräknas uppgå till närmare 14 miljarder kr. för budgetåret 1982/83. Vissa anslag är konjunkturneutralt beräknade. Utgifterna beräknas därför vara oförändrade under perioden.

Arbetsmarknadspolitik

Arbetsmarknadsutbildning kan anordnas i skolöverstyrelsens regi i form av s. k. AMU-kurser, i kurser inom ramen för det reguljära utbildningsväsendet samt i företagsutbildning. Deltagare i AMU-kurser och kurser inom det reguljära utbildningsväsendet uppbär utbildningsbidrag. Vid utbildning i företag utgår bidrag till företagen. Utgifterna för arbetsmarknadsutbildning finansieras via anslag över statsbudgeten och från arbetsgivaravgifter.

En arbetsgivaravgift om 0,8 % uttas för att täcka 55 % av kostnaderna för i huvudsak följande bidrag:

- kontant arbetsmarknadsstöd,
- grundbidrag och progressivbidrag till erkända arbetslöshetskassor,
- den del av arbetsmarknadsverkets förvaltningskostnader som avser programmet Kontant stöd vid arbetslöshet,
- utbildningsbidrag till elever i arbetsmarknadsutbildning,
- utbildningsbidrag till deltagare i yrkesinriktad rehabilitering.

Den andel som inte täcks av arbetsgivaravgifter finansieras via statsbudgeten. För att klara tillfälliga svängningar i berörda utgifter och inkomster finns en rörlig kredit. Övriga utgifter för arbetsmarknadsutbildning och yrkesinriktad rehabilitering finansieras direkt från anslag över statsbudgeten. Det gäller bl. a. utgifter för att ordna AMU-kurser och yrkesinriktad rehabilitering samt bidrag till arbetsgivare som anordnar utbildning för anställda.

Utgiftsutvecklingen för arbetsmarknadsutbildningen styrs i första hand av antalet elever och av elevbidragens storlek. Även fördelningen av kursdeltagarna regionalt och utbildningens inriktning är av betydelse för kostnadsutvecklingen. Bidragen är kopplade till ersättningen vid arbetslöshet, dvs. höjda arbetslöshetsersättningar ger höjda utbildningsbidrag. Antalet elever i verksamheten är beroende på arbetsmarknadsläget och på i vilken utsträckning de sökande uppfyller arbetsmarknadskungörelsens villkor för tillträde till utbildningen. Antalet kursdeltagare och fördelningen av dem bestämmer antalet kursveckor, vilket är avgörande för kostnaderna för de utbildningsresurser i form av lärare, lokaler etc. som krävs. I årets budgetproposition har beräknats att ca 110000 personer kommer att delta i arbetsmarknadsutbildning under budgetåret 1982/83.

Sysselsättningsskapande åtgärder avser främst statliga och kommunala beredskapsarbeten. Verksamheten har beräknats få en i huvudsak oförändrad omfattning under långtidsbudgetperioden jämfört med beräkningen för budgetåret 1981/82 (konjunkturneutral beräkning).

Behovet av beredskapsarbeten är i hög grad avhängigt konjunkturutvecklingen och sysselsättningsläget. Det innebär att medelsåtgången kan variera kraftigt mellan budgetåren. Avgörande för kostnaderna för verksamheten är dels antalet sysselsättningsdagar, dels den genomsnittliga kostnaden för per sysselsättningsdag. Till kommunalt beredskapsarbete lämnas statsbidrag normalt med 75 % för lönekostnader för de anvisade

arbetslösa. Därutöver utgår vid investeringsarbeten ett tilläggsbidrag om 15 % för övriga kostnader. Avdrag görs i dessa fall för den ekonomiska fördel som den enskilde, för beredskapsarbetet ansvarige anordnaren, har av ett sådant arbete.

Utgifterna för beredskapsarbeten har för budgetåret 1982/83 beräknats till ca 1 889 milj. kr. motsvarande 4,5 miljoner sysselsättningsdagar med en genomsnittlig dagsverkskostnad på 450 kr. I mars 1982 uppgick antalet sysselsatta personer i beredskapsarbete till 53 400. En förändring av antalet sysselsättningsdagar med 1 miljon under budgetåret, motsvarande drygt 9 000 personer i arbete i genomsnitt 6 månader, påverkar anslaget med ca 450 milj. kr.

En förändring av dagsverkskostnaden med 50 kr. skulle – med i övrigt oförändrade antaganden – påverka anslaget med 225 milj. kr.

Stöd vid arbetslöshet utgår dels i form av ersättning från erkända arbetslöshetskassor, dels i form av kontant arbetsmarknadsstöd till personer som står utanför arbetslöshetsförsäkringen. Arbetslöshetsersättningen och det kontanta arbetsmarknadsstödet finansieras dels över statsbudgeten, dels genom tidigare nämnda arbetsgivaravgift samt till en mindre del genom medlemsavgifter från de försäkrade.

Utgifterna från anslaget styrs av arbetslöshetens omfattning – antalet arbetslösa och antalet ersättningsdagar – och ersättningsnivån. Den högsta ersättningsnivån fastställs av statsmakterna.

Regeringen har förelagt riksdagen förslag till ändrade bidragsregler inom den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen (prop. 1981/82: 139). Förslagen medför även förenklingar och ändringar av reglerna för statsbidrag till arbetslöshetskassorna föreslås. Dessutom föreslås ändrade tider för avstängning från kassorna vid arbetslöshet. Förslagen innebär besparingar på totalt 520 milj. kr., varav 234 milj. kr. på statsbudgeten.

Arbetslösheten uppgick för första kvartalet 1982 till 3,2 % i genomsnitt per månad. En förändring av arbetslösheten med en procentenhet under en tid av två månader innebär att kostnaderna för arbetslöshetsunderstöd förändras med ca 120 milj. kr.

Sedan budgetåret 1973/74 har antalet anställda vid *arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen* mer än fördubblats. För långtidsbudgetperioden förutsätts oförändrad omfattning av verksamheten.

Riksdagen har beslutat om en ny organisation för *skyddat arbete* m. m. Den nya organisationen trädde i kraft den 1 januari 1980. Denna verksamhet samordnas av Stiftelsen Samhällsföretag med landstingskommunerna och staten som grundare. Staten tar numera hela kostnadsansvaret för den skyddade verksamheten.

Stiftelsen föreslås få ett anslag om 2 321 milj. kr. för budgetåret 1982/83 inkl. utgifter för vissa investeringar. Utgifterna beräknas bli i stort sett oförändrade under långtidsbudgetperioden. Styrande för utgiftsutvecklingen är i första hand beslut om nya platser i den skyddade verksamheten.

Sådant beslut tas av riksdagen eller efter dess medgivande av regeringen. Därutöver påverkas anslagsbehovet av löneutvecklingen för de anställda, kostnadsutvecklingen för investeringar och inköp av maskiner och råvaror samt försäljningsintäkterna.

Riksdagen har vidare fattat beslut om en ny organisation för den yrkesinriktade rehabiliteringen genom inrättande av *arbetsmarknadsinstitut* inom arbetsmarknadsverket. Den nya organisationen för arbetsmarknadsinstitut trädde i kraft den 1 januari 1980. Halvskyddad sysselsättning och arkivarbete har sedan den 1 juli 1980 ersatts av en anställningsform som kallas anställning med lönebidrag. Anslagen för verksamheterna förutsätts förbli i stort sett oförändrade under långtidsbudgetperioden. Antalet platser med lönebidrag är begränsat i fråga om statliga myndigheter. Utvecklingen beträffande platser inom övriga sektorer styrs bl. a. av arbetsförmedlingens möjligheter att placera arbetshandikappade.

Regionalpolitik

Regeringen har nyligen förelagt riksdagen förslag till program för regional utveckling och resurshushållning (prop. 1981/82: 113). I propositionen föreslås mål och riktlinjer för regionalpolitiken som i huvudsak bygger på den politik riksdagen tidigare lagt fast. Genom bl. a. ökad decentralisering av beslut om de regionalpolitiska medlen förutses ökad effektivitet i genomförandet av regionalpolitiken. Som ett komplement till hittillsvarande i huvudsak selektiva medel föreslås ett generellt verkande medel i form av differentierade arbetsgivaravgifter i fyra kommuner i Norrbottens län.

En ny stödområdesindelning föreslås som innebär en kraftig prioritering av de regionalpolitiskt sämst ställda regionerna. I landet i övrigt föreslås att ett begränsat investeringsbidrag skall kunna lämnas. Vidare föreslås att regeringen skall kunna peka ut kommuner med strukturproblem utanför stödområden där under en begränsad övergångsperiod regionalpolitiskt stöd skall kunna lämnas.

För det regionalpolitiska stödet till näringslivet har riksdagen lagt fast en beslutsram för budgetåren 1979/80–1983/84. Denna uppgår till 8 131 milj. kr. och omfattar avskrivningslån/lokaliseringsbidrag, utbildningsstöd, sysselsättningsstöd, offertstöd och lokaliseringslån. För budgetåret 1982/83 beräknas för bl. a. dessa ändamål anslag på ca 319 milj. kr. för bidragsverksamhet och 500 milj. kr. för lokaliseringslån. De ökade anspråk på medel som kan förväntas på grund av penningvärdets försämring beräknas under budgetåren 1983/84 och 1984/85 balanseras av de besparingsåtgärder som beslutades av riksdagen hösten 1981. För budgetåren 1985/86 och 1986/87 har i enlighet med långtidsbudgetmetodiken förutsatts att anslagen hålls oförändrade.

De kortsiktiga variationerna i utnyttjandet av de medel som disponeras inom ramen beror huvudsakligen på förändringar i företagens investeringsbenägenhet, vilken i sin tur bl. a. är avhängig av den allmänna konjunktur-

utvecklingen. Utnyttjandet beror även på den subventionsnivå som tillämpas.

Förslaget om ytterligare decentralisering av de regionalpolitiska medlen innebär även att ett nytt anslag inrättas varifrån regeringen fördelar medel till länsstyrelserna för bl. a. mindre lokaliseringsbidrag och investeringsbidrag, glesbygdsstöd och regionalt utvecklingsarbete. För budgetåret 1982/83 föreslås detta anslag uppgå till 275 milj. kr. I enlighet med långtidsbudgetmetodiken beräknas detta anslag bli oförändrat under perioden.

För särskilda sysselsättningsfrämjande åtgärder i Norrbottens län föreslås en ram på 150 milj. kr. att användas t. o. m. budgetåret 1983/84, varav 50 milj. kr. skall avse 1983/84.

I Gällivare, Jokkmokks, Kiruna och Pajala kommuner föreslås en sänkning av arbetsgivaravgifterna med tio procentenheter för alla arbetsgivare utom kommun, allmän försäkringskassa och statlig myndighet med undantag av statens affärsdrivande verk. Sänkningen föreslås träda i kraft den 1 janauri 1983. Kostnaden för denna sänkning beräknas uppgå till 80 milj. kr. för budgetåret 1982/83 och till det dubbla beloppet för ett helt budgetår.

Stöd till barnfamiljer

Utgifterna under denna ändamålsgrupp är till något mer än hälften inkomstöverföringar till hushållen i form av allmänna barnbidrag, föräldrapenning och bostadsbidrag för barnfamiljer. Den kraftigast växande delen av ändamålsgruppen utgörs av statsbidrag till kommunernas barnomsorg. Vidare ingår bidragsförskott och den del av statens bidrag till social hemhjälp som avser hjälp till barnfamiljer.

Tabell 9. Stöd till barnfamiljer
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1976/77–1980/81	1982/83	Förändring till				Procentuell förändring 1982/83–1983/84	Genomsnittlig procentuell förändring 1982/83–1986/87
			1983/84	1984/85	1985/86	1986/87		
Totala utgifter	+ 4,2	13 667	+194	+325	+215	+206	+ 1,4	+1,7
därav								
allmänna barnbidrag	+ 2,5	6 199	− 90	− 40	− 30	− 30	− 1,5	−0,8
bostadsbidrag	− 9,6	1 100	+158	0	0	0	+14,4	+3,4
bidrag till barnomsorg m. m.	+13,4	6 368	+126	+365	+246	+235	+ 2,0	+3,6

Anm. Härtill kommer det stöd till barnfamiljerna som utgår i form av skattelättnader. Omfattningen av detta stöd har för år 1982 beräknats till ca 1 750 milj. kr.

De allmänna barnbidragen

Barnbidraget utgår fr. o. m. den 1 oktober 1980 med 3 000 kr. per år och barn under 16 år. Bidragsberättigade är f. n. ca 1 miljon familjer med 1,7

miljoner barn. Fr. o. m. den 1 januari 1982 utgår ett s. k. flerbarnstillägg till familjer med tre eller flera barn.

Utgiftsstyrande faktorer är antalet bidragsberättigade barn och bidragets storlek.

Under perioden beräknas antalet bidragsberättigade barn minska eftersom antalet barn som passerar 16-årsgränsen beräknas överstiga antalet födda.

Föräldraförsäkringen inom sjukförsäkringen infördes år 1974 och har sedan dess successivt byggts ut. Föräldraförsäkringen omfattar fr. o. m. år 1980 *havandeskapspenning, föräldrapenning i samband med barns födelse, särskild föräldrapenning samt föräldrapenning för tillfällig vård av barn*. Försäkringen ger alla föräldrar ett ekonomiskt skydd när de är hemma i samband med barns födelse eller sjukdom. Den ger även föräldrarna ekonomiska möjligheter att vara hemma hos sina barn under viss tid fram t. o. m. barnets första skolår. 85 % av föräldraförsäkringens kostnader täcks av socialförsäkringsavgifter till sjukförsäkringen medan 15 % täcks över statsbudgeten.

Utvecklingen av kostnaderna för föräldraförsäkringen är i sin helhet svår att bedöma bl. a. med hänsyn till den begränsade erfarenheten av de förändringar som har genomförts under de senaste åren.

Kostnaderna för den havandeskapspenning som infördes den 1 januari 1980 påverkas av antalet graviditeter, de berörda kvinnornas förvärsfrekvens, i vilka yrken de arbetar samt möjligheterna till omplacering inom arbetsplatsen. Kvinnornas benägenhet att utnyttja rätten är vidare av avgörande betydelse för kostnaderna. Kostnaderna för havandeskapspenning beräknas uppgå till ca 50 milj. kr. per år.

Kostnaderna för föräldrapenning i samband med barns födelse beror främst på antalet födda barn samt föräldrarnas förvärvsfrekvens och inkomst. Kostnaderna beräknas uppgå till 2 400 milj. kr. under år 1982.

Den särskilda föräldrapenningen, som f. n. utgår under 180 dagar, kan tas ut under en åttaårsperiod. Under 90 dagar utgår ersättning med belopp som motsvarar sjukpenning. För resterande dagar utgår ersättning enligt garantinivån dvs. 37 kr. per dag. Kostnaderna för ett visst år blir därför beroende av i vilken utsträckning ersättningsdagar tas ut i direkt anslutning till föräldrapenning i samband med barnets födelse samt hur föräldrarna väljer att fördela resterande dagar över den återstående delen av åttaårsperioden. Under år 1982 beräknas kostnaderna uppgå till ca 1 500 milj. kr.

Kostnaderna för föräldrapenning för tillfällig vård av barn beräknas till 720 milj. kr. år 1982 och påverkas, utöver vissa tidigare nämnda faktorer, också av barnets sjukdomsfrekvens. En ökad kunskap om och benägenhet att utnyttja rätten till ledighet/ersättning har sannolikt bidragit till de senaste årens ökning av antalet ersättningsdagar. Antalet sjukdagar som belastar sjukförsäkringen kan också ha minskat på grund av den utbyggda föräldraförsäkringen.

Bostadsbidrag

De statliga och statskommunala bostadsbidragen till barnfamiljer utgår till omkring 340 000 familjer med omkring 680 000 barn. Bidragen är relaterade till inkomsterna. De statskommunala bostadsbidragen (SKBB) är även beroende av bostadskostnaderna.

Regeringen har i prop. 1981/82: 124 föreslagit att hyresgränserna samt beloppen för de statliga bostadsbidragen höjs. Ändringarna innebär att bidragen omfördelas till förmån för stora hushåll med höga bostadskostnader. Genom de föreslagna ändringarna kan effekterna av minskningarna av de generella bostadssubventionerna mildras för de mest utsatta hushållen.

Kostnaderna för bostadsbidragen är bl. a. beroende av antalet barn, hushållsstruktur, bostadskostnader, inkomstutveckling samt förvärvsfrekvens.

Stödet till låginkomsttagare utan barn har i långtidsbudgeten inräknats i ändamålsgruppen bostadspolitik. Statsbidrag till kommunala bostadstillägg till folkpensionärer är upptagna under ändamålsgruppen folkpensioner m. m.

Bidragsförskott

De barn under 18 års ålder vars föräldrar lever åtskilda är genom bidragsförskotten garanterade ett särskilt ekonomiskt grundskydd. Bidragsbeloppet är relaterat till det nya basbeloppet.

Kostnaderna för bidragsförskotten beror främst på barnantal, andelen barn som lever skilda från någon eller båda föräldrarna samt i vilken omfattning dessa barns ekonomiska grundtygghet tillgodoses genom underhållsbidrag från föräldrarna. Andelen barn för vilka bidragsförskott utgår – f. n. drygt 11 % – har ökat något medan det totala antalet barn i bidragsberättigade åldrar minskar. Andelen bidragsförskott som återbetalas av de underhållsskyldiga föräldrarna har ökat något sedan försäkringskassorna övertog administrationen.

Barnomsorg

Nuvarande statsbidragssystem för kommunernas *barnomsorg* fastställdes av riksdagen år 1976. Driftbidrag till daghem och fritidshem utgår med ett årligt belopp per plats. För familjedaghem utgår bidrag med 35 % av kommunernas bruttokostnader för verksamheten samt därutöver utgår ett särskilt grundbelopp per barn. Bidragsbeloppen justeras årligen med hänsyn till den genomsnittliga löneutvecklingen för anställda i offentlig tjänst.

Riksdagen fastställde hösten 1981 ett nytt statsbidragssystem för kommunernas barnomsorg. Fr. o. m. den 1 januari 1983 utgår statsbidrag med 40 % av kommunernas bruttokostnader för barnomsorgen, exkl. administrationskostnader. Statsbidraget kommer att omfatta inte bara daghem,

fritidshem och familjedaghem utan även deltidsförskolor, öppna förskolor och visst schablonbidrag till kostnader för den pedagogiska ledningen. Enligt en särskild regel får statsbidraget för befintlig verksamhet i daghem och fritidshem i viss kommun öka i förhållande till föregående år med högst den genomsnittliga årliga löneutvecklingen för anställda i offentlig tjänst.

Den faktiska platsutvecklingen i barnomsorgen avgörs av kommunerna.

Kommunerna analyserar behovet av barnomsorg med utgångspunkt i beräkningar av antalet barn, förvärvsintensitet, föräldrars efterfrågan m. m. Den faktiska utbyggnaden och därmed kostnadsutvecklingen avgörs emellertid i hög grad av kommunernas ambitionsnivå vad avser att täcka efterfrågan på barnomsorg samt kommunernas möjligheter i form av ekonomiska förutsättningar, tillgång på mark, lokaler, personal m. m.

Statens bidrag till driften av förskolor och fritidshem styrs av volym- och kostnadsutvecklingen i kommunerna och av löneutvecklingen för anställda i offentlig tjänst. Utöver vad som tidigare nämnts påverkas utvecklingen vad gäller fritidshemmen även av omfattningen av barnens vistelse i skolan.

Svenska kommunförbundet har i början av år 1981 i en enkät till landets kommuner tagit in och sammanställt aktuella planer för utbyggnad av daghem, fritidshem och familjedaghem under åren 1980 och 1981. Resultatet visar att många kommuner med hänsyn till den rådande ekonomiska situationen inte kan fullfölja tidigare planer.

Kommunernas barnomsorgsplaner för tiden 1981–1984 är därför inte längre helt aktuella. Beräkningarna av utgifterna i långtidsbudgeten bygger på resultatet av Svenska kommunförbundets enkät för tiden t. o. m. 1982 samt en utbyggnad under åren 1983–1987 i enlighet med kommunernas planer.

I propositionen om kommunalekonomiska frågor inför år 1982 (prop. 1980/81: 116), som riksdagen ställt sig bakom, fastslås att den kommunala tillväxten år 1982 måste bringas ned till ca 1 %. Vidare konstateras att det torde bli ofrånkomligt att ompröva takten i utbyggnaden även på de prioriterade områdena (barnomsorg och långtidssjukvård) för att en samhällsekonomiskt godtagbar utveckling skall kunna realiseras.

I 1981 års kompletteringsproposition (prop. 1980/81: 150) framhölls att om kommunerna skall kunna begränsa volymökningen till ca 1 % kommer daghemsutbyggnaden inte att kunna förverkligas i den takt som förutsätts i kommunernas planer. Vidare måste nya platser i barnomsorgen i stor utsträckning tillskapas genom ett effektivare utnyttjande av redan befintliga resurser. Riksdagen hade inga invändningar mot de omprövningar och de ställningstaganden som gjordes i detta avsnitt i det reviderade budgetförslaget. De i propositionen angivna riktlinjerna för den kommunala ekonomin godtogs.

Om beräkningarna av utgifterna i långtidsbudgeten mot denna bakgrund skulle grundas på en utbyggnad motsvarande en sänkning till en tredjedel

av volymökningen enligt kommunernas planer fr. o. m. den 1 januari 1982 sänks kostnadsnivån märkbart. Statens kostnader i fasta priser blir ca 1 miljard kr. lägre än som beräknats för budgetåret 1986/87 och sammanlagt drygt 3 miljarder kr. lägre under hela långtidsbudgetperioden. Kommunernas bruttokostnader (inkl. statsbidrag) skulle under dessa förutsättningar bli sammanlagt knappt 8 miljarder kr. lägre under perioden.

Utöver ovan redovisade utgifter under denna ändamålsgrupp utgår stöd till barnfamiljer inom ramen för skattesystemet vilket påverkar statens inkomster. Stöd i form av skattelättnad kan utgöras av avdrag eller skattereduktion.

Förvärvsavdrag om högst 2000 kr. medges gifta och ogifta skattskyldiga som uppbär A-inkomst och som har hemmavarande barn under 16 år. Inkomstbortfallet för stat och kommun kan för år 1982 beräknas till ca 750 milj. kr.

Avdrag för underhåll av icke hemmavarande barn medges med högst 3000 kr. per barn och år till dess barnet fyller 18 år. Om barnet går i grundskola, gymnasieskola eller motsvarande är åldergränsen 21 år. Inkomstbortfallet för stat och kommun kan för år 1982 beräknas till ca 350 milj. kr.

Skattereduktion medges dels gift vars make helt saknar eller har mycket låg inkomst, s. k. hemmamakereduktion, dels ensamstående med hemmavarande barn under 18 år. Avdraget uppgår till 1800 kr. Hemmamakereduktionen reduceras med 30% av inkomsten för den make som har lägst inkomst. Om denna inkomst överstiger 6000 kr. medges således inte avdrag. Statens inkomstbortfall kan för år 1982 beräknas till ca 650 milj. kr.

Stöd till barnfamiljer i form av avdrag och skattereduktion kan således beräknas uppgå till totalt ca 1750 milj. kr. motsvarande ca 13% av de samlade statsutgifterna under ändamålsgruppen.

Skatteutjämningsbidrag till den kommunala sektorn

Ändamålsgruppen omfattar från år 1982 enbart *skatteutjämningsbidragen.* Dessa bidrag syftar till att minska skattekrafts- och kostnadsskillnader för landstingskommuner, kommuner och kyrkliga kommuner i olika delar av landet. Den år 1979 beslutade skatteutjämningsreformen genomförs i sin helhet år 1982.

Skatteutjämmningsbidragen har störst betydelse för Gotlands kommun, för norrlandskommuner och för glesbygdskommuner i andra delar av landet. Reformeringen av skatteutjämningssystemet innebär att de södra och mellersta delarna av landet får de största bidragsökningarna under åren 1980–1982. Genom reformen har således en viss utjämning skett av skillnaderna i bidragsnivå mellan främst de norra delarna av landet och övriga delar.

Tabell 10. Skatteutjämningsbidrag
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)[1]

	Genomsnittlig procentuell förändring 1976/77–1980/81	1982/83	Förändring till				Procentuell förändring 1982/83–1983/84	Genomsnittlig procentuell förändring 1982/83–1986/87
			1983/84	1984/85	1985/86	1986/87		
Skatteutjämningsbidrag	+7,0[2]	10 300	−201	−88	−8	+5	−2,0	−0,7

[1] Statsutgifterna för de allmänna bidragen till den kommunala sektorn har först beräknats i löpande priser. Därefter har utgifterna deflaterats med beräknad timlöne- och KPI-utveckling.
[2] Avser samtliga allmänna statsbidrag till den kommunala sektorn.

Utvecklingen av skatteutjämningsbidragen är beroende av det kommunala skatteunderlaget och nivån på de kommunala skattesatserna i kommuner och landstingskommuner. Skatteutjämningssystemet garanterar kommuner och landstingskommuner en individuellt åsatt skattekraft (skatteunderlag i skattekronor per invånare) i relation till medelskattekraften (skattekronor per invånare i genomsnitt för riket). Staten tillskjuter således skatteunderlag upp till den garanterade skattekraften i den mån kommunens resp. landstingskommuns skattekraft understiger denna. Ökningen av medelskattekraften från bidragsåret 1981 till bidragsåret 1982 (7,4 %), höjer nivån för skatteutjämningsbidragen. För den enskilda kommunen resp. landstingskommunen bestäms skatteutjämningsbidragets förändring av hur det egna skatteunderlaget utvecklas i förhållande till genomsnittet i landet.

Den grundgaranti som åsatts varje kommun och landstingskommun i skatteutjämningssystemet är oförändrad över åren. Den totala garantin bestäms emellertid också av de tillägg till eller avdrag från grundgarantin som görs med hänsyn till befolkningens åldersstruktur i resp. kommun och landstingskommun. Kommunerna får också tillägg för en omfattande befolkningsminskning. Den totala garantin räknas om årligen, varvid omfattningen av den enskilda kommunens resp. landstingskommunens skatteutjämningsbidrag justeras. Däremot påverkas i princip inte omfattningen av de samlade bidragen. Endast om relationerna mellan kommuner inom resp. utom skatteutjämningssystemet förändras i fråga om den beaktade åldersstrukturen påverkas den totala omfattningen. För bidragsåret 1982 har noterats en kraftig ökning i skatteutjämningsbidragen till landstingskommunerna på grund av att ett nytt kostnadsunderlag använts för beräkning av åldersstrukturfaktorns inverkan.

Skatteutjämningsbidragens storlek bestäms också av resp. kommuns och landstingskommuns skattesats. Det tillskott av skatteunderlag som erhålls vid brist på skattekraft multipliceras nämligen med skattesatsen för kommunerna och landstingskommunerna. Förändringar av skattesatserna

i de bidragsmottagande kommunerna och landstingskommunerna får således effekt på omfattningen av de totala skatteutjämningsbidragen.

En höjning av skattesatsen med 0:50 kr./skr. om året från 29:74 kr./skr. år 1982 till 32:24 kr./skr. år 1987 skulle exempelvis innebära att skatteutjämningsbidragen budgetåret 1986/87 kommer att uppgå till 10685 milj. kr. i fasta priser. Det är 677 milj. kr. mer än vid oförändrad skattesats under perioden. Skatteutjämningsbidragen, som för budgetåret 1982/83 beräknas till 10300 milj. kr., beräknas i fasta priser till 10008 milj. kr. budgetåret 1986/87. Hänsyn har då tagits till de generella åtgärder som statsmakterna har beslutat för att begränsa kommunsektorns finansiella utrymme år 1982 och riksdagsbeslut om generella åtgärder år 1983. Indragningen av medel till följd av dessa åtgärder har förutsatts vara beständig. Vidare har beaktats de övriga anslag i budgetpropositionen och i propositionen om reformering av inkomstskatten som påverkar ökningstakten i det kommunala skatteunderlaget.

Kommunikationer

Ändamålsgruppen omfattar huvudsakligen utgifter för vägväsende inkl. trafiksäkerhet, affärsverk och myndigheter (postverket, televerket, statens järnvägar, luftfartsverket och sjöfartsverket), stöd till lokal och regional kollektivtrafik samt vissa investeringsutgifter för Sveriges Radio AB.

Inom vägväsendet finns bl. a. kostnader för väganslag och trafiksäkerhet.

Statligt stöd till icke lönsam landsbygdstrafik upphör i den takt som länshuvudmännen tar över det lokala och regionala trafikansvaret. I stället utgår ett nytt bidrag till lokal och regional kollektivtrafik. Nivån på bidraget i resp. län beror på trafikens omfattning och inriktning. Bidrag utgår efter en av regeringen särskilt fastställd milersättning.

Vid bedömningen av affärsverkens och myndigheternas investeringsverksamhet har hänsyn tagits till väntad efterfrågan och produktivitetsstegring. Vidare har pågående arbeten, beslutade program och vissa engångsprojekt beaktats. Statens järnvägars övriga investeringar har beräknats med utgångspunkt i strukturplanen för SJ. I denna anges en i reala termer genomsnittlig årlig ökning av den totala investeringsvolymen med 5% t. o. m. budgetåret 1985/86.

Investeringarna i sjöfartsmateriel dimensioneras främst utifrån behovet av en godtagbar nivå vad gäller sjösäkerhet. Sådana investeringar avser bl. a. fartyg och båtar, fyr- och telemateriel, sjökartläggning och vissa farledsinvesteringar. Medelsförbrukningen för postens investeringar avser byggandet av posthus. Luftfartsverkets investeringar hänför sig till redan beslutade och planerade investeringar främst till följd av väntad trafikutveckling samt ställda flygsäkerhetskrav. Televerkets investeringar styrs i huvudsak av reinvesteringsbehov och efterfrågetillväxt.

Tabell 11. Kommunikationer
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1976/77–1980/81	1982/83	Förändring till				Procentuell förändring 1982/83–1983/84	Genomsnittlig procentuell förändring 1982/83–1986/87
			1983/84	1984/85	1985/86	1986/87		
Totala utgifter	+0,1	10771	+451	−355	+102	−69	+ 4,2	+0,3
därav								
vägväsendet	+1,1	5266	− 1	0	0	0	0,0	0,0
järnvägs-, luft- och sjöfartsväsendet	+0,9	3457	+170	− 15	+ 93	+ 9	+ 4,9	+1,8
post- och telekommunikationer m. m.	−6,6	1766	+259	−350	− 2	−89	+14,7	−2,5

Hälso-, sjuk- och socialvård

Ändamålsgruppen omfattar utgifter för statliga och statsunderstödda vårdområden. Huvuddelen avser statsbidrag till vårdområden under kommunalt huvudmannaskap, varav statsbidrag till den psykiatriska sjukvården utgör den största posten. Statsbidrag utgår också till annan hälso- och sjukvård, social hemhjälp och samhällets åtgärder för handikappade. I direkt statlig regi drivs f. n. ungdomsvårdsskolor och vissa vårdanstalter för alkoholmissbrukare. Huvudmannaskapet för dessa institutioner ändras den 1 januari 1983. Huvudmannaskapet för de statliga undervisningssjukhusen blir helt avvecklat den 1 januari 1983.

Tabell 12. Hälso-, sjuk- och socialvård
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1976/77–1980/81	1982/83	Förändring till				Procentuell förändring 1982/83–1983/84	Genomsnittlig procentuell förändring 1982/83–1986/87
			1983/84	1984/85	1985/86	1986/87		
Totala utgifter	+1,0	8326	−260	−154	+44	−22	−3,1	−1,2
därav								
psykiatrisk sjukvård m. m.	−2,7	4316	− 2	−201	0	−50	0,0	−1,5
åldringsvård	+1,8	1081	+ 24	+ 34	+35	+36	+2,2	+2,8
hjälp åt handikappade m. m.	+8,1	1235	+ 11	+ 5	+14	+12	+0,9	+0,8

Psykiatrisk sjukvård

Genom avtal har staten och landstingskommunerna träffat överenskommelse om driftbidragen för den psykiatriska sjukvården m. m. för tiden t. o. m. år 1983.

Kroppssjukvård och allmän hälsovård

De statliga utgifterna för kroppssjukvård och allmän hälsovård avser vissa myndigheter på detta område, statsbidrag till vissa former av hälso- och sjukvård samt bidrag till kostnaderna för de kommunala undervisningssjukhusen. Beräkningarna av statens utgifter för kommunala undervisningssjukhus har i huvudsak skett med utgångspunkt i nuvarande grunder för finansieringsfördelningen som fastställs i avtal. Statens utgifter på detta område styrs främst av läkarutbildningens omfattning och av kostnaderna för investeringar vid undervisningssjukhusen. I beräkningen har hänsyn tagits till att akademiska sjukhuset i Uppsala får landstingskommunalt huvudmannaskap den 1 januari 1983. För långtidsbudgetperioden beräknas en viss minskning av utgifterna till följd av att ersättningarna till Stockholms och Uppsala läns landsting för övertagande av huvudmannaskapet för de statliga undervisningssjukhusen successivt upphör. Investeringarna beräknas komma att ligga på en oförändrad nivå.

Åldringsvård

Inom åldringsvården inriktas samhällets insatser i ökad omfattning på öppna vårdformer. Staten täcker 35 % av kommunernas kostnader för den sociala hemhjälpen vilken omfattar hemvårdare, hemsamariter och vissa andra serviceåtgärder. Statens kostnader för bidraget bestäms av kommunernas kostnader. Den kommunala kostnaden är beroende av verksamhetens omfattning och löneutvecklingen för aktuella personalkategorier. Med hänsyn till det ökade antalet äldre, främst i de högsta åldersgrupperna, samt utvecklingen mot hemsjukvård kan en viss ökning av efterfrågan på vård komma att ske. Även förändringar i hemhjälpens arbetsformer och innehåll kan i viss utsträckning komma att öka kostnaderna.

Ungdoms- och nykterhetsvård

Ungdomsvårdsskolor och vissa vårdanstalter för alkoholmissbrukare drivs t. v. i statlig regi. Huvudmannaskapet för dessa institutioner kommer att övergå till landstings- och primärkommuner fr. o. m. den 1 januari 1983. En särskild överenskommelse om statsbidrag fr. o. m. år 1983 har träffats.

Handikappåtgärder

Samhällets åtgärder för handikappade omfattar flera områden. Den större delen av utgifterna – t. ex. förtidspensioner och handikappersättningar inom folkpensioneringen – ingår i andra ändamålsgrupper. I denna ändamålsgrupp ingår utgifter för bidrag till särskolor, bidrag till färdtjänst och social hemhjälp för handikappade, bidrag till organisationer m. m. I långtidsbudgeten har gjorts vissa antaganden om volymutvecklingen. Hänsyn har också tagits till den beslutade utbyggnaden av texttelefon till döva m. fl. Ansvaret för övriga handikapphjälpmedel har landstingskommunerna. Ersättning för dessa lämnas över sjukförsäkringen och redovisas i denna ändamålsgrupp.

Statsbidrag till färdtjänst utgår med 35 % av kommunernas kostnader för verksamheten. Kostnadsnivån bestäms av den allmänna kostnadsutvecklingen, antalet förflyttningshandikappade samt de enskilda kommunernas regler för och organisation av verksamheten. Statsbidraget till färdtjänst har ökat mycket kraftigt i vissa kommuner under senare år. Bidragsreglerna har mot denna bakgrund fr. o. m. bidragsåret 1981 ändrats i syfte att begränsa kostnadsutvecklingen och samtidigt utjämna skillnaderna mellan kommunerna.

Rätts- och polisväsende

Till ändamålsgruppen hör polisväsendet, domstolsväsendet och kriminalvården.

Tabell 13. Rätts- och polisväsende
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1976/77–1980/81	1982/83	Förändring till				Procentuell förändring 1982/83–1983/84	Genomsnittlig procentuell förändring 1982/83–1986/87
			1983/84	1984/85	1985/86	1986/87		
Totala utgifter	+4,3	7936	+28	+11	−8	0	+0,4	+0,1
därav								
polisväsende	+3,3	4088	+ 3	0	0	0	0,0	0,0
domstolar m. m.	+4,8	1688	+11	+20	0	0	+0,7	+0,4
kriminalvård	+5,5	1453	+ 4	− 7	−8	0	+0,3	−0,2

Polisväsendet och domstolarna

Polisväsendet har förstärkts kraftigt under 1970-talet. Under budgetåren 1970/71–1980/81 ökade antalet tjänster med ca 2890 till totalt ca 16130 tjänster. Polisväsendet tillfördes inte några tjänster för budgetåren 1981/82–1982/83. I stället omfördelades resurserna inom polisväsendet till vissa högt prioriterade verksamheter. För de närmaste åren har inte beräknats några personalförstärkningar. Inte heller *domstolsväsendet* har antagits få något tillskott av tjänster under långtidsbudgetperioden.

Rättshjälp

Rättshjälpskostnaderna redovisas under domstolar m. m. Rättshjälpskostnaderna beräknas uppgå till 170 milj. kr. under budgetåret 1982/83. Därvid har beaktats att besparingar med en helårseffekt om ca 50 milj. kr. avses föreslås i en särproposition under år 1982. Kostnaderna beräknas inte öka under perioden.

Kriminalvård

Kriminalvårdens inriktning styrs av det principbeslut om kriminalvårdens framtida utformning som fattades av 1973 års riksdag. I prop. 1980/81:20 om besparingar i statsverksamheten, m. m. anfördes att de redovisade behoven av nya lokaler för kriminalvården borde omprövas mot bakgrund av det rådande ekonomiska läget. Beläggningen vid kriminalvårdens anstalter har under senare tid varit mycket hög. Genom de åtgärder som föreslås i årets budgetproposition och genom tillkomsten av nya lokalanstalter bedöms i långtidsbudgeten den nuvarande beläggningssituationen kunna bemästras. Som exempel kan dock nämnas att en ytterligare ökning av beläggningen med 10% skulle kräva ca 400 anstaltsplatser, vilket motsvarar tio nya lokalanstalter.

Näringspolitik

Ändamålsgruppen näringspolitik omfattar insatser inom jordbruk, skogsbruk, fiske, hantverk samt handel och industri. Utgifterna avser främst insatser för handel och industri och har till stor del karaktären av omfattande och koncentrerade engångsvisa satsningar. Belastningen över budgetåren kan därigenom variera kraftigt.

Tabell 14. Näringspolitik
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1976/77–1980/81	1982/83	Förändring till				Procentuell förändring 1982/83–1983/84	Genomsnittlig procentuell förändring 1982/83–1986/87
			1983/84	1984/85	1985/86	1986/87		
Totala utgifter[1]	+6,7	5 808	−1 378	−45	−104	−61	−23,7	−7,6

[1] Inkl. anslagsbehållningar 1 500 milj. kr., SEK belastning 400 milj. kr. utöver anslag.

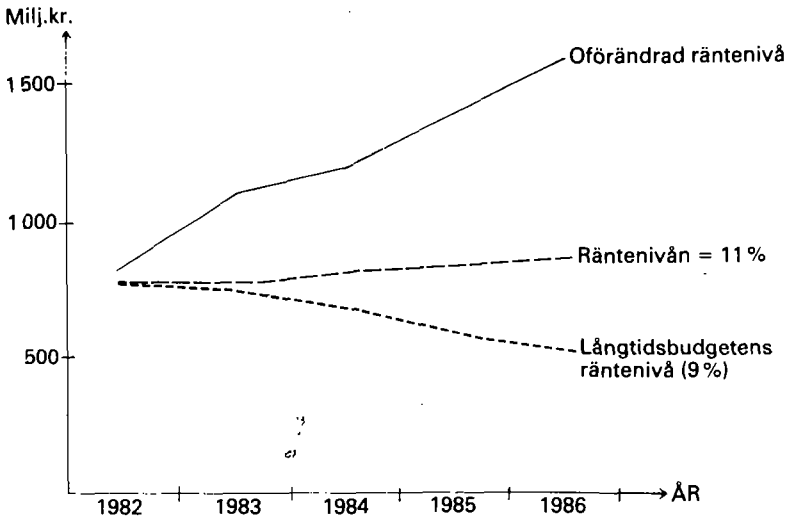
Under senare delen av 1970-talet gjordes omfattande statliga insatser i näringslivet i syfte att underlätta strukturomvandlingen. Exempel på stora och tidsbegränsade insatser för att möjliggöra en lämplig strukturomvandling är bildandet av Svenskt Stål AB (SSAB) och statens engagemang i varvsindustrin.

I denna ändamålsgrupp ingår även utgifterna för de statsstödda exportkrediterna. En betydande del avser stöd till fartygsexport. Våren 1981 beslutade riksdagen att förlänga detta stödsystem i något ändrade former. Kostnaderna för systemet beräknas, på basis av de antaganden som långtidsbudgeten bygger på, bli närmare 800 milj. kr. år 1982 för att därefter öka och sedan successivt minska till ca 800 milj. kr. år 1986. Ett flertal faktorer påverkar utgiftens storlek. Viktigast är dock räntesubventionens

storlek. Denna utgörs av skillnaden mellan marknadsräntan, vilken bestämmer statens upplåningskostnad, och utlåningsräntan som i sin tur följer den internationellt överenskomna räntenivån för statsstödda exportkrediter (den s. k. consensusräntan).

Den beräknade utvecklingen av statens utgifter för de statsstödda exportkrediterna, det s. k. SEK-systemet, redovisas i nedanstående figur. Av denna framgår bl. a. den avgörande betydelse för utgiftsutvecklingen som upplåningsräntan har. Med långtidsbudgetens ränteantaganden, kommer som tidigare redovisats, de statliga utgifterna för SEK-systemet att minska för tillkommande utlåning som en följd av att räntesubventionen minskar i varje enskilt ärende. Om beräkningarna däremot utgår från antaganden om en högre räntenivå, t. ex. oförändrad nivå under perioden, ökar räntesubventionens storlek mycket kraftigt och därmed också de statliga utgifterna för systemet.

Diagram 3. Utgifter för statsstödd exportkredit
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

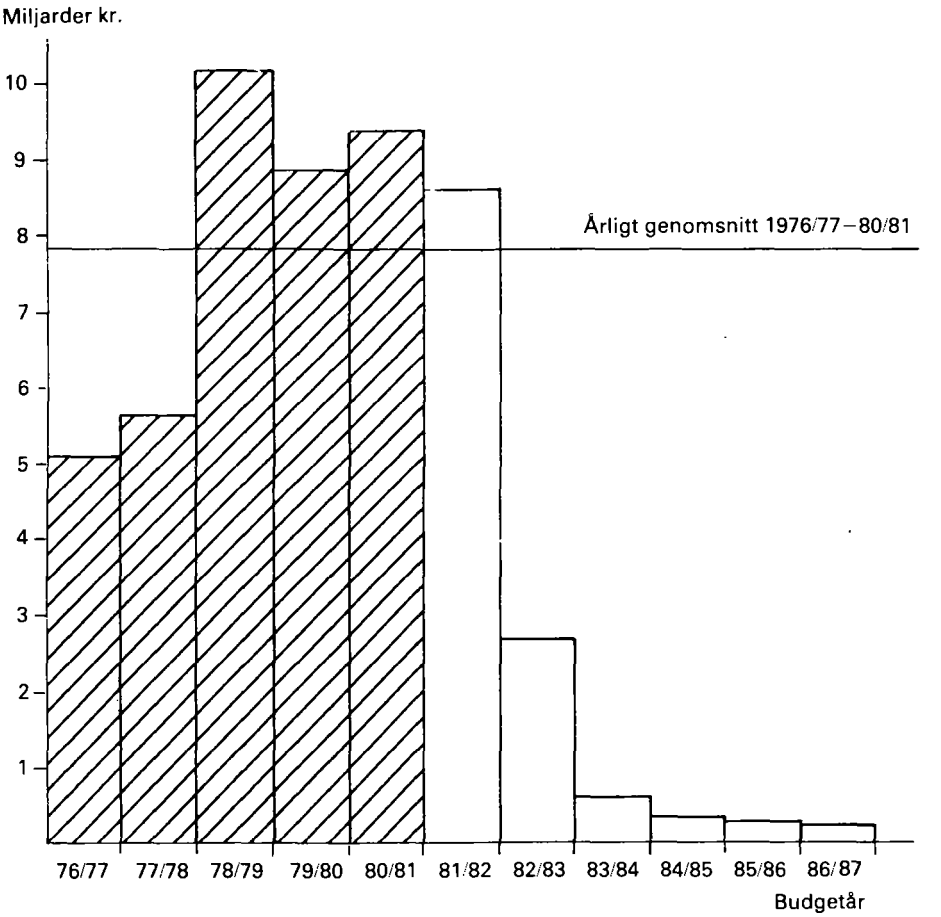

Näringslivet stöds även genom olika avdrag m. m. inom ramen för inkomstbeskattningen. Bl. a. kan nämnas det särskilda investeringsavdraget och möjligheter att utnyttja investeringsfonder. Beslut om rätt för företagen att få investeringsavdrag fattas av riksdagen. Företagen har haft möjlighet att göra sådana avdrag under en lång följd av år. Investeringar i maskiner och andra inventarier stimuleras under år 1982 genom ett särskilt investeringsavdrag vid redovisningen av mervärdeskatt. Avdraget innebär i praktiken ett skattefritt bidrag med 10 % av anskaffningsvärdet. Investeringar i byggnader stimuleras t. o. m. mars 1983 genom ett särskilt avdrag

vid inkomsttaxeringen. Avdraget uppgår till 10 % av utgifter för byggnadsarbetet. Den årliga minskningen av statsinkomsterna till följd av dessa investeringsavdrag kan uppskattas till i grova drag 1 000–1 500 milj. kr. Genom att utnyttja sina investeringsfonder kan företagen få omedelbart avdrag för investeringar i byggnader och inventarier. Eftersom sådana investeringar annars skrivs av under en längre tidsperiod medför fondutnyttjandet att en skattekredit ges. Avsättningar till investeringsfond har under senare år uppgått till drygt 2 000 milj. kr. årligen, men varierar med den ekonomiska konjunkturen, företagens lönsamhet m. m.

Under budgetåren 1976/77–1980/81 uppgick kostnaderna på statsbudgeten för insatser till krisdrabbade företag och branscher till drygt 39 miljarder kr. i långtidsbudgetens prisläge. Detta motsvarar ett genomsnitt av ca 7,9 miljarder kr. per år. Av insatserna gick ca 11 miljarder kr. till helägda statliga företag, ca 18 miljarder kr. till varvsindustrin och ca 10

Diagram 4. Statliga insatser i krisdrabbade företag och branscher.
(Miljarder kr., oförändrad pris- och lönenivå)

miljarder kr. till andra branscher. I den sistnämnda posten ingår av staten delägda företag som t.ex. SSAB. För innevarande budgetår beräknas denna typ av insatser komma att uppgå till ca 8,6 miljarder kr. i samma prisläge. Budgetåren därefter kommer statsbudgeten att belastas med utbetalningar för redan fattade beslut. Dessa utgifter har lagts in i långtidsbudgeten. Den framtida kassamässiga belastningen hänför sig främst till riksdagsbeslut om stöd till varvsnäringen. I diagrammet nedan redovisas kostnaderna för sådana insatser i krisdrabbade företag och branscher som gjorts med hjälp av medel som tillskjutits genom särskilda beslut vid sidan av ordinarie anslag.

I långtidsbudgeten har endast ett relativt sett mindre belopp lagts in för tillkommande utgiftsbehov inom industripolitiken. Om konjunktur- eller strukturproblem skulle åtföljas av beslut om nya insatser för stöd till problembranscher och krisdrabbade företag i samma omfattning som under de senaste åren, skulle kostnaderna för industripolitiska insatser bli väsentligt större än detta belopp. Effekterna på budgetsaldot av en sådan utveckling behandlas i avsnitt 7.

Internationellt utvecklingssamarbete m. m.

Anslagen för internationellt utvecklingssamarbete för budgetåret 1982/83 har beräknats så att de något överstiger 1 % av bruttonationalinkomsten (BNI). I prop. 1980/81: 20 angående besparingar i statsverksamheten, m. m. föreslogs BNI som beräkningsgrund för biståndet i stället för bruttonationalprodukten. Utgångspunkten för beräkningarna i långtidsbudgeten är att biståndsanslagen skall motsvara ovanstående andel av BNI. En förändring av BNI:s tillväxt med en procentenhet medför att anslagen med ett års eftersläpning förändras med 60 à 70 milj. kr.

Tabell 15. Internationellt utvecklingssamarbete
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1976/77–1980/81	1982/83	Förändring till				Procentuell förändring 1982/83–1983/84	Genomsnittlig procentuell förändring 1982/83–1986/87
			1983/84	1984/85	1985/86	1986/87		
Totala utgifter	+1,7	6 145	+197	+158	+163	+146	+3,2	+2,8

Energiförsörjning

Ändamålsgruppen energiförsörjning omfattar främst anslag till statens vattenfallsverk, anslag till ersättning för försenad idrifttagning av kärnreaktorer och anslag till energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet.

Tabell 16. Energiförsörjning
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1976/77–1980/81	1982/83	Förändring till				Procentuell förändring 1982/83–1983/84	Genomsnittlig procentuell förändring 1982/83–1986/87
			1983/84	1984/85	1985/86	1986/87		
Totala utgifter	+ 8,4	4 268	+427	+438	+448	−360	+10,0	+ 1,4
därav								
energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet m. m.	+21,4	1 100	+300	+300	+200	+300	+27,3	+18,9
övrigt	+ 4,9	3 168	+127	+138	+248	−660	+ 4,0	− 1,2

Vid beräkningen av utgifterna för statens vattenfallsverk har investeringsnivån bedömts bli i stort oförändrad.

Vid försenad idrifttagning av kärnreaktorer utgår ersättning till reaktorinnehavare. Kostnader för detta ingår i ovanstående tabell. Ersättningsbeloppen växer successivt fram t. o. m. budgetåret 1985/86 för att under periodens sista år minska kraftigt.

Oljeersättningsfonden lämnar stöd för att stimulera introduktion och kommersialisering av åtgärder som snabbt kan minska oljeberoendet. För treårsperioden 1981–1983 beräknas en medelsram om 1 700 milj. kr., varav 600 milj. kr. för verksamhetsåret 1982. Fonden finansieras med en avgift på olja. Eftersom kostnaderna inte belastar statsbudgeten ingår de inte i tabellen ovan.

Utgifterna för *energibesparande åtgärder i bostadsbeståndet* har beräknats med utgångspunkt i de regler som gäller för energisparstödet fr. o. m. den 1 januari 1982.

Anslaget är beräknat utifrån en fr. o. m. budgetåret 1982/83 oförändrad ram för statliga lån till bostadshus om 1 900 milj. kr. En successiv ökning av utgifterna antas för långtidsbudgetperioden. Denna sammanhänger med den eftersläpning som gäller från tidpunkt för beslut till att åtgärden är utförd och lånet kan betalas ut.

Övrigt

Till gruppen Övrigt har förts utgifter som inte har behandlats i någon av de tidigare redovisade ändamålsgrupperna. Här återfinns bl. a. anslag för livsmedelssubventioner, riksdag och regering, skatteadministration, miljövård, kyrkliga och kulturella ändamål, idrotts- och fritidsverksamhet samt central och regional förvaltning.

Tabell 17. Övrigt
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1976/77–1980/81	1982/83	Förändring till				Procentuell förändring 1982/83–1983/84	Genomsnittlig procentuell förändring 1982/83–1986/87
			1983/84	1984/85	1985/86	1986/87		
Totala utgifter	+1,8	21 697	−1 155	−109	+ 83	− 14	− 5,3	−1,4
därav								
livsmedelssubventioner	−0.4	2944	0	0	0	0	0,0	0,0
kyrkliga och kulturella ändamål	+0.5	2 114	+ 52	− 14	− 6	+ 1	+ 2,5	+0,4
skatteadministrationen	..	2299	0	+ 36	+100	−130	0,0	0,0

Priserna på jordbruksprodukter fastställs av statsmakterna efter överläggningar mellan statens jordbruksnämnd, jordbruksnämndens konsumentdelegation och Lantbrukarnas förhandlingsdelegation. År 1973 infördes *livsmedelssubventioner* som ett stöd till främst barnfamiljer och låginkomsttagare. Kostnaderna för livsmedelssubventionerna kan beräknas till ca 2,9 miljarder. kr. för budgetåret 1982/83. Inkluderas vissa låginkomstsatsningar m. m. uppgår beloppet till ca 3,3 miljarder kr. Livsmedelssubventionerna torde därigenom komma att motsvara 4% av värdet av den totala livsmedelskonsumtionen.

Kostnaderna för *riksdag, regeringskansli* och *kommittéväsendet* återfinns under denna ändamålsgrupp. Även anslagen till de kungl. hov- och slottsstaterna redovisas här. För budgetåret 1982/83 har de samlade kostnaderna för dessa ändamål beräknats till ca 980 milj. kr.

Även *skatteadministrationen* m. m. ingår i denna ändamålsgrupp. Kostnaderna för riksskatteverket, länsstyrelsernas skatteavdelningar, de lokala skattemyndigheterna, kronofogdemyndigheterna samt för arvoden till taxeringsnämndsordföranden m. m. beräknas budgetåret 1982/83 uppgå till sammanlagt ca 2 300 milj. kr.

Anslagen till *kulturändamål* som för budgetåret 1982/83 uppgår till ca 1,3 miljarder kr. kan i stort indelas i förvaltningsanslag och bidragsanslag. Vissa bidragsanslag styrs av automatik, i huvudsak bidrag till lönekostnader för vissa verksamheter.

Inom *mediaområdet* utgör stödet till dagspressen den huvudsakliga delen. Dessa stöds styrs av automatiskt verkande volymregler. Totalt uppgår statens utgifter på mediaområdet till drygt 500 milj. kr. budgetåret 1982/83.

Statens utgifter för *kyrkliga ändamål* uppgår till 107 milj. kr. under budgetåret 1982/83.

För *beräknat tillkommande utgiftsbehov* har för den framförliggande perioden beräknats utgifter motsvarande de kostnader som erfarenhetsmässigt uppkommer i samband med sedvanliga tilläggsbudgetar samt viss reserv därutöver bl. a. begränsade insatser av arbetsmarknads- och industripolitisk art.

I fråga om *förändringar i anslagsbehållningar* har vissa belopp lagts in under andra ändamålsgrupper. Återstående förändringar i anslagsbehållningar har beaktats under denna ändamålsgrupp.

5 Statsutgifterna

5.1 Sammanfattning av statsutgifternas utveckling

Den utveckling av statsbudgetens utgifter som behandlats i avsnitt 4 sammanfattas i tabell 18. Enligt de redovisade beräkningarna skulle *statsutgifterna i oförändrad pris- och lönenivå (exkl. statsskuldräntor)* minska med i genomsnitt 0,4 % per år under perioden. Denna utveckling är således en konsekvens av förutsättningen att endast gjorda åtaganden realiseras. Den faktiska utvecklingen av utgifterna under perioden 1976/77–1980/81 innebar en genomsnittlig ökning med inemot 4 % per år i fasta priser. När man ser till beräkningarna för den framförliggande perioden, bör man hålla i minnet att kostnaderna för beräknat tillkommande utgiftsbehov avser ett beräknat utfall för budgetåret 1982/83. För de följande budgetåren däremot är denna post mer schablonmässigt beräknad enligt gängse metoder för långtidsbudgetkalkyler.

Som framgått av avsnitt 4 är många anslag beroende av pris- och löneutvecklingen. I tabell 19 redovisas utgiftsutvecklingen i löpande priser. Till grund för dessa beräkningar ligger de antaganden som behandlats i avsnitt 3. Vid beräkningen av lönekostnader har förutsatts att timlöneökningarna inom offentlig sektor ligger i linje med de som antas för ekonomin i stort. Vidare har förutsatts att utgifterna för den egentliga förvaltningen beräknats utifrån det s.k. huvudförslaget. Detta innebär sålunda ett krav på fortlöpande rationaliseringar och produktivitetsförbättringar för att upprätthålla en oförändrad omfattning av och kvalitet i verksamheten. Möjlighet finns för statliga myndigheter att planera dessa rationaliseringar inom ett treårsperspektiv. I beräkningarna har dock normalt en schablonmässig 2-procentig årlig reducering lagts in.

Efter omräkning blir den genomsnittliga årliga ökningen av *statsutgifterna i löpande priser (exkl. statsskuldräntor)* 4,4 % under långtidsbudgetperioden.

För att beräkna utvecklingen av de totala utgifterna måste man även beakta statsskuldräntorna. Av tabell 20 framgår att *de totala statsutgifterna i löpande priser* ökar med 6,4 % per år i genomsnitt under perioden.

Utgifternas ökningstakt framöver är i mycket hög grad beroende av den antagna pris- och löneutvecklingen. Denna kan i hög grad avvika från den pris- och löneutveckling som var aktuell under den bakomliggande perioden. En viss jämförbarhet med den bakomliggande perioden erhålls dock om utgifternas ökningstakt deflateras med BNP-deflatorn. En sådan kalkyl

resulterar i en genomsnittlig årlig ökning om ca 1 % under långtidsbudgetperioden att jämföra med 6% per år för den tidigare perioden. Det bör dock understrykas att de på detta sätt enligt gängse långtidsbudgetmetodik beräknade utgifterna inte är att betrakta som en prognos för den sannolika framtida utvecklingen.

Tabell 18. Utgiftsutvecklingen i oförändrad pris- och lönenivå (exkl. statsskuldräntor)
(Milj. kr.)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1976/77–1980/81	Anslag m. m. 1982/83	Förändring till				Procentuell förändring 1982/83–1983/84	Genomsnittlig procentuell förändring 1982/83–1986/87
			1983/84	1984/85	1985/86	1986/87		
Folkpensioner, m. m.	+3,4	42 355	− 260	− 274	+ 22	−135	− 0,6	−0,4
Utbildning och forskning	+6,3	33 101	− 652	− 789	−495	−333	− 2,0	−1,8
Totalförsvar	+1,9	22 601	+ 178	+ 8	+ 35	− 4	+ 0,8	+0,2
Bostadspolitik	+5,8	15 730	+2 367	−1 500	−450	+500	+15,0	+1,4
Arbetsmarknads- och regionalpolitik	+5,8	14 933	−1 259	+ 220	− 16	− 11	− 8,4	−1,8
Stöd till barnfamiljer	+4,2	13 667	+ 194	+ 325	+215	+206	+ 1,4	+1,7
Kommunikationer	+0,1	10 771	+ 451	− 355	+102	− 69	+ 4,2	+0,3
Skatteutjämningsbidrag	+7,0	10 300	− 201	− 88	− 8	+ 5	− 2,0	−0,7
Hälso-, sjuk- och socialvård	+1,0	8 326	− 260	− 154	+ 44	− 22	− 3,1	−1,2
Rätts- och polisväsende	+4,3	7 936	+ 28	+ 11	− 8	0	+ 0,4	+0,1
Internationellt utvecklingssamarbete	..	6 145	+ 197	+ 158	+163	+146	+ 3,2	+2,8
Näringspolitik	+6,7	5 808	−1 378	− 45	−104	− 61	−23,7	−7,7
Energiförsörjning	+8,4	4 268	+ 427	+ 438	+448	−360	+10,0	+1,4
Övrigt	+1,8	21 697	−1 155	− 109	+ 83	− 14	− 5,3	−1,4
Utgifter i oförändrad pris- och lönenivå (exkl. statsskuldräntor)	**+3,9**	**217 638**	**−1 323**	**−2 154**	**+ 31**	**−152**	**− 0,6**	**−0,4**

Tabell 19. Utgiftsutvecklingen i löpande priser (exkl. statsskuldräntor)
(Milj. kr.)

	Anslag m. m. 1982/83	Förändring till				Procentuell förändring 1982/83–1983/84	Genomsnittlig procentuell förändring 1982/83–1986/87
		1983/84	1984/85	1985/86	1986/87		
Folkpensioner, m. m.	42 355	+2 293	+1 844	+ 2 214	+ 1 983	+ 5,4	+4,6
Utbildning och forskning	33 101	+2 097	+1 419	+ 1 523	+ 2 328	+ 6,3	+5,2
Totalförsvar	22 601	+1 297	+1 247	+ 1 189	+ 1 549	+ 5,7	+5,4
Bostadspolitik	15 730	+2 413	− 874	+ 515	+ 1 170	+15,3	+4,8
Arbetsmarknads- och regionalpolitik	14 933	− 813	+ 598	+ 367	+ 385	− 5,4	+0,9
Stöd till barnfamiljer	13 667	+ 673	+ 771	+ 710	+ 907	+ 4,9	+5,2
Kommunikationer	10 771	+1 115	+ 122	+ 526	+ 378	+10,4	+4,7
Skatteutjämningsbidrag	10 300	+ 471	+ 625	+ 753	+ 821	+ 4,6	+6,0
Hälso-, sjuk- och socialvård	8 326	+ 151	+ 292	+ 536	+ 496	+ 1,8	+4,2
Rätts- och polisväsende	7 936	+ 700	+ 593	+ 588	+ 615	+ 8,8	+7,1
Internationellt utvecklingssamarbete	6 145	+ 588	+ 527	+ 573	+ 596	+ 9,6	+8,2
Näringspolitik	5 808	−1 246	+ 81	− 19	+ 46	−21,5	−5,3
Energiförsörjning	4 268	+ 711	+ 624	+ 600	− 198	+16,7	+8,9
Övrigt	21 697	− 483	+ 475	+ 674	+ 587	− 2,2	+1,4
Utgifter i löpande priser (exkl. statsskuldräntor)	**217 638**	**+9 967**	**+8 344**	**+10 749**	**+11 663**	**+ 4,6**	**+4,4**
Absolut nivå		227 605	235 949	246 698	258 361		

Tabell 20. Totala statsutgifter
(Milj. kr., löpande priser, avrundat)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1976/77–1980/81	Anslag m. m. 1982/83	Absolut nivå				Procentuell förändring 1982/83–1983/84	Genomsnittlig procentuell förändring 1982/83–1986/87
			1983/84	1984/85	1985/86	1986/87		
Summa statsutgifter (exkl. statsskuldräntor)	+14,6	217 638	227 600	235 900	246 700	258 400	+ 4,6	+ 4,4
Statsskuldräntor	+44,7	38 800	48 200	56 000	62 800	70 700	+24,2	+16,2
Totala statsutgifter i löpande priser	**+16,6**	**256 438**	**275 800**	**291 900**	**309 500**	**329 100**	**+ 7,5**	**+ 6,4**

5.2 Statsutgifternas uppdelning på realekonomiska kategorier

I avsnitt 4 redovisas statsutgifterna uppdelade på ändamålsområden. För att underlätta en analys av utgiftsutvecklingen i ett samhällsekonomiskt perspektiv krävs en uppdelning av statsutgifterna i realekonomiska termer, dvs. en fördelning på konsumtion, investeringar, transfereringar och finansiella transaktioner.

Vid en analys i reala termer är det i första hand av intresse att skilja mellan å ena sidan sådana utgifter som innebär att staten slutligt förbrukar produktionsresurser och å andra sidan sådana utgifter som är överföringar till andra sektorer i ekonomin. De senare påverkar den reala samhällsekonomiska utvecklingen indirekt, bl. a. genom sina effekter på de disponibla inkomsterna och likviditeten i andra delar av ekonomin. Den genomgång i realekonomiska termer som sker i det följande bygger i huvudsak på det inom nationalräkenskaperna tillämpade internationella SNA-systemet (System of National Accounts).

De statliga konsumtions- och investeringsutgifterna visar statens *direkta* förbrukning av reala resurser. Som konsumtionsutgifter betraktas kostnader för statliga myndigheters produktion av tjänster inom t. ex. försvaret, undervisningssektorn och rättsväsendet. Konsumtionsutgifterna består till närmare 60 % av lönekostnader inkl. sociala avgifter. Försvarets investeringar, som inte har någon civil användning, räknas även in som konsumtion. Återstoden är omkostnader i den löpande verksamheten, exempelvis hyror, reparationer och underhåll. Det investeringsbegrepp som används skiljer sig i princip inte från det som gäller för den privata sektorn. Som statliga investeringar betraktas utgifter för byggnader och anläggningar samt materielinköp för civila ändamål. Till skillnad från vad som gäller vid en strikt tillämpning av SNA-systemet räknas dock även affärsverkens investeringar som direkta statliga investeringar.

Det bör understrykas att gränsen mellan konsumtion och investering i vissa fall kan vara flytande. Det kan sålunda hävdas att delar av utgifterna för t. ex. utbildning och forskning, vilka klassificeras som konsumtion, utgör produktiva investeringar i lika hög grad som exempelvis inköp av maskiner.

Den del av statens utgifter som *indirekt* påverkar samhällsekonomin indelas i transfereringar (inkomstöverföringar, bidrag) och finansiella transaktioner (lån).

Transfereringarna indelas i undergrupper med utgångspunkt i olika mottagare av inkomstöverföringen. Den dominerande gruppen är transfereringar till hushållen. I denna grupp ingår utgifterna för folkpensioner, sjukförsäkringar, barnbidrag m. m. Den näst största undergruppen är transfereringar till kommunsektorn. Som transfereringar räknas också ränteutgifter för statsskulden, statens bidrag till företag och organisationer samt utgifter för utvecklingsbistånd.

Till gruppen finansiella transaktioner hänförs utgifter för utlåning, aktieteckning, markinköp m. m. Denna utgiftskategori kan i viss mening uppfattas som en del av kreditmarknaden. I vissa fall kan det dock vara svårt att helt entydigt avgöra om ett visst anslag skall klassificeras som finansiell transaktion eller transferering. T. ex. omförs vissa lån till bidrag efter en viss tid om bidragsmottagaren inte kan uppfylla i förväg ställda krav för att erhålla medlen. Vidare innebär åtminstone huvuddelen av anslagen till

finansiella transaktioner att anspråk ställs på de samhällsekonomiska resurserna. Vid ett studium av hur stor del av dessa resurser som staten tar i anspråk eller fördelar kan det därför ofta vara mindre intressant att särskilja transfereringar och finansiella transaktioner.

Konsumtions- och investeringsutgifter

Som framgår av tabell 21 utgörs ca två tredjedelar av statens *konsumtionsutgifter* av kostnader för försvar, högre utbildning och forskning, polisväsende och kriminalvård samt vägunderhåll. Också den återstående delen av utgifterna innehåller utgiftsposter som inte avser myndighetsutövning i traditionell mening.

För statens konsumtionsutgifter gäller att flertalet anslag beräknas bli oförändrade under den framförliggande perioden i oförändrad pris- och lönenivå. Sammantaget minskar de statliga konsumtionsutgifterna i fasta priser med i genomsnitt 0,1 % per år.

De statliga *investeringarna* visar en genomsnittlig årlig nedgång om 1,4% i fasta priser. Detta sammanhänger främst med att bedömningen av investeringsutvecklingen i hög grad påverkas av långtidsbudgetens karaktär. Redan beslutade investeringar kommer under långtidsbudgetperioden att avslutas, medan nya investeringsobjekt av naturliga skäl har bedömts mer restriktivt i beräkningarna. Investeringarna omfattar framför allt kraftstationer, teleanläggningar, järnvägar och byggnader, dvs. investeringar som till en stor del sker inom affärsverken.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att statens utgifter för konsumtion och investeringar minskar något under perioden räknat i fast prisläge. I löpande priser beräknas konsumtions- och investeringsutgifterna sammanlagt öka med 7,8%. Den i jämförelse med den antagna allmänna prisutvecklingen och den låga utgiftstillväxten hänger delvis samman med att kompensation för inflationen reducerats med två procentenheter av det uppräknade anslaget vad gäller den statliga förvaltningen. Den måttliga förändringen i konsumtions- och investeringsutgifter förklarar således inte de totala statsutgifternas ökning. I själva verket sjunker deras andel av de totala utgifterna under perioden.

Tabell 21. Konsumtions- och investeringsutgifternas utveckling
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1976/77–1980/81	1982/83		Genomsnittlig procentuell förändring 1982/83–1986/87
		Avrundat nominellt belopp	Andel av totala statsutgifterna	
Statliga konsumtionsutgifter	+1,4	51 500	20,0	−0,1
därav				
försvar		19 200	7,5	
utbildning och forskning		6 300	2,5	
polisväsende och kriminalvård		7 900	3,1	
vägunderhåll		2 200	0,9	
förvaltning m. m.		15 900	6,2	
Statliga investeringsutgifter	−3,7	11 400	4,5	−1,4
Summa statliga konsumtions- och investeringsutgifter	+0,4	62 900	24,5	−0,3

Anm. Utgifternas klassificering anpassas löpande. Detta gör att de reala fördelningarna i olika långtidsbudgetar inte är helt jämförbara.

Transfereringar

Transfereringarna beräknas budgetåret 1982/83 svara för 69,7% av de totala statsutgifterna. Utvecklingen av transfereringarna framgår av tabell 22. Om man ser till den faktiska utvecklingen under bakomliggande perioder, finner man att transfereringarnas andel av de totala statsutgifterna stadigt ökar. Det faktum att transfereringarna utvecklas snabbare än utgifterna för konsumtion och investeringar torde främst hänga samman med att utgifterna för transfereringarna styrs strikt av gällande regelsystem i vilket det ofta finns inbyggt en mer eller mindre stark automatik, medan utgifterna för konsumtion och investeringar påverkas bl. a. av fortlöpande produktivitetsförbättringar och rationaliseringar. Under den framförliggande perioden stiger transfereringarna med 1,8% per år uttryckta i fasta priser.

Transfereringarna till hushåll beräknas minska med i genomsnitt 0,5% per år i oförändrad pris- och lönenivå. Folkpensionerna dominerar i denna grupp och svarar för över hälften av gruppens utgifter. Som framgår av följande tablå minskar folkpensionerna något uttryckt i fasta priser, vilket beror på att antalet pensionärer som står utanför ATP-systemet minskar under långtidsbudgetperioden. Beräkningarna tar hänsyn till föreslagna ändringar i socialförsäkringssystemet. När det gäller utvecklingen i löpande priser är denna något lägre än den antagna allmänna inflationstakten till följd av att basbeloppet har rensats från effekterna av förändrade energipriser samt indirekta skatter och subventioner. Vidare har hänsyn tagits till att basbeloppet endast räknas upp en gång per år från den 1 januari 1982.

Tabell 22. Transfereringarnas utveckling
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1976/77–1980/81	1982/83		Genomsnittlig procentuell förändring 1982/83–1986/87
		Avrundat nominellt belopp	Andel av totala statsutgifterna	
Transfereringar till hushåll[1]	+ 4,4	68 500	26,7	– 0,5
Transfereringar till kommunsektorn	+ 4,9	47 300	18,5	– 0,7
Statsskuldräntor[2]	+31,7	38 800	15,1	+10,1
Transfereringar till företag m. m.	+13,0	17 200	6,8	– 4,1
Internationella transfereringar	+10,6	6 700	2,6	+ 2,2
Summa transfereringar	+ 8,5	178 500	69,7	+ 1,8

[1] Häri ingår räntebidrag för bostäder och livsmedelssubventioner som i SNA-systemet klassificeras som transfereringar till företag.
[2] Deflaterade med BNP-deflatorn.
Anm. Utgifternas klassificering anpassas löpande. Detta gör att de reala fördelningarna i olika långtidsbudgetar inte är helt jämförbara.

Räntebidraget till bostäder ökar kraftigt under budgetåret 1982/83 bl. a. på grund av att konverteringar av bostadslån detta år för första gången inkluderar lån med konvertering vart femte år. Denna höjning är av engångskaraktär och inte beroende av en ändring av reglerna för bidragsgivningen.

Tabell 23. Transfereringar till hushåll
(Milj. kr.)

	1982/83 (Milj. kr., avrundat)	Genomsnittlig årlig förändring 1982/83–1986/87	
		Oförändrad pris- och lönenivå	Löpande priser
Folkpensioner	37 300	−0,4	+4,4
Räntebidrag till bostäder	9 000	−2,0	−1,4
Barnbidrag	5 200	−0,7	−0,7
Sjukförsäkring och föräldraförsäkring	4 400	+2,9	+8,9
Livsmedelssubventioner	3 300	0	0
Övriga transfereringar till hushåll	9 300	−1,0	+0,2
Summa transfereringar till hushåll	**68 500**	**−0,5**	**+2,9**

Utgifterna för barnbidrag minskar räknat i oförändrad prisnivå. Detta beror på att antalet barn beräknas minska. I enlighet med långtidsbudgetens metodik har dessa utgifter ej räknats upp i takt med prisutvecklingen.

De statliga *transfereringarna till kommunsektorn* för konsumtion och investeringar innefattar dels bidrag avsedda för särskilda ändamål som exempelvis lärarlöner för grundskolan samt barnomsorgen, dels skatteutjämningsbidrag till kommunerna. Transfereringarna till kommunsektorn beräknas minska med 0,7 % per år i oförändrad pris- och lönenivå under den framförliggande perioden. Ett drygt tiotal specialdestinerade bidrag svarar för närmare 80 % av de statsbidrag till den kommunala sektorn som utgår för särskilda ändamål. De större anslagen framgår nedan:

Tabell 24. Transfereringar till kommunsektorn
(Milj. kr.)

	1982/83 (Milj. kr., avrundat)	Genomsnittlig årlig förändring 1982/83–1986/87	
		Oförändrad pris- och lönenivå	Löpande priser
Bidrag till skolväsendet m. m.	18 400	−2,3	+4,1
Skatteutjämningsbidrag	10 300	−0,7	+6,0
Bidrag till sjukvård, social hemhjälp m. m.	5 400	−1,7	+4,4
Bidrag till förskolor, daghem m. m.	7 100	+3,8	+8,9
Övriga transfereringar till kommunsektorn	6 100	−0,5	+6,7
Summa transfereringar till kommunsektorn	**47 300**	**−0,7**	**+5,6**

Bidrag till skolväsendet m. m. består till över 90 % av löner till grundskole- och gymnasieskollärarna. Nedgången i oförändrad pris- och lönenivå sammanhänger framför allt av minskat antal elever. Uppräkningen till löpande priser har gjorts med utgångspunkt i antagandena om löneutvecklingen. Grundskolebidragssystemets utformning gör att olika förskjutningseffekter uppstår i beräkningen.

Statens bidrag till förskolor, daghem m. m. ökar i oförändrad pris- och lönenivå främst till följd av kommunernas utbyggnad av denna verksamhet. Löneutvecklingen i samhället påverkar statsbidragsnivån. I beräkningen i löpande priser har detta förhållande beaktats. Beräkningen är dock schablonmässig.

Bidragen till sjukvård, social hemhjälp m. m. består till största delen av bidrag till kliniker för psykiskt sjuka. Omfattningen av dessa senare anslag bestäms av utfallet i förhandlingar mellan staten och landstingskommunerna.

Utgifterna för skatteutjämningsbidrag beskrivs närmare under ändamålsavsnittet skatteutjämningsbidrag till den kommunala sektorn.

I posten övriga transfereringar till kommunsektorn ingår bl. a. bidrag till kommunalt bostadstillägg till folkpensionärer. Totalt sett minskar denna grupp av transfereringar i fasta priser.

Transfereringar till företag m.m. inkluderar överföringar till såväl privata som statliga företag. Även transfereringar till organisationer och ideella föreningar ingår i denna grupp. I fasta priser registreras en genomsnittlig minskning med 4,1 % per år under perioden. Som framgår av redovisningen under ändamålsgruppen näringspolitik har de statliga insatserna till krisdrabbade företag och branscher varit mycket stora under den historiska perioden. För långtidsbudgetperioden har antagits att några nya sådana insatser ej blir aktuella.

Om krisinsatserna skulle komma att fortsätta på samma nivå som under budgetåren 1975/76–1979/80, skulle transfereringar till företag kommande budgetår bli väsentligt mycket större än vad som här angivits.

De *internationella transfereringarna* består nästan helt av anslag till utvecklingsbistånd. Biståndet beräknas öka med 2,2 % per år i oförändrad pris- och lönenivå och med 7,4 % per år i löpande priser. Denna tillväxt uppstår till följd av antagandet att utvecklingsbiståndet utgör en konstant andel av bruttonationalinkomsten.

Totalt ökar transfereringarna med 1,8 % i fasta priser. I löpande priser innebär detta en årlig genomsnittlig ökning på 6,5 %.

Statsskuldräntorna beräknas i fasta priser öka med i genomsnitt 10,2 % årligen under långtidsbudgetperioden. Ökningstakten av statsskuldräntorna bestäms dels av ökningen av statsskulden, dels av hur och till vilka villkor statsskulden kan placeras.

Vid slutet av år 1981 uppgick statsskulden till ca 296 miljarder kr., varav ca 52 miljarder kr. var placerade hos utländska långivare. Under 1970-talet har statsskuldens andel av BNP mer än fördubblats. Från att ha varit drygt 20 % i början av decenniet uppgick de under år 1981 till ca 52 %. Denna ökning av statsskulden har inneburit en snabbt växande räntebörda.

Tabell 25. Statsskuldens fördelning per den 31 december 1981 (Milj. kr.)

Lån inom landet	
Räntelöpande obligationslån	166 111
Premieobligationslån	21 525
Sparobligationer	16 939
Skattkammarväxlar	33 243
Övrigt	6 140
Summa inhemsk skuld	**243 958**
Lån utom landet	
Upplåning för statens vattenfallsverk	247
Krediter hos internationella banker	18 671
Lån på den internationella kapitalmarknaden	32 713
Summa utländsk skuld	**51 632**
Total statsskuld	**295 590**

Den kostnad som slutligen belastar statsbudgeten är nettot av riksgäldskontorets inkomster och utgifter. Räntor på statsskulden är här den storleksmässigt betydande posten, men valutavinster och valutaförluster samt inkomster i form av räntor på rörliga krediter påverkar utgifternas storlek.

F. n. beräknas den statliga nyupplåningen på den svenska kreditmarknaden ske till en genomsnittlig räntesats av ca 12,5 %. Som framgår av tabell 26 beräknas statsskuldräntorna öka med 31,9 miljarder kr. i löpande priser under långtidsbudgetperioden, vilket innebär att de ökar snabbare än någon annan utgiftspost. Storleken på statsskuldräntornas ökningstakt är emellertid känslig för vilka antaganden som görs om den framtida ränteutvecklingen. Sålunda innebär en procentenhets högre räntenivå under hela långtidsbudgetperioden att statsskuldräntorna skulle bli ca 4 miljarder kr. större det sista året i långtidsbudgetperioden.

Tabell 26. Statsskuldräntorna i löpande priser
(Milj. kr.)

Absolut nivå 1982/83	Förändring till				Årlig procentuell förändring
	1983/84	1984/85	1985/86	1986/87	
38 800	+9 423	+7 733	+6 808	+7 974	+16,2

En av orsakerna bakom den snabba utvecklingen av statsskuldräntorna under 1970-talet, förutom det snabbt växande budgetunderskottet, har varit det successivt stigande ränteläget. Detta har medfört att nyupplåning och omsättning av gamla lån har blivit dyrare än för den förfallande statsskulden. Under långtidsbudgetperioden antas en successivt fallande ränteutveckling. Trots detta kommer statsskuldräntornas andel av de totala utgifterna att öka från 15,1 % budgetåret 1982/83 till 21,5 % budgetåret 1986/87.

Varje år som underskott uppkommer ökar statsskulden och därmed ränteutgifterna i nominella termer. Nominellt sett kommer statsskuldräntorna fortsätta att öka även då budgetunderskottet minskar. I reala termer kan situationen te sig annorlunda. Realt sett kan räntebördan sjunka även om budgeten uppvisar underskott. Detta förutsätter dock att budgetunderskottet inte är för stort samt en fördelaktig kombination av ekonomisk tillväxt och/eller ett sjunkande ränteläge.

Finansiella transaktioner

I posten finansiella transaktioner ingår dels statlig utlåning till olika ändamål såsom bostadsbyggande, studielån och lån till företag, dels aktieköp, köp och försäljning av mark samt förändringar i dispositionen av rörliga krediter. Som framgår av nedanstående tablå beräknas de finansiella transaktionerna öka med 2,9 % per år i oförändrad pris- och lönenivå.

Det dominerande anslaget avser lån till bostadsbyggande. Utvecklingen här förklaras både av omfattningen av bostadsbyggandet och av kostnadsutvecklingen.

Tabell 27. Finansiella transaktioner
(Milj. kr.)

	1982/83 (Milj. kr., avrundat)	Genomsnittlig årlig förändring	
		Oförändrad pris- och lönenivå	Löpande priser
Lån till bostadsbyggande	6 300	+ 6,1	+12,4
Studielån	3 100	− 1,2	+ 3,8
Energisparlån för bostäder	700	+31,6	+31,6
Lokaliseringslån	500	± 0	± 0
Övriga finansiella transaktioner	4 400	− 2,1	− 2,1
Summa finansiella transaktioner	**15 000**	**+ 2,9**	**+ 6,9**

Den statliga utlåningen har kommit att bli en väsentlig del av kreditmarknaden. Kalenderåret 1981 svarade den statliga kreditgivningen netto för ca 12% av den totala kreditgivningen på den organiserade marknaden. Statens finansiella transaktioner är av väsentlig betydelse vid en studie av sparandets utveckling. Statens finansiella sparande definieras som budgetsaldot reducerat med nettobeloppet av finansiella transaktioner och amorteringar på statliga lån på budgetens inkomstsida. Det statliga finansiella sparandet visar statens direkta andel av bytesbalansunderskottet.

6 Statsinkomsterna

Detta avsnitt består av i huvudsak två delar: först redovisas vissa regelsystem som styr statsinkomsternas utveckling, därefter belyses vissa aspekter på hur skatteunderlagen påverkas av förändringar i olika skattesatser.

6.1 Regelsystem som styr statsinkomsterna

Tyngdpunkten i beskrivningen under avsnittet 6.1 läggs vid inkomstskatten. Inkomstskatten svarar visserligen endast för en femtedel av statsinkomsterna, men är trots detta på kort sikt av avgörande betydelse för inkomsternas utveckling, bl.a. till följd av systemet för utbetalning av kommunalskattemedlen. En redogörelse ges för hur inkomstskatten beräknas med hänsyn till avdrag, skattereduktioner m.m. Det nyligen framlagda förslaget om reformerad inkomstbeskattning belyses också. Avslutningsvis presenteras resultatet av de beräkningar av statsinkomsternas utveck-

ling som gjorts för den nu aktuella långtidsbudgetperioden, givet de antaganden som presenteras i avsnitt 2. För en närmare redovisning över effekterna vid en annan samhällsekonomisk bild hänvisas till avsnittet om budgetsaldot.

Inkomstskatten

Avgörande för inkomstskattens utveckling är dels beslutade skattesatser, dels utvecklingen av skatteunderlaget.

Löne- och pensionsinkomsterna inkl. beskattade sociala förmåner beräknas år 1981 till 346 miljarder kr. Övriga inkomstslag – inkomst av kapital, annan fastighet, jordbruksfastighet, rörelse och tillfällig förvärvsverksamhet – beräknas därtill ge skattepliktiga inkomster om ca 33 miljarder kr. Den debiterade inkomstskatten för fysiska personer beräknas uppgå till ca 32 % av den på detta sätt beräknade totala inkomstsumman. Därav är statens andel ca 9 % och den kommunala 23 %.

Tabell 28. Skattens andel av totala inkomstsumman år 1981, löpande priser

		miljarder kr.
a)	*Total inkomstsumma för fysiska personer:*	
	Total lönesumma inkl. beskattade förmåner	276
	Totalt utbetalade pensioner	67
	Övriga förvärvskällor	36
	Summa	**379**
b)	*Debiterad skatt för fysiska personer:*	
	Statlig	33
	Kommunal	89
	Summa	**122**
c)	*Skattens andel av beskattningsunderlaget:*[1]	
	Statlig	10
	Kommunal	27
	Summa	**37**

[1] Beskattningsunderlaget beror på förändringar av dels inkomster, dels avdrag. Hur detta beräknas framgår av diagram 5.

Regeringen har i prop. 1981/82: 197 lagt fram förslag om en inkomstskattereform. I propositionen föreslås främst en betydande marginalskattesänkning och en begränsning av underskottsavdragens skattemässiga värde. För huvuddelen av inkomsttagarna blir marginalskatten högst 50 %. Även för inkomsttagare med högre marginalskatt begränsas underskottens skattemässiga värde till detta procenttal. Detta sker genom att den statliga inkomstskatten delas upp i ett grundbelopp som beräknas på den beskattningsbara inkomsten och ett tilläggsbelopp som beräknas på ett underlag där underskottsavdrag (och förlustavdrag) inte har medgetts. Omläggningen föreslås genomföras successivt under åren 1983–1985.

Den nuvarande indexregleringen innebär att skatteskalan varje år justeras med hänsyn till utvecklingen av basbeloppsindex. Därvid bortses

från utvecklingen av indirekta skatter, tullar, avgifter och ändringar i energipriser medan däremot subventioner läggs till.

I propositionen föreslås att uppräkning av basenheterna under genomförandeperioden 1983–1985 redan nu fastställs. Basenheten har därvid föreslagits till 7 300 kr. år 1983, 7 700 kr. år 1984 och 8 100 kr. för år 1985. För tiden efter år 1985 har inte föreslagits någon ändring av nuvarande system.

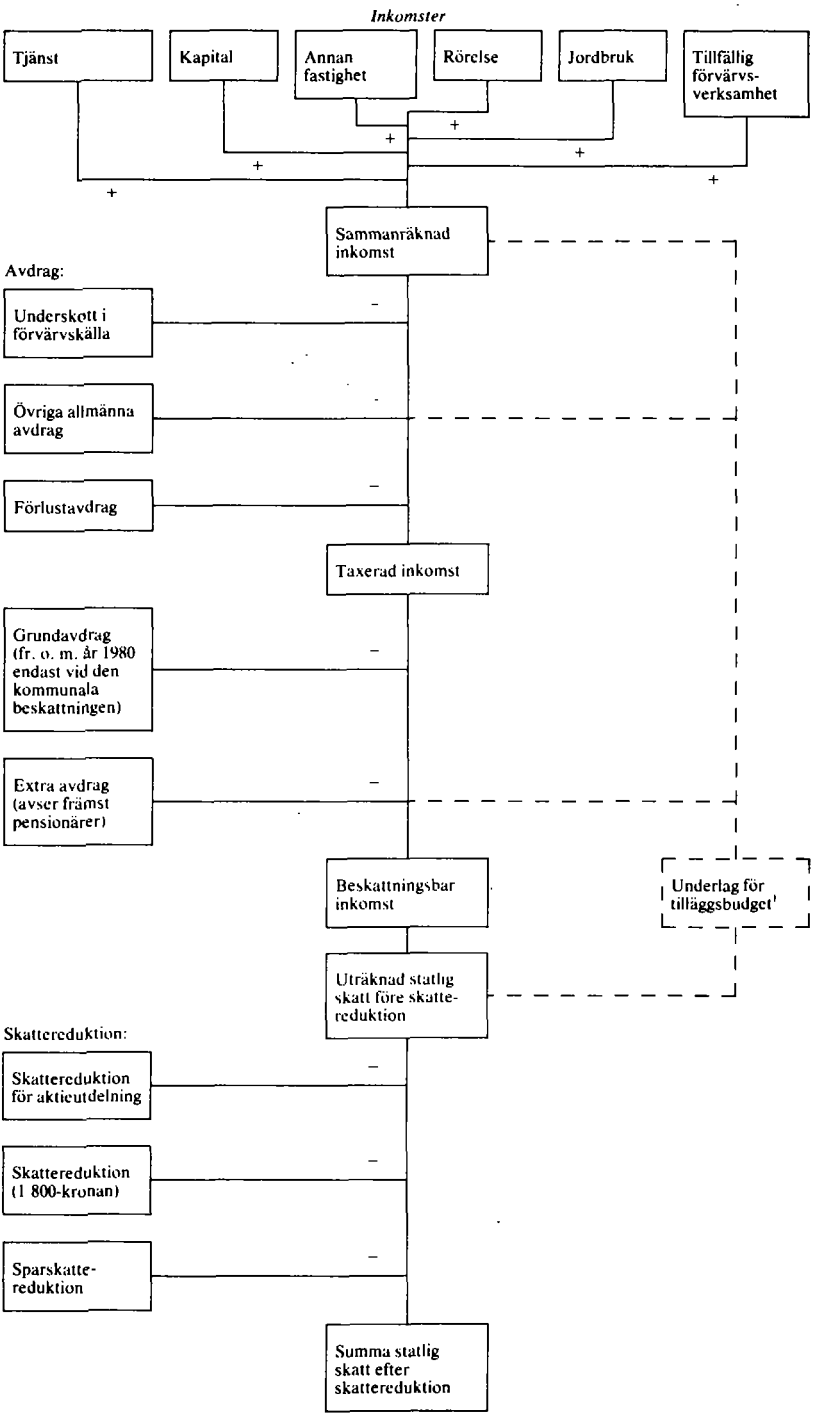
Kostnaderna för reformen har beräknats till sammanlagt 10,8 miljarder kr. i löpande priser. I propositionen framhålls att kostnaderna i sin helhet skall finansieras. Finansieringen för år 1983 föreslås ske genom en allmän löneavgift om två procentenheter. Hur den återstående finansieringen skall ske har inte föreslagits. I långtidsbudgetens kalkyler har förutsatts att skattereformen i sin helhet skall finansieras. För år 1983 har den 2-procentiga löneavgiften lagts in, för åren därefter har en schablonmässig beräkning av finansieringen gjorts.

Inkomster och avdrag i taxeringen

Inkomst av tjänst är det dominerande inkomstslaget och svarar för ca 91 % av de fysiska personernas sammanräknade inkomst. I inkomst av tjänst ingår framför allt alla löneinkomster. Dessutom räknas pensionerna dit. Inkomst av rörelse svarar för 3 %, inkomst av kapital för 4 % och inkomst av jordbruksfastighet för 1 % av fysiska personers sammanräknade inkomst. Återstoden fördelas ungefär lika på inkomst av annan fastighet och tillfällig förvärvsverksamhet. Den största gruppen inkomsttagare, dvs. anställda löntagare, har sina huvudsakliga inkomster av tjänst medan egenföretagarnas inkomster huvudsakligen härrör från jordbruksfastigheter och rörelse.

Statlig beskattningsbar inkomst framkommer om från sammanräknad inkomst dras underskottsavdrag och övriga allmänna avdrag. För år 1981 kan den sammanräknade inkomsten (efter reduktion med 15 miljarder kr. för avdrag för intäkternas förvärvande under inkomst av tjänst) uppskattas till ca 375 miljarder kr. Underskottsavdragen och övriga allmänna avdrag kan beräknas till sammanlagt ca 31 miljarder kr. För att lindra beskattningen av pensionärernas inkomster avgår för dessa även ett extra avdrag. Extra avdrag kan medges även i vissa andra fall. För att erhålla beskattningsbar inkomst vid den kommunala beskattningen avgår dessutom ett grundavdrag. Grundavdraget kan inte påverkas av den enskilde inkomsttagaren och är närmast att betrakta som ingående i skatteskalan och detsamma kan i viss utsträckning anses gälla det extra avdraget för folkpensionärer. Skatteskalan och den kommunala skattesatsen tillämpas på den beskattningsbara inkomsten. Den skatt som därvid räknas fram reduceras med eventuella skattereduktioner såsom skattereduktion för gift vars make saknar inkomst eller har mycket låg inkomst och för ensamstående med

Diagram 5. Debiterad skatt efter skatteomläggningen

[1] Avser endast personer med en sammanräknad inkomst minskad med övriga allmänna avdrag överstigande den s. k. brytpunkten.

barn samt viss skattereduktion för sparande och aktieutdelningar. Kostnaderna för skattereduktionerna bärs helt av staten.

Förslaget om begränsning av underskottsavdragens skattemässiga värde har utformats så att den *statliga* inkomstskatten delas upp i två delar: grundbelopp och tilläggsbelopp. Grundbeloppet tas liksom den nuvarande inkomstskatten ut på den beskattningsbara inkomsten efter en progressiv skatteskala. Det högsta uttaget vid grundbelopp utgör 20% och inträder vid 10 basenheter (motsvarande 69000 kr. i 1982 års basenhet). Tilläggsbeloppet utgår också efter en skatteskala med ett nollskikt upp till 16 basenheter (motsvarande 110400 kr. i 1982 års basenhet) och en högsta skattesats om 30%. Underlaget utgörs i princip av den statligt beskattningsbara inkomsten ökad med medgivna underskottsavdrag och förlustavdrag (vilket alltså motsvarar sammanräknad inkomst minskad med övriga allmänna avdrag). Tilläggsbelopp kommer således att tas ut bara i de fall där den sammanräknade inkomsten överstiger den s. k. brytpunkten, dvs. 16 basenheter.

Kostnaderna för intäkternas förvärvande under inkomst av tjänst redovisas huvudsakligen av löntagare. Företagare har i princip samma typ av avdrag men dessa framgår inte direkt av diagrammet eftersom avdragen i dessa förvärvskällor inte särredovisas. Bland dem som redovisar inkomst av tjänst kan också återfinnas individer som på grund av arbetets art kan ha mycket stora avdrag avseende kostnader för intäkternas förvärvande. Kostnaderna uppgick år 1981 till 15 miljarder kr. Därav utgjorde avdraget för resor till och från arbetet 8 miljarder kr.

Från 1983 års taxering (1982 års inkomster) skall de första 1000 kr. i reseavdraget räknas som personliga levnadsomkostnader och berättigar således inte till avdrag. Tidsvinsten för att medge avdrag för resor med egen bil höjs samtidigt från 1,5 timmar till 2 timmar. Vid 1982 års taxering har – enligt riksrevisionsverkets taxeringsstatistiska undersökning – ca 3,8 miljoner inkomsttagare reseavdrag. Det totala avdragsbeloppet för resor till och från arbetet uppgick under år 1981 till ca 8 miljarder kr.

Vid 1982 års taxering skulle 1000-kronorsbegränsningen ha reducerat reseavdraget med ca 2,5 miljarder kr. Av de 4,8 miljoner inkomsttagare som gjorde reseavdrag 1981 gjorde 1,5 miljoner inkomsttagare avdrag för resor med bil. Det totala avdraget för resor med bil uppgick till 6 miljarder kr.

Applicerat på 1981 års inkomster skulle begränsningarna i reseavdraget medföra att avdragen minskar med ca 4 miljarder kr., varav 2,5 miljarder kr. beror på 1000 kronors-begränsningen.

I prop. 1981/82: 197 föreslås ett schablonavdrag på 1000 kr. under inkomst av tjänst för den som har haft inkomster av förvärvsarbete. Avdraget får dock inte överstiga 5% av inkomsten, avrundat till helt hundratal kronor. Inkomsttagare som har haft andra inkomster av tjänst, t. ex. folkpension eller periodiskt understöd, behåller det nuvarande schablonavdraget om 100 kr. Avdrag för kostnader för resor till och från arbetet (till den

del dessa är avdragsgilla) och för kostnader i samband med tjänsteresa eller dubbel bosättning medges vid sidan av schablonavdraget. Om övriga kostnader överstiger schablonavdraget medges avdrag för de verkliga kostnaderna. Nuvarande regel om avrundning uppåt av det sammanlagda avdragsbeloppet slopas.

Från bruttointäkterna av kapital, annan fastighet, rörelse, jordbruksfastighet och tillfällig förvärvsverksamhet kan olika slag av avdrag göras. Om bruttointäkterna är större än avdragen redovisas nettot som inkomst. I första hand är det fråga om olika slag av omkostnader, men även vissa stimulansavdrag m. m. förekommer. Överstiger däremot avdragen bruttointäkterna i förvärvskällan uppkommer ett underskott som – med vissa undantag – får kvittas mot överskott i andra förvärvskällor. Underskottsavdragen beräknas år 1981 uppgå till 26 miljarder kronor.

Av en preliminär bearbetning av riksrevisionsverkets taxeringsstatistiska undersökning för inkomståret 1981 framgår hur avdragen fördelar sig på olika inkomstklasser. Detta år uppgick underskottsavdragen totalt till inemot 26 miljarder kr., varav 17 avseende annan fastighet. Underskottet av annan fastighet uppkommer huvudsakligen på grund av ränteutgifter för inteckningslån. Underskottsavdragens utveckling är därmed känslig för förändringar i räntenivån. I sammanhanget bör nämnas att förändringar i räntenivån även påverkar de ränteinkomster som deklaranterna redovisar.

Tabell 29. Underskottsavdrag år 1981
(Prel. bearbetning av RRV:s taxeringsstatistiska undersökning)

Sammanräknad inkomst 1 000 kr.	Antal personer som avlämn. dekl. 1 000-tal	Annan fastighet		Kapital		Övriga underskottsavdrag[1]		Underskottsavdrag totalt	
		antal 1 000-tal	genomsnittligt avdrag. kr.	antal 1 000-tal	genomsnittligt avdrag. kr.	antal 1 000-tal	genomsnittligt avdrag. kr.	antal 1 000-tal	genomsnittligt avdrag. kr.
– 25	1 166	50	5 475	56	2 202	17	18 756	115	6 264
25– 50	1 712	123	5 482	217	1 527	35	6 370	351	3 494
50– 75	1 708	300	10 834	501	2 030	44	8 681	757	6 149
75–100	1 148	400	14 335	373	3 466	32	9 886	678	10 819
100–150	488	253	17 985	176	7 370	17	9 964	348	17 304
150–	145	95	30 886	64	25 913	11	118 247	121	48 585
Totalt	**6 367**	**1 221**	**14 267**	**1 388**	**4 129**	**155**	**17 226**	**2 370**	**10 899**
Summa i miljarder kr.			17		6		3		26

[1] Bl. a. jordbruksfastighet och tillfällig förvärvsverksamhet.

Som tidigare redovisats – i samband med marginalskattereformen – kommer underskotten att fr. o. m. år 1985 ge en skattelindring om högst 50 %.

Övriga allmänna avdrag består till stor del av förvärvsavdrag, avdrag för periodiskt understöd samt försäkringspremier. Förvärvsarbetande

barnföräldrar erhåller förvärvsavdrag som uppgår till högst 2 000 kr. I fråga om makar tillförs avdraget den av makarna som har lägst inkomst. Under år 1981 fick ca 943 000 hushåll förvärvsavdrag och den sammanlagda avdragssumman uppgick till ca 1,8 miljarder kr. Avdrag för periodiskt understöd består bl. a. av underhåll till icke hemmavarande barn. Avdraget är fr. o. m. inkomståret 1978 maximerat till 3 000 kr. per barn.

För vissa andra periodiska understöd är det avdragsgilla beloppet inte maximerat. Det gäller t. ex. understöd till tidigare anställd och då understöd har betalats ut på grund av föreskrift i testamente. Avdrag för utbetalt periodiskt understöd i andra fall medges från taxeringsåret 1983 med högst 5 000 kr. för varje givare. Avdragsrätten föreslås upphöra fr. o. m. år 1983. Avdrag för periodiskt understöd uppgick år 1981 totalt till 1,4 miljard kr. Försäkringsavdraget för vissa andra försäkringar är maximerat till 250 kr. per person (500 kr. för ensamstående med barn och för makar gemensamt). Under år 1981 gjorde 3,2 miljoner inkomsttagare avdrag för sådana försäkringspremier till ett sammanlagt belopp om ca 0,7 miljarder kr. Avdraget föreslås slopat fr. o. m. år 1983.

Lagstadgade socialavgifter

De *socialavgifter* som redovisas på statsbudgeten svarar för ca en femtedel av de beräknade totala inkomsterna på statsbudgeten. Under 1970-talet har en successiv höjning av den samlade avgiftsnivån ägt rum i samband med att lättnader genomförts i den statliga inkomstskatten. Socialavgifterna har härigenom kommit att få en växande betydelse i statsbudgeten.

Vid givna avgiftssatser följer utvecklingen av inkomsterna från socialavgifterna i huvudsak lönesummans tillväxt. Sett för enskilda år förekommer dock avvikelser mellan den kassamässiga tillväxten av inkomsterna från socialavgifterna och lönesummans tillväxt. Detta beror på uppbördssystemet. Preliminär uppbörd av arbetsgivaravgifter sker på basis av senast redovisade lönesumma, dvs. lönesumman två år tidigare. Denna uppräknas med en av regeringen fastställd uppräkningsfaktor som avses motsvara två års löneutveckling. Till följd av detta system får en lönestegringstakt som ligger över denna uppräkningsfaktor inte omedelbara effekter på statens inkomster, utan får effekter i form av ökade fyllnadsinbetalningar ett år senare och kvarstående avgifter året därpå.

På statsbudgeten redovisas socialavgifterna efter delvis olika principer. Inkomsterna från folkpensionsavgiften, barnomsorgsavgiften och vuxenutbildningsavgiften bruttoredovisas. Hur dessa utvecklats debiterings- resp. kassamässigt under den senaste femårsperioden framgår av tabell 30.

Tabell 30. Jämförelse av debiterade och kassamässigt influtna avgifter för folkpension, barnomsorg och vuxenutbildning

År	Avgiftsunderlag totalt, miljarder kr.	Avgiftsuttag i % av avgiftsunderlaget	Avgiftsunderlagets utveckling från föregående år, %	Avgiftsbelopp[1]		Kassamässigt influtna belopp, miljarder kr.	Procentuell årlig förändring	Differens mellan influtet belopp och avgiftsbelopp, miljarder kr.
				miljarder kr.	årlig förändring, %			
1977	179,6	9,45	9,1	17,0	62,3	15,6	64,1	−1,4
1978	196,2	9,85	9,2	19,3	13,5	18,8	20,5	−0,5
1979	214,0	10,15	9,1	21,7	12,4	20,8	10,6	−0,9
1980	241,3	10,45	12,8	25,2	16,1	25,5	22,6	+0,3
1981*	261,1	10,85	8,2	28,3	12,3	30,3	18,8	+2,0
1982*	275,2	10,90	5,4	30,0	6,0	30,9	2,0	+0,9

[1] Avgiftsuttaget multiplicerat med avgiftsunderlaget för resp. år.
* Prognos

Som ett led i finansieringen av marginalskattereformen har föreslagits en allmän löneavgift fr. o. m. år 1983 med två procentenheter. Avgiften skall beräknas på samma underlag som socialavgifterna. För åren efter 1983 har formerna för finansiering inte föreslagits.

I tabell 31 redovisas dels vilka principer som gäller för inkomstredovisningen av socialavgifter på statsbudgeten, dels de i beräkningarna antagna avgiftsuttagen under långtidsbudgetperioden.

Tabell 31. Lagstadgade socialavgifter

Avgifter	Procentuellt uttag för avgiftsåret			
	1981	1982	1983	1984–1987
Avgifter vars inkomster helt redovisas på statsbudgeten				
Folkpensionsavgiften	8,40	8,45	9,95	9,95
Barnomsorgsavgiften	2,20	2,20	2,20	2,20
Vuxenutbildningsavgiften	0,25	0,25	0,25	0,25
Avgifter vars inkomster delvis redovisas på statsbudgeten				
Sjukförsäkringsavgiften	10,50	10,50	9,00	9,00
Delpensionsavgiften[1]	0,50	0,50	0,50	0,50
Avgifter vars inkomster inte redovisas på statsbudgeten				
Socialförsäkringsavgift[2] till ATP	12,25	9,40	9,60	9,80
Arbetsskadeförsäkringsavgift	0,60	0,60	0,60	0,60
Lönegarantiavgift	0,20	0,20	0,20	0,20
Arbetarskyddsavgift	0,155	0,155	0,155	0,155
Avgift till arbetslöshetsersättning och utbildningsbidrag[4]	–	0,80	0,80	0,80
Avgift till arbetslöshetsförsäkring och kontant arbetsmarknadsstöd Arbetsmarknadsutbildningsavgift	0,8	–	–	–

Avgifter	Procentuellt uttag för avgiftsåret			
	1981	1982	1983	1984–1987
Avgift till sjöfolkspensionering[3]	(0,8)	(0,8)	(0,8)	(0,8)
Byggnadsforskningsavgift[3]	(0,70)	–	–	–
Summa		**33,055**	**33,255**	**33,455**
Finansiering av marginalskattereformen			2,0	

[1] Så länge delpensionsfonden uppvisar underskott redovisas inkomsterna delvis på statsbudgeten.
[2] Ändrade regler för fastställande av avgiftsunderlaget fr. o. m. år 1982.
[3] Avser endast en del av avgiftsunderlaget.
[4] Omläggning fr. o. m. den 1 juli 1981.

Det ökade inslaget av självrisk inom sjukpenningförsäkringen (prop. 1981/82: 144) minskar utbetalningarna med knappt 2 miljarder kr. för kalenderåret 1983. Effekten av besparingen skall tillföras statsbudgeten. För att erhålla besparingen på statsbudgeten höjs folkpensionsavgiften från år 1983 med 1,5 procentenheter.

Inkomsterna från samtliga socialavgifter beräknas för budgetåret 1982/83 uppgå till 99,1 miljarder kr. På statsbudgeten redovisas emellertid endast 36,2 miljarder kr., vilket således utgör drygt en tredjedel av dessa inkomster.

Indirekta skatter

De indirekta skatterna svarar för ca 42% av statsbudgetens inkomster. Ökningstakten av inkomster från indirekta skatter har under den senaste femårsperioden klart överstigit ökningstakten för övriga inkomster.

Mervärdeskatten är statsbudgetens största enskilda inkomstslag. Skatten ändrades i november 1981 från 23,46% av varans pris före mervärdeskatt till 21,51%. För vissa varor och tjänster utgår ingen eller reducerad mervärdeskatt.

Bestämmande för mervärdeskattens utveckling vid given skattesats är bl. a. utvecklingen av konsumtionen av mervärdeskattebelagda varor och tjänster inom den privata och offentliga sektorn. Den privata konsumtionsutvecklingen beror till stor del på hushållens disponibla inkomster. En ökning av den privata konsumtionen med en procentenhet i löpande priser ökar intäkterna av mervärdeskatten med ca 200 milj. kr. allt annat oförändrat. De senaste årens utveckling har inneburit att en ökande andel av hushållens konsumtionsutgifter fallit på områden där mervärdeskatten inte utgår: energi och boende.

Av betydelse för den framtida utvecklingen av inkomster från mervärdeskatt är även utvecklingen av export och import. Om ett ökat resursutrymme avsätts för export kommer intäkterna av mervärdeskatt kortsik-

tigt att bli mindre än om samma resurser används för konsumtion. Detta beror på att importen är belagd med mervärdeskatt, medan mervärdeskatten återbetalas vid export.

Regeringen har i prop. 1981/82: 201 föreslagit ändrad uppbörd m. m. av vissa skatter. För skatt på bensin, olja och fasta bränslen förkortas den genomsnittliga kredittiden med 10 dagar. Rätten till avdrag för ingående mervärdeskatt vid import ändras till ett inträde först när tullverkets faktura bokförs. Kredittiden för tullverkets faktura förkortas dessutom med 10 dagar. Råoljan som f. n. är en mervärdeskattepliktig vara görs skattefri. Dessa förändringar ger en positiv avgångseffekt på statsbudgetens inkomstsida under budgetåret 1982/83 på ca 4,2 miljarder kr. samt en ränteeffekt på ca 270 milj. kr. På helår kan ränteeffekten uppskattas till 420 milj. kr.

Många övriga indirekta skatter – t. ex. skatt på tobak, bensin och energi – utgår med i kronor fastställt belopp per enhet. Till följd av att punktskatterna är fastställda på detta sätt leder en allmän prisstegring till att prisrelationerna mellan punktskattebelagda och övriga varor förskjuts. För att återställa prisrelationerna krävs att skattesatserna också höjs i takt med den allmänna prisstegringen. Så har också skett på tobak och dryckesvaror under 1970-talet. I enlighet med långtidsbudgettekniken har i dessa kalkyler dock antagits att skattesatserna inte höjs under perioden.

Tabell 32. Utveckling av priser för vissa punktskattebelagda varor

År	Genomsnittlig årlig prisutveckling			
	KPI	Alkoholhaltiga drycker och tobak	Bränsle och lyse	Bensin
1960–1965	3,6	3,2	−0,1	0,8
1965–1970	4,4	5,3	1,5	1,7
1970–1975	8,0	7,9	15,6	10,5
1975–1980	10,5	10,2	18,4	15,7

För vin, sprit och tobak utgör skatten en så hög andel av varans totala pris att förändringar i skattesatserna blir avgörande för prisutvecklingen.

Prisutvecklingen på energi och bensin är betydligt mer känslig för prisökningar som förklaras av andra faktorer än skattehöjningar. Under 1970-talet har prisökningarna på dessa produkter klart överstigit den allmänna prisutvecklingen.

Ränteinkomster och återbetalning av lån

De statliga ränteinkomsterna utgörs av såväl intäkter vid utlåning som ränta på kapitalbehållning. Som exempel på det sistnämnda kan nämnas räntor på beredskapslagring, där inkomsterna består av en kalkylmässigt beräknad ränta på investerat kapital i varulager och förrådsanläggningar.

Inkomsterna under gruppen "återbetalning av lån" utgörs av amorteringar på statliga lån.

De värdemässigt mest betydelsefulla ränteinkomsterna utgörs av räntor på bostadsbyggande och energisparlån. Som visats i beskrivningen av bostadspolitik i ändamålsavsnittet (4) finns ett komplicerat samband mellan utgifterna för bostadssubventioner och budgetens inkomstsida.

Under budgetåret 1982/83 beräknas ränteinkomsterna på lån för bostadsbyggande och energisparlån till 6,6 miljarder kr.

6.2 Resultat av beräkningarna över statsbudgetens inkomster

Vid beräkningen av statsinkomsternas utveckling beaktas för långtidsbudgetperioden beslutade och av regeringen föreslagna förändringar som berör statsinkomsterna. Förslagen till marginalskattesänkning har beaktats i beräkningen. Avsikten är att förslagen skall totalfinansieras via andra åtgärder på budgetens inkomstsida. Därmed kommer således statsinkomsterna totalt sett inte att påverkas.

De beräknade förändringarna i statsinkomsterna under långtidsbudgetperioden med tidigare angivna förutsättningar framgår av tabell 33. I fasta priser ökar inkomsterna med ca en procentenhet per år under långtidsbudgetperioden.

Inkomstskatten uppvisar en tillväxttakt om ca 4%. I beräkningen har beaktats de i budgetpropositionen föreslagna åtgärderna att begränsa kommunernas finansiella utrymme.

Inkomsterna från de *lagstadgade socialavgifterna* beräknas i löpande priser öka med ca 13% per år. I beräkningarna har därvid förslaget om att höja folkpensionsavgiften och sänka sjukförsäkringsavgiften från den 1 januari 1983 beaktats.

Mervärdeskattens ökningstakt beräknas i löpande priser komma att uppgå till ca 5% i genomsnitt per år.

Övriga indirekta skatter förutses minska med i genomsnitt drygt 1% per år. Kalkylen baseras på oförändrade nominella skattesatser vilket i allmänhet även torde innebära sjunkande relativpriser för dessa varor. Den volymmässiga konsumtionen torde med denna förutsättning i praktiken komma att öka snabbare än vad långtidsbudgetberäkningen visar. Det är emellertid svårt att bedöma hur stor en sådan ökning skulle bli. I beräkningarna antas ökningen i princip följa den volymmässiga utvecklingen av total privat konsumtion. En kalkyl skulle också kunna ha baserats på antagandet om t. ex. punktskattehöjningar i takt med prisutvecklingen. Därvid bör dock hållas i minnet att en sådan förutsättning inte kan läggas in i kalkylen utan att detta får konsekvenser för andra inkomster på budgeten. T. ex. fås återverkningar på privat konsumtion och därmed på intäkterna av mervärdeskatten liksom indirekta skatter i övrigt.

Tabell 33. Totala statsinkomster
(Milj. kr., löpande priser, avrundat)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1976/77–1980/81	1982/83 enl. nuv. beräkning	Förändring till				Procentuell förändring 1982/83–1983/84	Genomsnittlig procentuell förändring 1982/83–1986/87
			1983/84	1984/85	1985/86	1986/87		
Inkomstskatt	+ 0,2	34011	+1282	+ 1510	+ 1919	+ 4090	+ 3,8	+ 5,9
Socialavgifter	+30,6	33550	+5327	+ 3509	+ 2748	+ 3886	+15,9	+ 9,9
Finansiering av marginalskattereformen[1]	..	2651	+2328	+ 3058	+ 2814	–	+87,8	+50,2
Mervärdeskatt	+15,1	43500	+ 400	+ 3200	+ 3200	+ 3100	+ 0,9	+ 5,3
Övriga indirekta skatter	+18,0	34183	−1633	– 38	+ 285	+ 281	– 4,8	– 0,8
Ränteinkomster och återbetalning av lån	+28,0	12656	+1683	+ 1148	+ 1772	+ 1971	+13,3	+11,0
Totala statsinkomster	**+11,1**	**180692**	**+8558**	**+14604**	**+14547**	**+15230**	**+ 4,7**	**+ 6,6**
Absolutnivå		180692	189250	203854	218401	233631	+ 4,7	+ 6,6
Andel av BNP, %		27,7	26,9	26,8	26,6	26,4	– 2,9	– 1,2
Utveckling uttryckt i fasta priser		180692	179384	183141	185984	188595	– 0,7	+ 1,1

[1] För år 1983 har föreslagits en allmän löneavgift om två procentenheter.

6.3 Stabiliteten i skatteunderlagen

Under 1970-talet har, som framgår av tabell 34, den totala skattekvoten stigit från 41 % av BNP år 1970 till närmare 50 % år 1979. Ju högre det samlade skatteuttaget är i förhållande till BNP desto mer beroende av varandra blir underlagen för de olika skatteinkomsterna eftersom förändringar i uttaget av en skattetyp återverkar på underlaget till de andra. Detta avsnitt kommer att behandla vissa orsaker till detta. Vidare anges några kalkylmässiga exempel.

I det följande illustreras från ett rent statiskt betraktelsesätt hur vissa skattebaser påverkar varandra. Därefter analyseras vissa indirekta effekter på skatteunderlagen som uppstår via priser, löner, import och sysselsättning. Detta slag av analys är främst av intresse som underlag för beräkningar av skatteinkomsternas utveckling. Vid en bedömning av i vad mån skatteförändringar, och i så fall vilka som kan vara lämpliga att vidta, är däremot andra aspekter av avgörande intresse. Som exempel på sådana aspekter kan nämnas den allmänna ekonomiska situationen, konjunkturläget, det statsfinansiella läget, effekter på främst industrins konkurrenskraft samt fördelningspolitiska effekter.

Tabell 34. Den totala konsoliderade offentliga sektorns andel av BNP

	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
Utgifter	44,8	46,5	47,4	45,9	49,1	49,9	52,6	58,7	60,6	61,7	62,6	65,9	65,4
Inkomster	48,9	51,6	51,8	50,0	51,0	52,7	57,2	60,4	60,2	58,7	58,6	60,7	59,6
Skatter+avgifter	41,0	43,4	43,2	41,5	42,5	44,0	48,5	51,4	50,8	49,9	49,5	51,1	49,2

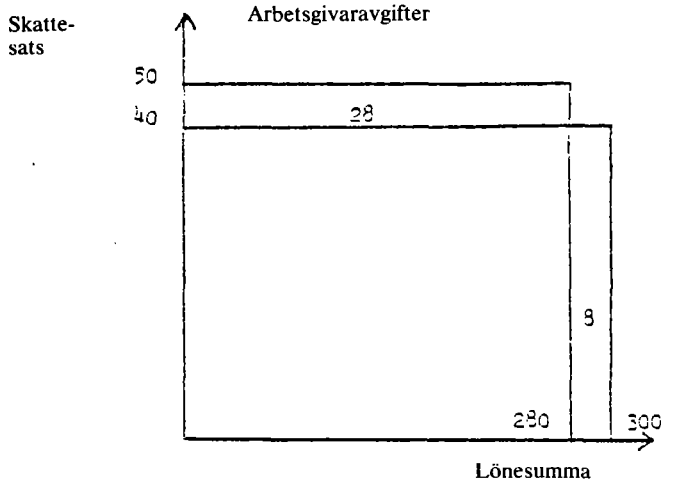
Exempel på vissa statiska effekter av skatteförändringar

Skatterna kan indelas i följande skattetyper:

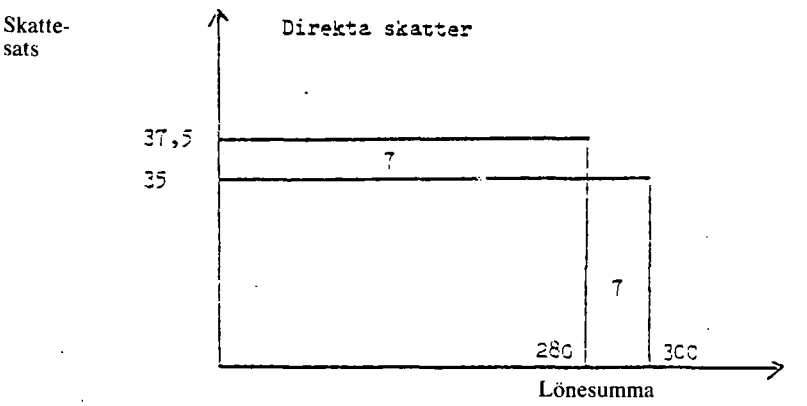
1. Löneskatter. Hit räknas i detta sammanhang även socialförsäkringsavgifter
2. Direkta skatter
3. Punktskatter
4. Allmän varuskatt, moms
5. Icke löne- eller varuanknytna skatter typ motorfordonsskatter och fastighetsskatter.

Samtliga dessa skattetyper betalas ur de inkomster som genereras av produktionen, BNP. Av betydelse är därför hur nära källan, dvs. förädlingsvärdet, skatten tas ut.

Det kan därför vara illustrativt att visa konsekvenserna för skatteunderlaget och skatteinkomsterna vid en förändring av en skatt som tas ut nära källan. Initialt antas att t. ex. arbetsgivaravgifterna höjs med tio procentenheter, från 40 till 50 % av lönesumman. Vidare antas att det inte finns utrymme att finansiera denna höjning genom löneökningar samtidigt som vinstandelen antas vara oförändrad. Det innebär under dessa förutsättningar att höjningen av arbetsgivaravgiften avräknas från den egentliga lönesumman exkl. kollektiva avgifter. För år 1982 beräknas lönesumman till närmare 300 miljarder kr. I och med att lönesumman minskar, förändras också basen för de direkta skatterna. Arbetsgivaravgiften utgår med ca 40 % på lönesumman och belöper sig till närmare 120 miljarder kr. De direkta skatterna utgår på samma lönesumma och utgör ca 35 %. De inbringar således ca 105 miljarder kr. Höjs nu arbetsgivaravgiften till 50 % skulle statsinkomsterna öka med $0{,}10 \times 300 = 30$ miljarder kr. Då emellertid detta i exemplet skulle avräknas från lönesumman reduceras effekten, eftersom lönesumman minskas. Detta innebär att den höjda skattesatsen appliceras på ett lägre underlag. Den sammanlagda effekten av förändringen minskar därvid med 10 miljarder kr. för att uppgå till 20 miljarder kr.

Då lönesumman samtidigt utgör underlaget för de direkta skatterna reduceras även dessa med 7 miljarder kr. (0,35×20). Nettoeffekten blir således endast 13 miljarder kr. För att kompensera bortfallet i skattebasen skulle de direkta skatterna behöva höjas 7 miljarder kr. eller med 2,5 procentenheter (från 35 % till 37,5 %).

Resonemanget kan föras ett steg ytterligare genom att beakta även de indirekta skatterna. Ökar de direkta stats- eller kommunalskatterna vid oförändrad realinkomst och sparkvot kommer den disponibla inkomsten att sjunka, vilket i vårt exempel får till följd att mervärdeskatte- och punktskatteinkomsterna sjunker. Detta beror på att den reala konsumtionsvolymen minskar till följd av sjunkande inkomster. Om konsumtionen faller likartat med avseende på mervärdeskatte- och punktskattebelagda varor och tjänster bör inkomsterna minska i proportion till minskningen av de disponibla inkomsterna. I praktiken minskar förmodligen inte bostadsposten, åtminstone inte på kort sikt, vilken inte innehåller mervärdeskatt. Detta innebär att konsumtionsminskningen av mervärdeskattebelagda varor blir större. Likaså finns en tendens att vid konsumtionsneddragningar minska mer på skattetunga varor, typ tobak, alkohol och energi. I tider med ökande realinkomster blir sannolikt detta beteende inte så markant.

Detta kan illustreras med ett annat exempel. På en lönesumma på ca 300 miljarder kr. utgår en genomsnittlig skatt på 35 %. Hushållen erhåller härvid ca 195 miljarder kr. disponibla för konsumtion och sparande. Antag att direktskatten höjs med en procentenhet till 36 % och att sparkvoten är oförändrad. Detta leder till att de disponibla inkomsterna sjunker med 3 miljarder kr. till 192 miljarder kr. Bortfallet av momsintäkter på detta belopp, förutsatt att det hade använts till konsumtion, är drygt 0,5 miljarder kr. (0,177×3,0) och bortfallet av punktskatter drygt 0,15 miljarder kr. (0,05×3,0). Den totala inkomstförstärkningen av skattehöjningen på 3 miljarder kr. reduceras därför med 0,6–0,7 miljarder kr.

En ändring av en viss skatt kan således påverka basen för samtliga skatter som tas ut i senare led, vilket reducerar den ursprungliga effekten. Även ändringar av direkta skatter och mervärdeskattesatser kan få liknande återverkande effekter men i mindre grad. Exempelvis påverkas inkomsterna vid en ändrad skattesats för mervärdeskatt av effekterna av höjningens indirekta verkan via ändrad sparkvot och disponibel inkomst.

Exempel på vissa dynamiska effekter vid skatteförändringar

Tidigare har diskuterats hur skatteändringar statiskt sett påverkar basen för andra skatter. Dessutom uppstår en indirekt effekt till följd av att ekonomin söker en ny jämvikt vid ett annat läge med ändrade priser, löner och sysselsättning. Dessa effekter är mycket svåra att kvantifiera. Skattehöjningar har normalt en kontraktiv effekt på samhällsekonomin. Generellt kan man uttrycka detta som att skatteökningar minskar den disponibla inkomsten. Därmed minskar den inhemska efterfrågan, vilket får kontraktiva effekter på produktion och sysselsättning i den mån efterfrågan inte överstiger produktionskapaciteten. Detta leder till att underlaget för de direkta skatterna minskar. Den minskade efterfrågan innebär lägre konsumtionsvolym som minskar basen för de indirekta skatterna. Efterfrågeminskningen förstärks via de s. k. multiplikativa verkningarna som innebär att den direkta efterfrågeminskningen även får verkningar i de bakomliggande leverantörsleden. Den totala efterfrågeminskningen blir därför större än den ursprungliga. Effekten på skattebaserna är avhängiga av hur totala efterfrågan förhåller sig till utbudet i ekonomin.

Valet av skatteförändring påverkar det dynamiska förloppet olika. Exempelvis kan en höjning av de direkta skatterna ge en dämpande effekt på priser, löner och sysselsättning, vilket kan tendera att ge lägre mervärdeskatteinkomster på grund av den lugnare prisutvecklingen och den lägre konsumtionsvolymen. På grund av den minskade efterfrågan kan sysselsättningen och därmed inkomsterna från direkt skatt minska. Höjer man de indirekta skatterna, t. ex. mervärdeskatten, kommer normalt priserna att stiga liksom på sikt erfarenhetsmässigt även lönerna. Nettoeffekten reduceras dock eftersom konsumtionsvolymen och sysselsättningen minskar genom de ökade priserna. Lägre konsumtionsvolym ger mindre punktskatteinkomster och lägre sysselsättning som ger lägre direkta skatteinkomster.

Av ovanstående resonemang framgår att en viss försiktighet bör iakttas vid en bedömning av vilka statsfinansiella effekter en förändring av skattesatserna kan få. Inkomsterna från en mervärdeskattehöjning påverkas av många faktorer utöver höjningen av skattesatsen. En annan aspekt man kan lägga på mervärdeskatteökningar är att de tenderar att höja prisnivån. I den statliga budgeten är en mängd poster knutna till den allmänna prisnivån, t. ex. pensioner, studiemedel (se avsnittet om automatiken i statsbudgeten). En mervärdeskattehöjning kan därför medföra en mängd ökningar på utgiftssidan vilket ytterligare reducerar nettoeffekten.

Även om ingen ändring av skattesatserna skulle vidtas kan skattebaserna urholkas beroende på den reala BNP-utvecklingen. Att skatteinkomsterna ökar nominellt måste därvid ställas i relation till den allmänna prisutvecklingen.

Å andra sidan torde en snabb ökning av BNP leda till breddade skattebaser och snabbt ökade skatteinkomster. Detta är dock inte en under alla förhållanden given slutsats. En konjunkturuppgång kan uppkomma genom att exporten eller investeringarna ökar. Detta leder till en positiv effekt på BNP. Däremot påverkas skatteinkomsterna endast marginellt vid en sådan utveckling eftersom såväl export som investeringar i huvudsak är befriade från skatter. Det är främst när förändringarna slår igenom som en sysselsättningsökning som inkomsterna kan väntas stiga.

Även utvecklingen av importen har en påverkan på skatteinkomsternas tillväxt. Sedan mitten av 1970-talet har det skett en markant ökning av Sveriges importberoende. Som exempel kan nämnas textilindustrin, men även tekniskt mer avancerade industrier som bilindustrin och elektronisk industri täcker större delen av sitt behov av delar och halvfabrikat genom import. En strukturomvandling från inhemska till utländska underleverantörer medför givetvis försämrad bytesbalans, men kan även leda till lägre inhemsk produktion och sysselsättning och därmed lägre skatteinkomster.

Förutom de rent samhällsekonomiska aspekterna som anförts ovan kan även förändrade beteenden vid kraftiga förändringar av den totala skattekvoten påverka inkomsternas utveckling. Som exempel brukar anföras att successiva höjningar av skattekvoten till en påtagligt högre nivå kan innebära en ökad tendens till kortare arbetstid. Detta leder naturligtvis till lägre skatteintäkter. Det måste dock betonas svårigheterna att dra några långtgående slutsatser huruvida det är skattetrycket eller andra bakomliggande faktorer som i detta fall påverkar arbetstidens längd.

Det som ovan anförs under avsnitt 6.2 innebär sammantaget att ändrade skattesatser får återverkan på underlaget för andra skatter. Detta skall dock inte tolkas på så sätt att höjda skattesatser inte ger någon budgetförstärkande effekt. Hur stora skatteinkomsterna blir är beroende dels av hur skatteunderlagen påverkas av förändringarna, dels av den allmänna ekonomiska situationen som t. ex. kapacitetsutnyttjandet i ekonomin.

7 Statens budgetsaldo

7.1 Statens budgetsaldo och finansiella sparande

De tidigare presenterade beräkningarna av statsbudgetens inkomster och utgifter under långtidsbudgetperioden har tillsammans med det finansiella sparandet sammanställts i tabell 35. Utöver den framräknade utvecklingen under långtidsbudgetperioden redovisas utfallet budgetåren 1976/77 t. o. m. 1981/82.

Tabell 35. Budgetsaldo och finansiellt sparande budgetåren 1976/77–1986/87
(Milj. kr. i löpande priser)

Budgetår	Inkomster	Utgifter		Saldo	Finansiella transaktioner, netto (avrundat)	Statens finansiella sparande (avrundat)
		Totalt	därav statsskuldräntor			
1976/77 (utfall)	104 360	114 844	5 416	−10 484	5 600	− 4 900
1977/78 (utfall)	112 113	137 292	6 916	−25 179	8 000	−17 200
1978/79 (utfall)	119 664	158 341	8 802	−38 678	8 200	−30 500
1979/80 (utfall)	132 491	182 475	14 509	−49 984	12 500	−37 500
1980/81 (utfall)	155 287	215 238	23 765	−59 951	11 100	−48 900
1981/82 (prel.)	161 499	237 706	27 800	−76 207	10 650	−65 550
1982/83 (avrundat)	180 700	256 400	38 800	−75 700	12 000	−63 700
1983/84 (avrundat)	189 200	275 800	48 200	−86 600	13 200	−73 400
1984/85 (avrundat)	203 900	291 900	56 000	−88 100	13 800	−74 300
1985/86 (avrundat)	218 400	309 500	62 800	−91 100	14 600	−76 500
1986/87 (avrundat)	233 600	329 100	70 700	−95 500	15 200	−80 300

Under långtidsbudgetperioden ökar budgetunderskottet med totalt 19,7 miljarder kr. i löpande priser eller med ca 6,0 % årligen. Under 1970-talet ökade underskottet som andel av BNP. Om engångsförstärkningarna av statsbudgeten 1982/83 frånräknas kan underskottets andel av BNP beräknas till ca 12,8 % jämfört med 11,6 % eljest. Vid slutet av långtidsbudgetperioden har budgetunderskottets andel av BNP, med den i långtidsbudgeten tillämpade metodiken, uppskattats till ca 10,8 % vid givna antaganden om den samhällsekonomiska utvecklingen. Detta förklaras av en lägre ökningstakt för statens utgifter och en inkomstutveckling innebärande att inkomsternas andel av BNP förblir i stort sett stabil under perioden.

Budgetsaldot exkl. statsskuldräntor förbättras från ett underskott om 36,9 miljarder kr. 1982/83 till 24,7 miljarder kr. 1986/87 i löpande priser. Budgetsaldot exkl. statsskuldräntor är av intresse eftersom det belyser utvecklingen av de inkomster och utgifter som kan påverkas genom direkta beslut av statsmakterna. Statsskuldräntorna däremot bestäms dels av upplåningsbehovet, dels av det ränteläge som råder vid upplåningstillfället.

Som framgår av avsnitt 5 utgörs en del av statsutgifterna av finansiella transaktioner. Budgetsaldot efter avdrag för dessa finansiella transaktioner (netto) utgör statens finansiella sparande. Vid en analys av sambandet mellan olika balansbrister i ekonomin är detta ett mer relevant begrepp. Statsbudgetens direkta effekt på bytesbalansen kan utläsas ur det finansiella sparandet då summan av alla inhemska sektorers finansiella sparande ger bytesbalansens utfall.

Den i långtidsbudgeten erhållna utvecklingen av statens budgetsaldo och finansiella sparande är ej en prognos utan en framskrivning av utvecklingen enligt vissa regler. Skillnaden mellan framskrivning och prognos kan illustreras av en jämförelse av det ovan beräknade saldot år 1985 med budgetsaldot i avstämningen av 1980 års låndtidsutvecklingsalternativ I

detta år. Långtidsutredningens saldo är ca 18 miljarder kr. lägre. Denna skillnad förklaras huvudsakligen av att höjda punktskatter lagts in i långtidsutredningens kalkyl. I denna utredning har nämligen bl. a. förutsatts skattehöjningar, som knutits till ökningen av den allmänna prisnivån. Genom sin uppbyggnad anticiperas däremot inte långtidsbudgetens politiska beslut i framskrivningen av statens inkomster och utgifter.

Resultatet av långtidsbudgetkalkylen bör tolkas med en viss försiktighet. Som framgår av tabell 36 föreligger skillnader mellan beräkningsresultaten i tidigare långtidsbudgetar och den faktiska utvecklingen. Dessa skillnader föreligger även om man studerar inkomster och utgifter för sig, men de tenderar att motverka varandra. Skillnaden mellan beräkning och utfall är sålunda mindre om man studerar budgetsaldot än vid studium av de enskilda komponenterna. Orsakerna till dessa skillnader är flera. Exempelvis underskattas ofta prisnivåförändringen. Vidare inkluderas ej särskilda beslut avseende t. ex. arbetsmarknads- och industripolitiska utgifter. Rent allmänt synes en viktig slutsats vara att själva nivån på budgetsaldot ur vissa synpunkter är mindre intressant än den tendens som framkommer vid beräkningarna.

Tabell 36. Budgetsaldots utveckling i de senaste långtidsbudgetarna
(Miljarder kr., löpande priser)

	1978/79	1979/80	1980/81	1981/82	1982/83	1983/84	1984/85	1985/86	1986/87
1978 års långtidsbudget	−41,8	−38,0	−40,2	−42,2	−42,8				
1979 års långtidsbudget		−48,2	−49,8	−51,6	−52,0	−54,5			
1980 års långtidsbudget			−57,9	−64,8	−73,7	−74,0	−78,5		
1981 års långtidsbudget				−74,9	−80,4	−81,8	−89,6	−99,1	
Nuv. beräkning					−75,7	−86,6	−88,1	−91,1	−95,5
Utfall	−38,7	−49,9	−60,0	−76,2					

7.2 Effekter på budgetutvecklingen av andra förutsättningar

De i långtidsbudgeten erhållna resultaten avseende inkomster, utgifter och finansiellt sparande är i hög grad beroende av bakomliggande antaganden om den ekonomiska utvecklingen. En förändring av något av dessa antaganden får följdverkningar som kraftigt påverkar budgetsaldot vid långtidsbudgetperiodens slut. Flertalet av de antaganden som rör centrala volymfaktorer bakom utgiftstillväxten, som exempelvis befolkningsutvecklingen, kan sägas besitta en hög grad av säkerhet. Antagandena om den ekonomiska utvecklingen är däremot förenade med en betydande osäkerhet. För att belysa känsligheten i beräkningarna har valts att redovisa en alternativ beräkning som huvudsakligen bygger på de förutsättningar som återfinns i avstämningen av 1980 års långtidsutredning (SOU 1982: 14) alternativ III. I denna beräkning förutsätts en svag industriell utveckling samtidigt som målet att hålla uppe sysselsättningen på en hög nivå kvarstår. Det sistnämnda förutsätts ha kunnat uppnås genom en expansion av

de offentliga utgifterna. I alternativet antas att såväl priser som löner ökar kraftigt. Vidare förutsätts att den privata konsumtionen växer i samma takt som under 1970-talet samtidigt som den offentliga konsumtionen ökar markant. Den offentliga konsumtionsökningen antas helt falla på den kommunala sektorn. Den statliga sektorn förblir däremot oförändrad. Under dessa betingelser antas räntenivån ej kunna sänkas utan i stort ligga kvar på nuvarande nivå. Det bör påpekas att de beräkningar som presenteras i det följande är gjorda enligt långtidsbudgetmetodiken, vilket innebär att de karaktäriseras av en hög grad av mekanisk framskrivning. Kalkylen bygger således inte på en i alla hänseenden genomarbetad alternativ utveckling av samhällsekonomin.

Initialt innebär den höga lönesummeutvecklingen en budgetförstärkning bl. a. till följd av systemet för utbetalning av kommunalskattemedel. Den på så sätt erhållna budgetförstärkningen kan emellertid ej neutralisera utgiftsökningen avseende pris-, löne- och räntekänsliga anslag, vars ökningstakt tenderar att överstiga inkomstutvecklingen på längre sikt.

Med utgångspunkt från dessa antaganden kan budgetunderskottet, med sedvanlig långtidsbudgetmetodik och med beaktande av den snabbare tillväxten i kommunsektorn, beräknas vara i storleksordningen 10 miljarder kr. högre än i huvudalternativet budgetåret 1986/87.

På budgetens utgiftssida är utgifterna på pris- och lönekänsliga anslag i storleksordningen 65 miljarder kr. högre än i det tidigare presenterade alternativet. Denna utveckling förklaras av att det för mer än hälften av statsbudgetens utgifter föreligger en fullständig automatik i utgiftsutvecklingen vid oförändrade regelsystem och principer. Speciellt genomslag får ränteutvecklingen på utgifter för räntebidrag, kreditgivning vid export samt statsskuldräntor.

Även på budgetens inkomstsida föreligger en hög grad av automatik. Främst gäller detta inkomster från inkomstskatt, socialavgifter, mervärdeskatt samt ränta på lån till bostadsbyggande och energisparlån.

Det bör dock påpekas att en beräkning som bygger på långtidsutredningens alternativ III medför inkonsistenser vid tillämpningen av gängse långtidsbudgetmetodik. I detta alternativ förutsätts den privata konsumtionen öka i volym med ca 3 % årligen. Samtidigt förutsätts en ökad aktivitet inom den kommunala sektorn kräva finansiering med höjda kommunalskatter. I syfte att göra dessa båda antaganden inbördes förenliga förutsätter långtidsutredningen – för att bibehålla nuvarande skattetryck – att den statliga inkomstskatten sänks med ca 25 miljarder kr. Någon sådan skattesänkning läggs ej in enligt långtidsbudgetmetodiken, vilket innebär att det totala skattetrycket i långtidsbudgetens kalkyler ökar kraftigt.

Till följd av den höga pris- och löneutvecklingen ökar progressiviteten åter i skattesystemet främst under åren 1983–1985 då basenheten lagts fast. De ökade inkomstskatterna till följd av detta kan beräknas till ca 7 miljarder kr. budgetåret 1986/87.

Jämförelsen mellan statsbudgetens utveckling enligt långtidsutredningens alternativ I och III som görs i långtidsbudgeten bör dock tolkas med stor försiktighet. Det bör starkt betonas att de resultat som framkommer, vad avser budgetutvecklingen, bygger på vissa bestämda principer vad gäller beräkningar av statsfinansiella utgifter och inkomster. Olika dynamiska reaktionsmönster i samhällsekonomin samt ekonomisk-politiska åtgärder kan sålunda i hög grad påverka den faktiska statsfinansiella utvecklingen. Långtidsbudgeten i sig ger därför inte ett tillräckligt underlag för att värdera alternativen. En sådan värdering kräver att hänsyn tas till de totala samhällsekonomiska effekterna av de olika alternativen. I detta sammanhang bör faktorer som budgetsaldots effekt på inkomstfördelning, kapacitetsutnyttjande, terms of trade m. m. tas i övervägande.

Det torde också vara av intresse ur känslighetssynpunkt att närmare analysera och redovisa effekter av ändrade antaganden inom vissa betydelsefulla verksamhetsområden. De insatsområden där förändrade krav på budgetpolitiska insatser är av central betydelse för beräkningsresultaten är bl. a. utgifter för arbetsmarknads-, industri- och bostadspolitik samt utgifter för statsskuldräntor. Detta gäller såväl i långtidsbudgetens huvudkalkyl som i den alternativa beräkningen.

Ett centralt område som påverkar budgetutfallet är utvecklingen på arbetsmarknaden. Olika krav kan t. ex. komma att ställas på ökade utgifter för sysselsättningsskapande åtgärder och arbetsmarknadsutbildning m. m. En avgörande faktor för förändringen av statsutgifterna för *arbetsmarknadspolitik* blir i en sådan situation fördelningen mellan utgifter för ovan nämnda åtgärder. En ökning av antalet personer i arbetsmarknadsutbildning och beredskapsarbeten med 40 000, dvs. motsvarande ca en procentenhets ökning av arbetslösheten, under ett år ökar statsutgifterna budgetåret 1982/83 med ca 2 miljarder kr.

De tidigare presenterade beräkningarna har endast tagit hänsyn till beslutade *industripolitiska* satsningar. Om strukturproblemen inom krisdrabbade företag och branscher skulle kvarstå och åtföljas av beslut om nya insatser inom dessa områden, kommer utgifterna för industripolitik att öka. Om man i en mekanisk trendframskrivning antar att utgifterna ligger kvar i nivå med de närmast föregående åren blir utgifterna i löpande priser ca 10 miljarder kr. större budgetåret 1986/87.

Utvecklingen inom det *bostadspolitiska* området är av central betydelse för budgetutvecklingen. Inte minst gäller detta antaganden kring bostadsbyggandets volym. Effekten på statsbudgeten av en ökning av bostadsproduktionen av 10 000 fler lägenheter i flerbostadshus under långtidsbudgetperioden kan i löpande priser beräknas till ca 3 miljarder kr. budgetåret 1986/87. Utgifterna på statsbudgeten består av lån och räntebidrag.

I ovanstående genomgång har det inte varit möjligt att kvantifiera de indirekta och mer långsiktiga effekterna av ökade statliga insatser inom arbetsmarknads-, industri- och bostadspolitik. Dessa kan vara positiva för

statsbudgeten i t. ex. form av bättre utbildningsnivå, högre investeringsvolym, men också negativa som t. ex. stelare industristruktur och allmänt sett mindre flexibel samhällsekonomi.

Till följd av budgetunderskottens utveckling har statsskulden ökat. Vid slutet av år 1981 uppgick den till ca 296 miljarder kr. Detta har i sin tur inneburit att statsskuldräntornas andel av de totala utgifterna har ökat. Effekten av denna utveckling är att marginella ränteförändringar har kommit att få allt större statsfinansiella konsekvenser. Om räntenivån höjs och blir en procentenhet högre under långtidsbudgetperioden, ökar utgifterna för statsskuldräntor med ca 4 miljarder kr. budgetåret 1986/87.

Långtidsbudgetmetodiken innebär att endast beslutade förändringar av skattesatser läggs in i beräkningarna. Många av de *indirekta skatterna* har emellertid höjts genom särskilda beslut, så att de huvudsakligen följt prisutvecklingen. Detta innebär att inkomsterna klart understiger vad som vore fallet om dessa skatters andel av konsumentpriserna förblev konstant över långtidsbudgetperioden. Om punktskatterna följt den allmänna prisutvecklingen skulle inkomsterna vara ca 8 miljarder kr. högre budgetåret 1986/87 än vad som tidigare beskrivits.

Den alternativa beräkningen visar på att en annan ekonomisk utveckling med en högre löne-, pris- och räntenivå vid en framskrivning leder till en saldoförsämring på i storlekordningen 10 miljarder kr. vid långtidsbudgetperiodens slut. Denna beräkning förutsätter en oförändrad ambitionsnivå. Som framgår av exemplen ovan på effekten av olika politiska beslut på statsbudgeten, uppvisar det beräknade saldot en stor känslighet över tiden vid marginella budgetpolitiska förändringar. Detta gäller självfallet såväl i uppåtgående som nedåtgående riktning.

7.3 Budgetunderskottets finansiering

Förekomsten av ett budgetunderskott innebär att staten tillför samhällsekonomin mer köpkraft än vad som dras in via skatter m. m. Effekten av denna likviditetsökning kan dock påverkas genom statsskuldspolitiken och kreditpolitiken. På så sätt är det inte budgetunderskottet i sig, utan hur det finansieras som är av samhällsekonomiskt intresse. Finansieringen kan ske på olika sätt; vart och ett med sina effekter. De huvudsakliga finansieringskällorna är:

- utländska långivare
- banksystemet
- kapitalmarknadsinstitut
- allmänhet.

Det övergripande målet för statsskuldspolitiken är att finansiera budgetunderskottet på ett för ekonomin som helhet lämpligt sätt. Möjligheten att uppnå detta mål under långtidsbudgetperioden är bl. a. beroende av sparandets utveckling i ekonomin. Om ett statligt sparandeunderskott kom-

penseras av ett sparandeöverskott inom övriga sektorer, kan underskottet finansieras inom landet. I annat fall uppstår ett bytesbalansunderskott, vilket måste balanseras av ett motsvarande valutainflöde vid givna växelkurser. Denna utländska upplåning kan såväl staten som övriga samhällssektorer svara för.

Sparandet inom övriga sektorer, t. ex. socialförsäkringssektorn och hos allmänheten, kan påverkas genom politiska beslut. Nedan diskuteras några av de avvägningsproblem som budgetunderskottet ger upphov till, givet vissa grundläggande balansbrister i ekonomin.

Statsskuldspolitiken är i sina finansiella effekter underkastad två restriktioner nämligen likviditetstillväxt och räntenivå. Placeringen av statsskulden hos olika långivare får effekter som belyser sambandet mellan dessa restriktioner. Avvägningen mellan olika finansieringsalternativ kräver därför att hela inriktningen av den ekonomiska politiken beaktas.

De två huvusakliga källorna till likviditetsökningen i ekonomin är dels statens budgetunderskott, dels bankernas utlåning. En del av det likviditetstillskott som det negativa budgetsaldot orsakar kan dras in genom upplåning utanför bankerna i Sverige, dvs. hos kapitalmarknadsinstituten och allmänheten. Detta kan innebära att räntenivån pressas upp, vilket i sin tur kan verka dämpande på investeringsviljan. Omvänt leder en finansiering av budgetunderskottet inom banksystemet eller i utlandet främst till en ökning av likviditeten i ekonomin. Ett mått på den erhållna likviditetstillväxten är penningmängdens ökningstakt.

Tabell 37. Penningmängden – påverkande faktorer, netto i miljarder kr.

	1979	1980	1981
Tillskott från:			
Staten			
Statens utgiftsöverskott	44,0	54,4	66,0
Upplåning utanför bankerna i Sverige (– = ökning)	–17,7	–14,9	–18,1
Riksbanken			
Företagens konton (– = ökning)	– 3,2	– 0,1	1,5
Övriga transaktioner	– 2,3	– 3,6	– 6,0
Banker			
Övrig utlåning i svenska kronor	13,2	10,7	11,1
Övrigt	5,4	10,4	– 2,8
Summa inhemska tillskott	**39,4**	**56,9**	**51,7**
Nettoflöde gentemot utlandet			
Bytesbalans	– 9,9	–18,8	–16,5
Privata kapitalrörelser	– 2,3	– 3,6	9,8
Total penningmängdsökning	**27,2**	**34,5**	**45,0**

Ökningen i penningmängden bestäms huvudsakligen av den reala BNP-utvecklingen, inflationen samt av hushållens och företagens finansiella sparande. Om staten och banksystemet skulle ge upphov till ett större likviditetstillskott än det som motsvarar den efterfrågande penningmängdsökningen, kommer överskottet att läcka ut i form av valutautflöde.

Vid givna växelkurser kräver detta i sin tur antingen en motsvarande statlig utlandsupplåning eller en höjning av räntorna för att vända de privata kapitalrörelserna.

En central avvägningsfråga för statsskuldspolitiken är således fördelningen mellan upplåning i Sverige eller i utlandet. Statlig upplåning i utlandet, som syftar till att finansiera bytesbalansunderskottet, leder till en påspädning av valutareserven. Genom den kreditexpansion, som blir resultatet av upplåningen, uppstår en allmän likviditetstillväxt. Ett givet bytesbalansunderskott kan emellertid finansieras genom privata kapitalrörelser. Detta leder till en lägre likviditetstillväxt, men det skulle samtidigt förutsätta en relativt sett högre räntenivå. Starkt förenklat kan man säga, att statsskuldspolitiken är en balansgång mellan likviditetsskapande och ränteuppdrivande faktorer.

Balansbrister i ekonomin som t. ex. bytesbalansunderskottet lägger ytterligare restriktioner på statsskuldspolitikens utformning. Detta gäller bl. a. möjligheten att föra en lågräntepolitik. Som nämnts ovan förutsätter en bytesbalansfinansiering genom ett privat kapitalinflöde en internationellt sett konkurrenskraftig räntenivå. Alternativt innebär en statlig bytesbalansfinansiering en likviditetsökning som, för att inte slå igenom i form av inflation, kräver en likviditetsindragning genom upplåning utanför banksystemet i Sverige. En sådan upplåning tenderar att driva fram relativt höga räntor för att stimulera allmänheten till förvärv av statspapper. I viss utsträckning och med andra bieffekter kan dock statsmakterna placera statspapper utanför banksystemet med andra styrmedel än räntan. Om en likviditetsindragning inte kan realiseras ökar sannolikheten för att likviditetsökningen leder till ett valutautflöde. Vid oförändrade växelkurser ställer detta krav på en anpassning av räntenivån så att valutautflödet kan hejdas.

En minskning av bytesbalansunderskottet förbättrar ej i sig möjligheterna att hålla nere räntenivån vid ett oförändrat budgetunderskott. Ett lägre bytesbalansunderskott innebär då att finansieringskravet på den svenska kreditmarknaden ökar i motsvarande grad med åtföljande effekter på räntenivån.

Finansieringen av budgetunderskottet är som ovan framhållits beroende av valutasituationen. Utvecklingen under år 1981 belyser detta. Under första halvåret höjdes särskilt de korta räntorna för att hejda det valutautflöde som ägde rum i januari. Detta medförde en kortfristig finansiering av budgetunderskottet till relativt höga kostnader, främst i form av skattkammarväxlar. Under andra halvåret kunde den korta räntenivån sänkas, vilket möjliggjorde en långfristig statlig upplåning.

Tabell 38. Statens upplåning år 1981
(Milj. kr.)

Upplåningsform	1:a hå	2:a hå	Helåret
Skattkammarväxlar	10169	−10912	−743
Korta obligationer	2900	24776	27676
Långa obligationer	2114	23456	25570
Premieobligationer	0	300	300
Sparobligationer	2065	1592	3657
Övrigt i Sverige	1709	− 1502	207
Upplåning i utlandet	4423	4911	9334
Summa	23379	42622	66001

Finansieringen under år 1981 skiljer sig från tidigare år bl. a. vad gäller bytesbalansunderskottets finansiering. Både år 1979 och 1980 svarade staten för hela bytesbalansfinansieringen. Under år 1981 däremot medförde företagssektorns upplåning i utlandet, vilket delvis betingades av en stram kreditpolitik och av det höga svenska räntetäget, att behovet av statlig utlandsupplåning minskade. Andelen av statens budgetunderskott som placerades hos utländska långivare sjönk således från ca 41 % år 1980 till ca 14 % år 1981.

Effekten av den förda statsskuldspolitiken är av central betydelse genom återverkningarna på de reala delarna av ekonomin och därmed för möjligheterna att påverka budgetunderskottets utveckling. Tidigare har effekterna på bl. a. budgetsaldot diskuterats vid förändringar av gjorda antaganden om räntenivå och inflationstakt. En ökning av budgetunderskottet under långtidsbudgetperioden innebär fortsatta stora krav på den svenska kreditmarknaden. Detta kan innebära en ökad risk att väsentliga kreditbehov trängs undan om företagssektorns kreditefterfrågan ökar.

8 Automatiken i statsutgifterna

8.1 Begreppet automatik

Den övervägande delen av statsbudgetens utgifter liksom huvuddelen av utgifterna inom den del av socialförsäkringssystemet som inte redovisas på statsbudgeten styrs av en långtgående automatik. Automatikbindningar finns även i varierande grad i andra statligt reglerade system utanför statsbudgeten, t. ex. jordbruksprisregleringen. Förändringar i befolkningens ålderssammansättning, ökningar av löner och priser etc. medför att utgifterna stiger inom ramen för gällande regelsystem, utan att några beslut om reformer eller nya åtaganden fattas. Så länge dessa regelsystem inte omprövas är det därför faktorer utanför statsmakternas omedelbara kontroll som styr vissa utgifters utveckling.

Det faktum att många och stora anslag på budgeten präglas av automatik skall givetvis inte uppfattas så att de står utanför statsmakternas kontroll.

Riksdagen är suverän och kan pröva alla utgifter; regelsystem kan ändras och indexeringar brytas upp. Begreppet "automatik" måste således uppfattas i relation till nu gällande regelsystem, avtal och former för budgetbehandling.

Graden av automatik på statsbudgeten varierar i betydande utsträckning mellan olika typer av anslag. De anslag som är indexerade och följer förändringar i priser, löner m.m. präglas av en långtgående automatik. Men även utöver dessa anslag gäller att statsbudgetens utgifter i hög grad är beroende av den allmänna prisutvecklingen. I det reguljära budgetarbetet räknas myndighetsanslagen generellt upp med hänsyn till förändringar i pris- och lönenivån. En stor grupp anslag är varken indexerade eller föremål för sedvanlig pris- och löneomräkning. Emellertid kan konstateras att också dessa i olika avseenden präglas av automatik. Som exempel kan nämnas utgifterna för arbetsmarknadsåtgärder som påverkas av förändringar i konjunktur- och sysselsättningsläget.

8.2 Automatikens omfattning

I syfte att illustrera omfattningen och karaktären av automatik i statsbudgeten presenterades i fjolårets långtidsbudget en indelning av statsbudgetens utgifter i olika grupper alltefter de faktorer som bedömdes vara styrande. En motsvarande klassificering av utgifterna med utgångspunkt i budgetförslaget för budgetåret 1982/83 ger ett likartat resultat som fjolårets undersökning.

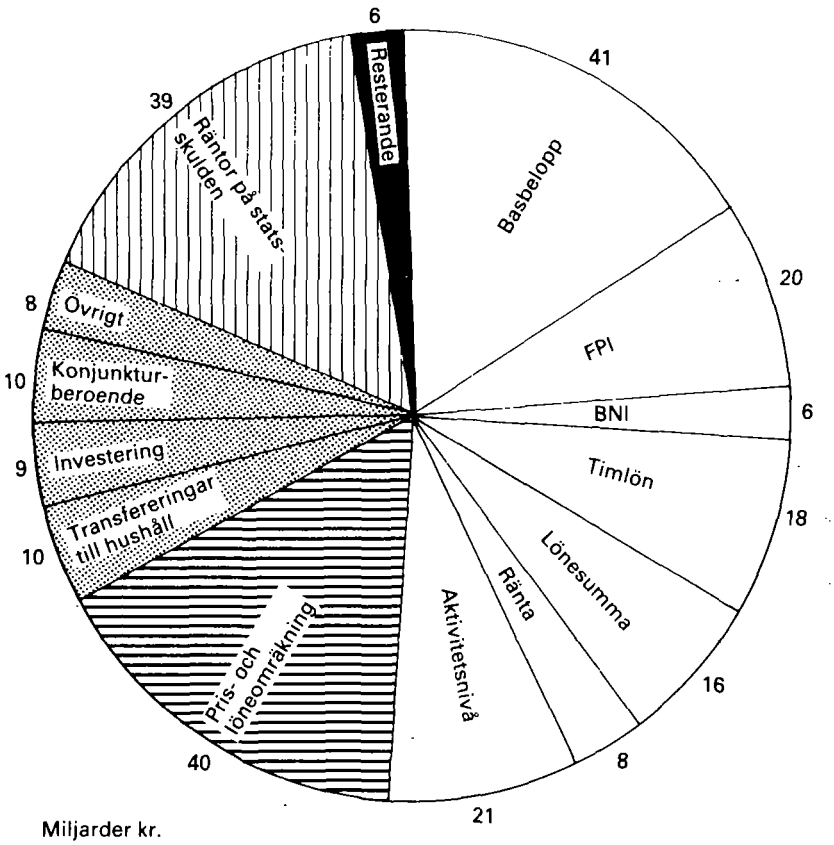
Anslagen har indelats i tre huvudgrupper beroende på graden av automatik i utgifternas utveckling. Vidare har ränteutgifterna för statsskulden brutits ut i en kategori för sig. Dessutom har vissa utgifter lämnats utanför undersökningen beroende på deras särskilda karaktär. Dessa är: oförutsedda utgifter, ökad disposition av rörliga krediter, beräknat tillkommande utgiftsbehov samt riksdagen och dess verk.

Den första huvudgruppen består av anslag som präglas av vad som kan betecknas som fullständig automatik. Häri ingår framför allt alla anslag där utgifterna direkt påverkas av skilda index. Den andra huvudgruppen består av anslag som är föremål för pris- och löneomräkning i den årliga budgetprocessen. I första hand består denna grupp av olika myndighetsanslag. I den tredje huvudgruppen har sammanförts de anslag som i större utsträckning kan sägas bestämmas genom enskilda beslut. Detta hindrar i och för sig inte att vissa former av automatik kan göra sig gällande även här.

Indelningen i grupper utgår från de regelsystem som kan påverkas genom politiska beslut. Effekterna av andra mer opåverkbara typer av förändringar, t.ex. demografiska, beaktas inte vid klassificeringen. För en utförligare beskrivning av principer m.m. för indelningen hänvisas till fjolårets långtidsbudget.

Huvudresultatet av den utförda undersökningen sammanfattas i diagram

Diagram 6.
Utgiftsstyrande faktorer i statsbudgeten
Totala utgifter 252 miljarder kr.

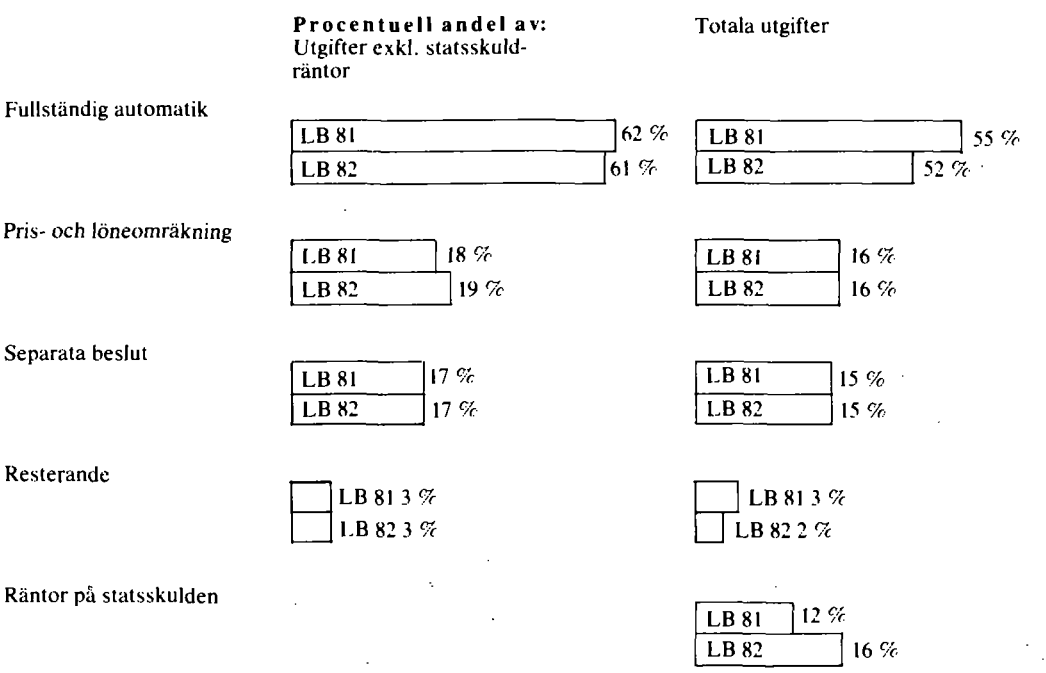
Miljarder kr.

130	Fullständig automatik
40	Pris- och löneomräkning
37	Separata beslut
39	Räntor på statsskulden
6	Resterande

Anm. Gruppen "resterande" omfattar i årets långtidsbudget oförutsedda utgifter, ökad disposition av rörliga krediter, tillkommande utgiftsbehov (exkl. medel som beräknats till försvarspropositionen). Det s. k. täckningsanslaget samt förbrukning av anslagsbehållningar har förts till de grupper av utgifter som de förutses falla på. I fjolårets undersökning tillämpades något annorlunda principer. Vid jämförelsen med fjolårets undersökning har denna korrigerats så att samma principer tillämpas.

6. Diagrammet har indelats i olika sektorer beroende på vilka faktorer som är styrande för utgiftsutvecklingen. På cirkelns omkrets anges i miljarder kr. summan av de utgifter som påverkas av i resp. fält angiven faktor.

Jämförelse med fjolårets undersökning

Fullständig automatik

Som framgår av diagram 6 påverkas 130 miljarder kr., eller drygt hälften av statsbudgetens utgifter, av vad som här har betecknats som fullständig automatik. De beloppsmässigt viktigast är anknytningen av vissa transfereringsanslag (främst folkpensioner) till basbeloppet och försvarsramens koppling till försvarsprisindex (FPI). Även kopplingen av biståndsramen till bruttonationalinkomsten (BNI) tillhör denna kategori. Vissa utgifter, främst vissa större transfereringsanslag till kommunala sektorn som styrs av löneutvecklingen, förs också till kategorin fullständig automatik. Det gäller bl. a. grundskole- och gymnasieskolbidragen samt skatteutjämningsbidraget. Gruppen fullständig automatik omfattar även vissa anslag som är beroende av den allmänna räntenivån. Det gäller främst räntesubventionerna till bostadssektorn samt kostnaderna för de statsstödda exportkrediterna.

De ovan uppräknade anslagsgrupperna kännetecknas alla av olika former av indexeringar. En annan form av fullständig automatik uppträder i de fall där staten ersätter en viss andel av kostnaderna för en verksamhet utan att ha direkt kontroll över verksamhetens omfattning. Detta gäller framför allt beträffande de specialdestinerade bidragen till kommunerna som t. ex. statsbidraget till barnomsorgen.

Kännetecknande för alla ovan beskrivna utgifter är att statens styrning av utgiftsutvecklingen är mycket begränsad inom ramen för nu gällande regler. Till övervägande delen ökar de automatiskt i takt med utvecklingen av löner, priser och andra styrande faktorer. Till gruppen skulle kunna adderas räntorna på statsskulden, vilka utgör drygt 15 % av de totala utgifterna.

Pris- och löneomräkning

Utöver de indexerade anslagen är många andra utgifter beroende av inflationsutvecklingen i och med att de är föremål för pris- och löneomräkning i arbetet med statsbudgeten för kommande budgetår. Dessa utgifter utgör ca 40 miljarder kr. eller ca 16 % av statsbudgetens totala utgifter. Häri ingår i stor utsträckning olika former av myndighetsanslag. Generellt budgetbehandlas dessa så att den historiska medelstilldelningen tas som utgångspunkt för en uppräkning för att kompensera pris- och lönestegringar. Denna kompensation sker dock vanligen inte fullt ut. Utgående från principen att en ökad produktivitet bör leda till ett minskat realt anslagsbehov har pris- och löneomräkningen de senaste åren reducerats med två procentenheter. De anslag som reguljärt har pris- och löneomräknats på det senare sättet svarar för 9 % av statsutgifterna.

Ca 6 % av utgifterna prisomräknas enligt särskilda metoder. Vanligen utgår budgetbehandlingen även i dessa fall från den faktiska nominella nivån. Skilda former för prisuppräkning förekommer sedan. I vissa fall bibehålls anslagsbeloppet på oförändrad nominell nivå. Exempel på anslag i denna grupp är anslagen för drift av vägar.

Separata beslut

Gruppen av utgifter som bestäms genom separata beslut i varje enskilt fall svarar för ca 15 % av de totala utgifterna. Detta innebär att de i högre grad än vad som är fallet för de tidigare uppräknade anslagsgrupperna budgeteras "från botten". Detta skall dock inte tolkas som att inte även i detta fall vissa former av automatik kan göra sig gällande. De anslag som ingår i denna kategori har indelats i vissa undergrupper. En sådan utgör de transfereringar till enskilda som inte omräknas om inte politiska beslut härom fattas. I denna grupp ingår bl. a. barnbidragen, livsmedelssubventionerna och bostadsbidragen.

Gruppen omfattar även investeringar i byggnader, anläggningar och i viss mån även utrustning. Varje investering kan givetvis uppfattas som

resultatet av ett särskilt beslut. En investering genomförs emellertid ofta under en längre tidsperiod och under denna period utvecklas kostnaderna tämligen automatiskt.

Till gruppen separata beslut har även förts utgifterna på olika konjunkturkänsliga anslag. De olika sysselsättningspolitiska åtgärderna ingår här liksom flera anslag inom industripolitikens område. Dessa utgifter påverkas i betydande grad av konjunkturutvecklingen. Dessutom kan man konstatera att en betydande del av de utgifter som inte medtagits i sammanställningen, nämligen delar av beräknat tillkommande utgiftsbehov påverkas av konjunkturutvecklingen.

Automatiken i socialförsäkringssektorn

Beskrivningen ovan omfattar endast sådana utgifter som redovisas på statsbudgeten. Även socialförsäkringssektorn har analyserats i detta sammanhang med hänsyn till att såväl utgifter som inkomster styrs av statsmakternas beslut. Likväl redovisas de endast i begränsad utsträckning direkt på statsbudgeten. Hit hör ATP, sjuk-, delpensions-, arbetslöshets- och arbetsskadeförsäkringen. Kostnaderna för dessa beräknas uppgå till totalt 66,1 miljarder kr. Härav ingår ca 5,7 miljarder kr. på statsbudgetens utgiftssida i form av statsbidrag. Av de utgifter för socialförsäkringssystemet som redovisas vid sidan av statsbudgeten är totalt ca 47,2 miljarder kr. närmast att hänföra till gruppen fullständig automatik.

Övriga utgifter – ca 13,2 miljarder kr. – kan hänföras till den grupp vars utveckling styrs genom separata beslut. Hit hör bl. a. ersättningsnivåerna för tandvårdsförsäkringen, delar av sjukförsäkringen m. m. Dessa fastställs efter överläggningar mellan staten och sjukvårdshuvudmännen. Kostnadsutvecklingen beaktas vid överläggningarna.

Tabell 39. Utgiftsstyrande faktorer inom socialförsäkringssektorn utanför statsbudgeten budgetåret 1982/83 (Miljarder kr.)

	Totalt beräknade utgifter	varav belopp		Huvudsaklig faktor som bestämmer utgiftsutvecklingen (utöver konjunkturfaktorer)
		som ingår på statsbudgetens utgiftssida	som redovisas på annat sätt	
ATP	29,5	–	29,5	Basbeloppet
Sjukförsäkringen:				
– sjukpenning och föräldraförsäkring	17,4	2,6	14,8	Löneutvecklingen
– läkemedelsersättning, patientavgifter, tandvårdsförsäkring m. m.	14,1	2,1	12,0	Separata beslut (kostnadsutveckling)
Delpensionsförsäkringen	1,5	–	1,5	Basbeloppet
Arbetslöshetsförsäkringen	2,2	1,0	1,2	Separata beslut om dagpenningklasser m. m.
Arbetsskadeförsäkringen	1,4	–	1,4	Löneutvecklingen
Summa	**66,1**	**5,7**	**60,4**	

8.3 Automatik och real resursförbrukning

Automatiken i statsbudgetens utgifter har olika effekter på samhällsekonomin beroende på om utgifterna avser transfereringar eller egen statlig verksamhet. Nedan diskuteras något hur besparingar på olika slag av utgifter verkar. Ökade utgifter får normalt motsatta effekter mot de nedan redovisade.

Statens utgifter för *transfereringar till hushållen* utgör inte någon direkt offentlig resursförbrukning. De reala effekterna uppstår först i ett senare led då transfereringen påverkar mottagarens konsumtion. I besparingssammanhang kan sålunda konstateras att en begränsning av transfereringarna inte påverkar den direkta offentliga resursförbrukningen. Åtgärder på transfereringsområdet kan däremot leda till finansiella effekter, dvs. minska budgetunderskottet. Vid överväganden av finansiell art uppstår naturligtvis frågan om minskade transfereringar kan vara ett alternativ till ökade skatter. Valen mellan skattehöjningar och transfereringsnedskärningar blir i detta fall en fråga om bedömningar av effektivitets- och fördelningsaspekter samt vilken effekt som kan förutses på samhällsekonomin i stort.

Transfereringar till kommunsektorn har delvis andra realekonomiska effekter än transfereringar till hushållen. De reala effekterna av korrigeringar av transfereringar till kommunerna blir avhängigt kommunernas handlande. Lägre transfereringar kan resultera i neddragning av den kommunala verksamhetens omfattning och/eller höjning av nivån på den kommunala beskattningen och de kommunala avgifterna.

Vad gäller anslag till *statens egen verksamhet* gäller att begränsningar får omedelbara reala effekter. Naturligtvis kan minskade reala anslag i vissa fall leda till produktivitetshöjande åtgärder. Härigenom kan verksamheten kanske bibehållas till minskade kostnader. I vissa fall kan statens egen verksamhet finansieras genom taxehöjningar.

8.4 Samhällsekonomiska förutsättningar

Det finns argument både för och emot indexering och andra liknande regler som leder till att utgifter automatiskt räknas upp. Nedan redovisas en del sådana argument.

Förutsatt att indexen korrekt återspeglar kostnadsutvecklingen garanteras att anslaget automatiskt bibehåller sitt reala innehåll. Avvägningar av eventuella reformer eller besparingar som anses angelägna kan göras med indexeringen som bas för de fördelningspolitiska diskussionerna. När det gäller transfereringar till enskilda innebär förekomsten av indexbindningar uppenbara fördelar för mottagaren. Den garanterar att det reala värdet av bidraget inte urholkas av inflationen, vilket kan ha stor betydelse ur inkomsttrygghetssynpunkt.

Bland argument som talar mot indexeringar kan nämnas att de kan försvåra omprövning av ett anslag, trots att en sådan ibland kan vara

befogad när de ursprungliga förutsättningarna ändrats. En annan fråga är i vilken utsträckning indexeringar i nuvarande statsfinansiella läge har oönskade konsekvenser relativt andra utgiftsanslag eller relativt utvecklingen av statens inkomster.

En viktig fråga i detta sammanhang är om inflationen som sådan leder till en försvagning av statsfinanserna. I nuvarande budgetläge finns det argument för att så skulle vara fallet. Huvudförklaringen härtill är skillnaden mellan utgifternas och inkomsternas storlek. Detta illustreras av följande schematiska exempel som utgår från nuvarande nivå på beräknade inkomster och utgifter. Om inkomsterna antas öka med 7% och för statsskuldräntorna tillämpas en räntesats för nyupplåning om 7% kan dras vissa aritmetiska slutsatser.

Om *utgifterna exkl. statsskuldräntor* förutsätts öka i takt med inkomsterna (dvs. 7%) kommer budgetunderskottet att öka med inemot 11% (se anm. exempel 1).

Anm.

Exempel 1: Utgifter exkl. statsskuldräntor ökar i takt med inkomsterna (7%)

	Utgångsläge år 0[1]	Efter omräkning till år +1	
	abs. nivå miljarder kr.	%	abs. nivå miljarder kr.
Inkomster	174	7	186,2
Utgifter exkl. statsskuldräntor	218	7	233,3
Statsskuldräntor	39	14,9[1]	44,8
Saldo	−83	10,7	−91,9

Exempel 2: Budgetsaldot och totala utgifterna skall öka i takt med inkomsterna

	Utgångsläge år 0[1]	Efter omräkning till år +1	
	abs. nivå miljarder kr.	%	abs. nivå miljarder kr.
Inkomster	174	7	186,2
Utgifter exkl. statsskuldräntor	218	5,6	230,2
Statsskuldräntor	39	14,9[1]	44,8
Saldo	−83	7	−88,8

Exempel 3: Oförändrat nominellt budgetsaldo

	Utgångsläge år 0[1]	Efter omräkning till år +1	
	abs. nivå miljarder kr.	%	abs. nivå miljarder kr.
Inkomster	174	7	186,2
Utgifter exkl. statsskuldräntor	218	2,9	224,4
Statsskuldräntor	39	14,9[1]	44,8
Saldo	−83	0	−83,0

[1] Nivåerna korrigerade för budgetförstärkande engångseffekter.
[2] 7% av 83 miljarder kr. (= budgetunderskottet år 0) +39 miljarder kr. (= statsskuldräntorna år 0).

Om budgetsaldot och de totala utgifterna inte skall tillåtas öka procentuellt sett snabbare än inkomsterna krävs att utgifter exkl. statsskuldräntor ökar ca 1,5 procentenheter långsammare än inkomsterna (se anm. exempel 2).

Om *budgetunderskottet inte skall öka nominellt får,* med ovan angivna antaganden, utgifter exkl. statsskuldräntor endast öka med ca 3%, dvs. fyra procentenheter långsammare än inkomsterna (se anm. exempel 3).

Ovanstående exempel utgår från schematiska antaganden och är endast avsedda att illustrera en dimension av problemen med långtgående indexbindningar i nuvarande budgetläge med skilda nivåer på statsutgifter och statsinkomster.

I fråga om inflationens verkningar på statsfinanserna finns inga entydiga slutsatser. Både inkomster och utgifter är beroende av en mängd olika pris- och löneomräkningstal. I sista hand beror därför effekterna på saldoutvecklingen av relationerna mellan dessa olika omräkningskomponenter. Det bör också observeras att de automatikbindningar som finns på budgetens inkomst- och utgiftssida i ett läge med ekonomisk tillväxt – speciellt i ett inledande skede – normalt leder till att inkomsterna ökar relativt sett snabbare än utgifterna (exkl. statsskuldräntor). Samtidigt tenderar trycket på insatser av tillfällig karaktär inom arbetsmarknads- och industripolitiken att avta. Hur stora problem som uppstår med automatikbindningar är ur statsfinansiell synpunkt sålunda i hög grad en funktion av det allmänna ekonomiska läget.

En annan fråga är om indexbindningar medför att den reala volymen av utgifterna ökar. Under förutsättningen att olika indexanknytningar på ett rättvisande sätt återspeglar kostnadsutvecklingen kan konstateras att så inte är fallet om effekterna av indexbindningen betraktas isolerat. Däremot kan givetvis *annan automatik* i form av exempelvis befolkningsförändringar innebära att utgifterna för staten ökar även realt sett.

Vidare kan man se till vad en indexreglering för med sig beträffande det indexskyddade verksamhetsområdets utveckling som andel av BNP under olika antaganden. Det centrala här är dock utvecklingen av BNP snarare än själva prisutvecklingen. Om BNP är oförändrat i reala termer, ligger också ett prisbundet anslag fast som andel av BNP, oavsett prisutvecklingen förutsatt att kostnadsutvecklingen är densamma som för ekonomin i sin helhet. Om BNP däremot faller, ökar givetvis det indexbundna anslagets BNP-andel. Nu kan givetvis diskuteras BNP-måttets lämplighet som måttstock då det gäller att mäta den samhällsekonomiska bärkraften relaterat till enskilda utgiftsanslag. Om BNP antas vara realt oförändrad, men att det är samhällsekonomiskt nödvändigt att vissa sektorer expanderar, följer att indexbundna utgifter kommer att öka som andel av det återstående utrymmet. Enligt avstämningen av långtidsutredningen kännetecknas Sveriges aktuella ekonomiska situation av en låg ekonomisk tillväxt samtidigt som en stor del av produktionsökningen i framtiden måste åtgå för att

avveckla vårt bytesbalansunderskott. Vidare ställs stora krav på en expansion av investeringarna inom näringslivet. Utrymme både för offentlig konsumtion och privat konsumtion finansierad via offentliga transfereringar blir under dessa antaganden mycket begränsat. Den automatiska ökningen av de indexbundna utgifterna kan i ett sådant perspektiv tvingas ske på bekostnad av andra icke indexbundna utgifter.

8.5 Vidtagna åtgärder mot existerande automatikbindningar

En långsammare tillväxt av statsutgifterna kan åstadkommas genom att avskaffa indexkopplingar. En annan metod att minska utgiftstillväxten är att göra ingrepp i anslagens bas, medan själva indexkonstruktionen lämnas intakt. En annan möjlighet är att välja en annan deflator än den aktuella indexen, om existerande indexform ger överkompensation i förhållande till ett uppställt mål. Detta kan i vissa avseenden sägas vara ett tekniskt problem som rör frågan om val av index och om kvaliteten och användbarheten av de index som förekommer.

En genomgång av vidtagna besparingsåtgärder under senare år riktade mot områden som kännetecknas av automatik visar att dessa snarare syftat till att mildra de som statsmakterna bedömt negativa statsfinansiella effekterna av automatiken än till att upphäva den. Denna typ av förändringar har inte kunnat fångas upp i den tidigare diskuterade automatikundersökningen. Exempel finns såväl på ingrepp i anslagens bas som på modifieringar av indexanknytningar.

Ett exempel där effekterna av automatiken har förändrats genom ändringar i basen för omräkningen är beslutet att endast omräkna basbeloppsanknytna förmåner en gång om året. Denna åtgärd utformades på sådant sätt att den inte endast innebär en teknisk omläggning utan även att en viss nivåsänkning uppstår jämfört med om regelsystemet bibehållits oförändrat. Ett annat exempel på förändringar i basen är förslaget i årets budgetproposition att innefatta vissa ytterligare utgifter inom biståndsramen. Även de föreslagna besparingarna inom sjukpenningsystemet har denna karaktär.

En delvis annorlunda metod vad gäller att påverka automatiken och utvecklingen av resursförbrukningen har tillämpats vad gäller statens relationer till den kommunala sektorn. Efter överläggningar med kommunförbunden har storleken på den kommunala konsumtionstillväxten lagts fast. De finansiella krav den fastlagda volymexpansionen antagits ställa har därefter jämförts med de finansiella resurserna i kommunsektorn i syfte att genom åtgärder på den finansiella sidan öppna en balans mellan den reala och den finansiella bilden. Med detta som utgångspunkt har genomförts begränsningar av det finansiella utrymmet. Begränsningarna har åstadkommits såväl genom förändringar i basen för automatikbundna specialdestinerade statsbidrag som genom begränsningar av det skatteunderlag

kommunerna får tillgodogöra sig för kommunal inkomstskatt m. m. Vägledande för valet av metod har angivits vara fördelningspolitiska. Skatteutjämningsreformen och de automatikkopplingar som finns genom anknytningen till lönesummans utveckling har genomförts samtidigt som generella finansiella begränsningar vidtagits via det kommunala skatteunderlaget.

Det motiv som anförts vad gäller flera modifieringar i indexkonstruktioner har varit att bättre söka anpassa utvecklingen "på marginalen" till de samhällsekonomiska förutsättningarna. Det kan vara av intresse i detta sammanhang att kort ange ett antal exempel där detta motiv uppgivits vara vägledande. Ett exempel är förändringen av det index som styr basbeloppet. Vid beräkningen av basbeloppet bortses numera från indirekta skatter, tullar och avgifter samt förändringar i energipriser, men tillägg görs för subventioner. Omläggningen har bl. a. motiverats med att ökade importpriser för energi begränsar utrymmet för ökning av den inhemska efterfrågan eftersom en del av det tillgängliga produktionsutrymmet bör avsättas för att betala en dyrare import. Det anförda motivet till att rensa basbeloppets utveckling från förändringar av indirekta skatter och subventioner har varit att tillse att effekterna av ekonomisk-politiska åtgärder av typ förändringar i skatteuttaget inte skall motverkas av indexkonstruktioner på budgetens utgiftssida. Samma argument har legat bakom beslutet att indexregleringen av skatteskalan numera skall följa samma principer som basbeloppsindexen. Ett annat exempel på en förändrad indexkonstruktion som motiverats med en strävan till en bättre anpassning till de totalekonomiska förutsättningarna är biståndsramens koppling till BNI i stället för BNP.

Försvarsramen har hittills varit kopplad till utvecklingen av nettoprisindex. Den reala utvecklingen av försvarsanslagen har därmed blivit starkt beroende av förändringar i relationen mellan nettoprisindex och de kostnader som uppstår i försvarets verksamhet. En starkt bidragande orsak till detta har varit skillnaden mellan lönekostnadsutvecklingen och övrig prisutveckling. I den försvarsproposition som regeringen nyligen lagt fram föreslås att försvarsramen anknyts till ett index baserat på en sammanvägning av löne- och nettoprisindexförändringen. Syftet är att indexkopplingen på ett mera stabilt sätt skall ge avsedda effekter vad gäller försvarets reala resurstilldelning.

Förändringen av upptrappningsreglerna för den statligt garanterade räntan är ytterligare ett exempel på hur en automatikbindning bibehålls men hur en modifiering minskar den statsfinansiella belastningen jämfört med ett bibehållet regelsystem.

För statens förvaltningskostnader har under senare år praktiserats metoden att inte ge full kompension för pris- och lönestegringar. Motivet har varit att stimulera till produktivitetshöjande åtgärder och besparingar. Metoden kan också ses som ett styrinstrument som syftar till att genom modifieringar i principerna för pris- och löneomräkning åstadkomma en begränsning av resursförbrukningen inom offentlig sektor på ett sätt som statsmakterna bedömt som önskvärt.

8.6 Metoder som tillämpas i andra länder

I andra länder har långtidsbudgeten – som framgår av avsnitt 1.2 – i vissa fall en annan uppläggning och ett annat syfte än den svenska. I en del länder är den direkt styrande för budgetprocessen. Tendenser till högre kostnader än som beräknats i uppgjord budget – t. ex. till följd av automatikbindningar – tolereras i varierande grad. I vissa länder har tillgripits generella begränsningar i den automatiska inflations- och lönekompensationen, s. k. cash limits, dvs. att full kompensation för prisstegringar endast ges upp till en viss förutbestämd nivå. Syftet har varit att uppnå det i långtidsbudgeten avsedda finansiella resultatet.

Begränsning av den automatiska inflationskompensationen kan ske på flera sätt. En metod kan vara att full kompensation endast ges upp till en viss nivå för prisstegringarna, varefter ingen eller endast begränsad kompensation ges. En sådan åtgärd får många gånger ses i relation till en strävan att hålla nere prisstegringarna. Så snart inflationen stiger över en viss nivå minskar med en sådan metod de reala utgifterna under vissa anslag. Vid en strikt tillämpning fungerar åtgärden således som en automatisk stabilisator i budgeten. De reala effekterna av en sådan metod är svåra att i förväg avgöra. Å andra sidan kan hävdas att cash-limits är ett sätt att påverka inflationsförväntningarna. En avgörande faktor för storleken på de reala effekterna blir då hur effektivt cash-limits i praktiken är som inflationsdämpande metod.

En annan teknik som tillämpas i vissa fall av länder där långtidsbudgetar har en finansiellt styrande funktion är att sätta upp en samlad ram för ett antal delprogram. Om kostnadsutvecklingen visat sig överstiga den beräknade har vissa delprogram helt enkelt lagts ned. Denna metod torde vara tillämpbar enbart där stor flexibilitet föreligger vad gäller rörlighet av insatsfaktorer. Av naturliga skäl är metoden relativt sett enklare att tillämpa i fall då staten köper tjänster eller program.

En budgetteknik som har vissa likartade inslag har på senare år använts i Canada. Något förenklat innebär metoden att ett stort antal utgiftsområden (motsvarande flera departements verksamhetsområden) tilldelas ett gemensamt, på förhand bestämt, nominellt belopp. Om beloppet, på grund av t. ex. en högre prisutveckling än beräknat, inte räcker till får omprioriteringar tillgripas mellan utgiftsområdena.

9 Statsfinansiella konsekvenser av beslutade besparingar under långtidsbudgetperioden

9.1 Avgränsningar

Under senare år har regeringen lagt fram ett flertal förslag till samlade besparingar inom den totala statsverksamheten. Besparingarna har i regel

kombinerats med andra ekonomisk-politiska åtgärder. Som exempel kan nämnas investeringsstimulanser, förändringar av skattesatser och valutakursjusteringar.

Besparingarnas ekonomiska verkan kan mätas på flera sätt. En aspekt är de *samhällsekonomiska* effekter som uppkommer. Härmed avses bl. a. återverkningarna på den offentliga sektorns reala resursförbrukning, effekter på privat konsumtion m. m. En annan aspekt är den rent *statsfinansiella*. De statsfinansiella konsekvenserna av en besparing kan sägas bestå av dels en omedelbar direkt effekt av besparingen, dels de indirekta effekter som uppstår genom att besparingen får återverkningar på samhällsekonomin i stort och därmed indirekt i sin tur påverkar statens inkomster och utgifter.

I långtidsbudgeten är det i första hand intressant att se till de statsfinansiella effekterna av vidtagna besparingsåtgärder. En rad avgränsningsproblem samt mätsvårigheter uppstår därvid.

En första fråga är hur besparingar skall särskiljas från andra statsfinansiellt förstärkande åtgärder som vidtagits. I den genomgång av besparingsåtgärder som redovisas nedan har valts att utgå från de fem samlade sparpaket som lagts fram. Sålunda omfattar materialet följande propositioner:

1. "Besparingar i statsverksamheten, m. m." (hösten 1980; prop. 1980/81: 20)
2. "Om kommunalekonomiska frågor inför år 1982" (våren 1981; prop. 1980/81: 116)
3. "Om ekonomisk-politiska åtgärder" (våren 1981; prop. 1980/81: 118)
4. "Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m." (hösten 1981; prop. 1981/82: 30)
5. Förslag i årets budgetproposition i vad avser det uppsatta sparmålet inkl. eventuellt åtföljande särpropositionsfrågor under våren 1982.

Endast de direkta effekterna på statsfinanserna har sökt kvantifieras. Redovisningen omfattar såväl besparingar inom socialförsäkringssektorn som direkta besparingar på statsbudgeten. Kalkylerna avser de kassamässiga statsfinansiella effekterna. Vissa förslag i ovan nämnda propositioner har inte tagits med i sammanställningen över besparingar på grund av att de knappast kan betraktas som egentliga besparingar. Det gäller förändringar i mervärdeskattesatsen, vissa punktskattehöjningar samt olika typer av tillfälliga investeringsstimulanser via budgetens inkomstsida. Föreslagna taxe- och avgiftsförändringar har inkluderats bland besparingarna i den mån förändringarna innebär en utvidgning av det taxebelagda området. Tidigareläggning av vissa taxehöjningar som ändå senare skulle ha genomförts ingår således inte i sammanställningen. Vissa besparingar har inte inkluderats. Detta gäller det nya försvarsbeslutet samt det statliga oljelagringsprogrammet. Besparingarna avseende kommunsektorn har beräknats under förutsättning att det regelsystem som föreslagits för år 1983 ligger

fast även för resterande delen av långtidsbudgetperioden. Antalet enskilda besparingsförslag som ingår i redovisningen uppgår till drygt 200.

Vissa besparingar dyker upp på budgetens inkomstsida trots att de i allt väsentligt har samma karaktär som utgiftsbesparingar (s. k. skatteutgifter). Detta innebär bl. a. att den minskning av den kommunala sektorns finansiella utrymme som uppkommer via begränsningar i det kommunala skatteunderlaget liksom förändrade avtrappningsregler för extra avdrag till folkpensionärer och begränsningen av avdraget för arbetsresor likställs med utgiftsbesparingar. För sådana besparingar som påverkar den beskattningsbara inkomsten har som besparing endast räknats nettoeffekten kassamässigt för staten. Endast de besparingar som direkt berör den kommunala sektorn har tagits med. Vissa andra besparingar, som inte i första hand avser kommunerna, kan dock indirekt få effekter på kommunernas finansiella utrymme genom att de påverkar det kommunala skatteunderlaget. Dessa indirekta effekter, som i vissa fall är positiva och i andra fall negativa ur kommunal synvinkel, har inte beaktats i redovisningen av besparingar som drabbar kommunsektorn.

9.2 Val av referensnivå

Ett allmänt problem vid beräkningar av statsfinansiella besparingar är valet av referensnivå. Endast åtgärder som resulterar i direkta volymminskningar jämfört med ett oförändrat regelsystem bör ses som besparingar. På kort sikt kan referensnivån i allmänhet anges utan större problem. I långtidsbudgetens perspektiv är referensnivån i vissa fall inte lika given. Problem uppstår t. ex. när av en besparingsåtgärd berört regelsystem är föremål för översyn eller nya beslut under perioden. Av detta skäl ingår, som tidigare nämnts, vissa besparingsåtgärder inte i redovisningen.

Det bör vidare uppmärksammas att värdet av en vidtagen besparing kan förändras över tiden genom senare beslutade åtgärder. Ett speciellt problem utgör därvid de besparingar som påverkas av inkomstbeskattningen eftersom denna berörs av en omläggning under långtidsbudgetperioden. Besparingarna har i sådana fall beräknats med utgångspunkt i samma genomsnittliga skattesats under hela perioden. Med hänsyn till att endast vissa av besparingarna berörs har denna förenklade förutsättning begränsad betydelse för kalkylerna.

9.3 Resultat av kalkylerna

Besparingseffekterna har beräknats i löpande priser utifrån samma förutsättningar som gäller för övrigt i beräkningarna i långtidsbudgeten. Fastprisberäkningen baseras på en deflatering av beräkningen i löpande priser. Metoden att utgå från samma antaganden som gäller i övrigt i långtidsbudgeten innebär i sig en inkonsistens eftersom den samhällsekonomiska

bilden får antas ha sett annorlunda ut om inte besparingsåtgärderna genomförts. Detta innebär att materialet bör tolkas med försiktighet. Besparingarnas återverkningar på samhällsekonomin i stort och därmed på statens inkomster och utgifter är svåra att uppskatta. Redovisningen omfattar därför endast de direkta effekterna av besparingarna. I avsnitt 9.6 redovisas dock några aspekter på indirekta effekter.

De direkta effekterna av besparingsåtgärderna beräknas i *löpande priser* öka från inemot 19 miljarder kr. budgetåret 1982/83 till drygt 33 miljarder kr. budgetåret 1986/87. Vid en bokföringsteknisk redovisning kommer besparingen på 33 miljarder kr. att registreras som en ökning av statsinkomsterna med 12 miljarder kr. och en minskning av statsutgifterna med 21 miljarder kr.[1] Av detta utgör besparingarna avseende ATP och delpension, som redovisas helt vid sidan av statsbudgeten, drygt 3 miljarder kr. (tabell 38).

I *fasta priser* med budgetåret 1982/83 som bas ökar besparingarna under långtidsbudgeten från inemot 19 till 27 miljarder kr.

En illustration av den spridning som finns i besparingarnas storlek ges av att de 20 beloppsmässigt största besparingarna (dvs. ca 10%) svarar för 80% av det sammanlagda värdet av besparingarna.

Även beräkningarna av besparingarnas tillväxt i fasta priser är i hög grad beroende av underliggande antaganden. Det gäller främst antagandet om ränteutvecklingen och basbeloppets utveckling gentemot KPI. Som exempel kan nämnas att om räntenivån förutsätts bestå på dagens nivå i stället för att successivt sjunka ökar besparingarnas storlek i fasta priser budgetåret 1986/87 med en halv à en miljard kr. Ett annat exempel är besparingarna via övergången från KPI till basbeloppsindex vilka i hög grad är beroende av oljeprisets utveckling. Beräkningarna ovan bygger på att oljepriserna ökar snabbare än KPI.[2] Om oljepriserna som exempel i stället skulle komma att öka genomsnittligt i samma takt som den antagna KPI-utvecklingen reduceras besparingarna i långtidsbudgetens slutår netto i fasta priser med uppskattningsvis inemot 1 miljard kr.

[1] Eftersom tabell 40 inkluderar socialförsäkringssektorn har besparingarna inom sjukförsäkringen förts till utgifterna. Genom avgiftsjusteringar kommer dock besparingen att tekniskt registreras på *statsbudgetens* inkomstsida.

[2] För perioden 1981–1987 antas basbeloppsindex öka i genomsnitt knappt en procentenhet per år långsammare än KPI.

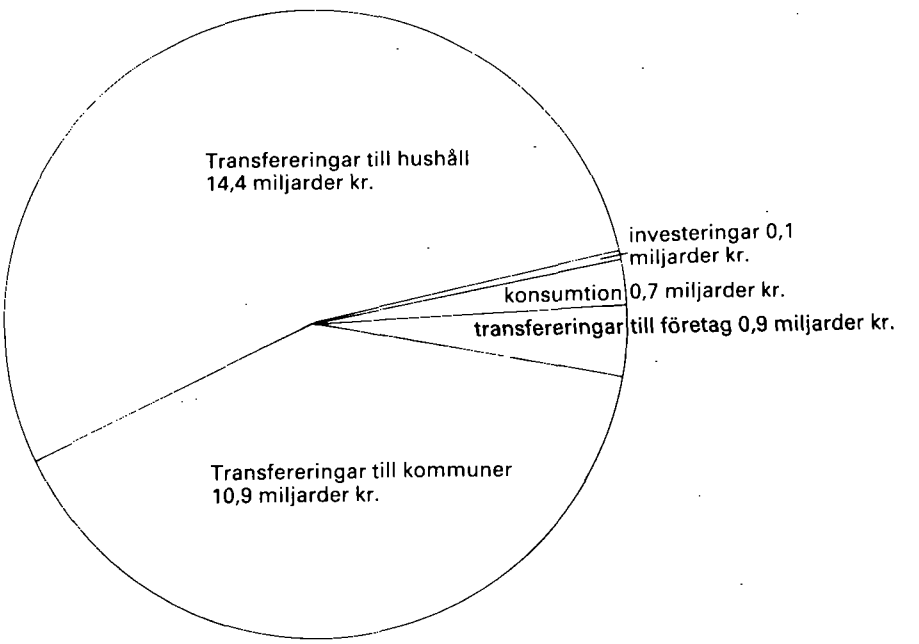
Tabell 40. Besparingarnas storlek. "Bokföringsteknisk redovisning". Löpande och fasta priser (1982/83 års nivå) (Miljarder kr.)

	1980/81	1981/82	1982/83	1983/84	1984/85	1985/86	1986/87
Löpande priser totalt	**0,9**	**7,4**	**18,5**	**22,8**	**27,5**	**30,8**	**33,4**
varav – inkomster	0,0	2,0	5,9	8,3	10,1	11,8	12,4
– utgifter inkl. ATP	0,9	5,4	12,6	14,5	17,4	19,0	21,0
– ATP och delpension	0,2	0,2	1,2	0,9	1,9	2,3	3,1
Fasta priser totalt	**1,0**	**7,8**	**18,5**	**21,6**	**24,7**	**26,3**	**27,0**

9.4 Besparingarnas realekonomiska fördelning

I sammanställningen ovan har bokföringstekniska principer varit vägledande för om besparingarna värdemässigt skall redovisas som ökade inkomster eller minskade utgifter. Detta innebär bl. a. att en stor del av de besparingar som riktar sig mot kommunsektorn inkluderas bland effekterna på inkomsterna. Samma sak gäller den begränsning av rätten till reseavdrag som drabbar hushållen. Vid ett studium av inriktningen av besparingsåtgärderna är det av intresse att, i likhet med begränsningar av statsutgifterna, hänföra denna typ av minskade utgifter på statsbudgetens inkomstsida till realekonomiska kategorier. I diagram 7 har en sådan omfördelning gjorts av samtliga besparingar på inkomstsidan. I allmänhet har ingen tveksamhet förelegat vid klassificeringen av inkomsterna. Tilläggas kan att taxe- och avgiftshöjningar, som inte är av skatteutgiftskaraktär, omfördelats till den sektor av samhället som drabbas av höjningen.

Diagram 7. Direkta effekter av vidtagna besparingsåtgärder fördelat på realgrupper. Budgetåret 1986/87 i fasta priser. Miljarder kr.

Tonvikten på besparingarna ligger på transfereringarna. *Statlig konsumtion och investering* svarar budgetåret 1986/87 i fasta priser för knappt 1 miljard kr. av de totala besparingarna om 27 miljarder kr. Det bör dock observeras att de begränsningar av den statliga konsumtionen som uppstår till följd av den under senare år tillämpade metoden att efter pris- och löneomräkning reducera myndighetsanslagen med 2% inte ingår. De begränsningar som uppstår vid en konsekvent tillämpning av denna reducering motsvarar 300 à 400 milj. kr. per år i fasta priser. Investeringarnas ringa bidrag till de totalt redovisade besparingarna är sannolikt missvisande. I redovisningen ingår nämligen endast beslut att upphäva eller sträcka ut i tiden redan fattade investeringsbeslut. Den större delen av begränsningen vad gäller statens egna investeringar torde uppstå genom en allmän restriktiv prövning av nya investeringar.

Transfereringar till hushåll svarar för 14,4 miljarder kr. (drygt 50%) av de totala besparingarna. Det bör observeras att redovisningen av transfereringarna är helt inriktad på de kassamässiga effekterna för staten. Dessa sammanfaller på grund av kommunalskatteeffekten i vissa fall inte med hur individerna drabbas av samma besparingar. Denna brist på överensstämmelse gäller främst basbeloppsindex, reseavdraget, sjukpenningförsäkringen samt besparingarna inom räntebidragssystemet. För staten kan beräknas att övergången till basbeloppsindex och beslutet att endast justera basbeloppet en gång per år innebär en statsfinansiell besparing om drygt 4,5 miljarder kr. Övriga större besparingar återfinns inom sjukförsäkringen och det bostadspolitiska området.

Vid utvärdering av de fördelningspolitiska effekterna ger studier över hur besparingarna fördelar sig aggregerat på olika samhällssektorer ett ofullständigt svar. För sådana bedömningar måste man se till hur besparingarna drabbar olika individer och hushåll med olika inkomstnivå, sysselsättningsgrad, barnförekomst, ålder m. m. Därvid bör beaktas att även besparingar som inte avser transfereringar till hushållen kan få indirekta effekter på hushållens ekonomiska situation. Exempel på sådana besparingar är ändringar i statliga överföringar till företag och kommuner.

Vid en fördelningspolitisk diskussion av begränsningar av generella transfereringar till hushåll måste även beaktas den effekt som uppstår genom att besparingar för vissa hushållstyper tenderar att överlagra varandra. Detta beror på att vissa hushållstyper beroende på sammansättning, inkomstnivå m. m. berörs av fler slags transfereringar än andra och därmed även i större utsträckning berörs av besparingarna.

Tabell 41. Besparingar avseende transfereringar till hushåll budgetåret 1986/87 i fasta priser (Miljarder kr.)

– basbeloppsindex samt engångsomräkning av basbeloppet (kassamässigt för staten)	4,6
– bostadspolitik	3,3
– sjukförsäkring m. m.	2,3
– reseavdraget[1]	1,3
– livsmedelssubventioner samt prisstoppsersättning	1,0
– övrigt	1,9
Summa	**14,4**

[1] Netto efter hänsyn till effekt av grundavdragskorrigering gentemot kommunerna.

Under förutsättning att det regelsystem som föreslagits för år 1983 ligger fast kommer *överföringarna till kommunsektorn* i fasta priser att begränsas med inemot 11 miljarder kr. vid långtidsbudgetens slutår. Huvudsakligen åstadkoms detta genom generella ingrepp som syftar till att minska det finansiella utrymmet i kommunsektorn. De storleksmässigt största effekterna hänför sig till begränsningar i det kommunala skatteunderlaget. Därutöver har stödet till kommunerna inom utbildningsområdet dragits ned i fasta priser med ca 1,1 miljard kr.

Tabell 42. Besparingar avseende transfereringar till den kommunala sektorn budgetåret 1986/87 i fasta priser (Miljarder kr)

– kommunalskattemedel (begränsningar i skatteunderlaget)	7,6
– effekt på skatteutjämningsbidraget av skatteunderlagsbegränsningarna	1,5
– övriga statsbidrag samt lån	1,8
Summa	**10,9**

Transfereringarna till företag har begränsats med inemot 1 miljard kr. i fasta priser. Besparingarna har främst riktats mot det regionalpolitiska stödet inkl. transportstödet, energibesparande åtgärder samt medelstillskott till de regionala utvecklingsfonderna.

9.5 Besparingarna och automatiken

Besparingarnas inriktning kan även studeras i relation till de mekanismer som styr utgiftsutvecklingen vid ett oförändrat regelsystem. En redovisning av vissa besparingsförslag har i dessa hänseenden redan givits i avsnittet om automatiken i statsbudgeten (avsnitt 8.5).

Av tabellen nedan framgår att merparten av besparingarna gjorts inom den grupp av inkomster/utgifter vars utveckling styrs av fullständig automatik. Det innebär dock inte att automatiken helt har brutits eller upphävts. Däremot har automatikens verkningar begränsats eller på annat sätt

ändrats. Genomslaget på utgiftsutvecklingen har reducerats med i princip två olika metoder. Förändringar i basen för det indexstyrda området har varit en metod. Metoden karaktäriseras av att det redan på kort sikt uppstår en full helårseffekt av besparingen. Exempel på detta är merparten av de besparingar som avser den kommunala sektorn, liksom förändringarna inom sjukförsäkringssystemet. En andra metod har varit att modifiera indexkonstruktioner och indexbindningar. Anknytningen av pensioner m.m. till basbeloppsindex samt ändrade upptrappningsregler för räntebidrag är exempel på sådana indexförändringar.

Tabell 43. Besparingarnas fördelning på automatikgrupper budgetåret 1986/87 i fasta priser

	Miljarder kr.
Fullständig automatik	*21,1*
varav – indexstyrda eller likartade	18,8
– aktivitetsstyrda	2,3
Pris- och löneomräkning	*0,8*
Separata beslut	*3,4*
varav – transfereringar till hushåll	1,5
– konjunkturkänsliga anslag, strukturpolitik	0,7
– övrigt	1,2
Taxeförändringar (inkl. hyreshusavgift)	*1,7*
Summa	**27,0**

9.6 Indirekta effekter av besparingar

Statsfinansiella besparingar återverkar på olika sätt på samhällsekonomin. Genom att den statsfinansiella utvecklingen i sin tur är beroende av förändringar i samhällsekonomin är det av naturliga skäl inte möjligt att beräkna de slutliga finansiella konsekvenserna av besparingarna för statsbudgetens del. Den typ av effekter det kan handla om kan schematiskt illustreras med några exempel. En minskning av offentlig konsumtion ger direkt minskade mervärdeskatteinkomster. Offentlig konsumtion omfattar även offentliganställdas löner. Görs beräkningstekniskt antagandet att ingen alternativ sysselsättning föreligger skulle en minskning av antalet offentliganställda medföra minskade inkomster av dels löneskatter, dels direkta inkomstskatter. På samma sätt leder minskade transfereringar till hushåll till minskad privat konsumtion och därmed produktion. Detta innebär lägre sysselsättning i näringslivet och därmed lägre statsinkomster. Ökad arbetslöshet orsakar automatiskt högre utgifter för arbetslöshetsunderstöd och kan ställa krav på större insatser av sysselsättningsskapande åtgärder. Antag att man vill spara in 100 milj. kr. på transfereringar till hushåll. Därmed kan produktionen tänkas falla med netto 70 milj. kr. Av detta är lönekostnaden ca 35 milj. kr., varav ca 20 milj. kr. skulle ha betalats i skatt. Om arbetslöshetsunderstödet ökas med 20 milj. kr. återstår av den ursprungliga besparingen 60 milj. kr. Det bör betonas

att siffrorna enbart är avsedda att illustrera effekterna och inte angivna i avsikt att mäta bortfallet.

Minskningar i *offentlig konsumtion och investering* innebär minskad produktion, inte bara för det direkta konsumtionsbortfallet, utan också för leverantörer i bakomliggande led. Den totala effekten kan bli mycket större än den ursprungliga. Antag att staten vill skära ner sina försvarsinvesteringar. Det drabbar då produktionen av försvarsmateriel med hela sitt belopp. För underleverantörerna av utrustning minskar beställningarna och deras underleverantörer kommer också att få skära ner sin produktion. Totalt kan produktionsminskningen, om inget importläckage förekommer, komma att utgöra ett belopp som betydligt överstiger den ursprungliga besparingen. Detta är vad som i vissa sammanhang brukar kallas multiplikatoreffekten.

Även minskningar av transfereringar till privata sektorn har multiplikatoreffekter men i lägre grad. Detta beror på de indirekta effekter som belyses nedan.

Minskade *transfereringar till hushåll* leder till minskad privat konsumtion och därmed till minskad produktion med ett belopp som är högre än det ursprungliga. Detta illustreras med följande exempel. En minskning av transfereringarna till hushåll på 100 milj. kr. får en neddragande effekt på produktionen med 70 milj. kr. vid en marginell importbenägenhet på 30%. Genom att flera led av underleverantörer berörs kan produktionsbortfallet belöpa sig till ett påtagligt högre belopp. Denna depressiva effekt kan dock i högre eller lägre grad motverkas om besparingen t. ex. leder till att statens upplåning kan minskas vilket stimulerar ekonomin.

Transfereringar till företag har givetvis en hög multiplikator då det är frågan om direkt produktionsstimulerande bidrag. Om transfereringarna avser krisbranscher torde dock multiplikatoreffekten vara lägre med tanke på det låga förädlingsvärde som normalt kännetecknar dessa branscher. Även *transfereringar till utlandet* har BNP-stimulerande effekter till den del u-landsbiståndet återkommer som beställning till svensk industri. *Ränteutbetalningar* däremot har en ytterst liten stimulerande effekt på BNP. Det beror på att en stor del av räntan enbart avser att hålla kapitalet intakt.

10 Utombudgetära utgifter

10.1 Allmänt

Utgångspunkter

Beslut som fattas av riksdag, regering eller statliga myndigheter kan leda till att utgifter uppkommer i samhället utan att dessa direkt kommer till utryck på statsbudgeten. Dessa utgifter kan därför betecknas som utombudgetära utgifter (eng. off-budget expenditure). Enligt en vanlig definition

menas med utombudgetära utgifter/kostnader *sådana finansiella kostnader som uppkommer i samhället till följd av statliga beslut, men som inte direkt framgår av statsbudgetens utgiftssida.* Den följande beskrivningen syftar inte till att i kvantitativa termer ange omfattningen av sådana utgifter utan snarare att belysa olika fall då utombudgetära effekter uppkommer. De utombudgetära utgifterna kan, i syfte att underlätta en vidare analys, delas in i fem huvudgrupper:

- *Skatteutgifter* (eng. tax expenditure). Begreppet är svårt att definiera entydigt. I vid mening kan begreppet sägas avse avvikelser från grundläggande skatteskala eller regelstruktur t. ex. i form av särskilda avdrag, vilket leder till skattelättnader för vissa grupper av skattebetalare och till minskade skatteintäkter för staten eller kommunerna. Denna definition är dock svår att ange i mera operativa termer.
- *Statliga lån och lånegarantier.* Staten kan behöva ta upp ytterligare lån för att finansiera sin utlåningsverksamhet. Kostnaderna för att ta upp ytterligare lån eller bevilja garantier är ofta av en storlek som inte motsvaras av de framtida intäkterna. Merkostnaderna kan sägas vara utombudgetära i den mån de inte prövas särskilt i samband med att medel för lån anvisas och kreditgarantiramar fastställs.
- *Statlig reglering och normgivning.* Inte sällan innebär denna reglering eller normgivning att kommunal och privat sektor åläggs vidta kostnadskrävande åtgärder. Alternativet till att staten över statsbudgeten åtar sig en direkt utgift för att få en viss åtgärd utförd kan vara att ålägga den kommunala eller den privata sektorn att vidta åtgärder med egna medel. I det första fallet kommer finansieringen av åtgärderna till uttryck på statsbudgeten, medan det i det senare fallet blir fråga om utombudgetära utgifter.
- *Statligt företagande.* Verksamheten i affärsverken, uppdragsmyndigheterna och de statliga bolagen leder till utgifter som oftast endast delvis kontrolleras inom ramen för budgetprocessen. Uppkommande utgifter som måste täckas över statsbudgeten registreras i många fall först med viss eftersläpning (t. ex. i form av inträffade förluster). Det statliga företagandet undergår sällan samma finansiella kontroll från statsmakternas sida som myndigheterna.
- *Offentliga fonder utanför statsbudgeten.* I flera offentliga verksamheter kanaliseras såväl inkomster som utgifter över fristående fonder. Inkomster, utgifter samt fondernas förvaltning regleras helt genom statliga beslut, men verksamheten kommer inte alls eller i ringa utsträckning till uttryck på statsbudgeten.

Val av styrmedel

Såväl utgifter över statsbudgeten som utombudgetära utgifter har sin grund i en strävan från statsmakternas sida att få vissa åtgärder utförda eller att reglera ekonomiska förhållanden i samhället, t. ex. att fördela

ekonomiska resurser. Valet mellan att försöka nå uppsatta mål genom direkta statsutgifter eller med utombudgetära medel är dock inte betydelselöst ur en rad aspekter:

- Den sedvanliga ekonomiska eller politiska kontrollen underlättas när det gäller direkta statsutgifter, medan utombudgetära utgifter i större utsträckning ligger utanför denna kontroll. I en del fall kan det vara motiverat att frigöra statlig verksamhet från direkt politisk eller ekonomisk kontroll. Detta gäller i varierande grad för det statliga företagandet, där snabb och fortlöpande teknisk anpassning och marknadsanpassning kan försvåras av en direkt anknytning till den politiska beslutsprocessen. Mycket av kommunernas verksamhet är sådan som statsmakterna med angivande av allmänna mål eller riktlinjer har anförtrott de kommunala självstyrande organen att utföra utifrån de skilda lokala förutsättningarna. Denna decentralisering av beslutsfattandet motsvaras av att verksamheten inte alls eller endast delvis finansieras över statsbudgeten.
- Ökade utgiftsåtaganden över statsbudgeten uppfattas ofta som en utökning av den offentliga sektorn. Beslut som leder till utombudgetära utgifter kan innebära att man uppnår samma primära mål som med direkta statsutgifter, men det uppfattas inte alltid som en utbyggnad av statsverksamheten.
- En direkt utgift över statsbudgeten belastar samtliga skattebetalare, medan kostnaderna t. ex. för statlig reglering oftast läggs på en mindre grupp. Utgifter från offentliga fonder belastar dem som svarar för avgifterna till fonderna, vilka oftast utgör en mindre grupp än samtliga skattebetalare. Valet mellan direkta statsutgifter och utombudgetär finansiering kan således innebära fördelningsmässiga implikationer. Inte heller skatteutgifter och utgifter över statsbudgeten är ur fördelningsmässig synpunkt rena substitut även om de får samma saldoeffekt. Normalt innebär t. ex. progressivitet i skatteskalan att värdet av nedsatt skatt blir större för höginkomsttagare.
- Genom att vissa utgiftsåtaganden kanaliseras över fristående fonder kan man till del frigöra statsbudgeten från inverkan av konjunkturella eller demografiska fluktuationer.

Ett val mellan att få en åtgärd till stånd via direkta statsutgifter eller med utombudgetär finansiering bör således innefatta en rad ekonomiska och politiska överväganden, t. ex. vilket som är det mest effektiva sättet från resursförbrukningssynpunkt, om åtgärden bör utföras inom eller utanför den offentliga sektorn, vilka som bör tjäna på åtgärden och vilka som bör bära kostnaden för den etc. Det torde råda allmän enighet om vikten av att sådana valsituationer uppmärksammas och blir föremål för övervägande.

Utombudgetära utgifter i långtidsbudgeten

Skälen till att ta upp utombudgetära utgifter till behandling i långtidsbudgeten är flera. För det första utgör långtidsbudgeten ett underlag för analys av de statsfinansiella förutsättningarna på medellång sikt och är därigenom ett underlag vid utformningen av budgetpolitiken för de närmarste åren. De utombudgetära utgifterna uppgår till mycket stora belopp och kan bl. a. därför antas ha en betydande inverkan på det ekonomiska beteendet i samhället i övrigt. Långtidsbudgeten har också sedan tidigare omfattat en redovisning av utvecklingen för några områden som i en eller annan utsträckning står under statlig kontroll utan att redovisas på statsbudgeten. Detta gäller t. ex. socialförsäkringssektorn, kommunsektorn m. m.

Vidare kan nämnas att de utombudgetära utgifterna svarar för en växande del av de utgiftsåtaganden som uppkommer till följd av statliga beslut. Detta är en utveckling som pågått under decennier. I ett pressat statsfinansiellt läge kan det finnas skäl att anta att tendensen att välja utombudgetär finansiering ökar. Det är mot denna bakgrund angeläget att man strävar efter att åstadkomma en mer samlad och fullständig redovisning av den statliga ekonomiska aktiviteten utanför statsbudgeten.

Ett annat viktigt motiv är att statliga beslut som leder till utgifter utanför statsbudgeten inte sällan har långsiktiga konsekvenser. Dessa kan i sin tur leda till effekter på statsbudgeten. Ett beslut om att öka utnyttjandet av en offentlig fond kan t. ex. få till följd att avgifterna till fonden senare kan behöva höjas för att dess realvärde skall kunna bevaras. Detta kan då inverka på uttaget av andra avgifter och skatter.

En mer fullständig redovisning av utombudgetära utgifter kan också ha det värdet att den pekar på vikten av att inte enbart fokusera kommande besparingssträvanden på statsbudgetens utgiftssida. En sådan redovisning understryker betydelsen av att i besparingssammanhang och utgiftsprövningen i övrigt analysera såväl effekter på statsbudgetens utgiftssida som dess inkomstsida samt utgifter utanför statsbudgeten, bl. a. med avseende på samhällsekonomisk kostnad och nytta.

I de följande avsnitten görs en översiktlig genomgång av de skilda utombudgetära utgiftstyper som tidigare har berörts. Möjligheterna att göra en systematisk genomgång är f. n. små bl. a. på grund av att tillgången till kvantitativa utgifter är begränsad. Redovisningen syftar bl. a. till att exemplifiera omfattningen och betydelsen av de utombudgetära utgifterna samt hur de utombudgetära mekanismerna verkar.

10.2 Skatteutgifter

Skatteutgifter kan ha formen av befrielse från skatteplikt, särskilda avdrag i skatteunderlaget i olika skatteslag, reduktioner i den skatt som framräknats efter fastställande av skatteunderlag, särskilda skatteskalor eller möjlighet att skjuta upp beskattning. Mätningar av värdet av enskilda

och totala skatteutgifter innebär betydande problem, vilket bl. a. hänger samman med att det är svårt att ange vad som skall anses vara grundläggande skatteskala eller regelstruktur. Reglerna för avdrag och skattereduktioner kan vidare vara mer eller mindre fasta och således i betydande grad bli föremål för olika tolkningar i olika instanser. Vidare kan man konstatera att ett ändrat skatteuttag när det gäller en viss typ av skatt kan få effekter på uttaget av andra typer av skatter eller avgifter. Svårigheterna att ta hänsyn till interaktionen mellan skatteslagen ökar ju mer komplext skattesystemet är.

Omfattningen av olika avdrag får inte uppfattas som exempel på värdet av skatteutgifter i inkomstskattesystemet. Enligt internationell praxis brukar inte avdrag för inkomsternas förvärvande räknas som skatteutgifter. Som exempel kan nämnas att i inkomstskattesystemet schablonbeskattas inkomst av fastighet och avdrag medges samtidigt för underskott i denna förvärvskälla. Detta underskottsavdrag räknas således till den grundläggande regelstrukturen.

För budgetpolitiken är det främst av betydelse att beakta sådana avdrag som ges i stimulanssyfte och som skulle kunna motsvaras av ett statligt bidrag eller som från statsbudgetsynpunkt kan jämställas med ett sådant. Det kan t. ex. gälla det extra avdraget för folkpensionärer eller investeringsavdragen för rörelseidkare. Många gånger representerar sådana avdrag betydande belopp, t. ex. kan värdet av de särskilda avdragen för maskininvesteringar och byggnadsinvesteringar uppskattas till totalt ca 2,2 miljarder kr. för taxeringsåret 1981. I beskrivningen av utvecklingen för vissa ändamål (avsnitt 4) har lämnats en del andra exempel på avdragsmöjligheter.

Som underlag för ställningstaganden i enskilda fall har en redovisning av de totala skatteutgifterna, oavsett hur de definieras, ett begränsat värde. Det viktigaste syftet med att observera förekomsten av skatteutgifter och statsbudgeteffekterna av dessa torde vara att detta i vissa fall möjliggör en rationell avvägning i valet mellan inkomstreduktion och utgiftsökning.

Ovanstående hindrar dock inte att det bl. a. av pedagogiska skäl kan finnas anledning att i vissa sammanhang, t. ex. i budgetförslaget och i långtidsbudgeten, följa utvecklingen av skatteutgifterna. Detta förutsätter dock att mera allmänt accepterade och operativa definitioner och avgränsningar kan utvecklas.

En effekt av förekomsten av skatteutgifter som också bör observeras är att konsumtionsmönster och konkurrensförhållanden kan påverkas vid förändringar av skattesatser i skilda skatteslag. Skatteutgifter kan, som tidigare nämnts, ha formen av skattebefrielse, t. ex. i mervärdeskattesystemet för en viss typ av tjänster. Förändras skattesatserna så förändras också den relativa förmånen av skattebefrielsen genom att förhållandet till skattebelagda tjänster påverkas.

10.3 Statliga lån och kreditgarantier

Lån

Den statliga långivningen redovisas i betydande utsträckning över statsbudgetens utgiftssida på så sätt att medel för nya lån för skilda ändamål anvisas på reservationsanslag medan inflytande räntor och amorteringar redovisas på inkomsttitel. Tidigare redovisades utlåningen ofta netto, dvs. medel för nya lån med avdrag för beräknat inflytande medel från räntor och amorteringar. Den nu tillämpade principen kan sägas bättre återspegla statens ekonomiska aktivitet, samtidigt som den samlade ekonomiska effekten för låntagarna kan sägas bli överskattad.

Budgetåret 1982/83 beräknas den totala utlåningen över anslag på statsbudgeten till ca 12 miljarder kr., för ett 100-tal skilda ändamål. De mer betydande ändamålen är:

	Milj. kr.
Bostadsbyggande	6250
Studiemedel	3112
Energisparlån för bostäder	682
Lokaliseringslån	500

Till ovan nämnda belopp kan komma förbrukning på äldre ej fullt utnyttjade låneanslag oftast avseende industripolitiska åtgärder. Vidare kan posten Tillkommande utgiftsbehov komma att utnyttjas för lån.

För samma budgetår beräknas de till följd av amorteringar inflytande medlen till ca 3 miljarder kr. Att gapet mellan nyutlåning och inflytande medel från tidigare beviljade medel är så stort beror i första hand på att den statliga utlåningen över statsbudgeten ökat under senare år. Det totala värdet av utestående fordringar på statliga lån, inklusive lån från fonder utanför statsbudgeten, uppgick vid utgången av budgetåret 1980/81 till ca 86 miljarder kr., vilket kan jämföras med utlåningen fem år tidigare, ca 46 miljarder kr. För vissa lån gäller dessutom att skulderna kan avskrivas efter viss tid om låntagaren inte bedöms klara bördan av återbetalning.

Flera av de större lånen har mycket förmånliga villkor för låntagarna genom låga räntesatser och långa amorteringstider, vilket snabbt leder till en real urholkning av statens fordran. Detta gäller t. ex. för bostadslånen och studiemedlen.

Även från offentliga fonder utanför statsbudgeten förekommer utlåning i betydande utsträckning. Detta gäller särskilt AP-fonderna. Syftet med utlåningen från AP-fonderna är i första hand att bevara fondernas reala kapitalvärde. Vidare har utlåningen från AP-fonderna kommit att bidra med krediter till framför allt bostadsbyggandet.

Sett ur ett bokföringstekniskt perspektiv motsvaras statliga lån till kommunal eller privat sektor av en fordran på låntagarna som förväntas ge framtida inkomster. Med hänsyn till de effekter som beskrivits ovan finns

det dock skäl att inte enbart anlägga ett bokföringsmässigt synsätt på den statliga utlåningen.

Utombudgetära effekter av den statliga utlåningen kan uppkomma framför allt genom att staten i sin tur kan behöva öka sin upplåning till kostnader som överstiger framtida intäkter. Detta inträffar när lånen ges på mycket förmånliga villkor, t.ex. låg ränta, långa amorteringstider samt möjligheter att efter viss tid få lånen avskrivna. Statliga lån tillkommer ofta i det syftet att statsmakterna önskar stödja en viss typ av verksamhet som bedöms ha ett särskilt värde från samhällets synpunkter. Det kan därvid finnas ett subventionselement med i långivningen som inte framgår av statsbudgetens utgiftssida och inverkar på inkomstsidan med viss eftersläpning. Subventionen kan då betraktas som en utombudgetär effekt i den mån som den inte prövats vid beslutstillfället utan först senare påverkar statsbudgeten som en oförutsedd kostnad.

Kreditgarantier

Beträffande statliga kreditgarantiåtaganden gäller att dessa inverkar direkt på statsbudgeten först då staten av skilda skäl tvingas infria sina åtaganden.

Under senare år har de av staten utställda garantierna ökat mycket kraftigt i omfattning. Under de senaste fem budgetåren ökade de från knappt 30 miljarder kr. till drygt 63 miljarder kr., eller i genomsnitt med ca 22 % per år. En närmare redovisning av garantigivningens omfattning och utveckling lämnades i 1982 års budgetproposition. Därvid behandlades även vissa effekter av garantigivningen på kreditmarknaden.

Utombudgetära effekter i samband med kreditgarantier uppkommer på flera sätt. Detta kan bli fallet t.ex. om förlustriskerna inte har kunnat bedömas på ett adekvat sätt i arbetet med statsbudgeten. I en vidare mening kan utombudgetära effekter också sägas vara att verksamheter och projekt som inte uppfyller rekvisiten för statlig kreditgaranti kan komma att trängas ut från kreditmarknaden även om de från företagsekonomisk synpunkt har förutsättningar för en högre avkastning.

10.4 Statlig reglering och normgivning

Bakgrund

Genom lagstiftning och utfärdande av förordningar reglerar riksdagen resp. regeringen kommuners, företags, privatpersoners m.fl. agerande bl.a. i ekonomiska sammanhang. Statliga myndigheter utfärdar föreskrifter, råd och anvisningar i samma syfte. Inte sällan innebär denna reglering eller normgivning att kommunal och privat sektor förutsätts göra ekonomiska åtaganden. I en del fall har regler som endast gäller internt inom statsförvaltningen blivit normerande även för kommunal och privat sektor. Exempel på detta är det statliga resereglementet som ofta ligger till grund för reseersättningar m.m. inom kommuner och företag.

Det kan finnas vissa skäl att anta att statlig reglering som ett alternativ till utgifter över statsbudgeten används för att få åtgärder vidtagna särskilt i ett pressat statsfinansiellt läge. Förutom ökade svårigheter att frigöra resurser för nya utgiftsåtaganden inom ramen för statsbudgeten, kan det bredare socialekonomiska perspektiv som anlagts i samhällsdebatten under det senaste decenniet vara en orsak till att statlig reglering har ökat. Detta har kommit till uttryck särskilt på områden som miljövård, trafiksäkerhet, arbetsmiljö och på handikappområdet.

Att mäta de totala ekonomiska konsekvenserna av sådana statliga bestämmelser som ålägger allmänheten eller icke statliga organ att vidta åtgärder som kräver en resursinsats torde vara en närmast omöjlig uppgift. De regelkomplex som finns är många och ofta mycket omfattande. Det torde också i många fall vara svårt att bedöma i vilken omfattning åtgärder skulle ha kommit till stånd, om den statliga regleringen uteblivit. Detta försvårar mätningen ytterligare. Svårigheterna att identifiera och mäta konsekvenserna innebär också stora problem att klarlägga de fördelningsmässiga effekterna, dvs. vilka kategorier som drar nytta av normgivningen och vilka som slutligen får bära kostnaderna. Några exempel som visar hur utombudgetära mekanismer verkar vid statlig reglering skall dock ges här. Det bör dock betonas att exemplen enbart avser vissa mekanismer och inte utgör någon värdering av regleringens för- och nackdelar.

Skolväsendet

För genomförande av undervisningen i grund- och gymnasieskolan samt den kommunala vuxenutbildningen ger staten bidrag till kommunerna. Bidragen är avsedda att täcka kostnaderna för lärarlöner medan kommunerna står för kostnader för lokaler, skolmåltider, skolskjutsar, annan personal än lärare och även huvuddelen av kostnaderna för undervisningsmateriel, m. m.

Förutom beslut om ekonomiska resurser i form av bidrag från staten beslutas på central statsmaktsnivå om mål och riktlinjer och i princip tim- och kursplaner för undervisningen. Detta kommer till uttryck i författningar av olika slag som för skolväsendet totalt är mycket omfattande. I hög utsträckning är dessa författningar styrande för den kommunala ambitionsnivån för skolorganisationen och därmed de kommunala utgifterna, som senare redovisas, har en betydande minskning av detaljregleringen inom skolområdet skett under senare år.

Grundskolan är obligatorisk och därmed inte påverkbar i volym för kommunerna. Beslut om dimensionering av gymnasieskolan fattas årligen av riksdagen. Sysselsättningssituationen för ungdomarna har dessutom inneburit att särskilda arbetsmarknadspolitiska insatser har gjorts inom ramen för gymnasieskolan. Dessa beslut påverkar direkt de kommunala kostnaderna.

Statsbidragen till driften av grund- och gymnasieskolan uppgick för

budgetåret 1980/81 till knappt 15 miljarder kr. I de schablonmässiga beräkningar av de totala kostnaderna för ungdomsskolan som har gjorts uppskattas de kommunala kostnaderna vara lika stora som de statliga. Samhällets totala kostnader för denna verksamhet uppgick således till ca 30 miljarder kr. under nämnda budgetår.

Byggnormen

Svensk Byggnorm är statens planverks tillämpningsföreskrifter till byggnadsstadgan (SFS 1959: 612), som innehåller bestämmelser om byggnaders utförande och om tillsynen över byggandet. Bestämmelserna och tillämpningsföreskrifterna gäller byggnaders säkerhet, hygien och trevnad. Olika krav ställs på t. ex. byggnaders konstruktion, brandskydd, energihushållning och installationer. Prövningen görs av de kommunala byggnadsnämnderna i samband med byggnadslovsprövningen.

Byggnormen är ett exempel på statlig reglering som har stora ekonomiska konsekvenser, varav endast en mindre del faller direkt på statsbudgeten. Den del som påverkar statsbudgeten avser om- och nybyggnad av bostadshus med statliga lån och räntebidrag. Resterande del finansieras genom prioriterade bottenlån och s. k. topplån. Enligt byggnadsstadgan skall föreskrifter av icke oväsentlig ekonomisk betydelse fastställas av regeringen för att bli gällande.

Kontrollfunktioner m. m.

Tidigare har den statliga regleringen ofta haft formen av mer eller mindre detaljerade bestämmelser. Numera finns det en klar tendens att vid ny lagstiftning och vid genomgripande ändring av gammal lagstiftning utfärda s. k. ramlagar. Sådana lagar innehåller oftast endast mål och riktlinjer. Exempel på ramlagar är miljövårdslagen och den föreslagna s. k. hälso- och sjukvårdslagen som ersätter en rad äldre, mera detaljstyrande lagar. Lagarnas närmare innehåll konkretiseras ofta genom centrala förvaltningsmyndigheters föreskrifter, råd och anvisningar eller genom praxis.

Det finns flera orsaker till denna utvecklingstendens. Ett skäl torde därvid vara att förhållandena i samhället skiftar så snabbt att ansvariga myndigheter bedömts bäst skickade och har större resurser att fortlöpande anpassa bestämmelserna. När lagstiftningen riktar sig mot verksamheter som står utanför statsförvaltningen kan det dessutom vara ett viktigt skäl för ramlagar att dessa i princip medger större frihet för de verksamhetsansvariga att utföra verksamheterna efter de förutsättningar som gäller i det enskilda fallet. Detta förutsätter dock att statliga myndigheter inte utfärdar sådana detaljföreskrifter att handlingsfriheten begränsas utöver vad som har varit avsett vid lagstiftningens tillkomst.

I syfte att kontrollera att de centrala myndigheternas närmare reglering inte leder till ökade direkta eller indirekta kostnader i den verksamhet som

berörs utfärdades år 1970 den s. k. begränsningskungörelsen. Avsikten är att denna i första hand skall bidra till att begränsa utgiftsexpansionen. Nya och ändrade regler som i mer väsentlig grad kan leda till direkta eller indirekta kostnadsökningar i den berörda verksamheten skall enligt kungörelsen underställas regeringens prövning.

Enligt sin instruktion har riksrevisionsverket till uppgift att följa myndigheternas tillämpning av begränsningskungörelsen.

När det gäller reglering som inverkar på kommunernas kostnader finns också den s. k. stat-kommun-gruppen, en arbetsgrupp med företrädare för staten, kommunerna och landstingen, som bl. a. har till uppgift att granska den statliga regleringen av den kommunala sektorn.

Även i övrigt har åtgärder vidtagits i syfte att minska den statliga detaljregleringen för kommuner och landsting. Kommunallagsreformen år 1977 karaktäriseras av att kommunerna och landstingskommunerna ges stor frihet att anpassa sin verksamhet till lokala förhållanden.

I enlighet med kommunallagsreformens intentioner har också betydande begränsningar gjorts i detaljregleringen på flera andra områden. Vad gäller skolväsendet har t. ex. skett en långtgående decentralisering av besluten om undervisningens organisation och användning av anvisade resurser. Fr. o. m. budgetåret 1978/79 är statsbidraget till driften av grundskolor schabloniserat. Det innebär att statsmakterna fastställer resurser och innehåll för undervisningen, medan kommunerna i hög utsträckning själva organiserar genomförandet.

Även vad gäller byggnormen har gjorts vissa förenklingar. Ändringar av normen görs numera i huvudsak samlat vid enstaka tillfällen efter längre tidsintervall (minst 5 år). Den senaste större revideringen gjordes år 1980. Planverket hade då föreberett sina förslag i sex olika intressegrupper, vilka bl. a. hade till uppgift att analysera kostnadskonsekvenserna, såväl vad avser byggandet som beträffande administrationen. Vidare remitterades förslagen till olika organ inom byggnadsväsendet samt berörda myndigheter.

I planverkets underlag och i den fortsatta beredningen gjordes olika kostnadsberäkningar av kostnadseffekterna i olika led.

Ett annat exempel på kostnadsberäkningar av detta slag har redovisats av den särskilda arbetsgruppen om kommunernas ekonomi (KEA). Denna består av företrädare för regeringskansliet och de båda kommunförbunden. KEA har bl. a. redovisat kalkyler över de förändringar i resursförbrukningen som är att hänföra bl. a. till av statsmakterna fattade reformbeslut och andra bindningar samt redovisat skilda faktorer som inte kunnat kvantifieras men som leder till ökade kostnader.

Vissa åtgärder har således vidtagits under senare år för att begränsa de ekonomiska effekterna av statlig detaljreglering på bl. a. det kommunala området, vilket också blir föremål för en total prövning från statsmakternas sida i syfte att, med beaktande av den kommunala självstyrelsen, anpassa volymexpansionen till samhällsekonomiskt godtagbara ramar.

Prövningen av utombudgetära utgifter som följer av statlig reglering är dock i det enskilda fallet fortfarande begränsad i jämförelse med den utgiftsprövning som sker vad gäller statsbudgeten. Gjorda uttalanden av statsmakterna tyder dock på ett ökat intresse för dessa problemställningar. Inte minst gäller detta utvecklandet av kontrollfunktioner. Vikten av att få en mer samlad bild av den statliga regleringens totala effekter betonas också. Såvitt nu kan bedömas är dock de kalkylmässiga problemen betydande härvidlag.

10.5 Statligt företagande

Affärsverken hade under år 1980 en omsättning på 32,7 miljarder kr. Ett stort antal andra myndigheter bedriver verksamhet på uppdragsbasis som service till privata företag, privatpersoner och andra statliga myndigheter. Omsättningen i de avgiftsbelagda delarna av dessa myndigheters verksamhet uppgick budgetåret 1979/80 till ca 3,8 miljarder kr. De statliga aktiebolagen hade under år 1980 en omsättning på totalt 71,7 miljarder kr. exkl. omslutningen i de statliga kreditinstituten.

Såväl för de affärsdrivande verken som för uppdragsmyndigheterna gäller att statsmakterna ställer en lång rad krav vad avser redovisningsprinciper, taxesättning, konsolidering och förräntning av statskapitalet m. m. Affärsverken och uppdragsmyndigheterna är i regel inte föremål för samma noggranna budgetgranskning som förvaltningsmyndigheterna. De har ofta relativt stor frihet att besluta om investeringar samt om nya eller förändrade tjänster.

Inte heller verksamheten i de statliga bolagen står helt utanför budgetmässig kontroll. Det förekommer att anslag ges över statsbudgeten i form av lån eller bidrag för investeringar eller täckande av underskott. Vidare har statsmakterna insyn i och möjligheter till påverkan av verksamheten bl. a. genom styrelserepresentation.

Sammantaget kan dock sägas att en stor del av det statliga företagandet har klara utombudgetära drag i den meningen att verksamheten inte prövas i den ordinarie budgetprocessen.

Om man ser till utvecklingen över några år har expansionen i det statliga företagandet varit störst i de statliga bolagen. Därefter följer affärsverken, medan verksamhetsvolymen i uppdragsmyndigheterna snarast förefaller ha minskat. En slutsats av detta skulle kunna vara att de budgetpolitiska restriktioner som gäller för förvaltningsmyndigheterna också har fått effekt på uppdragsmyndigheterna medan affärsverken och de statliga bolagen har kunnat operera friare. Affärsverken och de statliga bolagen har en friare ställning just med hänsyn till att de i skiftande grad arbetar på en fri och konkurrensutsatt marknad. Verksamheten har, åtminstone vad gäller de statliga bolagen, andra primära syften än att tillhandahålla service åt myndigheter och allmänheten, nämligen att ge vinst samt erbjuda arbetstillfäl-

len. Det kan dock konstateras att om statsmakterna skulle sträva efter att påverka affärsverkens och de statliga bolagens verksamhetsvolym innehåller budgetprocessen i riksdag och regering begränsade möjligheter härtill.

10.6 Offentliga fonder utanför statsbudgeten

Det totala antalet offentliga fonder som förvaltas av statliga organ uppgick vid mitten av år 1981 till över 3 600. De allra flesta av dessa fonder har dock karaktären av donationsfonder för socialt understöd, stipendier och forskning. Den samlade behållningen på donationsfonderna torde uppgå till mellan 800 och 1 000 milj. kr. För övriga offentliga fonder, inkl. AP-fonderna kan den totala behållningen vid utgången av budgetåret 1980/81 uppskattas till närmare 190 miljarder kr.

Fonderna förvaltas av närmare 140 statliga organ.

I detta avsnitt skall redovisas några av de beloppsmässigt mera betydande offentliga fonder vars finansiering, förvaltning och utbetalningar regleras genom statliga beslut men i huvudsak saknar koppling till statsbudgetens utgiftssida. Därvid behandlas fonder inom socialförsäkringssystemet, vissa fonder inom energiområdet.

Fonder inom socialförsäkringssystemet

Av nedanstående sammanställning framgår behållningen på socialförsäkringens mera betydande fonder per den 30 juni 1981 samt utbetalningar av de mot dessa fonder svarande förmånerna under budgetåret 1980/81.

	Behållning Milj. kr.	Förändring i % från föregående budgetår
AP-fonderna		
– 1:a – 3:e fonderna	181 796	+ 11,2
– 4:e fonden	1 613	+ 17,6
Summa	**183 409**	**+ 11,2**
Folkpensionsfonden	1 321	± 0
Frivilliga pensionsförsäkringsfonden	538	+ 2,5
Arbetsskadefonden	947	+ 19,4
Fonden för delpensionsförsäkring	– 617 (skuld)	– 30,2
Särskilda yrkesskadefonden	13	± 0
Fonden för frivillig yrkesskadeförsäkring	33	± 0
Trafiklivräntefonden	98	16,6
Summa	**185 742**	**11,1**

Även när det gäller arbetslöshetsförsäkringen finns vissa medel avsatta, vilka kan tjäna som buffert vid tillfälligt ökat utnyttjande.

Socialförsäkringen finansieras till övervägande delen med avgifter. Dessa avgifter beräknas år 1982 uppgå till ca 84 miljarder kr. Av avgifterna redovisas endast ca 35% över statsbudgetens inkomstsida. Utgifterna beräknas för samma år till ca 102 miljarder kr., varav ca 41 miljarder kr.

redovisas över statsbudgetens utgiftssida. När det gäller folkpensioner, sjukförsäkring och arbetslöshetsförsäkring bekostas utgående förmåner till viss del med skattemedel, dvs. kostnaderna motsvaras ej helt av inflytande avgifter. Graden av avgiftsfinansiering är f. n. för folkpensioneringen ca 66 %, för sjukförsäkringen 85 % och för arbetslöshetsförsäkringen ca 33 %.

Fonder inom energiområdet

För *oljeersättningsfonden* har stödbehovet för åren 1981–1983 beräknats till 1 700 milj. kr. Fonden finansieras med en del av den särskilda beredskapsavgiften på olja. Någon behållning av betydelse vid utgången av budgetåret 1980/81 fanns inte eftersom tillförseln av avgifter till riksgäldskontoret, som är fondförvaltare, påbörjades först i november 1980.

Energiforskningsfonden tillförs medel för finansiering av energiforskningsprogrammet som har tilldelats en ram om 1 400 milj. kr. för budgetåren 1981/82–1983/84. Även denna fond finansieras med en del av den särskilda beredskapsavgiften på olja.

Oljeprospekteringsfonden finansieras också via den särskilda beredskapsavgiften på olja. Behållningen vid utgången av budgetåret 1980/81 var 114 milj. kr.

Rundradiorörelsens fond

Sveriges Radio-koncernens (SR) verksamhet finansieras med avgiftsmedel som tillförs radiofonden. Fondens medel ligger helt utanför statsbudgeten och finansierar, förutom SR:s drift- och bygganslag även televerkets drift- och investeringsmedel. Fonden förvaltas av riksgäldskontoret som därigenom har möjlighet att, i mån av överskott från fonden, finansiera andra åtaganden med fondmedel genom lån.

Riksdagen fastställer årligen hur stort belopp SR och televerket får rekvirera ur fonden. På denna bas får SR därutöver rekvirera medel enligt särskilda regler. Avgiftshöjningar måste göras löpande för att täcka inflationskostnader och av statsmakterna fastställd ambitionsnivå för koncernens verksamhet. Riksdagen har beslutat att avgiften får höjas tidigast den 1 juli 1983. Avgiften är kopplad till innehav av televisionsmottagare.

Ur fonden rekvirerade budgetåret 1980/81 SR och televerket totalt drygt 1,8 miljarder kr. Behållningen per den 30 juni 1981 uppgick till 27 milj. kr. och beräknas, med avgiftshöjning fr. o. m. den 1 april 1981, per den 1 juli 1982 uppgå till ca 130 milj. kr. exkl. de effekter den s. k. TV-pejlingen kan medföra.

10.7 Slutsatser och kommentarer

Att utgifter kan uppkomma i samhället till följd av statliga beslut utan att detta kommer fram på statsbudgetens utgiftssida är i och för sig ett känt

förhållande. Vid utgiftsprövningen i riksdag, regering och statliga myndigheter görs också ofta bedömningar och beräkningar av utombudgetära utgifter. Detta görs dock med varierande grad av noggrannhet, bl. a. beroende av vilket statistiskt underlag m. m. som föreligger. Nya utgiftsåtaganden över statsbudgeten kommer till uttryck på ett tämligen samlat och överskådligt sätt, t. ex. som en ökning på statsbudgetens utgiftssida, försämrat budgetsaldo, ökad statlig upplåning etc. Det finns skäl att anta att detta bidrar till en mer restriktiv inställning till nya utgiftsåtaganden över statsbudgeten än till åtgärder som finansieras på annat sätt. De utombudgetära utgifterna tenderar mer att "försvinna i mängden". Detta torde bero bl. a. på att det har saknats adekvata beräkningsmetoder samt samlade och överblickbara redovisningar av de utombudgetära utgifterna.

Den föregående beskrivningen av skilda typer av utombudgetära utgifter syftar till att ge en mycket översiktlig redovisning. Av denna redovisning framgår, att utombudgetära effekter förekommer i ett stort antal fall samt att de utombudgetära utgifterna sammantaget torde svara för mycket stora belopp.

Att statliga beslut verkställs av organ som står utanför den direkta budgetstyrningen och kontrollen bygger bl. a. på tanken att det för vissa verksamheter finns anledning att eftersträva en större flexibilitet vad gäller anpassning till omvärlden. En genomgripande omläggning för att lägga in utombudgetära utgifter i den ordinarie statsbudgeten torde i många fall leda till oönskad komplexitet och byråkrati.

Beträffande *skatteutgifterna* kan sägas att dessa direkt påverkar statsbudgetens inkomstsida. Av speciellt intresse är att observera de fall då utbytbarhet kan föreligga mellan åtgärder på budgetens utgiftssida resp. skatteutgifter. Som tidigare har antytts kan en bättre beskrivning och kalkylering av vissa skatteutgifter bidra till att förbättra överblickbarheten och underlätta val av handlingsalternativ. Detta är i stor utsträckning ett metodmässigt problem.

Statliga lån och kreditgarantier har uppenbara direkta statsbudgeteffekter. Statsbudgeten ger redan i dag på detta område en god uppfattning om statens ekonomiska aktivitet, brutto. Däremot torde det finnas vissa möjligheter att i ökad utsträckning ge en samlad beskrivning av nettoeffekterna på statsbudgeten, bl. a. vad avser statens totala kostnader för nya lån, inkl. kostnaderna för den statliga upplåningen samt framtida intäkter av räntor och amorteringar. Vissa beskrivningar görs redan i dag av de sekundära effekterna, dvs. lånens och garantiernas inverkan på den allmänna kreditmarknaden. Som framgår av det tidigare finns dock betydande svårigheter när det gäller att entydigt värdera dessa effekter.

Den statliga regleringen och normgivningen är mycket omfattande. Det finns en lång rad bestämmelser som styr beteendet i kommunal och privat sektor. En kartläggning av effekterna av sådana gällande regelsystem och normer från finansiell synpunkt torde därför visa sig vara en närmast

omöjlig uppgift. Detta hindrar dock inte att man på områden där de ekonomiska konsekvenserna bedöms som mycket omfattande, med beaktande av vad som bör gälla vad avser reglernas ändamål, rättssäkerhets- och rättviseaspekter, även framgent kan göra särskilda översyner i syfte att förenkla, anpassa och förbilliga de åtgärder som krävs enligt resp. regelkomplex. Sådana särskilda översyner har gjorts och pågår. Vissa centrala organ, t. ex. riksrevisionsverket, gör också fortlöpande granskningar och föreslår förändringar. Även i övrigt torde det framöver komma att ställas ökade krav på redovisning av finansiella konsekvenser av ny lagstiftning och annan reglering. Riksdagen har t. ex. ålagt regeringen att i propositioner av riktlinjekaraktär redovisa de ekonomiska konsekvenserna.

När det gäller *det statliga företagandet* har det nämnts att dessa till stor del kommer till uttryck på statsbudgeten eller i anslutning till denna. Som framgår av det tidigare har mycket av det statliga företagandet medvetet lagts utanför budgetkontrollen med hänsyn till kraven på särpräglad kompetens hos de verksamhetsansvariga, affärsmässighet och marknadsanpassning. Att tillskapa kontrollfunktioner genom närmare anknytning till budgetkontrollen kan få betydande negativa effekter. Ingående redovisningar lämnas redan i dag till riksdagen och allmänheten i flera sammanhang.

De offentliga fonderna utanför statsbudgeten representerar ett betydande kapital och de årliga inbetalningarna och utbetalningarna är också mycket omfattande. I de flesta fall finansieras utgifterna med enbart avgiftsmedel.

Socialförsäkringssystemet svarar för en stor del av de utgifter som regleras genom statliga beslut, bl. a. genom att det på ett eller annat sätt omfattar nästan alla som vistas i landet. Relativt små förändringar i de skilda förmånsslagen kan därför få stora konsekvenser för de totala utgifterna i absoluta tal. De direkta effekterna på statsbudgetens utgiftssida är varierande och är ofta mycket begränsade. De direkta effekterna på samhällsekonomin och statsbudgeten kan emellertid bli betydande. I den mån ökade utgifter, till följd av förändrade regler, ändrade demografiska förhållanden m. m., leder till en urholkning av fondmedlen måste detta mötas med insats av skattemedel eller ökat uttag av avgifter. Det är bl. a. av dessa skäl naturligt att beslutsunderlaget vid ställningstagande till förändringar i här nämnda system ger en belysning av dessa sekundära effekter. I förhållande till vad som gäller för några av de andra utombudgetära utgiftstyperna synes metodproblemen vara mindre härvidlag.

11 Sammanfattning och slutsatser

Inledning

Långtidsbudgetens främsta syfte är att kartlägga de statsfinansiella konsekvenserna på fem års sikt av redan fattade beslut och gjorda åtaganden. Långtidsbudgeten redovisar också vissa kalkyler över socialförsäkringssektorn och andra utombudgetära utgifter (utgifter utanför statsbudgeten) i syfte att ge underlag för bedömning av sådana verksamheter som styrs av statliga beslut. Vidare analyseras i årets långtidsbudget vissa statsfinansiella effekter av de av statsmakterna beslutade och föreslagna sparåtgärderna. En uppföljning av den automatikstudie över statsutgifterna som presenterades i förra årets långtidsbudget görs och kompletteras nu med en diskussion om indexering av anslag.

På utgiftssidan omfattar långtidsbudgeten en kalkyl över de resurser som krävs för att verksamheten skall kunna bedrivas i enlighet med de beslut som statsmakterna redan har fattat och de åtaganden som har gjorts för framtiden. Vad gäller statsinkomsterna grundas beräkningarna på i princip oförändrade skatteregler och avgiftssatser i den mån inte förändringar beslutats eller aviserats. Hänsyn har bl. a. tagits till av regeringen föreslagen skatteomläggning fr. o. m. den 1 januari 1983. I långtidsbudgeten görs inga försök att förutse vilka beslut avseende budgetens inkomster och utgifter som statsmakterna kan komma att fatta under perioden. *Långtidsbudgeten är således varken en plan för den framtida utvecklingen eller en prognos för den mest sannolika utvecklingen. Avsikten med långtidsbudgeten är huvudsakligen att redovisa vilken budgetutveckling som blir följden om inga nya utgiftsåtaganden görs och om skatte- och avgiftsreglerna inte ändras.* Budgetutvecklingen beräknas med utgångspunkt i givna antaganden och påverkas av förändringar i dessa. För att testa känsligheten i beräkningarna redovisas effekter av ändrade antaganden. Detta material kan sedan tjäna som underlag för överväganden om riktlinjer för budgetpolitikens utformning på något längre sikt.

En allmän tendens internationellt är att en ökad tonvikt läggs på långtidsbudgetering och planering. Olika länders långtidsbudgetar uppvisar en dock en del skillnader sinsemellan, bl. a. vad gäller syftet med analyserna. I vissa länder har budgeten en programmatisk innebörd, i andra används den för att illustrera olika ekonomiska alternativ. I övrigt uppvisar långtidsbudgetar i andra länder varierande ambitionsnivåer avseende bl. a. omfattning, tidsperiod, användning som styrmedel, fast- eller löpandeprisberäkning m. m. Rent allmänt kan konstateras att formaliserade långtidsbudgetar främst tas fram i industriländer och där med en i tekniskt avseende varierande grad av ambition och omfattning. I långtidsbudgeten redovisas några exempel på den teknik som används i andra länder.

Den svenska långtidsbudgeten behandlar i första hand statsbudgetens

inkomster och utgifter. Som underlag för en bedömning av utvecklingen av de verksamheter som direkt styrs genom statliga beslut ger statsbudgeten emellertid en ofullständig bild. I redovisningen av statsutgifternas fördelning på olika ändamål har därför tagits med beskrivningar av gällande regler för vissa avdrag och skattereduktioner m. m. som påverkar budgetsaldot på likartat sätt som olika inkomstöverföringar på budgetens utgiftssida. Vidare redovisas vissa andra verksamheter som staten reglerar, men som varken redovisas på statsbudgetens inkomst- eller utgiftssida. I årets långtidsbudget har därutöver gjorts ett försök att på ett mer systematiskt sätt definiera och kartlägga exempel på sådana beslut som fattas av riksdag, regering eller statliga myndigheter som kan leda till att utgifter uppkommer i samhället utan att dessa kommer till uttryck på statsbudgeten. Dessa utgifter kan betecknas som utombudgetära utgifter (eng. off-budget expenditure). De utombudgetära utgifterna har därvid delats in i följande huvudgrupper:

- skatteutgifter (eng. tax-expenditure)
- statlig reglering och normgivning
- statliga lån och lånegarantier
- utgifter i statligt företagande
- offentliga fonder utanför statsbudgeten.

Långtidsbudgetens grundmaterial utgörs av underlag som har tagits fram inom regeringskansliet. De slutliga bedömningarna och utarbetandet av själva långtidsbudgeten har skett inom budgetdepartementets budgetavdelning.

Långtidsbudgeten omfattar budgetåren 1982/83–1986/87. För budgetåret 1982/83 baseras kalkylerna på de utgifts- och inkomstberäkningar som redovisas i 1982 års reviderade budgetförslag. Vad gäller perioden därefter ansluter sig förutsättningarna för beräkningarna, med vissa modifikationer med hänsyn till den aktuella konjunkturbilden, till de antaganden som ligger till grund för alternativet I i avstämningen av 1980 års långtidsutredning. Som tidigare har nämnts har därutöver vissa kalkyler gjorts av effekterna av alternativa antaganden.

Den samhällsekonomiska utvecklingen till mitten av 1980-talet

I långtidsbudgeten behandlas i första hand statsinkomsternas, statsutgifternas och budgetsaldots utveckling under vissa av långtidsbudgettekniken bestämda förutsättningar. Även om intresset således koncentreras till statsbudgeten är det viktigt att detta sker under beaktande av de olika ömsesidiga samband som finns mellan statsbudgeten och samhällsekonomin i övrigt. Dessa samband har stärkts i och med den snabba tillväxten i statsbudgetens omfattning. Därmed har statsbudgeten fått en mycket betydande inverkan på inkomstfördelning, produktionsförhållanden, bytesbalans, sysselsättning osv. Å andra sidan är statsbudgetens utveckling i hög grad avhängig av förhållandena inom samhällsekonomin.

Den samhällsekonomiska bakgrund som har tecknats för den framförliggande perioden har huvudsakligen baserats på det material som har redovisats i samband med den presenterade avstämningen av 1980 års långtidsutredning (långtidsutredningen).

Enligt långtidsutredningen har den internationella utvecklingen under 1970-talet rest många krav på strukturell anpassning i svensk ekonomi. För att på lång sikt få balans i utrikesbetalningarna betonas vikten av en förskjutning av produktionen till konkurrensutsatt sektor. Detta förutsätter enligt långtidsutredningen en förskjutning av relativa löner och relativ lönsamhet till förmån för den konkurrensutsatta sektorn. Förändringar i industrins relativpriser nödvändiggör också en omstrukturering inom industrin. För detta krävs omfattande nyinvesteringar. Vidare framhålls att Sveriges, relativt andra länder, höga oljeberoende måste nedbringas.

Balansproblemen i den svenska ekonomin kommer vidare till uttryck i det växande budgetunderskottet. De offentliga utgifterna har ökat mycket snabbt som följd av tillväxten i offentlig konsumtion och i inkomstöverföringar till andra sektorer.

Ett huvudsyfte med långtidsutredningen har varit att granska kalkylerna i LU 80 i ljuset av de senaste årens utveckling samt att mot denna bakgrund göra nya bedömningar av den svenska utvecklingen under åren 1981–1985. Utgångspunkten har därvid varit – liksom för LU 80 – att undersöka vilken ekonomisk utveckling som krävs för att den svenska ekonomin skall nå de allmänt accepterade balansmålen. I detta syfte konstrueras i rapporten tre alternativa utvecklingsvägar för den svenska ekonomin under perioden 1981–1985. Alla tre alternativen bygger på gemensamma förutsättningar beträffande den internationella utvecklingen, arbetsutbudet och produktivitetsutvecklingen i Sverige.

Alternativ I i LU-avstämningen utgår från förutsättningen att vissa centrala mål för den ekonomiska politiken uppnås. Sålunda antas full sysselsättning råda i den svenska ekonomin år 1985. Vidare antas att balans nås i utrikesbetalningarna år 1990. Detta har antagits innebära ett underskott år 1985 motsvarande 2% av BNP. Alternativet bygger på att ekonomiskpolitiska åtgärder vidtas i syfte att få till stånd en snabb uppgång av export och investeringar. Samtidigt hålls den privata och offentliga konsumtionen tillbaka.

En utveckling av den svenska ekonomin efter dessa linjer innebär ett påtagligt trendbrott i jämförelse med händelseutvecklingen under senare delen av 1970-talet. Att åstadkomma en sådan vändning är enligt långtidsutredningen en mycket svår uppgift. I avstämningen har därför studerats också andra alternativ som bygger på en mer modest utveckling av framför allt industriproduktionen. Detta görs i *alternativen II och III*. Skillnaden mellan alternativen II och III ligger främst i att, medan alternativet II resulterar hög öppen arbetslöshet, så förutsätts i alternativet III att åtgärder vidtas för att skapa full sysselsättning genom offentlig expansion och

ökat bostadsbyggande. Detta sker, enligt långtidsutredningen, på bekostnad av att utgångslägets obalanser förvärras ytterligare.

Föreliggande långtidsbudget utgår från ganska schematiska antaganden om den ekonomiska utvecklingen som – med vissa modifikationer med hänsyn till den aktuella konjunktursituationen – ansluter sig till alternativ I i LU-avstämningen. Detta alternativ bygger dock på vissa förutsättningar som inte är förenliga med långtidsbudgettekniken. Kalkylerna blir med andra ord inte helt konsistenta. Också tidigare långtidsbudgetar har varit häftade med sådana inkonsistenser. Långtidsbudgetberäkningarna har även kompletterats med en känslighetsanalys.

Statsutgifternas utveckling

Statsutgifterna exkl. statsskuldräntorna ökade i oförändrad pris- och lönenivå med inemot 4% per år under perioden 1976/77–1980/81. Långtidsbudgetkalkylen resulterar i en minskning med 0,4% årligen. I löpande priser beräknas den årliga genomsnittliga ökningen av statsutgifterna, exkl. statsskuldräntorna, under långtidsbudgetperioden uppgå till 4,4%.

Statsskuldräntorna växer mycket snabbt under perioden och uppgår för slutåret till ett belopp som motsvarar drygt två tredjedelar av budgetunderskottet. Sammantaget beräknas de totala utgifterna, inkl. statsskuldräntorna, i löpande priser komma att öka med 6,4% under långtidsbudgetperioden.

För att belysa på vilket sätt statens utgifter direkt eller indirekt kommer att ställa anspråk på reala resurser är det av intresse att analysera utgifterna i realekonomiska termer, dvs. fördelade på konsumtion, investeringar, transfereringar och finansiella transaktioner. I följande tabell redovisas statsutgifternas utveckling i fasta priser fördelade på realekonomiska kategorier.

Tabell 44. Statsutgifternas utveckling fördelade på realekonomiska kategorier

	1982/83 (milj. kr.)		Genomsnittlig procentuell förändring 1982/83–1986/87	
	Avrundat nominellt belopp	Andel av totala statsutgifterna	Fasta priser	Löpande priser
Statliga konsumtionsutgifter	51 500	20,0	– 0,1	+ 6,3
Statliga investeringsutgifter	11 400	4,5	– 1,4	+ 4,5
Summa statliga konsumtions- och investeringsutgifter	**62 900**	**24,5**	**– 0,3**	**+ 5,6**
Summa transfereringar	**178 500**	**69,7**	**+ 1,8**	**+ 6,5**
varav				
Transfereringar till hushåll	68 500	26,7	– 0,5	+ 2,9
Transfereringar till kommunsektorn	47 300	18,5	– 0,7	+ 5,6
Statsskuldräntor	38 800	15,1	+10,1	+16,2
Summa finansiella transaktioner	**15 000**	**5,8**	**+ 2,9**	**+ 6,9**
SUMMA STATSUTGIFTER	**256 400**	**100,0**	**1,4**	**+ 6,4**

Statens utgifter för *konsumtion och investeringar*, dvs. statens direkta efterfrågan på varor och tjänster, uppgår för budgetåret 1982/83 till 62,9 miljarder kr. och utgör därmed ca 25 % av statsbudgetens utgifter. Enligt långtidsbudgeten kommer dessa utgifter i fasta priser att minska med 0,3 % per år. Under jämförelseperioden ökade statens utgifter på dessa områden med 0,4 %. Den låga ökningstakten i långtidsbudgetberäkningen jämfört med det historiska utfallet är i stor utsträckning en följd av långtidsbudgetens beräkningsteknik. Tillämpningen av denna beräkningsteknik, som innebär att hänsyn endast tas till fattade beslut, innebär bl. a. att investeringsutgifterna i långtidsbudgeten minskar allteftersom beslutade investeringar upparbetas. När det gäller den statliga konsumtionen utgår beräkningen i princip från förutsättningen om oförändrad ambitionsnivå. För myndighetsanslag och liknande anslag har det s. k. huvudalternativet tillämpats i löpandeprisberäkningen, vilket innebär att anslagen efter pris- och löneomräkning normalt minskas med 2 % per år med hänsyn till förväntad produktivitetsökning.

Transfereringar och finansiella transaktioner, dvs. överföringar till andra sektorer av ekonomin, innebär inte ett omedelbart ianspråktagande av resurser. Indirekt ger de dock upphov till en efterfrågan av reala resurser genom effekterna på bl. a. mottagarnas disponibla inkomster. Transfereringar och finansiella transaktioner beräknas för budgetåret 1982/83 till 193,5 miljarder kr. och utgör därmed ca 75 % av budgetens utgifter. Liksom i tidigare långtidsbudgetkalkyler uppvisar transfereringarna en betydligt snabbare ökningstakt än konsumtions- och investeringsutgifterna. Transfereringarna beräknas således att öka med 1,8 % i fasta priser jämfört med 8,5 % under jämförelseperioden.

Även beträffande transfereringarna har långtidsbudgettekniken hittills inneburit en undervärdering av den sedermera faktiskt realiserade utvecklingstakten. Pris- och löneomräkningar görs således endast på de anslag som genom indexbindningar eller regelsystem blir föremål för automatiska justeringar, exempelvis folkpensionerna och räntebidragen på bostadsområdet. Beträffande t. ex. barnbidragen finns inga sådana kopplingar och någon uppräkning av barnbidragets storlek med hänsyn till prisutvecklingen har därför inte skett. Trots att beräkningarna också för transfereringarna är snävt gjorda, framstår det klart att det är transfereringarna som svarar för merparten av utgiftstillväxten i långtidsbudgeten. Detta förklaras främst av den snabba ökningen av kostnaderna för statsskuldräntorna. Transfereringsutgifternas utveckling under långtidsbudgetperioden påverkas vidare i hög grad av de antaganden som görs, främst vad avser pris- och löneutvecklingen.

Den snabbast växande utgiftsposten under långtidsbudgetperioden är statsskuldräntorna. Enligt beräkningarna i årets långtidsbudget skulle den genomsnittliga årliga ökningen i löpande priser uppgå till 16,2 %. För budgetåret 1982/83 beräknas kostnaden för statsskulden komma att uppgå

till ca 38,8 miljarder kr. Med givna antaganden förutses motsvarande belopp för budgetåret 1986/87 komma att uppgå till nära 70,7 miljarder kr.

En del av de statliga utgifterna, 15 miljarder kr., utgörs av finansiella transaktioner, dvs. lån till företag eller enskilda personer, som exempel kan nämnas lån till bostadsbyggande, studielån och regionalpolitiska lån. De finansiella transaktionerna beräknas under långtidsbudgetperioden öka med 2,9 % per år i fasta priser. Denna del av statsbudgeten kan ses som en del av kreditmarknaden, eftersom staten i denna verksamhet närmast svarar för en kreditförmedlande funktion. Med detta betraktelsesätt kan de finansiella transaktionerna, vad avser återbetalningspliktig del av lånen, avräknas vid beräkningen av budgetsaldot, dvs. underskottet reduceras med beloppet för finansiella transaktioner (netto). Det sålunda framräknade beloppet definieras som statens finansiella sparande. Vid en analys av sparandeutvecklingen i samhället är det ofta detta begrepp som används.

Huvuddelen av anslagen till finansiella transaktioner medför att anspråk ställs på samhällsekonomiska resurser. Vid ett studium av hur stor del av dessa resurser som staten tar i anspråk eller fördelar är det därför ofta mindre intressant att skilja mellan transfereringar och finansiella transaktioner. Det bör också framhållas att det kan vara svårt att avgöra om en utgift bör betraktas som transferering eller finansiell transaktion.

Statsinkomsternas utveckling

En utgångspunkt i långtidsbudgetens beräkning av statsinkomsternas utveckling har varit att den av regeringen föreslagna skattereformen från den 1 januari 1983 blir totalfinansierad.

Statsinkomsternas utveckling vid givna skattesatser är i allt väsentligt beroende av de samlade löneinkomsterna, dvs. lönesummans utveckling. Den statliga inkomstskatten liksom olika löneskatter, påverkas direkt av bruttoinkomstens utveckling, medan de indirekta skatterna, t. ex. mervärdeskatten, påverkas indirekt via den privata konsumtionen.

I sammanhanget bör också påpekas att statsinkomsternas utveckling mellan olika år kan uppvisa variationer i tillväxttakten beroende på kassamässiga förskjutningar mellan budgetåren. Detta sammanhänger främst med avräkningssystemet för kommunalskattemedlen. Dessa uppbärs av praktiska skäl av staten och redovisas tekniskt på statsbudgetens inkomstsida. I långtidsbudgeten diskuteras också det beroendeförhållande som kan finnas mellan olika skatters faktiska avkastning utifrån vissa givna antaganden. Detta är en fråga som tilldragit sig ett ökat intresse under senare år.

De totala statsinkomsterna har ökat med genomsnittligt 11,1 % under perioden 1976/77–1980/81 i löpande priser, vilket kan jämföras med statsutgifternas ökning med 16,6 % under motsvarande period.

Under långtidsbudgetperioden beräknas statsinkomsterna i löpande priser att öka med 6,6 % per år.

Statens budgetsaldo och finansiella sparande

För budgetåret 1982/83 beräknas underskottet enligt det redovisade budgetförslaget komma att uppgå till 75,7 miljarder kr. Före statsskuldräntor beräknas budgetunderskottet budgetåret 1982/83 uppgå till 36,9 miljarder kr.

Under långtidsbudgetperioden ökar budgetunderskottet med ca 19,7 miljarder kr. Jämfört med fjolårets långtidsbudget är detta en betydligt lägre ökningstakt. Med givna antaganden förutses en lägre tillväxttakt av statens utgifter och en inkomstutveckling som innebär att inkomsterna som andel av BNP är stabil under perioden. En väsentlig orsak till den lägre ökningstakten är att årets långtidsbudgetkalkyler utgår från andra antaganden om löne-, pris- och räntenivåer.

En del av statsutgifterna utgörs av lån till olika ändamål, s. k. finansiella transaktioner. Budgetsaldot efter avdrag för dessa finansiella transaktioner utgör statens finansiella sparande. Under 1970-talets senare del växte det statliga budgetunderskottet och statens finansiella sparande som andel av BNP. Om vissa engångsförstärkningar av statsbudgeten 1982/83 frånräknas kan underskottets andel av BNP beräknas till ca 12,8 % jämfört med 11,6 % eljest. Vid slutet av långtidsbudgetperioden har underskottets andel av BNP, med den i långtidsbudgeten tillämpade metodiken, uppskattats till ca 10,8 % vid givna antaganden om den samhällsekonomiska utvecklingen.

Tabell 45. Statens inkomster, utgifter och finansiella sparande budgetåren 1982/83–1986/87 (miljarder kr., löpande priser)

	1982/83	1983/84	1984/85	1985/86	1986/87
Inkomster	180,7	189,2	203,8	218,4	233,6
Utgifter	256,5	275,8	291,9	309,5	329,1
Saldo	**−75,7**	**−86,6**	**−88,1**	**−91,1**	**−95,5**
Finansiella transaktioner (netto)	12,0	13,2	13,8	14,6	15,2
Finansiellt sparande	*−63,7*	*−73,4*	*−74,3*	*−76,5*	*−80,3*

Jämfört med långtidsutredningens prognos enligt alternativ I ligger långtidsbudgetens saldo för år 1985 ca 18 miljarder kr. högre. Skillnaden hänför sig huvudsakligen till de höjda punktskatter som lagts in i långtidsutredningens kalkyl. Långtidsbudgeten däremot har en annan beräkningsmetodik, innebärande att inga antaganden om framtida politiska beslut görs vid framskrivningen av inkomster och utgifter.

Det i långtidsbudgeten framräknade budgetunderskottet implicerar naturligtvis att stora finansiella krav ställs på den svenska kreditmarknaden. Hur finansieringen sker är av stort ekonomisk–politiskt intresse, då olika

finansieringsvägar medför olika samhällsekonomiska effekter, bl. a. avseende likviditetstillväxten i ekonomin och räntenivån. I långtidsbudgeten diskuteras vissa sådana effekter.

Som framgått av det föregående är kalkylerna i långtidsbudgeten känsliga för gjorda antaganden såväl vad avser den samhällsekonomiska bilden som i fråga om utvecklingen av enskilda utgifts- och inkomstkomponenter. I sammanfattningens avslutande avsnitt diskuteras vad ändringar i dessa hänseenden betyder för kalkylresultaten.

Automatiken i statsutgifterna

Den övervägande delen av statsbudgetens utgifter, liksom huvuddelen av utgifterna inom den del av socialförsäkringssystemet som inte redovisas på statsbudgeten, styrs av en långtgående automatik. Automatikbindningar finns även i varierande grad i andra statligt reglerade system utanför statsbudgeten, t. ex. jordbruksprisregleringen. Förändringar i befolkningens ålderssammansättning, ökningar av löner och priser etc. medför att utgifterna stiger inom ramen för gällande regelsystem, utan att några beslut om reformer eller nya åtaganden fattas. Så länge dessa regelsystem inte omprövas är det därför faktorer utanför statsbudgetens direkta kontroll som styr utgifternas utveckling.

Riksdagen kan självfallet ändra de regelsystem och indexeringar som styr statsutgifterna. Begreppet automatik används därför väsentligen för att beskriva hur genomgripande prövningen av dessa utgifter blir vid de årliga budgetbehandlingarna.

I syfte att illustrera omfattningen och karaktären av automatik i statsbudgeten presenterades i fjolårets långtidsbudget en indelning av statsbudgetens utgifter i olika grupper efter de faktorer som bedömdes vara styrande. Statsutgifterna indelades därvid i följande huvudgrupper, nämligen anslag som präglas av *fullständig automatik*, anslag som är föremål för *pris- och löneomräkning* samt anslag som bestäms av *separata beslut*. *Statsskuldräntorna* har lagts in i en egen grupp. En motsvarande klassificering av utgifterna med utgångspunkt i budgetförslaget för budgetåret 1982/83 ger ett likartat resultat som fjolårets undersökning. Av statsbudgetens utgifter påverkas drygt hälften, ca 130 miljarder kr., av fullständig automatik. Inkluderas statsskuldräntorna påverkas knappt 70 % av de totala statsutgifterna av mer eller mindre fullständig automatik såsom detta begrepp definierats i undersökningen. Till detta kan läggas de anslag som är föremål för reguljär pris- och löneomräkning. Därmed stiger andelen till ca 80 %. Även för resterande 20 % förekommer automatikinslag. För en närmare redogörelse hänvisas till avsnitt 8.

Även *socialförsäkringssektorn* har analyserats i detta sammanhang mot bakgrund av att såväl utgifter som inkomster styrs av statsmakternas beslut. Likväl redovisas de endast i begränsad utsträckning direkt på

statsbudgeten. Av de utgifter för socialförsäkringssystemet som redovisas vid sidan av statsbudgeten är totalt ca 47 miljarder kr. närmast att hänföra till gruppen fullständig automatik. Övriga utgifter – ca 13 miljarder kr. – kan hänföras till den grupp vars utveckling styrs genom separata beslut. Emellertid finns även för denna grupp i praktiken betydande bindningar till kostnads- och löneutvecklingen.

I långtidsbudgeten diskuteras för- och nackdelar av indexeringar och andra former av automatik. I ett läge med minskat utrymme för privat och offentlig konsumtion och i ett läge där noggranna avvägningar mellan olika utgiftsområden måste göras kan olika automatikbindningar minska handlingsutrymmet. I diskussioner kring indexering bör vidare observeras att i nuvarande läge finns argument för att inflationen som sådan leder till en försvagning av statsfinanserna. Även i vissa andra avseenden kan en alltför omfattande indexering medföra besvärande statsfinansiella konsekvenser. Å andra sidan innebär den stora andelen av utgifterna knutna till olika indexar, att stora grupper garanteras avsedd standardföljsamhet utan att årliga beslut måste fattas. Även i vissa andra avseenden kan tekniken med indexering ha påtagliga fördelar.

Effekter av vidtagna besparingsåtgärder

Under senare år har regeringen lagt fram förslag till samlade besparingar inom den totala statsverksamheten. Besparingarna har i regel kombinerats med andra ekonomisk-politiska åtgärder. Som exempel kan nämnas investeringsstimulanser och förändringar av skattesatser.

Besparingarnas ekonomiska verkan kan mätas på flera sätt. En aspekt är de *samhällsekonomiska* effekter som uppkommer. Härmed avses bl. a. återverkningarna på den offentliga sektorns reala resursförbrukning, effekter på privat konsumtion m. m. En annan aspekt är den rent *statsfinansiella*. De statsfinansiella konsekvenserna av en besparing kan sägas bestå av dels en omedelbar direkt effekt av besparingen, dels de indirekta effekter som uppstår genom att besparingen får återverkningar på samhällsekonomin i stort och därmed även indirekt påverkar statens inkomster och utgifter.

I långtidsbudgeten behandlas i första hand de direkta statsfinansiella effekterna av vidtagna besparingsåtgärder. Vissa indirekta statsfinansiella effekter omnämns dock i översiktliga termer. Till grund för redovisningen av spareffekterna ligger de fem samlade sparpaket som framlagts fr. o. m. hösten 1980. Resultatet av kalkylerna bör tolkas med försiktighet och med beaktande av de antaganden och förutsättningar som har legat till grund för beräkningarna. Dessa utvecklas närmare i avsnitt 9 till långtidsbudgeten.

De direkta effekterna av besparingsåtgärderna beräknas i *löpande priser* öka från inemot 19 miljarder kr. budgetåret 1982/83 till drygt 33 miljarder kr. budgetåret 1986/87. I *fasta priser* med budgetåret 1982/83 som bas ökar

besparingarna under långtidsbudgetperioden från inemot 19 till 27 miljarder kr.

Tonvikten på besparingarna ligger på transfereringarna. Av de totala besparingarna om ca 27 miljarder kr. budgetåret 1986/87 svarar besparingarna vad gäller transfereringar till hushåll för 14,4 miljarder kr. Huvudparten härav faller på förändringarna vad gäller beräkningstekniken för basbeloppet samt besparingar inom bostadspolitiken och sjukförsäkringen. Vad gäller transfereringar till kommuner uppgår motsvarande belopp till 10,9 miljarder kr. och för transfereringar till företag till inemot 1 miljard kr. Besparingarna i statlig konsumtion och investeringar svarar budgetåret 1986/87 i fasta priser för knappt 1 miljard kr.

En genomgång av besparingsåtgärder riktade mot områden som kännetecknas av automatik tyder på att dessa snarare utformats i syfte att mildra de från statsfinansiell synpunkt negativa effekterna av automatiken än till att upphäva den.

Utombudgetära utgifter

Beslut som fattas av riksdag, regering eller statliga myndigheter kan leda till att utgifter uppkommer i samhället utan att dessa kommer till uttryck på statsbudgeten. Dessa utgifter kan därför betecknas som utombudgetära utgifter (eng. off-budget expenditure). Enligt en vanlig definition menas med utombudgetära utgifter/kostnader *sådana finansiella kostnader som uppkommer i samhället till följd av statliga beslut, men som inte direkt framgår av statsbudgetens utgiftssida.*

Såväl utgifter över statsbudgeten som utombudgetära utgifter har sin grund i en strävan från statsmakternas sida att få vissa åtgärder utförda. Valet mellan att försöka nå uppsatta mål genom direkta statsutgifter eller med utombudgetära medel är dock inte egalt ur en rad aspekter som närmare utvecklas i långtidsbudgeten.

I årets långtidsbudget har gjorts en genomgång av utombudgetära utgifter fördelat på skatteutgifter, statliga lån och lånegarantier, statlig reglering och normgivning, statligt företagande samt offentliga fonder utanför statsbudgeten. Exempel på utombudgetära utgifter redovisas enligt denna uppdelning. Någon fullständig redovisning av utgifterna görs dock inte, utan syftet är främst att peka på det statliga beslutsfattandets stora räckvidd vid sidan av sådana beslut som direkt kan avläsas i statsbudgeten. Det kan mot denna bakgrund finnas skäl att ägna ett ökat intresse åt detta område.

Vid utgiftsprövningen i riksdag, regering och statliga myndigheter görs ofta bedömningar och beräkningar av utombudgetära utgifter. Detta görs dock med varierande grad av noggrannhet, bl. a. beroende av tillgången på statistiskt underlag. En allmän iakttagelse är att i prövningen av utombudgetära utgifter synes mer statsfinansiella aspekter tillmätas annan vikt än i

budgetprövningen. Nya utgiftsåtaganden över statsbudgeten kommer till uttryck på ett tämligen samlat och överskådligt sätt, t. ex. som en ökning på statsbudgetens utgiftssida, försämrat budgetsaldo, ökad statlig upplåning etc. Däremot saknas i många fall adekvata beräkningsmetoder samt samlade och överblickbara redovisningar av de utombudgetära utgifterna.

Slutsatser

De i långtidsbudgeten erhållna resultaten avseende inkomster, utgifter och finansiellt sparande är i hög grad beroende av bakomliggande antaganden om den ekonomiska utvecklingen. I det föregående har redovisats de förutsättningar som ligger till grund för beräkningarna i 1982 års långtidsbudget. Enligt dessa ökar budgetunderskottet under långtidsbudgetperioden med totalt 19,7 miljarder kr. i löpande priser eller med ca 6,0 % årligen. Denna utveckling innebär att underskottet som andel av BNP sjunker till ca 10,8 % budgetåret 1986/87 vid givna antaganden om den samhällsekonomiska utvecklingen. En förändring av dessa antaganden får följdverkningar. I vissa fall kan sådana förändringar kraftigt påverka budgetsaldot vid långtidsbudgetperiodens slut. Flertalet av de antaganden som rör centrala volymfaktorer bakom utgiftstillväxten, som exempelvis befolkningsutvecklingen, kan sägas besitta en hög grad av säkerhet. Antagandena om den ekonomiska utvecklingen är däremot förenade med en betydande osäkerhet. För att belysa känsligheten i beräkningarna har valts att redovisa en alternativ kalkyl. Denna kalkyl bygger huvudsakligen på den struktur av antaganden som ligger bakom långtidsutredningens alternativ III.

I detta alternativ förutsätts en svag industriell utveckling samtidigt som sysselsättningen upprätthålls genom en expansion av den offentliga sektorn. I alternativet förutsätts att såväl priser som löner ökar kraftigt samt en hög ränteivå. Det bör betonas att de beräkningar som presenteras i det följande är mekaniska och att de inte bygger på en i alla hänseenden genomarbetad alternativ utveckling av samhällsekonomin.

Med utgångspunkt från dessa antaganden kan budgetunderskottet, med sedvanlig långtidsbudgetmetodik och med beaktande av den snabbare tillväxten i kommunsektorn, beräknas vara i storleksordningen 10 miljarder kr. högre än i huvudalternativet budgetåret 1986/87. Initialt innebär den höga lönesummeutvecklingen en budgetförstärkning bl. a. till följd av systemet för utbetalning av kommunalskattemedel. Den på så sätt erhållna budgetförstärkningen kan emellertid ej neutralisera utgiftsökningen avseende pris-, löne- och räntekänsliga anslag, vars ökningstakt tenderar att överstiga inkomstutvecklingen på längre sikt.

Det bör dock påpekas att en beräkning som bygger på långtidsutredningens alternativ III medför inkonsistenser vid tillämpningen av gängse långtidsbudgetmetodik. I detta alternativ förutsätts den privata konsumtionen öka i volym med ca 3,0 procent årligen. Samtidigt förutsätts en ökad

aktivitet inom den kommunala sektorn kräva finansiering med höjda kommunalskatter. I syfte att göra dessa båda antaganden inbördes förenliga förutsätter långtidsutredningen – för att bibehålla nuvarande skattetryck – att den statliga inkomstskatten sänks med ca 20 miljarder kr. Någon sådan skattesänkning läggs ej in enligt långtidsbudgetmetodik, vilket innebär att det totala skattetrycket i långtidsbudgetens kalkyler ökar kraftigt.

Till följd av den höga pris- och löneutvecklingen ökar progressiviteten åter i skattesystemet främst under åren 1983–1985 då basenheten lagts fast. De ökade inkomstskatterna till följd av detta kan beräknas till ca 7 miljarder kr. budgetåret 1986/87.

På budgetens utgiftssida ökar utgifterna på pris- och lönekänsliga anslag med i storleksordningen 65 miljarder kr. mer än i det tidigare presenterade alternativet. Någon 2-procentig minskning av statliga myndigheters löner och omkostnader har i denna alternativa beräkning ej tagits med.

Jämförelsen mellan statsbudgetens utveckling enligt långtidsutredningens alternativ I och III som görs i långtidsbudgeten bör dock tolkas med stor försiktighet. Det bör starkt betonas att de resultat vad avser budgetutvecklingen som framkommer bygger på vissa bestämda principer vad gäller beräkningar av statsfinansiella utgifter och inkomster. Olika dynamiska reaktionsmönster i samhällsekonomin samt ekonomisk-politiska åtgärder kan sålunda i hög grad påverka den faktiska statsfinansiella utvecklingen. Långtidsbudgeten i sig ger därför inte ett tillräckligt underlag för att värdera alternativen. En sådan värdering kräver att hänsyn tas till de totala samhällsekonomiska effekterna av de olika alternativen. I detta sammanhang bör faktorer som budgetsaldots effekt på inkomstfördelning, kapacitetsutnyttjande, terms of trade m. m. tas i övervägande.

Det torde också vara av intresse ur känslighetssynpunkt att närmare analysera och redovisa effekter av ändrade antaganden inom vissa betydelsefulla verksamhetsområden. De insatsområden där förändrade krav på budgetpolitiska insatser är av central betydelse för beräkningsresultaten är bl. a. utgifter för arbetsmarknads-, industri- och bostadspolitik. Detta gäller såväl i långtidsbudgetens huvudkalkyl som i den alternativa beräkningen.

Ett centralt område som påverkar budgetutfallet är utvecklingen på arbetsmarknaden. Olika krav kan t. ex. komma att ställas på ökade utgifter för sysselsättningsskapande åtgärder och arbetsmarknadsutbildning m. m. Avgörande för förändringen av statsutgifterna för *arbetsmarknadspolitik* blir fördelningen mellan utgifter för ovan nämnda åtgärder. Om man antar att 40 000 personer, motsvarande ca en procentenhets högre arbetslöshet, skulle sysselsättas med sedvanliga arbetsmarknadspolitiska åtgärder under ett år skulle statsbudgetens utgifter öka med ca 2 miljarder kr. 1982/83.

De tidigare presenterade beräkningarna har endast tagit hänsyn till beslutade *industripolitiska* satsningar. Om strukturproblemen inom krisdrabbade företag och branscher skulle kvarstå och åtföljas av beslut om nya

insatser inom dessa områden, kommer utgifterna för industripolitik att öka. Om man i en mekanisk trendframskrivning antar att utgifterna ligger kvar i nivå med de närmast föregående åren blir utgifterna i löpande priser ca 10 miljarder kr. större vid långtidsbudgetperiodens slut.

Utvecklingen inom det *bostadspolitiska* området är av central betydelse för budgetutvecklingen. Inte minst gäller detta antaganden kring bostadsbyggandets volym. Effekten på statsbudgeten av en ökning av bostadsproduktionen av 10000 fler lägenheter i flerbostadshus kan i löpande priser beräknas till ca 3 miljarder kr. budgetåret 1986/87.

Långtidsbudgetmetodiken innebär att endast beslutade förändringar av skattesatser läggs in i beräkningarna. Många av de *indirekta skatterna* har emellertid höjts genom särskilda beslut, så att de huvudsakligen följt prisutvecklingen. Detta innebär att inkomsterna klart understiger vad som vore fallet om dessa skatters andel av konsumentpriserna förblev konstant över långtidsbudgetperioden. Om punktskatterna följt den allmänna prisutvecklingen skulle inkomsterna vara 8 miljarder kr. högre än vad som tidigare beskrivits.

Det kan således konstateras att beräkningarna på ett avgörande sätt påverkas av förändringar i vissa centrala variabler. Dessa är av olika karaktär och påverkar statsinkomster och statsutgifter på olika sätt. Statens inkomster är starkt beroende av den reala tillväxten i ekonomin. Budgetens utgifter däremot styrs i hög grad av faktorer av annan art såsom befolkningsförändringar och olika former av automatiksystem. Långtidsbudgeten är som nämnts varken en prognos eller en plan för den framtida utvecklingen. Däremot visar den på vissa grundläggande tendenser i budgetutvecklingen. Alltför stor uppmärksamhet bör därför inte fästas vid budgetsaldots absoluta nivå för olika år under långtidsbudgetperioden. Vad som däremot bör understrykas är att de beräkningar som gjorts pekar på en bestående strukturell försvagning av statsfinanserna, men att det finns tecken till att takten kan komma att bromsas upp. Exkluderas statsskuldräntorna blir denna tendens mer påtaglig. Statsskuldräntornas tillväxt utgör emellertid en mycket dynamisk faktor i de totala statsutgifternas tillväxt. Budgetunderskottens likvidiserande och ränteuppdrivande verkan torde komma att utgöra en fortsatt försvårande faktor för den ekonomiska politiken under långtidsbudgetperioden.

En annan mycket betydelsefull faktor i detta sammanhang är utgiftssidans stora följsamhet till olika bindningar av automatisk karaktär. Studierna av automatiken i statsbudgeten ger vid handen att de senaste årens besparingsansträngningar snarare torde komma att mildra eller förändra effekterna av automatiken än att bryta den. Vidare kan noteras tendenserna att i ökad utsträckning använda s. k. utombudgetär finansiering.

Statsinkomsternas andel av BNP förblir i långtidsbudgetens huvudkalkyl konstant under perioden, vilket medför en förbättring av budgetsaldot före statsskuldräntor. Det stora budgetunderskottet under tidigare år, lik-

som utvecklingen under långtidsbudgetperioden, medför dock att statsskuldräntorna fortsätter att öka. Dessa förhållanden leder till att gapet mellan inkomster och utgifter fortsätter att successivt vidgas åtminstone i nominella termer om inte fortsatta budgetförstärkande åtgärder sätts in. Detta kan liksom i fjol anses vara ett huvudresultat av årets långtidsbudget.

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1982

Riksrevisionsverkets beräkning av budgetutfallet för budgetåret 1981/82

Bilaga 2.2 Riksrevisionsverket: Budgetutfallet 1981/82

TILL REGERINGEN

Reviderad beräkning över utfallet av statsbudgeten för budgetåret 1981/82

Riksrevisionsverket (RRV) lämnar härmed en reviderad beräkning över utfallet av statsbudgeten för budgetåret 1981/82.

I beräkningarna ingår begärda anslag på tilläggsbudget (FiU 1981/82: 15, prop. 1981/82: 99, 101, 125, förslag 1981/82: 6, 7). Vidare ingår regeringens beslut om utnyttjande av finansfullmakten (budgetdepartementet 1981-09-17, 1981-11-26, 1981-12-26, 1982-02-24). Sammanlagt uppgår de medtagna anslagen på tilläggsbudget till 5 499 milj. kr. Besluten att utnyttja finansfullmakten gäller 1 286 milj. kr.

Statsbudgetens inkomster beräknas uppgå till 161 499 milj. kr. för budgetåret 1981/82 vilket är 2 849 milj. kr. mer än beräkningen i statsbudgeten. Utgifterna beräknas uppgå till 237 673 milj. kr. I statsbudgeten anvisades 5 000 milj. kr. för beräknat tillkommande utgiftsbehov, netto. Beloppet var avsett för tilläggsbudgetar och prisstegringar som inte kunde förutses i budgetpropositionen. I denna beräkning har hänsyn tagits till förslag om utgifter på tilläggsbudget I–III enligt ovan angivna propositioner och beslut om att utnyttja finansfullmakten.

För att undvika dubbelräkning, sedan anvisade medel på tilläggsbudget tagits med, har det i statsbudgeten anvisade beloppet för beräknat tillkommande utgiftsbehov, netto justerats ned med 4 000 milj. kr. till 1 000 milj. kr.

Det beräknade utfallet för statsbudgetens utgifter blir då 1 329 milj. kr. större än vad som anvisats i statsbudgeten (inkl. justering av beräknat tillkommande utgiftsbehov, netto, tilläggsbudget I–III och finansfullmakt). Statsbudgetens underskott för budgetåret 1981/82 beräknas uppgå till 76 174 milj. kr., vilket är 1 520 milj. kr. mindre än beräkningen i statsbudgeten. I bilaga 1 redovisas statsbudgetens inkomster och utgifter fördelade på inkomsttyp och huvudtitlar.

Tabell 1. Statsbudgeten för budgetåret 1981/82 (milj. kr.)

Inkomster	Statsbudget	Beräknat utfall	Differens beräknat utfall och statsbudget
Skatter	133 867	135 005	+1 138
Inkomster av statens verksamhet	16 462	17 559	+1 097
Inkomster av försåld egendom	77	65	− 12
Återbetalning av lån	2 283	2 611	+ 328
Kalkylmässiga inkomster	5 961	6 259	+ 298
Summa	**158 650**	**161 499**	**+2 849**

Utgifter	Anvisat t. o. m. tilläggs-budget III	Beräknat utfall	Differens beräknat utfall och anvisat
Förslags- och obetecknade anslag	181 715	185 531	+3 816
Reservationsanslag	53 129	52 722	− 407
Rörliga krediter (+ = ökad disposition, − = minskad disposition)	+ 500	− 580	−1 080
Beräknat tillkommande utgiftsbehov, netto	1 000[1]	−	−1 000
Summa	**236 344**	**237 673**	**+1 329**
STATSBUDGETENS SALDO (inkomster−utgifter)	**−77 694**	**−76 174**	**+1 520**

[1] I statsbudgeten ingick 5 000 milj. kr. för beräknat tillkommande utgiftsbehov, netto. Detta belopp har justerats ned till 1 000 milj. kr. sedan hänsyn tagits till tilläggsbudget I–III.

Inkomster

Det beräknade utfallet för inkomsterna i förhållande till beräkningen i statsbudgeten framgår av bilaga 2. Inkomsterna beräknas bli 2 849 milj. kr. större än beräkningen i statsbudgeten. De största förändringarna hänför sig till följande inkomsthuvudgrupper.

Tabell 2. Differens beräknat utfall och statsbudget (milj. kr.)

Skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse	+3 662
Lagstadgade socialavgifter	+2 794
Skatt på varor och tjänster	−5 336
Rörelseöverskott	+1 122
Övriga	+ 607
Summa	**+2 849**

Antaganden om utvecklingen av den totala lönesumman i statsbudgeten och denna beräkning framgår nedan.

Tabell 3. Lönesummans utveckling åren 1980–1982

	Procentuell förändring från föregående år		
	1980	1981	1982
Statsbudget	11,8	5,3	6,5
Reviderad beräkning över utfallet 1981/82	11,2	8,2	5,7

Inkomsterna inom inkomsthuvudgruppen skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse beräknas bli 3 662 milj. kr. större än beräkningen i statsbudgeten. Det beror bl. a. på att lönesumman för år 1981 beräknas öka mer än vad som antogs i statsbudgeten.

De lagstadgade socialavgifterna beräknas bli 2 794 milj. kr. större än i

statsbudgeten. Inkomsterna på titeln folkpensionsavgift beräknas uppgå till 23 616 milj. kr., vilket är 1 044 milj. kr. mer än i statsbudgeten. I statsbudgeten beräknades titeln sjukförsäkringsavgift, netto ge ett underskott på 227 milj. kr. Nu beräknas titeln ge ett överskott på 1 285 milj. kr. Ökningen beror bl. a. på lägre kostnader för sjukförsäkringen under år 1981.

Skatt på varor och tjänster beräknas uppgå till 5 336 milj. kr. mindre än beräkningen i statsbudgeten. Av detta belopp hänför sig 4 200 milj. kr. till mervärdeskatten. Skattesatsen sänktes den 16 november 1981 från 23,46 % till 21,51 % av beskattningsvärdet exkl. mervärdeskatt (SFS 1981:992). Minskningen av inkomsterna av mervärdeskatt beror även på att utfallet för budgetåret 1980/81 blev lägre än beräknat och på att den privata konsumtionen och importvärdet beräknas öka mindre än vad som antogs i statsbudgeten. Inkomsterna av skatt på sprit, tobak, energi och särskilda varuskatter beräknas uppgå till 14 824 milj. kr. under budgetåret 1981/82. Det är 1 270 milj. kr. mindre än vad som beräknades i statsbudgeten. Nedräkningarna beror främst på ändrade antaganden om volymutvecklingen.

Rörelseöverskotten för affärsverk m. m. beräknas uppgå till 5 558 milj. kr. vilket är 1 122 milj. kr. mer än vad som beräknades i statsbudgeten. I denna togs riksbankens inlevererade överskott upp med 850 milj. kr. för budgetåret 1981/82. Riksbankens nettovinst under år 1981 uppgick till 5 425 milj. kr. Fullmäktige i riksbanken föreslår att 2 000 milj. kr. av vinsten levereras in till statsverket under budgetåret 1981/82 (förslag 1981/82: 12).

Förslags- och obetecknade anslag

Utgifterna på förslags- och obetecknade anslag beräknas uppgå till 185 531 milj. kr. (bilaga 3). Utgifterna på dessa anslag blir då 3 816 milj. kr. större än beräkningen i statsbudgeten (inkl. tilläggsbudget I–III och beslut att utnyttja finansfullmakten). De största differenserna mellan beräknat utfall och statsbudget anges nedan.

Tabell 4. Differens beräknat utfall och statsbudget (milj. kr.)

Folkpensioner	+ 610
Försvarsdepartementet	+ 747
Lokala polisorganisationen: Förvaltningskostnader	+ 402
Täckning av merkostnader för löner och pensioner m. m.	−1 700
Studiemedel	+ 435
Bidrag till driften av kliniker för psykiskt sjuka m. m.	+ 564
Bidrag till driften av förskolor och fritidshem	− 226
Bidrag till sjukförsäkringen	− 217
Kostnader för statsstödd exportkreditgivning genom AB Svensk Exportkredit	+ 520
Ersättning för försenad idrifttagning av kärnreaktorer	+ 249
Täckande av förluster på grund av garantier till den statliga varvskoncernen	+1 700
Räntor på statsskulden m. m.	−1 200
Övriga	+1 932
Summa	**+3 816**

Utgifterna för folkpensioner beräknas till 35 240 milj. kr. vilket är 610 milj. kr. mer än beräkningen i statsbudgeten. Det beror på att basbeloppet ökat snabbare än vad som antogs i statsbudgeten. Vid beräkningen har hänsyn tagits till det nya sättet att fastställa basbeloppet fr. o. m. den 1 januari 1982 (prop. 1981/82: 50, SfU 1981/82: 6, rskr 1981/82: 85). Utgifterna under försvarshuvudtiteln beräknas bli 747 milj. kr. större än i statsbudgeten, vilket beror på att kompensationen för prisstegringar blir större än vad som angavs i statsbudgeten.

Till grund för beräkningen av löner i statsbudgeten ligger de lönebelopp som gällde fr. o. m. den 1 juli 1980. Anslag i vilka löner ingår har räknats om med hänsyn till löneavtalet för åren 1981 och 1982 (ALS 1981–82). Till följd därav har bl. a. förvaltningskostnaderna för den lokala polisorganisationen räknats upp till 3 708 milj. kr., vilket är 402 milj. kr. mer än beloppet i statsbudgeten. I statsbudgeten anvisades 2 000 milj. kr. för täckning av merkostnader för löner och pensioner. Sedan hänsyn tagits till lönerna för åren 1981 och 1982 har utgifterna på detta anslag beräknats till 300 milj. kr. Detta belopp är avsett att täcka merkostnader för löner på reservationsanslagen, bl. a. inom universitets- och högskoleområdet.

Det beräknade utfallet för anslaget studiemedel beräknas bli 435 milj. kr. högre än i statsbudgeten, vilket bl. a. beror på ökat antal studerande vid universitet och högskolor. Utbetalningarna av bidrag till driften av kliniker för psykiskt sjuka beräknas bli 564 milj. kr. större än enligt statsbudgeten. Det beror på att avtal mellan staten och landstingen slutits för åren 1980–1983. Den lägre utbyggnadstakten av förskolor och fritidshem beräknas medföra att utbetalningarna av bidrag för detta ändamål beräknas bli 226 milj. kr. mindre än vad som anvisats i statsbudgeten. Bidraget till sjukförsäkringen beräknas bli 217 milj. kr. mindre än vad som togs upp i statsbudgeten. Minskningen beror bl. a. på lägre kostnader för sjukförsäkringen under år 1981.

I statsbudgeten anvisades 180 milj. kr. till kostnader för statsstödd exportkreditgivning genom AB Svensk Exportkredit. Kostnaderna beräknas nu uppgå till 700 milj. kr. under budgetåret 1981/82. Kostnadsökningen beror på att räntedifferenserna varit större än vad som antogs i statsbudgeten. Ersättningen för försenad idrifttagning av kärnreaktorer beräknas uppgå till 349 milj. kr. under budgetåret 1981/82 vilket är 249 milj. kr. mer än vad som anvisades i statsbudgeten. I statsbudgeten anvisas 800 milj. kr. för täckande av förluster på grund av garantier till den statliga varvskoncernen. Utbetalningarna på detta anslag beräknas nu uppgå till 2 500 milj. kr. under 1981/82. Ökningen beror på att riksdagen beslutat att en del av garantierna skall kunna infrias innan slutlig förlust på fartygsproduktion och kundfordringar har konstaterats (prop. 1981/82: 56, NU 1981/82: 13, rskr 1981/82: 82). Enligt den ursprungliga planen skulle garantierna infrias först senare budgetår.

Räntorna på statsskulden beräknas uppgå till 27 800 milj. kr. under 1981/

82. Det är 1 200 milj. kr. mindre än beräkningen i statsbudgeten. Minskningen beror på att skattkammarväxlar ersatts med obligationslån med räntebetalning först under budgetåret 1982/83.

Reservationsanslag

Anslagsbehållningarna beräknas uppgå till 17 397 milj. kr. vid budgetårets slut (bilaga 4). Det är en minskning med 2 592 milj. kr. jämfört med behållningarna vid början av budgetåret.

Tabell 5. Förändringar av anslagsbehållningar (milj. kr.)

Anslag	Ökning (+) Minskning (−)
Bidrag till internationella biståndsprogram	+ 287
Bilateralt utvecklingssamarbete	+ 300
Arbetsmarknadsutbildning	+ 474
Bidrag till arbetslöshetsersättning och utbildningsbidrag	+ 233
Sysselsättningsskapande åtgärder	+ 365
Lån till bostadsbyggande	−1 450
Vissa energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet m. m.	− 350
Tillskott av medel till Svenska Varv AB för nedläggning av Öresundsvarvet AB	+ 336
Kapitaltillskott till Statsföretag AB	+ 300
Lån till Saab-Scania AB (1980/81)	− 200
Avskrivningslån till beställare av fartyg (1979/80)	− 256
Bidrag till Svenska Varv AB för vissa utvecklingskostnader (1980/81)	− 410
Avskrivningslån till varvsindustrin m. m. (1980/81)	− 430
Förlagslån till domänverket (1978/79)	− 205
Övriga	−1 586
Summa	**−2 592**

De största förändringarna av anslagsbehållningarna hänför sig till utrikes-, arbetsmarknads-, bostads- och industridepartementen.

Utrikesdepartementets anslagsbehållningar beräknas öka med 596 milj. kr. till 3 853 milj. kr. vid budgetårets slut. Av ökningen hänför sig 287 milj. kr. till anslaget bidrag till internationella biståndsprogram och 300 milj. kr. till anslaget bilateralt utvecklingssamarbete.

Arbetsmarknadsdepartementets anslagsbehållningar beräknas öka med 964 milj. kr. till 2 566 milj. kr. vid slutet av budgetåret 1981/82. Behållningen på anslaget för arbetsmarknadsutbildning beräknas öka med 474 milj. kr. Det beror på att 600 milj. kr. överförts från arbetslöshetsfonden till detta anslag. Behållningen på anslaget bidrag till arbetslöshetsersättning och utbildningsbidrag beräknas bli 233 milj. kr. Under budgetåret 1981/82 har regeringen anvisat 1 020 milj. kr. till anslaget sysselsättningsskapande åtgärder med stöd av finansfullmakten. Behållningen på detta anslag vid budgetårets slut beräknas bli 1 550 milj. kr., vilket innebär en ökning med 365 milj. kr.

Bostadsdepartementets anslagsbehållningar beräknas uppgå till 1 110 milj. kr. vid budgetårets slut. Det innebär en minskning med 1 906 milj. kr.

Av detta belopp hänför sig 1450 milj. kr. till lån för bostadsbyggande och 350 milj. kr. till vissa energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet m. m.

Industridepartementets behållningar beräknas minska med 1885 milj. kr. till 5476 milj. kr. I statsbudgeten för budgetåret 1981/82 anvisas 672 milj. kr. som tillskott av medel till Svenska Varv AB för nedläggning av Öresundsvarvet AB. Utbetalningarna beräknas uppgå till 336 milj. kr. under budgetåret 1981/82. I tilläggsbudget III föreslås att 300 milj. kr. anvisas som kapitaltillskott till Statsföretag AB för att stärka företagets likviditet. Beloppet kommer att betalas ut under budgetåret 1982/83. Behållningarna på anslagen avskrivningslån till beställare av fartyg, bidrag till Svenska Varv AB för vissa utvecklingskostnader och avskrivningslån till varvsindustrin beräknas minska med sammanlagt 1096 milj. kr.

Rörliga krediter

Beräknad disposition av rörliga krediter redovisas i bilaga 5. I statsbudgeten beräknades dispositionen av rörliga krediter öka med 500 milj. kr. Det utestående beloppet på rörliga krediter beräknas nu uppgå till 2840 milj. kr. vid budgetårets slut. Det är en minskning med 580 milj. kr.

Det utestående beloppet vid budgetårets slut på televerkets rörliga kredit för abonnentutrustningar beräknas bli 527 milj. kr. Det är en ökning med 454 milj. kr. Vid början av budgetåret var det utestående beloppet på den rörliga krediten för försvarsberedskap 1059 milj. kr. Detta belopp har nu återbetalats. Vid budgetårets slut beräknar Exportkreditnämnden (EKN) utnyttja 700 milj. kr. av den rörliga krediten för förluster på exportkreditgarantier. De kraftigt ökade förlusterna beror bl. a. på utvecklingen i Polen.

Beslut

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektören Berggren i närvaro av avdelningschefen Sanell, revisionsdirektören Danielsson, byrådirektören Hansson, föredragande, och förste revisorn Unander.

G Rune Berggren

Jörgen Hansson

Bilaga 1

Statsbudgeten för budgetåret 1981/82 (milj. kr.)

Inkomster	Statsbudget	Beräknat utfall	Differens beräknat utfall och statsbudget
1000 Skatter	133 867	135 005	+1 138
2000 Inkomster av statens verksamhet	16 462	17 559	+1 097
3000 Inkomster av försåld egendom	77	65	− 12
4000 Återbetalning av lån	2 283	2 611	+ 328
5000 Kalkylmässiga inkomster	5 961	6 259	+ 298
Summa inkomster	**158 650**	**161 499**	**+2 849**
Underskott	**77 694**	**76 174**	**−1 520**
SUMMA	**236 344**	**237 673**	**+1 329**

Utgifter		Anvisat	Beräknat utfall	Differens beräknat utfall och anvisat
Utgiftsanslag				
I	Kungl. hov- och slottsstaterna	23	24	+ 1
II	Justitiedepartementet	6 897	7 547	+ 650
III	Utrikesdepartementet	6 489	5 946	− 543
IV	Försvarsdepartementet	18 099	18 846	+ 747
V	Socialdepartementet	61 482	62 563	+1 081
VI	Kommunikationsdepartementet	12 095	12 245	+ 150
VII	Ekonomidepartementet	410	426	+ 16
VIII	Budgetdepartementet	14 172	12 705	−1 467
IX	Utbildningsdepartementet	30 482	31 440	+ 958
X	Jordbruksdepartementet	6 318	6 521	+ 203
XI	Handelsdepartementet	1 689	1 794	+ 105
XII	Arbetsmarknadsdepartementet	14 249	13 452	− 797
XIII	Bostadsdepartementet	15 556	17 491	+1 935
XIV	Industridepartementet	11 722	16 072	+4 350
XV	Kommundepartementet	2 719	2 908	+ 189
XVI	Riksdagen och dess verk m. m.	442	466	+ 24
XVII	Räntor på statsskulden m. m.	29 000	27 800	−1 200
XVIII	Oförutsedda utgifter	1	7	+ 6
	Summa	**231 845**	**238 253**	**+6 408**
Beräknad övrig medelsförbrukning				
I	Minskning av anslagsbehållningar	3 000	−	−3 000
II	Ändrad disposition av rörliga krediter	500	− 580	−1 080
	Summa	**3 500**	**− 580**	**−4 080**
	Beräknat tillkommande utgiftsbehov, netto	1 000[1]	−	−1 000
	SUMMA	**236 344**	**237 673**	**+1 328**

[1] I statsbudgeten ingick 5 000 milj. kr. för beräknat tillkommande utgiftsbehov, netto. Detta belopp har justerats ned till 1 000 milj. kr. sedan hänsyn tagits till tilläggsbudget I–III.

Bilaga 2

Beräkning av statsbudgetens inkomster under budgetåret 1981/82 (milj. kr.)

		Statsbudget	Beräknat utfall	Differens beräknat utfall och statsbudget
1111	Fysiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse	25 328	29 085	+3 757
1121	Juridiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse	2 370	2 319	− 51
1144	Lotterivinstskatt	770	725	− 45
1211	Folkpensionsavgift	22 572	23 616	+1 044
1221	Sjukförsäkringsavgift, netto	− 227	1 285	+1 512
1231	Barnomsorgsavgift	5 886	6 119	+ 233
1321	Fysiska personers förmögenhetsskatt	644	702	+ 58
1331	Arvsskatt	475	520	+ 45
1341	Stämpelskatt	1 400	1 305	− 95
1411	Mervärdeskatt	42 700	38 500	−4 200
1422	Särskilda varuskatter	715	604	− 111
1424	Tobaksskatt	3 250	3 000	− 250
1425	Skatt på spritdrycker	4 810	4 470	− 340
1426	Skatt på vin	1 100	1 150	+ 50
1427	Skatt på malt- och läskedrycker	1 076	1 035	− 41
1428	Energiskatt	7 319	6 750	− 569
1441	AB Vin- & Spritcentralens inlevererade överskott	100	140	+ 40
1471	Tullmedel	1 305	1 380	+ 75
2131	Riksbankens inlevererade överskott	850	2 000	+1 150
2151	Tipsmedel	827	768	− 59
2152	Lotterimedel	415	385	− 30
2214	Överskott av byggnadsstyrelsens fastighetsförvaltning	169	277	+ 108
2311	Räntor på lokaliseringslån	270	325	+ 55
2396	Ränteinkomster på det av byggnadsstyrelsen förvaltade kapitalet	926	893	− 33
2511	Expeditionsavgifter	236	280	+ 44
2811	Övriga inkomster av statens verksamhet	1 393	1 025	− 368
4212	Återbetalning av lån för bostadsbyggande	1 010	1 298	+ 288
5112	Televerkets avskrivningar	1 363	1 454	+ 91
5113	Statens järnvägars avskrivningar	761	927	+ 166
5211	Statliga pensionsavgifter, netto	1 306	1 349	+ 43
	Övriga	27 530	27 814	+ 284
	Summa	**158 650**	**161 499**	**+2 849**

Bilaga 3

Förslags- och obetecknade anslag under budgetåret 1981/82 (milj. kr.)

				Anvisat	Beräknat utfall	Differens beräknat utfall och anvisat
II	B	4	Lokala polisorganisationen: Förvaltningskostnader	3306	3708	+ 402
	D	2	Allmänna domstolarna	745	790	+ 45
	E	2	Kriminalvårdsanstalter	991	1080	+ 89
IV			Försvarsdepartementet	17931	18678	+ 747
V	B	3	Riksförsäkringsverket	129	216	+ 87
	B	5	Folkpensioner	34630	35240	+ 610
	B	6	Bidrag till kommunala bostadstillägg till folkpension	1390	1338	− 52
	B	8	Bidrag till sjukförsäkringen	3850	3633	− 217
	C	1	Allmänna barnbidrag	5215	5185	− 30
	C	4	Bidragsförskott	895	1000	+ 105
	D	1	Bidrag till social hemhjälp	1330	1440	+ 110
	D	3	Bidrag till driften av förskolor och fritidshem	4140	3914	− 226
	D	5	Bidrag till kommunala familjedaghem	1240	1130	− 110
	G	2	Karolinska sjukhuset: Driftkostnader	374	412	+ 38
	H	2	Bidrag till anordnande av kliniker för psykiskt sjuka m. m.	220	300	+ 80
	H	3	Bidrag till driften av kliniker för psykiskt sjuka m. m.	3578	4142	+ 564
	I	4	Ersättningar till kommunerna för hjälp till utländska medborgare, flyktingar m. m.	177	230	+ 53
	K	4	Bidrag till driften av särskolor m. m.	378	414	+ 36
VI	G	2	Ersättning till postverket för befordran av tjänsteförsändelser	582	513	− 69
VIII	D	2	Skatteutjämningsbidrag till kommunerna m. m.	9086	9239	+ 153
	G	12	Täckning av merkostnader för löner och pensioner m. m.	2000	300	−1700
IX	C	12	Bidrag till driften av grundskolor m. m.	12021	12058	+ 37
	C	19	Bidrag till driften av gymnasieskolor	3584	3715	+ 131
	C	27	Bidrag till undervisningsmateriel inom gymnasieskolan m. m.	41	140	+ 99
	E	7	Bidrag till driften av folkhögskolor m. m.	368	422	+ 54
	F	4	Studiemedel m. m.	2672	3107	+ 435
XI	G	1	Tullverket: Förvaltningskostnader	586	635	+ 49
XII	B	1	Arbetsmarknadsservice	1056	1132	+ 76
	C	4	Bidrag till Stiftelsen Samhällsföretag	2054	2014	− 40
	D	2	Åtgärder för flyktingar	110	225	+ 115
XIII	B	4	Räntebidrag m. m.	7100	7190	+ 90
	B	5	Eftergift av hyresförlustlån	100	130	+ 30
	B	7	Bostadsbidrag m. m.	1100	1020	− 80
	B	8	Viss bostadsförbättringsverksamhet m. m.	120	90	− 30
XIV	B	17	Kostnader för statsstödd exportkreditgivning genom AB Svensk Exportkredit	180	700	+ 520

				Anvisat	Beräknat utfall	Differens beräknat utfall och anvisat
	E	12	Ersättning för försenad idrifttagning av kärnreaktorer	100	349	+ 249
	G	7	Täckande av förluster på grund av garantier till den statliga varvskoncernen	800	2 500	+1 700
XV	B	1	Länsstyrelserna	1 564	1 642	+ 78
	B	2	Lokala skattemyndigheterna	587	623	+ 36
XVII			Räntor på statsskulden m. m.	29 000	27 800	−1 200
			Övriga	26 385	27 137	+ 752
			Summa	**181 715**	**185 531**	**+3 816**

Bilaga 4

Beräknade förändringar av anslagsbehållningar på reservationsanslag under budgetåret 1981/82 (milj. kr.)

			Reservation 1981-07-01	Reservation 1982-06-30	Ökning (+) Minskning (−)
III	C 1	Bidrag till internationella biståndsprogram	1 950	2 237	+ 287
	C 2	Bilateralt utvecklingssamarbete	1 263	1 563	+ 300
VI	B 2	Drift av statliga vägar	1 015	1 212	+ 197
	B 3	Byggande av statliga vägar	769	696	− 73
	B 5	Bidrag till byggande av kommunala vägar och gator 1977/78	232	187	− 45
	B 10	Byggande av mellanriksvägen Kiruna−Narvik	88	16	− 72
	D 5	Bidrag till vissa transporter på malmbanan	−	175	+ 175
	H 1	Teleanläggningar 1979/80	295	116	− 179
	IC 2	Anskaffning av ny tågfärja 1979/80	72	−	− 72
	IC 3	Särskilda investeringar i järnvägsanläggningar i Norrbottens län	180	117	− 63
VIII	B 2	Anskaffning av ADB-utrustning	23	57	+ 34
X	H 20	Lån till Svensk Avfallskonvertering 1980/81	49	18	− 31
XII	B 2	Arbetsmarknadsutbildning	−	474	+ 474
	B 3	Bidrag till arbetslöshetsersättning och utbildningsbidrag	−	233	+ 233
	B 4	Sysselsättningsskapande åtgärder 1980/81	1 185	1 550	+ 365
	B 12	Lån till Norrbottens läns landsting för vissa investeringar	225	75	− 150
XIII	B 3	Lån till bostadsbyggande	1 487	37	−1 450
	B 9	Bidrag till förbättring av boendemiljön	111	11	− 100
	B 17	Vissa energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet m. m.	1 337	987	− 350
XIV	B 22	Teckning av aktier i AB Svensk Exportkredit	−	50	+ 50
	B 25	Avskrivningslån till beställare av fartyg 1978/79	299	40	− 259
	C 5	Bidrag till sysselsättningsåtgärder inom varvsregionerna 1980/81	64	4	− 60
	E 6	Energibesparande åtgärder inom näringslivet m. m.	456	262	− 194
	F 13	Energiforskning	78	−	− 78
	F 21	Lån till Saab-Scania AB	290	90	− 200
	G 8	Tillskott av medel till Svenska Varv AB för nedläggning av Öresundsvarvet AB	−	336	+ 336
	G 19	Kapitaltillskott till Statsföretag AB 1980/81	−	300	+ 300
	G 7	Medelstillskott till Svenska Varv AB	231	38	− 193

		Reservation 1981-07-01	Reservation 1982-06-30	Ökning (+) Minskning (−)
1980/81				
G 8	Bidrag till Svenska Varv AB för vissa utvecklingskostnader	850	440	− 410
1980/81				
G 12	Avskrivningslån till varvsindustrin m. m.	803	373	− 430
1980/81				
G 14	Lån till SSAB Svenskt Stål AB för rekonstruktionsändamål	145	−	− 145
1980/81				
G 15	Lån till SSAB Svenskt Stål AB för strukturändamål	146	−	− 146
1980/81				
G 22	Medelstillskott till Statsföretag AB för avveckling av viss verksamhet i Uddcomb Sweden AB	127	20	− 107
1978/79				
I G 2	Förlagslån till domänverket	210	5	− 205
1978/79				
V 23	Regionalpolitiskt stöd:			
	Lokaliseringslån inom varvsregionerna	245	215	− 30
	Övriga	5764	5464	− 300
	Summa	**19989**	**17397**	**−2592**

Bilaga 5

Beräknad disposition av rörliga krediter

	Utestående belopp 1981-06-30	Beräknat utestående belopp 1982-06-30	Beräknad förändring 1981/82
Televerket, Abonnentutrustningar	73	527	+ 454
Statens järnvägar	408	350	− 58
Luftfartsverket	−	40	+ 40
Statens jordbruksnämnd	270	85	− 185
Förenade fabriksverken	172	110	− 62
Stiftelsen Samhällsföretag	100	40	− 60
Försvarsberedskap	1 059	−	−1 059
Förluster på exportkreditgarantier	−	700	+ 700
Övriga	1 338	988	− 350
Summa	**3 420**	**2 840**	**− 580**

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1982

Riksrevisionsverkets reviderade inkomstberäkning för budgetåret 1982/83

Bilaga 2.3 Riksrevisionsverkets reviderade inkomstberäkning

TILL REGERINGEN

Riksrevisionsverkets reviderade inkomstberäkning för budgetåret 1982/83

Enligt riksrevisionsverkets (RRV) instruktion skall RRV varje år till regeringen lämna en reviderad beräkning av statens inkomster för det kommande budgetåret, avsedd som underlag för inkomstberäkningen i kompletteringspropositionen.

RRV redovisar i denna skrivelse nya beräkningar av inkomsterna för budgetåret 1982/83 på de större inkomsttitlarna samt vissa speciellt konjunkturkänsliga inkomsttitlar. I anslutning till beräkningarna har bedömningar även gjorts av utfallet för budgetåret 1981/82. Underlag för beräkningarna har inhämtats från berörda myndigheter. För beräkningarna av inkomstskatterna har dessutom uppgifter utnyttjats dels från RRV:s taxeringsstatistiska undersökning avseende inkomståret 1980, dels från RRV:s aktiebolagsenkät.

I beräkningarna har hänsyn tagits till de propositioner etc. som förelåg den 15 mars 1982. Bl. a. har lagrådsremissen av förslag till reformerad inkomstbeskattning beaktats.

För de titlar avseende budgetåret 1982/83 där RRV nu förordar förändringar på mer än 20 milj. kr. lämnas i det följande kommentarer till förändringarna.

I en tabellbilaga redovisas resultaten av RRV:s reviderade beräkningar titel för titel för budgetåren 1981/82 och 1982/83. För att underlätta jämförelse med prognoserna i den reviderade nationalbudgeten presenteras i tabellbilagan också beräkningsresultaten kalenderårsvis för åren 1982–1983.

Den av RRV utgivna Inkomstliggaren för budgetåret 1981/82 kan tillsammans med RRV:s inkomstberäkning i december 1981 (se bilaga 2.1 i budgetpropositionen 1982) användas som ett komplement till den nu presenterade reviderade inkomstberäkningen. Inkomstliggaren innehåller utförliga beskrivningar av vad de olika inkomsttitlarna avser och vilka bestämmelser som gäller för dessa.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektören Berggren i närvaro av avdelningschefen Sanell, revisionsdirektören Danielsson, avdelnings-

direktören Dalmo, föredragande, byrådirektörerna Aronsson, Hansson, Karlson, Svahlstedt och Rahmn samt förste revisorn Unander.

Stockholm den 2 april 1982

G Rune Berggren

Stig Dalmo

Innehåll

I. SAMMANFATTNING

Sid.

Förutsättningar 5
Utveckling av inkomsterna budgetåren 1981/82 och 1982/83 7
Jämförelse mellan beräkningen i budgetpropositionen och RRV:s marsberäkning 10

II. ALLMÄNNA FÖRUTSÄTTNINGAR

Utveckling av skatteunderlaget inkomståren 1976–1981 21
RRV:s taxeringsstatistiska undersökning avseende inkomståret 1980. 24
Utveckling av skatteunderlaget för fysiska personer inkomståren 1981–1983 24
Utveckling av skatteunderlaget för svenska aktiebolag m. fl. 25

III. BERÄKNING AV DE OLIKA INKOMSTTITLARNA

1000 SKATTER 27
1100 Skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse 27
1111 Fysiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse 27
1121 Juridiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse 31
1131 Ofördelbara skatter på inkomst, realisationsvinst och rörelse . 33
1144 Lotterivinstskatt 33
1200 Lagstadgade socialavgifter 33
1211 Folkpensionsavgift 34
1221 Sjukförsäkringsavgift, netto 34
1231 Barnomsorgsavgift 37
1241 Vuxenutbildningsavgift 38
1251 Övriga socialavgifter, netto 38
1281 Allmän löneavgift 39
1300 Skatt på egendom 39
1312 Hyreshusavgift 39
1341 Stämpelskatt 39
1400 Skatt på varor och tjänster 40
1411 Mervärdeskatt 40
1421 Bensinskatt 41
1422 Särskilda varuskatter 42
1424 Tobaksskatt 42
1426 Skatt på vin 42
1428 Energiskatt 42
1431 Särskild beredskapsavgift för oljeprodukter 44
1432 Kassettskatt 44
1441 AB Vin- & Spritcentralens inlevererade överskott 45
1471 Tullmedel 45

2000 INKOMSTER AV STATENS VERKSAMHET 45
2100 Rörelseöverskott 46
2111 Postverkets inlevererade överskott 46
2112 Televerkets inlevererade överskott 48
2113 Statens järnvägars inlevererade överskott 50
2114 Luftfartsverkets inlevererade överskott 52
2115 Förenade fabriksverkens inlevererade överskott 55
2116 Statens vattenfallsverks inlevererade överskott 56
2117 Domänverkets inlevererade överskott 61
2121 Statens vägverks inlevererade överskott 62
2122 Sjöfartsverkets inlevererade överskott 63
2123 Inlevererat överskott av uthyrning av ADB-utrustning 63
2131 Riksbankens inlevererade överskott 63
2141 Myntverkets inlevererade överskott 64
2151 Tipsmedel 64
2152 Lotterimedel 64
2200 Överskott av statens fastighetsförvaltning 65
2213 Överskott av akademiska sjukhusets fastighetsförvaltning 65
2214 Överskott av byggnadsstyrelsens fastighetsförvaltning 65
2300 Ränteinkomster 65
2332 Ränteinkomster på lån för bostadsbyggande 65
2500 Offentligrättsliga avgifter 66
2534 Vissa avgifter för registrering av körkort och motorfordon 66

5000 KALKYLMÄSSIGA INKOMSTER 66
5100 Avskrivningar 66
5121 Avskrivningar på civila fastigheter 67
5141 Statens vägverks avskrivningar 68
5143 Avskrivningar på ADB-utrustning 68
5200 Statliga pensionsavgifter, netto 68
5211 Statliga pensionsavgifter, netto 68

Tabellförteckning 71

Bilaga 1 72
Bilaga 2 81

I. SAMMANFATTNING

Förutsättningar

RRV:s förslag till reviderad beräkning av statsbudgetens inkomster under budgetåret 1982/83 och den nu gjorda uppskattningen av inkomsterna under budgetåret 1981/82 grundas på den ekonomiska politik, som har kommit till uttryck i beslut av statsmakterna eller i förslag som har lagts fram av regeringen i propositioner offentliggjorda före den 15 mars 1982 samt därefter oförändrad ekonomisk politik. Förslaget till reformerad inkomstbeskattning som skall föreläggas riksdagen i mitten av april år 1982 har den 8 mars överlämnats till lagrådet för yttrande. Förslaget har därmed blivit offentligt. I skrivelse till RRV den 16 mars 1982 har budgetdepartementet uttryckt önskemål om att RRV beaktar förslaget till reformerad inkomstbeskattning i verkets reviderade beräkningar av statsbudgetens inkomster budgetåret 1982/83. RRV har därför i föreliggande beräkning tagit hänsyn till de förändringar i beskattningen år 1983 som föreslås i lagrådsremissen.

Förutom dessa institutionella förutsättningar är bedömningen av konjunkturutvecklingen betydelsefull för beräkningen av statsbudgetens inkomster. Den bedömning som regeringen presenterade i den preliminära nationalbudgeten har utgjort det huvudsakliga underlaget för antagandena om den samhällsekonomiska utvecklingen. Vidare har RRV hållit kontakt med konjunkturinstitutet och ekonomidepartementet i anslutning till det där pågående arbetet med den reviderade nationalbudgeten. Med anledning av vad som har framkommit vid dessa kontakter har revideringar gjorts av antagandena i den preliminära nationalbudgeten.

Antaganden om löneutvecklingen har stor betydelse för RRV:s beräkningar. Den utbetalda lönesumman beräknas nu öka med 8,2 % mellan åren 1980 och 1981. Det är en uppjustering med drygt 1 procentenhet jämfört med det antagande som låg till grund för budgetförslaget.

År 1982 väntas den utbetalda lönesumman öka med 5,7 % under vissa givna förutsättningar. Det är en nedjustering med ca 0,5 procentenheter jämfört med antagandet om lönesummans tillväxt i beräkningarna till budgetpropositionen.

För år 1983 finns inga löneavtal slutna. Skattereformen år 1983 föreslås finansieras med en allmän löneavgift på 2 %. Den förutsätts avräknas mot löneutrymmet i avtalsförhandlingarna. Efter vad RRV under hand erfarit utgår konjunkturinstitutet och budgetdepartementet i arbetet med den reviderade nationalbudgeten från ett antagande om en lönesummetillväxt på 5,7 procentenheter mellan åren 1982 och 1983. RRV har därför valt att göra beräkningarna av statsbudgetens inkomster år 1983 utifrån detta antagande.

Tabell 1. Statsbudgetens inkomster fördelade på huvudgrupper budgetåren 1980/81, 1981/82 och 1982/83, milj. kr.

		1980/81 Utfall	1981/82 Statsbudget	1980/81 RRVs marsberäkning	1981/82 RRVs marsberäkning	Förändring från 1980/81 till 1982/83	Förändring i procent
1000	**Skatter**	**134 818**	**133 867**	**135 005**	**146 993**	**11 989**	**8,9**
1100	Skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse	34 057	29 534	33 196	34 011	815	2,5
1200	Lagstadgade socialavgifter	33 890	28 709	31 503	36 201	4 699	14,9
1300	Skatt på egendom	2 358	2 659	2 677	3 298	621	23,2
1400	Skatt på varor och tjänster	64 513	72 965	67 629	73 483	5 854	8,7
2000	**Inkomster av statens verksamhet**	**14 552**	**16 462**	**17 560**	**18 285**	**726**	**4,1**
2100	Rörelseöverskott	3 942	4 436	5 558	6 047	489	8,8
2200	Överskott av statens fastighetsförvaltning	738	207	317	302	− 15	− 4,7
2300	Ränteinkomster	5 888	8 596	8 691	9 854	1 163	13,4
2400	Aktieutdelning	94	84	91	94	3	2,9
2500	Offentligrättsliga avgifter	870	909	1 009	1 053	44	4,3
2600	Försäljningsinkomster	889	597	625	254	− 371	−59,3
2700	Böter m. m.	210	241	244	332	88	36,1
2800	Övriga inkomster av statens verksamhet	1 922	1 393	1 025	350	− 675	−65,9
3000	**Inkomster av försåld egendom**	**77**	**77**	**65**	**72**	**7**	**11,1**
3100	Inkomster av försålda byggnader och maskiner m. m.	63	58	33	41	7	21,6
3200	Övriga inkomster av markförsäljning	−	−	14	14	−	0,0
3300	Övriga inkomster av försåld egendom	14	18	18	18	−	0,0
4000	**Återbetalning av lån**	**2 406**	**2 283**	**2 611**	**2 947**	**336**	**12,9**
4100	Återbetalning av näringslån	333	265	298	299	1	0,4
4200	Återbetalning av bostadslån m. m.	1 040	1 012	1 299	1 540	241	18,6
4300	Återbetalning av studielån	612	584	592	674	82	13,9
4400	Återbetalning av energisparlån	80	85	105	135	29	28,1
4500	Återbetalning av övriga lån	340	338	317	299	− 18	− 5,7
5000	**Kalkylmässiga inkomster**	**3 434**	**5 961**	**6 259**	**7 240**	**981**	**15,7**
5100	Avskrivningar	4 271	4 655	4 910	5 905	995	20,3
5200	Statliga pensionsavgifter, netto	−837	1 306	1 349	1 335	− 14	− 1,0
	Totala inkomster	**155 287**	**158 650**	**161 499**	**175 537**	**14 038**	**8,7**

De svenska aktiebolagens statligt taxerade inkomster har reviderats upp mellan åren 1980 och 1981 sedan beräkningen till budgetpropositionen gjordes. Den statligt taxerade inkomsten beräknas nu öka med 36 % mellan dessa år. Underlaget för denna beräkning har hämtats från den enkät till svenska aktiebolag som RRV utfört under februari–mars 1982. Mellan åren 1981 och 1982 antas att aktiebolagens statligt taxerade inkomster ökar med 25 %.

En specifikation av RRV:s beräkningar av statsbudgetens inkomster under budgetåren 1981/82 och 1982/83 samt under kalenderåren 1981, 1982 och 1983 framgår av en särskild tabellbilaga. En sammanfattning av beräkningsresultaten framgår av tabell 1. I tabell 5 redovisas de inkomsttitlar för vilka RRV nu föreslår ändringar av beräkningen till budgetpropositionen.

Utvecklingen av inkomsterna budgetåren 1981/82 och 1982/83

Enligt de reviderade beräkningarna uppgår statsbudgetens inkomster budgetåret 1981/82 till 161 499 milj. kr. eller 6 212 milj. kr. mer än budgetåret 1980/81. För budgetåret 1982/83 beräknas de totala inkomsterna uppgå till 175 537 milj. kr. Det är 8,7 % eller 14 038 milj. kr. mer än vad som beräknas för innevarande budgetår.

Av tabell 1 framgår att av inkomstökningarna på 14 038 milj. kr. mellan budgetåren 1981/82 och 1982/83 beräknas skatt på varor och tjänster svara för 5 854 milj. kr. och lagstadgade socialavgifter för 4 699 milj. kr. Skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse ökar med 815 milj. kr. Inom inkomsthuvudgruppen svarar de juridiska personernas skatter för en ökning på 4 556 milj. kr., medan de fysiska personernas inkomstskatter minskar med 3 754 milj. kr. (se tabell 2).

Orsakerna till denna utveckling är flera, men det är speciellt följande faktorer som kan framhållas.

Tabell 2. Skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse budgetåren 1981/82 och 1982/83, milj. kr.

		1981/82 RRVs mars-beräkning	1982/83 RRVs mars-beräkning	Förändring från 1981/82 till 1982/83	Förändring i procent
1100	**Skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse**	**33 195**	**34 011**	**+ 815**	**+ 2,5**
1110	Fysiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse	29 085	25 331	−3 754	− 12,9
1120	Juridiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse	2 319	6 875	+4 556	+196,5
1130	Ofördelbara skatter på inkomst, realisationsvinst och rörelse	1 000	1 000	0	0
1140	Övriga inkomstskatter	792	805	+ 13	+ 1,7

- Utbetalningarna till kommunerna begränsas. Det beror dels på begränsningen av det kommunala skatteunderlaget för juridiska personer åren 1982 och 1983, dels på det relativt låga utfallet på kommunalskatteunderlaget för juridiska personer år 1980, vilket styr förskotten och slutregleringen år 1982.
- Den antagna gynnsamma utvecklingen av inkomsterna för juridiska personer år 1982 antas innebära ökade fyllnadsinbetalningar våren 1983.

Den negativa utvecklingen av inkomsttiteln fysiska personers skatt har också sin största förklaring i utbetalningarna till kommunerna. Dessa utbetalningar väntas, i motsats till vad gäller kalkylerna över titeln juridiska personers skatter, öka kraftigt för titeln fysiska personers skatter. Detta beror bl. a. på övergången till en s. k. förenklad beräkning av det kommunala skatteunderlaget 1980. Fr. o.m. detta år kan kommunerna tillgodoräkna sig kommunalskatteunderlaget från de beskattade sociala transfereringarna som sjukpenning, föräldrapenning etc. Dessa kvittades mot att vissa bidrag försvann för kommunerna. Denna förenkling innebär att nettot på inkomsttiteln kassamässigt minskar med drygt 3 000 milj. kr. år 1982 och ca 3 500 milj. kr. år 1983. Även inkomstutvecklingen över åren har stor betydelse för de kommunala utbetalningarna. Skatteunderlaget för fysiska personer beräknas komma att utvecklas i gynnsam riktning för kommunerna år 1981 liksom år 1980 i jämförelse med kommande år. Utbetalningarna blir, trots de införda begränsningarna i förskottsutbetalningarna, därför höga kalenderåren 1982 och 1983 till följd av eftersläpningarna i systemet. Till detta kommer den föreslagna skattereformen år 1983 som minskar skatteinbetalningarna våren 1983.

De lagstadgade socialavgifterna ökar med 4 698 milj. kr. (se tabell 3) mellan budgetåren 1981/82 och 1982/83. Av denna ökning svarar den allmänna löneavgiften för 2 651 milj. kr. I lagrådsremissen om reformerad inkomstbeskattning föreslås att en allmän löneavgift på 2 % införs fr. o. m. den 1 januari 1983. Löneavgiften är avsedd att finansiera skattereformens första steg. Återstående del av inkomstökningen mellan budgetåren förklaras i huvudsak av ökningen i den totala lönesumman.

Besparingseffekterna på grund av de i prop. 1981/82: 144 föreslagna förändringarna i sjukförsäkringssystemet beräknas för budgetåret 1982/83 ge en bruttoeffekt på 1 050 milj. kr. Av denna bruttoeffekt svarar de två karensdagarna inkl. högriskskyddet för en besparingseffekt på 615 milj. kr. för budgetåret 1982/83. Till denna bruttobesparing på inkomsttiteln sjukförsäkringsavgift, netto skall emellertid de minskade preliminära skatteinbetalningarna under våren 1983 fråndragas för att man skall erhålla den verkliga besparingseffekten på statsbudgeten, eftersom ersättningen från sjukförsäkringssystemet är beskattningsbar.

Skatten på varor och tjänster ökar med 5 854 milj. kr. under budgetåret 1982/83 jämfört med budgetåret 1981/82. Det är en ökning med 8,7 %. Mervärdeskatten ökar med 1 800 milj. kr. eller 4,7 %. Sänkningen av skat-

Tabell 3. Lagstadgade socialavgifter budgetåren 1981/82 och 1982/83, milj. kr.

		1981/82 RRVs mars-beräkning	1982/83 RRVs mars-beräkning	Förändring från 1981/82 till 1982/83	Förändring i procent
1200	**Lagstadgade socialavgifter**	**31 503**	**36 201**	**+4 698**	**+ 14,9**
1211	Folkpensionsavgift	23 616	26 972	+3 356	+ 14,2
1221	Sjukförsäkringsavgift, netto	1 285	−742	−2 027	−157,7
1231	Barnomsorgsavgift	6 119	6 504	+ 385	+ 6,3
1241	Vuxenutbildningsavgift	673	707	+ 34	+ 5,1
1251	Övriga socialavgifter, netto	−309	− 16	− 293	− 94,8
1261	Bidrag till förvaltningskostnader för arbetsskadeförsäkringen	51	53	+ 2	+ 3,9
1271	Inkomster av arbetsgivaravgifter till arbetarskyddsstyrelsens och yrkesinspektionens verksamhet	68	72	+ 4	+ 5,9
1281	Allmän löneavgift	–	2 651	+2 651	–

Tabell 4. Skatt på varor och tjänster budgetåren 1981/82 och 1982/83, milj. kr.

		1981/82 RRVs mars-beräkning	1982/83 RRVs mars-beräkning	Förändring från 1981/82 till 1982/83	Förändring i procent
1400	**Skatt på varor och tjänster**	**67 629**	**73 483**	**+5 854**	**+ 8,7**
1411	Mervärdeskatt	38 500	40 300	+1 800	+ 4,7
1421	Bensinskatt	5 250	6 070	+ 820	+15,6
1422	Särskilda varuskatter	604	599	− 5	− 0,8
1423	Försäljningsskatt på motorfordon	524	549	+ 25	+ 4,8
1424	Tobaksskatt	3 000	2 940	− 60	− 2,0
1425	Skatt på spritdrycker	4 470	4 335	− 135	− 3,0
1426	Skatt på vin	1 150	1 150	0	0
1427	Skatt på malt- och läskedrycker	1 035	1 038	+ 3	+ 0,3
1428	Energiskatt	6 750	8 230	+1 480	+21,9
1429	Särskild avgift på svavelhaltigt bränsle	2	2	0	0
1431	Särskild beredskapsavgift för oljeprodukter	0	1 503	+1 503	–
1432	Kassettskatt	0	115	+ 115	–
1441	AB Vin- & Spritcentralens inlevererade överskott	140	140	0	0
1442	Systembolaget AB:s inlevererade överskott	93	60	− 33	−35,5
1451	Reseskatt	156	159	+ 3	+ 1,9
1452	Skatt på annonser och reklam	250	285	+ 35	+14,0
1453	Totalisatormedel	250	260	+ 10	+ 4,0
1454	Skatt på spel	75	78	+ 3	+ 4,0
1461	Fordonsskatt	2 360	2 385	+ 25	+ 1,1
1462	Kilometerskatt	1 640	1 700	+ 60	+ 3,7
1471	Tullmedel	1 380	1 585	+ 205	+14,9
1481	Övriga skatter på varor och tjänster	0	0	0	0

tesatsen den 16 november 1981 påverkar inkomsterna enbart andra hälften av budgetåret 1981/82 men hela budgetåret 1982/83. Investeringsavdraget vid redovisning av mervärdeskatt beräknas minska inkomsterna med 500 milj. kr. budgetåret 1981/82 och med 1 000 milj. kr. budgetåret 1982/83. Detta förklarar den svaga ökningstakten i inkomsterna av mervärdeskatt. Bensinskatten ökar med 7 öre den 1 april 1982 och föreslås öka med ytterligare 17 öre den 1 juli 1982. Detta förklarar ökningen på 820 milj. kr. eller 15,6% under budgetåret 1982/83. Inkomsterna av energiskatt ökar med 1 480 milj. kr. eller 21,9%. Ökningen förklaras även här av skattehöjning dels den 1 april 1982 med 46 kr. per m^3 olja, dels den 1 juli 1982 med 38 kr. per m^3 olja. Vidare beräknas inkomsterna på titeln särskild beredskapsavgift till 1 500 milj. kr. för budgetåret 1982/83. Det är en engångseffekt av att oljelagringsfonden föreslås upphöra den 1 juli 1982 (prop. 1981/82: 102). Regeringen föreslår att en skatt på kassettband tas ut från den 1 juli 1982 (prop. 1981/82: 159). Skatten ökar inkomsterna med 115 milj. kr. 1982/83.

Jämförelse mellan beräkningen i budgetpropositionen och RRV:s marsberäkning

Statsbudgetens totala inkomster *budgetåret 1981/82* beräknas nu bli 2 124 milj. kr. högre än enligt beräkningen i budgetpropositionen. I tabell 5 redovisas de inkomsttitlar där RRV nu föreslår en ändrad beräkning jämfört med i budgetpropositionen. Det bör påpekas att budgetpropositionens beräkning grundades på ett lägre ökningstal för den totala lönesumman för inkomståren 1981 och 1983 än RRV:s beräkningar i december.

Inkomstskatterna för fysiska personer beräknas nu bli 1 379 milj. kr. högre än som antogs i budgetpropositionen. Det högre inkomstantagandet för inkomståret 1981 som RRV tillämpar i denna beräkning orsakar uppjusteringen.

De juridiska personernas inkomstskatter beräknas öka med 119 milj. kr. mer än vad som antogs i budgetpropositionen. Det beror främst på en upprevidering av aktiebolagens beräknade fyllnadsinbetalningar våren 1982.

De lagstadgade socialavgifterna beräknas nu till 31 503 milj. kr., vilket är 463 milj. kr. mer än vid beräkningen i budgetpropositionen. Det högre antagandet om lönesummans utveckling mellan åren 1980 och 1981 i denna beräkning innebär främst att fyllnadsinbetalningarna under våren 1982 blir större än vad som beräknades i budgetpropositionen.

Inkomsterna av mervärdeskatt har räknats upp med 300 milj. kr. till följd av utfallet hittills under budgetåret. Detsamma gäller ökningen med 140 milj. kr. för inkomsterna av bensinskatt. Däremot beräknas inkomsterna av energiskatt bli 230 milj. kr. lägre än i budgetförslaget till följd av att skatteunderlaget är lägre än vad som tidigare antogs.

Tabell 5. Jämförelse mellan inkomster enligt budgetpropositionen och RRV:s marsberäkning för budgetåren 1981/82 och 1982/83, tusental kr.

Inkomsttitel	1981/82			1982/83		
	Enligt budget-proposi-tionen	Enligt RRV:s mars-be-räkning	Ökning (+) Minsk-ning (−)	Enligt budget-proposi-tionen	Enligt RRV:s mars-be-räkning	Ökning (+) Minsk-ning (−)
1100 Skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse	**31 732 900**	**33 195 900**	**+1 463 000**	**34 676 000**	**34 011 000**	**− 665 000**
1111 Fysiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse	27 706 000	29 085 000	+1 379 000	27 103 000	25 331 000	−1 772 000
1121 Juridiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse	2 200 000	2 319 000	+ 119 000	5 768 000	6 875 000	+1 107 000
1131 Ofördelbara skatter på inkomst, realisationsvinst och rörelse	1 000 000	1 000 000	−	1 000 000	1 000 000	−
1141 Kupongskatt	43 000	43 000	−	45 000	45 000	−
1142 Utskiftningsskatt och ersättningsskatt	20 900	20 900	−	22 000	22 000	−
1143 Bevillningsskatt	3 000	3 000	−	3 000	3 000	−
1144 Lotterivinstskatt	760 000	725 000	− 35 000	735 000	735 000	−
1200 Lagstadgade social-avgifter	**31 039 800**	**31 502 600**	**+ 462 800**	**31 011 900**	**36 201 100**	**+5 189 200**
1211 Folkpensionsavgift	23 457 000	23 616 000	+ 159 000	24 436 000	26 972 000	+2 536 000
1221 Sjukförsäkringsavgift, netto	1 043 000	1 285 000	+ 242 000	− 601 000	− 742 000	− 141 000
1231 Barnomsorgsavgift	6 079 000	6 119 000	+ 40 000	6 355 000	6 504 000	+ 149 000
1241 Vuxenutbildningsavgift	669 000	673 000	+ 4 000	691 000	707 000	+ 16 000
1251 Övriga socialavgifter, netto	− 327 000	− 309 000	− 18 000	6 000	− 16 000	− 22 000
1261 Bidrag till förvaltningskostnader för arbetsskadeförsäkringen	50 500	50 600	+ 100	53 100	53 100	−
1271 Inkomster av arbetsgivaravgifter till arbetarskyddsstyrelsens och yrkesinspektionens verksamhet	68 300	68 000	− 300	71 800	72 000	+ 200
1281 Allmän löneavgift	−	−	−	−	2 651 000	+2 651 000
1300 Skatt på egendom	**2 662 900**	**2 676 900**	**+ 14 000**	**3 342 800**	**3 298 201**	**− 44 599**
1311 Skogsvårdsavgifter	54 900	54 900	−	348 000	348 000	−
1312 Hyreshusavgift	−	−	−	−	1	+ 1
1321 Fysiska personers förmögenhetsskatt	702 000	702 000	−	926 000	926 000	−
1322 Juridiska personers förmögenhetsskatt	15 000	15 000	−	15 000	15 000	−
1331 Arvsskatt	475 000	520 000	+ 45 000	510 000	520 000	+ 10 000
1332 Gåvoskatt	70 000	80 000	+ 10 000	70 000	80 000	+ 10 000
1341 Stämpelskatt	1 346 000	1 305 000	− 41 000	1 473 800	1 409 200	− 64 600
1400 Skatt på varor och tjänster	**67 395 511**	**67 629 211**	**+ 233 700**	**71 028 511**	**73 483 010**	**+2 454 499**
1411 Mervärdeskatt	38 200 000	38 500 000	+ 300 000	40 500 000	40 300 000	− 200 000
1421 Bensinskatt	5 110 000	5 250 000	+ 140 000	5 345 000	6 070 000	+ 725 000

Inkomsttitel	1981/82			1982/83		
	Enligt budget-propositionen	Enligt RRV:s marsberäkning	Ökning (+) Minskning (−)	Enligt budget-propositionen	Enligt RRV:s marsberäkning	Ökning (+) Minskning (−)
1422 Särskilda varuskatter	608 000	604 000	− 4 000	615 000	599 000	− 16 000
1423 Försäljningsskatt på motorfordon	523 000	524 500	+ 1 500	548 000	549 500	+ 1 500
1424 Tobaksskatt	2 965 000	3 000 000	+ 35 000	2 905 000	2 940 000	+ 35 000
1425 Skatt på spritdrycker	4 470 000	4 470 000	−	4 335 000	4 335 000	−
1426 Skatt på vin	1 175 000	1 150 000	− 25 000	1 175 000	1 150 000	− 25 000
1427 Skatt på malt- och läskedrycker	1 035 000	1 035 000	−	1 038 000	1 038 000	−
1428 Energiskatt	6 980 000	6 750 000	− 230 000	7 935 000	8 230 000	+ 295 000
1429 Särskild avgift på svavelhaltigt bränsle	1 500	1 700	+ 200	1 500	1 500	−
1431 Särskild beredskapsavgift för oljeprodukter	1	1	−	1	1 503 000	+ 1 502 999
1432 Kassettskatt	−	−	−	−	115 000	+ 115 000
1441 AB Vin- & Spritcentralens inlevererade överskott	150 000	140 000	− 10 000	100 000	140 000	+ 40 000
1442 Systembolaget AB:s inlevererade överskott	73 000	93 000	+ 20 000	60 000	60 000	−
1451 Reseskatt	156 000	156 000	−	159 000	159 000	−
1452 Skatt på annonser och reklam	249 000	250 000	+ 1 000	284 000	285 000	+ 1 000
1453 Totalisatormedel	250 000	250 000	−	260 000	260 000	−
1454 Skatt på spel	75 000	75 000	−	78 000	78 000	−
1461 Fordonsskatt	2 360 000	2 360 000	−	2 385 000	2 385 000	−
1462 Kilometerskatt	1 640 000	1 640 000	−	1 700 000	1 700 000	−
1471 Tullmedel	1 375 000	1 380 000	+ 5 000	1 605 000	1 585 000	− 20 000
1481 Övriga skatter på varor och tjänster	10	10	−	10	10	−
2100 Rörelseöverskott	**5 494 083**	**5 558 281**	**+ 64 198**	**5 990 290**	**6 046 936**	**+ 56 646**
2111 Postverkets inlevererade överskott	76 000	81 000	+ 5 000	81 000	85 000	+ 4 000
2112 Televerkets inlevererade överskott	201 300	203 200	+ 1 900	231 100	240 600	+ 9 500
2113 Statens järnvägars inlevererade överskott	1	1	−	1	1	−
2114 Luftfartsverkets inlevererade överskott	66 572	65 972	− 600	116 900	115 000	− 1 900
2115 Förenade fabriksverkens inlevererade överskott	48 600	50 400	+ 1 800	54 000	54 600	+ 600
2116 Statens vattenfallsverks inlevererade överskott	1 665 800	1 664 858	− 942	1 942 000	1 932 000	− 10 000
2117 Domänverkets inlevererade överskott	80 000	100 000	+ 20 000	80 000	57 000	− 23 000
2121 Statens vägverks inlevererade överskott	32 200	31 274	− 926	74 150	27 000	− 47 150
2122 Sjöfartsverkets inlevererade överskott	73 800	73 600	− 200	83 500	93 400	+ 9 900
2123 Inlevererat överskott av uthyrning av ADB-utrustning	35 167	35 167	−	36 500	37 500	+ 1 000
2131 Riksbankens inlevererade överskott	2 000 000	2 000 000	−	2 000 000	2 000 000	−

Inkomsttitel	1981/82			1982/83		
	Enligt budget-propositionen	Enligt RRV:s marsberäkning	Ökning (+) Minskning (−)	Enligt budget-propositionen	Enligt RRV:s marsberäkning	Ökning (+) Minskning (−)
2141 Myntverkets inlevererade överskott	66 000	100 000	+ 34 000	87 000	206 000	+ 119 000
2151 Tipsmedel	768 800	768 300	− 500	814 800	795 100	− 19 700
2152 Lotterimedel	379 843	384 509	+ 4 666	389 339	403 735	+ 14 396
2200 Överskott av statens fastighetsförvaltning	**349 119**	**316 844**	**− 32 275**	**348 822**	**302 005**	**− 46 817**
2211 Överskott av kriminalvårdsstyrelsens fastighetsförvaltning	1 348	1 348	−	1 435	1 435	−
2212 Överskott av karolinska sjukhusets fastighetsförvaltning	25 956	25 956	−	−	−	−
2213 Överskott av akademiska sjukhusets fastighetsförvaltning	11 897	11 897	−	11 897	−	− 11 897
2214 Överskott av byggnadsstyrelsens fastighetsförvaltning	309 511	277 236	− 32 275	334 920	300 000	− 34 920
2215 Överskott av generaltullstyrelsens fastighetsförvaltning	407	407	−	570	570	−
2221 Överskott av förrådsanläggningar för ekonomiskt försvar	−	−	−	−	−	−
2300 Ränteinkomster	**8 736 256**	**8 690 580**	**− 45 676**	**9 890 642**	**9 854 042**	**− 36 600**
2311 Räntor på lokaliseringslån	310 000	325 000	+ 15 000	310 000	310 000	−
2312 Ränteinkomster på jordbrukets lagerhuslån	1	1	−	−	−	−
2313 Ränteinkomster på statens avdikningslån	650	650	−	550	550	−
2314 Ränteinkomster på fiskerilån	2 100	2 100	−	2 500	2 500	−
2315 Ränteinkomster på fiskberedningslån	319	319	−	421	421	−
2316 Ränteinkomster på vattenkraftslån	235	235	−	226	226	−
2317 Ränteinkomster på luftfartslån	2 111	2 111	−	2 001	2 001	−
2318 Ränteinkomster på statens lån för den mindre skeppsfarten	14 776	14 776	−	13 758	13 758	−
2319 Ränteinkomster på kraftledningslån	4	4	−	4	4	−
2321 Ränteinkomster på skogsväglån	−	−	−	−	−	−
2322 Räntor på övriga näringslån, Kammarkollegiet	38 720	38 720	−	61 330	61 330	−
2323 Räntor på övriga lån, Lantbruksstyrelsen	2 167	2 167	−	2 091	2 091	−
2331 Ränteinkomster på egnahemslån	15	15	−	−	−	−
2332 Ränteinkomster på lån för bostadsbyggande	6 375 000	6 274 697	− 100 303	7 215 000	7 025 000	− 190 000

Inkomsttitel	1981/82			1982/83		
	Enligt budget-propositionen	Enligt RRV:s marsberäkning	Ökning (+) Minskning (−)	Enligt budget-propositionen	Enligt RRV:s marsberäkning	Ökning (+) Minskning (−)
2333 Ränteinkomster på lån för bostadsförsörjning för mindre bemedlade barnrika familjer	363	363	–	343	343	–
2334 Räntor på övriga bostadslån, Bostadsstyrelsen	330	330	–	330	330	–
2341 Ränteinkomster på statens lån för universitetsstudier	45	45	–	45	45	–
2342 Ränteinkomster på allmänna studielån	37 000	37 000	–	36 800	36 800	–
2343 Räntor på övriga studielån, Kammarkollegiet	–	–	–	–	–	–
2351 Räntor på energisparlån	300 000	309 627	+ 9 627	403 000	424 000	+ 21 000
2361 Ränteinkomster på medel avsatta till folkpensionering	100 300	105 300	+ 5 000	102 000	108 000	+ 6 000
2362 Ränteinkomster på medel avsatta till civila tjänstepensioner	3 248	3 248	–	3 319	3 319	–
2363 Ränteinkomster på medel avsatta till militära pensioner	405	405	–	409	409	–
2364 Ränteinkomster på medel avsatta till allmänna familjepensioner	10 310	10 310	–	10 466	10 466	–
2365 Ränteinkomster på medel avsatta vid statens pensionsanstalt	22 120	22 120	–	22 660	22 660	–
2366 Ränteinkomster på medel avsatta till pensioner för vissa av riksdagens verk	68	68	–	74	74	–
2371 Räntor på beredskapslagring och förrådsanläggningar	394 796	394 796	–	573 900	573 900	–
2381 Ränteinkomster på lån till personal inom utrikesförvaltningen m. m.	700	700	–	760	760	–
2382 Ränteinkomster på lån till personal inom biståndsförvaltningen m. m.	315	315	–	330	330	–
2383 Ränteinkomster på statens bosättningslån	24 000	24 000	–	18 000	18 000	–
2384 Ränteinkomster på lån för kommunala markförvärv	114 000	114 000	–	87 500	85 500	– 2 000
2385 Ränteinkomster på lån för studentkårlokaler	160	160	–	–	–	–
2386 Ränteinkomster på lån för allmänna samlingslokaler	9 100	9 100	–	11 700	11 700	–
2387 Ränteinkomster på krediter till utlandet	372	372	–	162	162	–

Inkomsttitel	1981/82			1982/83		
	Enligt budget-propositionen	Enligt RRV:s marsberäkning	Ökning (+) Minskning (−)	Enligt budget-propositionen	Enligt RRV:s marsberäkning	Ökning (+) Minskning (−)
2388 Ränteinkomster på mark för naturskydd	–	–	–	–	–	–
2389 Ränteinkomster på lån för inventarier i vissa specialbostäder	1 300	1 300	–	1 185	1 185	–
2391 Ränteinkomster på markförvärv för jordbrukets rationalisering	10 500	10 500	–	10 500	10 500	–
2392 Räntor på intressemedel	35 770	35 770	–	20 800	20 800	–
2393 Övriga ränteinkomster, Kammarkollegiet	50 002	50 002	–	–	–	–
2394 Övriga ränteinkomster	6 500	6 500	–	56 878	56 878	–
2395 Övriga ränteinkomster; Riksgäldskontoret	554	554	–	–	–	–
2396 Ränteinkomster på det av byggnadsstyrelsen förvaltade kapitalet	867 900	892 900	+ 25 000	921 600	1 050 000	+ 128 400
2400 Aktieutdelning	**90 887**	**90 887**	–	**93 534**	**93 534**	–
2411 Inkomster av statens aktier	90 887	90 887	–	93 534	93 534	–
2500 Offentligrättsliga avgifter	**1 004 152**	**1 009 392**	**+ 5 240**	**944 975**	**1 053 095**	**+ 108 120**
2511 Expeditionsavgifter	270 300	280 300	+ 10 000	345 300	345 300	–
2512 Vattendomstolsavgifter	150	150	–	150	150	–
2513 Avgift för statlig kontroll av läkemedel	42 950	42 950	–	45 879	45 879	–
2514 Elevavgifter vid styrelsen för vårdartjänst	46	46	–	64	64	–
2515 Avgifter vid trafiksäkerhetsverket	–	–	–	–	–	–
2516 Körkortsavgifter	27 000	30 200	+ 3 200	–	–	–
2517 Avgifter för registrering av motorfordon	147 400	138 100	– 9 300	–	–	–
2518 Fyravgifter, farledsvaruavgifter	278 000	278 000	–	309 600	309 600	–
2519 Skeppsmätningsavgifter	2 400	2 400	–	3 250	3 250	–
2521 Fartygsinspektionsavgifter	7 270	7 270	–	8 380	8 380	–
2522 Avgifter för granskning av biograffilm	1 500	1 500	–	1 500	1 500	–
2523 Avgifter för särskild prövning och fyllnadsprövning inom skolväsendet	900	900	–	900	900	–
2524 Avgifter vid statens jordbruksnämnd	2 706	2 706	–	2 895	2 895	–
2525 Avgifter för växtskyddsinspektion	7 800	7 800	–	9 000	9 000	–
2526 Avgifter vid köttbesiktning	29 300	29 300	–	30 300	30 300	–
2527 Avgifter för statskontroll av krigsmaterieltillverkning	750	750	–	775	775	–

Inkomsttitel	1981/82			1982/83		
	Enligt budget-propositionen	Enligt RRV:s marsberäkning	Ökning (+) Minskning (−)	Enligt budget-propositionen	Enligt RRV:s marsberäkning	Ökning (+) Minskning (−)
2528 Avgifter vid bergsstaten	6 500	6 500	−	6 700	6 700	−
2529 Avgifter vid patent- och registreringsväsendet	99 035	100 375	+ 1 340	93 875	104 995	+ 11 120
2531 Avgifter vid registrering i förenings m. fl. register	16 500	16 500	−	17 000	17 000	−
2532 Exekutionsavgifter	63 191	63 191	−	68 900	68 900	−
2533 Avgifter vid statens planverk	453	453	−	507	507	−
2534 Vissa avgifter för registrering av körkort och motorfordon	−	−	−	−	97 000	+ 97 000
2600 Försäljningsinkomster	**624 620**	**625 010**	+ **390**	**254 233**	**254 233**	**−**
2611 Inkomster vid kriminalvården	105 000	105 000	−	110 000	110 000	−
2612 Inkomster vid statens rättskemiska laboratorium	6 000	6 000	−	8 500	8 500	−
2613 Inkomster vid karolinska sjukhuset	308 000	307 300	− 700	−	−	−
2614 Inkomster vid statens vårdanstalter för alkoholmissbrukare	550	550	−	220	220	−
2615 Inkomster vid arbetarskyddsstyrelsen	5 560	5 560	−	7 512	7 512	−
2616 Försäljning av sjökort	8 500	8 500	−	9 500	9 500	−
2617 Lotsavgifter	30 000	30 000	−	40 000	40 000	−
2618 Inkomster vid Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	55 760	56 950	+ 1 190	−	−	−
2619 Inkomster vid riksantikvarieämbetet	17 000	17 000	−	16 000	16 000	−
2621 Inkomster vid lantbruksnämnderna	5 600	5 600	−	5 600	5 600	−
2622 Inkomster vid statens livsmedelsverk	1 250	1 250	−	1 250	1 250	−
2623 Inkomster vid statens veterinärmedicinska anstalt	10 900	10 900	−	11 950	11 950	−
2624 Inkomster av uppbörd av felparkeringsavgifter	31 500	31 400	− 100	43 700	43 700	−
2625 Utförsäljning av beredskapslager	39 000	39 000	−	1	1	−
2700 Böter m. m.	**243 600**	**243 600**	**−**	**331 500**	**331 500**	**−**
2711 Restavgifter	108 600	108 600	−	171 000	171 000	−
2712 Bötesmedel	135 000	135 000	−	160 500	160 500	−
2800 Övriga inkomster av statens verksamhet	**1 025 000**	**1 025 000**	**−**	**350 000**	**350 000**	**−**
2811 Övriga inkomster av statens verksamhet	1 025 000	1 025 000	−	350 000	350 000	−

Inkomsttitel	1981/82			1982/83		
	Enligt budget-propositionen	Enligt RRV:s marsberäkning	Ökning (+) Minskning (−)	Enligt budget-propositionen	Enligt RRV:s marsberäkning	Ökning (+) Minskning (−)
3100 Inkomster av försålda byggnader och maskiner m. m.	**33 854**	**33 337**	**− 517**	**38 653**	**40 553**	**+ 1 900**
3111 Postverkets inkomster av försålda fastigheter och maskiner	1	1	−	1	1	−
3112 Televerkets inkomster av försålda fastigheter och maskiner	1 000	1 000	−	1 000	1 000	−
3113 Statens järnvägars inkomster av försålda fastigheter och maskiner	15 000	15 000	−	15 000	15 000	−
3114 Luftfartsverkets inkomster av försålda fastigheter och maskiner	1	1	−	1	1	−
3115 Förenade fabriksverkens inkomster av försålda fastigheter och maskiner	1	634	+ 633	6 000	7 500	+ 1 500
3116 Statens vattenfallsverks inkomster av försålda fastigheter och maskiner	10 000	10 000	−	10 000	10 000	−
3117 Domänverkets inkomster av försålda fastigheter och maskiner	1	1	−	1	1	−
3121 Kriminalvårdsstyrelsens inkomster av försålda byggnader och maskiner	1 200	1 200	−	1 000	1 000	−
3122 Statens vägverks inkomster av försålda byggnader och maskiner	2 000	1 000	− 1 000	1 000	1 500	+ 500
3123 Sjöfartsverkets inkomster av försålda byggnader och maskiner	50	50	−	50	50	−
3124 Statskontorets inkomster av försålda datorer m. m.	200	50	− 150	200	100	− 100
3125 Byggnadsstyrelsens inkomster av försålda byggnader och maskiner	1 000	1 000	−	1 000	1 000	−
3126 Generaltullstyrelsens inkomster av försålda byggnader och maskiner	−	−	−	−	−	−
3131 Försvarets myndigheters inkomster av försålda byggnader och maskiner	3 400	3 400	−	3 400	3 400	−

Inkomsttitel	1981/82			1982/83		
	Enligt budgetpropositionen	Enligt RRV:s marsberäkning	Ökning (+) Minskning (−)	Enligt budgetpropositionen	Enligt RRV:s marsberäkning	Ökning (+) Minskning (−)
3200 Övriga inkomster av markförsäljning	**13 600**	**13 600**	–	**13 600**	**13 600**	–
3211 Övriga inkomster av markförsäljning	13 600	13 600	–	13 600	13 600	–
3300 Övriga inkomster av försåld egendom	**18 000**	**18 000**	–	**18 000**	**18 000**	–
3311 Inkomster av statens gruvegendom	18 000	18 000	–	18 000	18 000	–
4100 Återbetalning av näringslån	**298 012**	**298 012**	–	**299 210**	**299 210**	–
4111 Återbetalning av lokaliseringslån	240 000	240 000	–	240 000	240 000	–
4121 Återbetalning av jordbrukets lagerhuslån	22	22	–	–	–	–
4122 Återbetalning av statens avdikningslån	1 550	1 550	–	1 350	1 350	–
4123 Återbetalning av fiskerilån	11 000	11 000	–	11 500	11 500	–
4124 Återbetalning av fiskberedningslån	838	838	–	1 106	1 106	–
4131 Återbetalning av vattenkraftslån	193	193	–	201	201	–
4132 Återbetalning av luftfartslån	2 273	2 273	–	1 956	1 956	–
4133 Återbetalning av statens lån för den mindre skeppsfarten	17 893	17 893	–	18 476	18 476	–
4134 Återbetalning av kraftledningslån	18	18	–	18	18	–
4135 Återbetalning av skogsväglån	–	–	–	–	–	–
4136 Återbetalning av övriga näringslån, Kammarkollegiet	22 765	22 765	–	23 093	23 093	–
4137 Återbetalning av övriga näringslån, Lantbruksstyrelsen	1 460	1 460	–	1 510	1 510	–
4200 Återbetalning av bostadslån m. m.	**1 250 750**	**1 298 957**	**+ 48 207**	**1 450 700**	**1 540 000**	**+ 89 300**
4211 Återbetalning av lån till egnahem	50	50	–	–	–	–
4212 Återbetalning av lån för bostadsbyggande	1 250 000	1 298 207	+ 48 207	1 450 000	1 539 300	+ 89 300
4213 Återbetalning av lån för bostadsförsörjning för mindre bemedlade barnrika familjer	700	700	–	700	700	–
4214 Återbetalning av övriga bostadslån, Bostadsstyrelsen	–	–	–	–	–	–
4300 Återbetalning av studielån	**591 650**	**591 650**	–	**673 650**	**673 650**	–
4311 Återbetalning av statens lån för universitetsstudier	650	650	–	650	650	–

Inkomsttitel	1981/82			1982/83		
	Enligt budget-propositionen	Enligt RRV:s marsberäkning	Ökning (+) Minskning (−)	Enligt budget-propositionen	Enligt RRV:s marsberäkning	Ökning (+) Minskning (−)
4312 Återbetalning av allmänna studielån	39 000	39 000	−	38 000	38 000	−
4313 Återbetalning av studiemedel	552 000	552 000	−	635 000	635 000	−
4314 Återbetalning av övriga studielån, Kammarkollegiet	−	−	−	−	−	−
4400 Återbetalning av energisparlån	**100 000**	**105 003**	**+ 5 003**	**120 000**	**134 500**	**+ 14 500**
4411 Återbetalning av energisparlån	100 000	105 003	+ 5 003	120 000	134 500	+ 14 500
4500 Återbetalning av övriga lån	**317 340**	**317 340**	−	**299 210**	**299 210**	−
4511 Återbetalning av lån till personal inom utrikesförvaltningen m. m.	4 300	4 300	−	4 800	4 800	−
4512 Återbetalning av lån till personal inom biståndsförvaltningen m. m.	2 900	2 900	−	3 650	3 650	−
4513 Återbetalning av lån för kommunala markförvärv	145 000	145 000	−	150 000	150 000	−
4514 Återbetalning av lån för studentkårlokaler	100	100	−	90	90	−
4515 Återbetalning av lån för allmänna samlingslokaler	4 556	4 556	−	4 750	4 750	−
4516 Återbetalning av utgivna startlån och bidrag	10 000	10 000	−	10 000	10 000	−
4517 Återbetalning av u-landslån	5 000	5 000	−	5 000	5 000	−
4518 Återbetalning av krediter till utlandet	6 962	6 962	−	7 172	7 172	−
4519 Återbetalning av statens bosättningslån	55 000	55 000	−	50 000	50 000	−
4521 Återbetalning av lån för inventarier i vissa specialbostäder	1 850	1 850	−	1 850	1 850	−
4522 Återbetalning av övriga lån, Kammarkollegiet	24 284	24 284	−	−	−	−
4523 Återbetalning av övriga lån, Riksbanken	30	30	−	−	−	−
4524 Återbetalning av övriga lån, Riksgäldskontoret	57 358	57 358	−	−	−	−
4525 Återbetalning av lån för svenska FN-styrkor	−	−	−	25 000	25 000	−
4526 Övriga återbetalningar	−	−	−	36 898	36 898	−
5100 Avskrivningar	**4 867 963**	**4 909 799**	**+ 41 836**	**5 981 049**	**5 904 915**	**− 76 134**
5111 Postverkets avskrivningar	70 000	65 000	− 5 000	385 000	375 000	− 10 000
5112 Televerkets avskrivningar	1 454 000	1 454 000	−	1 468 100	1 468 100	−

Inkomsttitel	1981/82			1982/83		
	Enligt budget-propositionen	Enligt RRV:s marsberäkning	Ökning (+) Minskning (−)	Enligt budget-propositionen	Enligt RRV:s marsberäkning	Ökning (+) Minskning (−)
5113 Statens järnvägars avskrivningar	927 000	927 000	–	1 016 000	1 016 000	–
5114 Luftfartsverkets avskrivningar	61 900	66 600	+ 4 700	68 600	70 200	+ 1 600
5115 Förenade fabriksverkens avskrivningar	51 500	44 100	− 7 400	57 700	56 000	− 1 700
5116 Statens vattenfallsverks avskrivningar	1 800 000	1 800 000	–	2 436 000	2 336 000	− 100 000
5121 Avskrivningar på civila fastigheter	181 829	193 829	+ 12 000	195 874	200 240	+ 4 366
5131 Uppdragsmyndigheters m. fl. komplementkostnader	49 145	49 145	–	56 461	56 461	–
5141 Statens vägverks avskrivningar	101 627	145 663	+ 44 036	103 052	141 152	+ 38 100
5142 Sjöfartsverkets avskrivningar	71 400	71 400	–	84 700	84 700	–
5143 Avskrivningar på ADB-utrustning	98 500	92 000	− 6 500	108 500	100 000	− 8 500
5144 Avskrivningar på förrådsanläggningar för ekonomiskt försvar	1 062	1 062	–	1 062	1 062	–
5200 Statliga pensionsavgifter, netto	**1 485 000**	**1 349 000**	**− 136 000**	**1 785 000**	**1 335 000**	**− 450 000**
5211 Statliga pensionsavgifter, netto	1 485 000	1 349 000	− 136 000	1 785 000	1 335 000	− 450 000
Statsbudgetens totala inkomster	**159 374 997**	**161 498 903**	**+2 123 906**	**168 942 279**	**175 537 294**	**+6 595 015**

I den reviderade beräkningen av statsbudgetens inkomster för *budgetåret 1982/83* beräknas inkomsterna bli 6 595 milj. kr. högre än beräkningen i budgetpropositionen. I beräkningen av inkomstskatterna har bl. a. hänsyn tagits till förslagen om begränsningar av utbetalningarna till kommunerna år 1983 och skattereformen år 1983. Den senast nämnda faktorn medför att fysiska personers inkomstskatter väntas minska med 1 772 milj. kr. jämfört med budgetpropositionen. Begränsningen av förskotten till kommunerna avseende de juridiska personernas skatteunderlag tillsammans med en uppjustering av inkomstantagandena för aktiebolagens inkomster medför att de juridiska personernas inkomstskatter väntas öka med 1 107 milj. kr. jämfört med budgetpropositionen.

De lagstadgade socialavgifterna beräknas nu till 36 201 milj. kr., vilket är 5 189 milj. kr. mer än vid beräkningen i budgetpropositionen. Förändringen mellan prognostillfällena förklaras i huvudsak av den tidigare omnämnda allmänna löneavgiften som föreslås i lagrådsremissen angående reformerad inkomstbeskattning samt av den kraftiga revideringen av lönesummans

utveckling under år 1981. Vidare har prop. 1981/82: 144 om ändringar i sjukförsäkringen m. m. inneburit viss uppjustering av inkomsterna för budgetåret 1982/83.

För budgetåret 1982/83 beräknas inkomsterna av skatt på varor och tjänster öka med 2 454 milj. kr. jämfört med budgetpropositionen. Bensinskatten och energiskatten ökar med 725 milj. kr. resp. 295 milj. kr. Det är en kombinerad effekt av att skatten på bensin och olja höjs den 1 april 1982 och att avgiften till oljelagringsfonden avskaffas den 1 juli 1982 samtidigt som bensinskatten och energiskatten på olja ökar med motsvarande belopp (prop. 1981/82: 102). I samband härmed ökar inkomsterna på titeln särskild beredskapsavgift för oljeprodukter tillfälligt med 1 503 milj. kr. Regeringen föreslår att en skatt på ljud- och videokassettband, kassettskatt, införs den 1 juli 1982 (prop. 1981/82: 159). Inkomsterna beräknas till 115 milj. kr. för budgetåret 1982/83.

Bland övriga inkomsttitlar kan nämnas att inkomsterna av räntor på lån för bostadsbyggande har justerats ned med 190 milj. kr. jämfört med beräkningen i budgetpropositionen.

II. ALLMÄNNA FÖRUTSÄTTNINGAR

Utvecklingen av skatteunderlaget inkomståren 1976–1981

För att man skall kunna bedöma utvecklingen av statens inkomster är det av stor betydelse att analysera förändringarna av fysiska och juridiska personers inkomster. Här görs därför först en återblick på utvecklingen av dessa inkomster, sådana de kommer till uttryck i statistiska centralbyråns taxeringsstatistik. Utvecklingen av inkomster och avdrag från olika förvärvskällor vid taxeringen till statlig inkomstskatt redovisas i tabell 6. Av tabellen framgår utfallet vid de senaste sex taxeringarna.

Inkomst av tjänst utgör det dominerande inkomstslaget för fysiska personer. För inkomståret 1980 utgjordes 92 % av den sammanräknade inkomsten av inkomst av tjänst. Därnäst i betydelse kommer inkomst av kapital med 3,1 % och inkomst av rörelse med 2,7 %.

Inkomst av kapital visar stora variationer under den redovisade perioden. Det är framför allt förändringar av räntenivån som orsakat detta. Mellan åren 1977 och 1978 minskade inkomsten med 2,4 %. Mellan åren 1979 och 1980 ökade däremot inkomsten med 65,7 %. Ränteförändringen förklarar till stor del den stora ökningen. Den genomsnittliga räntenivån ökade mellan åren med 2,75 procentenheter.

Inkomst av tillfällig förvärvsverksamhet uppgick för år 1979 till 1 470 milj. kr., vilket är en minskning med drygt 8 % jämfört med år 1978. Under sexårsperioden redovisas en årlig inkomstökning med drygt 16 %. Dessa inkomster redovisas i taxeringsstatistiken och ingår i underlaget för beräk-

Tabell 6. Utfallet av taxeringarna till statlig inkomstskatt för verksamhetsåren 1975–1980 (taxeringsåren 1976–1981), milj. kr.
(På grundval av taxeringsnämndens beslut)

	1975	1976	1977	1978	1979	1980	Procentuell förändring från				
							1975 till 1976	1976 till 1977	1977 till 1978	1978 till 1979	1979 till 1980
Fysiska personer m. fl.											
Inkomst av											
jordbruksfastighet	3 692,1	3 596,0	3 761,5	3 791,0	3 714,1	3 817,0	− 2,6	+ 4,6	+ 0,8	− 2,0	+ 2,8
annan fastighet	950,5	1 050,6	1 127,0	1 720,7	1 901,6	2 004,3	+10,5	+ 7,3	+52,7	+10,5	+ 5,4
rörelse m. m.	6 989,2	6 760,2	7 354,7	7 920,6	8 736,3	9 304,6	− 3,3	+ 8,8	+ 7,7	+10,3	+ 6,5
tjänst	173 443,1	200 291,9	225 775,1	250 728,5	276 980,7	312 059,8	+15,5	+12,7	+11,1	+10,5	+ 12,7
inkomst av tillfällig förvärvsverksamhet	890,3	1 040,2	1 229,1	1 602,9	1 470,3	1 423,7	+16,8	+18,2	+30,4	− 8,3	− 3,2
kapital	3 810,4	4 160,4	5 778,8	5 640,5	6 376,7	10 565,2	+ 9,2	+38,9	− 2,4	+13,1	+ 65,7
Summa inkomster	**189 755,6**	**216 899,3**	**245 026,1**	**271 404,2**	**299 179,7**	**339 174,6**	**+14,3**	**+13,0**	**+10,8**	**+10,2**	**+ 13,4**
Avdrag för underskott i förvärvskälla	7 465,8	9 133,0	12 082,8	12 818,2	15 469,8	21 317,2	+22,3	+32,3	+ 6,1	+20,7	+ 37,8
Sammanräknad nettoinkomst	182 309,6	207 766,3	232 942,2	258 714,5	283 835,5	317 857,4	+14,0	+12,1	+11,1	+ 9,7	+ 12,0
Allmänna avdrag, förlustavdrag och avjämning	7 390,0	5 013,2	4 992,5	5 265,7	5 069,8	5 273,0	−32,2	− 0,4	+ 5,5	− 3,7	+ 4,0
Taxerad inkomst	174 919,6	202 753,1	227 949,7	253 448,8	278 783,0	312 584,4	+15,9	+12,4	+11,2	+10,0	+ 12,1
Extra avdrag, grundavdrag (t. o. m. 1978)	29 098,4	31 412,4	33 827,3	34 795,3	36 080,4	10 274,8	+ 8,0	+ 7,7	+ 2,9	+ 3,7	− 71,5
Beskattningsbar inkomst	**145 821,2**	**171 340,7**	**194 122,2**	**218 653,5**	**242 702,6**	**302 309,6**	**+17,5**	**+13,3**	**+12,6**	**+11,0**	**+ 24,6**
Svenska aktiebolag m. fl.											
Inkomst av											
jordbruksfastighet	256,8	194,3	112,9	97,5	74,4	162,3	−24,3	−41,9	−13,6	−23,7	+118,1
annan fastighet	255,6	260,0	306,0	411,5	448,2	735,2	+ 1,7	+17,7	+34,5	+ 8,9	+ 64,0
rörelse m. m.	7 377,6	7 229,1	5 906,5	6 961,7	7 939,8	9 359,6	− 2,0	−18,3	+17,9	+14,1	+ 17,9
inkomst av tillfällig förvärvsverksamhet	192,0	201,1	142,8	252,4	233,6	653,5	+ 4,7	−29,0	+76,8	− 7,4	+179,8
kapital	39,1	55,0	70,6	55,7	61,9	182,8	+40,7	+28,4	−21,1	+11,1	+195,3
Summa inkomster	**8 121,1**	**7 939,5**	**6 538,9**	**7 778,8**	**8 757,8**	**11 093,4**	**− 2,2**	**−17,6**	**+19,0**	**+12,6**	**+ 26,7**
Avdrag för underskott i förvärvskälla	157,0	153,4	222,0	255,8	287,1	1 042,3	− 2,3	+44,7	+15,2	+12,2	+363,0
Sammanräknad nettoinkomst	7 964,1	7 785,9	6 317,1	7 523,3	8 470,8	10 051,1	− 2,2	−18,9	+19,1	+12,6	+ 18,7
Allmänna avdrag, förlustavdrag och avjämning	1 665,1	1 987,3	2 005,1	2 024,4	2 613,6	5 005,1	+19,4	+ 0,9	+ 1,0	+29,1	+ 91,5

Taxerad (= beskattningsbar) inkomst	**6 299,0**	**5 798,6**	**4 312,0**	**5 498,9**	**5 857,2**	**5 046,0**	**− 7,9**	**−25,6**	**+27,5**	**+ 6,5**	**− 13,8**
Övriga skattskyldiga											
Inkomst av											
jordbruksfastighet	67,6	32,6	21,2	15,7	19,7	24,1	−51,8	−35,0	−25,9	+25,5	+ 22,3
annan fastighet	46,7	54,1	53,6	52,1	64,3	102,0	+15,8	− 0,9	− 2,8	+23,4	+ 58,6
rörelse m. m.	270,2	180,9	281,6	244,3	306,2	497,7	−33,0	+55,7	−13,2	+25,3	+ 62,5
inkomst av tillfällig förvärvsverksamhet	17,0	14,2	10,0	8,5	7,1	19,2	−16,5	−29,6	−15,0	−16,5	+170,4
kapital	416,4	475,8	597,4	543,3	648,6	1 166,8	+14,3	+25,6	− 9,1	+19,4	+ 79,9
Summa inkomster	**817,9**	**757,6**	**963,9**	**863,9**	**1 006,0**	**1 809,8**	**− 7,4**	**+27,2**	**−10,4**	**+16,5**	**+ 79,9**
Avdrag för underskott i förvärvskälla	18,4	30,9	37,0	26,7	47,6	334,7	+67,9	+19,7	−27,8	+78,3	+603,2
Sammanräknad nettoinkomst	799,5	726,7	926,5	837,4	998,5	1 475,1	− 9,1	+27,5	− 9,6	+19,2	+ 47,7
Allmänna avdrag, förlustavdrag och avjämning	160,7	199,8	211,1	217,9	258,0	411,9	+24,3	+ 5,7	+ 3,2	+18,4	+ 59,7
Taxerad (= beskattningsbar) inkomst	**638,8**	**526,9**	**715,4**	**619,5**	**740,5**	**1 063,2**	**−17,5**	**+35,8**	**−13,4**	**+19,5**	**+ 43,6**
Samtliga skattskyldiga											
Inkomst av											
jordbruksfastighet	4 016,5	3 822,9	3 895,6	3 904,4	3 808,2	4 003,4	− 4,8	+ 1,9	+ 0,2	− 2,5	+ 5,1
annan fastighet	1 252,8	1 364,7	1 486,6	2 184,2	2 414,1	2 841,5	+ 8,9	+ 8,9	+46,9	+10,5	+ 17,7
rörelse m. m.	14 637,0	14 170,2	13 542,8	15 126,5	16 982,3	19 161,9	− 3,2	− 4,4	+11,7	+12,3	+ 12,8
tjänst	173 443,1	200 291,9	225 775,1	250 728,5	276 980,7	312 059,8	+15,5	+12,7	+11,1	+10,5	+ 12,7
inkomst av tillfällig förvärvsverksamhet	1 099,3	1 255,5	1 381,9	1 863,8	1 711,0	2 096,5	+14,2	+10,1	+34,9	− 8,2	+ 27,5
kapital	4 265,9	4 691,2	6 446,8	6 239,5	7 087,2	11 914,7	+10,0	+37,4	− 3,2	+13,6	+ 68,1
Summa inkomster	**198 714,6**	**225 596,4**	**252 528,9**	**280 046,8**	**308 943,5**	**352 077,9**	**+13,5**	**+11,9**	**+10,9**	**+10,3**	**+ 14,0**
Avdrag för underskott i förvärvskälla	7 641,4	9 317,6	12 341,8	13 100,6	15 804,5	22 694,3	+21,9	+32,5	+ 6,1	+20,6	+ 43,6
Sammanräknad nettoinkomst	191 073,2	216 278,8	240 185,8	267 075,2	293 304,8	329 383,6	+13,2	+11,1	+11,2	+ 9,8	+ 12,3
Allmänna avdrag, förlustavdrag och avjämning	9 215,8	7 200,2	7 208,7	7 507,9	7 924,1	10 690,0	−21,9	+ 0,1	+ 4,2	+ 5,5	+ 34,9
Taxerad inkomst	181 857,4	209 078,6	232 977,1	259 567,3	285 380,7	318 693,6	+15,0	+11,4	+11,4	+ 9,9	+ 11,7
Extra avdrag, grundavdrag (t. o. m. 1978)	29 098,4	31 412,3	33 827,5	34 795,5	36 080,4	10 275,8	+ 8,0	+ 7,7	+ 2,9	+ 3,7	− 71,5
Beskattningsbar inkomst	**152 759,0**	**177 666,3**	**199 149,6**	**224 771,8**	**249 300,3**	**308 417,8**	**+16,3**	**+12,1**	**+12,9**	**+10,9**	**+ 23,7**

ning av statlig och kommunal inkomstskatt. För den del av inkomsterna som härrör från försäljning av fastigheter kan uppskov med inkomstskatten erhållas. T. o. m. inkomståret 1978 låg besluten om uppskov hos länsrätterna. Detta innebar att inkomsterna ingick i taxeringsutfallen. Fr. o. m. inkomståret 1979 beslutar emellertid taxeringsnämnderna i de flesta fall om uppskov. Detta medför att de inkomster som den skattskyldige erhåller uppskov med beskattningen av inte ingår i taxeringsutfallet. Detta kan förklara en del av den minskning som har registrerats mellan åren 1978 och 1979.

Avdragen för underskott i förvärvskälla har visat en fortgående ökning under hela den i tabellen redovisade perioden. Ökningen uppgår till i genomsnitt 23% per år. Den största posten bland dessa är underskott av annan fastighet, dvs. de underskott som uppkommer för bl. a. villor och fritidshus på grund av ränteavdragen. Avdragen för underskott i förvärvskälla beror därför till stor del på räntenivåns utveckling samt reglerna för beskattning av fastigheter.

Inkomståret 1980 togs det statliga grundavdraget bort. Detta förklarar den stora minskningen av grundavdrag och extra avdrag mellan åren.

Riksrevisionsverkets taxeringsstatistiska undersökning avseende inkomståret 1980

För beräkning av skatt på inkomst och förmögenhet åren 1981–1984 har resultat från RRV:s taxeringsstatistiska undersökning avseende inkomståret 1980 använts. Resultaten från denna undersökning är f. n. preliminära och någon redovisning av uppskattningen av inkomster och avdrag görs därför inte här utan kommer att publiceras senare.

Utveckling av skatteunderlaget för fysiska personer inkomståren 1981–1983

RRV antog i beräkningarna i december 1981 att lönesummans tillväxt mellan åren 1980 och 1981 skulle bli 7,1%. Mellan åren 1981 och 1982 antogs lönesummetillväxten bli 7,0%. Eftersom inga nya avtal var slutna för år 1983, valde RRV att schablonmässigt skriva fram lönesumman med 8% mellan åren 1982 och 1983.

Budgetförslaget byggde emellertid på en nedjustering av antagandena för kalenderåren 1981 och 1982. Beräkningarna i budgetförslaget grundades även på en lägre lönesummetillväxt än vad RRV föreslagit som en schablonmässig ökning för år 1983.

RRV har i sin reviderade beräkning utgått från att lönesumman ökade med 8,2% mellan åren 1980 och 1981. Det är främst statistiska centralbyråns bearbetningar av skatteadministrationens kontrolluppgifter, som har givit underlag för denna kraftiga uppjustering. I arbetet med den reviderade nationalbudgeten antas f. n. att lönesumman ökar med 5,7%

mellan åren 1981 och 1982. Samma utvecklingstakt ligger till grund för kalkylerna även kalenderåret 1983. Då förutsätts att den planerade skattereformen genomförs tillsammans med en finansiering med en tvåprocentig löneavgift.

De utbetalda pensionerna beräknas i denna beräkning öka med 16,7% mellan åren 1980 och 1981 och med 9,6% mellan åren 1981 och 1982. RRV förutsätter att basbeloppet 19 100 kr. kommer att ligga till grund för utbetalningarna av pensioner år 1983, vilket resulterar i en ökningstakt av storleksordningen 10,7%.

Förslaget till ändringar i sjukförsäkringen m.m. i prop. 1981/82: 144 innebär att prognosen för sjukpenning och föräldrapenning, som upptas till beskattning, minskar med ca 2 miljarder kr. mellan åren 1982 och 1983 jämfört med RRV:s decemberberäkning. Således förutses utvecklingstakten för denna post minska med ca 11% mellan dessa år.

Av inkomsterna från andra förvärvskällor har utvecklingen av inkomst av kapital mellan åren 1981 och 1982 justerats ned från knappt 10% till drygt 3% jämfört med RRV:s decemberberäkning. Detta är bl.a. en följd av diskontosänkningen i mars 1982. För 1983 räknar RRV med en ökningstakt på drygt 10% av inkomster av kapital. Förändringarna baseras på nu gällande antaganden om räntenivån, in- och utlåning samt sparande.

För inkomsterna av jordbruksfastighet och rörelse har ökningstakten mellan åren 1980 och 1981 reviderats upp. Inkomst av jordbruksfastighet beräknas nu öka med 20% jämfört med knappt 10% i RRV:s decemberberäkning. Rörelseinkomsterna beräknas öka med knappt 15% jämfört med 12% i tidigare beräkning.

Underskotten i förvärvskälla har sedan slutet av 1960-talet ökat kraftigt varje år med några få undantag. Den mest betydelsefulla avdragsposten är underskott av annan fastighet som svarar för merparten av underskotten. Trots effekterna av fastighetstaxeringen beräknas utvecklingstakten för de totala underskotten bli så hög som 22% mellan åren 1980 och 1981. Mellan åren 1981 och 1982 har RRV räknat med en utvecklingstakt på 9%. Det är en lägre ökningstakt än tidigare som förklaras av dels diskontosänkningen i mars 1982, dels det förslag till avdragsbegränsningar som inryms i förslaget till skatteomläggning år 1983. Osäkerheten är stor beträffande utvecklingen av underskottens utveckling år 1983 och kommande år. RRV har därför valt att schablonmässigt skriva fram de totala underskottsavdragen med 5%.

Utveckling av skatteunderlaget för svenska aktiebolag m. fl.

Under februari–mars 1982 upprepade RRV sin enkät från hösten 1981 till ett urval om drygt 2 000 svenska företag, sparbanker och försäkringsinstitut.

I enkäten ingår frågor om den till statlig och kommunal skatt taxerade

Tabell 7. Statligt och kommunalt taxerad inkomst, fyllnadsinbetalningar, forsknings- och utvecklingsavdrag samt investeringsavdrag fördelat på företagsstorlek verksamhetsåren 1980 och 1981, milj. kr.

Antal anställda	Statligt taxerad inkomst för verksamhetsåret 1980	Förändring i statligt taxerad inkomst mellan verksamhetsåren 1980–1981	Kommunalt taxerad inkomst för verksamhetsåret 1980	Förändring i kommunalt taxerad inkomst mellan verksamhetsåren 1980–1981	Fyllnadsbetalning för verksamhetsåret 1981	Forsknings- och utvecklingsavdrag för verksamhetsåret 1981	Investeringsavdrag för maskininvesteringar för verksamhetsåret 1981	Investeringsavdrag för byggnadsinvesteringar för verksamhetsåret 1981
Aktiebolag								
0– 19	1412	– 35	2198	– 107	393	1	287	4
20– 99	855	+ 220	1702	+ 112	423	29	296	84
100– 499	502	+ 482	1284	+ 378	413	45	333	17
500–1999	420	+ 426	1261	+ 451	327	119	362	28
2000–	1248	+ 644	2851	+ 750	595	329	702	59
Bank- och försäkringsverksamhet, fastighetsförvaltning	469	+ 11	681	+ 40	75	0	29	0
Uppgift saknas	215	+ 95	289	+ 99	100	1	3	0
Totalt	**5121**	**+1843**	**10266**	**+1723**	**2326**	**524**	**2012**	**191**
Därav företag med mer än 500 anställda	1668	+1070	4112	+1201	922	448	1064	87

inkomsten samt beräknade fyllnadsinbetalningar under våren 1982. Vidare ingår frågor angående storleken av det särskilda forskningsavdraget (SFS 1980: 955) och det särskilda investeringsavdraget (SFS 1980: 953, 954).

I det följande redogörs för vissa huvudresultat av undersökningen. Det bör observeras att uppgifterna vad gäller storleksgruppen 0–19 anställda är mycket osäkra. Urvalet för denna grupp är jämfört med totala antalet förekommande företag mycket litet. Dessutom är bortfallet störst inom denna grupp av företag. En utförlig beskrivning kommer att publiceras i statistiska centralbyråns statistiska meddelanden, serie F.

Resultatet av enkäten har fördelats på företagsstorlek och redovisas i tabell 7.

Enligt enkäten beräknas den statligt taxerade inkomsten öka med 36% från år 1980 till 1981. Enligt höstens enkät var ökningen 28%. Den kommunalt taxerade inkomsten beräknas i vårenkäten öka med 17% mellan åren 1980 och 1981. I höstenkäten beräknades den kommunalt taxerade inkomsten öka med 9%. Fyllnadsinbetalningarna under våren 1982 beräknas utgöra ca 37% av den totala bolagsskatten för verksamhetsåret 1981. Det särskilda forsknings- och utvecklingsavdraget beräknas uppgå till 524 milj. kr. Företag med fler än 500 anställda svarar för 85% av detta avdrag.

Det särskilda investeringsavdraget för maskininvesteringar beräknas uppgå till 2012 milj. kr. för verksamhetsåret 1981. Avdraget för byggnadsinvesteringar beräknas till 191 milj. kr. Företag med fler än 500 anställda svarar för 52% av de totala avdragen.

Vid bedömning av 1982 års statligt taxerade inkomster har RRV utgått från en trendmässig ökning på 10%. För verksamhetsåret 1982 upphör det särskilda investeringsavdraget för maskininvesteringar vid inkomsttaxeringen. Detta i kombination med devalveringen av den svenska kronan under hösten 1981 antas öka den taxerade inkomsten utöver den trendmässiga ökningen. RRV räknar därför med att den statligt taxerade inkomsten ökar med 25% mellan verksamhetsåren 1981 och 1982.

III. BERÄKNING AV DE OLIKA INKOMSTTITLARNA

1000 Skatter

1100 Skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse

1111 Fysiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse. RRV har i sin beräkning av inkomstskatterna för budgetåret 1982/83 även bedömt utfallet för innevarande budgetår. Beräkningarna sammanfattas i tabell 8 i vilken också framgår skillnaden gentemot beräkningar i budgetpropositionen.

Utgångspunkten för beräkningarna är bl. a. de inkomstfördelningar som antas gälla för åren 1981, 1982 och 1983. RRV:s taxeringsstatistiska under-

Tabell 8. Fysiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och förelse, milj. kr.

	1981/82		1982/83	
	Enligt RRV:s marsberäkning	Förändring jämfört med budgetpropositionen	Enligt RRV:s marsberäkning	Förändring jämfört med budgetpropositionen
Inkomster				
Prel. A-skatt	111 743	+1 749	118 732	− 126
Prel. B-skatt	7 910	+ 10	8 810	− 64
Fyllnadsinbetalningar av prel. skatt	6 267	− 384	7 201	− 53
Kvarstående skatt	3 654	0	3 855	− 271
Slutlig kompensation till kommuner enligt 1974 års skattereform	1 455	0	0	0
Summa inkomster	**131 029**	**+1 375**	**138 598**	**− 514**
Utgifter				
Kommunalskattemedel	88 750	− 4	99 397	+ 769
Överskjutande skatt	9 270	0	8 962	+ 421
Omföringar till andra inkomsttitlar	3 924	0	4 908	+ 68
Summa utgifter	**101 944**	**− 4**	**113 267**	**+1 258**
Netto på titeln	**29 085**	**+1 379**	**25 331**	**−1 772**

Debiterad statlig skatt (inkl. statlig skattereduktion), milj. kr.

År	1980	1981	1982	1983
Fysiska personers statliga inkomstskatt (-skattered.)	27 685	27 839	33 178	32 143

sökning har använts för att beräkna dessa. Beräkningen bygger på framskrivningen av den inkomstfördelning som gällde för basåret 1980. Förändringar i skattesystemet åren 1981−1982 har beskrivits i RRV:s decemberberäkning. Där redovisas även effekterna av de olika ändringarna i skattereglerna. Förändringarna i skattereglerna m. m. för år 1982 är:

- Det kommunala grundavdraget höjdes från 6 000 kr. till 7 500 kr. från år 1982.
- Förskotten av kommunalskattemedel år 1982 beräknas på ett underlag justerat med en höjning som om grundavdraget varit 7 000 kr. vid 1981 års taxering.
- Den indexreglerade särskilda skattereduktionen upphörde.
- Den tillfälliga skattereduktionen från åren 1980 och 1981 byggdes in i skatteskalan.
- Reseavdragen begränsades genom att avdrag medges endast för kostnader större än 1 000 kr.
- Tidsvinst på två timmar krävs för att ge rätt till avdrag för resa med egen bil till och från arbetet.
- Skatteskalan justerades i första skiktet så att ingen statlig skatt utgår upp till en basenhet.

- Basenheten fastställdes till 6900 kr. för år 1982.
- Kvarskatteavgiften höjdes till 8 % för kvarstående skatt under 5 100 kr. och till 10 % över 5 100 kr.
- Rätten till insättning på skogskonto utvidgades.
- Investeringsavdrag för byggnadsarbeten m. m. förlängdes.
- Tidpunkten för indexuppräkning av folkpension m. m. ändrades.
- Regler för avtrappning av det extra avdraget för pensionärer ändrades.

För åren 1983–1985 har ett förslag till reformerad inkomstbeskattning överlämnats till lagrådet. Efter önskemål från budgetdepartementet har RRV tagit hänsyn till innehållet i detta förslag vid beräkningen av fysiska personers skatter budgetåret 1982/83. Dessutom har RRV beaktat uppgörelsen om frågor rörande den kommunala ekonomin som återremitterades till finansutskottet den 10 mars 1982.

Följande förändringar i beskattningen m. m. föreslås gälla år 1983:

- De statliga marginalskattesatserna sänks. Högsta skattesatsen för flertalet inkomsttagare utan underskottsavdrag uppgår till maximalt 44 % år 1983.
- Statliga skatten delas upp i två delar, grundbelopp och tilläggsbelopp.
- Grundbelopp tas ut på den beskattningsbara inkomsten.
- Tilläggsbelopp beräknas för inkomster över en s. k. brytpunkt (16 basenheter, dvs. 116 800 kr.).
- Underlaget för tilläggsbelopp utgörs i huvudsak av den beskattningsbara inkomsten ökad med underskottsavdrag. På så sätt begränsas det skattemässiga värdet av underskottsavdragen. Skattesatsen är 0 % upp till ett skatteunderlag på 116 800 kr. och 2 % (1983) av skatteunderlaget mellan 116 800 kr. och 138 700 kr. Skattesatsen stiger sedan till maximalt 10 % (1983) vid ett underlag överstigande 328 500 kr.
- Kvittning av underskott av schablontaxerad fastighet mot inkomst av kapital medges med högst 30 000 kr. vid beräkning av tilläggsbelopp.
- Möjlighet finns att vid beräkning av tilläggsbelopp kvitta underskott i näringsverksamhet mot överskott i samma förvärvskälla under en tid av högst sex år.
- Basenheten i skatteskalan har på förhand bestämts för de tre åren som reformen genomförs och blir 7 300 kr. år 1983.
- Kapitalförsäkringsavdraget slopas.
- Avdragsrätten för frivilliga periodiska understöd slopas.
- Nytt schablonavdrag på 5 % av kontant bruttolön m. m. eller högst 1 000 kr. införs under inkomst av tjänst.
- Skattesatsen höjs från 2 till 3 % i inkomstskiktet 7 300 kr.–29 200 kr.
- Fribeloppet på äkta makars B-inkomster höjs till 5 000 kr. och omvandlas till grundavdrag.
- Skattereformen finansieras år 1983 med en allmän löneavgift på 2 %.
- Skatteunderlaget för juridiska personer minskas till 40 % för kommuner och till 0 % för landsting.

- Återstående skatteunderlag minskas med 1 % för kommuner och landsting.
- En hyreshusavgift om 1 % (1983) på taxeringsvärdet införs (prop. 1981/82:124).
- Avdragsrätt införs för utdelning på icke börsnoterade aktier. Avdrag medges med 70 % av utbetalat belopp, dock maximalt 700 000 kr. (Lagrådsremiss 1982-02-24.)
- Skogsvårdsavgiften sänks och preliminärbeskattas samtidigt som det extra avdraget vid skogsavverkning upphör den 1 juli 1982.
- Sjukförsäkringen förändras bl. a. till att omfatta två karensdagar och lägre ersättning (prop. 1981/82:144).

RRV har beräknat enskilda effekter av några av dessa förslag. Förändringarna i övrigt har RRV explicit tagit hänsyn till i de programförutsättningar och framskrivningar som har gjorts i den taxeringsstatistiska undersökningen baserad på 1980 års inkomstfördelning. RRV har även förnyat beräkningarna av effekterna av de ändrade skattereglerna år 1982.

För att bedöma effekten av skatteomläggningen år 1983 vad avser ändringar i den statliga skatteskalan, har RRV beräknat den totala skatten som 1982 års skatteskala skulle ha gällt år 1983. En jämförelse har därefter gjorts med den skatt som uträknas om 1983 års skatteskala används. Den kommunala medelutdebiteringen har därvid antagits vara oförändrad mellan åren 1982 och 1983. Den totala skillnaden i slutlig skatt har då blivit 5 900 milj. kr. Av denna skattelindring år 1983 svarar indexregleringen av skatteskalorna för ca 3 200 milj. kr. (förändring av basenheten från 6 900 kr. till 7 300 kr.). I förutsättningarna har det föreslagna schablonavdraget under inkomst av tjänst beräknats minska skatteunderlagen med ca 3 200 milj. kr. Slopandet av kapitalförsäkringsavdraget och de frivilliga periodiska understöden beräknas tillsammans minska de allmänna avdragen med ca 1 000 milj. kr.

Bl. a. för att finansiera införandet av schablonavdraget föreslås att skattesatsen i inkomstskiktet 1–4 basenheter höjs från 2 till 3 %. Denna höjning av skattesatsen innebär en total skattehöjning på ca 1 150 milj. kr.

De olika delarna i skattereformen såsom tilläggsbeloppets storlek, effekter av underskottsavdragens begränsningar, kvittning av underskott mot kapitalinkomster m. m. har RRV tidigare belyst i verkets remissvar på Reformerad inkomstbeskattning (dnr 1981:1015).

För att begränsa utbetalningarna till kommunerna har föreslagits att skatteunderlaget för kommuner och landsting skall minskas med 1 % år 1983. RRV har beräknat effekten av denna begränsning till ca 870 milj. kr.

Inflödet av preliminär A-skatt är i huvudsak känt t. o. m. januariterminen år 1982. Utfallet under november och januari avseende skatter på inkomster under september–december år 1981 blev betydligt högre än vad som antogs i budgetpropositionen. Orsaken till denna ökning är en högre lönesummetillväxt år 1981 än vad som antogs i budgetpropositionen.

Även beräkningarna av den slutliga skatten år 1981 visar en ökning, om än inte så stor som den preliminära A-skatten. Orsakerna är förändringar i antaganden om underskottsavdrag, löner och övriga inkomstslag.

Uppjusteringen av preliminärskatteinflödet, dvs. både A- och B-skatt, motsvarar således i kalkylerna en något mindre ökning av den slutliga skatten år 1981. Detta medför att de fysiska personernas fyllnadsinbetalningar våren 1982 och deras kvarstående skatter våren 1983 kan antas bli lägre än vad som tidigare beräknats. Den överskjutande skatten som betalas ut under hösten 1982 väntas därför öka jämfört med beräkningarna i budgetpropositionen.

För åren 1981–1983 har stora förändringar gjorts i antagandena om lönesumman m. m. (se tidigare avsnitt). Dessa förändringar, tillsammans med den föreslagna skatteomläggningen och förslaget om nya regler för utbetalningar till kommunerna år 1983, påverkar främst posterna preliminärskatteinbetalningarna och utbetalningarna till kommunerna budgetåret 1982/83 jämfört med beräkningarna i budgetpropositionen.

De nya lönesummeantagandena medför att preliminärskatterna beräknas öka med ca 1 000 milj. kr. kalenderåret 1982 jämfört med tidigare beräkning. Av 1983 års sex uppbördsterminer faller dock endast två på budgetåret 1982/83. Den föreslagna skattesänkningen år 1983 slår därför inte fullt ut i beräkningarna för budgetåret 1982/83.

RRV har för år 1983 kalkylerat med oförändrad kommunal utdebitering. Uppjusteringen av skatteunderlaget år 1981 innebär att utbetalningarna av kommunalskattemedel, trots den föreslagna minskningen av underlaget för fysiska personer med 1 %, beräknas öka med ca 1 250 milj. kr. jämfört med beräkningen till budgetpropositionen.

RRV:s kalkyler över de fysiska personernas inkomstskatter innebär en uppjustering med 1 379 milj. kr. för budgetåret 1981/82 och en minskning med 1 771 milj. kr. för budgetåret 1982/83 jämfört med beräkningen i budgetpropositionen.

RRV beräknar inkomsterna på titeln fysiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse till 29 085 000 000 kr. för budgetåret 1981/82 och till 25 331 000 000 kr. för budgetåret 1982/83.

1121 Juridiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse. På inkomsttiteln redovisas bl. a. de juridiska personernas preliminära skatter liksom avräkningen av de utbetalningar av kommunalskattemedel som kan beräknas på de juridiska personernas kommunala skatteunderlag. Till grund för beräkningen ligger den tidigare redovisade enkäten till svenska aktiebolag m. m. Enkäten pekar på en uppjustering av de juridiska personernas taxerade inkomster mellan inkomståren 1980 och 1981. Med ledning av enkäten har RRV justerat upp också fyllnadsbetalningarna våren 1982. Företagens benägenhet att göra fyllnadsbetalningar väntas bli bestående även våren 1983. De totala fyllnadsbetalningarna har uppjusterats

med 159 milj. kr. budgetåret 1981/82 och med 211 milj. kr. budgetåret 1982/83. Den preliminära B-skatten som betalas in budgetåret 1982/83 har också justerats upp. Det sammanhänger främst med debiteringssystemet för B-skattare. Inbetalningarna av B-skatt år 1982 baseras på den slutliga skatt som debiterades för år 1980. I kalkylen har RRV beaktat riksskatteverkets rekommendationer (dnr 1982/83-319) att anmana de företag som detta år ålades att göra inbetalningar på tillfälligt vinstkonto att lämna en preliminär självdeklaration för år 1982.

Begränsningen av det kommunala skatteunderlaget för juridiska personer, vilket ligger till grund för utbetalningar av förskott av kommunalskattemedel, gör bl. a. att utgiftsposten kommunalskattemedel beräknas minska med 769 milj. kr. budgetåret 1982/83. Skatteunderlaget föreslås minska till 40 % för kommuner och till 0 % för landsting. Helårseffekten 1981 har RRV med ledning av de nya antagandena från aktiebolagsenkäten skattat till totalt 2 700 milj. kr. i minskade utbetalningar till kommunerna jämfört med beräkningarna till budgetpropositionen.

RRV beräknar inkomsterna på titeln juridiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse till 2 319 000 000 kr. budgetåret 1981/82 och till 6 875 000 000 kr. för budgetåret 1982/83.

Tabell 9. Juridiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse, milj. kr.

	1981/82		1982/83	
	Enligt RRV:s marsberäkning	Förändring jämfört med budgetpropositionen	Enligt RRV:s marsberäkning	Förändring jämfört med budgetpropositionen
Inkomster				
Prel. B-skatt	5 563	− 35	5 518	+ 58
Fyllnadsbetalningar av prel. skatt	2 137	+159	4 335	+ 211
Kvarstående skatt	480	0	501	+ 5
Summa inkomster	**8 180**	**+124**	**10 374**	**+ 274**
Utgifter				
Kommunalskattemedel	4 564	+ 5	2 234	− 823
Överskjutande skatt	1 248	0	1 215	− 10
Omföringar till andra inkomsttitlar	49	0	50	0
Summa utgifter	**5 861**	**+ 5**	**3 499**	**− 833**
Netto på titeln	**2 319**	**+119**	**6 875**	**+1 107**

Debiterad statlig skatt, milj. kr.

År	1980	1981	1982	1983
Juridiska personers statliga inkomstskatt	2 078	2 895	3 584	3 943

1131 Ofördelbara skatter på inkomst, realisationsvinst och rörelse. Till denna titel förs de skatteinkomster som ej är möjliga att särredovisa på fysiska eller juridiska personer. Nettot har både i RRV:s december- och marsberäkning förts upp med 1 000 milj. kr. för budgetåren 1981/82 och 1982/83.

RRV beräknar inkomsterna på titeln ofördelbara skatter på inkomst, realisationsvinst och rörelse till 1 000 000 000 kr. för budgetåret 1981/82 och 1 000 000 000 kr. för budgetåret 1982/83.

Tabell 10. Ofördelbara skatter på inkomst, realisationsvinst och rörelse, milj. kr.

	1981/82		1982/83	
	Enligt RRV:s marsberäkning	Förändring jämfört med budgetpropositionen	Enligt RRV:s marsberäkning	Förändring jämfört med budgetpropositionen
Inkomster				
Restantier m. m.	1 500	0	1 500	0
Summa inkomster	**1 500**	**0**	**1 500**	**0**
Utgifter				
Restitutioner	500	0	500	0
Summa utgifter	**500**	**0**	**500**	**0**
Netto på titeln	**1 000**	**0**	**1 000**	**0**

1144 Lotterivinstskatt. I skrivelse till RRV den 5 mars 1982 meddelar riksskatteverket att beräkningarna till budgetförslaget byggde på felaktiga uppgifter i riksgäldskontorets inkomster under titeln lotterivinstskatt budgetåret 1981/82. Av denna anledning har riksskatteverket justerat ned prognosen på titeln för budgetåret 1981/82 med 35 milj. kr.

RRV ansluter sig till riksskatteverkets beräkning. Inkomsterna på titeln lotterivinstskatt beräknas till 725 000 000 kr. för budgetåret 1981/82 och till 735 000 000 kr. för budgetåret 1982/83.

1200 Lagstadgade socialavgifter

De lagstadgade socialavgifterna betalas under året in i form av preliminära avgifter, fyllnadsinbetalningar av preliminära avgifter och kvarstående avgifter. För en närmare redovisning av uppbördsförfarandet för arbetsgivaravgifter hänvisas till RRV:s decemberberäkning.

I redovisningen nedan över prognosen för de lagstadgade socialavgifterna görs jämförelse med budgetpropositionen. Antagandet angående lönesummans utveckling för år 1981 ligger i RRV:s marsberäkning betydligt högre än i budgetpropositionens beräkningar. I budgetpropositionen antas lönesumman mellan åren 1980 och 1981 öka med ca 6,9 %. RRV:s marsberäkning bygger på en utvecklingstakt på 8,2 % för lönesumman mellan åren

1980 och 1981. Konsekvensen av denna förändrade förutsättning för prognosen är väsentliga inkomstförstärkningar för såväl budgetåret 1981/82 som budgetåret 1982/83.

1211 Folkpensionsavgift. Som framgår av tabell 11 har prognosen för inkomsterna från folkpensionsavgiften räknats upp jämfört med budgetpropositionen. För budgetåret 1981/82 motiveras uppräkningen av det högre antagandet om lönesummans utveckling för 1981 som nu gäller. Den i prop. 1981/82:144 föreslagna höjningen av folkpensionsavgiften med 1,5 procentenheter till 9,95 % fr. o. m. den 1 januari 1983 förklarar till största delen uppräkningen av inkomsterna för budgetåret 1982/83.

RRV beräknar inkomsterna på titeln folkpensionsavgift till 23 616 000 000 kr. för budgetåret 1981/82 och till 26 972 000 000 kr. för budgetåret 1982/83.

Tabell 11. Folkpensionsavgift, milj. kr.

	1981/82		1982/83	
	Enligt RRV:s marsberäkning	Förändring jämfört med budgetpropositionen	Enligt RRV:s marsberäkning	Förändring jämfört med budgetpropositionen
Inkomster				
Direktdebiterade avgifter	19 925	+137	22 801	+2 329
Egenavgifter och skattedebiterade avgifter	939	–	1 070	+ 8
Avgifter från statliga myndigheter och affärsverk	2 751	+ 22	3 101	+ 199
Summa inkomster	**23 616**	**+159**	**26 972**	**+2 536**

1221 Sjukförsäkringsavgift, netto. I prop. 1981/82:144 föreslås avsevärda förändringar av försäkringsskyddet inom det allmänna sjukförsäkringssystemet. Propositionen innebär i korthet att ett system införs med två dagar utan ersättning vid varje sjukdomsfall, s. k. karensdagar. Personer med ofta återkommande sjukfall skyddas med ett högriskskydd. Högriskskyddet innebär att antalet karensdagar begränsas till tio under en tolvmånadersperiod. För de första 90 sjukdagarna sänks kompensationsgraden från 90 % till 87 % av den sjukpenninggrundande inkomsten. Ersättningen för inkomstdelar mellan 5,5 och 7,5 gånger basbeloppet föreslås sänkas från 90 % till 60 % av den sjukpenninggrundande inkomsten. Även för föräldraförsäkringen föreslås sänkt ersättningsgrad. Sjukpenningavdraget vid sjukhusvård föreslås höjt från 35 kr. till 40 kr. per vårddag. Vidare minskas försäkringsersättningen för tandvård genom att ersättningsgraden sänks från 50 % till 40 % av kostnaderna upp till 2 500 kr.

De ändrade reglerna avses gälla fr. o. m. den 1 januari 1983 med undantag för förändringarna av sjukpenningavdraget vid sjukhusvård och i tandvårdsförsäkringen som avses genomförda den 1 juli 1982.

I propositionen beräknas de föreslagna åtgärderna innebära en sammanlagd besparing av sjukförsäkringens utgifter med ca 2 100 milj. kr. Kalkylen i propositionen bygger på en tidigare gjord bedömning av sjukförsäkringens utgifter för 1983 på 14 400 milj. kr. vad avser sjukpenningen.

RRV beräknar med hjälp av underlag från riksförsäkringsverket motsvarande utgift till 13 100 milj. kr. Till följd av denna lägre bas vid beräkningarna av besparingseffekterna beräknas den sammanlagda helårseffekten till 1 900 milj. kr. De föreslagna besparingarna fördelar sig på följande sätt för budgetåret 1982/83 (milj. kr.):

	1982/83
Två karensdagar med högriskskydd	615
Lägre kompensationsgrad m. m.	245
Ändrad tandvårdsförsäkring	200
	1 060

Den ovan redovisade besparingseffekten för budgetåret 1982/83 gäller för inkomsttiteln sjukförsäkringsavgift, netto. Besparingseffekten reduceras till följd av att besparingarna i huvudsak är beskattade förmåner. I kalkylen på titeln 1111 fysiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse har hänsyn tagits till de minskade skatteinkomster som blir följden av ett minskat skatteunderlag.

Tabell 12. Beräkning av sjukförsäkringsavgiftens andel av sjukförsäkringens kostnader, milj. kr.

	1981/82		1982/83	
	Enligt RRV:s marsberäkning	Förändring jämfört med budgetpropositionen	Enligt RRV:s marsberäkning	Förändring jämfört med budgetpropositionen
Sjukpenning	13 020	− 95	12 720	−1 032
Sjukvårdsförmåner inkl. läkemedelsersättning	11 241	+ 8	11 743	− 155
Föräldrapenning	4 281	−212	4 662	− 146
Frivillig försäkring	6	0	5	− 1
Förvaltningskostnader	2 310	− 20	2 390	0
Summa utgifter	**30 858**	**−319**	**31 520**	**−1 334**
Statsbidrag	4 628	− 48	4 728	− 200
Inkomsttitelns andel av sjukförsäkringens kostnader	**26 230**	**−271**	**26 792**	**−1 134**

Netto på titeln framgår av tabell 13.

För att besparingarna skall tillföras statsbudgeten och inte sjukförsäkringssystemet sänks visserligen sjukförsäkringsavgiften med 1,5 procentenheter till 9,0%, men samtidigt höjs folkpensionsavgiften med 1,5 procentenheter till 9,95% fr. o. m. den 1 januari 1983.

De föreslagna besparingarna av sjukförsäkringens kostnader motsvarar en sänkning av sjukförsäkringsavgiften på 0,75 procentenheter. Den föreslagna förändringen av sjukförsäkrings- och folkpensionsavgiften på 1,5 procentenheter medför att medel överförs från sjukförsäkringssystemet till statsbudgeten.

Som framgår av tabell 12 beräknas sjukförsäkringsavgiftens andel av sjukförsäkringens kostnader uppgå till 26230 milj. kr. för budgetåret 1981/82 och till 26792 milj. kr. för budgetåret 1982/83. Jämfört med budgetpropositionen innebär detta en nedjustering med 271 milj. kr. för budgetåret 1981/82 och med 1134 milj. kr. för budgetåret 1982/83.

Förändringarna i förhållande till budgetpropositionen för budgetåret 1982/83 förklaras dels av de ovan beskrivna besparingarna, dels av en revidering av kostnaderna till följd av utfallet för andra halvåret 1980.

Sammanställningen över inkomster och utgifter under inkomsttiteln sjukförsäkringsavgift, netto visar att inkomsterna beräknas till 28964 milj.

Tabell 13. Inkomster och utgifter under inkomsttiteln sjukförsäkringsavgift, netto, milj. kr.

	1981/82		1982/83	
	Enligt RRV:s marsberäkning	Förändring jämfört med budgetpropositionen	Enligt RRV:s marsberäkning	Förändring jämfört med budgetpropositionen
Inkomster				
Direktdebiterade avgifter	24629	− 56	24235	−1206
Egenavgifter och övriga skattedebiterade avgifter	992	0	1100	+ 9
Avgifter från statliga myndigheter och affärsverk	3432	+ 22	3485	− 121
Återföring av medel från allmänna sjukförsäkringsfonden	−	0	−	0
Övriga inkomster	139	+ 5	144	0
Summa inkomster	**29192**	**− 29**	**28964**	**−1318**
Utgifter				
Inkomsttitelns andel av sjukförsäkringens kostnader	26230	−271	26792	−1134
Avsättning av medel till allmänna sjukförsäkringsfonden	1677	0	2914	− 43
Summa utgifter	**27907**	**−271**	**29706**	**−1177**
Netto på titeln	**1285**	**+242**	**− 742**	**− 141**

kr. för budgetåret 1982/83. Detta är en förändring jämfört med budgetpropositionen med 1 318 milj. kr. Att inkomstprognosen inte har reviderats ner mer trots sänkningen av sjukförsäkringsavgiften med 1,5 procentenheter förklaras av den kraftiga höjningen av lönesummans utveckling mellan åren 1980 och 1981.

Den sammantagna effekten av inkomst- och utgiftsminskningen på inkomsttiteln medför att nettot för titeln beräknas sjunka med 141 milj. kr.

Överskottet på den allmänna sjukförsäkringsfonden för kalenderåret 1980 beräknas till 3 273 milj. kr. exkl. fondens ränteutgifter. Vad avser fondens ränteskuld till statsbudgeten hänvisas till RRV:s decemberberäkning. Efter avräkning gentemot det tidigare ackumulerade underskottet på fonden och den ovannämnda ränteskulden återstår 1 677 milj. kr. att avsätta till sjukförsäkringsfonden under budgetåret 1981/82. För kalenderåret 1981 beräknas överskottet på den allmänna sjukförsäkringsfonden uppgå till 2 914 milj. kr.

RRV beräknar inkomsterna på titeln sjukförsäkringsavgift, netto till 1 285 000 000 kr. för budgetåret 1981/82. För budgetåret 1982/83 beräknar RRV att inkomsttiteln får ett *underskott* på 742 000 000 kr.

1231 Barnomsorgsavgift. Inkomsterna från barnomsorgsavgiften framgår av tabell 14. Förändringarna i prognosen jämfört med budgetpropositionen förklaras av höjningen av lönesummans utveckling mellan 1980 och 1981.

Tabell 14. Barnomsorgsavgift, milj. kr.

	1981/82		1982/83	
	Enligt RRV:s marsberäkning	Förändring jämfört med budgetpropositionen	Enligt RRV:s marsberäkning	Förändring jämfört med budgetpropositionen
Inkomster				
Direktdebiterade avgifter	5 189	+35	5 459	+130
Avgifter från statliga myndigheter och affärsverk	719	+ 5	765	+ 13
Egenavgifter	211	0	280	+ 6
Titeln Barnomsorgsavgift	**6 119**	**+40**	**6 504**	**+149**

RRV beräknar inkomsterna på titeln barnomsorgsavgift till 6 119 000 000 kr. för budgetåret 1981/82 och till 6 504 000 000 kr. för budgetåret 1982/83.

1241 Vuxenutbildningsavgift

Tabell 15. Vuxenutbildningsavgift, milj. kr.

	1981/82		1982/83	
	Enligt RRV:s marsberäkning	Förändring jämfört med budgetpropositionen	Enligt RRV:s marsberäkning	Förändring jämfört med budgetpropositionen
Inkomster				
Direktdebiterade avgifter	591	+2	620	+14
Avgifter från statliga myndigheter och affärsverk	82	+2	87	+ 2
Titeln Vuxenutbildningsavgift	**673**	**+4**	**707**	**+16**

RRV beräknar inkomsterna på titeln vuxenutbildningsavgift till 673 000 000 kr. för budgetåret 1981/82 och till 707 000 000 kr. för budgetåret 1982/83.

1251 Övriga socialavgifter, netto. Under titeln övriga socialavgifter redovisas delpensionsavgiften, arbetsgivaravgiften till arbetslöshetsersättning och utbildningsbidrag m. fl. övriga socialavgifter (tabell 16).

Tabell 16. Övriga socialavgifter, netto, milj. kr.

	1981/82		1982/83	
	Enligt RRV:s marsberäkning	Förändring jämfört med budgetpropositionen	Enligt RRV:s marsberäkning	Förändring jämfört med budgetpropositionen
Inkomster				
1 Arbetsskadeförsäkring	1561	+ 7	1659	+ 13
2 Byggnadsforskningsavgift	60	+ 2	0	0
3 Lönegarantiavgift	541	+ 8	623	+ 61
4 Arbetarskyddsavgift	416	+ 4	438	+ 3
5 Avgift för sjöfolks pensionering	11	–	11	0
6 Delpensionsavgift	1403	+18	1479	+ 23
7 Arbetsgivaravgift till arbetslöshetsersättning och utbildningsbidrag	2153	+11	2263	+117
Summa inkomster	**6145**	**+50**	**6473**	**+217**
Utgifter				
Summa 1–7 enl. ovan	6145	+50	6473	+217
8 Merkostnader för delpensionsförsäkringen	111	−17	16	+ 22
9 Slutreglering gentemot arbetslöshetsfonden	199	0	–	–
Summa utgifter	**6455**	**+33**	**6489**	**+239**
Netto på inkomsttiteln Övriga socialavgifter, netto	**−310**	**+17**	**− 16**	**− 22**

RRV beräknar underskottet på titeln övriga socialavgifter, netto för budgetåret 1981/82 till 310 000 000 kr. För budgetåret 1982/83 beräknar RRV underskottet på titeln till 16 000 000 kr.

1281 Allmän löneavgift. I lagrådsremissen om reformerad inkomstbeskattning föreslås att en allmän löneavgift införs för att finansiera skattereformens första steg. Avgiftsuttaget skall vara 2 % och den nya arbetsgivaravgiften skall gälla fr. o. m. den 1 januari 1983. Eftersom den nya allmänna löneavgiften skall beräknas på samma beräkningsunderlag som de lagstadgade socialavgifterna och uppbäras på samma sätt som arbetsgivaravgifterna i övrigt föreslår RRV att den nya avgiften placeras under inkomsthuvudgruppen 1200 Lagstadgade socialavgifter.

RRV föreslår att inkomsterna från den allmänna löneavgiften tillförs en ny inkomsttitel benämnd 1281 Allmän löneavgift.

RRV beräknar inkomsterna på titeln allmän löneavgift till 2 651 000 000 kr. för budgetåret 1982/83.

1300 Skatt på egendom

1312 Hyreshusavgift. I prop. 1981/82: 124 föreslås att en ny avgift benämnd hyreshusavgift införs. Räntebidragen minskas åren 1983–1985 för vissa årgångar av statligt belånade hyres- och bostadsrättshus. Genom bruksvärdesystemet får denna kostnadsökning effekt på hyresnivån också i de hus som inte omfattas av räntebidragsgivningen. Fastighetsägarna i dessa hus kan således få ökade intäkter utan att få vidkännas motsvarande kostnadsökning. Det gäller främst fastigheter byggda före år 1958. Av denna anledning föreslås en avgift på sådana fastigheter. Avgiften föreslås uppgå till 1 % av taxeringsvärdet år 1983, 1,5 % år 1984 och 2 % år 1985. Hyreshusavgiften föreslås utformas efter förebild av vad som gäller för skogsvårdsavgiften. Det innebär att avgiften skall debiteras och uppbäras enligt bestämmelserna i uppbördslagen. Avgiften föreslås också beaktas vid beräkningen av den preliminära skatteuppbörden. Av denna anledning kommer intäkterna från avgiften att ingå i den allmänna skatteuppbörden redan år 1983, men omförs till den här föreslagna inkomsttiteln först när 1984 års taxering är klar, dvs. under budgetåret 1984/85.

RRV föreslår av denna anledning att en ny inkomsttitel benämnd hyreshusavgift införs budgetåret 1982/83 och att den formellt förs upp med 1 000 kr.

1341 Stämpelskatt. I budgetförslaget uppfördes titeln med 1 346 milj. kr. för budgetåret 1981/82 och med 1 473,8 milj. kr. för budgetåret 1982/83.

I skrivelse till RRV den 8 mars 1982 beräknar domstolsverket inkomsterna på titeln till 980 milj. kr. budgetåret 1981/82 och till 1 014,2 milj. kr.

budgetåret 1982/83. Det innebär en nedjustering av inkomsterna med 50 milj. kr. resp. 74,6 milj. kr. jämfört med budgetpropositionen. Den reviderade prognosen bygger på det faktiska utfallet av stämpelskatt år 1981 och en årlig prisstegring av underlagssumman om 10 %. Den lägre prisstegringen för budgetåret 1981/82 förklaras av läget på villamarknaden.

Riksskatteverket har reviderat upp prognosen på inkomsterna med 9 milj. kr. budgetåret 1981/82 och med 10 milj. kr. budgetåret 1982/83.

RRV ansluter sig till riksskatteverkets och domstolsverkets beräkningar. Inkomsterna på titeln stämpelskatt beräknas till 1 305 000 000 kr. för budgetåret 1981/82 och till 1 409 200 000 kr. för budgetåret 1982/83.

1400 Skatt på varor och tjänster

1411 Mervärdeskatt. Inkomsterna på denna titel uppbärs av länsstyrelserna och tullverket.

Utfallssiffror för inbetald skatt till länsstyrelserna är kända t. o. m. februari månad 1982 och för återbetald skatt t. o. m. januari månad. Till grund för beräkningen av länsstyrelsernas uppbörd av mervärdeskatt ligger en bedömning av den privata konsumtionens utveckling. Mellan åren 1981 och 1982 beräknas den privata konsumtionen öka med ca 6 %. Det är samma ökningstakt som antogs i decemberberäkningen. För år 1983 har ökningen beräknats till knappt 6 %, vilket är 2 procentenheter lägre än enligt decemberberäkningen. Länsstyrelsernas nettouppbörd av mervärdeskatt under budgetåret 1981/82 beräknas uppgå till 8 900 milj. kr., vilket är 700 milj. kr. högre än i decemberberäkningen. Uppbörden under budgetåret 1982/83 beräknas uppgå till 6 700 milj. kr. Det är en ökning med 100 milj. kr. jämfört med decemberberäkningen. I dessa beräkningar har hänsyn tagits till det särskilda investeringsavdraget för inventarieanskaffning. Avdraget beräknas minska inkomsterna med 500 milj. kr. budgetåret 1981/82 och med 1 000 milj. kr. budgetåret 1982/83.

Tabell 17. Mervärdeskatt budgetåret 1981/82, milj. kr.

Uppbördsmånad	Tullverket	Länsstyrelserna		Summa
		Inbetald skatt	Återbetald skatt	
Juli–aug.	4 144[1]	6 719[1]	3 778[1]	7 085[1]
Sept.–okt.	4 782[1]	6 195[1]	5 405[1]	5 572[1]
Nov.–dec.	5 754[1]	6 738[1]	4 745[1]	7 747[1]
Jan.–febr.	4 920	6 953[1]	5 309	6 564
Mars–april	5 070	6 564	5 192	6 442
Maj–juni	4 930	6 231	6 071	5 091
Summa	**29 600**	**39 400**	**30 500**	**38 500**

[1] Utfall

Generaltullstyrelsen har reviderat sin prognos för mervärdeskatt på importerade varor. Styrelsen har räknat med ett importvärde på 169400 milj. kr. för år 1982. Det är en ökning med 16,1 % jämfört med år 1981. För år 1983 har importvärdet beräknats till 190600 milj. kr., vilket motsvarar en ökning med 12,5 %. Generaltullstyrelsen har beräknat uppbörden av mervärdeskatt till 29600 milj. kr. för budgetåret 1981/82 och till 33600 milj. kr. för budgetåret 1982/83. För budgetåret 1981/82 har prognosen på tullens uppbörd räknats ner med 400 milj. kr. jämfört med vad som upptogs i budgetförslaget. För budgetåret 1982/83 har uppbörden räknats ner med 300 milj. kr.

RRV beräknar inkomsterna på titeln mervärdeskatt till 38 500 000 000 kr. för budgetåret 1981/82 och till 40 300 000 000 kr. för budgetåret 1982/83.

1421 Bensinskatt. Inkomsterna av bensinskatt beräknades i budgetförslaget till 5110 milj. kr. för budgetåret 1981/82 och till 5345 milj. kr. för budgetåret 1982/83. Hänsyn hade då tagits till den föreslagna bensinskattehöjningen den 1 april 1982 med 7 öre per liter till 120 öre per liter. I skrivelse till RRV den 5 mars 1982 anför riksskatteverket följande:

Under tiden den 1 juli 1981–den 31 januari 1982 var inkomsten av bensinskatt 3318,1 milj. kr. På grundval av inhämtade uppgifter om försäljningen av bensin under tiden november 1981–januari 1982 kan ca 1190 milj. kr. beräknas inflyta under tiden februari–april 1982. Under maj och juni 1981 inflöt 759,5 milj. kr. Om förbrukningen antas minska med ca 1 % skulle inkomsten under dessa två månader kunna beräknas till 751,9 milj. kr. På grund av ändrad skattesats för tillsatser av etrar av metanol och etanol fr. o. m. den 1 juli 1981 bör detta belopp minskas med 8 milj. kr. Inkomsten av bensinskatt under budgetåret 1981/82 kan då beräknas till (3318,1+1190+751,9 ./. 8 =) 5252 eller avrundat 5250 milj. kr. Enligt förslag i budgetpropositionen kommer bensinskatten att höjas den 1 april 1982 från 113 öre till 120 öre per liter. Ändringen påverkar inkomsten fr. o. m. juli 1982.

I RSV:s inkomstberäkning hösten 1981 antogs att förbrukningen minskar med 1 % om året för vartdera av budgetåren 1982/83 och 1983/84. Etrarna av metanol och etanol antas minska intäkterna med 25 milj. kr. under budgetåret 1982/83 jämfört med föregående budgetår. Med dessa förutsättningar kan inkomsten för budgetåret 1982/83 beräknas till (0,99×5250×120/113 ./. 25 =) 5494 eller avrundat 5495 milj. kr.

Riksskatteverket har räknat upp inkomsterna med 140 milj. kr. för budgetåret 1981/82 och med 150 milj. kr. för budgetåret 1982/83.

I prop. 1981/82: 102 om säkerhets- och försvarspolitiken samt totalförsvarets fortsatta utveckling föreslår regeringen att beredskapsavgiften på bensin upphör fr. o. m. den 1 juli 1982 (se sid. 71 särskild beredskapsavgift för oljeprodukter). I stället höjs bensinskatten med motsvarande belopp och föreslås utgå fr. o. m. den 1 juli 1982 med 137 öre per liter. Till följd av

skattehöjningen beräknas inkomsterna öka med 575 milj. kr. för budgetåret 1982/83.

RRV beräknar inkomsterna på titeln bensinskatt till 5 250 000 000 kr. för budgetåret 1981/82 och till 6 070 000 000 kr. för budgetåret 1982/83.

1422 Särskilda varuskatter. Riksskatteverket har i skrivelse den 5 mars 1982 räknat ned inkomsterna med 8 milj. kr. för budgetåret 1981/82 och med 20 milj. kr. för budgetåret 1982/83. Nedjusteringen beror på att fr. o. m. den 1 januari 1982 skall inte emballaget räknas in i skattevikten för choklad- och konfektyrvaror. Generaltullstyrelsen har i skrivelse den 4 mars 1982 räknat upp inkomsterna med 4 milj. kr. för vart och ett av budgetåren 1981/82 och 1982/83.

RRV ansluter sig till riksskatteverkets och generaltullstyrelsens beräkningar. Inkomsterna på titeln särskilda varuskatter beräknas till 604 000 000 kr. för budgetåret 1981/82 och till 599 000 000 kr. för budgetåret 1982/83.

1424 Tobaksskatt. I skrivelse till RRV den 5 mars 1982 beräknar riksskatteverket inkomsterna på titeln till 3 000 milj. kr. för budgetåret 1981/82 och till 2 940 milj. kr. för budgetåret 1982/83. I förhållande till budgetförslaget innebär detta en ökning av inkomsterna med 35 milj. kr. för vart och ett av budgetåren.

RRV ansluter sig till riksskatteverkets beräkning. Inkomsterna på titeln tobaksskatt beräknas till 3 000 000 000 kr. för budgetåret 1981/82 och till 2 940 000 000 kr. för budgetåret 1982/83.

1426. Skatt på vin. I skrivelse till RRV den 5 mars 1982 beräknar riksskatteverket inkomsterna till 1 150 milj. kr. för budgetåret 1981/82 resp. budgetåret 1982/83. Det är en minskning med 25 milj. kr. för vart och ett av budgetåren jämfört med budgetförslaget.

RRV ansluter sig till riksskatteverkets beräkning. Inkomsterna på titeln skatt på vin beräknas till 1 150 000 000 kr. för budgetåret 1981/82 och till 1 150 000 000 kr. för budgetåret 1982/83.

1428 Energiskatt. I budgetförslaget beräknades inkomsterna på denna titel till 6 980 milj. kr. för budgetåret 1981/82 och till 7 935 milj. kr. för budgetåret 1982/83. I skrivelse till RRV den 5 mars 1982 anför riksskatteverket följande:

a Energiskatt på elkraft

Regeringen har föreslagit att skattebelastningen för tillverkning av skogsprodukter ändras från 1,3% till 1,6% av försäljningsvärdet. Detta medför att skatteintäkterna ökar med totalt 70 milj. kr. per år. Ökningen antas fördelas lika på elkraft och olja. RSV bortser från effekten under innevarande budgetår.

Med utgångspunkt från RSV:s beräkning hösten 1981 blir inkomsten budgetåret 1981/82 2 496 milj. kr. och för budgetåret 1982/83 (2 596+35 =) 2 631 milj. kr.

b Energiskatt på bensin och gasol

RSV beräknar ingen förändring av inkomsten jämfört med höstprognosen 1981.

c Energiskatt på andra bränslen än bensin och gasol

Under tiden 1 juli 1981–31 januari 1982 inflöt 1 002,3 milj. kr. och under februari 1982 väntas 647 milj. kr. inflyta. Under tiden 1 mars–30 juni 1981 inflöt 677,3 milj. kr. Förbrukningen antas minska med 3% för resten av budgetåret 1981/82. I RSV:s inkomstberäkning hösten 1981 antas skattenedsättningen medföra att intäkterna minskar med 75 milj. kr. mellan budgetåren 1980/81 och 1981/82. För de fyra månaderna mars–juni 1982 minskar därför intäkten med (4/12×75 =) 25 milj. kr. Inkomsten för budgetåret 1981/82 kan beräknas till (1 002,3+647+0,97×677,3×207/130 ./. 25 =) 2 670 milj. kr.

Enligt regeringens förslag i budgetpropositionen kommer energiskatten på skattepliktiga oljor att höjas den 1 april 1982 med 46 kr. per m^3 från 207 kr. till 253 kr. per m^3. Ändringen påverkar inkomsten fr. o. m. juli 1982.

I propositionen redogörs som ovan sagts för en ändring av grunderna för den industriella nedsättningen av energiskatten. Ändringen innebär alltså att skatteintäkterna torde öka med ca 70 milj. kr. för helt år. Av detta belopp kan hälften anses falla på bränslesidan.

Förbrukningen antas minska med 2% för vartdera av budgetåren 1982/83 och 1983/84. Under tiden juli–september 1981 inflöt 424 milj. kr. när skattesatsen fortfarande var 130 kr./m^3. Inkomsten för budgetåret 1982/83 kan beräknas till (0,98×424×253/130+0,98×(2 670–424)×253/207+35 =) 3 533 milj. kr.

Den sammanlagda energiskatten blir då för budgetåret 1981/82 (2 496+1 545+2 670 =) 6 711 eller avrundat 6 710 milj. kr. och för budgetåret 1982/83 (2 631+1 530+3 533 =) 7 694 eller avrundat 7 695 milj. kr.

Riksskatteverket har räknat upp prognosen för inkomsterna på titeln bensinskatt med 140 milj. kr. för budgetåret 1981/82. Detta har föranlett RRV att räkna upp inkomsterna av energiskatt på bensin i motsvarande grad. Inkomsterna har räknats upp med 40 milj. kr. vart och ett av budgetåren 1981/82 och 1982/83.

I prop. 1981/82: 102 om säkerhets- och försvarspolitiken samt totalförsvarets fortsatta utveckling föreslår regeringen att beredskapsavgiften till oljelagringsfonden upphör den 1 juli 1982 (se sid. 71 särskild beredskapsavgift för oljeprodukter). Avgiften som är 38 kr. per m^3 olja skall i stället från den 1 juli 1982 tas ut som energiskatt på olja.

Energiskatten på olja blir därmed totalt 291 kr. per m^3. Till följd av denna omläggning beräknas inkomsterna på titeln energiskatt öka med 495 milj. kr. för budgetåret 1982/83.

RRV beräknar inkomsterna på titeln energiskatt till 6 750 000 000 kr. för budgetåret 1981/82 och 8 230 000 000 kr. för budgetåret 1982/83.

1431 Särskild beredskapsavgift för oljeprodukter. Genom olika beslut har oljelagringsfonden kommit att finansiera andra åtgärder än de ursprungligen avsedda. Vidare finns i dag önskemål om att oljelagringsfonden skall finansiera en rad ytterligare uppgifter inom området för beredskapslagring. Till följd av dessa ökade och vidgade anspråk på fonden föreslår regeringen, prop. 1981/82:102 om säkerhets- och försvarspolitiken samt totalförsvarets fortsatta utveckling, att finansieringen sker över statsbudgeten i stället för ur oljelagringsfonden. Förslaget innebär att den del av särskilda beredskapsavgiften som går till oljelagringsfonden upphör den 1 juli 1982. Avgiften är 17 öre per liter bensin och 38 kr. per m^3 olja. Samtidigt som avgiften upphör höjs bensinskatten resp. energiskatten på olja med samma belopp. Vidare innebär förslaget att de utgifter som skulle ha finansierats ur fonden i stället finansieras över utgiftsanslag. Som en konsekvens av denna finansiering över budgeten överförs oljelagringsfondens beräknade saldo per den 1 juli 1982 till inkomsttitel på statsbudgeten. Saldot beräknas till 814 milj. kr. De avgifter som flyter in efter den 1 juli 1982, dvs. avgifter för perioden april–juni, skall också föras in på budgeten. Dessa avgifter beräknas till 364 milj. kr. Vidare tillkommer försäljningsinkomster på ca 325 milj. kr. Det innebär att inkomsterna på titeln tillfälligt kommer att uppgå till 1 503 milj. kr. för budgetåret 1982/83. För budgetåret 1983/84 inflyter endast försäljningsinkomster på ca 325 milj. kr. och därefter upphör inkomsterna på titeln.

Efter den 1 juli 1982 upphör oljelagringsfonden och kvar finns oljeprospekteringsfonden, oljeersättningsfonden och energiforskningsfonden. Efter höjningen av avgiften den 1 april 1982 med 29 kr. per m^3 olja blir den totala avgiften till de återstående fonderna 80 kr. per m^3. Enligt propositionen bör lagrubriken ändras till lag om en särskild avgift för oljeprodukter då den återstående avgiften inte har något direkt samband med beredskapen. RRV föreslår att inkomsttiteln ändras i enlighet härmed och benämns särskild avgift för oljeprodukter.

RRV beräknar inkomsterna på titeln särskild avgift för oljeprodukter till 1 000 kr. för budgetåret 1981/82 och till 1 503 000 000 kr. för budgetåret 1982/83.

1432 Kassettskatt. I prop. 1981/82:159 om lag om skatt på vissa kassettband föreslår regeringen att en skatt på oinspelade ljudkassettband och videokassettband införs. I propositionen anges att band som uppenbarligen är avsedda att användas på samma sätt som oinspelade band skall jämställas med oinspelade band. Skatt utgår inte för band vars speltid uppgår till högst 30 minuter. Kassettskatten föreslås utgå med 4 öre per spelminut för ljudkassettband och 25 öre per spelminut för videokassettband. Det vanligaste ljudkassettbandet, 90-minutersbandet, skulle då beskattas med 3:60 kr. och motsvarande videokassettband, 180-minutersbandet, med 45 kr. Den nya skatten avses träda i kraft den 1 juli 1982.

Redovisningsperioden föreslås till en månad. Deklaration skall avges och skatten erläggas senast den femte i andra månaden efter utgången av redovisningsperioden. För budgetåret 1982/83 inflyter inkomster således endast skatt för 10 beskattningsperioder. I propositionen har inkomsterna av kassettskatten beräknats till 135 milj. kr. räknat på helår. Därav avser 35 milj. kr. skatt på ljudkassettband och 100 milj. kr. skatt på videokassettband. Inkomsterna för budgetåret 1982/83 kan beräknas till 115 milj. kr.

RRV föreslår att inkomsterna av kassettskatt redovisas på en särskild titel benämnd 1432 Kassettskatt under huvudgruppen skatt på varor och tjänster.

RRV beräknar inkomsterna på titeln kassettskatt till 115 000 000 kr. för budgetåret 1982/83.

1441 AB Vin- & Spritcentralens inlevererade överskott. I skrivelse till RRV den 5 mars 1982 har riksskatteverket meddelat att AB Vin- & Spritcentralen beräknar bolagets vinstinleverans till 140 milj. kr. för budgetåret 1981/82, vilket är en minskning med 10 milj. kr. i förhållande till budgetförslaget. För budgetåret 1982/83 har inleveransen räknats upp med 40 milj. kr. till 140 milj. kr.

RRV ansluter sig till riksskatteverkets beräkning. Inkomsterna på titeln AB Vin- & Spritcentralens inlevererade överskott beräknas till 140 000 000 kr. för budgetåret 1981/82 och till 140 000 000 kr. för budgetåret 1982/83.

1471 Tullmedel. I budgetförslaget uppfördes titeln med 1 375 milj. kr. för budgetåret 1981/82 och till 1 605 milj. kr. för budgetåret 1982/83.

I skrivelse till RRV den 4 mars 1982 beräknar generaltullstyrelsen inkomsterna till 1 380 milj. kr. för budgetåret 1981/82 och till 1 585 milj. kr. för budgetåret 1982/83. Nedjusteringen för budgetåret 1982/83 sker på grund av att importvärdet beräknas öka i lägre takt åren 1982 och 1983 än vad som antogs i budgetförslaget.

RRV ansluter sig till generaltullstyrelsens beräkning. Inkomsterna på titeln tullmedel beräknas till 1 380 000 000 kr. för budgetåret 1981/82 och till 1 585 000 000 kr. för budgetåret 1982/83.

2000 Inkomster av statens verksamhet

Under inkomsttypen inkomster av statens verksamhet redovisas bl. a. rörelseöverskott, ränteinkomster, offentligrättsliga avgifter samt försäljningsinkomster.

2100 Rörelseöverskott

Överskott från de statliga affärsverken skall tillföras denna huvudgrupp. De statliga affärsverken redovisar i skrivelser till RRV sina beräknade inkomster på statsbudgeten. Affärsverken har av RRV anmodats att presentera sina beräkningar på följande sätt. I en huvudtabell, som följer samma uppställning för samtliga affärsverk, redovisas det förväntade resultatet av rörelsen, speciella bokslutsdispositioner samt beräkning av överskott och inleveranser. Uppdelning av intäkter på rörelsegrenar och av kostnader på huvudgrupper redovisas i särskilda tabeller. Övriga faktorer av väsentlig betydelse för bedömning av det förväntade ekonomiska resultatet skall anges.

Nedan följer en sammanställning av affärsverkens skrivelser samt RRV:s beräkningar och förslag till inkomster av affärsverkens inlevererade överskott för budgetåren 1981/82 och 1982/83.

2111 Postverkets inlevererade överskott. Postverket har i skrivelse till RRV beräknat inleveransen av överskott under budgetåren 1981/82 och 1982/83 till 81 milj. kr. resp. 85 milj. kr. Det innebär en ökning med 5 milj. kr. resp. 4 milj. kr. i förhållande till budgetpropositionen.

Tabell 18. Postverkets resultaträkningar för budgetåren 1980/81–1982/83, milj. kr.

	1980/81		1981/82		1982/83
	Drift-stat	Utfall	Drift-stat	Ny beräkning	Beräkning
Rörelseintäkter, exkl. driftbidrag m. m.[1]	6 527	6 760	7 216	7 560	7 801
Rörelsekostnader, exkl. avskrivningar m. m.[1]	−6 689	−6 475	−7 214	−7 080	−7 680
Driftbidrag, tidningar	66	66	60	60	54
Driftbidrag, diligensrörelsen	26	25	40	40	45
Rörelseresultat före avskrivningar	− 70	376	102	580	220
Avskrivningar enligt plan	− 135	− 150	− 183	− 170	− 190
Rörelseresultat	− 205	226	− 81	410	30
Finansiellt netto	43	40	43	49	64
Extraordinära poster[2]	2	5	1	1	1
Resultat före bokslutsdispositioner	− 160	271	− 37	460	95
Avskrivningar utöver plan[3]		− 109	− 30	− 370	− 35
Skillnad mellan faktisk pensionskostnad och bokförd pensionsutgift	(258)	(233)	(254)	(245)	(255)
Resultat efter bokslutsdispositioner	− 160	162	− 67	90	60
Konsolideringsfond, insättning		− 98		− 5	
Konsolideringsfond, uttag	227		147		25

	1980/81		1981/82		1982/83
	Drift-stat	Utfall	Drift-stat	Ny beräkning	Beräkning
Överskott att inleverera till Statsverket	67	64	80	85	85
Inleverans	61	62	76	81	85
Därav:					
Av föregående års överskott	11	14	16	16	20
Av årets överskott	50	48	60	65	65
Överskott i % av i medeltal disponerat statskapital	10,25	9,5	10,75	10,75	12,0

[1] Rörelseintäkter och rörelsekostnader specificeras i tabell 19. Rörelsekostnaderna inkluderar här liksom i Postverkets officiella redovisning utbetalade pensioner. Försäkringsmässig merkostnad för pensioner redovisas som vanligt under särskild rubrik.

	1980/81		1981/82		1982/83
	Drift-stat	Utfall	Drift-stat	Ny beräkning	Beräkning
[2] *Extra ordinära poster.*					
Vinst vid försäljning av anläggningstillgångar m. m.	2	1	1	1	1
Övrigt		4			
Summa	**2**	**5**	**1**	**1**	**1**
[3] *Avskrivningar utöver plan*					
Skillnad mellan kalkylmässigt beräknade avskrivningar och avskrivningar enligt plan		− 30	−30	− 30	−35
Avskrivningar på uppskrivet fastighetsvärde		− 79		− 40	
Extra avskrivning av statskapitalet enligt förutsättningarna i årets budgetproposition				−300	
Summa		**−109**	**−30**	**−370**	**−35**

Utdrag ur postverkets skrivelse:

För vart och ett av budgetåren 1981/82 och 1982/83 räknar Postverket nu med att kunna leverera ett överskott på 85 Mkr., vilket motsvarar normal förräntning av det disponerade statskapitalet. Förräntningskravet beräknas kunna klaras utan någon allmän portohöjning och med i stort sett oförändrad behållning på konsolideringsfonden.

Postverket räknar med oförändrad postvolym under 1981/82. Under 1982/83 beräknas postvolymen öka med 1,5 %.

Personalvolymen beräknas öka med 0,5 % under 1981/82 men beräknas kunna hållas på oförändrad nivå under 1982/83. Den genomsnittliga prisökningen på personalkostnaderna beräknas till 6,5 % för vartdera budgetåret. Ökningen bygger på förutsättningarna i Er skrivelse.

Sakkostnaderna beräknas öka med 16% under 1981/82 och med 15% under 1982/83. Det är främst lokalkostnaderna som har en ogynnsam utveckling.

Diskontot förutsätts ligga kvar på nuvarande nivå 10%.

Tabell 19. Postverkets rörelseintäkter och rörelsekostnader, milj. kr.

	1980/81		1981/82		1982/83
	Drift-stat	Utfall	Drift-stat	Ny be-räkning	Beräk-ning
Rörelseintäkter exkl. driftbidrag					
Försändelseintäkter[1]	4217	4277	4734	4835	4990
Uppdrag åt staten	188	169	180	175	250
Räntenetto[2]	917	1020	922	1158	1116
Ersättning från PK-banken	549	555	601	592	605
Postavgifter betalnings-förmedling	293	293	335	335	335
Särskilda affärsområden	191	236	239	240	265
Övriga intäkter	172	210	205	225	240
Summa rörelseintäkter	**6527**	**6760**	**7216**	**7560**	**7801**
Rörelsekostnader exkl. avskrivningar					
Lön och lönetillägg	3856	3640	3975	3900	4170
Sociala avgifter m. m.	1448	1362	1520	1480	1575
Övriga personalkostnader	144	141	151	155	165
Summa personalkostnader[3]	**5448**	**5143**	**5646**	**5535**	**5910**
Sakkostnader	1242	1332	1568	1545	1770
Summa rörelsekostnader	**6689**	**6475**	**7214**	**7080**	**7680**

[1] Skillnaden mellan driftstat och och utfall budgetåret 1980/81 beror på 1,5% bättre volymutveckling än väntat. Skillnaden mellan driftstat och ny beräkning budgetåret 1981/82 beror främst på högre andel normalpost än beräknat efter införandet av det nya taxesystemet.

[2] Skillnaden mellan driftstat och utfall budgetåret 1980/81 beror främst på att diskontot under året blev 2% högre än väntat. Skillnaden mellan driftstat och ny beräkning för budgetåret 1981/82 beror dels på att det höga diskontot ligger kvar längre än väntat, dels på en gynnsammare medelsaldo – och medelförräntningsutveckling än väntat.

[3] Skillnaden mellan driftstat och utfall budgetåret 1980/81 beror främst på att 1981 års löneavtal innebar oväntat låga kostnadsökningar för första halvåret 1981.

RRV ansluter sig till postverkets beräkning. Inkomsterna på titeln postverkets inlevererade överskott beräknas till 81 000 000 kr. för budgetåret 1981/82 och till 85 000 000 kr. för budgetåret 1982/83.

2112 Televerkets inlevererade överskott. Televerket har i skrivelse till RRV beräknat inleveransen av överskott under budgetåren 1981/82 och 1982/83 till 203,2 milj. kr. resp. 240,6 milj. kr. Det innebär en ökning med 1,9 milj. kr. resp. 9,5 milj. kr. i förhållande till budgetpropositionen.

Utdrag ur televerkets skrivelse:

Televerkets beräknade intäkter, driftkostnader och överskott för budgetåren 1981/82 och 1982/83 framgår av tabell 20 med kommentarer. Tabel-

len omfattar även av regeringen fastställda driftstater för budgetåren 1981/82 och 1982/83 samt utfall för budgetåret 1980/81.

Vid intäktsberäkningarna har hänsyn tagits till taxeförändringarna som verket beräknar genomföra 1 december 1982 och 1 januari 1983 enligt televerkets framställning till regeringen 1981-10-27.

I beräkningarna har hänsyn tagits till att televerkets Larmdivision överförs till bolagsform 1 juli 1982.

Beträffande televerkets utveckling hänvisas till verkets anslagsframställning för budgetåret 1982/83, främst avsnitt 4 och bilaga 3.

Tabell 20. Televerkets driftstat för budgetåren 1980/81–1982/83, milj. kr.

	1980/81		1981/82		1982/83
	Driftstat	Utfall	Driftstat	Ny beräkning	Beräkning
Rörelseintäkter[1]	8 900,4	9 300,1	10 303,4	10 158,0	10 806,0
Rörelsekostnader[2]	−5 083,4	−5 395,8	−6 271,4	−6 194,0	−6 574,0
Driftbidrag[3]	–	–	–	–	–
Rörelseresultat före avskrivningar	3 817,0	3 904,3	4 032,0	3 964,0	4 232,0
Kalkylmässiga avskrivningar	−3 728,4	−3 357,3	−3 709,9	−3 643,1	−3 906,8
Rörelseresultat	88,6	547,0	322,1	320,9	325,2
Finansiellt netto	− 77,5	− 63,6	− 106,2	− 62,0	− 50,0
Räntekostnader[4]	–	− 1,1	− 67,0	− 39,0	− 133,0
Extraordinära poster	22,5	23,2	30,2	27,9	1,3
Resultat före bokslutsdispositioner	33,6	505,5	179,1	247,8	143,5
Skillnad mellan kalkylmässiga och bokförda avskrivningar					
Skillnad mellan faktisk pensionskostnad och bokförd pensionsutgift					
Övriga bokslutsdispositioner[5]	+ 140,3	− 324,8	+ 28,9	− 37,1	+ 107,1
Kommunala skatter					
Årets överskott	173,9	180,7	208,0	210,7	250,6
Inleverans	167,9	176,5	201,2	203,2	240,6
Därav:					
Från föregående års överskott	39,9	40,9	45,2	45,2	52,7
Från årets överskott	128,0	135,5	156,0	158,0	187,9
Överskott i % av i medeltal disponerat statskapital	9,5	9,5	10,75	10,75	12,00

[1] Fördelning av rörelseintäkter på rörelsegrenar.
[2] I televerkets driftstat upptages sedan budgetåret 1972/73 endast de samlade rörelsekostnaderna, utan någon specificering på delposter. Anledningen härtill är att televerket internt budgeterar de samlade utgifterna uppdelade på utgiftsslag för verksamheten inklusive anläggningsverksamhet.
[3] Televerket har ej några driftbidrag.
[4] Räntekostnader för abonnentanläggningar finansierade med särskild rörlig kredit.
[5] Förändringar av lagerreserv.

	1980/81		1981/82		1982/83
	Drift-stat	Utfall	Drift-stat	Ny beräkning	Beräkning
Telefon	7624,0	7891,2	8761,9	8665,1	9228,2
Textkommunikation	294,0	366,1	450,9	429,4	500,3
Datakommunikation	206,0	243,1	282,1	285,0	356,9
Larm[6]	126,0	117,1	122,0	122,0	–
Rundradio	315,4	313,8	326,7	326,7	360,4
Övrig radio	217,0	211,5	230,2	230,2	251,4
Div. inkomster	118,0	157,3	129,6	99,6	108,8
Summa rörelseintäkter	**8900,4**	**9300,1**	**10303,4**	**10158,0**	**10806,0**

[6] Larm överförs till bolag 1982-07-01.

RRV ansluter sig till televerkets beräkning. Inkomsterna på titeln televerkets inlevererade överskott beräknas till 203200000 kr. för budgetåret 1981/82 och till 240600000 kr. för budgetåret 1982/83.

2113 Statens järnvägars inlevererade överskott. Statens järnvägar har i skrivelse till RRV räknat med att någon inleverans av överskott inte kommer att ske under budgetåren 1981/82 och 1982/83. I budgetpropositionen togs titeln upp med formellt 1000 kr. för båda budgetåren.

Utdrag ur statens järnvägars skrivelse:

Konjunkturnedgången har blivit långvarigare än man allmänt räknade med hösten 1981. Framför allt som följd härav beräknas nu godstrafikens volym för de aktuella budgetåren bli betydligt lägre än som förutsattes i höstprognosen 1981.

I höstprognosen räknade SJ med ökade intäkter bl. a. genom successiv anpassning av taxorna till förutsatt inflation. De första stegen i denna anpassning har redan beslutats av regeringen (taxehöjning i järnvägstrafik 1982-01-01, i busstrafik 1982-02-01). Den nu reviderade prognosen förutsätter att SJ även i fortsättningen får möjlighet att inflationsanpassa intäkterna.

Ersättningen för drift av olönsamma järnvägslinjer m. m. upptogs i höstas till 896 milj. kr. för 1982/83. Beloppet har nu sänkts till 863 milj. kr. enligt årets budgetproposition på grund av att begärd ersättning för drift och underhåll av plankorsningar mellan järnväg och allmän väg ej beviljats.

Beräkningen av personalkostnaderna grundar sig på en ny bedömning av personalbehovet. Liksom i höstprognosen antas att 1982 års ökningstakt för personalkostnadsnivån enligt avtal m. m. gäller även de följande åren. Prisnivån för material, externa tjänster m. m. har antagits öka med 6,5% per år fr. o. m. 1982.

Prognoserade avskrivningar anknyter till den rambudget för investeringarna som fastställts av statsmakterna. Avskrivningarna baseras på anläggningarnas beräknade nuvärde.

Som framgår av tabell 21 leder denna prognosrevidering fram till underskott om ca 385 milj. kr. för 1981/82 och ca 205 milj. kr. för 1982/83. Underskottet för innevarande budgetår beror i huvudsak på konjunktur-

nedgången men får också ses mot bakgrunden av SJ:s vinterproblem. Någon inleverans av överskottsmedel kan alltså inte påräknas för de båda prognosåren.

I höstprognosen redovisades beräknade effekter av ett handlingsprogram för resultatförbättring, som utarbetats i samband med en översyn av företagets verksamhet och organisation – kallade V0-80. Handlingsprogrammet avser åtgärder på såväl intäkts- som kostnadssidan. För att programmet skall få de effekter som angavs i höstprognosen krävs en påtaglig konjunkturell uppgång i godstrafiken. Som ovan nämnts väntas godstrafikens volym bli betydligt lägre än som förutsattes i höstprognosen. Handlingsprogrammets resultathöjande effekt under de aktuella budgetåren beräknas därför nu bli mindre än som tidigare angivits och har i viss utsträckning beaktats i de prognoserade intäkterna och kostnaderna. De resultatförbättrande åtgärderna håller nu på att inarbetas i budgeten fr.o.m. 1982/83. Företagets satsning på dessa åtgärder kan leda till att resultatutvecklingen blir gynnsammare än prognosen utvisar.

Tabell 21. Statens järnvägars driftstat för budgetåren 1980/81–1982/83, milj. kr.

	1980/81		1981/82		1982/83
	Drift-stat	Utfall	Drift-stat[2]	Ny be-räkning	Beräk-ning
Rörelseintäkter[1]	6673	6219	6953	6775	7416
Rörelsekostnader[1]	5836	5849	6232	6263	6636
Driftbidrag	–	–	–	–	–
Rörelseresultat före avskrivningar	837	370	721	512	780
Kalkylmässiga avskrivningar	1011	989	1128	1107	1226
Kostnadsavlastning	−160	−160	−180	−180	−210
Rörelseresultat	− 14	−459	−227	−415	−236
Finansiellt netto	12	20	17	15	15
Extraordinära poster	2	2	3	15	15
Resultat före bokslutsdispositioner	0	−437	−207	−385	−206
Skillnad mellan kalkylmässiga och bokförda avskrivningar	–	–	–	–	–
Skillnad mellan faktisk pensionskostnad och bokförd pensionsutgift	–	–	–	–	–
Övriga bokslutsdispositioner	–	–	–	–	–
Kommunala skatter	–	–	–	–	–
Årets överskott/underskott	0	−437	−207	−385	−206
Inleverans	–	–	–	–	–
Därav:					
Från föregående års överskott	–	–	–	–	–
Från årets överskott	–	–	–	–	–
Överskott i % av medeltal disponerat statskapital	–	–	–	–	–

[1] Enligt specifikation i tabell 22.
[2] Här anges SJ:s förslag till resultatbudget 1981-05-15. Regeringens beslut framgår av regleringsbrev 1981-06-18.

Tabell 22. Statens järnvägars rörelseintäkter och rörelsekostnader, milj. kr.

	1980/81		1981/82		1982/83
	Drift-stat	Utfall	Drift-stat[3]	Ny be-räkning	Beräk-ning
Intäkter					
Gods- och posttrafik	3 102	2 912	3 206	2 981	3 348
Persontrafik	2 074	2 206	2 593	2 636	2 899
Ersättning för drift av olönsamma järnvägslinjer m. m.	788	788	865	865	863
Summa trafikintäkter	**5 964**	**5 906**	**6 664**	**6 484**	**7 110**
Ersättning för försvarsberedskap	10	10	10	10	12
Hyresverksamhet	40	43	46	48	51
Övriga intäkter	246	260	233	233	243
Tillkommande intäkter[2]	413	–	–	–	–
Summa rörelseintäkter	**6 673**	**6 219**	**6 953**	**6 775**	**7 416**
Kostnader exkl. avskrivningar					
Löner och arbetsgivaravgifter[1]	4 264	4 215	4 464	4 438	4 649
Övriga kostnader	1 572	1 634	1 768	1 825	1 987
Summa rörelsekostnader	**5 836**	**5 849**	**6 232**	**6 263**	**6 636**

[1] Inkl. nettosjukkostnad, livräntor, grupplivförsäkring och arbetsmarknadsförsäkring.
[2] I driftstaten förutsatte regeringen bl. a. förslag om taxehöjningar under budgetåret 1980/81. Taxehöjningar genomfördes 1980-07-01 (persontrafik, järnväg), 1980-11-01 och 1980-12-01 (gods- resp. persontrafik, järnväg), 1981-03-01 (bussgods) samt 1981-04-01 och 1981-05-01 (godstrafik, järnväg resp. persontrafik, järnväg och buss).
[3] Enligt SJ:s förslag till resultatbudget.

RRV beräknar inkomsterna på titeln statens järnvägars inlevererade överskott till formellt 1 000 kr. för budgetåret 1981/82 och till formellt 1 000 kr. för budgetåret 1982/83.

2114 Luftfartsverkets inlevererade överskott. Luftfartsverket har i skrivelse till RRV beräknat inleveransen av överskott under budgetåren 1981/82 och 1982/83 till 66,0 milj. kr. resp. 115,0 milj. kr. Det innebär en minskning med 0,6 milj. kr. resp. 1,9 milj. kr. i förhållande till budgetpropositionen.

Utdrag ur luftfartsverkets skrivelse:

Med hjälp av halvårsutfall samt kända och bedömda förhållanden för andra halvåret har nyligen en bedömning av helårsutfallen 1981/82 avseende intäkter och kostnader gjorts.

Enligt denna bedömning väntas det totala intäktsutfallet bli 732,8 Mkr., vilket är 5,2 Mkr. mindre än budgeterat. Detta beror i första hand på att trafikutvecklingen inte beräknas nå budgeterad nivå, framför allt vad gäller den utrikes trafiken. En annan orsak är att den budgeterade taxehöjningen fr. o. m. 1981-11-01 inte kunde genomföras förrän 1982-01-01 p. g. a. det allmänna prisstoppet under hösten. Dessa negativa konsekvenser kompenseras dock delvis genom högre intäkter från extern, internationell utbildning av flygtrafikledare samt högre ränteintäkter på likviditetsöverskott.

Tabell 23. Luftfartsverkets driftbudget för budgetåren 1980/81–1982/83, milj. kr.

	1980/81		1981/82		1982/83
	Drift-budget	Utfall	Drift-budget	Ny beräkning	Beräkning
Rörelseintäkter	649,5	628,7	738,0	732,8	840,0
Rörelsekostnader	−507,8	−499,3	−567,6	−572,3	−619,9
Rörelseresultat före avskrivningar	141,7	129,4	170,4	160,5	220,1
Avskrivningar	− 87,7	− 88,0	− 79,0	− 85,0	− 90,0
Rörelseresultat	54,0	41,4	91,4	75,5	130,1
Kommunala skatter	− 0,1	− 0,1	− 0,1	− 0,1	− 0,1
Årets överskott	53,9	41,3	91,3	75,4	130,0
Inleverans	48,1	38,1	77,6	66,0	115,0
Därav:					
Från föregående år	8,1	8,1	11,3	11,3	20,7
Av årets överskott	40,0	30,0	66,3	54,7	94,3
Överskott i % av i medeltal disponerat statskapital	4,0	3,1	7,0	5,6	9,4

Kostnaderna väntas totalt uppgå till 657,4 Mkr., mot budgeterat 646,7 Mkr. Ränteersättningen till kommunerna för kommunala finansieringsbidrag har därvid reducerats från full förräntning (54,7 Mkr.) till en möjlig förräntning på 30,8 Mkr.

De främsta orsakerna till överskridandet av kostnadsbudgeten är:

- högre personalkostnader p. g. a. nytt, ej budgeterat, löneavtal med flygtrafikledarna (löneökningen kompenseras dock resultatmässigt genom höjning av trafikavgifterna)
- större ersättningar till andra myndigheter (främst flygvapnet och SMHI) genom nya avtal
- högre avskrivningskostnader, främst p. g. a. tidigare färdigställandetidpunkter för vissa större anläggningar.

Överskottet för inleverans till staten, väntas med ovan angivna förutsättningar komma att uppgå till 75,4 Mkr. vilket motsvarar drygt 52 % av full förräntning.

Kostnads- och intäktsberäkningen för 1982/83 har gjorts enligt de förutsättningar som angivits i verksledningens budgetdirektiv för 1982/83.

Intäkterna för 1982/83 har därvid beräknats till 840 Mkr., inklusive en genomsnittlig taxehöjning på 10 % från 1982-11-01. Trafikvolymen uttryckt i landningar beräknas enligt verkets prognoser komma att öka med 3 % och uttryckt i antalet passagerare med 5 % jämfört med volymen 1981/82.

Kostnaderna (inkl. kommunala räntor) har beräknats till 710 Mkr. Liksom för tidigare år är den kommunala räntan reducerad i förhållande till full förräntning. För 1982/83 beräknas den möjliga förräntningen uppgå till 50,0 Mkr jämfört med full kommunal förräntning på 62,2 Mkr.

Som grund för kostnadsbedömningen ligger bl. a. en personalvolymminskning med ca 2,5 % jämfört med innevarande år. Lönenivån väntas öka med ca 5 %, inkl. effekter av tjänstetidsklassuppflyttningen och utfall av L-ATF. De sociala kostnaderna har beräknats efter 33 % av lönesumman. Vidare har antagits att resekostnaderna och kostnader för konsulttjänster inte överskrider budgetbeloppen för 1981/82. Övriga driftkost-

nader, inkl. ersättning till andra myndigheter, väntas öka med ca 7% till följd av pris- och löneutveckling 1982/83.

Överskottet har för 1982/83, med ovan angivna förutsättningar, beräknats till 130 Mkr. Det fulla förräntningskravet, räknat efter 12% avkastningsränta, uppgår till 165,8 Mkr. Överskottet utgör alltså ca 78% av full förräntning.

Tabell 24. Luftfartsverkets intäkter, milj. kr.

	1980/81		1981/82		1982/83
	Drift-budget	Utfall	Drift-budget	Ny beräkning	Beräkning
Trafikintäkter					
Landningsavgifter	118,6	118,4	141,2	137,8	166,5
Passageraravgifter	133,9	125,1	138,2	134,4	157,3
Terminaltjänstavgifter	51,0	44,4	51,6	51,0	59,7
Hangar och parkering	3,2	3,0	3,9	4,0	4,7
Undervägsavgifter	130,4	119,2	147,3	138,4	165,8
Summa trafikintäkter	**437,1**	**410,1**	**482,2**	**465,6**	**554,0**
Övriga intäkter	155,5	158,5	179,1	180,3	198,2
Ersättning för flygtrafiktjänst m. m.	45,1	44,9	63,0	71,5	71,4
Luftfartsinspektionens avgifter	10,3	10,5	11,6	11,6	12,9
Finansiella och extraordinära intäkter	1,5	4,7	2,1	3,8	3,5
Intäkter totalt	**649,5**	**628,7**	**738,0**[1]	**732,8**[2]	**840,0**[3]

[1] Inkl. taxehöjning om i genomsnitt 11,6% från 1981-11-01.
[2] Inkl. taxehöjning om i genomsnitt 13,6% från 1982-01-01.
[3] Inkl. taxehöjning om i genomsnitt 10% från 1982-11-01.

Tabell 25. Luftfartsverkets kostnader, milj. kr.

	1980/81		1981/82		1982/83
	Drift-budget	Utfall	Drift-budget	Ny beräkning	Beräkning
Personalkostnader					
Löner	226,4	225,9	243,7	246,8	257,0
Sociala kostnader	74,6	71,9	80,4	80,7	84,8
Div. personalkostnader	19,5	18,6	22,3	22,5	23,1
Avgår: Ersättning från försäkringskassan	−7,2	−7,5	−7,8	−7,8	−8,3
Summa personalkostnader	**313,3**	**308,9**	**338,6**	**342,2**	**356,6**
Sakkostnader					
Materialkostnader	33,3	34,7	40,1	40,8	45,6
Tjänster åt utomstående	64,1	61,6	73,5	72,6	79,3
Adm. kostnader	3,6	4,8	4,3	4,6	4,6
Summa sakkostnader	**101,0**	**101,1**	**117,9**	**118,0**	**129,5**
Ersättning till andra myndigheter	70,0	77,7	72,7	76,5	79,8
Kommunala räntor[1]	21,2	8,9	34,6	30,8	50,0
Avskrivningar	87,7	88,0	79,0	85,0	90,0
Finansiella och extraordinära kostnader	2,4	2,8	3,9	4,9	4,1
Kostnader totalt	**595,6**	**587,4**	**646,7**	**657,4**	**710,0**

[1] Reducerad till faktisk/beräknad måluppfyllelse.

RRV ansluter sig till luftfartsverkets beräkning. Inkomsterna på titeln luftfartsverkets inlevererade överskott beräknas till 65 972 000 kr. för budgetåret 1981/82 och till 115 000 000 kr. för budgetåret 1982/83.

21.15 Förenade fabriksverkens inlevererade överskott. Förenade fabriksverken har i skrivelse till RRV beräknat inleveransen av överskott under budgetåren 1981/82 och 1982/83 till 50,4 milj. kr. resp. 54,6 milj. kr. Det innebär en ökning med 0,4 milj. kr. resp. 0,6 milj. kr. i förhållande till budgetpropositionen.

Utdrag ur förenade fabriksverkens skrivelse:

Utfallet för 1981 har beräknats med utgångspunkt från vårt preliminära bokslut.

Beräkningen för 1983 har gjorts i 1983 års beräknade penningvärde och med utgångspunkt från vår operativa långsiktsplan.

I resultaten för 1982 har utvecklingskostnaderna för Stirling inte medtagits.

Avskrivningar har beräknats kalkylmässigt i enlighet med FFV instruktion.

Antalet heltidsanställda beräknas för 1982 till ca 5 800.

Investeringarna för 1982 beräknas uppgå till 96,0 Mkr.

Förräntningskravet på statskapitalet har beräknats efter 10,75 % ränta t. o. m. den 30 juni 1982, därefter med 12 %.

Tabell 26. Förenade fabriksverkens driftstat för åren 1981–1983, milj. kr.

	1981		1982		1983
	Driftstat	Utfall	Driftstat	Ny beräkning	Beräkning
Rörelseintäkter	1 436,9	1 506,7	1 517,7	1 517,7	1 842,0
Rörelsekostnader	−1 255,8	−1 361,8	−1 321,5	−1 321,5	−1 620,0
Rörelseresultat före avskrivningar	181,1	144,9	196,2	196,2	222,0
Kalkylmässiga avskrivningar	− 49,6	− 43,8	− 53,0	− 58,6	− 64,0
Rörelseresultat	131,5	101,1	143,2	137,6	158,0
Finansiellt netto	− 21,0	− 11,5	− 20,0	− 20,0	− 28,0
Extraordinära poster	− 8,0	− 8,4	− 8,5	− 8,5	− 9,0
Resultat före bokslutsdispositioner	102,5	81,2	114,7	109,1	121,0
Bokslutsdispositioner	− 46,0	− 30,0	− 55,9	− 49,0	− 55,2
Kommunala skatter	− 1,0	− 0,8	− 1,0	− 1,0	− 1,0
Årets överskott	55,5	50,4	57,8	59,1	64,8
Inleverans	47,5	55,9	48,8	49,8	62,2
Därav:					
Från föregående års överskott	5,9	14,3	8,8	8,8	13,6
Från årets överskott	41,6	41,6	40,0	41,0	48,6
Överskott i % av i medeltal disponerat statskapital	9,5	9,5–10,75	10,75–12,0	10,75–12,0	12,0

Tabell 27. Förenade fabriksverkens rörelseintäkter per rörelsegren, milj. kr.

Sektor	1981		1982		1983
	Drift-budget	Utfall	Drift-budget	Ny beräkning	Beräkning
Försvarsmateriel	669,3	659,7	661,9	661,9	761,0
Underhåll	767,1	839,6	850,8	850,8	1076,0
Övrigt	0,5	5,7	5,0	5,0	5,0
Summa	**1436,9**	**1505,0**	**1517,7**	**1517,7**	**1842,0**

RRV ansluter sig till förenade fabriksverkens beräkning. Inkomsterna på titeln förenade fabriksverkens inlevererade överskott beräknas till 50400000 kr. för budgetåret 1981/82 och till 54600000 kr. för budgetåret 1982/83.

2116 Statens vattenfallsverks inlevererade överskott. Statens vattenfallsverk har i skrivelse till RRV beräknat inleveransen av överskott under budgetåren 1981/82 och 1982/83 till 1664,9 milj. kr. resp. 1932,0 milj. kr. Det innebär en minskning med 0,9 milj. kr. resp. 10,0 milj. kr. i förhållande till budgetpropositionen.

Utdrag ur statens vattenfallsverks skrivelse:

Kraftverksrörelsen

Budgetåret 1981/82

Förutsättningar

Vattenfalls beräkningar i driftstaten för 1981/82 grundades på vissa antaganden beträffande prisnivån, belastnings- och kraftbalansutvecklingen m. m. Några av dessa förutsättningar har nu förändrats.

Vattenkraftsproduktionen har varit högre än vad som förutsattes i driftstaten. För hela budgetåret beräknas vattenkraftproduktionen öka med 0,8 TWh. Den under sommaren gynnsamma tillrinningen till de vattenkraftproducerande älvarna beräknas medföra en betydande magasinsuppbyggnad.

Till följd av problem med ånggeneratorerna i Ringhals 3 beräknas den egna kärnkraftproduktionen minska med 2,8 TWh. Denna minskning uppvägs av den ökade vattenkraftproduktionen, av ökade kärnkraftsinköp från Forsmarks Kraftgrupp AB (FKA) samt av större inköp av tillfällig kraft. Utbytet av tillfällig kraft beräknas ge en minskad nettoförsäljning med 0,6 TWh.

Belastningsutvecklingen väntas bli 0,2 TWh lägre än i driftstaten.

En modifiering av verkets högspänningstariffer har beslutats. Detta innebär bl. a. att energiavgifterna sänks under sommarmånaderna 1982 och 1983.

Höjningen av lågspänningstarifferna fr. o. m. 1982-01-01 har medtagits i beräkningarna.

Oljepriserna beräknas bli genomsnittligt högre under budgetåret än vad som tidigare förutsatts.

Tabell 28. Statens vattenfallsverks driftstat för budgetåren 1980/81–1982/83, milj. kr.

	1980/81		1981/82		1982/83
	Drift-stat	Utfall	Drift-stat	Ny be-räkning	Beräk-ning
Kraftverken					
Rörelsens intäkter	6 494,5	6 635,6	7 906,2	8 563,0	9 302
Rörelsens kostnader	−3 841,6	−3 764,9	−5 004,6	−5 841,1	−6 086
Rörelseresultat före avskrivningar	2 652,9	2 870,7	2 901,6	2 721,9	3 216
Kalkylmässiga avskrivningar	−1 570,0	−1 642,4	−1 788,0	−1 788,0	−1 879
Rörelseresultat efter avskrivningar	1 082,9	1 228,3	1 113,6	933,9	1 337
Finansiella intäkter	284,9	473,3	479,8	600,8	474
Finansiella kostnader	− 43,1	− 10,2	− 56,5	− 80,0	− 111
Realisationsvinster	−	1,2	−	−	−
Extraordinära intäkter	−	84,0	172,4	530,0	180
Extraordinära kostnader	−	− 85,4	− 24,6	− 300,0	− 28
Återföring av internt fördelad ränta	76,9	56,0	83,0	83,0	89
Resultat före bokslutsdispositioner	1 401,6	1 747,2	1 767,7	1 767,7	1 941
Bokslutsdispositioner	15,6	2,5	18,0	18,0	18
Resultat före skatter	1 417,2	1 749,7	1 785,7	1 785,7	1 959
Kommunalskatt	− 200,0	− 275,0	− 330,0	− 330,0	− 244
Ränta på disponerat statskapital	1 217,2	1 474,7	1 455,7	1 455,7	1 715
Ränta på disponerat statskapital i % av i medeltal disponerat kapital	9,5	11,1	10,75	10,75	12,0
Inleverans	1 428,9	1 408,9	1 664,8	1 664,8	1 932
Därav:					
Från föregående år	278,9	278,9	500,8	500,8	492
Av årets ränta på disp. statskapital	1 150,0	1 130,0	1 164,0	1 164,0	1 440
Egna avskrivningsmedel	1 570,0	1 646,8	1 800,0	1 800,0	2 336
Inkomst av försålda fastigheter och maskiner	10,0	42,8	10,0	10,0	10

Intäkter, kostnader och resultat

Totalt beräknas rörelseintäkterna öka med 657 milj. kr. jämfört med fastställd driftstat. Intäkterna från fast engrosförsäljning minskar med 24 milj. kr. beroende på något lägre försäljningsvolym. Högre energipristillägg på grund av högre oljepriser uppväger intäktsbortfall på grund av modifiering av sommartariffer. Detaljförsäljningsintäkterna beräknas öka med 53 milj. kr. p. g. a. tidigare nämnda tariffhöjning.

Trots en något högre volym beräknas intäkterna från försäljningen av tillfällig kraft minska med 72 milj. kr. beroende på väsentligt lägre pris. De tillfälliga kraftleveranserna är beroende av den aktuella kraftbalanssituationen och varierar starkt både till pris och volym. Intäkterna av tillfällig kraftförsäljning bör ses mot bakgrund av kostnaderna för inköp av tillfällig kraft som beräknas öka med 76 milj. kr. p. g. a. väsentligt större volym.

Intäkterna liksom kostnaderna för arbeten åt utomstående beräknas öka med 700 milj. kr. Posten avser verkets entreprenadåtagande för FKA, som redovisades felaktigt i driftstaten. Detta får dock ingen resultatpåverkan.

Problemen med Ringhals 3 har medfört lägre egen kärnkraftproduktion. Detta beräknas minska kostnaderna med 94 milj. kr. Kostnaderna för annan värmekraft väntas öka med 3 milj. kr. p. g. a. högre oljepriser.

Kostnaderna för främmande produktion (inköp av fast och tillfällig kraft) beräknas öka med 228 milj. kr. beroende dels på högre kostnader för inköp av kärnkraft från FKA p. g. a. devalvering och större volym, dels på ökade tillfälliga kraftinköp.

Totalt beräknas rörelsens kostnader öka med 837 milj. kr. inkl. kostnader för arbeten åt utomstående och med 137 milj. kr. exkl. dessa kostnader.

Rörelseresultatet beräknas totalt försämras mot driftstaten med 180 milj. kr.

Finansiella intäkter beräknas öka med 121 milj. kr. beroende dels på ökade ränteintäkter från FKA, dels på ökade ränteintäkter från riksgäldskontoret där verket placerar överskott av likvida medel. Överskottet av

Tabell 29. Driftstat för kraftverken, milj. kr.[1]

	1981/82		1982/83
	Driftstat	Ny beräkn.	Beräkning
Rörelsens intäkter			
Fast kraftförsäljning			
Engrosförsäljning	5514,5	5490,0	5925
Detaljförsäljning	703,0	756,0	839
Tillfällig kraftförsäljning	443,5	371,8	613
Transiteringsintäkter	398,0	398,0	396
Engångsavgifter	30,0	30,0	44
Arbeten åt utomstående	762,8	1462,8	1429
Övriga rörelseintäkter	54,4	54,4	56
Summa rörelsens intäkter	**7906,2**	**8563,0**	**9302**
Rörelsens kostnader			
Egen produktion			
Vattenkraft	− 248,5	− 248,5	− 321
Kärnkraft	−1111,8	−1017,8	−1323
(varav bränsle)	(− 437,6)	(− 362,8)	(− 604)
Annan värmekraft	− 271,3	− 274,1	− 281
(varav bränsle)	(− 135,5)	(− 138,3)	(− 135)
Övriga produktionsanläggningar	− 0,4	− 0,4	−
Summa	**−1632,0**	**−1540,8**	**−1925**
Främmande produktion			
Fast kraft	−1499,0	−1651,2	−1632
Tillfällig kraft	− 262,3	− 337,8	− 150
Summa	**−1761,3**	**−1989,0**	**−1782**
Distributionskostnader	− 396,4	− 396,4	− 416
Fastighetsskötsel	− 30,0	− 30,0	− 33
Arbeten åt utomstående	− 762,8	−1462,8	−1429
Administrationskostnader	− 217,5	− 217,5	
Förstudier	− 15,1	− 15,1	
Forskning, utveckling, demonstration (FUD)	− 118,9	− 118,9	− 501
Övriga omkostnader	− 70,6	− 70,6	
Summa	**−1611,3**	**−2311,3**	**−2379**
Summa rörelsens kostnader	**−5004,6**	**−5841,1**	**−6086**

	1981/82		1982/83
	Driftstat	Ny beräkn.	Beräkning
Rörelseresultat före avskrivningar	2901,6	2721,9	3216
Kalkylmässiga avskrivningar	−1788,0	−1788,0	−1879
Rörelseresultat efter avskrivningar	1113,6	933,9	1337
Finansiella intäkter			
Utdelning på aktier i dotterbolag	11,6	11,6	
Utdelning på aktier och andelar i andra företag	0,1	2,4	
Räntor från dotterbolag	354,4	364,9	
Övriga finansiella intäkter	113,8	221,9	
Summa	**479,9**	**600,8**	**474**
Finansiella kostnader			
Ränta på rörlig kredit	− 20,0	− 2,0	
Övriga räntekostnader	− 36,6	− 78,0	
Summa	**− 56,6**	**− 80,0**	**− 111**
Extraordinära intäkter	172,4	530,0	180
Extraordinära kostnader	− 24,6	− 300,0	− 28
Återföring av internt fördelad ränta	83,0	83,0	89
Resultat före bokslutsdispositioner och skatt	1767,7	1767,7	1941
Bokslutsdispositioner			
Skillnad mellan pensionskostnad och pensionsutbetalning	18,0	18,0	18
Resultat före skatt	1785,7	1785,7	1959
Kommunalskatt	− 330,0	− 330,0	− 244
Ränta på disponerat statskapital	1455,7	1455,7	1715

[1] På grund av ändrad uppställning av driftstaten fr. o. m. 1981/82 ingår ej budgetåret 1980/81.

likvida medel hänför sig till stor del till avsättningar för kärnkraftens restkostnader som ännu inte behövt disponeras till utbetalningar. Fr. o. m. den 1 januari 1982 inbetalar verket avgifter för dessa kostnader till Nämnden för hantering av använt kärnbränsle (NAK).

Finansiella kostnader beräknas öka med 23 milj. kr. främst beroende på i driftstaten ej medtagna räntekostnader för reverser utfärdade i samband med förvärv av förutvarande Gränges Krafts verksamhet 1982-01-01.

Den beräknade ökningen av de extraordinära intäkterna med 357 milj. kr. beror dels på större ersättning för försenad idrifttagning av kärnreaktorerna i Ringhals, dels på ersättning för Vattenfalls förlusttäckningsbidrag om 275 milj. kr. till Svenska Petroleum AB (prop. 1981/82:100 – bilaga 17). Utbetalningen av förlusttäckningsbidraget har redovisats som extraordinär kostnad.

Sammantaget beräknas de finansiella och extraordinära posterna öka med 180 milj. kr. vilket kompenserar försämringen av rörelseresultatet enligt ovan.

Bokslutsdispositioner och skatter beräknas uppgå till samma belopp som i den fastställda driftstaten.

Sammantaget innebär de nya beräkningarna ett i jämförelse med driftstaten oförändrat resultat på 1 455 milj. kr., vilket motsvarar fastställt avkastningskrav för budgetåret, 10,75 % på disponerat statskapital.

Budgetåret 1982/83

Beräkningarna, som bygger på en inom verket upprättad intern budget, utgår ifrån normalårstillrinning till de vattenkraftproducerande älvarna, bedömd tillgänglighet för kärnkraft samt en belastningsökning med ca 2,5 %.

Beräkningarna har skett i prisnivån K = 717. Huvuddelen av den fasta engrosförsäljningen (ca 80 %) följer 1981 års högspänningstariffer. Detaljförsäljningen har beräknats utifrån de lågspänningstariffer som trädde i kraft 1 januari 1982. Olje- och uranpriserna har beräknats till 9,0 resp. 4,0 öre/kWh.

Ersättning från staten till Vattenfall för merkostnader för kärnkraftförseningen ingår i beräkningarna med 152 milj. kr.

Enligt aktuella beräkningar uppgår de kalkylmässiga avskrivningarna till 1 900 milj. kr. Utöver dessa skall verket under 1982/83 göra extra avskrivningar med 436 milj. kr. motsvarande under tidigare budgetår erhållen ersättning för försenad idrifttagning av kärnreaktorer enligt regeringsbeslut 1982-01-21.

Utgående från dessa förutsättningar utvisar beräkningarna ett resultat på 1 715 milj. kr., vilket motsvarar bedömt avkastningskrav för budgetåret.

Kanalrörelsen

Budgetåret 1981/82

Kanalrörelsen beräknades i driftstaten för innevarande budgetår ge en ränta på disponerat statskapital om 0,3 milj. kr. I de nya beräkningarna har vissa marginella justeringar gjorts vilka dock inte förändrar beräknat resultat.

Det bör framhållas att den allmänna ekonomiska utvecklingen, olje- och uranpriser, kärnkraftblockens drifttillgänglighet, vattentillrinning och belastningsutveckling är faktorer som starkt påverkar det ekonomiska resultatet och som gör beräkningarna osäkra.

Nedan angiven inleverans för budgetåret 1981/82 överstiger det redovisade resultatet med 209 milj. kr. eftersom inleveransen avser ränta på totalt disponerat statskapital, dvs. också ränta på kapital bundet i anläggningar under uppförande. Denna ränta finansieras genom anslag. För budgetåret 1982/83 beräknas inleveransen överstiga resultatet med 217 milj. kr.

	Beräknat resultat	Beräknad inleverans
1981/82	1 456	1 665
1982/83	1 715	1 932

Tabell 30. Driftstat för kanalverken, milj. kr.

	1980/81		1981/82		1982/83
	Drift-stat	Utfall	Drift-stat	Ny be-räkning	Beräk-ning
Rörelseintäkter					
Ersättning för viss kanaltrafik	21,9	24,3	28,1	28,0	28,8
Övriga trafikintäkter	4,5	4,5	5,2	5,3	6,8
Övriga rörelseintäkter	0,8	1,0	0,9	0,9	0,9
Summa rörelsens intäkter	**27,2**	**29,8**	**34,2**	**34,2**	**36,5**
Rörelsens kostnader					
Farledsunderhåll			− 5,0	− 5,0	
Tekniskt underhåll			− 7,4	− 7,4	
Sluss- och brotjänster	−27,0	−29,9	− 7,9	− 7,9	−35,5
Lotsning			− 7,1	− 7,1	
Administration			− 4,4	− 4,4	
Övrigt			− 1,9	− 1,9	
Summa rörelsens kostnader	**−27,0**	**−29,9**	**−33,7**	**−33,7**	**−35,5**
Rörelseresultat före avskrivningar	0,2	− 0,1	0,5	0,5	1,0
Avskrivningar	−	−	− 0,2	− 0,2	− 0,3
Rörelseresultat efter avskrivningar	0,2	− 0,1	0,3	0,3	0,7
Realisationsvinster	−	0,1	−	−	−
Kommunalskatt	−	−	−	−	−
Ränta på disponerat statskapital	0,2	0,0	0,3	0,3	0,7

RRV ansluter sig till statens vattenfallsverks beräkning. Inkomsterna på titeln statens vattenfallsverks inlevererade överskott beräknas till 1 664 900 000 kr. för budgetåret 1981/82 och till 1 932 000 000 kr. för budgetåret 1982/83.

2117 Domänverkets inlevererade överskott. Domänverket har i skrivelse till RRV beräknat inleveransen av överskott under budgetåren 1981/82 och 1982/83 till 100 milj. kr. resp. 57 milj. kr. Det innebär en ökning med 20 milj. kr. för budgetåret 1981/82 och en minskning med 23 milj. kr. för budgetåret 1982/83 i förhållande till budgetpropositionen. Den extra inleveransen av överskott för verksamhetsåret 1981 beräknar domänverket göra i slutet av budgetåret 1981/82.

Utdrag ur domänverkets skrivelse:

I tabell 31 har beräkningen för 1982 ändrats till följd av i december fastställd budget. Resultatet efter skatt beräknas nu till 89 Mkr.

Tabell 31. Domänverkets driftstat för åren 1980–1983, milj. kr.

	1980		1981		1982	1983
	Beräkn. okt. -80	Utfall	Beräkn. dec. -80	Beräkn. okt. -81	Beräkning	Beräkning
Rörelseintäkter	1 496	1 484	1 632	1 656	1 727	1 790
Rörelsekostnader	−1 190	−1 193	−1 336	−1 357	−1 463	−1 490
Driftbidrag	–	–	–	–	–	–
Rörelseresultat före avskrivningar	306	291	296	299	264	300
Planenliga avskrivningar	– 99	– 95	– 108	– 109	– 121	– 145
Rörelseresultat	207	196	188	190	143	155
Finansiellt netto	– 4	3	1	19		
Extraordinära poster	–	–	–	–	– 17	– 29
Resultat före bokslutsdispositioner	203	199	189	209	126	126
Skillnad mellan kalkylmässiga och bokförda avskrivningar	–	–	–	–	–	–
Skillnad mellan faktisk pensionskostnad och bokförd pensionsutgift	–	–	–	–	–	–
Övriga bokslutsdispositioner	– 72	– 48	– 13	– 6	– 1	– 11
Kommunala skatter	– 16	– 16	– 36	– 36	– 36	– 36
Årets överskott	115	135	140	167	89	79
Inleverans	52	55	65	81	100	57
Överskott i % av i medeltal disponerat statskapital	12,2	14,3	14,8	17,7	9,4	8,4

Tabell 32. Domänverkets investeringar, milj. kr.

	1981	1982	1983
Aktier	327		
Maskiner och inventarier	142	146	151
Mark, byggnader och markanläggningar	217	111	80
Summa	**686**	**257**	**231**

Jämfört med tidigare beräkning för 1981 har tillkommit markinköp för 38 milj. kr. och aktier för 81 milj. kr.

I övrigt hänvisas till tidigare insänd inkomstberäkning 1981-11-02.

RRV ansluter sig till domänverkets beräkning. Inkomsterna på titeln domänverkets inlevererade överskott beräknas till 100 000 000 kr. för budgetåret 1981/82 och till 57 000 000 kr. för budgetåret 1982/83.

2121 Statens vägverks inlevererade överskott. I samband med höstberäkningen 1981 beräknade vägverket överskottet (räntan) för verksamhetsåret 1982 och därpå följande år utifrån anläggningstillgångarnas anskaffningsvärden med avdrag för ackumulerade normalavskrivningar. Samtidigt be-

räknades avskrivningarna efter anläggningstillgångarnas anskaffningsvärden. Nu återgår vägverket till att tillämpa regeringens föreskrifter 1960-06-30 avseende regler för beräkning av avskrivningar resp. överskott.

I budgetpropositionen beräknades inkomsterna på titeln till 32,2 milj. kr. för budgetåret 1981/82 (verksamhetsåret 1981) och till 74,2 milj. kr. för budgetåret 1982/83 (verksamhetsåret 1982).

I skrivelse till RRV beräknar statens vägverk överskottet till 31,3 milj. kr. för budgetåret 1981/82 och till 27,0 milj. kr. för budgetåret 1982/83. För år 1981 har använts räntesatsen 10,12 % och för år 1982 11,375 %.

RRV ansluter sig till statens vägverks beräkning. Inkomsterna på titeln statens vägverks inlevererade överskott beräknas till 31 274 000 kr. för budgetåret 1981/82 och till 27 000 000 kr. för budgetåret 1982/83.

2122 Sjöfartsverkets inlevererade överskott. I budgetpropositionen uppfördes inkomsterna på titeln till 73,8 milj. kr. för budgetåret 1981/82 och till 83,5 milj. kr. för budgetåret 1982/83.

Sjöfartsverket har under hand meddelat RRV reviderade beräkningar för budgetåren 1981/82 och 1982/83. Överskottet för budgetåret 1981/82 har beräknats efter räntan 10,75 % och för budgetåret 1982/83 efter 12,0 %.

Sjöfartsverket beräknar inkomsterna på titeln till 73,6 milj. kr. för budgetåret 1981/82 och till 93,4 milj. kr. för budgetåret 1982/83.

RRV ansluter sig till sjöfartsverkets beräkning. Inkomsterna på titeln sjöfartsverkets inlevererade överskott beräknas till 73 600 000 kr. för budgetåret 1981/82 och till 93 400 000 kr. för budgetåret 1982/83.

2123 Inlevererat överskott av uthyrning av ADB-utrustning. I budgetpropositionen beräknades inleveranserna på titeln till 35,2 milj. kr. för budgetåret 1981/82 och till 36,5 milj. kr. för budgetåret 1982/83.

Statskontoret har under hand meddelat RRV reviderade beräkningar för budgetåren 1981/82 och 1982/83. Överskottet för budgetåret 1981/82 har beräknats efter räntesatsen 10,75 % och för budgetåret 1982/83 efter 12,0 %. Dessutom har tagits hänsyn till senaste beräkning av kapitalbehållningen vid ingången av budgetåret 1982/83. Överskottet beräknas nu till 35,2 milj. kr. för budgetåret 1981/82 och till 37,5 milj. kr. för budgetåret 1982/83.

RRV ansluter sig till statskontorets beräkning. Inkomsterna på titeln inlevererat överskott av uthyrning av ADB-utrustning beräknas till 35 167 000 kr. för budgetåret 1981/82 och till 37 500 000 kr. för budgetåret 1982/83.

2131 Riksbankens inlevererade överskott. I budgetpropositionen beräknades inkomsterna på titeln till 2 000 milj. kr. för vart och ett av budgetåren 1981/82 och 1982/83. I skrivelse till RRV meddelar riksbanken att beräkningarna kvarstår oförändrade.

RRV ansluter sig till riksbankens beräkning. Inkomsterna på titeln riksbankens inlevererade överskott beräknas till 2 000 000 000 kr. för budgetåret 1981/82 och till 2 000 000 000 kr. för budgetåret 1982/83.

2141 Myntverkets inlevererade överskott. I budgetpropositionen beräknades inkomsterna på titeln till 66,0 milj. kr. för budgetåret 1981/82 och till 87,0 milj. kr. för budgetåret 1982/83.

Myntverket beräknar nu inkomsterna till 100,0 milj. kr. för budgetåret 1981/82 och till 206,0 milj. kr. för budgetåret 1982/83. Ökningen för de båda budgetåren beror på att myntverket, på riksbankens begäran, skall öka produktionen av 5-kronorsmynt. Avsikten är att på försök öka utväxlingen av 5-kronorsmynt samtidigt som utväxlingen av 5-kronorssedlar skall minska.

RRV ansluter sig till myntverkets beräkning. Inkomsterna på titeln myntverkets inlevererade överskott beräknas till 100 000 000 kr. för budgetåret 1981/82 och till 206 000 000 kr. för budgetåret 1982/83.

2151 Tipsmedel. AB Tipstjänst beräknar inkomsterna på titeln tipsmedel till 768,3 milj. kr. för budgetåret 1981/82 och till 795,1 milj. kr. för budgetåret 1982/83. Jämfört med budgetpropositionen är det en minskning av inkomsterna med 0,5 milj. kr. för budgetåret 1981/82 och med 19,7 milj. kr. för budgetåret 1982/83. Nedräkningen för budgetåret 1982/83 beror på att omsättningen under perioden juli–december 1982 beräknas bli lägre än vad som antogs i samband med höstberäkningen 1981.

RRV ansluter sig till AB Tipstjänsts beräkning. Inkomsterna på titeln tipsmedel beräknas till 768 300 000 kr. för budgetåret 1981/82 och till 795 100 000 kr. för budgetåret 1982/83.

2152 Lotterimedel. I budgetpropositionen beräknades inkomsterna på titeln till 379,8 milj. kr. för budgetåret 1981/82 och till 389,3 milj. kr. för budgetåret 1982/83.

Svenska Penninglotteriet AB beräknar nu inkomsterna till 384,5 milj. kr. för budgetåret 1981/82 och till 403,7 milj. kr. för budgetåret 1982/83. Det är en uppräkning med 4,7 milj. kr. för budgetåret 1981/82 och med 14,4 milj. kr. för budgetåret 1982/83. Uppräkningarna beror på ökad vinst på rörelsen.

RRV ansluter sig till Svenska Penninglotteriet AB:s beräkning. Inkomsterna på titeln lotterimedel beräkans till 384 509 000 kr. för budgetåret 1981/82 och till 403 735 000 kr. för budgetåret 1982/83.

2200 Överskott av statens fastighetsförvaltning

2213 Överskott av akademiska sjukhusets fastighetsförvaltning. I budgetpropositionen beräknades inkomsterna på titeln till 11,9 milj. kr. för vart och ett av budgetåren 1981/82 och 1982/83.

Den 8 december 1981 träffades avtal mellan Uppsala läns landstingskommun och statens förhandlingsnämnd om landstingets övertagande av akademiska sjukhuset i Uppsala fr. o. m. den 1 januari 1983. Vad gäller den ekonomiska slutregleringen avtalas bl. a. att akademiska sjukhuset under budgetåret 1982/83 ej skall tillföra medel till statsbudgetens inkomstsida, inkomsttitlarna 2213 Överskott av akademiska sjukhusets fastighetsförvaltning samt 5121 Avskrivningar på civila fastigheter. RRV föreslår att inkomsttitel 2213 Överskott av akademiska sjukhusets fastighetsförvaltning utgår ur statsbudgeten för budgetåret 1982/83.

För budgetåret 1981/82 meddelar akademiska sjukhuset att höstberäkningen kvarstår oförändrad.

RRV ansluter sig till akademiska sjukhusets beräkning. Inkomsterna på titeln överskott av akademiska sjukhusets fastighetsförvaltning beräknas till 11 897 000 kr. för budgetåret 1981/82.

2214 Överskott av byggnadsstyrelsens fastighetsförvaltning. I budgetpropositionen beräknades inkomsterna på titeln till 309,5 milj. kr. för budgetåret 1981/82 och till 334,9 milj. kr. för budgetåret 1982/83. I skrivelse till RRV beräknar byggnadsstyrelsen överskottet till 277,2 milj. kr. för budgetåret 1981/82 och till 300,0 milj. kr. för budgetåret 1982/83.

Nedräkningen för budgetåret 1981/82 beror på att byggnadsstyrelsens räntepliktiga kapital är större än tidigare beräknat, bl. a. på grund av tidigare färdigställande av byggnader. Överskottet för budgetåret 1982/83 har satts lika med prognosen i anslagsframställningen för budgetåret 1982/83. Nedräkningen jämfört med höstberäkningen beror bl. a. på att inleveranserna av både räntor och avskrivningar beräknas öka.

RRV ansluter sig till byggnadsstyrelsens beräkning. Inkomsterna på titeln överskott av byggnadsstyrelsens fastighetsförvaltning beräknas till 277 236 000 kr. för budgetåret 1981/82 och till 300 000 000 kr. för budgetåret 1982/83.

2300 Ränteinkomster

2332 Ränteinkomster på lån för bostadsbyggande. Ränteinkomsterna för budgetåret 1981/82 har beräknats efter den för kalenderåret 1981 fastställda räntan på statliga bostadslån om 12,75 % (SFS 1980:915). För budgetåret 1982/83 grundas beräkningarna på den för 1982 fastställda räntan om 13,0 % (SFS 1981:1172) och en nettoutlåning på 6 000 milj. kr.

Bostadsstyrelsen beräknar inkomsterna på titeln till 6275 milj. kr. för budgetåret 1981/82 och till 7055 milj. kr. för budgetåret 1982/83.

RRV ansluter sig till bostadsstyrelsens beräkning. Inkomsterna på titeln ränteinkomster på lån för bostadsbyggande beräknas till 6275000000 kr. för budgetåret 1981/82 och till 7055000000 kr. för budgetåret 1982/83.

2500 Offentligrättsliga avgifter

2534 Vissa avgifter för registrering av körkort och motorfordon. RRV föreslår att fr. o. m. budgetåret 1982/83 uppförs en ny inkomsttitel. Beroende på att inkomsttitlarna 2516 Körkortsavgifter och 2517 Avgifter för registrering av motorfordon upphör den 30 juni 1982. Trafiksäkerhetsverket kommer att finansiera sina kostnader för verksamheten vid de centrala bil-, körkorts- och yrkesregistren med dessa avgifter. I avgifterna ingår även länsstyrelsernas kostnader för detta ändamål, som (enligt prop. 1981/82:100 bilaga 9) skall inlevereras till statsverket. RRV föreslår att inleveransen av dessa avgifter fr. o. m. den 1 juli 1982 sker till den nya inkomsttiteln 2534 Vissa avgifter för registrering av körkort och motorfordon.

Trafiksäkerhetsverket beräknar inkomsterna på titeln till 97,0 milj. kr. för budgetåret 1982/83.

RRV ansluter sig till trafiksäkerhetsverkets beräkning. Inkomsterna på titeln vissa avgifter för registrering av körkort och motorfordon beräknas till 97000000 kr. för budgetåret 1982/83.

5000 Kalkylmässiga inkomster

De kalkylmässiga inkomsterna består av avskrivningar och statliga pensionsavgifter, netto.

5100 Avskrivningar

Med avskrivning menas den beräknade värdeminskningen för ett kapitalobjekt under en viss period. Värdeminskningen kan bero på fysisk förslitning, teknisk utveckling m. m. För affärsverken sker avskrivningar som regel på tillgångens återanskaffningsvärde. Medel motsvarande avskrivningar inlevereras till statsverket och påverkar därmed affärsverkens likviditet.

I skrivelse till RRV har förenade fabriksverken, luftfartsverket, postverket, statens järnvägar, statens vattenfallsverk och televerket lämnat uppgifter om affärsverkens avskrivningar. De beräknade inkomsterna på titlarna för budgetåren 1981/82 och 1982/83 framgår av tabell 33.

Tabell 33. Affärsverkens avskrivningar budgetåren 1981/82 och 1982/83, tusental kr.

	1981/82		1982/83	
	Enligt RRV:s marsberäkning	Ökning (+) minskning (−) jämfört med budgetprop.	Enligt RRV:s marsberäkning	Ökning (+) minskning (−) jämfört med budgetprop.
5111 Postverkets avskrivningar	65 000	−5 000	375 000	− 10 000
5112 Televerkets avskrivningar	1 454 000	−	1 468 100	−
5113 Statens järnvägars avskrivningar	927 000	−	1 016 000	−
5114 Luftfartsverkets avskrivningar	66 600	+4 700	70 200	+ 1 600
5115 Förenade fabriksverkens avskrivningar	44 100	−7 400	56 000	− 1 700
5116 Statens vattenfallsverks avskrivningar	1 800 000	−	2 336 000	−100 000
Summa	**4 356 700**	**−7 700**	**5 321 300**	**−110 100**

Avskrivningarna för affärsverken beräknas uppgå till 5 321,3 milj. kr. under budgetåret 1982/83. Det är 110,1 milj. kr. mindre än enligt budgetpropositionen. Av detta belopp hänför sig 100 milj. kr. till statens vattenfallsverk. Denna förändring kommenteras under titeln 2116 Statens vattenfallsverks inlevererade överskott.

RRV ansluter sig till affärsverkens beräkningar. Inkomsterna av affärsverkens avskrivningar beräknas till 4 356 700 000 kr. för budgetåret 1981/82 och till 5 321 300 000 kr. för budgetåret 1982/83.

5121 Avskrivningar på civila fastigheter. I skrivelser till RRV har akademiska sjukhuset och byggnadsstyrelsen inkommit med reviderade beräkningar av inkomsterna av avskrivningar på civila fastigheter budgetåren 1981/82 och 1982/83.

De beräknade inkomsterna på titeln framgår av följande sammanställning (tusental kr.):

	1981/82		1982/83	
	Budgetprop.	Rev. beräkn.	Budgetprop.	Rev. beräkn.
Akademiska sjukhuset	6 934	6 934	6 934	−
Byggnadsstyrelsen	167 400	179 400	183 700	195 000
Övriga myndigheter	7 495	7 495	5 240	5 240
Summa	**181 829**	**193 829**	**195 874**	**200 240**

Akademiska sjukhuset övergår i landstingets ägo fr. o. m. den 1 januari 1983. Till följd av avtal mellan staten och Uppsala läns landstingskommun kommer akademiska sjukhuset ej att leverera in avskrivningar fr. o. m.

budgetåret 1982/83. Byggnadsstyrelsens uppräkning för budgetåren 1981/82 och 1982/83 beror till största delen på att verkets räntepliktiga kapital är större än tidigare beräknat.

RRV ansluter sig till akademiska sjukhusets och byggnadsstyrelsens beräkningar. Inkomsterna på titeln avskrivningar på civila fastigheter beräknas till 193 829 000 kr. för budgetåret 1981/82 och till 200 240 000 kr. för budgetåret 1982/83.

5141 Statens vägverks avskrivningar. I höstberäkningen beräknade statens vägverk avskrivningarna efter anläggningstillgångarnas anskaffningsvärden. I enlighet med vad som förordats i budgetpropositionen återgår vägverket till beräkning av avskrivningarna utifrån tillgångarnas återanskaffningsvärden (normal- och indexavskrivningar). Inkomsterna beräknas till 145,7 milj. kr. för budgetåret 1981/82 och till 141,2 milj. kr. för budgetåret 1982/83. För budgetåret 1981/82 innebär detta en uppräkning med 44,1 milj. kr. jämfört med budgetpropositionen och för budgetåret 1982/83 en uppräkning med 53,1 milj. kr. jämfört med RRV:s höstberäkning eller med 38,1 milj. kr. jämfört med budgetpropositionen.

RRV ansluter sig till statens vägverks beräkning. Inkomsterna på titeln statens vägverks avskrivningar beräknas till 145 663 000 kr. för budgetåret 1981/82 och till 141 152 000 kr. för budgetåret 1982/83.

5143 Avskrivningar på ADB-utrustning. I budgetpropositionen beräknades inkomsterna på titeln till 98,5 milj. kr. för budgetåret 1981/82 och till 108,5 milj. kr. för budgetåret 1982/83.

Statskontoret har under hand meddelat RRV reviderade beräkningar för budgetåren 1981/82 och 1982/83. Inkomsterna beräknas till 92,0 milj. kr. för budgetåret 1981/82 och till 100,0 milj. kr. för budgetåret 1982/83. Nedräkningarna för de båda budgetåren förklaras av att investeringarna beräknas bli lägre än vad som tidigare beräknats.

RRV ansluter sig till statskontorets beräkning. Inkomsterna på titeln avskrivningar på ADB-utrustning beräknas till 92 000 000 kr. för budgetåret 1981/82 och till 100 000 000 kr. för budgetåret 1982/83.

5200 Statliga pensionsavgifter, netto

5211 Statliga pensionsavgifter, netto. I prognosen över inkomsterna på inkomsttiteln statliga pensionsavgifter, netto har hänsyn tagits till de i prop. 1981/82: 144 föreslagna förändringarna vad avser storleken på sjukförsäkrings- och folkpensionsavgiften. Den allmänna löneavgiften beräknas för budgetåret 1982/83 belasta inkomsttiteln med 218 milj. kr. (se tabell 34).

Tabell 34. Statliga pensionsavgifter, netto, milj. kr.

	1981/82		1982/83	
	Enligt RRV:s marsberäkning	Förändring jämfört med budgetpropositionen	Enligt RRV:s marsberäkning	Förändring jämfört med budgetpropositionen
Program 1				
Inkomster				
1 Lönekostnadspålägg	8 514	+113	9 130	+ 99
2 Personalsjukpenning m. m.	1 189	− 21	1 200	− 90
(därav vissa lärarkategorier)	(418)	(− 18)	(440)	(− 24)
Summa inkomster	**9 703**	**+ 92**	**10 330**	**+ 9**
Utgifter				
1 Socialförsäkringsavgift till försäkringen för tilläggspension	1 953	+ 11	2 040	− 28
2 Socialförsäkringsavgift till den allmänna sjukförsäkringen	2 134	+ 1	2 052	−235
3 Socialförsäkringsavgift till folkpensioneringen	1 711	− 2	2 001	+160
4 Allmän löneavgift	−	−	218	+218
5 Lönegarantiavgift	41	−	43	− 1
6 Delpensionsavgift	103	+ 1	110	+ 1
7 Vissa yrkesskadeersättningar m. m.	28	+ 1	29	+ 1
8 Ersättning från grupplivförsäkring	74	− 2	78	− 5
9 Vuxenutbildningsavgift	51	−	55	+ 1
10 Arbetarskyddsavgift	32	+ 1	33	− 1
11 Barnomsorgsavgift	477	+ 1	479	−
12 Arbetsgivaravgift till arbetslöshetsersättning och utbildningsbidrag	163	−	172	− 3
13 Avsättningar till framtida kompletteringspensioner	2 966	+ 80	3 020	− 99
Summa utgifter	**9 703**	**+ 92**	**10 330**	**+ 9**
Program 2				
Inkomster				
Lönekostnadspålägg m. m.	1 827	−140	1 932	−183
Summa inkomster	**1 827**	**−140**	**1 932**	**−183**
Utgifter				
1 Ersättning från grupplivförsäkring	28	+ 4	24	− 2
2 Avsättningar till framtida kompletteringspensioner	1 799	−144	1 908	−181
Summa utgifter	**1 827**	**−140**	**1 932**	**−183**
Program 3				
Inkomster				
1 Avsättningar till framtida kompletteringspensioner	4 765	− 64	4 928	−280

	1981/82		1982/83	
	Enligt RRV:s marsberäkning	Förändring jämfört med budgetpropositionen	Enligt RRV:s marsberäkning	Förändring jämfört med budgetpropositionen
2 Bidrag till kostnader för polis-, domstols- och uppbördsväsendet	56	− 2	57	−
3 Vissa pensionsavgifter	12	−	13	−
Summa inkomster	**4833**	**− 66**	**4998**	**−280**
Utgifter				
1 Personalpensionsförmåner	3484	+ 70	3663	+170
2 Överskott +/ Underskott −	+1349	−136	+ 1335	−450
Summa utgifter	**4833**	**− 66**	**4928**	**−280**

RRV beräknar inkomsterna på titeln statliga pensionsavgifter, netto till 1 349 000 000 kr. för budgetåret 1981/82 och till 1 335 000 000 kr. för budgetåret 1982/83.

TABELLFÖRTECKNING

Sid.

1. Statsbudgetens inkomster fördelade på huvudgrupper budgetåren 1980/81, 1981/82 och 1982/83 6
2. Skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse budgetåren 1981/82 och 1982/83 7
3. Lagstadgade socialavgifter budgetåren 1981/82 och 1982/83 9
4. Skatt på varor och tjänster budgetåren 1981/82 och 1982/83 9
5. Jämförelse mellan inkomster enligt budgetpropositionen och RRV:s marsberäkning för budgetåren 1981/82 och 1982/83 11
6. Utfallet av taxeringarna till statlig inkomstskatt för verksamhetsåren 1975–1980 (taxeringsåren 1976–1981) 22
7. Statligt och kommunalt taxerad inkomst, fyllnadsinbetalningar, forsknings- och utvecklingsavdrag samt investeringsavdrag, fördelat på företagsstorlek verkamhetsåren 1980 och 1981 26
8. Fysiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse 28
9. Juridiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse 32
10. Ofördelbara skatter på inkomst, realisationsvinst och rörelse ... 33
11. Folkpensionsavgift 34
12. Beräkning av sjukförsäkringsavgiftens andel av sjukförsäkringens kostnader 35
13. Inkomster och utgifter under inkomsttiteln sjukförsäkringsavgift, netto 36
14. Barnomsorgsavgift 37
15. Vuxenutbildningsavgift 38
16. Övriga socialavgifter, netto 38
17. Mervärdeskatt budgetåret 1981/82 40
18. Postverkets resultaträkningar för budgetåren 1980/81–1982/83 . 46
19. Postverkets rörelseintäkter och rörelsekostnader 48
20. Televerkets driftstat för budgetåren 1980/81–1982/83 49
21. Statens järnvägars driftstat för budgetåren 1980/81–1982/83 51
22. Statens järnvägars rörelseintäkter och rörelsekostnader 52
23. Luftfartsverkets driftbudget för budgetåren 1980/81–1982/83 ... 53
24. Luftfartsverkets intäkter 54
25. Luftfartsverkets kostnader 54
26. Förenade fabriksverkens driftstat för åren 1981–1983 55
27. Förenade fabriksverkens rörelseintäkter per rörelsegren 56
28. Statens vattenfallsverks driftstat för budgetåren 1980/81–1982/83 57
29. Driftstat för kraftverken 58
30. Driftstat för kanalverken 61
31. Domänverkets driftstat för åren 1980–1983 62
32. Domänverkets investeringar 62
33. Affärsverkens avskrivningar budgetåren 1981/82 och 1982/83 ... 67
34. Statliga pensionsavgifter, netto 69

Bilaga 1

Inkomster på statsbudgeten budgetåren 1981/82 och 1982/83 resp. kalenderåren 1982 och 1983 samt juli–december 1981, tusental kr.

		Budgetår		Kalenderår		
		1981/82 Prognos	1982/83 Prognos	1981 juli–dec. Utfall	1982 Prognos	1983 Prognos
STATENS TOTALA INKOMSTER		**161 498 903**	**175 537 294**	**66 742 019**	**164 829 966**	**183 905 861**
1000	**Skatter**	**135 004 611**	**146 993 311**	**57 613 001**	**136 987 410**	**154 533 011**
1100	**Skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse**	**33 195 900**	**34 011 000**	**9 147 900**	**31 178 000**	**34 133 000**
1110	*Fysiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse*	*29 085 000*	*25 331 000*	*9 577 000*	*25 871 000*	*23 701 000*
1111	Fysiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse	29 085 000	25 331 000	9 577 000	25 871 000	23 701 000
1120	*Juridiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse*	*2 319 000*	*6 875 000*	*–1 329 000*	*3 523 000*	*8 597 000*
1121	Juridiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse	2 319 000	6 875 000	–1 329 000	3 523 000	8 597 000
1130	*Ofördelbara skatter på inkomst, realisationsvinst och rörelse*	*1 000 000*	*1 000 000*	*498 000*	*1 002 000*	*1 000 000*
1131	Ofördelbara skatter på inkomst, realisationsvinst och rörelse	1 000 000	1 000 000	498 000	1 002 000	1 000 000
1140	*Övriga inkomstskatter*	*791 900*	*805 000*	*401 900*	*782 000*	*835 000*
1141	Kupongskatt	43 000	45 000	39 100	45 900	45 000
1142	Utskiftningsskatt och ersättningsskatt	20 900	22 000	0	20 900	22 000
1143	Bevillningsskatt	3 000	3 000	1 700	1 300	3 000
1144	Lotterivinstskatt	725 000	735 000	361 100	713 900	765 000
1200	**Lagstadgade socialavgifter**	**31 502 600**	**36 201 100**	**13 254 500**	**32 153 600**	**42 457 800**
1211	Folkpensionsavgift	23 616 000	26 972 000	10 104 600	23 988 400	30 342 000
1221	Sjukförsäkringsavgift, netto	1 285 000	–742 000	517 500	1 007 500	–1 063 000
1231	Barnomsorgsavgift	6 119 000	6 504 000	2 640 300	6 207 700	6 836 000
1241	Vuxenutbildningsavgift	673 000	707 000	301 300	681 700	745 000
1251	Övriga socialavgifter, netto	–309 000	–16 000	–362 200	148 200	33 000
1261	Bidrag till förvaltningskostnader för arbetsskadeförsäkringen	50 600	53 100	22 100	51 200	54 800
1271	Inkomster av arbetsgivaravgifter till arbetarskyddsstyrelsens och yrkesinspektionens verksamhet	68 000	72 000	30 900	68 900	76 000
1281	Allmän löneavgift	.	2 651 000	0	0	5 434 000
1300	**Skatt på egendom**	**2 676 900**	**3 298 201**	**887 100**	**2 823 300**	**3 382 201**
1310	*Skatt på fast egendom*	*54 900*	*348 001*	*0*	*54 900*	*348 001*
1311	Skogsvårdsavgifter	54 900	348 000	0	54 900	348 000
1312	Hyreshusavgift	.	1	0	0	1
1320	*Förmögenhetsskatt*	*717 000*	*941 000*	*0*	*717 000*	*941 000*
1321	Fysiska personers förmögenhetsskatt	702 000	926 000	0	702 000	926 000
1322	Juridiska personers förmögenhetsskatt	15 000	15 000	0	15 000	15 000
1330	*Arvsskatt och gåvoskatt*	*600 000*	*600 000*	*311 300*	*628 700*	*620 000*
1331	Arvsskatt	520 000	520 000	263 700	556 300	540 000
1332	Gåvoskatt	80 000	80 000	47 600	72 400	80 000

		Budgetår		Kalenderår		
		1981/82	1982/83	1981 juli–dec.	1982	1983
		Prognos	Prognos	Utfall	Prognos	Prognos
1340	*Övrig skatt på egendom*	*1 305 000*	*1 409 200*	*575 800*	*1 422 700*	*1 473 200*
1341	Stämpelskatt	1 305 000	1 409 200	575 800	1 422 700	1 473 200
1400	**Skatt på varor och tjänster**	**67 629 211**	**73 483 010**	**34 323 501**	**70 832 510**	**74 560 010**
1410	*Allmänna försäljningsskatter*	*38 500 000*	*40 300 000*	*20 404 500*	*39 095 500*	*41 950 000*
1411	Mervärdeskatt	38 500 000	40 300 000	20 404 500	39 095 500	41 950 000
1420						
1430	*Skatt på specifika varor*	*22 785 201*	*26 531 000*	*11 239 201*	*25 208 500*	*25 688 000*
1421	Bensinskatt	5 250 000	6 070 000	2 880 300	5 554 700	6 223 000
1422	Särskilda varuskatter	604 000	599 000	326 800	582 200	608 000
1423	Försäljningsskatt på motorfordon	524 500	549 500	248 400	546 100	559 500
1424	Tobaksskatt	3 000 000	2 940 000	1 554 500	2 970 500	2 915 000
1425	Skatt på spritdrycker	4 470 000	4 335 000	2 249 200	4 388 800	4 335 000
1426	Skatt på vin	1 150 000	1 150 000	522 600	1 133 400	1 150 000
1427	Skatt på malt- och läskedrycker	1 035 000	1 038 000	555 700	1 037 300	1 039 000
1428	Energiskatt	6 750 000	8 230 000	2 900 000	7 606 000	8 389 000
1429	Särskild avgift på svavelhaltigt bränsle	1 700	1 500	1 700	1 500	1 500
1431	Särskild beredskapsavgift för oljeprodukter	1	1 503 000	1	1 341 000	325 000
1432	Kassettskatt	.	115 000	0	47 000	143 000
1440	*Överskott vid försäljning av varor med statsmonopol*	*233 000*	*200 000*	*0*	*233 000*	*340 000*
1441	AB Vin- & Spritcentralens inlevererade överskott	140 000	140 000	0	140 000	140 000
1442	Systembolaget AB:s inlevererade överskott	93 000	60 000	0	93 000	200 000
1450	*Skatt på tjänster*	*731 000*	*782 000*	*363 800*	*741 500*	*807 000*
1451	Reseskatt	156 000	159 000	88 400	146 600	160 000
1452	Skatt på annonser och reklam	250 000	285 000	115 000	262 300	305 000
1453	Totalisatormedel	250 000	260 000	123 200	255 800	263 000
1454	Skatt på spel	75 000	78 000	37 200	76 800	79 000
1460	*Skatt på vägtrafik*	*4 000 000*	*4 085 000*	*1 641 600*	*4 073 400*	*4 125 000*
1461	Fordonsskatt	2 360 000	2 385 000	975 000	2 410 000	2 400 000
1462	Kilometerskatt	1 640 000	1 700 000	666 600	1 663 400	1 725 000
1470	*Skatt på import*	*1 380 000*	*1 585 000*	*674 400*	*1 480 600*	*1 650 000*
1471	Tullmedel	1 380 000	1 585 000	674 400	1 480 600	1 650 000
1480	*Övriga skatter på varor och tjänster*	*10*	*10*	*0*	*10*	*10*
1481	Övriga skatter på varor och tjänster	10	10	0	10	10
2000	**Inkomster av statens verksamhet**	**17 559 594**	**18 285 345**	**5 581 115**	**18 399 902**	**18 921 717**
2100	**Rörelseöverskott**	**5 558 281**	**6 046 936**	**1 221 242**	**5 851 495**	**6 198 423**
2110	*Affärsverkens inlevererade överskott*	*2 165 431*	*2 484 201*	*662 600*	*2 329 231*	*2 644 801*
2111	Postverkets inlevererade överskott	81 000	85 000	16 600	84 400	85 000
2112	Televerkets inlevererade överskott	203 200	240 600	45 100	210 800	250 600
2113	Statens järnvägars inlevererade överskott	1	1	0	1	1
2114	Luftfartsverkets inlevererade överskott	65 972	115 000	0	86 672	130 000
2115	Förenade fabriksverkens inlevererade överskott	50 400	54 600	0	91 400	62 200

		Budgetår		Kalenderår		
		1981/82	1982/83	1981 juli–dec.	1982	1983
		Prognos	Prognos	Utfall	Prognos	Prognos
2116	Statens vattenfallsverks inlevererade överskott	1 664 858	1 932 000	600 900	1 755 958	2 060 000
2117	Domänverkets inlevererade överskott	100 000	57 000	0	100 000	57 000
2120	*Övriga myndigheters inlevererade överskott*	*140 041*	*157 900*	*36 800*	*145 667*	*163 700*
2121	Statens vägverks inlevererade överskott	31 274	27 000	31 274	58 274	28 000
2122	Sjöfartsverkets inlevererade överskott	73 600	93 400	36 800	83 500	98 200
2123	Inlevererat överskott av uthyrning av ADB-utrustning	35 167	37 500	0	35 167	37 500
2130	*Riksbankens inlevererade överskott*	*2 000 000*	*2 000 000*	*0*	*2 000 000*	*2 000 000*
2131	Riksbankens inlevererade överskott	2 000 000	2 000 000	0	2 000 000	2 000 000
2140	*Myntverkets inlevererade överskott*	*100 000*	*206 000*	*29 100*	*170 900*	*148 000*
2141	Myntverkets inlevererade överskott	100 000	206 000	29 100	170 900	148 000
2150	*Överskott från spelverksamhet*	*1 152 809*	*1 198 835*	*492 742*	*1 205 697*	*1 241 922*
2151	Tipsmedel	768 300	795 100	327 800	814 400	829 600
2152	Lotterimedel	384 509	403 735	164 942	391 297	412 322
2200	**Överskott av statens fastighetsförvaltning**	**316 844**	**302 005**	**0**	**316 844**	**302 005**
2210	*Överskott av civil fastighetsförvaltning*	*316 844*	*302 005*	*0*	*316 844*	*302 005*
2211	Överskott av kriminalvårdsstyrelsens fastighetsförvaltning	1 348	1 435	0	1 348	1 435
2212	Överskott av karolinska sjukhusets fastighetsförvaltning	25 956	0	0	25 956	0
2213	Överskott av akademiska sjukhusets fastighetsförvaltning	11 897	0	0	11 897	0
2214	Överskott av byggnadsstyrelsens fastighetsförvaltning	277 236	300 000	0	277 236	300 000
2215	Överskott av generaltullstyrelsens fastighetsförvaltning	407	570	0	407	570
2220	*Överskott av försvarets fastighetsförvaltning*	*0*	*0*	*0*	*0*	*0*
2221	Överskott av förrådsanläggningar för ekonomiskt försvar	0	0	0	0	0
2300	**Ränteinkomster**	**8 690 580**	**9 854 042**	**3 359 379**	**9 353 149**	**10 314 977**
2310,						
2320	*Räntor på näringslån*	*386 083*	*392 881*	*16 718*	*580 541*	*425 479*
2311	Räntor på lokaliseringslån	325 000	310 000	0	485 000	300 000
2312	Ränteinkomster på jordbrukets lagerhuslån	1	0	0	1	0
2313	Ränteinkomster på statens avdikningslån	650	550	0	650	550
2314	Ränteinkomster på fiskerilån	2 100	2 500	1 318	1 382	2 500
2315	Ränteinkomster på fiskberedningslån	319	421	200	119	929
2316	Ränteinkomster på vattenkraftslån	235	226	100	272	220
2317	Ränteinkomster på luftfartslån	2 111	2 001	0	2 111	2 001
2318	Ränteinkomster på statens lån för den mindre skeppsfarten	14 776	13 758	0	20 058	12 893

		Budgetår		Kalenderår		
		1981/82	1982/83	1981 juli–dec.	1982	1983
		Prognos	Prognos	Utfall	Prognos	Prognos
2319	Ränteinkomster på kraftledningslån	4	4	0	6	3
2321	Ränteinkomster på skogsväglån	0	0	0	0	0
2322	Räntor på övriga näringslån, Kammarkollegiet	38 720	61 330	15 100	67 820	104 330
2323	Räntor på övriga lån, Lantbruksstyrelsen	2 167	2 091	0	3 122	2 053
2330	*Räntor på bostadslån*	*6 275 405*	*7 025 673*	*3 040 049*	*6 665 695*	*7 415 663*
2331	Ränteinkomster på egnahemslån	15	0	0	15	0
2332	Ränteinkomster på lån för bostadsbyggande	6 274 697	7 025 000	3 039 700	6 664 997	7 415 000
2333	Ränteinkomster på lån för bostadsförsörjning för mindre bemedlade barnrika familjer	363	343	184	353	333
2334	Räntor på övriga bostadslån, Bostadsstyrelsen	330	330	165	330	330
2340	*Räntor på studielån*	*37 045*	*36 845*	*4 500*	*56 545*	*36 745*
2341	Ränteinkomster på statens lån för universitetsstudier	45	45	0	45	45
2342	Ränteinkomster på allmänna studielån	37 000	36 800	4 500	56 500	36 700
2343	Räntor på övriga studielån, Kammarkollegiet	0	0	0	0	0
2350	*Räntor på energisparlån*	*309 627*	*424 000*	*139 500*	*370 127*	*484 000*
2351	Räntor på energisparlån	309 627	424 000	139 500	370 127	484 000
2360	*Räntor på medel avsatta till pensioner*	*141 451*	*144 928*	*39 200*	*142 729*	*145 943*
2361	Ränteinkomster på medel avsatta till folkpensionering	105 300	108 000	38 300	106 000	109 000
2362	Ränteinkomster på medel avsatta till civila tjänstepensioner	3 248	3 319	100	3 377	3 318
2363	Ränteinkomster på medel avsatta till militära pensioner	405	409	0	448	409
2364	Ränteinkomster på medel avsatta till allmänna familjepensioner	10 310	10 466	200	10 676	10 462
2365	Ränteinkomster på medel avsatta vid statens pensionsanstalt	22 120	22 660	600	22 160	22 680
2366	Ränteinkomster på medel avsatta till pensioner för vissa av riksdagens verk	68	74	0	68	74
2370	*Räntor på beredskapslagring och förrådsanläggningar*	*394 796*	*573 900*	*0*	*394 796*	*573 900*
2371	Räntor på beredskapslagring och förrådsanläggningar	394 796	573 900	0	394 796	573 900
2380, 2390	*Övriga ränteinkomster*	*1 146 173*	*1 255 815*	*119 412*	*1 142 716*	*1 233 247*
2381	Ränteinkomster på lån till personal inom utrikesförvaltningen m. m.	700	760	300	780	800
2382	Ränteinkomster på lån till personal inom biståndsförvaltningen m. m.	315	330	100	400	430
2383	Ränteinkomster på statens bosättningslån	24 000	18 000	10 000	24 000	15 000
2384	Ränteinkomster på lån för kommunala markförvärv	114 000	85 500	57 000	104 500	66 500

		Budgetår		Kalenderår		
		1981/82	1982/83	1981 juli–dec.	1982	1983
		Prognos	Prognos	Utfall	Prognos	Prognos
2385	Ränteinkomster på lån för studentkårlokaler	160	0	0	160	0
2386	Ränteinkomster på lån för allmänna samlingslokaler	9 100	11 700	4 300	10 300	13 000
2387	Ränteinkomster på krediter till utlandet	372	162	212	268	54
2388	Ränteinkomster på mark för naturskydd	0	0	0	0	0
2389	Ränteinkomster på lån för inventarier i vissa specialbostäder	1 300	1 185	100	1 201	1 185
2391	Ränteinkomster på markförvärv för jordbrukets rationalisering	10 500	10 500	0	14 500	10 500
2392	Räntor på intressemedel	35 770	20 800	18 800	27 352	20 800
2393	Övriga ränteinkomster, Kammarkollegiet	50 002	0	0	0	0
2394	Övriga ränteinkomster	6 500	56 878	28 600	66 356	54 978
2395	Övriga ränteinkomster, Riksgäldskontoret	554	0	0	0	0
2396	Ränteinkomster på det av byggnadsstyrelsen förvaltade kapitalet	892 900	1 050 000	0	892 900	1 050 000
2400	**Aktieutdelning**	**90 887**	**93 534**	**500**	**90 597**	**93 536**
2410	*Inkomster av statens aktier*	*90 887*	*93 534*	*500*	*90 597*	*93 536*
2411	Inkomster av statens aktier	90 887	93 534	500	90 597	93 536
2500	**Offentligrättsliga avgifter**	**1 009 392**	**1 053 095**	**397 759**	**1 130 351**	**1 060 929**
2511	Expeditionsavgifter	280 300	345 300	137 459	290 841	350 100
2512	Vattendomstolsavgifter	150	150	100	100	150
2513	Avgift för statlig kontroll av läkemedel	42 950	45 879	0	85 801	49 117
2514	Elevavgifter vid styrelsen för vårdartjänst	46	64	0	46	64
2515	Avgifter vid trafiksäkerhetsverket	0	0	0	0	0
2516	Körkortsavgifter	30 200	0	16 700	13 500	0
2517	Avgifter för registrering av motorfordon	138 100	0	41 000	97 100	0
2518	Fyravgifter, farledsvaruavgifter	278 000	309 600	98 000	341 000	310 600
2519	Skeppsmätningsavgifter	2 400	3 250	900	3 100	3 250
2521	Fartygsinspektionsavgifter	7 270	8 380	2 200	9 550	8 380
2522	Avgifter för granskning av biograffilm	1 500	1 500	800	1 400	1 500
2523	Avgifter för särskild prövning och fyllnadsprövning inom skolväsendet	900	900	400	900	900
2524	Avgifter vid statens jordbruksnämnd	2 706	2 895	800	3 351	2 998
2525	Avgifter för växtskyddsinspektion	7 800	9 000	2 900	8 800	9 500
2526	Avgifter vid köttbesiktning	29 300	30 300	12 700	31 750	30 650
2527	Avgifter för statskontroll av krigsmaterieltillverkning	750	775	0	750	775
2528	Avgifter vid bergsstaten	6 500	6 700	2 600	7 900	6 700
2529	Avgifter vid patent- och registreringsväsendet	100 375	104 995	45 500	106 260	100 345
2531	Avgifter för registrering i förenings m. fl. register	16 500	17 000	8 200	16 800	17 500
2532	Exekutionsavgifter	63 191	68 900	27 200	62 991	70 900
2533	Avgifter vid statens planverk	453	507	300	410	500

		Budgetår		Kalenderår		
		1981/82	1982/83	1981 juli–dec.	1982	1983
		Prognos	Prognos	Utfall	Prognos	Prognos
2534	Vissa avgifter för registrering av körkort och motorfordon	0	97 000	0	48 000	97 000
2600	**Försäljningsinkomster**	**625 010**	**254 233**	**409 135**	**335 966**	**253 347**
2611	Inkomster vid kriminalvården	105 000	110 000	48 500	111 500	110 000
2612	Inkomster vid statens rättskemiska laboratorium	6 000	8 500	2 400	7 600	9 500
2613	Inkomster vid karolinska sjukhuset	307 300	0	307 300	0	0
2614	Inkomster vid statens vårdanstalter för alkolholmissbrukare	550	220	100	670	0
2615	Inkomster vid arbetarskyddsstyrelsen	5 560	7 512	1 400	7 115	7 862
2616	Försäljning av sjökort	8 500	9 500	6 200	7 800	7 100
2617	Lotsavgifter	30 000	40 000	16 600	31 400	40 000
2618	Inkomster vid Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	56 950	0	0	56 950	0
2619	Inkomster vid riksantikvarieämbetet	17 000	16 000	8 400	18 200	16 000
2621	Inkomster vid lantbruksnämnderna	5 600	5 600	1 760	5 440	5 600
2622	Inkomster vid statens livsmedelsverk	1 250	1 250	675	1 200	1 250
2623	Inkomster vid statens veterinärmedicinska anstalt	10 900	11 950	4 600	10 291	12 334
2624	Inkomster av uppbörd av felparkeringsavgifter	31 400	43 700	11 200	38 800	43 700
2625	Utförsäljning av beredskapslager	39 000	1	0	39 000	1
2700	**Böter m. m.**	**243 600**	**331 500**	**129 800**	**259 800**	**348 500**
2711	Restavgifter	108 600	171 000	68 500	112 100	182 000
2712	Bötesmedel	135 000	160 500	61 300	147 700	166 500
2800	**Övriga inkomster av statens verksamhet**	**1 025 000**	**350 000**	**63 300**	**1 061 700**	**350 000**
2811	Övriga inkomster av statens verksamhet	1 025 000	350 000	63 300	1 061 700	350 000
3000	**Inkomster av försåld egendom**	**64 937**	**72 153**	**2 103**	**83 634**	**63 853**
3100	**Inkomster av försålda byggnader och maskiner m. m.**	**33 337**	**40 553**	**2 103**	**45 234**	**32 553**
3110	*Affärsverkens inkomster av försålda fastigheter och maskiner*	*26 637*	*33 503*	*1 003*	*38 634*	*26 003*
3111	Postverkets inkomster av försålda fastigheter och maskiner	1	1	1	0	1
3112	Televerkets inkomster av försålda fastigheter och maskiner	1 000	1 000	0	1 500	1 000
3113	Statens järnvägars inkomster av försålda fastigheter och maskiner	15 000	15 000	0	15 000	15 000
3114	Luftfartsverkets inkomster av försålda fastigheter och maskiner	1	1	1	0	1
3115	Förenade fabriksverkens inkomster av försålda fastigheter och maskiner	634	7 500	0	8 134	0
3116	Statens vattenfallsverks inkomster av försålda fastigheter och maskiner	10 000	10 000	1 000	14 000	10 000

		Budgetår		Kalenderår		
		1981/82 Prognos	1982/83 Prognos	1981 juli–dec. Utfall	1982 Prognos	1983 Prognos
3117	Domänverkets inkomster av försålda fastigheter och maskiner	1	1	1	0	1
3120	*Civila myndigheters inkomster av försålda byggnader och maskiner*	*3 300*	*3 650*	*1 100*	*3 200*	*3 150*
3121	Kriminalvårdsstyrelsens inkomster av försålda byggnader och maskiner	1 200	1 000	0	1 200	1 000
3122	Statens vägverks inkomster av försålda byggnader och maskiner	1 000	1 500	0	2 000	1 000
3123	Sjöfartsverkets inkomster av försålda byggnader och maskiner	50	50	800	−750	50
3124	Statskontorets inkomster av försålda datorer m. m.	50	100	0	50	100
3125	Byggnadsstyrelsens inkomster av försålda byggnader och maskiner	1 000	1 000	300	700	1 000
3126	Generaltullstyrelsens inkomster av försålda byggnader och maskiner	0	0	0	0	0
3130	*Försvarets myndigheters inkomster av försålda byggnader och maskiner*	*3 400*	*3 400*	*0*	*3 400*	*3 400*
3131	Försvarets myndigheters inkomster av försålda byggnader och maskiner	3 400	3 400	0	3 400	3 400
3200	**Övriga inkomster av markförsäljning**	**13 600**	**13 600**	**0**	**20 400**	**13 300**
3211	Övriga inkomster av markförsäljning	13 600	13 600	0	20 400	13 300
3300	**Övriga inkomster av försåld egendom**	**18 000**	**18 000**	**0**	**18 000**	**18 000**
3311	Inkomster av statens gruvegendom	18 000	18 000	0	18 000	18 000
4000	**Återbetalning av lån**	**2 610 962**	**2 946 570**	**1 300 200**	**2 415 503**	**3 056 268**
4100	**Återbetalning av näringslån**	**298 012**	**299 210**	**133 500**	**310 777**	**288 434**
4110	*Återbetalning av industrilån*	*240 000*	*240 000*	*116 700*	*238 600*	*230 000*
4111	Återbetalning av lokaliseringslån	240 000	240 000	116 700	238 600	230 000
4120	*Återbetalning av jordbrukslån*	*13 410*	*13 956*	*1 100*	*12 310*	*14 523*
4121	Återbetalning av jordbrukets lagerhuslån	22	0	0	22	–
4122	Återbetalning av statens avdikningslån	1 550	1 350	0	1 550	1 350
4123	Återbetalning av fiskerilån	11 000	11 500	700	10 300	11 500
4124	Återbetalning av fiskberedningslån	838	1 106	400	438	1 673
4130	*Återbetalning av övriga näringslån*	*44 602*	*45 254*	*15 700*	*59 867*	*43 911*
4131	Återbetalning av vattenkraftslån	193	201	100	93	210
4132	Återbetalning av luftfartslån	2 273	1 956	200	2 073	1 956
4133	Återbetalning av statens lån för den mindre skeppsfarten	17 893	18 476	5 900	26 993	17 124
4134	Återbetalning av kraftledningslån	18	18	0	18	18

		Budgetår		Kalenderår		
		1981/82	1982/83	1981 juli–dec.	1982	1983
		Prognos	Prognos	Utfall	Prognos	Prognos
4135	Återbetalning av skogsväglån	0	0	0	0	–
4136	Återbetalning av övriga näringslån, Kammarkollegiet	22 765	23 093	9 000	29 730	23 093
4137	Återbetalning av övriga näringslån, Lantbruksstyrelsen	1 460	1 510	500	960	1 510
4200	**Återbetalning av bostadslån m. m.**	**1 298 957**	**1 540 000**	**618 000**	**1 420 957**	**1 660 000**
4211	Återbetalning av lån till egnahem	50	0	0	50	0
4212	Återbetalning av lån för bostadsbyggande	1 298 207	1 539 300	617 600	1 420 607	1 659 300
4213	Återbetalning av lån för bostadsförsörjning för mindre bemedlade barnrika familjer	700	700	400	300	700
4214	Återbetalning av övriga bostadslån, Bostadsstyrelsen	0	0	0	0	0
4300	**Återbetalning av studielån**	**591 650**	**673 650**	**341 800**	**275 250**	**673 150**
4311	Återbetalning av statens lån för universitetsstudier	650	650	0	650	650
4312	Återbetalning av allmänna studielån	39 000	38 000	2 800	61 600	37 500
4313	Återbetalning av studiemedel	552 000	635 000	339 000	213 000	635 000
4314	Återbetalning av övriga studielån, Kammarkollegiet	0	0	0	0	0
4400	**Återbetalning av energisparlån**	**105 003**	**134 500**	**48 700**	**119 803**	**150 000**
4411	Återbetalning av energisparlån	105 003	134 500	48 700	119 803	150 000
4500	**Återbetalning av övriga lån**	**317 340**	**299 210**	**158 200**	**288 716**	**293 684**
4511	Återbetalning av lån till personal inom utrikesförvaltningen m. m.	4 300	4 800	2 200	4 500	5 000
4512	Återbetalning av lån till personal inom biståndsförvaltningen m. m.	2 900	3 650	1 500	3 050	4 300
4513	Återbetalning av lån för kommunala markförvärv	145 000	150 000	69 600	150 400	150 000
4514	Återbetalning av lån för studentkårlokaler	100	90	0	100	90
4515	Återbetalning av lån för allmänna samlingslokaler	4 556	4 750	2 400	4 506	4 850
4516	Återbetalning av utgivna startlån och bidrag	10 000	10 000	5 900	6 600	10 000
4517	Återbetalning av u-landslån	5 000	5 000	3 200	3 800	5 000
4518	Återbetalning av krediter till utlandet	6 962	7 172	3 500	7 021	3 613
4519	Återbetalning av statens bosättningslån	55 000	50 000	25 000	55 000	50 000
4521	Återbetalning av lån för inventarier i vissa specialbostäder	1 850	1 850	100	1 750	1 850
4522	Återbetalning av övriga lån, Kammarkollegiet	24 284	0	13 700	0	0
4523	Återbetalning av övriga lån, Riksbanken	30	0	0	0	0
4524	Återbetalning av övriga lån, Riksgäldskontoret	57 358	0	26 900	0	0
4525	Återbetalning av lån för svenska FN-styrkor	0	25 000	4 200	−4 200	25 000
4526	Övriga återbetalningar	0	36 898	0	56 189	33 981

		Budgetår		Kalenderår		
		1981/82	1982/83	1981 juli–dec.	1982	1983
		Prognos	Prognos	Utfall	Prognos	Prognos
5000	**Kalkylmässiga inkomster**	**6 258 799**	**7 239 915**	**2 245 600**	**6 943 517**	**7 322 012**
5100	**Avskrivningar**	**4 909 799**	**5 904 915**	**1 870 400**	**5 305 717**	**6 097 012**
5110	*Affärsverkens avskrivningar*	*4 356 700*	*5 321 300*	*1 804 200*	*4 694 600*	*5 502 200*
5111	Postverkets avskrivningar	65 000	375 000	0	65 000	375 000
5112	Televerkets avskrivningar	1 454 000	1 468 100	344 400	1 843 700	1 502 500
5113	Statens järnvägars avskrivningar	927 000	1 016 000	565 800	869 200	1 062 500
5114	Luftfartsverkets avskrivningar	66 600	70 200	0	66 600	70 200
5115	Förenade fabriksverkens avskrivningar	44 100	56 000	0	44 100	56 000
5116	Statens vattenfallsverks avskrivningar	1 800 000	2 336 000	894 000	1 806 000	2 436 000
5120	*Avskrivningar på civila fastigheter*	*193 829*	*200 240*	*0*	*193 829*	*200 240*
5121	Avskrivningar på civila fastigheter	193 829	200 240	0	193 829	200 240
5130	*Uppdragsmyndigheters komplementkostnader*	*49 145*	*56 461*	*4 700*	*51 987*	*56 958*
5131	Uppdragsmyndigheters m. fl. komplementkostnader	49 145	56 461	4 700	51 987	56 958
5140	*Övriga avskrivningar*	*310 125*	*326 914*	*61 500*	*365 301*	*337 614*
5141	Statens vägverks avskrivningar	145 663	141 152	29 000	192 739	146 152
5142	Sjöfartsverkets avskrivningar	71 400	84 700	32 500	79 500	90 400
5143	Avskrivningar på ADB-utrustning	92 000	100 000	0	92 000	100 000
5144	Avskrivningar på förrådsanläggningar för ekonomiskt försvar	1 062	1 062	0	1 062	1 062
5200	**Statliga pensionsavgifter, netto** (Pensionsmedel inkl. Bidrag till kostnader för polis-, domstols- och uppbördsväsendet m. m.)	**1 349 000**	**1 335 000**	**375 200**	**1 637 800**	**1 225 000**
5211	Statliga pensionsavgifter, netto (Pensionsmedel inkl. Bidrag till kostnader för polis-, domstols- och uppbördsväsendet m. m.)	1 349 000	1 335 000	375 200	1 637 800	1 225 000

Bilaga 2

Beräkning rörande utfallet av statsbudgetens inkomstsida för budgetåret 1981/82, tusental kr.

		I statsbudgeten beräknat belopp	Beräknat utfall
1000	**Skatter**	**133 867 451**	**135 004 611**
1100	**Skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse**	**29 534 000**	**33 195 900**
1110	*Fysiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse*	*25 328 000*	*29 085 000*
1111	Fysiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse	25 328 000	29 085 000
1120	*Juridiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse*	*2 370 000*	*2 319 000*
1121	Juridiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse	2 370 000	2 319 000
1130	*Ofördelbara skatter på inkomst, realisationsvinst och rörelse*	*1 000 000*	*1 000 000*
1131	Ofördelbara skatter på inkomst, realisationsvinst och rörelse	1 000 000	1 000 000
1140	*Övriga inkomstskatter*	*836 000*	*791 900*
1141	Kupongskatt	48 000	43 000
1142	Utskiftningsskatt och ersättningsskatt	15 000	20 900
1143	Bevillningsskatt	3 000	3 000
1144	Lotterivinstskatt	770 000	725 000
1200	**Lagstadgade socialavgifter**	**28 709 100**	**31 502 600**
1211	Folkpensionsavgift	22 572 000	23 616 000
1221	Sjukförsäkringsavgift, netto	−227 000	1 285 000
1231	Barnomsorgsavgift	5 886 000	6 119 000
1241	Vuxenutbildningsavgift	644 000	673 000
1251	Övriga socialavgifter, netto	−285 000	−309 000
1261	Bidrag till förvaltningskostnader för arbetsskadeförsäkringen	50 500	50 600
1271	Inkomster av arbetsgivaravgifter till arbetarskyddsstyrelsens och yrkesinspektionens verksamhet	68 600	68 000
1300	**Skatt på egendom**	**2 659 200**	**2 676 900**
1310	*Skatt på fast egendom*	*55 200*	*54 900*
1311	Skogsvårdsavgifter	55 200	54 900
1320	*Förmögenhetsskatt*	*659 000*	*717 000*
1321	Fysiska personers förmögenhetsskatt	644 000	702 000
1322	Juridiska personers förmögenhetsskatt	15 000	15 000
1330	*Arvsskatt och gåvoskatt*	*545 000*	*600 000*
1331	Arvsskatt	475 000	520 000
1332	Gåvoskatt	70 000	80 000
1340	*Övrig skatt på egendom*	*1 400 000*	*1 305 000*
1341	Stämpelskatt	1 400 000	1 305 000
1400	**Skatt på varor och tjänster**	**72 965 151**	**67 629 211**
1410	*Allmänna försäljningsskatter*	*42 700 000*	*38 500 000*
1411	Mervärdeskatt	42 700 000	38 500 000
1420			
1430	*Skatt på specifika varor*	*24 073 001*	*22 785 201*
1421	Bensinskatt	5 253 000	5 250 000
1422	Särskilda varuskatter	715 000	604 000
1423	Försäljningsskatt på motorfordon	548 000	524 500
1424	Tobaksskatt	3 250 000	3 000 000
1425	Skatt på spritdrycker	4 810 000	4 470 000
1426	Skatt på vin	1 100 000	1 150 000

		I statsbudgeten beräknat belopp	Beräknat utfall
1427	Skatt på malt- och läskedrycker	1 076 000	1 035 000
1428	Energiskatt	7 319 000	6 750 000
1429	Särskild avgift på svavelhaltigt bränsle	2 000	1 700
1431	Särskild beredskapsavgift för oljeprodukter	1	1
1440	*Överskott vid försäljning av varor med statsmonopol*	*170 000*	*233 000*
1441	AB Vin- & Spritcentralens inlevererade överskott	100 000	140 000
1442	Systembolaget AB:s inlevererade överskott	70 000	93 000
1450	*Skatt på tjänster*	*717 000*	*731 000*
1451	Reseskatt	129 000	156 000
1452	Skatt på annonser och reklam	249 000	250 000
1453	Totalisatormedel	260 000	250 000
1454	Skatt på spel	79 000	75 000
1460	*Skatt på vägtrafik*	*4 000 000*	*4 000 000*
1461	Fordonsskatt	2 360 000	2 360 000
1462	Kilometerskatt	1 640 000	1 640 000
1470	*Skatt på import*	*1 305 000*	*1 380 000*
1471	Tullmedel	1 305 000	1 380 000
1480	*Övriga skatter på varor och tjänster*	*150*	*10*
1481	Övriga skatter på varor och tjänster	150	10
2000	**Inkomster av statens verksamhet**	**16 461 840**	**17 559 594**
2100	**Rörelseöverskott**	**4 435 503**	**5 558 281**
2110	*Affärsverkens inlevererade överskott*	*2 132 101*	*2 165 431*
2111	Postverkets inlevererade överskott	76 000	81 000
2112	Televerkets inlevererade överskott	200 500	203 200
2113	Statens järnvägars inlevererade överskott	1	1
2114	Luftfartsverkets inlevererade överskott	83 700	65 972
2115	Förenade fabriksverkens inlevererade överskott	50 000	50 400
2116	Statens vattenfallsverks inlevererade överskott	1 649 900	1 664 858
2117	Domänverkets inlevererade överskott	72 000	100 000
2120	*Övriga myndigheters inlevererade överskott*	*136 050*	*140 041*
2121	Statens vägverks inlevererade överskott	32 750	31 274
2122	Sjöfartsverkets inlevererade överskott	70 500	73 600
2123	Inlevererat överskott av uthyrning av ADB-utrustning	32 800	35 167
2130	*Riksbankens inlevererade överskott*	*850 000*	*2 000 000*
2131	Riksbankens inlevererade överskott	850 000	2 000 000
2140	*Myntverkets inlevererade överskott*	*75 000*	*100 000*
2141	Myntverkets inlevererade överskott	75 000	100 000
2150	*Överskott från spelverksamhet*	*1 242 352*	*1 152 809*
2151	Tipsmedel	827 000	768 300
2152	Lotterimedel	415 352	384 509
2200	**Överskott av statens fastighetsförvaltning**	**206 774**	**316 844**
2210	*Överskott av civil fastighetsförvaltning*	*206 774*	*316 844*
2211	Överskott av kriminalvårdsstyrelsens fastighetsförvaltning	1 500	1 348
2212	Överskott av karolinska sjukhusets fastighetsförvaltning	24 000	25 956
2213	Överskott av akademiska sjukhusets fastighetsförvaltning	12 256	11 897
2214	Överskott av byggnadsstyrelsens fastighetsförvaltning	168 552	277 236
2215	Överskott av generaltullstyrelsens fastighetsförvaltning	466	407
2220	*Överskott av försvarets fastighetsförvaltning*	–	–
2221	Överskott av förrådsanläggningar för ekonomiskt försvar	–	–

		I statsbudgeten beräknat belopp	Beräknat utfall
2300	**Ränteinkomster**	**8 596 082**	**8 690 580**
2310.			
2320	*Räntor på näringslån*	*300 745*	*386 083*
2311	Räntor på lokaliseringslån	270 000	325 000
2312	Ränteinkomster på jordbrukets lagerhuslån	1	1
2313	Ränteinkomster på statens avdikningslån	700	650
2314	Ränteinkomster på fiskerilån	1 600	2 100
2315	Ränteinkomster på fiskberedningslån	330	319
2316	Ränteinkomster på vattenkraftslån	235	235
2317	Ränteinkomster på luftfartslån	2 156	2 111
2318	Ränteinkomster på statens lån för den mindre skeppsfarten	9 309	14 776
2319	Ränteinkomster på kraftledningslån	4	4
2321	Ränteinkomster på skogsväglån	70	–
2322	Räntor på övriga näringslån, Kammarkollegiet	13 719	38 720
2323	Räntor på övriga näringslån, Lantbruksstyrelsen	2 621	2 167
2330	*Räntor på bostadslån*	*6 300 635*	*6 275 405*
2331	Ränteinkomster på egnahemslån	15	15
2332	Ränteinkomster på lån för bostadsbyggande	6 300 000	6 274 697
2333	Ränteinkomster på lån för bostadsförsörjning för mindre bemedlade barnrika familjer	350	363
2334	Räntor på övriga bostadslån, Bostadsstyrelsen	270	330
2340	*Räntor på studielån*	*39 525*	*37 045*
2341	Ränteinkomster på statens lån för universitetsstudier	45	45
2342	Ränteinkomster på allmänna studielån	39 480	37 000
2343	Räntor på övriga studielån, Kammarkollegiet	–	–
2350	*Räntor på energisparlån*	*300 000*	*309 627*
2351	Räntor på energisparlån	300 000	309 627
2360	*Räntor på medel avsatta till pensioner*	*135 494*	*141 451*
2361	Ränteinkomster på medel avsatta till folkpensionering	99 200	105 300
2362	Ränteinkomster på medel avsatta till civila tjänstepensioner	3 221	3 248
2363	Ränteinkomster på medel avsatta till militära pensioner	369	405
2364	Ränteinkomster på medel avsatta till allmänna familjepensioner	9 994	10 310
2365	Ränteinkomster på medel avsatta vid statens pensionsanstalt	22 640	22 120
2366	Ränteinkomster på medel avsatta till pensioner för vissa av riksdagens verk	70	68
2370	*Räntor på beredskapslagring*	*394 796*	*394 796*
2371	Räntor på beredskapslagring	394 796	394 796
2380.			
2390	*Övriga ränteinkomster*	*1 124 887*	*1 146 173*
2381	Ränteinkomster på lån till personal inom utrikesförvaltningen m. m.	600	700
2382	Ränteinkomster på lån till personal inom biståndsförvaltningen m. m.	4 980	315
2383	Ränteinkomster på statens bosättningslån	20 000	24 000
2384	Ränteinkomster på lån för kommunala markförvärv	96 000	114 000
2385	Ränteinkomster på lån för studentkårlokaler	160	160
2386	Ränteinkomster på lån för allmänna samlingslokaler	8 300	9 100
2387	Ränteinkomster på krediter till utlandet	380	372
2388	Ränteinkomster på mark för naturskydd	–	–
2389	Ränteinkomster på lån för inventarier i vissa specialbostäder	1 150	1 300

		I statsbudgeten beräknat belopp	Beräknat utfall
2391	Ränteinkomster på markförvärv för jordbrukets rationalisering	7 000	10 500
2392	Räntor på intressemedel	16 000	35 770
2393	Övriga ränteinkomster, Kammarkollegiet	39 392	50 002
2394	Övriga ränteinkomster, Riksbanken	4 500	6 500
2395	Övriga ränteinkomster, Riksgäldskontoret	425	554
2396	Ränteinkomster på det av byggnadsstyrelsen förvaltade kapitalet	926 000	892 900
2400	**Aktieutdelning**	**83 533**	**90 887**
2410	*Inkomster av statens aktier*	*83 533*	*90 887*
2411	Inkomster av statens aktier	83 533	90 887
2500	**Offentligrättsliga avgifter**	**909 029**	**1 009 392**
2511	Expeditionsavgifter	235 926	280 300
2512	Vattendomstolsavgifter	1 000	150
2513	Avgift för statlig kontroll av läkemedel	40 148	42 950
2514	Elevavgifter vid styrelsen för vårdartjänst	32	46
2515	Avgifter vid trafiksäkerhetsverket	–	–
2516	Körkortsavgifter	25 600	30 200
2517	Avgifter vid registrering av motorfordon	117 200	138 100
2518	Fyravgifter, farledsvaruavgifter	257 000	278 000
2519	Skeppsmätningsavgifter	2 400	2 400
2521	Fartygsinpektionsavgifter	5 810	7 270
2522	Avgifter för granskning av biograffilm	1 526	1 500
2523	Avgifter för särskild prövning och fyllnadsprövning inom skolväsendet	725	900
2524	Avgifter vid statens jordbruksnämnd	2 419	2 706
2525	Avgifter för växtskyddsinspektion	6 900	7 800
2526	Avgifter vid köttbesiktning	27 000	29 300
2527	Avgifter för statskontroll av krigsmaterieltillverkning	470	750
2528	Avgifter vid bergsstaten	5 200	6 500
2529	Avgifter vid patent- och registreringsväsendet	99 562	100 375
2531	Avgifter för registrering i förenings m. fl. register	16 500	16 500
2532	Exekutionsavgifter	63 191	63 191
2533	Avgifter vid statens planverk	420	453
2600	**Försäljningsinkomster**	**597 251**	**625 010**
2611	Inkomster vid kriminalvården	112 000	105 000
2612	Inkomster vid statens rättskemiska laboratorium	7 200	6 000
2613	Inkomster vid karolinska sjukhuset	308 200	307 300
2614	Inkomster vid statens vårdanstalter för alkoholmissbrukare	750	550
2615	Inkomster vid arbetarskyddsstyrelsen	5 800	5 560
2616	Försäljning av sjökort	7 900	8 500
2617	Lotsavgifter	37 000	30 000
2618	Inkomster vid Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	56 370	56 950
2619	Inkomster vid riksantikvarieämbetet	13 000	17 000
2621	Inkomster vid lantbruksnämnderna	7 100	5 600
2622	Inkomster vid statens livsmedelsverk	1 400	1 250
2623	Inkomster vid statens veterinärmedicinska anstalt	11 130	10 900
2624	Inkomster av uppbörd av felparkeringsavgifter	29 400	31 400
2625	Utförsäljning av beredskapslager	1	39 000
2700	**Böter m. m.**	**241 085**	**243 600**
2711	Restavgifter	122 010	108 600
2712	Bötesmedel	119 075	135 000

		I statsbudgeten beräknat belopp	Beräknat utfall
2800	**Övriga inkomster av statens verksamhet**	**1 392 583**	**1 025 000**
2811	Övriga inkomster av statens verksamhet	1 392 583	1 025 000
3000	**Inkomster av försåld egendom**	**76 814**	**64 937**
3100	**Inkomster av försålda byggnader och maskiner m. m.**	**58 814**	**33 337**
3110	*Affärsverkens inkomster av försålda fastigheter och maskiner*	*32 003*	*26 637*
3111	Postverkets inkomster av försålda fastigheter och maskiner	1	1
3112	Televerkets inkomster av försålda fastigheter och maskiner	1 000	1 000
3113	Statens järnvägars inkomster av försålda fastigheter och maskiner	20 000	15 000
3114	Luftfartsverkets inkomster av försålda fastigheter och maskiner	1	1
3115	Förenade fabriksverkens inkomster av försålda fastigheter och maskiner	1 000	634
3116	Statens vattenfallsverks inkomster av försålda fastigheter och maskiner	10 000	10 000
3117	Domänverkets inkomster av försålda fastigheter och maskiner	1	1
3120	*Civila myndigheters inkomster av försålda byggnader och maskiner*	*11 551*	*3 300*
3121	Kriminalvårdsstyrelsens inkomster av försålda byggnader och maskiner	3 150	1 200
3122	Statens vägverks inkomster av försålda byggnader och maskiner	1 000	1 000
3123	Sjöfartsverkets inkomster av försålda byggnader och maskiner	200	50
3124	Statskontorets inkomster av försålda datorer m. m.	200	50
3125	Byggnadsstyrelsens inkomster av försålda byggnader och maskiner	7 000	1 000
3126	Generaltullstyrelsens inkomster av försålda byggnader och maskiner	1	–
3130	*Försvarets myndigheters inkomster av försålda byggnader och maskiner*	*15 260*	*3 400*
3131	Försvarets myndigheters inkomster av försålda byggnader och maskiner	15 260	3 400
3200	**Övriga inkomster av markförsäljning**	**–**	**13 600**
3211	Övriga inkomster av markförsäljning	–	13 600
3300	**Övriga inkomster av försåld egendom**	**18 000**	**18 000**
3311	Inkomster av statens gruvegendom	18 000	18 000
4000	**Återbetalning av lån**	**2 283 133**	**2 610 962**
4100	**Återbetalning av näringslån**	**265 419**	**298 012**
4110	*Återbetalning av industrilån*	*230 000*	*240 000*
4111	Återbetalning av lokaliseringslån	230 000	240 000
4120	*Återbetalning av jordbrukslån*	*12 612*	*13 410*
4121	Återbetalning av jordbrukets lagerhuslån	22	22
4122	Återbetalning av statens avdikningslån	1 750	1 550
4123	Återbetalning av fiskerilån	10 000	11 000
4124	Återbetalning av fiskberedningslån	840	838
4130	*Återbetalning av övriga näringslån*	*22 807*	*44 602*
4131	Återbetalning av vattenkraftslån	193	193
4132	Återbetalning av luftfartslån	1 974	2 273
4133	Återbetalning av statens lån för den mindre skeppsfarten	15 212	17 893

		I statsbudgeten beräknat belopp	Beräknat utfall
4134	Återbetalning av kraftledningslån	18	18
4135	Återbetalning av skogsväglån	100	–
4136	Återbetalning av övriga näringslån, Kammarkollegiet	3 510	22 765
4137	Återbetalning av övriga näringslån, Lantbruksstyrelsen	1 800	1 460
4200	**Återbetalning av bostadslån m. m.**	**1 012 003**	**1 298 957**
4211	Återbetalning av lån till egnahem	200	50
4212	Återbetalning av lån för bostadsbyggande	1 010 000	1 298 207
4213	Återbetalning av lån för bostadsförsörjning för mindre bemedlade barnrika familjer	1 795	700
4214	Återbetalning av övriga bostadslån, Bostadsstyrelsen	8	–
4300	**Återbetalning av studielån**	**583 550**	**591 650**
4311	Återbetalning av statens lån för universitetsstudier	650	650
4312	Återbetalning av allmänna studielån	39 500	39 000
4313	Återbetalning av studiemedel	543 400	552 000
4314	Återbetalning av övriga studielån, Kammarkollegiet	–	–
4400	**Återbetalning av energisparlån**	**84 500**	**105 003**
4411	Återbetalning av energisparlån	84 500	105 003
4500	**Återbetalning av övriga lån**	**337 661**	**317 340**
4511	Återbetalning av lån till personal inom utrikesförvaltningen m. m.	4 600	4 300
4512	Återbetalning av lån till personal inom biståndsförvaltningen m. m.	963	2 900
4513	Återbetalning av lån för kommunala markförvärv	126 000	145 000
4514	Återbetalning av lån för studentkårlokaler	90	100
4515	Återbetalning av lån för allmänna samlingslokaler	4 750	4 556
4516	Återbetalning av utgivna startlån och bidrag	10 000	10 000
4517	Återbetalning av u-landslån	7 000	5 000
4518	Återbetalning av krediter till utlandet	6 955	6 962
4519	Återbetalning av statens bosättningslån	60 000	55 000
4521	Återbetalning av lån för inventarier i vissa specialbostäder	2 035	1 850
4522	Återbetalning av övriga lån, Kammarkollegiet	22 563	24 284
4523	Återbetalning av övriga lån, Riksbanken	5	30
4524	Återbetalning av övriga lån, Riksgäldskontoret	67 700	57 358
4525	Återbetalning av lån för svenska FN-styrkor	25 000	–
5000	**Kalkylmässiga inkomster**	**5 961 078**	**6 258 799**
5100	**Avskrivningar**	**4 655 078**	**4 909 799**
5110	*Affärsverkens avskrivningar*	*4 101 038*	*4 356 700*
5111	Postverkets avskrivningar	42 000	65 000
5112	Televerkets avskrivningar	1 363 000	1 454 000
5113	Statens järnvägars avskrivningar	761 000	927 000
5114	Luftfartsverkets avskrivningar	68 800	66 600
5115	Förenade fabriksverkens avskrivningar	52 600	44 100
5116	Statens vattenfallsverks avskrivningar	1 813 638	1 800 000
5120	*Avskrivningar på civila fastigheter*	*199 543*	*193 829*
5121	Avskrivningar på civila fastigheter	199 543	193 829
5130	*Uppdragsmyndigheters komplementkostnader*	*51 135*	*49 145*
5131	Uppdragsmyndigheters m. fl. komplementkostnader	51 135	49 145

		I statsbudgeten beräknat belopp	Beräknat utfall
5140	*Övriga avskrivningar*	*303 362*	*310 125*
5141	Statens vägverks avskrivningar	122 800	145 663
5142	Sjöfartsverkets avskrivningar	73 500	71 400
5143	Avskrivningar på ADB-utrustning	106 000	92 000
5144	Avskrivningar på förrådsanläggningar för ekonomiskt försvar	1 062	1 062
5200	**Statliga pensionsavgifter, netto**	**1 306 000**	**1 349 000**
5211	Statliga pensionsavgifter, netto (Pensionsmedel inkl. Bidrag till kostnader för polis-, domstols- och uppbördsväsendet m. m.)	1 306 000	1 349 000
STATSBUDGETENS TOTALA INKOMSTER		**158 650 316**	**161 498 903**

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1982

Specifikation av statsbudgetens inkomster under budgetåret 1982/83

Bilaga 2.4 Specifikation av statsbudgetens inkomster

Specifikation av statsbudgetens inkomster under budgetåret 1982/83

1000 Skatter:			
1100 Skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse:			
1110 Fysiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse:			
1111 Fysiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse	25 331 000 000	*25 331 000 000*	
1120 Juridiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse:			
1121 Juridiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse	6 875 000 000	*6 875 000 000*	
1130 Ofördelbara skatter på inkomst, realisationsvinst och rörelse:			
1131 Ofördelbara skatter på inkomst, realisationsvinst och rörelse	1 000 000 000	*1 000 000 000*	
1140 Övriga inkomstskatter:			
1141 Kupongskatt	45 000 000		
1142 Utskiftningsskatt och ersättningsskatt	22 000 000		
1143 Bevillningsskatt	3 000 000		
1144 Lotterivinstskatt	735 000 000	*805 000 000*	**34 011 000 000**
1200 Lagstadgade socialavgifter:			
1211 Folkpensionsavgift	26 972 000 000		
1221 Sjukförsäkringsavgift, netto	−742 000 000		
1231 Barnomsorgsavgift	6 504 000 000		
1241 Vuxenutbildningsavgift	707 000 000		
1251 Övriga socialavgifter, netto	−16 000 000		
1261 Bidrag till förvaltningskostnader för arbetsskadeförsäkringen	53 100 000		
1271 Inkomster av arbetsgivaravgifter till arbetarskyddsstyrelsens och yrkesinspektionens verksamhet	72 000 000		
1281 Allmän löneavgift	2 651 000 000	*36 201 100 000*	**36 201 100 000**
1300 Skatt på egendom:			
1310 Skatt på fast egendom:			
1311 Skogsvårdsavgifter	348 000 000		
1312 Hyreshusavgift	1 000	*348 001 000*	

1320 Förmögenhetsskatt:			
1321 Fysiska personers förmögenhetsskatt	926 000 000		
1322 Juridiska personers förmögenhetsskatt	15 000 000	*941 000 000*	
1330 Arvsskatt och gåvoskatt:			
1331 Arvsskatt	520 000 000		
1332 Gåvoskatt	80 000 000	*600 000 000*	
1340 Övrig skatt på egendom:			
1341 Stämpelskatt	1 409 200 000	*1 409 200 000*	**3 298 201 000**
1400 Skatt på varor och tjänster:			
1410 Allmänna försäljningsskatter:			
1411 Mervärdeskatt	43 500 000 000	*43 500 000 000*	
1420, 1430 Skatt på specifika varor:			
1421 Bensinskatt	6 590 000 000		
1422 Särskilda varuskatter	599 000 000		
1423 Försäljningsskatt på motorfordon	549 500 000		
1424 Tobaksskatt	2 940 000 000		
1425 Skatt på spritdrycker	4 335 000 000		
1426 Skatt på vin	1 150 000 000		
1427 Skatt på malt- och läskedrycker	1 038 000 000		
1428 Energiskatt	8 710 000 000		
1429 Särskild avgift på svavelhaltigt bränsle	1 500 000		
1431 Särskild avgift för oljeprodukter	1 503 000 000		
1432 Kassettskatt	115 000 000	*27 531 000 000*	
1440 Överskott vid försäljning av varor med statsmonopol:			
1441 AB Vin- & Spritcentralens inlevererade överskott	140 000 000		
1442 Systembolaget AB:s inlevererade överskott	60 000 000	*200 000 000*	
1450 Skatt på tjänster:			
1451 Reseskatt	159 000 000		
1452 Skatt på annonser och reklam	285 000 000		
1453 Totalisatormedel	260 000 000		
1454 Skatt på spel	78 000 000	*782 000 000*	
1460 Skatt på vägtrafik:			
1461 Fordonsskatt	2 385 000 000		
1462 Kilometerskatt	1 700 000 000	*4 085 000 000*	
1470 Skatt på import:			
1471 Tullmedel	1 585 000 000	*1 585 000 000*	

1480 Övriga skatter på varor och tjänster:			
1481 Övriga skatter på varor och tjänster	10 000	*10 000*	**77 683 010 000**
		Summa Skatter	**151 193 311 000**
2000 Inkomster av statens verksamhet:			
2100 Rörelseöverskott:			
2110 Affärsverkens inlevererade överskott:			
2111 Postverkets inlevererade överskott	85 000 000		
2112 Televerkets inlevererade överskott	240 600 000		
2113 Statens järnvägars inlevererade överskott	1 000		
2114 Luftfartsverkets inlevererade överskott	115 000 000		
2115 Förenade fabriksverkens inlevererade överskott	54 600 000		
2116 Statens vattenfallsverks inlevererade överskott	1 932 000 000		
2117 Domänverkets inlevererade överskott	57 000 000	*2 484 201 000*	
2120 Övriga myndigheters inlevererade överskott:			
2121 Statens vägverks inlevererade överskott	27 000 000		
2122 Sjöfartsverkets inlevererade överskott	93 400 000		
2123 Inlevererat överskott av uthyrning av ADB-utrustning	37 500 000	*157 900 000*	
2130 Riksbankens inlevererade överskott:			
2131 Riksbankens inlevererade överskott	2 000 000 000	*2 000 000 000*	
2140 Myntverkets inlevererade överskott:			
2141 Myntverkets inlevererade överskott	206 000 000	*206 000 000*	
2150 Överskott från spelverksamhet:			
2151 Tipsmedel	795 100 000		
2152 Lotterimedel	403 735 000	*1 198 835 000*	**6 046 936 000**
2200 Överskott av statens fastighetsförvaltning:			
2210 Överskott av civil fastighetsförvaltning:			
2211 Överskott av kriminalvårdsstyrelsens fastighetsförvaltning	1 435 000		

2214 Överskott av byggnadsstyrelsens fastighetsförvaltning	300 000 000		
2215 Överskott av generaltullstyrelsens fastighetsförvaltning	570 000	*302 005 000*	**302 005 000**
2300 Ränteinkomster:			
2310, 2320 Räntor på näringslån:			
2311 Räntor på lokaliseringslån	310 000 000		
2312 Ränteinkomster på jordbrukets lagerhuslån	–		
2313 Ränteinkomster på statens avdikningslån	550 000		
2314 Ränteinkomster på fiskerilån	2 500 000		
2315 Ränteinkomster på fiskberedningslån	421 000		
2316 Ränteinkomster på vattenkraftslån	226 000		
2317 Ränteinkomster på luftfartslån	2 001 000		
2318 Ränteinkomster på statens lån för den mindre skeppsfarten	13 758 000		
2319 Ränteinkomster på kraftledningslån	4 000		
2321 Ränteinkomster på skogsväglån	–		
2322 Räntor på övriga näringslån, Kammarkollegiet	61 330 000		
2323 Räntor på övriga näringslån, Lantbruksstyrelsen	2 091 000	*392 881 000*	
2330 Räntor på bostadslån:			
2331 Ränteinkomster på egnahemslån	–		
2332 Ränteinkomster på lån för bostadsbyggande	7 025 000 000		
2333 Ränteinkomster på lån för bostadsförsörjning för mindre bemedlade barnrika familjer	343 000		
2334 Räntor på övriga bostadslån, Bostadsstyrelsen	330 000	*7 025 673 000*	
2340 Räntor på studielån:			
2341 Ränteinkomster på statens lån för universitetsstudier	45 000		
2342 Ränteinkomster på allmänna studielån	36 800 000		
2343 Räntor på övriga studielån, Kammarkollegiet	–	*36 845 000*	
2350 Räntor på energisparlån:			
2351 Räntor på energisparlån	424 000 000	*424 000 000*	

2360 Räntor på medel avsatta till pensioner:			
2366 Ränteinkomster på medel avsatta till pensioner för vissa av riksdagens verk	74 000	*74 000*	
2370 Räntor på beredskapslagring:			
2371 Räntor på beredskapslagring och förrådsanläggningar	573 900 000	*573 900 000*	
2380, 2390 Övriga ränteinkomster:			
2381 Ränteinkomster på lån till personal inom utrikesförvaltningen m. m.	760 000		
2382 Ränteinkomster på lån till personal inom biståndsförvaltningen m. m.	330 000		
2383 Ränteinkomster på statens bosättningslån	18 000 000		
2384 Ränteinkomster på lån för kommunala markförvärv	85 500 000		
2385 Ränteinkomster på lån för studentkårlokaler	–		
2386 Ränteinkomster på lån för allmänna samlingslokaler	11 700 000		
2387 Ränteinkomster på krediter till utlandet	162 000		
2388 Ränteinkomster på mark för naturskydd	–		
2389 Ränteinkomster på lån för inventarier i vissa specialbostäder	1 185 000		
2391 Ränteinkomster på markförvärv för jordbrukets rationalisering	10 500 000		
2392 Räntor på intressemedel	20 800 000		
2394 Övriga ränteinkomster	56 878 000		
2396 Ränteinkomster på det av byggnadsstyrelsen förvaltade kapitalet	1 050 000 000	*1 255 815 000*	**9 709 188 000**
2400 Aktieutdelning:			
2410 Inkomster av statens aktier:			
2411 Inkomster av statens aktier	93 534 000	*93 534 000*	**93 534 000**
2500 Offentligrättsliga avgifter:			
2511 Expeditionsavgifter	345 300 000		
2512 Vattendomstolsavgifter	150 000		
2513 Avgift för statlig kontroll av läkemedel	45 879 000		
2514 Elevavgifter vid styrelsen för vårdartjänst	64 000		
2518 Fyravgifter, farledsvaruavgifter	309 600 000		
2519 Skeppsmätningsavgifter	3 250 000		

2521 Fartygsinspektionsavgifter	8 380 000		
2522 Avgifter för granskning av biograffilm	1 500 000		
2523 Avgifter för särskild prövning och fyllnadsprövning inom skolväsendet	900 000		
2524 Avgifter vid statens jordbruksnämnd	2 895 000		
2525 Avgifter för växtskyddsinspektion	9 000 000		
2526 Avgifter vid köttbesiktning	30 300 000		
2527 Avgifter för statskontroll av krigsmaterieltillverkning	775 000		
2528 Avgifter vid bergsstaten	6 700 000		
2529 Avgifter vid patent- och registreringsväsendet	104 995 000		
2531 Avgifter för registrering i förenings m. fl. register	17 000 000		
2532 Exekutionsavgifter	68 900 000		
2533 Avgifter vid statens planverk	507 000		
2534 Vissa avgifter för registrering av körkort och motorfordon	97 000 000	*1 053 095 000*	**1 053 095 000**
2600 Försäljningsinkomster:			
2611 Inkomster vid kriminalvården	110 000 000		
2612 Inkomster vid statens rättskemiska laboratorium	8 500 000		
2614 Inkomster vid statens vårdanstalter för alkoholmissbrukare	220 000		
2615 Inkomster vid arbetarskyddsstyrelsen	7 512 000		
2616 Försäljning av sjökort	9 500 000		
2617 Lotsavgifter	40 000 000		
2619 Inkomster vid riksantikvarieämbetet	16 000 000		
2621 Inkomster vid lantbruksnämnderna	5 600 000		
2622 Inkomster vid statens livsmedelsverk	1 250 000		
2623 Inkomster vid statens veterinärmedicinska anstalt	11 950 000		
2624 Inkomster av uppbörd av felparkeringsavgifter	43 700 000		
2625 Utförsäljning av beredskapslager	1 000	*254 233 000*	**254 233 000**
2700 Böter m. m.:			
2711 Restavgifter	171 000 000		
2712 Bötesmedel	160 500 000	*331 500 000*	**331 500 000**

2800 Övriga inkomster av statens verksamhet:			
2811 Övriga inkomster av statens verksamhet	1 450 000 000	*1 450 000 000*	**1 450 000 000**
		Summa Inkomster av statens verksamhet	**19 240 491 000**
3000 Inkomster av försåld egendom:			
3100 Inkomster av försålda byggnader och maskiner m. m.:			
3110 Affärsverkens inkomster av försålda fastigheter och maskiner:			
3111 Postverkets inkomster av försålda fastigheter och maskiner	1 000		
3112 Televerkets inkomster av försålda fastigheter och maskiner	1 000 000		
3113 Statens järnvägars inkomster av försålda fastigheter och maskiner	15 000 000		
3114 Luftfartsverkets inkomster av försålda fastigheter och maskiner	1 000		
3115 Förenade fabriksverkens inkomster av försålda fastigheter och maskiner	7 500 000		
3116 Statens vattenfallsverks inkomster av försålda fastigheter och maskiner	10 000 000		
3117 Domänverkets inkomster av försålda fastigheter och maskiner	1 000	*33 503 000*	
3120 Civila myndigheters inkomster av försålda byggnader och maskiner:			
3121 Kriminalvårdsstyrelsens inkomster av försålda byggnader och maskiner	1 000 000		
3122 Statens vägverks inkomster av försålda byggnader och maskiner	1 500 000		
3123 Sjöfartsverkets inkomster av försålda byggnader och maskiner	50 000		
3124 Statskontorets inkomster av försålda datorer m. m.	100 000		
3125 Byggnadsstyrelsens inkomster av försålda byggnader och maskiner	1 000 000		
3126 Generaltullstyrelsens inkomster av försålda byggnader och maskiner	–	*3 650 000*	

3130 Försvarets myndigheters inkomster av försålda byggnader och maskiner:			
3131 Försvarets myndigheters inkomster av försålda byggnader och maskiner	3 400 000	*3 400 000*	**40 553 000**
3200 Övriga inkomster av markförsäljning:			
3211 Övriga inkomster av markförsäljning	13 600 000	*13 600 000*	**13 600 000**
3300 Övriga inkomster av försåld egendom:			
3311 Inkomster av statens gruvegendom	18 000 000	*18 000 000*	**18 000 000**
		Summa Inkomster av försåld egendom	**72 153 000**
4000 Återbetalning av lån:			
4100 Återbetalning av näringslån:			
4110 Återbetalning av industrilån:			
4111 Återbetalning av lokaliseringslån	240 000 000	*240 000 000*	
4120 Återbetalning av jordbrukslån:			
4121 Återbetalning av jordbrukets lagerhuslån	–		
4122 Återbetalning av statens avdikningslån	1 350 000		
4123 Återbetalning av fiskerilån	11 500 000		
4124 Återbetalning av fiskberedningslån	1 106 000	*13 956 000*	
4130 Återbetalning av övriga näringslån:			
4131 Återbetalning av vattenkraftslån	201 000		
4132 Återbetalning av luftfartslån	1 956 000		
4133 Återbetalning av statens lån för den mindre skeppsfarten	18 476 000		
4134 Återbetalning av kraftledningslån	18 000		
4135 Återbetalning av skogsväglån	–		
4136 Återbetalning av övriga näringslån, Kammarkollegiet	23 093 000		
4137 Återbetalning av övriga näringslån, Lantbruksstyrelsen	1 510 000	*45 254 000*	**299 210 000**
4200 Återbetalning av bostadslån m. m.:			
4211 Återbetalning av lån till egnahem	–		
4212 Återbetalning av lån för bostadsbyggande	1 539 300 000		

4213 Återbetalning av lån för bostadsförsörjning för mindre bemedlade barnrika familjer	700 000		
4214 Återbetalning av övriga bostadslån, Bostadsstyrelsen	–	*1 540 000 000*	**1 540 000 000**
4300 Återbetalning av studielån:			
4311 Återbetalning av statens lån för universitetsstudier	650 000		
4312 Återbetalning av allmänna studielån	38 000 000		
4313 Återbetalning av studiemedel	635 000 000	*673 650 000*	**673 650 000**
4400 Återbetalning av energisparlån:			
4411 Återbetalning av energisparlån	134 500 000	*134 500 000*	**134 500 000**
4500 Återbetalning av övriga lån:			
4511 Återbetalning av lån till personal inom utrikesförvaltningen m. m.	4 800 000		
4512 Återbetalning av lån till personal inom biståndsförvaltningen m. m.	3 650 000		
4513 Återbetalning av lån för kommunala markförvärv	150 000 000		
4514 Återbetalning av lån för studentkårlokaler	90 000		
4515 Återbetalning av lån för allmänna samlingslokaler	4 750 000		
4516 Återbetalning av utgivna startlån och bidrag	10 000 000		
4517 Återbetalning av u-landslån	5 000 000		
4518 Återbetalning av krediter till utlandet	7 172 000		
4519 Återbetalning av statens bosättningslån	50 000 000		
4521 Återbetalning av lån för inventarier i vissa specialbostäder	1 850 000		
4525 Återbetalning av lån för svenska FN-styrkor	25 000 000		
4526 Återbetalning av övriga lån	36 898 000	*299 210 000*	**299 210 000**
		Summa Återbetalning av lån	**2 946 570 000**

5000 Kalkylmässiga inkomster:		
5100 Avskrivningar:		
5110 Affärsverkens avskrivningar:		
5111 Postverkets avskrivningar	375 000 000	
5112 Televerkets avskrivningar	1 468 100 000	
5113 Statens järnvägars avskrivningar	1 016 000 000	
5114 Luftfartsverkets avskrivningar	70 200 000	

5115 Förenade fabriksverkens avskrivningar	56 000 000		
5116 Statens vattenfallsverks avskrivningar	2 336 000 000	*5 321 300 000*	
5120 Avskrivningar på civila fastigheter:			
5121 Avskrivningar på civila fastigheter	200 240 000	*200 240 000*	
5130 Uppdragsmyndigheters komplementkostnader:			
5131 Uppdragsmyndigheters m. fl. komplementkostnader	56 461 000	*56 461 000*	
5140 Övriga avskrivningar:			
5141 Statens vägverks avskrivningar	141 152 000		
5142 Sjöfartsverkets avskrivningar	84 700 000		
5143 Avskrivningar på ADB-utrustning	100 000 000		
5144 Avskrivningar på förrådsanläggningar för ekonomiskt försvar	1 062 000	*326 914 000*	**5 904 915 000**
5200 Statliga pensionsavgifter, netto			
(Pensionsmedel inkl. Bidrag till kostnader för polis-, domstols- och uppbördsväsendet m. m.)			
5211 Statliga pensionsavgifter, netto (Pensionsmedel inkl. Bidrag till kostnader för polis-, domstols- och uppbördsväsendet m. m.)	1 335 000 000	*1 335 000 000*	**1 335 000 000**
		Summa Kalkylmässiga inkomster	**7 239 915 000**
		STATSBUDGETENS TOTALA INKOMSTER	**180 692 440 000**

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1982

Specifikation av anslags-förändringar i förhållande till budgetpropositionen för budgetåret 1982/83

Bilaga 2.5 Anslagsförändringar i förhållande till budgetpropositionen

Bilaga 2.5

Specifikation av anslagsförändringar i förhållande till budgetpropositionen för budgetåret 1982/83

1 000-tal kr.

Huvudtitel, anslag	Beräknat belopp i budget-propositionen	Slutligt förslag eller beslut		Förändring
		Propositionens eller skrivelsens nummer	Anslagsbelopp	Ökning (+) Minskning (−)
II. Justitiedepartementet				
Lokala polisorganisationen: Utrustning, *reservationsanslag*	15 716	143	17 216	+ 1 500
Läns- och distriktsåklagarmyndigheterna, *förslagsanslag*	205 649	143	206 124	+ 475
Byggnadsarbeten för kriminalvården, *reservationsanslag*	33 700	141	43 700	+ 10 000
Summa	255 065		267 040	+ 11 975
IV. Försvarsdepartementet				
Reglering av prisstegringar för det militära försvaret, *förslagsanslag*	1 900 000	102	2 500 000	+ 600 000
Arméförband:				
Ledning och förbandsverksamhet, *förslagsanslag*	3 971 000	102	4 511 100	+ 540 100
Materielanskaffning, *förslagsanslag*	1 170 000	102	1 268 706	+ 98 706
Anskaffning av anläggningar, *förslagsanslag*	460 000	102	376 000	− 84 000
Forskning och utveckling, *förslagsanslag*	148 200	102	180 000	+ 31 800
Marinförband:				
Ledning och förbandsverksamhet, *förslagsanslag*	1 283 900	102	1 415 000	+ 131 100
Materielanskaffning, *förslagsanslag*	657 000	102	1 034 000	+ 377 000
Anskaffning av anläggningar, *förslagsanslag*	120 400	102	157 000	+ 36 600
Forskning och utveckling, *förslagsanslag*	75 000	102	87 100	+ 12 100
Flygvapenförband:				
Ledning och förbandsverksamhet, *förslagsanslag*	2 306 200	102	2 333 000	+ 26 800
Materielanskaffning, *förslagsanslag*	2 455 850	102	2 140 000	− 315 850
Anskaffning av anläggningar, *förslagsanslag*	236 600	102	215 000	− 21 600
Forskning och utveckling, *förslagsanslag*	407 984	102	700 000	+ 292 016
Operativ ledning m. m.:				
Ledning och förbandsverksamhet, *förslagsanslag*	512 540	102	504 900	− 7 640
Materielanskaffning, *förslagsanslag*	77 800	102	78 000	+ 200
Anskaffning av anläggningar, *förslagsanslag*	79 700	102	90 500	+ 10 800
Civilförsvar, *förslagsanslag*	271 980	102	290 500	+ 18 520
Civilförsvar:				
Anskaffning av anläggningar, *förslagsanslag*	11 000	102	22 200	+ 11 200
Skyddsrum, *förslagsanslag*	200 000	102	270 500	+ 70 500
Reglering av prisstegringar för civilförsvaret, *förslagsanslag*	68 000	102	90 000	+ 22 000
Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, *förslagsanslag*	2 725	102	2 960	+ 235
Flygtekniska försöksanstalten, *förslagsanslag*	2 260	102	2 400	+ 140
Signalskydd, *förslagsanslag*	1 050	102	2 210	+ 1 160
Vissa teleanordningar, *förslagsanslag*	27 160	102	43 615	+ 16 455
Summa	16 446 349		18 314 691	+ 1 868 342

1 000-tal kr.

Huvudtitel, anslag	Beräknat belopp i budget-propositionen	Slutligt förslag eller beslut		Förändring
		Propositionens eller skrivelsens nummer	Anslagsbelopp	Ökning (+) Minskning (−)
V. Socialdepartementet				
Bidrag till sjukförsäkringen, *förslagsanslag*	3 850 000	144	3 325 000	− 525 000
Akademiska sjukhuset i Uppsala, *förslagsanslag*	−	145	89 500	+ 89 500
Akademiska sjukhuset i Uppsala:				
Avlöningar till läkare, *förslagsanslag*	133 520	145	−	− 133 520
Driftkostnader, *förslagsanslag*	36 091	145	−	− 36 091
Utrustning, *reservationsanslag*	2 746	145	−	− 2 746
Byggnadsinvesteringar, *reservationsanslag*	15 000	145	−	− 15 000
Bidrag till kommunala undervisningssjukhus, *förslagsanslag*	835 000	145	945 000	+ 110 000
Vårdcentralen i Dalby: Förvaltningskostnader, *förslagsanslag*	2 400	145	−	− 2 400
Beredskapslagring för hälso- och sjukvården m. m., *reservationsanslag*	34 591	102	56 802	+ 22 211
Driftkostnader för beredskapslagring m. m., *förslagsanslag*	29 810	102	36 240	+ 6 430
Utbildning av personal för hälso- och sjukvård i krig m. m., *förslagsanslag*	5 425	102	7 085	+ 1 660
Utveckling och försök med vissa vårdformer, *reservationsanslag*	−	143	7 000	+ 7 000
Ersättning till postverket för befordran av blindskriftsförsändelser, *förslagsanslag*	2 400	SoU 33	15 093	+ 12 693
Summa	4 946 983		4 481 720	− 465 263
VI. Kommunikationsdepartementet				
Statens vägverk: Försvarsuppgifter, *reservationsanslag*	12 500	102	23 460	+ 10 960
Försvarsinvesteringar vid statens järnvägar, *reservationsanslag*	6 000	102	9 000	+ 3 000
Övrig verksamhet, *förslagsanslag*	26 069	94	26 294	+ 225
Flygplatser m. m., *reservationsanslag*	101 400	98	73 200	− 28 200
Beredskap för civil luftfart, *reservationsanslag*	5 500	102	10 000	+ 4 500
Viss ersättning till Linjeflyg AB, *reservationsanslag*	−	98	50 000	+ 50 000
Summa	151 469		191 954	+ 40 485
VIII. Budgetdepartementet				
Anskaffning av ADB-utrustning, *reservationsanslag*	98 000	123	93 000	− 5 000
Teknikupphandling inom dataområdet, *reservationsanslag*	−	123	10 000	+ 10 000
Summa	98 000		103 000	+ 5 000
IX. Utbildningsdepartementet				
Bidrag till särskilda kulturella ändamål, *reservationsanslag*	8 376	111	9 126	+ 750
Bidrag till verksamhet inom musik- och bildområdena m. m., *reservationsanslag*	−	128	31 500	+ 31 500
Talboks- och punktskriftbiblioteket: Produktionskostnader, *reservationsanslag*	12 605	111 128	17 355	+ 250 + 4 500
Bidrag till Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, *reservationsanslag*	2 213	143	2 653	+ 440
Statens biografbyrå, *förslagsanslag*	2 450	111	2 691	+ 241
Filmstöd, *reservationsanslag*	24 956	111	32 215	+ 7 259

1 000-tal kr.

Huvudtitel, anslag	Beräknat belopp i budget-propositionen	Slutligt förslag eller beslut		Förändring
		Propositionens eller skrivelsens nummer	Anslagsbelopp	Ökning (+) Minskning (−)
Stöd till taltidningar, *reservationsanslag*	–	129	10 000	+ 10 000
Länsskolnämndernas utvecklingsstöd, *reservationsanslag*	5 079	143	6 139	+ 1 060
Utbildning för vårdyrken, *reservationsanslag*	369 637	145	380 465	+ 10 828
Medicinska fakulteterna, *reservationsanslag*	339 945	145	346 645	+ 6 700
Utbildningsbidrag för doktorander, *förslagsanslag*	78 144	106	90 432	+ 12 288
Vissa kostnader i samband med forsknings- och forskarutbildningsreform, *reservationsanslag*	–	106	12 462	+ 12 462
Bred utbildning i datafrågor, *reservationsanslag*	–	123	10 000	+ 10 000
Nordiska ministerrådets kulturbudget, *förslagsanslag*	29 377	200	35 100	+ 5 723
Summa	872 782		986 783	+ 114 001
X. Jordbruksdepartementet				
Lantbruknämnderna, *förslagsanslag*	218 617	122	220 117	+ 1 500
Statens hingstdepå och stuteri: Uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*	1	198	1	–
Bidrag till statens hingstdepå och stuteri, *förslagsanslag*	2 200	198	4 500	+ 2 300
Lån till stiftelse för hästavel m. m. i Flyinge, *reservationsanslag*	–	198	3 500	+ 3 500
Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område, *förslagsanslag*	3 308 000	209	3 308 000	–
Inköp av livsmedel m. m. för beredskapslagring, *reservationsanslag*	17 000	102	40 000	+ 23 000
Kostnader för beredskapslagring av livsmedel m. m., *förslagsanslag*	85 725	102	86 703	+ 978
Bidrag till permanent skördeskadeskydd	15 000	JoU 21	1	− 14 999
Prisreglerande åtgärder på fiskets område, *förslagsanslag*	1	205	1	–
Statens veterinärmedicinska anstalt, *förslagsanslag*	56 105	122	–	− 56 105
Veterinärstaten, *förslagsanslag*	52 531	122	–	− 52 531
Lantbruksstyrelsen, djurens hälso- och sjukvård: Uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*	–	122	1	+ 1
Bidrag till djurens hälso- och sjukvård, *reservationsanslag*	–	122	53 341	+ 53 341
Bidrag till avlägset boende djurägare för veterinärvård, *förslagsanslag*	–	122	1 517	+ 1 517
Bidrag till djurskyddsfrämjande åtgärder, *reservationsanslag*	–	122	1 539	+ 1 539
Statens veterinärmedicinska anstalt: Uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*	–	122	1	+ 1
Bidrag till statens veterinärmedicinska anstalt, *reservationsanslag*	–	122	44 682	+ 44 682
Sveriges lantbruksuniversitet: Förvaltningskostnader, *förslagsanslag*	326 905	122	327 440	+ 535
Åtgärder mot försurningen, *reservationsanslag*	–	151	40 000	+ 40 000
Lån till ett pantbolag, *reservationsanslag*	–	131	50 000	+ 50 000
Bidrag till kalkning av sjöar och vattendrag, *reservationsanslag*	23 000	151	–	− 23 000
Stöd till idrotten, *reservationsanslag*	160 650	KrU 19	170 990	+ 10 340
Stöd till friluftslivet m. m., *reservationsanslag*	–	KrU 19	15 735	+ 15 735
Summa	4 265 735		4 368 069	+ 102 334

1 000-tal kr.

Huvudtitel, anslag	Beräknat belopp i budget-propositionen	Slutligt förslag eller beslut		Förändring
		Propositionens eller skrivelsens nummer	Anslagsbelopp	Ökning (+) Minskning (−)
XI. Handelsdepartementet				
Nordiska ministerrådets allmänna budget, *förslagsanslag*	44 510	208	59 200	+ 14 690
Kommerskollegium, *förslagsanslag*	29 220	148	29 420	+ 200
Näringsfrihetsombudsmannen, *förslagsanslag*	3 740	195	5 105	+ 1 365
Överstyrelsen för ekonomiskt försvar:				
Förvaltningskostnader, *förslagsanslag*	31 230	102	32 990	+ 1 760
Drift av beredskapslager, *förslagsanslag*	383 092	102	444 393	+ 61 301
Beredskapslagring och industriella åtgärder, *reservationsanslag*	165 100	102	1 493 555	+1 328 455
Särskilda kostnader för oljelagring, *förslagsanslag*	–	102	1	+ 1
Förluster på beredskapsgarantier m. m., *förslagsanslag*	–	102	1	+ 1
Tullverket: Förvaltningskostnader, *förslagsanslag*	636 727	143	639 227	+ 2 500
Summa	1 293 619		2 703 892	+1 410 273
XII. Arbetsmarknadsdepartementet				
Kommittéer m. m., *reservationsanslag*	14 487	123	15 987	+ 1 500
Bidrag till arbetslöshetsersättning och utbildningsbidrag, *reservationsanslag*	2 423 796	139	1 847 800	− 575 996
Särskilda sysselsättningsskapande åtgärder i tekokommunerna, *reservationsanslag*	–	148	15 000	+ 15 000
Yrkesinriktad rehabilitering, *reservationsanslag*	454 362	143	454 562	+ 200
Summa	2 892 645		2 333 349	− 559 296
XIII. Bostadsdepartementet				
Räntebidrag m. m., *förslagsanslag*	7 900 000	124	9 000 000	+1 100 000
Bostadsbidrag m. m., *förslagsanslag*	1 100 000	124	1 250 000	+ 150 000
Lantmäteriet:				
Försvarsberedskap, *reservationsanslag*	2 093	102	2 631	+ 538
Summa	9 002 093		10 252 631	+1 250 538
XIV. Industridepartementet				
Bidrag till regionala utvecklingsfonder m. m., *reservationsanslag*	95 000	118	95 000	–
Täckande av förluster i anledning av garantigivning hos regionala utvecklingsfonder, *förslagsanslag*	1	118	1	–
Täckande av förluster i anledning av statliga industrigarantilån m. m., *förslagsanslag*	75 000	118	100 000	+ 25 000
Medel för tillämpad forskning, *reservationsanslag*	–	123	15 000	+ 15 000
Bidrag till Centrum för småföretagsutveckling, *reservationsanslag*	–	118	1 350	+ 1 350
Räntestöd till Tillväxtinvestbolag, *reservationsanslag*	–	118	3 500	+ 3 500
Täckande av förluster i anledning av statliga garantier för lån till Tillväxtinvestbolag m. m., *förslagsanslag*	–	118	1	+ 1
Regionalpolitiskt stöd:				
Bidragsverksamhet, *förslagsanslag*	402 200	113	318 910	− 83 290
Lokaliseringslån, *reservationsanslag*	600 000	113	500 000	− 100 000
Åtgärder i glesbygder, *reservationsanslag*	100 000	113	–	− 100 000

1 000-tal kr.

Huvudtitel, anslag	Beräknat belopp i budget-propositionen	Slutligt förslag eller beslut		Förändring
		Propositionens eller skrivelsens nummer	Anslagsbelopp	Ökning (+) Minskning (−)
Täckande av förluster på grund av kreditgarantier till företag i glesbygder m. m., *förslagsanslag*	1	113	1	–
Åtgärder m. m. i anslutning till länsplanering, *reservationsanslag*	35 000	113	–	− 35 000
Regionalpolitiskt stöd: Regionala utvecklingsinsatser, *reservationsanslag*	–	113	275 000	+ 275 000
Åtgärder för ökad sysselsättning i Norrbottens län, *reservationsanslag*	–	113	150 000	+ 150 000
Ersättning för nedsättning av socialavgifter, *förslagsanslag*	–	113	80 000	+ 80 000
Sveriges geologiska undersökning:				
Geologisk kartering samt information och dokumentation, *reservationsanslag*	35 617	99	61 385	+ 25 768
Uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*	1	99	–	− 1
Prospektering m. m., *reservationsanslag*	7 969	99	–	− 7 969
Utrustning, *reservationsanslag*	5 000	99	800	− 4 200
Bergsstaten, *förslagsanslag*	1 799	99	2 076	+ 277
Statens gruvegendom:				
Prospektering och brytvärdhetsundersökningar, *reservationsanslag*	72 077	99	58 400	− 13 677
Egendomsförvaltning m. m., *förslagsanslag*	6 371	99	7 470	+ 1 099
Statens provningsanstalt: Uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*	1	121	1	–
Bidrag till statens provningsanstalt, *reservationsanslag*	33 189	121	74 392	+ 41 203
Statens provningsanstalt: Utrustning, *reservationsanslag*	6 000	121	17 000	+ 11 000
Bidrag till verksamheten vid Studsvik Energiteknik AB, *reservationsanslag*	80 000	115	58 200	− 21 800
Avveckling av forskningsreaktorn R1, *reservationsanslag*	10 000	115	–	− 10 000
Avveckling av forskningsreaktorer m. m., *reservationsanslag*	–	115	16 500	+ 16 500
Summa	1 565 226		1 834 987	+ 269 761
XV. Kommundepartementet				
Länsstyrelserna, *förslagsanslag*	1 668 486	102	1 672 486	+ 4 000
Civilbefälhavarna, *förslagsanslag*	9 704	102	11 868	+ 2 164
Bidrag till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet, *förslagsanslag*	–	155	2 000	+ 2 000
Bidrag till kyrkofonder på grund av indragna skatteutjämningsmedel	–	158	44 000	+ 44 000
Summa	1 678 190		1 730 354	+ 52 164
XVII. Räntor på statsskulden, m. m.				
Räntor på statsskulden, m. m., *förslagsanslag*	39 400 000		38 800 000	− 600 000
Summa	39 400 000		38 800 000	− 600 000
Summa förändringar på statsbudgeten	**82 868 156**		**86 368 470**	**+3 500 314**

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1982

Förändringar i förslaget till statsbudget för budgetåret 1982/83 sedan budgetpropositionen

Bilaga 2.6

FÖRÄNDRINGAR I FÖRSLAGET TILL STATSBUDGET FÖR BUDGETÅRET 1982/83 SEDAN BUDGETPROPOSITIONEN

Statsbudgeten för budgetåret 1982/83

Inkomster

		Budget-propositionen 1 000-tal kr.	Senare ändringar 1 000-tal kr.	Summa 1 000-tal kr.
Inkomster				
Skatter		140 059 211	+11 134 100	151 193 311
Inkomster av statens verksamhet		18 203 996	+ 1 036 495	19 240 491
Inkomster av försåld egendom		70 253	+ 1 900	72 153
Återbetalning av lån		2 842 770	+ 103 800	2 946 570
Kalkylmässiga inkomster		7 766 049	− 526 134	7 239 915
	Summa	168 942 279	+11 750 161	180 692 440
Underskott		82 624 921	− 6 879 847	75 745 074
	Summa	**251 567 200**	**+ 4 870 314**	**256 437 514**

Bilaga 2.6 Förändringar i förslaget till statsbudget budgetåret 1982/83

Utgifter

		Budget-propositionen 1 000-tal kr.	Senare ändringar 1 000-tal kr.	Summa 1 000-tal kr.
Utgiftsanslag				
Kungl. hov- och slottsstaterna		25 204	–	25 204
Justitiedepartementet		7 611 862	+ 11 975	7 623 837
Utrikesdepartementet		7 088 161	–	7 088 161
Försvarsdepartementet		18 055 935	+1 868 342	19 924 277
Socialdepartementet		64 640 964	– 465 263	64 175 701
Kommunikationsdepartementet		11 425 833	+ 40 485	11 466 318
Ekonomidepartementet		452 223	–	452 223
Budgetdepartementet		12 876 699	+ 5 000	12 881 699
Utbildningsdepartementet		32 089 789	+ 114 001	32 203 790
Jordbruksdepartementet		6 158 246	+ 102 334	6 260 580
Handelsdepartementet		1 751 873	+1 410 273	3 162 146
Arbetsmarknadsdepartementet		12 477 811	+ 810 704	13 288 515
Bostadsdepartementet		17 133 144	+1 250 538	18 383 682
Industridepartementet		7 737 303	+ 269 761	8 007 064
Kommundepartementet		2 922 357	+ 52 164	2 974 521
Riksdagen och dess verk m. m.		518 796	–	518 796
Räntor på statsskulden m. m.		39 400 000	– 600 000	38 800 000
Oförutsedda utgifter		1 000	–	1 000
	Summa	242 367 200	+4 870 314	247 237 514
Beräknad övrig medelsförbrukning				
Minskning av anslagsbehållningar		2 000 000	–	2 000 000
Ökad disposition av rörliga krediter		1 200 000	–	1 200 000
	Summa	3 200 000	–	3 200 000
Beräknat tillkommande utgiftsbehov, netto		6 000 000	–	6 000 000
	Summa	**251 567 200**	**+4 870 314**	**256 437 514**

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1982

Lagförslag

Förslag till

Lag om storleken av statlig inkomstskatt som ingår i preliminär skatt för förra hälften av budgetåret 1982/83[1]

Härigenom föreskrivs att statlig inkomstskatt för skattskyldig, som avses i 10 § 1 mom. lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt, skall för förra hälften av budgetåret 1982/83 ingå i preliminär skatt med 100 procent av grundbeloppet.

[1] Senaste lag i ämnet 1981:556.

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1982

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning

Bilaga 1 Reviderade finansplanen

1 Den ekonomiska politiken 1
1.1 Utvecklingen före och efter oljechockerna 1
1.2 Den internationella miljön under den närmaste framtiden 4
1.3 Huvudinslagen i den ekonomiska politiken 10
2 Utvecklingen 1982 och 1983 28
3 Avslutning 35
4 Hemställan 36

Bilaga 2 Reviderade budgetförslaget

1 Det reviderade budgetförslaget 1
1.1 Inledning 1
1.2 Bakgrunden till den budgetpolitiska utvecklingen under 1970-talet 2
1.3 Det aktuella budgetläget 6
1.4 1982 års långtidsbudget 12
1.5 Erfarenheter av de senaste årens besparingsarbete, m. m. ... 17
1.6 Budgetpolitiska riktlinjer 23
2 Särskilda frågor 31
2.1 Utnyttjande av finansfullmakten, m. m. 31
2.2 Statliga kreditgarantier 33
2.3 Statsbudgeten budgetåren 1981/82 och 1982/83 35
3 Hemställan 46

Bilaga 3 Vissa kommittéfrågor

Bilaga 4 Sysselsättningsskapande åtgärder inom arbetsmarknadsdepartementets verksamhetsområde

Bilaga 5 Sysselsättningsskapande åtgärder inom bostadsdepartementets verksamhetsområde

Underbilagor

Bilaga 1.1 Reviderad nationalbudget 1982
Bilaga 2.1 Långtidsbudget för perioden 1982/83–1986/87
Bilaga 2.2 Riksrevisionsverkets beräkning av budgetutfallet för budgetåret 1981/82
Bilaga 2.3 Riksrevisionsverkets reviderade inkomstberäkning för budgetåret 1982/83
Bilaga 2.4 Specifikation av statsbudgetens inkomster under budgetåret 1982/83
Bilaga 2.5 Specifikation av anslagsförändringar i förhållande till budgetpropositionen för budgetåret 1982/83
Bilaga 2.6 Förändringar i förslaget till statsbudget för budgetåret 1982/83 sedan budgetpropositionen
Bilaga 2.7 Lagförslag

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1982